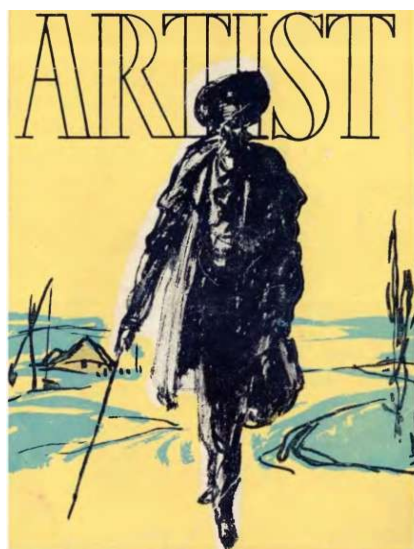
TARAS ȘEVCENKO

VIAȚĂ DE ARTIST

T A R A S Ş E V C E N K O

VIAȚĂ DE ARTIST

și

ALTE NUVELE

1961
EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ
Coperta de *Ion lpser*

Tapac *UleeieHKo* H3EPAHHOE **H3 C06paHHH COiIHIieilÎi B Tpex TOM3X**
rOCyflAPCTBEHHOE H3flATEJIhCTBO XyflO^CECTBEHHOlÎ JIHTEPATyPhl

în romîneşte de *O. Constantinescu* şi *li. Vasilescu-Alim*

T. G. Şevcenko

Vestitul bard ucrainean T. G. Şevcenko a lăsat o moştenire artistică a cărei uriaşă însemnătate rezidă în caracterul ei popular, în orientarea democrat-revoluţionară şi minunata expresivitate a operelor sale, atît de bogate în imagini. Ele au jucat un rol covîrşitor în dezvoltarea conştiinţei naţionale şi sociale a poporului său. De numele poetului şi prozatorului Şevcenko este legată etapa iniţială de formare a realismului critic în literatura ucraineană, primii paşi ai orientării ei democrat-revoluţionare. Şevcenko-pictorul se numără printre întemeietorii realismului critic în arta plastică rusă şi cea ucraineană. Unul din elevii săi în acest domeniu a fost ilustrul pictor de gen I. A. Fedotov. Sub semnul artei sale au crescut maeştri ca L. Jemciujnikov, remarcabili pictori ucraineni ca V. Orlovski, K. Trutovski, I. Martinovici şi alţii.

Concepţiile social-politice, filozofice şi estetice ale lui Şevcenko - scriitor, pictor, gînditor şi luptător democrat-revoluţionar au fost puternic înrîurite în formarea lor de ideile revoluţionare din Rusia, de gîndirea socială progresistă rusă. Personalitate multilaterală, Şevcenko a trăit şi a creat în perioada de destrămare a orînduirii feudale, într-o epocă în care mişcarea revoluţionară de eliberare a maselor lua amploare tot mai mare.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea toată Rusia era răscolită de mişcările populare. Aşa cum arată documentele istorice, de la 1801 şi pînă în 1825 au avut loc 261 de răscoale ţărăneşti ; în răstimpul dintre 1825 şi 1854 numărul lor creşte la 674. în anul 1825 a izbucnit răscoala decembriştilor, prima acţiune revoluţionară organizată împotriva ţarismului.

Răscoalele ţărăneşti de masă, ideile de libertate ale decembrismu- lui, influenţa binefăcătoare a democraţilor revoluţionari ruşi - iată izvorul de apă vie din care s-a adăpat creaţia lui Şevcenko.

Amarnică a fost calea vieţii străbătută de poetul ucrainean. Din cei 47 de ani cît a trăit, 24 s-au scurs în şerbie, 10 ani în surghiun, 13 ani sub supravegherea poliţiei.

Tot cunoscu : celula din vechiul Pelershurg, Descinderi, cercetări şi amabilitatea Jandarmerească - stepa şi fortul Orenhurg...[1]

Anii cei mai frumoşi şi i-a închinat luptei pentru eliberarea socială şi naţională a maselor populare. Iar jertfa sa în slujba cauzei poporului, a idealurilor şi năzuinţelor lui, va servi de exemplu şi îndemn generaţiilor viitoare.

I. Lidov, în paginile dedicate memoriei comsomolistei Zoia Kosmo- demianskaia, Eroină a Uniunii Sovietice, spunea în legătură cu jurnalul ei intim : „Imaginaţia Zoiei era captivată de sacrificiul lui Cernî- şevski şi al lui Şevcenko, de tragismul destinului lor. Ea visa să slujească, întocmai ca şi ei, cauza sfîntă a poporului." Membrii organizaţiei comsomoliste „Tînăra Gardă" foloseau versurile lui Şevcenko în activitatea lor de agitaţie. Manifestele partizanilor care îi nimiceau pe fascişti în spatele liniei de front se inspirau din înflăcăratele chemări patriotice ale poetului, îndemnînd la luptă necruţătoare împotriva duşmanilor cotropitori.

Fiu de ţăran iobag, Taras Grigorievici Şevcenko s-a născut la 9 martie (stil nou) 1814, în satul Morinţî din judeţul Zvenigorod, gubernia Kiev. încă din fragedă copilărie el a manifestat un viu interes pentru desen. însă, copilul putea să se dedice acestei îndeletniciri numai pe furiş, în puţinele clipe libere, cînd nu era nevoit să muncească. Noţiunile elementare în acest domeniu şi le-a însuşit de la dascălul satului, care se îndeletnicea cu pictura. Primele desene, „Portretul tatălui" şi „Cap de femeie", datate cu 1830, vădesc un talent original şi viguros.

---

1 Din poezia „La moartea lui Şevcenko" de N. A. f-ickrasov. în romîneşte de Miron Radu Paraschivescu (vezi „Opere alese", voi. I, pag. 186, Cartea Rusă. 1955) (n. ed.).

Stabilirea la Pctersburg, în 1831, îndrumă pe un nou făgaş viaţa tinărului pictor. Talentatul iobag este dat să îiiveţe pictura în atelierul pictorului-Zugrav Şireaev, cu care moşierul Enghelhardt, stăpînul lui Şevcenko, încheie un contract pe patru ani. Şevcenko lucrează cu tragere de inimă, executînd uneori compoziţii grele. în decursul anilor 1833-1834 de sub penelul său ies cîteva portrete în acuarclă, dintre care se remarcă îndeosebi lucrarea : „Portret de femeie", executată cu multă măiestrie.

Un eveniment de mare importanţă în viaţa lui Şevcenko a însemnat întîlnirea lui cu pictorul ucrainean I. M. Soşenko. Prin intermediul acestuia el face cunoştinţă cu o seamă de oameni de artă : pictorul A. Veneţianov, scriitorii E. Grebinka, V. Jukovski şi alţii, precum şi cu autorul celebrului tablou „Ultima zi a oraşului Pompei", K. P. Briullov, dascălul şi îndrumătorul său de mai tirziu.

La 22 aprilie 1838, Şevcenko a fost răscumpărat de la moşierul Enghelhardt în schimbul sumei de 2.500 ruble, realizată din vînzarea portretului lui V. Jukovski, pictat de K. Briullov. Pe baza recomandării prietenilor săi, Şevcenko a fost primit la Academia de arte frumoase, unde a studiat pictura sub îndrumarea lui Briullov. în decursul anilor 1839-1841 el a fost distins de trei ori cu medalii de argint pentru lucrările sale. Pictura portretistică a lui Şevcenko din această perioadă este plină de viaţă, degajă multă căldură interioară (portretele lui F. Grebinka, F. Abaza ş.a.).

Şevcenko munceşte mult şi cu perseverenţă pentru a-şi îmbogăţi cunoştinţele, el studiază literatura ucraineană, rusă şi universală. Aici, la Petersburg, înfloreşte talentul lui poetic. Dintre primele sale lucrări în versuri s-a păstrat pînă-n zilele noastre balada „Nebuna" (1837) - povestea unei fete orfane de la ţară, părăsită de iubitul ei. în această timpurie lucrare, Şevcenko se afirma ca poet de o mare in-

tensitate lirică, care îmbina în creația sa elementele cîntecului popular cu acelea ale modelelor poeziei clasice, un talent original care dădea glas gîndurilor şi năzuințelor maselor populare.

în opera timpurie a poetului se disting două teme principale : tema inegalității sociale în orînduirea feudală, întemeiată pe sistemul iobă- gist, şi tema luptei eroice a poporului ucrainean împotriva cotropitorilor şi asupritorilor. Acestea definesc conținutul primului său volum de versuri - „Cobzarul" — care a văzut lumina tiparului în 1840. Culegerea, cuprinzînd poeziile : „Gîndurile mele", „Perebendea", „Ca- terina", „Plopii", „Ne mistuie o întrebare", „Lui Osnovianenko", „Ivan

Pidkova," „Noaptea lui Taras", a cules elogii din partea revistelor „Sovremennik", „Otecestvennîie zapiski" şi „Literaturnaia gazeta". Cu multă simpatie a primit V. G. Bielinski volumul poetului ucrainean.

Datorită problematicii sale şi prin maniera zugrăvirii artistice a rea- lității, „Cobzarul" a marcat o etapă nouă în dezvoltarea literaturii ucrainene. „Acest volumaş, scria mai tîrziu I. Franko, a dezvăluit parcă dintr-o dată o lume nouă a poeziei, a erupt ca un izvor de apă rece, cristalină, strălucind cu o limpezime, simplitate şi grație de exprimare poetică necunoscută încă în literatura ucraineană." Prin însuşi titlul volumului, Şevcenko sc proclamă poet al poporului. Imaginea Cobzarului, aici mihnit de soarta amară a poporului, aici minios, che- mînd la luptă, va străbate întreaga creație a marelui bard ucrainean.

în volum capătă amploare tema antiiobăgistă a fetei de la țară, părăsită de boierul-seducător şi repudiată de societate. Ea se reflectă în poemul lirico-epic „Caterina" (1838). Dintre lucrările de început, de factură romantică, poemul „Caterina", străbătut de un

vehement protest împotriva iobăgici, se remarcă prin realismul său. Imaginea poetică a Caterinci, reluată şi în opera sa plastică, constituie subiectul tabloului cu acelaşi titlu (1842).
în această primă perioadă a creaţiei sale, Şevcenko evocă trecutul eroic al poporului ucrainean, care a înscris pagini de glorie în istoria luptei, pentru libertate şi independenţă („Ivan Pidkova", „Noaptea lui Taras" - 1839). Remarcabila operă cu tema istorică, poemul eroico- romantic „Haidamacii" (1841) cîntă răscoala de la 1768 a ţăranilor ucraineni împotriva şleahtei poloneze. Poetul slăveşte vitejia poporului ucrainean, întruchipat în fiii săi credincioşi - Gonta şi Zalizniak. După părerea acad. A. Korneiciuk, „Haidamacii" reprezintă „culmea romantismului revoluţionar al lui Şevcenko şi totodată despărţirea lui

La începutul celui de-al cincilea deceniu, Şevcenko îşi încearcă pana în genul dramatic, scriind dramele istorice „Nikita Gaidai" şi „Nazar Stodolea".

în opera sa poetică iese biruitor realismul critic, se adîncesc motivele revoluţionare. Ideea unei răscoale armate, ideea necesităţii ca orînduirea feudală şi ţarismul, pe care această orînduire se sprijină, să fie răsturnate, devine dominantă în opera lui Şevcenko. Concepţiile social-politice ale poetului se desăvîrşeau sub influenţa contactului cu reprezentanţii intelectualităţii ruse progresiste, cu aripa democrat-revo- luţionară a cercului petraşevţilor, care promova un program de transformări revoluţionare.
Tot în această perioadă, Şevcenko se abate de la canoanele artei plastice academice ; în creaţia sa prind rădăcini elementele realismului, încep să predomine teme din viaţa poporului.

An de an, tema antiiobăgistă devenea tot mai pregnantă, tot mai vehement răsunau motivele revoluţionare. în acest deceniu, între anii 1843-1845, Şevcenko creează operele sale literare cele mai

valoroase, cuprinzîndu-le într-un volum separat, sub titlul „Trei ani" : poemele „Vis" (1844), o ascuțită satiră la adresa țarismului şi a clicii sale io- băgiste, şi „Caucazul" (1845), îndreptat împotriva politicii colonialiste a autocrației ruse, care transformase Rusia într-o închisoare a popoarelor. Figura alegorică a lui Prometeu simboliza poporul nemuritor şi invincibil.

Şi în volumul „Trei ani" artistul reia tema situației femeii în condițiile orînduirii feudale, dezvoltînd-o în poemele „Bufnița", „Sluga", „Vrăjitoarea" şi în baladele „Rusalka" şi „Garofița". Felul simplu şi firesc în care este istorisită viața unei nefericite mame care a adus pe lume un copil nelegitim l-a fermecat pe Dobroliubov. Aceeaşi temă este tratată şi în nuvela „Argata".

în 1846, Şevcenko intră în rîndurile organizației politice secrete antiiobăgiste „Societatea Sf. Kiril şi Metodiu" şi în scurt timp grupează în jurul său aripa ei stingă. Dar nu trece un an şi organizația este descoperită de ohrana țaristă, iar membrii ei întemnițați. La 17 aprilie 1847, Şevcenko este arestat la Kiev, sub învinuirea de a fi scris versuri antiguvernamentale. închis într-o celulă a Secției a Ill-a, poetul continuă să creeze. Cele 13 poezii scrise în temniță sînt o mărturie grăitoare a voinței sale de neclintit. Şi aici el demască rlnduie- lile iobăgiste. Şi aici rămîne fiul credincios al poporului său.

Grei au fost anii de deportare în fortăreața Orsk. Din ordinul țarului Nicolae I i se interzisese să deseneze şi să scrie. Timp de doi ani (1848-1849) a navigat apoi pe Marea Arai, la bordul goeletei „Konstantin", fiind delegat ca desenator în cadrul unei expediții ştiințifice, întreprinsă sub conducerea savantului rus A. I. Butakov.

Cu toate restricțiile impuse de autorități, Şevcenko pictează şi scrie, în opera sa plastică ocupă un loc important temele din viața kazahilor. Tablourile create în anii de surghiun, ca de pildă „Katia, fata

kazahă", „Iurtă kazahă", „Cintecul unui tînăr kazah", „Baiguşi", „Pumnul stăpînirii" 5.a., degajă dragostea pe care o nutrea el faţă de poporul kazah asuprit. Peisajele în acuarelă din această perioadă („Kara-Butak", „Fortul Raim", „Noaptea pe Marea Arai" ş.a.) sc disting printr-o gamă de simţăminte adînci şi o mare autenticitate. Ciclul „Fiul risipitor", din care s-au păstrat numai 8 scene, arc un pronunţat caracter demascator.

Cele peste 100 de poezii şi poeme scrise în surghiun dovedesc fermitatea morală a marelui poet, puterea credinţei lui neclintite în popor, în spiritul revoluţionar neabătut al acestuia.

Pe la începutul celui de-al şaselea deceniu, Şevcenko scrie în limba rusă o serie de nuvele ce continuă şi întregesc totodată moştenirea sa poetică. Legătura sc resimte şi în tematică, şi în orientarea ideologică a operelor în proză. Nuvelele au apărut abia prin deceniul al nouălea, după moartea scriitorului.

La fel ca şi în poezie, Şcvcenko promovează în operele laie în proză un program democrat-revoluţionar de transformare a rinduielilor sociale existente, făcîndu-se crainic al gîndurilor şi năzuinţelor maselor populare. Trei nuvele. - „Argata", „Ocnaşul", „Fata de cneaz" - reiau subiecte tratate anterior în poeme ; celelalte şase - „Căpităneasa", „Gemenii", „Muzicantul", „Un om nefericit", „Viaţă de artist" şi „O plimbare agreabilă, şi nu lipsită de morală" - au subiecte originale. Eroii prozei lui Şevcenko sînt oameni simpli, care, în ciuda asupririi şi umilinţelor, rămin mindri şi dirji.
Operele cuprinse în volumul de faţă sînt cele mai reprezentative, atît prin conţinutul lor adine de idei, cît şi prin măiestria formei lor

în „Argata", Şevcenko reînvie imaginea fetei părăsite de iubit, mama unui copil nelegitim, înfăţişînd viaţa ei fără nici o zare de lumină. Pusă alături de poemul cu acelaşi nume, nuvela dezvăluie mai

profund şi mai pe larg aspectele sociale ale temei. în Rusia, femeia iobagă se afla într-o situaţie extrem de grea. Ea avea de suferit de pe urma samavolniciilor moşierului şi era dispreţuită dacă devenea mama unui copil nelegitim. Potrivit datelor oficiale, numai în anul 1839, în gubernia Kiev şi-au pus capăt zilelor 37 de fete seduse. Ca să poată rezista tuturor încercărilor ce se abăteau asupra ei, tînăra femeie trebuia să aibă o uriaşă forţă morală şi o mare dragoste de viaţă.

Aşa este Lukia, eroina nuvelei „Argata", o femeie de o mare nobleţe sufletească, animată de o iubire plină de devotament, gata să-şi jertfească viaţa pentru fiul ei. Tragedia Lukici e generată de orinduirea feudală, de prejudecăţile şi ignoranţa ce domnesc în acea societate, în care cel mai sublim din simţămintele umane - maternitatea - este supus batjocurii şi ruşinii. Lukia cade victimă prejudecăţilor, fiind izgonită de părinţi şi nevoită să-şi părăsească satul. Dîndu-şi seama că a fost înşelată, Lukia caută să-l dea pentru totdeauna uitării pe omul care a sedus-o, să-şi înăbuşe simţămintul celei dintîi iubiri, sim- ţămînt cu adevărat feciorelnic, batjocorit fără milă şi călcat în picioare. Ea se tocmeşte argată în casa unui ţăran înstărit, care-i înfiase copilul. Pînă la capătul zilelor Lukia îşi păstrează taina şi numai în ceasul morţii îi destăinuieşte fiului său adevărul. Nenorocirea i-a scurtat viaţa, dar nu a frînt-o. Ea rămîne mîndră şi neclintită pînă în cea din urmă clipă. Tragedia acestei femei se proiectează pe fundalul vieţii ţăranilor iobagi, zugrăvită cu adîncă simpatie de scriitor. Compasiunea sa pentru soarta acestor oropsiţi este pătrunsă de profundă umanitate, cu o nuanţă sentimentală, de multe ori, care explică amestecul unor elemente idilice — mai vădite în nuvela „Argata" — în prezentarea diverselor fenomene şi situaţii.

De pe poziţiile realismului critic, Şevcenko ne înfăţişează un tablou veridic al satului, în toată realitatea lui crîncenă. Din însăşi maniera naraţiunii şi procedeele literare folosite - relatarea faptelor aşa cum le vedea poporul - şi limba acestei opere, de o mare bogăţie şi plasticitate iese la iveală caracterul popular aliacestei lucrări. Nuvela oglindeşte realitatea rusă şi cea ucraineană, cu toate contradicţiile şi

limitele inerente epocii, fără a idealiza satul iobag, cu superstițiile şi starea lui de înapoiere.

Proza lui Şevcenko reflectă talentul multilateral al autorului, şi aceasta este trăsătura ei caracteristică. În lirismul narațiunii se manifestă poetul, în abundența de nuanțe şi în zugrăvirea plastică a eroilor se vădeşte pictorul.

Şevcenko-prozatorul dispune de o marc varietate de mijloace de expresie şi procedee artistice. în nuvelele lui e prezent adesea un povestitor care relatează evenimentele şi descrie personajele ; sînt folosite jurnalele şi scrisorile personajelor ; în narațiunea de bază se introduc povestiri de sine stătătoare. De cele mai multe ori o povestire se deosebeşte de alta nu numai prin subiectul ei, ci şi prin maniera artistică a narațiunii. Astfel, în „Argata", povestitorul intervine mai ales în digresiunile lirice, atunci cînd se adresează personajelor. în „Căpităneasa" rolul povestitorului creşte. însăşi nuvelă e scrisă în forma unui jurnal de călătorie, în care se jntfpduce povestirea : „Căpităneasa sau Soldatul mărinimos", relatată de un „martor ocular".

Eroul principal al nuvelei este Iakim Tuman, veteran din Războiul pentru Apărarea Patriei din 1812. Tuman este un om cinstit, „un suflet de o rară gingăşie, un suflet ales" şi un „strălucit cavaler al virtuții", care a ştiut să înțeleagă suferințele unei tinere femei părăsite, pradă a deznădejdii. În ciuda prejudecăților, el se însoară cu „căpităneasa" Varocika, uşurîndu-i în felul acesta soarta de mamă nefericită a unui copil nelegitim.

Nobila faptă a lui Tuman era un fenomen cu totul neobişnuit pentru moravurile din armata acelei epoci, ceea ce l-a şi îndemnat pe „martorul ocular" să descrie povestea fetei, spre ştiința urmaşilor. În fața cititorului apare figura căpitanului, „un chefliu de mîna-ntîi",

care a batjocorit şi a lăsat în voia soartei o biată fată neştiutoare ; la timpul său tot aşa procedase cu mama ei şi aghiotantul regimentului. După cum arată povestitorul, în rîndurile ofiţerilor domneau beţia şi desfrîul. „Martorul ocular" nu-şi ascunde simpatia pentru victimele abuzurilor la care se dedau ofiţerii şi admiră nobleţea omului care o ia sub ocrotirea lui pe Varocika. Nici prin minte nu-i trece, însă, de a face vaste generalizări sociale, de a recunoaşte necesitatea unei schimbări a stărilor de lucruri. Caracterul îngust de clasă al concepţiei despre Iyme a povestitorului - „martorul ocular" introdus de autor în nuvelă - iese la iveală deosebit de limpede în consideraţiunile sale eronate cu privire la poezia lui B&anger. Nici fiul său, Viktor Alexandrovici, nu-şi pune această problemă. El se dă drept un moşier cu vederi liberale, care nu-şi asupreşte supuşii, ci stoarce de la ei numai atît cît îi trebuie pentru existenţa lui de toate zilele. Viktor Alexandrovici se căsătoreşte cu Elena, fiica Varo- cikăi. Dar sub masca de liberal se ascunde un stăpîn de iobagi : el o ia pe Elena de soţie pentru că îi va fi mai uşor să trăiască cu o femeie incultă. Şevcenko subliniază caracterul retrograd al concepţiilor acestui boier, pentru care cultura este în general dăunătoare poporului, şi îndeosebi femeilor.

Nuvelele „Muzicantul" şi „Pictorul" descriu destinul unor iobagi înzestraţi cu un talent remarcabil. în aceste lucrări este folosit în considerabilă măsură materialul autobiografic. Totodată însă ele sînt departe de a fi o simplă autobiografie. Scriitorul şi-a propus o sarcină mai amplă, aceea de a demonstra printr-un şir de caractere tipite, generalizate, că în condiţiile orînduirii feudale talentele din popor n-au nici o perspectivă, sînt condamnate să se piardă sub apăsarea unor contradicţii de neîmpăcat, caracteristice atît pentru realitatea rusească, cît şi pentru cea ucraineană.

în „Muzicantul", Şevcenko ni-l prezintă pe talentatul violonist şi violoncelist Taras Feodorovici. Acesta visează din copilărie să fie liber, ca să poată trăi şi crea. Abia tirziu îşi dobîndeşte libertatea mult visată. Dar ce mai poate să creeze un om bolnav şi istovit ?

Tragică este soarta dezmoştenită a orfanei Tarasevici, al cărei talent a fost mult apreciat de compozitorul Glinka şi de pictorul Şternberg. Tarasevici se sacrifică în numele talentului, acceptînd să devină amanta moşierului Arnovski, „tutorele" ei. Dar talentata artistă nu apucă să vadă scena capitalei. Ea moare de pe urma unei naşteri într-un spital pentru săraci, unde a fost trecută ca „sluga iobagă" a boierului Arnovski.

Cine sînt stăpînii destinelor acestor oameni talentaţi din popor care visează la o artă măreaţă ? Şevcenko îi arată : sînt nişte nemernici desfrînaţi, nişte despoţi samavolnici care şi-au pierdut chipul de om.

„E într-adevăr dărîmat, o căzătură de om, aşa îl caracterizează Şevcenko pe moşierul Arnovski. Nu-i chiar trecut de vîrstă, însă arată într-un hal fără hal, mai rău ca un moşneag. Cu buzele ce-i atîrnă dăbălozate, încît nu poate nici să închidă bine gura, cu ochii spălăciţi şi pleoapele căzute, cu mutra lui gălbejită, cu părul rar, încărunţit, şi tare de ureche pe deasupra, e fără doar şi poate o po - doabă de bărbat, ceva ca o moluscă, încît ţi-e şi silă să-l priveşti."

Imoralităţii şi cruzimii stăpinilor, Şevcenko le opune nobleţea şi adincimea sufletească a oamenilor din popor. Traiul de huzur al mo- şierilor apare în antiteză cu tablourile satului pustiit şi ruinat. Această nuvelă a lui Şevcenko se distinge prin puternicul ei caracter acuzator, prin realismul şi umanismul profund care îi definesc valoarea.

în povestea vieţii muzicantului iobag s-a oglindit însăşi viaţa lui Şevcenko.

Soarta poetului ucrainean, însă, are mult mai multe elemente comune cu aceea a talentatului pictor iobag din nuvela „Viață de artist".

în prima parte a nuvelei predomină materialul autobiografic. Aici sînt păstrate numele prietenilor şi ale dascălilor lui Șevcenko, numele persoanelor cu care a venit el în contact pe vremea şederii la Peters- burg, în cel de-al patrulea deceniu : Soşenko, Briullov, Venețianov, Jukovski, Şireaev, Enghelhardt ş.a. Povestea căsătoriei eroului, nebunia şi moartea lui nu corespund realității. S-ar părea că aia scriitorul l-a luat ca model pe pictorul portretist A. V. Tîranov (1808-1859), care a înnebunit de pe urma unei iubiri nefcricite, căzînd în ghearele mi-

Materialul autobiografic al nuvelei ne îngăduie să cunoaştem mai adînc viața marelui scriitor ucrainean, realitatea înconjurătoare din vremea lui, gusturile şi concepțiile lui estetice, idealurile sale sau preocupările în domeniul ştiințelor.

Eroul lui Șcvcenko este un om cu o inimă nobilă şi generoasă, înzestrat cu un fin simț al artei. în creația sa, tînămi pictor năzuieşte spre adevăr. După părerea lui, cu adevărat artistică este opera care întruchipează simțămintele şi gîndurile autorului.

„Orice operă de artă care merită cu adevărat numele acesta are ceva fascinant, mai minunat decît natura însăşi - ceva ce izvorăşte din tezaurul sufletesc al artistului şi care este însuşi miracolul creației."

Un artist adevărat trebuie să se dăruiască cu totul artei. Arta nu iubeşte calea de mijloc, compromisurile.

….în artă, însă, şi tot aşa în ştiință şi în orice altă îndeletnicire intelectuală, calea de mijloc nu duce nicăieri şi se sfîrşeşte în dreptul

Mintea cercetătoare a tînărului caută să cuprindă un cerc cît mai vast de cunoştinţe, să dezlege tainele naturii, ale artei. Dar în condiţiile orînduirii patronate de ţarul Nicolae I, tînărul talent era sortit să se stingă în mod dramatic ; luptînd zi de zi pentru o bucată de piinc, hicrînd comenzi pentru clienţii bogaţi, măiestria lui artistică scade. Eroul îşi sfîrşeşte viaţa într-o casă de nebuni.

Mesajul viguros denunţător al prozei lui Şevcenko nu era pe placul naţionaliştilor ucraineni, care au depus eforturi susţinute pentru falsificarea acestor nuvele, împiedicînd prin toate mijloacele apariţia lor sub tipar şi tăinuind cititorilor o parte din preţioasa moştenire a marelui fiu al poporului ucrainean.

În anul 1857, Şevcenko a fost înştiinţat că i se redă libertatea mult aşteptată. Cu multă greutate a obţinut poetul permisiunea de a se stabili în Pctersburg. Anii de surghiun zdruncinaseră sănătatea marelui Cobzar. Şevcenko s-a întors la Petersburg bolnav, dar ferm hotărît să continue lupta împotriva autocraţiei. Aici scriitorul intră în cercul „Sovremennik"-ului, se apropie de N. G. Cernîşevski, N. A. Dobroiiubov, N. A. Nekrasov, M. L Mihailov, fraţii Kuroci- kin, L S. Turgheniev, L. N. Tolstoi şi mulţi alţii. N. Ogariov scrie : „Şevcenko a fost primit cu multă bucurie în literatura rusă şi ne-a devenit drag tuturor". Contactul cu gîndirea înaintată a Rusiei, cu democraţii revoluţionari ruşi l-a întărit şi mai mult în concepţiile lui revoluţionare. Şevcenko devine un materialist şi un ateist convins. El se ridică împotriva religiei şi a bisericii ca bastion al autocraţiei şi reacţiunii, ca forţă care sprijină şi consfinţeşte exploatarea omului de către om (vezi poemele „Nebunul", „Maria", poeziile „Imnul călugăriţelor", „Lumină limpede şi lină..." ş.a.), continuînd şi adîncind motivele ateiste din creaţia deceniului al cincilea (vezi „Caucazul", „Ereticul").

Operele Iui din ultimii ani de viaţă („Neofiţii", „Nebunul", „Maria", poeziile „Nu mă plîng de sănătate...", „Nici Arhimede cel vestit...", „O, oameni sărmani şi orbi !" şi multe altele) sînt pătrunse de înflăcărate

idei revoluționare şi conțin o mare forță acuzatoare. Despre aceste opere, filologul rus I. I. Sreznevski, contemporan al lui Şevcenko, scria : „Rechizitoriul lui Şevcenko a devenit de neînfrînt ; el răneşte şi, biciuind fără cruțare, arde tot, cuprins de o flacără cumplită, pustiitoare".

La 10 martie 1861 Şevcenko a încetat din viață. Dar geniul său rămîne nemuritor. Marele poet al poporului va dăinui totdeauna în amintirea urmaşilor săi, care ştiu să aprecieze valoroasa lui operă literară.

Creația lui Taras Şevcenko este apropiată de sufletul cititorului romîn prin mesajul ei de înaltă umanitate, care s-a făcut cunoscut în Romînia încă pe la sfîrşitul veacului trecut, datorită tălmăcirii poemului „Maria", realizată de Dobrogeanu-Gherea. De altfel, criticul romîn a închinat cuvinte entuziaste „marelui poet al poporului ucrainean" în articolul „Artiştii-cetățeni", apreciindu-i opera şi personalitatea într-o lucrare monografică specială („Taras Şevcenko"). Despre afinitățile de talent cu rapsodul trecutului istoric al ucrainenilor vorbeşte în paginile volumului său de „Evocări" şi maestrul prozei romîneşti contemporane, Mihail Sadoveanu, mărturisindu-şi întreaga admirație şi comunitatea de sentimente.

Ecaterina Fodor

De la Kremenciug porneşte spre Romnî drum larg de charvane, căruia lumea-i mai zice şi şleaul lui Ro- madan[1]. De unde i-o fi venind numele ăsta, nimenea, cred, nu s-ar învrednici a spune; chirigiii, însă, povestesc o întâmplare pe care v-o împărtăşesc cum urmează :

Cică ar fi trăit odată în tîrg, la Kriukov (cel de peste Nipru, în dreptul Kremenciugului, pe malul dimpotrivă), ar fi trăit, cum ziceam, în ăst tîrg Kriukov, un chirigiu pe nume Roman, pricopsit ca nimeni altul. An de ,an, peste vară purcedea la drum două cher- vane de cîte douăzeci de harabale fieştecare, nici mai mult, nici mai puţin, unul spre Don, după peşte, iar celălalt spre Crimeea, după sare. Cam pe la sfînta Maria mare, hairabagiii ce-i tocmise veneau îndărăt la Kriukov. Proviantul, parte îl îndesa la el, în hambare, iar cu ce mai rămânea, pleca mai departe chiar el la Romen, în tîrg, cu şirul de care. Să vă spun acum şi pe unde o apuca: întîi o lua spre Horol, lăsînd pe mîna dreaptă Zolotonoşa, iar pe stînga Vesiolîi Podol, pe urmă, după Horol mergea la Mirgorod, de la Mirgorod spre Loh- viţa,

1 În ţinutul Podoliei ce numeau *romadane* drumurile de care (n. ed.).
2

iar de la Lohvița drept înainte, la Romnî. Așa că vedeți și dumneavoastră cît înconjur făcea! Pentru poștalion încă ar fi cale, nu glumă, darmite pentru un harabagiu. Și într-un rînd, Roman al nostru, după ce-și desfăcuse tot proviantul la Romen, în tîrg, parte vîn-

zîndu-l cu mărunţişul parte cu ridicata; în drum spre casă mai făcu oleacă popas, că omul la crîşmă, ştiţi, crîşma ceea care se mai află şi azi la rohatcă, sub sălcii, la răspîntele a trei drumuri: cel ce duce spre Lohviţa, cel dinspre Zinkovo şi drumul de care de i se mai zice şi şleaul lui Romadan.

Iar acolo, sub sălcii, mai poposiseră încă vreo zece- douăzeci de harabale deshămate, şi ici, colo, sub cîte un car vedeai proslăvindu-se niscai oameni .ai lui dumnezeu, deşertînd de-a rîndul clondirul cu horilcă. Roman opri dobitoacele, îşi scoase cuşma din cap şi, după ce se închină, grăi către chirigii:

— îngăduiţi, boieri dumneavoastră, să pască şi bou- lanii mei olecuţă.

— îngăduinţa-i la cel de sus, îi răspunseră cărăuşii, despre noi — cîmpu-i mare! şi-şi căutară de nevoie.

Omul lăsă boii înjugaţi şi dădu să intre în crîşmă, spunînd:

— Să dau şi eu pe gît un strop de udătură.

Dar cînd sta să treacă pragul, numai ce-i iese în cale un boboc de crîşmăriţă ea o cadră de frumoasă, să juri că-i o jupîniţă de neam. Roman chirigiul, ce-i drept, nu mai era el chiar în floare, dar cînd văzu asemenea mîndreţe, parcă simţi că-i zburdă şi lui de ¡alte cele. Prinzînd de ştire, drăcoaica îl întrebă zîmbind:

— Ce-ţi pofteşte inima, jupîne?

Ştia ea pasămite cum să lege vorba şi în graiul moscovit.

— Păi ce să-mi poftească, jupîniţă: ia, un şip de horilcă, două ulcele cu mied şi să binevoieşti a cinsti şi măria ta cu mine.

— Bine, zise crîşmăriţă şi, după ce umplu clondirul cu horilcă, coborî în beci la blide, să aducă mied.

Şedea Roman chirigiul în capul mesei, pîcîind din lulea, iar crîşmăriţă cea tinerică şedea şi ealîngă dînsulşi se uita la mustaţa-i sură cu ochii ei de porumbiţă. Şedea şi bea Roman chirigiul, dîmd de duşcă pocalul de argint cu liorilcă tare, în timp ce crîşimăriţa cea tinerică pregusta miedul dulce dintr-o cupă de aur. Şi au tot

stat aşa împreună şi au închinat la pahare şi au cîntat cîntece de tot felul. Afară se înnoptase, şi ei încă mai chefuiau şi lălăiau. Trecuse şi de miezul nopţii şi se făcuse vreme mare să plece, dar chirigiul şedea mai departe şi-şi stropea măseaua, în timp ce dracoaica de crîşmăriţă îl tot îndesa cu paharele, iar boulenii, sărmanii, tot înjugaţi adăstau. Pînă ce şi Secera şi Cloşca cu pui scăpătaseră după muchia zării şi începu a se crăpa de ziuă. Abia atunci Roman chirigiul parcă se mai dezmetici, îşi luă cuşma şi luleaua, ieşi din crîşmă şi se duse de se tologi în car, trăgînd şumanul peste el. Atîta doar mai apucă să bolmojească:

— Cea, plăvanii taichii!

Boulenii se urniră din loc şi haida, haida, cotigiră spre dreapta, şi în loc s-o ia pe drumul Lohviţei, o tăiară de-a dreptul peste cîmp. Cît or fi mers aşa, nimeni nu ştie, şi nici cît va fi tras la aghioase hairaba- giul, atîta ştiu doar că s-a trezit abia la Kremenciug, în mijlocul tîrgului. După el se luară şi alţi cărăuşi, croind astfel un drum larg, căruia îi rămase numele de şleaul lui Roman. De unde, însă, o fi ieşit Romadan, asta n-ar mai şti să spună harabagiii.

V-am împărtăşit întocmai, fără a schimba o iotă, povestea ce umblă în popor în privinţa acestui şleau. Nu zîmbi, irogu-te, pe sub mustaţă, îngăduitorul meu cititor; nici eu nnaş pune mîna-n foc, drept să spini, că astă poveste ar avea vreun .ternei, dar, ca scriitor ce mă numesc, am socotit de datorinţa mea a pomeni aci tot ce-am aflat din gura poporului.

Mai vrednică de crezare, însă, în privinţa obîrşiei acestui şleau al lui Romadan socot părerea următoare: n-o fi fost el cumva croit de cneazul Grigori Roma- danovski[1], cel care în 1686 a purces cu oastea mos-

[1] În 1686, armatele ruseşti, în frunte cu voievodul .Grigori Romadanovski. luptînd alături de oastea căzăcească, au înfrînt şi nimicit cetele trădătorului Piotr Doroşenko, hatmanul Pravoberejiei (ţinutul de pe malul drept al Niprului) şi vasal al Turciei, luîndu-l prizonier

2*

covită împotriva vrăjmaşului hatman Piotr Doroşenko spre poalele munteluil Bruseanaia la Cighirin, unde-şi făcuse aşezămînt acesta? Cred că părerea asta ar fi mai aproape de adevăr.

■ La urma urmei însă, ce ne pasă nouă cine şi ce fel va fi deschis ăst drum? L-am pomenit numai aşa, fiindcă veni vorba despre el, căci întîmplarea ce vreau să v-o înfăţişez aici s-a petrecut în preajma lui.

Dar ca să fiţi totuşi cît mai bine dumiriţi în privinţa lui, aş mai avea de adăugat cîte ceva.

Ce-i mai curios cu şleaul ăsta e că de la Romnî şi pînă la Kremenciug, adică preţ de vreo trei sute de verste, el nu trece pe lîngă nici un oraş, tîrg sau cătun, ba nici chiar pe ilîngă vreo cît de mică aşezare omenească. Străbate largul cîmpiei mănoase şi line. Ici- colo dacă mai zăreşti cîte un han cu nişte şuri cît toate zilele şi cu fîntîni adînci, loc de popas mai cu osebire pentru căruţaşii ruşi, căci harabagi'ii noştri n-au obiceiul a trage la han. De o parte şi de alta se ridică pe alocuri nişte valuri de pămînt felurit alcătuite, care mai înalte, care mai scunde, năpădite de pir. Adesea se mai văd şi gorgane întru totul rotunde, măsurînd cam cîte 50 de stînjeni în curmeziş — printre ele, fireşte, unele imai mari decît atîta sau mai mici--avînd

îndeobşte mai imulte gîrliciuri: două, trei sau chiar patru, după cît e de mare gorganul. Norodul le zice mai pe şleau morminte. Sînt însă unele movile (cele mai răsărite dintre toate) pe care nu le-ai putea asemui cu nimic — tot nişte metereze de pămînt şi ele, nu toate însă deopotrivă de înalte, ce se resfiră care încotro. înfăţişarea acestor metereze va fi fost de bună seamă stricată mai apoi de cine ştie ce urmaşi ahotnici de cîştig şi curioşi. Nu mi-aduc aminte cine s-a străduit, fără să facă însă nici o scofală, să scoată silitră din valurile de pămînt de lîngă

Oreli, s-au din aşa-zisa linie durată de-a lungul rîului cu acelaşi nume, între Nipru şi Don, de Petru I.

N-ar fi aşadar de mirare ca şi gorganele pomenite de mine să fi fost scormonite de niscai căutători de silitră sau de vreun Chodakowski[a]. Cum însă nnam nici o ştire despre treaba asta, o las în seama celor care cercetează lucrurile din vechime.
Aş mai avea de adăugat că toate aceste aşa-socotite morminte poartă fiecare cîte un nume, cum ar fi: gorganul Dădacei, al lui Mordaciov, al Reginei ş.a.m.d. Astea 'din urmă s-ar putea prea bine să fie nişte metereze de pe vremea lui Carol al XlI-lea, care a rătăcit cîndva prin aceste coclauri cu suedezii săi îmbrăcaţi în dulămi albastre.

Mi-e teamă, însă, c-arn pus la grea încercare răbdarea binevoitorilor mei cititori; prea le-am împuiat urechile cu Romadanul meu, de parcă altă grijă n-aş avea pe lume, şi tot îndrugînd moşi pe groşi ca o te- leleică, nici n-am apucat încă să intru în miezul povestirii.
Nu departe de şleaul lui Romadan, pe mina dreaptă (dacă iar fi să vii dinspre Romnî), se deschide o vale largă de toată frumuseţea, împresurată de colnice mărunţele, pe care stau de strajă stejari, tei şi frasini bătrîni de cînd lumea; pe firul văii şerpuieşte ca o dîră lucitoare de argint rîul Sulă. De-a lungul ţărmurilor se ţin lanţ sălciile cu pletele verzi răsfirate şi mestecenii vechi de zile. Pe malul apei stau risipite casele unui sat întins, pe care verdeaţa umbroasă a livezilor îl tăinuieşte privirilor; ici-colo dacă se mai iţeşte, a'lbind printre frunzare, cîte o căscioară acoperită cu paie. Cam aşa arată mai toate satele din Malo- rossia[2], atîta numai că unele au mai multe şi altele mai puţine mori de vînt. Şi cît de prietenos îşi flutură

' Dolega-Chodakowski Zoryjan (1784—1825) — arheolog, etnograf şi folclorist polonez, care, în căutarea mărturiilor trecutului, a făcut săpături în Rusia, Polonia, Galitia (n. ed.).
[a] Denumire veche a Ucrainei (n. ed.).

ele ¡aripile către drumeţul obosit, îmbiindu-l să poposească sub primitorul umbrar al livezilor înmiresmate.

Soarele era de o muche, poleind cu iaur vechi lanu rile, aurii şi ele, presărate cu căpiţe boghete de paie. Valea largă era perdeluită de o pîclă subţire, viorie, ce ascundea ochilor linia unduioasă a zării. Apa se îmbujorase, rumenă ca obrazul pîrguit al unei tinere secerătoare, cînd îi răsare în cale alesul inimii ei. Ici- colo, pe faţa tulburoasă galben-ruginie a rîului şerpuitor se deapănă dîrele albe şi lucii pe care le lasă în urmă lotcile pescăreşti. Se deapănă şi se mistuie în stuful verde-întunecos. Iar sălciile şi ulmii parcă se povîrnese şi mai tare asupra undelor, ca şi cum ar jeli ziua ce moare.

Într-o seară ea asta se întorceau de la cîmp sece- rătoarele tinerele şi pline de nuri. Şi cum în ziua aceea mîntuiseră tocmai cu secerişul, fiecare îşi împletise eî'te o cunună din spice de grîu şi secară, împestriţate cu albăstrele, să se gătească cu ea şi s-o ducă la biserică s-o sfinţească; cu frunţile încununate, cîntînd, se întorceau, astfel, pe înserate în sat, după ce aleseseră dintre ele o crăiasă, care să-şi înalţe înaintea tuturora glasul.

în fruntea alaiului, cu pasul lin, mergea mîndra crăiasă a serbării; ruşinoasă, copila oacheşă la faţă şi nurlie pusese în piept căpşorul, împovărată parcă din cale-afară de cununa aurie şi de cosiţele negre despletite ; în mîini ducea o seceră şi un mănunchi de spice de secară, printre care împletise nişte rămurele de mesteacăn, încît, văzînd-o astfel, ai fi zis că-i însăşi Ceres coborâtă pe pămînt. în urmă păşeau suratele ei, slă vind-o în cîntece pline de alean; iar după fete veneau flăcăii cu coasele, ce tăiaseră otavă din luncă, încer- cînd cu sfială să le ţină dsonul.

Şi întreaga privelişte era scăldată în jariştea soarelui ce da să asfinţească.

Minunată şi înduioşătoare privelişte!
Apropie-te, însă, cititorule, şi te uită mai cu luare- aminte, şi vei desluşi atunci, pe acest fundal învăluit într-o lumină trandafirie, asemenea umbre, că fără voia ta îţi vei înturna privirea, iar vrăjita zvonire a cîntecelor de dor îngînate de chipeşele secerătoare îţi va aduce un zîmbet amar pe buze, silindu-te să-ţi astupi urechile.

Cîtă vlagă şi cîtă dragoste de viață sălăşluieşte în firea omenească!

Din zori şi pînă-n noapte sub arşița soarelui dogoritor, fără pic de umbră, din zori şi pînă-n noapte frântă din şale, trudeşte biata secerătoare. Şi ce să vezi? Cînd se înserează, tot drumul pînă-n sat o ține numai într-un cîntec, iar odată ajunsă acasă, abia apucă să se înfrupte din cină şi iat-o din nou pe uliță sau în livadă, cîntînd fără istov, pînă-n zori. Iar cînd intră alba în sat, îşi ia isecera şi pleacă iarăşi la cîmp, şi iarăşi ¡trudeşte cît e ziua de mare în bătaia soarelui arzător, frîntă din şale, de parcă nici n-ar şti de oboseală.

O, agronomi cu inimi simțitoare! Ce-ar fi să născociți vreo maşinărie, ceva în locul secerei? Nici nu vă dați seaima cît bine ați face omenirii osîndite la asemenea cazne!

Oglindindu-se în unda sclipitoare a rîului, pîlcul de secerătoare şi cosaşi, în frunte cu mîndra-i crăiasă, venea agale către sat.

O droaie de poşidicuri le aținură calea fuga, fuguța, iar mamele cu prunci de țîță în brațe se grăbiră să iasă înaintea copiilor mai mari, să le ureze că isprăviseră şi-n ăst an cu bine secerişul.
Iar mama chipeşei crăiese mulțumi lăcrămînd sece- rătoarelor pentru cinstea ce-o făcuseră fie-sei şi pofti la cină toată lumea.

De cum păşiră pe ulița satului, fetele se uitaseră una la alta cu înțeles, iar tinerii cosaşi încruntaseră negrele sprîncene. De ce, oare?

Zăriseră, pasămite, cu toții ici, colo, pe la porțile caselor nişte şomoioage de paie.

Ei, şi ce le păsa lor de şomoioagele .acelea? veți întreba dumnevoastră. Ba cum să nu le pese şi încă foarte mult de asemenea piezi rele !

De s-ar întîmpla să puneți piciorul într-un sat ucrainean şi să vedeți în dreptul vreunei porți, în vîrful unei prăjini niscai şomoldoace de astea, e semn că prin partea locului sînt încartiruiți soldați, dar nu infanterişti, ei călăraşi. Mănunchiul acela de paie arată că se află .acolo un grajd, şi cîte mănunchiuri sînt, atîția şi cai. Satul eu pricina nu fusese încă cercetat decît de ofițerii cu cvartirul, ce punînd ochii pe cîte o casă avuseseră grijă să aşeze la poartă cîte un semn pentru grajduri.

Şi căruia dintre cosaşii sprîncenați nu-i va fi sărit inima din piept, neliniştită, văzînd acele şomoioage co- bitoare ?...

Care din ei nu-şi va fi adus aminte atunci de atîtea cumplite, cutremurătoare istorii întîmplate cu bietele fete amăgite şi fără de noroc?
Dar secerătoarele ! O, dragele de voi! Atîtea grozăvii cîte s-au întîmplat, şi tot nu v-a venit mintea la cap! Podoaba — o panglică, un şir de mărgele — ăsta-i blestemul vostru, chipul cioplit căruia îi aduceți jertfă totul, adesea chiar şi cinstea; şi după ea, şi viața asta amă- rîtă de care ați avut parte.

Cu plecăciune şi omenie, tatăl frumoasei Lukia, Vlas, cel cu mustața căruntă, le întîmpină pe secerăitoare, poftindu-le cu inimă bună înăuntru, să se înfrupte din bucatele cu care cel de sus îi blagoslovise casa.

Cîntînd, secerătoarele intrară în curte unde, pe iarba verde, albea o faţă de masă întinsă. îmbiate de gazdă, fetele se aşezară roată în jurul ei. Iar crăiasa praznicului, după ce-şi uşura fruntea de povara cununii aurii, îşi răsuci la nimereală împrejurul capului fru- moasa-i cosiţă neagră şi, suflecîndu-şi mînecile largi ale cămeşii, luă din mîna maică-si carafa cu votcă şi se apucă să-şi cinstească suratele.

Cît cinară ele, părinţii Lukiei stătură pe prispă, şi nu se mai săturau privind cît de frumoasă le era odrasla, singurul lor odor. Şi parcă le creştea inima cînd se uitau la Lukia lor.

Iar fata îşi ospăta suratele ca o gazdă primitoare ce era şi o harnică gospodină, cu itot farmecul unui suflet nevinovat şi fără ascunzişuri.

Isprăvind masa, copilele se închinară şi, după ce mulţumiră stăpînilor casei şi tinerei lor surăţele pentru felul cum fuseseră omenite, îşi luară cununile şi plecară rînd pe rînd.

Afară, pe uliţă, sub sălciile de lîngă uluci, le aşteptau cosaşii sprîncenaţi.

— Du-te şi tu, draga mamei, eu fetele pe uliţă, să cîntaţi.

—• Nu mi-e a cînta, mămucă.

— De ce să nu-ţi fie, sufleţelul mamei? Te-o fi ajuns oboseala, se vede, du-te de te culcă şi dormi.

— Aşa am să şi fac, mămucă.

— Stai oleacă, pînă-ţi aştern patul.

Şi mama îi aşternu de culcare copilei ostenite şi după ce făcu asupra ei semnul crucii, o lăsă în pace să doarmă.

Istovită de munca de peste zi şi de fericirea ce-i fusese dat a trăi în acea seară, Lukia se-nvîrti cît se-n- vîrti în pat, pînă ce o cuprinse somnul.

Deşi obosite, suratele ei rămaseră toată noaptea sub răchiți şi mălini cu cosaşii sprîncenați, cîntînd:

Ieşi, Grițiu, pe ulicioară,
Vin măi, Koualenko, afară,
Colea, sub răchiți, la lună,
Să petrecem împreună.

Dacă a doua zi n-ar fi intrat în sat ulanii, istorioara asta s-ar fi încheiat, poate, cu o idilă; din păcate, însă, cum sosiră ulanii, se dezlănțui o întreagă dramă. Drept aceea, îi irog pe cititorii mei să facă un salt cu gîndul în timp, preț aşa ca de vreun an şi mai bine şi să-şi îndrepte atenția eu toată îngăduința asupra episodului ce urmează.

Cam la vreo cinci verste depărtare, ba poate şi mai mult decît atîta, pe mîna stîngă a şleaului lui Romadan (cum vii dinspre Romnî), chiar în fața satului mai sus arătat, se deschide o cîmpie întinsă pe un dulce povîr- niş, atît de întinsă, că nici nu-i dai de capăt cu privirea, pierdută cum e în zarıştea pîcloasă, iar în zilele senine şi călduroase de vară îți mijesc uneori prin fața ochilor năluciri ca-n stepele pustii, sterpe şi bîntuite de secetă ale Kirghiziei. Cîmpia asta este tărcată de lanuri pestrițe ; ici-colo doar vezi gheboşîndu-se nişte morminte întunecate, a căror mărime şi formă aminteşte d • gorganele împrăştiate între Kiev şi Vasilkovo, pe şesul Belokneajie. Spun asta, deoarece printre oamenii dornici să cunoască urmele trecutului risipite pe întinsul patriei mai numeroşi sînt cei ce au călătorit de la Kiev la Odesa, decît aceia care au făcut drumul de la Romnî la Kremenciug. Şleaul lui Romadan, precum văzurăm, e umblat numai de harabagii, iar harabagiul e om simplu, ce zor are el de nişte morminte? Cel mult poate că se întreabă : cine o fi acolo îngropat ? sau, privind îngîndurat mohorîtele gorgane, să prindă a îngîna otova un eîntec fără sfîrşit.

În largul acestui şes, printre posacele morminte şi lanurile tărcate, ise zăreşte înverzind o mică dumbravă, aidoma unei oaze în pustietăţile Arabiei (straşnic am adus-o din condei!). Acolo se află hutorul[1] bogatului cazac Iakim Ghirlo.

Să purcedem, aşadar, spre acest hutor şi să căutăm a desluşi dintr-o privire toată frumuseţea lui patriarhală şi ce fel îşi duce viaţa stăpînul său. E o preumblare ce-şi are cu atît mai vîrtos rostul, cu cît în această răzleaţă aşezare s-a petrecut toată istoria pe care am început a v-o povesti.

Curtea, laolaltă cu livada şi dumbrava, nu cuprinde mai mult de cinci verste pătrate în totul, fiind împrejmuită cu un şanţ adînc şi lat, pe marginea căruia, cît ţine ocolişul, sînt sădite tufe de agriş. Poarta nu-i făcută din blăni groase, cum se află îndeobşte la hanurile ruseşti, ci e o poartă de rînd, lucrată din topor; de o parte şi de alta-s înfipţi în pămînt doi bulumaci groşi de stejar, înnădiţi cu nişte uluci. Iar lîngă unul din bulumaci creşte o salcie pletoasă, ce pare că ar vrea să păzească de cine ştie ce ochi rău blagoslovitul hutor. Cum intri în curte, în dreapta-i o şură cît toate zilele, în jurul căreia stau vîrfuite bucatele în clăi, în stînga, înţărcuite, grajdurile pentru vite, iar ceva mai încolo, îndărătul şurii, sub nişte răchiţi noduroase, două hambare din scînduri de stejar şi un şopron pentru care. O pivniţă cu poartă de fier face faţă hambarelor, iar în fundul curţii, la umbră de tei, o casă albă, acoperită cu jipi de paie, după şartul polonez. **În** spatele casei, pomăt de tot soiul, te miri ce nu găseşti: meri, peri, pruni, vişini, cireşi, ba chiar şi trei aluni bă- trîni, aduşi din Crimeea tocmai de bunicul lui Iakim Ghirlo. **În** mijlocul livezii e o fîntînă streşinită, cu roată. Iar mai departe, după ce treci de livadă, într-o poieniţă din dumbravă, o prisacă cu o colibă şi un beci pentru albine. Mai încolo dai de stejari, tei, mesteceni şi alte neamuri de copaci, pînă în dreptul şanţului. Peste şanţ se află

1 Aşezare ţărănească răzleată (ucr.) (n, t.).

un mic eleşteu, în preajma căruia se întinde grădina de zarzavat, ocolită şi ea de un şanţ aşa ca de cî-teva palme; grădina-i semănată cu porumb şi floarea-soarelui, iar şi mai încolo, în cîmp, se află bostănăria.

Aşa arăta blagoslovitul hutor al lui moş Iakim Ghirlo, cazacul.

Cît despre belşugul ce ticsea hambarele croite din scînduri de stejar şi beciul, nici n-am cuvinte să vi-l zugrăvesc.

Şi pe unde — măre! — nu colindaseră harabagiii lui! Fuseseră şi în Crimeea, şi pe Don, şi la Odesa, că de Kiev nici nu mai pomenesc !
O dată însă îl împinsese păcatul să ducă unui boier o încărcătură de zahăr ¡tos tocmai la Moscova. Numai că boierul nu ştie de glumă cînd e vorba de hoholii[1] noştri. Aşa că Iakim abia mai apucase să ajungă acasă cu o pereche de boi. Din ziua aceea, de cîte ori scăpa cineva vreo vorbă despre Moscova în auzul lui, moşneagul nici una, nici două, îl dădea pe uşă afară, iar dacă treaba asta se întîmpla cumva într-o casă străină, îşi tuflea căciula în cap şi, fără să imai spună măcar ziua bună, îşi lua tălpăşiţa şi pleca la el, la hutor. Precum vedeţi, Iakim Ghirlo nu era un om oareşcare şi nu înghiţea să-l calce careva pe coadă.

Era într-o duminică de august, cam pe la nămiezi. Ieşind din casă, Iakim Ghirlo se opri pe prispă. Nu mai puteai spune, nici vorbă, că-i în floarea vîrstei, totuşi era verde încă şi zdravăn; mustăţile şi moţul din creştet nu erau nici ele chiar încărunţite, ei mai degrabă isure. Iar cămaşa de pe el strălucea de curată, la fel ca şi şalvarii, aşijderea albi; Iakim nu se prea împăca el cu pestriţătura de stămburi de tîrg şi-i plăcea să se poarte numai ,în .albituri. Cizmele de iuft din picioare erau noi, nouţe. De ajuns să-l fi văzut o dată, ca să-ţi dai seama dintr-o ochire că era om cu cheag : îi stătea iscris şi pe faţă.

Puţin imai apoi ieşi afară şi nevastă-sa, Marta, o femeie cam la vreo patruzeci de ani, ba poate şi mai coaptă, îmbrăcată asemenea ea scoasă din cutie, cu cizme galbene de iuft în picioare, eu catrinţă din trei bucăţi, iar dedesubt, o fustă de

1 Poreclă dală ucrainenilor în vcehea Rusie (n. ed.).

mătase roşie, straie ce ar fi prins-o de minune chiar pe o fată tînără.

Marta scoase mai întîi o lăicioară acoperită eu o ve- linţă şi o puse în faţa omului ei, după care aduse din casă o strachină cu colţunaşi şi un blid cu smîntînă. Le puse toate înaintea lui Iakim, pe mescioara aceea încropită pe loc, şi se aşeză lîngă el.

— Poftim la masă, Iakime ! îl îmbie dînsa.

Iakim se închină şi spuse:

— Amin. Dumnezeu cu mila!

Rostind acestea, îşi netezi mustaţa şi se înfruptă din colţunaşi.

După colţunaşi, Marta .aduse o strachină cu prune şi un pepene galben ce te slăvea cu mirozna; ciuguliră cîte puţin din toate. Mîntuind de mîncat, Marta strînse de la masă şi se aşeză iarăşi pe prispă, lîngă omul ei. O bună bucată de vreme istătură aşa amîndoi fără să schimbe un cuvînt; într-un tîrziu Marta rupse tăcerea :

— Ce-or fi făcînd harabagiii noştri cu peştele, de zăbovesc atîta?

— Aşa-i, ce-or fi făcînd?

Şi Iakim amuţi din nou. Nu prea avea el chef de taclale. Şi aşa, de altminterea, fusese totdeauna scump la vorbă.

Mai trecu ce mai trecu şi Marta prinse iarăşi glas:

— Stau şi mă tot gîndesc, Iakime: cînd om închide noi ochii, cine o avea parte să se bucure de atîta prisos ? Că cel de sus nu ne-a hărăzit nici fată, nici fecior. Tot aşa singuri, singurei o să murim!

— Ei şi ce dac-o să murim? S-or găsi niscai oameni de omenie să ne îngroape, iar prisosul nu-ţi face grijă c-o să aibă cine să-4 folosească.

— Fireşte c-o să-l folosească, doar nu s-o irosi făr' de rost, da' vezi tu, parcă tot ar fi fost mai bine să fi avut şi noi odorul nostru.

— Păi de unde vrei să-l luăm, dacă cel de sus s-a mîniat pentru cîte toate rele am săvîrşit?

— Da, aşa-i, se vede că l-am mîniat pe milostivul şi de-.aia nu ne-a mîngîiat aste bătrîneţe ticăloase. O să ne înghită pămîntul şi n-o să fie nimeni să ne jelească la căpătîi, nimeni să ne facă soroacele pentru cele păcate. Ştii una, Iakime ? Mîine mă duc la Burta, la părintele Nil, să-i dau cîţiva gologani să ne facă praznic la patruzeci de zile amîndurora. Să aibă cine să ne pomenească după ce ni s-o împlini vremea.

— Ba nu, zău, femeie, că spui nişte vorbe de-ţi stă mintea^n loc. Păi bine, mintoasa pămîntului, care om în toată puterea cuvîntului se apucă să-şi facă singur soroacele ?

— Ba nu, Iakime ! Nu-i vorba de oameni în toată puterea cuvîntului, ci de morţi. Vreau s-o fac şi pe asta, să nu rămînem nepomeniţi cînd n-om mai fi pe lunne.

— Mare-i dumnezeu, n-om rămînea noi nepomeniţi. Altceva mă frămîntă pe mine: la ce-o fi zăbovind atîta în sat argaţii noştri?

— Sst, sst, Iakime! I-auzi! I-auzi, acum iarăşi!

— Ce, iarăşi?...

— Tu n-auzi ?... Un copil care plînge...

— Chiar aşa. Plînge la poartă.

— Să vedem ce-o fi, Iakime.

— Să vedem.

Şi, sprinteni cum nu era-n firea vîrstei lor, se sculară de pe prispă şi se duseră întins la poartă. Care nu fu bucuria ¡mătuşii Marta şi unchiaşului Iakim cînd dădură cu ochii isub ulucă de un copilaş învelit într-un suman cenuşiu ponosit, cu o frunză mare de brusture ocrotin- du-i obrăjorul.

— Iakime! atât mai apucă să rostească mătuşica, plesnindu-şi palmele a mirare.

Iar unchiaşul îşi scosese din cap pălăria de paie şi se închina.

— Iakime! spuse Marta, luînd poşidicu'l în brațe. Ian te uită numai ce dolofan şi mîndru-i, să-l mănînce mama!

Iakim luă pruncul în brațe.

— Haida-n casă, spuse el, c-o fi flămînd, mititelul.

Şi se îndreptară spre casă cu scumpetea lor.

Cum intră înăuntru, Iakim lăsă binişor copilaşul pe masă, luă din raft psaltirea (fiind ştiutor de carte) şi, după ce se închină de trei ori, începu a sloveni psalmul „Nădăjduieşte în domnul". Pe urmă, iridicînd plodul în brațe, i-l dădu Martei în primire.

închinîndu-se la rîndul său, Marta îl luă şi-l culcă pe o pilotă.

— Ia-i de seamă, Iakime, pîn' ce vin eu cu laptele.

După ce aduse Laptele, Marta se strădui a-i da mititelului de mîncare. Iar Iakim, ieşind în ogradă, ghibăci în şopru o albioară şi se apucă s-o lege cu funii. Mult se mai minună Marta cînd îl văzu după vreo jumătate de ceas aducînd în casă un 'leagăn. Nici nu ştiură cum le trecu vremea pînă-n seară.

Pe la amurgite, cînd pruncul adormi în leagănul proaspăt înjghebat, Marta, uitînd că era zi de duminică, scoase din ladă nişte pînză subţire şi începu a croi cămeşuici pentru ghibirdic.

Argaţii sosiţi din sat povesteau care mai de care cum că văzuseră o femeie tînără stînd pe un gorgan.

— Şi unde tot cînta aşa într-una lai-la-lai-la şi odată numai ce-a bufnit-o plînsul; noi am început a ne cruci, şi cînd să ne uităm iarăşi, ia-o de unde nu-i. Pesemne o fi fost vun pricolici şi s-o fi mistuit în pămînt, îşi încheie povestirea Martoha, o fetişcană mai dezgheţată.

A doua zi, pînă-n zori, Iakim înhămă doi telegari la brişcă, şi după ce-o îndesă cu paie, peste care aşternu o velinţă, se urcă şi haida, dă-i zor spre satul învecinat, după popa Nil.

Trecînd pe lîngă gorgan, zări prin pîcla dimineţii o nevastă tinerică. Părea ia sta întoarsă către hutorul lui.

Unchiaşul o măsură din ochi şi opri caii.

— Bună ziua, nevastă ! detună el cu glasul.

— Ziua bună, îngînă ea.

— Da' ce cauţi aici?

— Ia, rătăcii ieri o vacă, şi acu' mă tot uit: n-oi vedea-o păscînd pe undeva?

— Păi, dacă-i aşa, rămîi cu bine.

— Mergi sănătos.

Iakim smuci de hăţuri şi telegarii îl purtară ca vîntul pe şleaul ce tăia curmeziş cîmpul.

Către prînz Iakim se întoarse acasă cu părintele Nil şi părintele diacon. După ce zăbovi oleacă afară în curte să-şi tragă suflarea şi-şi mai drese inima cu o gură de rachiu de mesteacăn[1], popa intră în casă şi după ce citi pruncului o rugăciune, îi puse numele de Marko. Apoi, ajutat de părintele diacon, săvîrşi sfîntul botez. Naşi fură Iakim şi Marta, fericită de nu mai

Părintele Nil şi cu diaconul maseră pînă sîmbătă la hutorul lui Iakim. Şi pe lîngă ei se mai adună multă lume de omenie la botez.

Se împlinise luna de cînd cu botezul lui Marocika (cum îl giugiulea Marta), şi la hutorul lui Iakim Ghirlo nu se întîmplase nimic mai acătării: atîta doar că la vreo cîteva zile după aceea se înapoiaseră harabagiii de la Don; ăsta însă este un fapt ce se întîmplă mai în toată ziua, deşi, la drept vorbind, o minte iscoditoare poate afla cu prisosinţă hrană şi într-un lucru de rînd, aşa cum harnica albină găseşte hrană şi-n cea mai sfioasă floricică. Cu osebire mai la început, cînd stai să asculţi cîte un harabagiu guraliv, care, prinzînd chef de vorbă la un ciocănel de votcă, se apucă să-ţi înşire cîte-n lună şi stele, pe unde a călătorit, prin cele stepe necuprinse, la ce fîntîni, adînci de nu le dai de fund, şi-a adăpat boii, cîte zile şi nopţi în şir a flămîn- zit fără un codru de pîine şi fără strop de apă, prin ce tîrguri de seamă a umblat, peste ce ape a trecut, cîte felurite neamuri de oameni a întîlnit — ţi se face părul măciucă.

Numai că la curtea lui Iakim Ghirlo nu era nici un harabagiu de acesta limbut, aşa că nimeni n-avu parte să audă năstruşnicele pătăranii ale celor plecaţi în cărăuşie.

Septembrie pusese stăpînire asupra pămîntului şi asupra hutorului şi boarea lui ruginise şi poleise cu aur verdeaţa

1 Suc de mesteacăn îndoit cu spirt (n. ed.).

dumbrăvii. Privind-o din depărtare, mai cu seamă în amurgit ori la revărsatul zorilor, ai fi zis că se aşternuse peste ea un scump chilim împistrit cu felurime de culori.

Mai în toată ziua, fie către seară, fie dimineaţa, argaţii o vedeau adăstînd ,pe gorganul din preajma conacului pe tînăra nevastă despre care nimeni nu ştia nimic şi de la o vreme prinse a umbla zvonul că la mijloc nu poate fi lucru curat. La drept vorbind, nu era cine ştie ce taină : o biată fată amăgită, ce păcă- tuise, mama pruncu'lui, a lui Marocika. N-o lăsa inima, sărmana de ea, să se rupă din locul unde creştea dolofanul ei de copil urgisit. De cîte ori, cînd întunericul era în toi, nu dăduse tîrcoale hutorului, veghind toată noaptea în şanţ; sau, duminicile, cînd argaţii plecau în sat, se furişa pînă-n poartă, doar, doar o auzi glăsciorul odorului ei. De atîtea ori simţise imboldul să intre în ogradă şi să-l ceară înapoi sau, dacă s-ar în- tîmpla să nu-4 capete, sănl ia prin furtişag, căci fără el viaţa nu avea nici o noimă, pîinea i se părea amară, apa nu-i mai astîmpăra setea, lumina soarelui nu-i mai pria şi nici căldura lui n-o mai încălzea.
După ce ulanul ce-i sucise mintea dăduse bir eu fugiţii, toată dragostea ei, cele mai gingaşe simţăminte ale bietei mame cu inima călcată în picioare se revăr- saseră numai şi numai asupra .lui, .a pruncului rămas

Mititelul de el, oropsit în străini, 'legănat de braţele alteia, hrănit la sînul unei streine, fără nici un pic de duioşie, fără să aibă parte de calda sărutare a maică-sei.

Pînă la unmă, însă, dragostea de mamă birui şi frică, şi ruşine: femeia îşi puse în gînd să intre orişicum în casă, atîta voia numai să aştepte pînă duminică, cînd s-o mai rări lumea prin curte.

În duminica următoare, după ce prînzise şi, fireşte, aţipise o toană, Iakim Ghirlo şedea ,1a masă în iatac şi slomnea din psaltire psalmul „Nu pizmui pe cei ce umblă cu vicleşug, nici pe cei ce săvîrşesc fărădelegi", iar Marta, după ce-l adormise pe Marociko în leagănul cel nou, stătea la căpătîiul lui, gînditoare.

— Ştii ce mă gîndeam, Iakime? spuse ea într-un tîrziu, oftînd.

— Dumnezeu ştie la ce te-i mai fi gîndit şi tu.

—

— Mă gîndeam, doamne, iartă-mă, ce ne-am face dacă Marociko al nostru, ferească sfîntul, s-ar întîmpla să se prăpădească ?

— Păi, se putea altfel?! Dă-le răilor de pacoste, că-i păcat, femeie, să stai cu gîndu'l numai la ele!

— Ce să fac, Iakime, cînd mă uit la el, mititelul, cum doarme, numai gînduri de .astea mă bat.

— Mare-i dumnezeu, Marto, iroagă-te milostivului să ne cruțe de asemenea nenorocire.

— Uite ce zic eu, Iakime: dac-o vrea cel de sus şi om mai 'trăi pîn-atunci, de pocroave să mergem la biserică să-l împărtăşim pe Marociko al nostru; fiindcă taman atunci împlineşte şase săptămîni.

— Să mergem, de ce n-am merge, că doar e faptă creştinească.

— Şi tot atunci o să întreb şi de o argată vrednică; Vezi şi tu că nu mai prididesc cu una singură.

— Fie! Dacă-i musai, nu mă pun împotrivă.

— Şi de-ar fi norocul să se priceapă cu tot dinadinsul la gospodărie, păi atunci eu rămîn să-fl dădăcesc pe Marociko, iar ea o să vadă de rostul casei.

— Marta scoase un oftat şi tăcu. Iar Akim se închină şi prinse a bogonisi din nou „Nu pizmui pe cei ce umblă cu vicleşug".

— După un răstimp uşa se deschise binişor, lăsînd să intre în casă o femeie tînără, în straie sărăcuțe, dar

curate. Străina se opri cu sfiiciune în prag şi, moţăind din cap, abia izbuti să îngăime:

— Să vă dea dumnezeu sănătate.

— Mulţămim dumitale, nepoată ! spuse Iakim. Ia şezi colea.

— Femeia se aşeză fără un cuvînt pe laviţa de lîngă uşă şi, tot aşa, pe tăcute, îi lunecară ochii spre leagăn şi spre Marta.

— Se silea din răsputeri să-şi calce pe suflet, ca să poată birui împrejurarea, fără ca să dea de bănuit că Marociko ar fi sîngele ei.

— Ce vînt te aduce, nepoată ? o iscodi Iakim.

—

— Venii şi eu să vă întreb de nu v-ar face cumva trebuinţă o argată.

— Cum de nu, drăguţă, chiar mare trebuinţă. Dumnezeu ne-a hărăzit pruncul ăsta şi acum stau să-il dădăcesc toată ziulica, iar gospodăria a rămas de izbelişte.

— Păi atunci aş veni la dumneavoastră argată.

— Vin, drăguţă, vin, c-o să te mulţumeşti la noi.

— Şi de unde eşti, nepoată ?

— Taman de lîngă Romnî, unchiule.

— Aşa! Şi ce simbrie ai vrea ?

— Cît daţi altora, mi-oţi da şi mie.

— Aşa! Păi Martohăi îi dăm cîte cincisprezece ruble de hîrtie pe an, un isumăieş alb nou, nouţ, şi un rînd de ciubote din piele de cal.

— Prea bine, m-oi tocmi şi eu la fel.

— Aşa! Ia dă-ne, Marto, ceva să îmbucăm, că-i vremea de prînzit.

— Ieşind, Marta îi dădu în grijă lui Iakim:

— Ia seama la copil. De s-o întîmpla să se trezească, să-'l legeni.

— Iakim se mută la celălalt capăt al mesei, mai aproape de leagăn.

— Vezi să nu-l iei în brațele tale ea menghinea, îi mai strigă Marta de după ușă. Vin acușica.

— Că nu toată lumea o fi avînd ca tine brațe de cucoană, bombăni Iakim, și adăugă cu blîndețe: Șezi aci, nepoată, pe laviță, lîngă ¡masă.

— Mulțumesc!

— Și argata se apropie de masă, tot cu ochii spre leagăn. Și deodată se schimbă la față și două boabe mari de laorimi îi lunecară pe obrajii supți. Luînd aminte, Iakim o întrebă:

— Nu care cumva vei fi avînd și matale un copil, nepoată ?

— Am avut, dar ¡mi l-a luat dumnezeu.

— Așa, așa! Ai rămas vădană, va să zică.
— Nu, bărbatu-meu e luat în armată... murmură printre lacrimi argata.

— 3*

— Aşa, aşa... Şi cum îţi zice, nepoată?

— Lukia...

în aceeaşi clipă copilul, trezindu-se, prinse a scînci. Unchiaşul Iakim începu să-l legene şi să-i cînte:

Nani, minciunele dulci O
da moşul pe la prunci. La
al nostru-un colăcel, Ca să-
mi doarmă frumuşel.

Biata Lukia! Căci era ea, preafericita şi mândra crăiasă a nevinovatei petreceri săteşti. Sărăcuţa de tine ! Ce ape va fi tulburat în inima .ta scîncetul puişorului tău drag, căci atîta odor aveai şi tu pe lume? Vai de sufletul tău! Cît pe ce să te podidească şi pe tine plîn- sul şi să-ţi îngîni glasul cu cîntecul lui Iakim. Atît de mare fu însă tăria dragostei tale, că-ţi puseşi irîu inimii, ostoindu-i pornirea cu lacrimi domoale.

Marta, care se întorcea cu mîncarea, o lăsă cum se nimeri pe masă şi se repezi la leagăn.

—• Taci cu mama, taci, inimioară ! Bată-te cucul să te bată, cu urletele tale de lup l-ai băgat în sperieţi pe bietul copil. Taci cu mama, puişorule! Las' că-ţi aduse mămuca papă bună !

.Şi dîndu-i ţîncului un biberon cu lapte cald, îl luă cu zorul pe Iakim:

— De ce nu pofteşti femeia la masă ? Iar dacă ţi-e aminte să mănînci pometuri, fă bine şi coboară singur în beci. Şi adu şi .nişte cvas de pere, că eu nu mă desprind de copil pînă n-o .adormi, dragul de el. Ia te uită ce spaimă a tras, mititelul, şi acum mai are încă lacrimi pe obrăjori. Hai, puiul .mamii, papă, papă !

Iakim făcu o rugăciune şi se aşeză la masă, îmbiind-o pe Lukia să se ospăteze. După ce mîncă vreo cîţiva colţunaşi, începu a vorbi aşa, ca pentru sine:

— Ba zău că nu-i dreptate pe lumea asta! Auzi colo, să iei în oştire bietul om, şi pe muierea lui, vai de zilele ei amărîte, s-o laşi cum i-a fi norocul. Bine că-d femeie cu frica lui dumnezeu şi umblă să-şi agonisească pîinea prin muncă cinstită. Că alta să fi fost în locul ei, chipeşă cum e şi tinerică, ar fi luat ca'lea pierzării! Şi pierdută ar fi fost pe veci, cu 'trup şi suflet.

— Da' ce, bărbatul Lukiei e la oştire? întrebă Marta, prinzînd din zbor cuvintele lui Iakim.

— Da, îi răspunse omul, fără să ridice capul.

— Aracan de ea ! Sau mai ştii păcatul, bărbatu-tău, Lukie, n-o fi fost cumva vreun nărăvit în rele, beţiv sau trîntor?

— Trîntor, chiar aşa! răspunse Lukia.

înălţînd fruntea, Iakim se uită 'la ea şi spuse:

— Păi atunci, mai bine să rămînă unde-o fi.

— Şi eu tot aşa zic, Lukie! întări Mairta. Ferească sfîntul şi păzească maica precistă sărmanele femei de bărbatul rău şi puturos. Uite, Iakim şi cu mine, slavă domnului, ne-am mîncat împreună amarul un car de vreme; la drept vorbind... ei, da cîte nu se întîmplă în tinereţe...

— Ei, ai prins sămînţă de vorbă, moară stricată... o mustră Iakim, mai în glumă, mai cu dinadinsul. Drept a spus cine-a spus, muierea nestrunită, ca moara neferecată.

— Ei lasă, că oţi fi voi mai pricopsiţi! N-ai cum să ţii adevărul sub oboroc... Uite, aşa păţesc totdeauna eînd m-aşez la vorbă cu el; nici nu băgai de seamă cînd adormi Marocika.

înveli copilul, grijulie, eu o velincioară curată şi, după ce se închină, se aşeză şi ea la masă lîngă Lukia, spunînd:

— Ia de mănîncă, Lukie! o îndemnă ea. Nu te uita în gura lui! Hojma boscorodeşte. Că numai de asta-i bun!

Şi învăluindu-şi bărbatul cu privirea, îi zîmbi înduioşată. Iakim se mulțumi doar să-şi mîngîie mustățile, ca şi cum nici n-ar fi băgat în seamă zîmbetul ei.

Mîntuind de prânzit, se sculară de la imasă, şi după ce se închinară, Marta se apucă să adune străchinile.

— Tu, Lukie, spuse ea, ia şi te du dincolo în odaie de te odihneşte, că-i fi ostenită de pe drum; acum nu-i țipenie de om acolo, toți au plecat în sat la horă.

— Mulțumesc. Nu-s chiar aşa obosită.

Cu toate că biata femeie ducea mare lipsă dacă nu de odihnă, cel puțin de singurătate.

— Ei, cum să nu fii! Că doar e drum, nu şagă ! De la Lipovo pîn' la noi să tot fie, cred, vreo patruzeci de verste. Tu ce zici, Iakime?

— Sînt patruzeci, răspunse Iakim.

—■ Am dormit azi-noapte la Romnî.

—• Ei şi ce dac-ai dormit, oleacă de odihnă tot nu strică, stărui Marta, bănuind parcă în sinea ei oboseala ce împovăra sufletul Lukiei.

— M-oi duce atunci să mă întind un pic, spuse Lu- kia, dînd să iasă pe uşă.

— Stai puțin, să-ți arăt unde, spuse Marta şi i-o luă înainte în tinda întunecoasă. Deschizînd apoi uşa odăii pentru oaspeți, încăpătoare şi curată ca un pahar, o pofti pe Lukia înăuntru.

— Culcă-te iaici pe jos sau pe laviță, poate că-i apuca să tragi un pui de somn, Lukie.

— Mulțumesc, suspină Lukia.

Marta ieşi, trăgînd uşa după sine.

Rămînînd singură, Lukia făcu ochii iroată-n jur, ca şi cum ar fi vrut să se încredințeze că într-adevăr nu se mai afla nimeni alt în odaie. Apoi se trînti pe laviță şi, acopeirindu-şi fața eu palmele, începu a boci înăbuşit, mistuindu-se toată. Plîngea, biata de ea, nu de cine ştie ce mare foc şi nici din pricina îndoielilor ce o munciseră mai înainte, ci prididită de o bucurie covîrşitoare.

Văzuse în sfîrşit cu ochii ei că pruncul era teafăr, sănătos şi că încăpuse pe mîna unor oameni de omenie!

— O, doamne! murmură ea. Mulțumescu-ți ție, prea- sfîntă născătoare! Mulțumescu-ți ție, maică precistă, ocrotitoarea mea! Mulțumescu-ți ție, singura mea alinare !
Şi iarăşi o bufni plînsul, şi plîngi, şi plîngi! Cînd îşi ¡mai veni în fire, începu să umble prin casă, lăcră- mînd pe înfundate şi frămîntîndu-şi brațele slabe, arse de soare.

— Tu ce crezi, Marto ? o întrebă Iakim pe nevastă-sa cînd rămaseră singuri în odaie. Mie aşa-mi pare că argata a nouă e neam de oameni cinstiți şi de treabă.

— Şi eu tot aşa zic, Iakime, îi ținu Marta isonul, ştergînd o strachină, că-i sămânță de oameni cinstiți: omul rău îl cunoşti dintr-o aruncătură de ochi. Nu ştiu ce-o fi cu ea de-i aşa tristă, sărăcuța. Sau poate c-o fi obosită numai, după atîta cale.

— Ba nu, nu cred să fie oboseala de vină, mai cu- rînd pare un om fără noroc şi ştie eît e de urgisit. Cît ai lipsit să aduci bucatele, s-a tot uitat Ia Marociko şi numai ce a podidit-o plînsul deodată. Am întrebat-o de ce plînge, şi ştii ce mi-a răspuns? „Am avut şi eu un copil şi mi l-a luat dumnezeu." Aşa că asta e.

— Sărăcan de ea! Atîta mîngîiere să aibă şi ea pe lume, şi pe aia să i-o ia dumnezeu. Nu ți-a spus ce era? Fecior sau fată?

— Fecior, mormăi Iakim şi căzu pe gînduri.

Marta, după ce rîndui strachina în blidar, se aşeză

pe laviță, năpădită şi ea de gînduri apăsătoare. Stătură ce stătură aşa, muți amîndoi, apoi Marta răsări deodată :

— Tu cum zici, Iakime, întrebă ea, ar fi cu cale ori ba să->l dăm pe Marociko la şcoală?

— Mult eşti mintoasă, femeie! Asta-i vorbă de om cu scaun la cap ? Nici n-a fătat vaca, şi ai şi pus mîna pe toroipan să pieneşti vițelul, se burzului Iakim aproape supărat.

— Uite la el cum s-o oțărît; am vorbit şi eu aşa, într-o doară.

— Păi aşa sînteți voi, treanca, fleanca, mere acre; ştiu eu, femeie, ce se poate întîmpla, dac-o vrea dumnezeu, chiar mîine? Aşa ceva nu v-ar trece prin gînd. La şcoală ! Păi, şcoala, dacă vrei să ştii, are şi ea cîn- tecul ei. Uite, de pildă, pe feciorul lui Taramuha l-au tot pus să bucherească de-a ajuns tobă de carte, şi ce scofală a făcut? Pînă la urmă a ieşit un bețiv şi un suflet robit de cîştig.

— De, cînd te apucă, apoi nu mai e chip să se-nțe- leagă omul cu tine ! spuse Marta, ridieîndu-se de pe laviță. Pas de-l mai întreabă ceva ! Bine, dacă nu ți-e aminte să-l dai la şcoală, poftim de-l învață tu carte.

— O să-l învăț slovele, cît m-o tăia și pe mine aist cap păcătos. Da-ntîi și-ntîi se cade să învețe de la tine !

— Ce să învețe de la mine? Las' să crească mare şi voinic şi să aibă noroc în viață ! Eu îs femeie, ce are a învăța de ,1a mine?

— Ce are a învăța ? Ce nu ştii nici itu : binele, asta să învețe ! Se cheamă doară că-i eşti maimă, şi cînd o fi şi o da cel de sus să înceapă a îngăima vorbele, tu învață-l să se roage lui dumnezeu. Și dacă l-oi vedea că se roagă, am să-l învăț a sloveni sfînta scriptură, iar cînd mi-o suna ceasul, i-oi lăsa lui moştenire psaltirea.

— Bine c-ai mîntuit cu hodorogeala ! Taci, taci cu mama, sufletele!

Marko se trezise între timp. Marta nu știu cum să se ducă mai repede să-J legene şi tot legănînd copilaşul, începu a cînta în neştire :

Într-un sat trăia odată
O vădană supărată, O
vădană c-un fecior,
Un fecior ca un odor.
Ce Ivan mi se chema.
■Și Ivan mare creştea
Și la şcoală învăța.
Buchile cînd a-nvățat,
Un căluț i-a
cumpărat.

Luînd apoi pruncul în brațe, începu să se plimbe cu el prin odaie, îndrugîndu-i verzi şi uscate:

— La vară, o să mergem în grădiniță şi după aceea o să intrăm în prisacă. Și acolo o să vedem un unchiaş bătrîn — valeu, că mult mai e urîcios, doamne! Valeu ! Văleu ! Urîciunea pămîntului!

Şi i-l arătă pe Iakim, care şedea la masă. Moşneagul zîmbi fără să spună nimic.

îți mai cunoşti tu, oare, odorul, sărmano, vezi tu ce noroc a dat peste el?
Da, îl cunoaşte şi-l vede. Fără să tragă cu urechea, auzea cuvânt cu cuvînt tot ce vorbea mătuşa Marta cu unchiaşul ei. În sinea ei parcă şi vedea urzindu-se soarta copilului şi, cu inima copleşită de atîta fericire, îi mulțumea preamilostivului pentru norocul ce i-l scosese în cale!

Zilele treceau la hutor fără zbucium. Argata cea nouă ajunsese curînd să trăiască în bună înțelegere cu toate slugile şi să cîştige inima oricui, fiind deopotrivă de îndatoritoare şi prietenoasă cu toți. Stăpînii erau şi unul şi altul mulțumiți pe cît se poate de ea, mai cu seamă văzînd-o cum îl alinta pe copil. Şi într-adevăr, Marko nu mai apuca să adoarmă ori să deschidă ochii fără ea; găsea prilej orieînd să-şi facă de lucru pe lîngă leagănul lui. Ii aducea mereu scutece curate şi călduroase, cum numai un cocon boieresc mai poate avea. Şi ca şi cum ar fi ştiut din vreme cînd o să se trezească pruncul, îi pregătea la țanc lapte călduț şi proaspăt. Mătuşa Marta nu mai avea cuvinte să se minuneze cît de harnică şi credincioasă era argata cea nouă.

Mai trecu o lună, şi Lukiâ ajunsese să țină în mînă toate frîne'le gospodăriei, încît argata mai veche crăpa de ciudă. Stăpîna însăşi eu de la sine putere îi lăsase în seamă toate grijile şi robota casei, ba pînă la urmă îi dăduse pe mînă şi cheile de la hambare şi beci. Se mulțumise a păstra doar cheile de la lajdă, şi asta, chipurile, că de, nu se cădea unei gospodine să nu poarte la ea nici o cheie.

Ba chiar şi (moş Iakim, cît era el de stăpînit şi de cumpătat cu laudele față de alții, de cîte ori rămînea singur cu Marta, nu se putea ține ,să nu spună:

— Parcă ne-a trimis-o dumnezeu din cer pe fata asta.

— Şi eu, şi cînd mă scol şi cînd mă culc, nu lipsesc a-i mulţumi celui de sus că ne-ia blagoslovit casa. Vezi şi tu, lakime! N-ar pune ea mîna pe ceva şi n-ar face un lucru să nu stai să te cruceşti ce bine le rostuieşte pe toate; şi la Marociko ţine ca la ochii din cap, că nu mai isprăvesc minunîndu-mă. Uite, astă-noapte chiar s-a trezit şi a început a scînci, mititelul; eu dormeam butuc, iar ea, dumnezeu ştie cum, l-a auzit tocmai de dincolo, din odaie. Cînd aim deschis ochii, ce să vezi? Ea îi şi dăduse biberonul; nici nu m-a lăsat să mă scol: „Fii pe pace, mi-a spus, că-l ţin eu pînă adoarme". Draga de ea, mult e bună şi cuminte. Uite, e de atîta vreme la noi, şi o dată n-am pomenit-o ducîndu-se în sat. într-o duminică am luat-o cu zorul: „Du-te şi tu, Lukie, măcar la biserică!" Da' ea de colo: „Ce, zice, parcă nu te poţi ruga şi acasă, numai să vrei". Deie-i domnul sănătate, că tare-i harnică şi inimoasă. De cînd e la noi, m-am făcut cucoană mare.

— Şi cînd te gîndeşti că dumnezeu lasă asemenea giuvaer pe mîna unui trîntor.

— Că bine zici, lakime! Mă uit cîteodată la ea şi mă trec lacrimile. De ce, preamilostive, n-are şi sufle- ţelul ei parte de o rază de lumină şi de bucurie pe lumea asta pămînteană ? Măcar o dată s-o fi văzut şi pe ea zîmbind sau şăguind, decît poate doar cu Marociko. Altminterea-i ¡tot eu gîndurile duse şi tot întunecată.

Adeseori venea vorba despre ea între stăpînii huto- rului. Şi mult se mai mirau văzînd-o pururea îngîn- durată, dar, cu firea dintr-o bucată, nici că le-ar fi trecut prin minte care putea fi pricina acestei înnegu- rări. Ştiau că bărbatu-său era luat la oştire, şi asta era destul pentru o femeie, gîndeau ei, ca să umble tot întristată. Iar despre părinţii şi neamurile apropiate parcă se temeau să aducă vorba de faţă cu ea, înţele- gînd cu inima că atunci cînd un om e amărît, nu se cade să-i mai zgîndări rana, pomenindu-i de apusa lui fericire.
Mă închin în faţa voastră, oameni simpli, din popor! Iscodind-o, aţi fi silit-o să 'mintă şi deci, să sufere îndoit, căci nu era

făcută să ticluiască mărturisiri fățarnice. Era prin felul ei de a fi nemăsluit şi fără ocolişuri, o adevărată odraslă a firii, ageră la minte şi frumoasă la obraz. Deschisese ochii pe chipeşul ofițer de ulani care ştiu să-i vorbească atît de duios, dăruindu-şi inima ei fără de prihană. Iar el, după ce îşi făcuse toana, se lepădase de ea, aşa cum leapădă copilul o jucărie, şi biata fată, în nevinovăția ei, se omorîse plîngînd, ne- putîndu-se dumiri nici pînă azi cum poate un om să jure şi apoi să umble cu înşelăciuni. Era ceva cu totul de neînțeles pentru sufletul ei cinstit şi curat. în timp ce pentru lumea mai mult sau mai puțin civilizată era un lucru cît ise poate de firesc. Ca şi cum ai lua un obiect pe care nu l-ai mai înapoia niciodată.

De crăciun, stăpînii se duseră în sat, pe la cunoscuți, printre care şi părintele Nil, diaconul şi ceilalți slujitori ai altarului. Lukia rămase astfel singură acasă; slugile plecaseră şi ele la horă, în afară de moş Sava argatul, care zi şi noapte îşi făcea veacul în grajd cu vitele.

Nici că se putea mai mare fericire pentru ea: era singură, singurică numai cu fătul cel norocos.

Întîi şi-ntîi, după ee-şi petrecu stăpînii şi închise poarta după ei, avu grijă să cerceteze cu de-amănuntul de la un cap la altul toată curtea şi-abia apoi intră în casă şi puse zăvorul la uşă. Marko dormea; se apropie de leagănul lui, ridică cearşaful şi stătu aşa, sorbindu-l din ochi, pînă ce copilul se trezi.

îl luă atunci în brațe şi-l sărută cu tot focul; ca şi cum ar fi simțit că sărutarea venea din partea măicuței lui adevărate, pruncul îi cuprinse gîtul subțire cu brățuştele-i durdulii. Apucînd apoi cu o mînă chilimul de pe scrin, Lukia îl aşternu jos pe podea, puse copilul pe el şi, dîndu-se vreo doi paşi îndărăt, se uită cu un zîmbet înlăcrimat, cît de mîndru era Marko al ei; în sfîrşit, îngenunche lîngă el, pe chilim, îl luă iarăşi în brațe şi-l strînse cu duioşie la piept.

O, is-o fi văzut ce frumoasă era în clipa aceea, cîtă fericire neasemuită, cîtă falnică bucurie se revărsa din întreaga ei ființă !

Ce ar fi fost, mă întreb, dacă cel ce-i sucise mințile ar fi fost acolo în momentul acela ? Nu încape îndoială că ar fi căzut în genunchi la picioarele ei, împreunînd mîinile pentru rugăciune, ca în fața unei sfinte.

Ba nu, prea împietrit era sufletul lui şi prea josnic, spre a încolți în el asemenea simțăminte.

S-a tot jucat aşa Lukia cu pruncul vreme îndelungată, cînd săltîndu-l pînă deasupra capului, cînd lăsîn- du-l jos, ca să-l salte iarăşi în aer, vorbind cu el, rîzînd, giugiulindu-l, plîngînd şi iar rîzînd, într-un cuvînt, ju- cîndu-se cu el ca o copiliță de şapte anişori: îi cînta, îi povestea eîte-n lună şi-n stele, îl dezmierda cu cele mai duioase cuvinte de alint, şi omulețul, ca şi cum bucuria măicuței ce se simțea într-al noulea cer de fe- ricire s-ar fi răsfrînt asupra lui, mu scînci de fel toată ziulica. Şi drăgălaş, să-l mănânci! Avea nişte ochişori mari, căprii, scânteietori ca nişte diamante, semănînd aidoma cu ochii frumoasei Lukia. Şi nişte gene lungi şi negre ce-i adumbreau, încît căutătura lor nu mai avea nimic copilăresc într-însa.

Cu una, cu alta, Lukia nu băgase de seamă cînd se înserase. Ce era de făcut? Avea de pus mîncarea pe foc, şi Marko nici habar n-avea de culcare, se luase cu joaca, şi pînă nu se făcea noaptea mare nici c-ar fi fost chip să-l culce în leagăn. De s-ar întoarce careva mai degrabă din sat, altminteri, ce or să spună stăpînii pe care-i aştepta să pice dintr-o clipă într-alta? Or să creadă că se dedulcise cu somnul cît mi ți-i ziulica.

Taman atunci se auzi poarta scîrțîind şi brişcă stă- pînilor pătrunse în ogradă. Lukia sări să le deschidă, spunîndu-le că Marko nu-i lăsase o clipă de răgaz să aprindă focul în vatră.

— Ce face mititelul ? Hojma plînge ? întrebă Marta.

— Da' de unde! Nici atîtica n-a chițcăit cît a fost ziua de imare. Numai de zburdăciuni îi arde.

— Haimana, haimana ce ești! îl luă Marta în primire, dueîndu-se la el. Da' ce-ai așternut chilimul pe jos?

— Nu vrea și pace să șadă-n leagăn, se tot cere în brațe.

— Spiridușule, stai, că ți-a adus mama ceva! Și, le- pădînd cojocul și sumanul de pe ea, Marta îl ,luă în brațe și-i strecură în mînuțe o turtă dulce ca poleită cu aur, dar din partea popii.

Lukia dădu zor să aprindă focul; puțin mai pe urmă intră în casă și Iakim, scuturînd cu arapnicul omătul adunat pe cușma nomnouță de miel.

— Bună seara ! rosti el, trecînd pragul.

— Bună să-ți fie inima ! îi răspunse Lukia.

— Cu voia lui dumnezeu, iacătă-ne iarăși acasă, spuse unchiașul, închinîndu-se. Da' talpa casei ce mai face ? Plînge, nu-i așa, că doară-i zi mare?

— Ba vezi să nu ! Biata Lukia n-a avut tihnă o clipă de zbănțuiala .lui. Toată ziulica și-a făcut de cap.

— Haraminul! Ia uite nuimai cum .a înșfăcat turta cu cele gîgîlice de mînuțe.

Puse o boccea pe masă și se apucă să-și scoată sumanul și cojocul, 'bodogănind de unul singur:

— Mi-am găsit beleaua cu Iakilîna, preoteasa ! Tot mă îndesa cu paharele, cică așa ca pentru drum, pînă ce mi s-au muiat odată picioarele. Unde mai pui că ne-a cinstit și nevasta diaconului, și tușa care ne-a dat țuică. M-au turbat de cap, diavolițele, bătu-le-ar să le bată! Lukia, mai lasă-4 naibii de cuptor! Ia vino-n- coaee.

— Și ce vă dau la cină, daeă-l las de izbeliște? întrebă Lukia zîm'bitoare, întorcîndu-se spre el, în mînă cu cîrligul de scos oalele.

— Nu vreau să cinez nici în ia-seară, nici mîine, nici poimîine. Și nici babei mele nu-i arde a cina. Așa-i, Marta ?

— Că mare mahanghi ești! Dacă și-ta pus el gura la oale, crede că toată lumea-i sătulă. Și Lukia, sărăcuța, n-o fi îmbucat nimic de azi-dimineață.

— Gata! Ai și început să hodorogești! Apoi cu tine nu poate omul nici să șuguiască !

— Halal șuguieli, ce să zic!

— Apoi daeă-i așa, n-aveți decît să gătiți și trei cine o dată. Eu una știu : nu cinez și bună pace.

— Atîta pagubă ! O să ne prisosească nouă, atunci.

— Las' să vă prisosească, mormăi unchiașul,' așezîn- du-se la masă. Aprinde luminarea, Lukie!

Argata o aprinse și o puse pe masă. Iakim se apucă să desfacă bocceaua, îngînînd un cîntec:

Tot argat robind de cînd mă știu, Fără de noroc mi-a fost dai să fiu. Of' of/...
Argat am crescut, tot pe drum am mas. Ungă car străin, copil de pripas. Of, oft...
Carul altuia într-una ungind.
Boii altuia zi cu zi păscînd Of, oft...

— Lukie! Lasă naibii odată cuptorul cela, strigă unchiașul, despăturind o basma roșie, mare. Ia-o, fata moșului făr' de noroc, ia-o și poart-o sănătoasă. Iar aici, iacătă, ai de o căiță, și de o fustă. Ia-le, ia-le, nepoată, și poartă-le sănătoasă. Să umbli îmbrăcată aci, în .casă, nu ea un copil de pripas, ei ca o

tîrgoveaţă din Romnî, ca fata primarului nostru. Cînd s-or ponosi astea, ţi-oi cumpăra altele, că doară noi nu te ţinem argată, ci de-a casei; că de cînd ne-ai călcat pragul, eu şi cu baba mea trăim ca-n sinul lui Avram.

— Ia-le, ia-le, Lukie! o îmbie şi Marta. Ia-le, fată dragă. Doar pentru tine le-am cumpărat de la nişte marchitani ruşi.

— De ce aţi cumpărat asemenea scumpeturi ? îi mustră Lukia. De ce să azvîrliţi banii pe fereastră ?

— Ce zor .ai tu, că doar nu-s banii tăi, fetico, sînt ai celui de sus — el ni i-a dat şi tot el să ni-i ia.

Şi Iakim îi întinse darurile.

Lukia le primi cu lacrimile-n ochi, neştiind ce plecăciuni să mai facă:

— Vă mulţumesc, tot îngăima, din toată inima vă mulţumesc, binefăcătorii mei!

— Uite, aşa-imi place! spuse vesel Iakim. Tu, Lukie, să fii toiagul bătrîneţi'lor noastre, iar noi te-om răsplăti pe cît om putea. Că de, noi ne-am cam mîncat mălaiul; dumnezeu ştie ce poate să aducă ziua de mîine. Şi, vezi şi tu, avem un prunc, un biet orfan. De s-ar întîmpla, ferească sfîntul, să-nchidă ochii băbuşca mea, pe a cui mînă rămîne mititelul?

— Stupeşte-ţi în sîn, omule! Ce tot cobeşti acolo ca o cucuvaie pe casă ?

— Şi ce dacă cobesc, totul e la voia celui de sus.

Cu'lcîndu-l în leagăn pe Marko, Marta murmură

printre dinţi:

— Nu te uita la el, Marko, țuica mătuşii i-a dat să- mînță de vorbă.

— Ce? rosti tărăgănat Iakiim. Ia vezi că-ți dau eu acuşi țuică, să n-o poți duce!

— Cu tine nu poate omul nici cîrc să i-ică.

— Aşa-i, nu poate.

în casă se făcu linişte. Doar Marta îngîna înăbuşit un cîntec de leagăn, trăgînd în răstimpuri cu coada ochiului la Iakim care şedea burzuluit. Nu trecu mult şi se strînseră toți căsenii; cina era gata. Toată lumea, numai Iakim nu, se aşeză la masă în odaia învecinată, şi după ee-şi puse stomahul la cale, se duse să se culce, încă puțin, şi întregul hutor zăcea cufundat în somn.

Numai unchiaşu'l nu putea da ochii în gene; şedea în camera de oaspeți, cu capul peste brațele noduroase, cu vine ca sf orile.

Stătu aşa o bună bucată de vreme, apoi începu un cîntec îngînat:

Boulenii mei bălţaţi Ce-i cu voi de nu araţi?

Isprăvind de cîntat, se pomeni sporovăind de unul singur:

— îmi iau valea! De-acu s-a mîntuit, oi pleca şi eu cu harabagiii ! La ce folos să mucezesc aci de pomană, printre fuste? Nu fac nimic alt decît să-imi încarc sufletul cu păcate! Alta-i viaţa cînd umbli călător pe drumuri. Acolo eşti cu tovarăşii tăi, ai stepa, gorganele, iar în oraşe — lăcaşele sfinte, târgul, precupeţii! Vine cîte unul burduhănos şi cu o tîrsînă de barbă la tine şi te iscodeşte : „Cum dai, bade chirigiu, peştele ori sarea ?" — „Păi atîta şi atîta, jupîne." — „Şi nu mai laşi nici o leţcaie, bădiţă ?" — „Ba, zic, jupîne, nu se poate." — „Ei, dacă aşa ţi-i vorba şi nu se poate, bate palma colea." — Şi se umflă pungociul de galbeni. Ehei, să tot fii harabagiu ! Cum am să pot eu uita vremea aceea? Nu, de-acu' s-a mîntuit, de-ar vrea sfîntu- leţul să-mi lungească zi'Me, la vară o pornesc la drum cu carele. Mi s-a lehămătit aici cu muierile astea care-mi mănîncă sufletul.

Se ridică în sfîrşit de la masă, şi după ce mai bojbăi cît imai bojbăi prin odaie, se opri în faţa icoanelor, se închină, şi luînd în mînă psaltirea, începu a bogonisi psalmul „Domnul este lumina şi m'întuirea mea, de ce să mă tem?" Apoi se căzni să-şi scoată cizmele, bodogănind :

— Păcatele mele, că n-are cine să-mi tragă ciobotele.

După ce cu chiu, cu vai, îşi slobozi picioarele din
cizme, stinse luminarea şi se întinse în pat, murmurînd pe de-a rostul troparul „Doamne, tu care ai înviat din morţi".

La hutor iarna trecu fără să se fi întâmplat vreun lucru de pomină. Veni şi postul mare, şi nimeni dintre

ai casei nu mai mîncă de frupt, apoi trecu şi postul şi sosiră sfintele paşti. De sărbători stăpînii casei se duseră iarăşi să-l cerceteze pe părintele Nil, Lukia rămase şi de astă dată singură cu feciorașul ei şi totul se petrecu aidoma ca în ziua de crăciun, atîta numai că de rîndul ăsta îşi pusese fusta cea nouă şi bariama de mătase. Precum ştim, acestea erau dichisurile primite în dar de la moş Iakim.

Se mai întîmplă totuşi ceva în ziua aceea: dupa- amiază veni la conac un ungur neguțător de leacuri şi bătu în fereastră Lukiei, care, jucîndu-se cu pruncul, uitase de toți şi de toate şi Si sări inima din loc de frică. Femeia îşi netezi în grabă veşmintele şi se duse să tragă zăvorul, dîndu-i drumul neguțătorului în casă.

Ca toți neguțătorii unguri, şi acesta purta o pălărie cît roata carului, cu fundul rotund, şi o manta largă albastră ; căra în spate o coropcă, avea nişte mustăți lungi şi ditai toiagul în mînă.

Lukia îl pofti să şadă pe laviță ; el se aşeză cu ighe- monicon, după ce avu grijă să-şi dea mai întîi jos din spate cutia. între timp Lukia apucase să-l culce pe Marociko, puişorul ei, şi să-l acopere cu oghialul, de teamă să nu i-l deoache cumva. Apoi, înto,rcîndu-se către coropcar, îl întrebă :

— Ce fel de doftorii ai?

— Doftorii? O, avem medițin tote feluri şi piche- tur: pichetur pentru dinț, pichetur pentru cap, piche- tur pentru mînă, şi pentru picior — tote, tote felul pichetur şi medițin. Numa, stimate frau, nu sghirciți cu 'bani! spuse fără sfială coxopcarul, zîmbitor.

— Bine, bine ! Da' ia spune matale, n-ai cumva vreo doftorie să-mi scape copilaşul de orişice boală ?

— O, sigur, sigur! Am medițin tote feluri, pentru tot boli şi picheturi tote feluri.

Şi deschise cutia să-i arate rînd pe rînd toate sticluțele pline cu licori în fel şi chip colorate.

— Uite, asta pichetur pentru dinț, pichetur pentru cap, asta — pichetur pentru friguri, şi asta dacă dore pe el, micuțe, burt.

— Da' n-ai cumva pe acolo şi „sînge de şapte frați" ? Asta ştiu că-i bun de leac pentru orişice.

— Am, cum nu, ghesesc eu mintenaş.

Şi pe loc îi scoase din coropcă, învelit în hîrtie, „sînge de şapte frați" : nişte grunțuri tari ca de piatră de var de culoare trandafirie închisă. De ce s-o fi chemat însă „sînge de şapte frați", asta de bună seamă nici corop- carul însuşi n-ar mai fi ştiut să spună.

— Şi cît costă bucățica asta?

—• Doi ruble şi cincizeci copeic.

— Aracan de mine, ce să fac? N-am decît trei băncuțe de cincizeci de copeici.

— Ioi, numai o ruble şi cincizeci copeic. Nu putem, asta puțin este. Dache înse voi me dați, stimate frau, un şnaps, asta, cum zice, votche, şi ceva se munchem...

—■ Bine, ți-oi aduce şi votcă, şi de mîncare, numai să mi-l laşi cu trei băncuțe, să-ți dea domnul sănătate.

— Bun, bun, lasem, şi-i întinse o fărîmă din leacul fermecat.

Lukia îl luă în mînă cu evlavie, îl înfăşură într-o băsmăluță şi-l ascunse după icoană. Pe urmă scoase nişte băncuțe de aramă dintr-o lădiță, îi plăti neguțătorului şi poftindu-l la masă, îi puse în față un şip în opt muchii şi cu zugrăveli, plin cu votcă, pe care-l luă din dulap. Aduse apoi o bucată de pască din brînză de vaci, nişte friptură rece de porc şi plăcinte cu brînză

şi smîn- tînă, şi după ce rostui totul pe masă, îi aşternu pe ge- nunchi un ştergar alb, chindisit la capete cu arnici roşu, şi-l lăsă în plata lui.

Deşi îi poftise inima doar la un strop de şnaps, bocce- giul dădu de duşcă două păhărele, şi mai deşertă încă unul după cel dintîi dumicat de friptură. În sfîrşit, după ce zvîntă toată mîncarea de pe masă, omul îi spuse pe cît se poate de cuviincios bun rămas Lukiei, îi

Ceru foc să-şi aprindă iuleaua de porţelan cu ciubucul îndoit şi se pregăti de plecare.

îşi azvîrli mantaua pe umeri, aburcă în spinare -co- ropca, îşi luă toiagul şi-şi puse pălăria, pe urmă, făcînd o nouă plecăciune, se duse pe aci încolo.

Lukia îl petrecu pe coropcarul ungur pînă la poartă, apoi de cum intră în casă, ridică oghealul şi, văzînd că Marko dormea, însăila de două ori semnul crucii deasupra lui, atingîndu-i ca din zbor eu vîrful buzelor, de teamă să nu-l trezească, obrăjorul îmbujorat de somn.

„Slavă ţie, doamne, de acu pot fi liniştită, îşi spuse în sinea ei. Ştiu barem că de aci încolo Marociko al meu o să fie zdravăn, sănătos. Cu doftoria asta nici o boală n-o să-l mai vatăme. Cît despre noroc, nu mă îndoiesc c-o să aibă cu carul. Atîta mă voi ruga milostivului, că nu se poate să nu-i hărăzească o viaţă lungă şi fericită. Mă întreb cum e mai bine, să-i spun cîndva că-i sîn- gele meu ? Ori să tac chitic ? Şi căzu pe gînduri. Nu, mai bine nu-i spun; niciodată, niciodată ! Doar poate cînd mi s-o apropia ceasul şi o fi să mă spovedesc, numai popa o să afle din gura mea, altcineva, doamne păzeşte!"
Chibzuind astfel, se apucă să strîngă de la masă ce mai rămăsese de la ospăţ, apoi se duse lîngă copăiţă, se uită lung la feciorașul ei şi dînd în ghenunchi la icoane, cu lacrimi în ochi, se rugă stăruitor lui dumnezeu să-i dăruiască zile multe şi fericite din prisos drăguţului de copil.

Soarele scăpătase şi argaţii se întorceau la hutor cîn- tînd. într-un tîrziu poarta se deschise şi stăpînii poposiră şi ei acasă.
— Ştii, Lukie, mai adineaurea ne ieşi în cale un co- ropcar, spuse Marta intrînd în odaie, şi cumpărai de la el „sînge de şapte fraţi" pentru Marociko al nostru. Dumnezeu ştie ce se poate întîmpla, de-aia e bine să ai oricum în casă o doftorie. Ce face mititelul, doarme? întrebă ea scăzînd glasul.

4*

— Doarme, îi răspunse în şoaptă Lukia. Şi pe aici se abătu coropcarul, şi m-apucai şi eu să cumpăr „sînge de şapte fraţi".

Ihai-h \ în iefcsară, măi băieţi,
Uşile, mări, încuieţi
Şi tu, babo, nu fi strepezită,
Hai la moşii, vinde lmi-l alintă. j

cînta ou foc Iakim, intrînd vesel nevoie mare, în casă.

— Sst... moară neferecată, că-ţi băuşi minţile, îl luă la zor Marta în şoaptă, arătîndu-i copăiţa.

Iakim amuţi deodată şi, parcă niţeluş speriat, îşi scoase cuşma şi începu a bate la cruci în faţa icoanelor, apoi se dezbrăcă pe tăcute şi se urcă în pat.

— Bată-l hazul să-l bată pe popa Nil...

— Sst... şuieră printre dinţi Marta.

Iakim îşi înghiţi vorba şi, lăsînd capul pe pernă, adormi fără zăbavă. Nu trecu mult şi toată suflarea din cuprinsul hutorului 'îi urmă pilda.

Primăvara trezise din toropeală dumbrava lui Iakim, învăluind-o într-o boare de verdeaţă ; cireşii, vişinii şi ceilalţi pomi roditori nu numai că înfrunziseră, dar erau troieniţi de omătul petalelor albe, în timp ce pă- mîntul era împestriţat cu flori de ciuboţica cucului. începuse şi munca ogoarelor, iar Iakim îşi purcese la drum harabalele încărcate cu grîu; nu se încumeta totuşi să plece cu ele, de teamă să nu-şi lase ciolanele bătrîne prin străini, undeva în stepă, la o margine de drum, aşa cum adeseori e soarta cărăuşilor, în inima cărora sălăşluieşte patima acestei îndeletniciri.

După ce petrecu la plecare pe harabagii, smerit, un- chiaşul se apucă plin de osîrdie să vadă de prisaca lui, spunîndu-şi:

— La ce bun să mai umblu teleleu pe drumuri şi să stau la tocmeală cu negustorii! Grădina şi gîzuliţele lui dumnezeu, ăsta mi-i rostul acu! Las' să bată drumurile ăi mai tineri.

Aproape că nu mai ieşea toată ziulica din prisacă. Doar o singură dată, da nămiezi, ise ducea pe acasă, să îmbuce cîte ceva. Cînd totul era pus în bună rînduială şi rostuit cum se cuvine în prisacă, cum albinele încă nu începuseră să roiască, unchiaşul deschidea psaltirea şi slovenea cu glas tare, din zori şi pînă-n inoapte, ci- tind-o din scoarţă în scoarţă, iar dacă începea să i se încîlcească limba în gură, se ducea să meşterească vreun stup de care se apucase în vara trecută sau să-işi dreagă sumanul cel sur şi cam ponosit. Uneori se abătea pe la prisacă şi mătuşica Marta cu pruncul şi atunci era zi mare pentru unchiaş. Scotea îndată cîte un fagure din cel mai bogat stup, ca pentru un oaspete de soi cum era Marko, alintîndu-l cum ştia mai bine.

O dată cu sosirea primăverii, Lukia împreună cu cealaltă argată tot roboteau fără preget în grădina de zarzavat de lîngă dumbravă, întocmind straturile. Iar după ce isprăviră cu semănatul şi răsăditul legumelor în grădină şi cu tocmeala straturilor, Lukia mai săpă încă două brazde în dumbravă, printre copaci, sădind flori, pe care avea grijă să le stropească seară de seară.

Sosi vara, se mîntui şi cu secerişul şi în sfîrşit veni şi ziua de naştere a lui Marko, a cărei socoteală numai ea o ştia.

în acea zi vrednică de însemnat pe răboj, Lukia coborî cu noaptea-n cap în grădiniţa ticluită de ea, să culeagă cele mai frumoase flori şi, împletind o cunună, intră tiptil în casă, aşa ca să n-o simtă Marta, şi o puse pe căpşorul lui Marko, care dormea dus. Răcoarea florilor umede încă de rouă strică somnul copilului, care prinse a scînci. Marta se trezi şi ea şi dădu cu ochii de Lukia, speriată, lîngă copăiţă.

—> De ce l-ai sculat ? o luă la rost Marta.

— Nu l-am sculat eu, singur 'S-a trezit, am venit doar să-i aduc o cununiță, că azi, mititelul...

Şi fu cît pe ce s-o ia gura pe dinainte şi să dea totul în vileag.

— Auzi colo, numai cununa-i lipsea! Văzuşi ce poznă-ai făcut: ai speriat copilul. Ia de-o pune la icoana sfintei mucenice Varvara.

Fără un cuvînt, Lukia luă cununița şi o atîrnă la icoană.

Ziua aceea se întîmplase să fie zi de mare praznic. Lukia se împrumută cu o rublă de la cealaltă argată şi, ca niciodată, îi ceru voie Martei să meargă în sat; îşi puse apoi fusta cea nouă, se legă la cap cu basmaua de mătase şi, cînd să se uite-n oglindă, se îmbujoră toată de plăcere. într-adevăr, în pofida potopului de lacrimi ce vărsase şi după tot ce pătimise şi cu inima, şi cu trupul, încă şi acum ți-era drag s-o priveşti, atît de bine semăna cu Lukia de odinioară — fericita crăiasă a petrecerii cîmpeneşti, împodobită cu o cunună de spice. îşi luă apoi ziua bună de la Marko şi Marta şi-şi îndrumă paşii spre sat.

Dangătul clopotelor încă nu se stinsese cînd intră ea în biserică. înăuntru 'se adunaseră destui poporeni şi fireşte că femeia cea tînără şi străină le sări în ochi tuturor. Fetele şi femeile tot şopoteau între ele: „Mîn- dră nevastă, a cui o fi oare?" Iar ea, fără să se uite nici în stînga, nici în dreapta, puse cîte o lumînărică la fiecare icoană şi dădu un acatist pentru sănătatea pruncului Marko.

După liturghie, la cererea ei se făcu o privighere pentru sănătatea robilor lui dumnezeu Iakim, Marta şi Marko. Şi tot atunci, cînd să-i dea anafura, părintele Nil o pofti să ia masa la el.

Lukia se duse. Preoteasa Iakilîna o primi ca pe o rubedenie, întrebînd-o ba una, ba alta despre cei de acasă şi mai cu seamă despre copilaş: dacă e sănătos, cît de mare s-a făcut, dacă i-au ieşit dinții şi cîte şi mai cîte.

După prînz, Lukia îşi luă ziua bună de la popa Nil şi de la preoteasă şi se grăbi să plece îndărăt, la hutor.

Venirea ei făcu o bucată de vreme sămînță de vorbă în sat printre flăcăi şi fete, însă nimeni nu ajunse să-i afle urma, cine era şi de unde.
Înapoindu-se acasă, împărtăşi mătuşii Marta şi un- chiaşului Iakim urări de bine din partea popii şi a preotesei; apoi puse anafura la păstrare, după icoană, pînă a doua zi, şi după ce învălui într-o privire duioasă pruncul ce dormea frumuşel în copăiță, îşi scoase straiele cele dichisite, ca să aprindă focul în odaia de toate zilele şi să se apuce de gătit pentru cină.

Aşa se încheie cel dintîi an pe care Lukia îl petrecu la hutor, şi aşa sau cam tot aşa trecură zilele şi-n anul următor, fără să se fi întîmplat nici un lucru de pomină, decît doară că mormolocului i se dezlegase limba şi rostise destul de răspicat .cuvîntul „mamă". Nici nu vă mai spun cîtă vîlvă făcu împrejurarea asta! Care mai de care îl cihăia pe bietul copilaş să mai spună o dată şi încă o dată, ca un papagal, cuvîntul fermecat. După vreo două săptămîni, cu chiu, cu vai unchiaşul izbuti a smulge din gura lui Majrko şi cuvîntul „tată". Se bucura moşneagul ca un copil. Ba încă voia zor nevoie să-l învețe buchile, care nu-i fu însă părerea de rău cînd se dumiri că pruncul nu era încă în stare a gongăni altceva nimic. Şi cît se mai răfuia Marta cu el şi-l tot ciondănea zi de zi eă-şi făcea păcatul canonind fără rost un biet noduleț.

înainte încă de a se fi încheiat anul, într-o duminică după-amiază, şedeau tustrei în fața casei şi se îndulceau cu nişte mere de cele timpurii de preobrajenie, în timp ce Marko se învîrtea pe lîngă ei de-a buşilea prin iarbă. Muşcînd din cîte un măr, erau cu toții prinşi de nada cuvintelor unchiaşului, care le povestea pentru a nu ştiu cîta oară cum odată, cînd se întorcea cu chervanul de oare de la Don, harabaua din coadă pierduse pe drum o roată şi-

Furați de taclalele moşneagului, nici nu băgaseră de seamă că Marociko se ridicase hopa pe picioruşe şi pîş ! pîş ! dădea să

meargă spre ei, cu mînuțele întinse şi gurița zîmbitoare, gungurind într-una „mamă" şi „tată". Cît pe ce să li se topească inima de fericire cînd îl văzură pe Marko venind copăcel spre ei!

Tremurând toată de bucurie, Lukia sări să-l ia de mînuță pe Marociko al ei şi să-l ducă celor doi bătrîni, oare pluteau într-ai inoulea cer de încîntați ce erau.

Care mai de care ținea acum să-l plimbe de mînă pe Marko prin fața casei, sueindu-l pînă cînd mititelul prinse a soînci cu lacrimi în ochi:

— Mama, caca.

Auzind asemenea cugetare plină de tîlc din gura lui Marko, unchiaşul nu-şi mai încăpu în piele de bucurie.

— Halal, fătule, că bine le-o ziseşi de la obraz, îl lăudă el, uite colo ditai muierile în toată firea să zuhă- iască atîta o fărîmă de om.
Deşi pînă atunci avan îl canonise pe bietul copilaş să-l învețe a merge pe picioare.

În acelaşi an, toamna, cînd căzu cea dintîi zăpadă, urmărind un iepure, nişte vânători ajunseră pînă la hutor, şi cum de spaima eîinelui urgisitul iepuraş se pitulase în dumbravă, hăitaşii, întărîtați, nu voiră să-i dea pace bietei sălbăticiuni nici în -acel primitor cuprins.

Mînară deci caii spre poartă şi începură a face gură mare, cerînd să li se deschidă.

Iakim îşi aruncă în spinare cojocul, şi ieşind chiar el să-i întâmpine, îşi scoase cuşma şi-i întrebă ce vor.

— Deschide poarta, hohol bătrîn!

Iakim îşi puse cuşma în cap şi, fără altă vorbă, intră înapoi în casă.

— Da' ce-i gălăgia asta la poartă? îl întrebă Marta.

— Dau iureş tătarii, îi răspunse el liniştit.

Poarta era încuiată nu numai ou zăvorul, dar şi cu

un lanţ suedez greu, iar hăitaşii, pe cît se părea, dă duseră cu botul prin rouă (cum se spune în graiul lor vînătoresc).

Gonacii, nici una, nici două, descălecară cu gîndul să spargă poarta; treaba asta, însă, dovedindu-se peste puterile lor, nu făcu decît să-i întărite şi mai mult. Iakim ieşi iarăşi afară ; nerăbdătoare, femeile se ţinură după el.

Unul dintre vînători sări ulucile şi se năpusti val- vîrtej asupra lui Iakim, cu biciuşca ridicată. Deodată însă rămase încremenit şi lăsă biciuşca în jos.

Era un flăcău chipeş, tras ca prin inel şi cu o umbră de mustaţă deasupra buzelor. Aşa arăta amăgitorul eu inima împietrită ce-i sucise minţile bietei Lukia. Cum numai acolo nu s-ar fi aşteptat s-o vadă, i se muiară braţele deodată. Cînd se mai dezmetici un pic, flăcăul îi ceru învoire cuviincios lui Iakim:

— Fii bun atunci, unchiaşule, dacă nu ţi-e pe plac să vînăm pe pămîntul dumitale, şi îngăduie-ne, rogu-te, să intrăm înăuntru să ne mai dezmorţim oscioarele.

— Poftiţi, spuse Iakim, prietenos.

—- Intraţi în curte, domnilor! strigă flăcăul către tovarăşii săi.

Cunoscîndu-l după glas, Lukia numai ce se învîrti într-un picior şi se năpusti în odaia de oaspeţi, să-l ia pe Marko ce adormise în copaie şi să-l ducă alături în cameră.

—• Ce faci? o întrebă Marta.

— Cum îs de beţi, au să-i strice somnul mititelului, cînd or da buzna înăuntru.

Avea dreptate Lukia, vînătorii pătrunseră cu larmă mare în casă, cărînd cu ei o damigeană pîntecoasă. Ce- rură apoi de la obraz ceva de mîncare şi aşezîndu-se la masă, începură a da cu botul prin rouă.

Tînărul cornet nu goli mai mult de două pahare, apoi cu nici un chip nu voi să mai beie. Se tot uita, cercetător, prin odaie; în cele din urmă, o întrebă pe Marta.

— Spune-mi, mătuşică, mă-nchin dumitale, parcă văzui mai adineaori în curte cu dumneata o femeie, cine era ?

— Argata noastră, Lukia.

— Aşa-a, pesemne că leagănul ăsta-i al pruncului ei.

— Ba nu, pruncul e al nostru.

— Da' unde-a pierit argata dumitale? Ce-i aşa frică de noi, că doară n-om fi căpcăuni? întrebă un vînător sprîncenat, cu nasul cîrn şi cam vînăt şi cu mustăţi lungi.

— Roboteşte în odaia cealaltă.

— Nu s-ar putea cumva, mătuşico, s-o vedem şi noi la faţă? Pare-mi-se că nu-i chiar aşa slută, stărui vî- nătorul care era căpitan de ulani, răsucindu-şi mustaţa.

— E şi ea ca toţi oamenii. Şi n-are acu' vreme să vină, îi reteză scurt vorba mătuşa.

— Ei, domnilor, aprindeţi pipele şi înainte marş! Caii or fi rebegit de frig. Fă bine, mătuşică, şi dă-ne un foc.

Marta le întinse flăcăruia unei luminări, şi după ce îşi aprinseră pipele una mai altfel decît alta, ieşiră în ogradă. Unchiaşul îi petrecu pînă la poartă, le ură noroc la vînat, apoi se întoarse în casă.

Abia după plecarea oaspeţilor nepoftiţi Lukia se îndură să intre în odaie, purtînd în braţe pruncul care scîncea, şi după ce-l culcă în copăiţă şi-l înveli bine, prinse a-l legăna, îngînîndu-i cu glas molcom un cîn- tec. Marko se potoli în cele din urmă şi puţin mai apoi adormi.

Iakim, care stătuse o bună bucată de vreme cu coatele pe masă, fără să scoată un cuvînt, deschise în sfîr- şit gura, bolborosind pe înfundate:

— Dumnezeu ştie cînd şi-or lua tălpăşiţa ulanii ăştia de la noi! Grele păcate om fi făcut, de s-o mîniat aşa tare pe noi preamilostivul; se împlinesc patru ani de cînd tot stau pe capul nostru. Parcă s-ar fi pripăşit aici pe vecie. Măcar de s-ar urni odată nătîngul cela de turc şi ar porni războiul. O da dumnezeu atunci şi ni i-o lua de-aici pe ulani, să-i mîne la război, că şi-aşa ne mănîncă pîinea de pomană ; noroc că nu ne ţine mulţi bani. Pîinea încaltea ar fi floare la ureche, că, slavă domnului, ne prisoseşte. Vorba-i că ne găsirăm beleaua eu ei, şi încă ce belea! Uite, numai în satul ăsta-l nostru, că nu-i chiar aşa mare să nu-i dai de margini, zice lumea cea de omenie c-ar fi ademenit trei fete pîn-acu'.

Lukia tresări deodată.

— Da, trei fete! urmă moş Iakim. S-a trecut de şagă ! Ce foc o fi pe sufletul părinţilor, vai de ei! Şi ce o fi şi pe ele, amărîtele! Că nu mai e scăpare pentru ele, în vecie nu e scăpare!

Lukia prinse a plînge molcom.

— Plîngi, draga moşului, plîngi! Slavă domnului că eşti nevastă de ostaş, nu ibovnică părăsită. Batîr nu ţi-ai dat cinstea de ocară ! Că ele cu păcatele s-au ales. Doar cu ponosul şi ruşinea, cît le-o fi dat să trăiască !

Tot timpul cît îşi rostise moşneagul cazania, Marta, care şedea pe scrin, îl ascultase sprijinindu-şi în palme fruntea încărunţită ; în sfîrşit, găsi şi ea răgaz să vorbească :

— Aşa, Iakime, aşa. Ruşine şi numai ruşine. O viaţă blestemată pe pămînt. Iar pe lumea cealaltă ce le aşteaptă ? Focul gheenei! Asta-i partea unor dezmăţate ca ele!

— Minte seacă, geaba umbli la biserică, dacă nu iei aminte cînd citeşte părintele diacon sfînta scriptură.

— Şi cum zice?

Păi zice acolo că domnul iartă pe toţi cîţi se căiesc pentru faptele lor rele, chiar şi pe femeia păcătoasă.

— Drept ai grăit, Iakime! Şi Maria-Egipteanca... chiar tu mi-ai citit din vieţile sfinţilor...

— Păi vezi? Nu s-a izbăvit ea oare? Nu mai plînge, Lukia, fata moşului! De ce să-ţi strici tu ochişorii ? Că doară tu eşti nevastă legiuită ; las' să plîngă şi să se roage fetele cele fără noroc. Chiar aşa, fără bărbat, muncind cinstit, tot ai să agoniseşti un codru de pîine... Da' fiindcă veni vorba, noi nu mai stăm astăzi la masă ? Cu pîrdalnicii ăştia de ulani nu mai ai răgaz nici să păzeşti şartul meselor.
Lukia aşternu muteşte o faţă de masă proaspătă, pe care puse solniţa, pîinea şi un cuţit. Iakim se închină şi se apucă să împartă pîinea, tăind-o în felii subţiri, după ce mai întîi făcuse asupră-i o cruce cu cuţitul. Murmură apoi o rugăciune şi abia după aceea se aşeză şi Marta la masă, iar Lukia se apucă să toarne borşul în castron.

Iepurele, spre pierzania lui, părăsise hutorul, tulind-o la fugă pe cîmp chiar în clipa cînd Iakim închidea poarta, urîndu-le hăitaşilor noroc la vînat. Dînd cu ochii de urecheat, aceştia traseră un chiot o dată : — Pil! — şi o porniră în galop cu ogarii în frunte, stîrnind ca o negură de omăt. Unul din ei, însă, după ce trase o fugă de cap, rămase în urma alaiului, se opri locului şi stătu aşa o toană, ca şi cum ar fi chibzuit ceva, apoi, fluturînd biciuşca, îşi mînă bidiviul spre şleaul lui Romadan.

Vînătorul cu pricina nu era altul decît tînărul cornet pe care l-am pomenit mai înainte la Iakim în casă deşertând paharul cu votcă. Ce are de-a face însă : nu poate, oare, omul să bea votcă şi să fie în acelaşi timp cinstit din fire? Una nu împiedică pe cealaltă. Totuşi, pe cît se pare, aici avea de a face, căci pe tînărul cornet votca (sau, poate, şi creşterea ce o primise, fiind boier de viță) îl împiedica să fie cinstit.

Cornetul călări aşa o bună bucată de vreme ferecat în muțenia lui şi cufundat într-o cugetare adîncă.

Ce gînduri, oare, se perindau prin mintea tânărului boier ? I se vor fi nălucit de bună seamă prin fața ochilor cine ştie ce pățanii mai demult întîmplate sau poate că-şi va fi amintit că-şi încărcase cugetul c-un greu păcat față de o biată copilă de la țară şi sufletu-i tânăr, dar prea din vreme putregăios, va fi fost chinuit de remuşcări ?

Da' de unde! Cînd şi cînd călărețul îşi destăinuia gîndurile cu glas tare şi iată cam ce vorbea:

— Ei, fir-ar să fie, parcă s-a făcut mai frumoasă acum după naştere! O adevărată *belle-femme*[1]. (Un răstimp de tăcere.) Păcat că nu i-am văzut şi copilul, trebuie să fie tare nostim. Atîta mi-aduc aminte că la ochi seamănă aidoma cu ea. (Iarăşi tăcere.) Ce ar fi să încep iarăşi idila în ceasurile de răgaz ? Numai că-i la mama dracului — pe puțin vreo treizeci de

1 Frumuseţe (fr.) (n. t.).

verste. Măi, să fie a naibii, că frumoasă s-a mai făcut! De ce şi-o fi luat cîmpii oare şi o fi plecat din sat ? Se vede că-şi rîdeau de ea... Ei şi? Ar fi rîs cît ar fi rîs şi pîn' la urmă s-ar fi săturat. (Iarăşi tăcere.) Ia stai! Ştii că mi-a venit o idee ! Straşnică idee ! Şi într-un sat, şi-n celălalt e acelaşi escadron. Gata, s-a făcut. N-am încotro, trebuie să-l jertfesc pe Murza ! l-l dau căpitanului, ca să mă mute în plutonul trei, care-şi are cvartirul în satul cela, cum dracu-i zice — Gurta, Burta? Bravo ! Grozavă idee! Şi atunci o să am prilejul să mă abat pe la hutor în fiecare zi. Straşnic ! Ai să vezi, Lu- keiuşca mea cea sprîncenată, ce bine o să petrecem împreună ! O să ne aducem iar aminte de ce-a fost! înainte, nu-i de stat la gînduri!

Şi o porni în galop.

După ce merse aşa în goana calului preț de vreo două verste, lăsă buiestraşul să se mai hodinească şi prinse iar a vorbi de unul singur:

— Bine ! Dar mă lasă oare inima să mă despart de îndrăciţii ceia de prieteni? O zi, două, să zicem chiar şi o săptămînă poţi mînca într-una numai ierunci, dar mai apoi îți lasă gura apă după potîrnichi! De altminteri, ce mă împiedică să dau o raită măcar o dată pe săptămînă pe la compania mea de lei-paralei? Aşa o să am o viaţă mai variată, şi deci, mai palpitantă. M-am hotărît! în asemenea împrejurări nu se poate să nu faci o jertfă! Zboară ca vîntul, căluțul meu sprinteior!

Şi croi zdravăn peste coaste cu cravaşa fugarul ce mînca foc. Bidiviul parcă se înteţea la drum pe măsură ce recunoştea locurile. în valea largă, troienită de omăt, începu a miji ca o dîră albăstrie. Era o aşezare omenească, satul de baştină al Lukiei.

Cornetul străbătu la pas ţarina şi intră în trap uşor în sat. Nimeni alt nu-i ieşi în cale, în afară de un ţăran beat ce se clătina pe picioare. De la prima ochire cornetul se dumiri că era însuşi tatăl Lukiei.

— Bună ziua, bade, cu toată cinstea! îl întîmpină călărețul, ținîndu-și calul în frîu.

— Bună ziua, boierule, bolborosi omul, scoțîndu-și cușma din cap.

— Știi că i-am dat de urmă Lukiei dumitale?

— Ba că nu mai e-a mea, ci a măriei tale, boierule.

Și cu aceste cuvinte își tufli pe cap cușma spălăcită

și o porni cătinel, împleticindu-se, mai departe, spre căscioara lui, ce nu mai fusese de cine știe cînd văruită.

— Nu-i decît un țăran prost, și uite ce ifose-și dă, murmură cornetul, uitîndu-se în urma lui.

Și, cu mîinile în șolduri, o porni la pas pe ulița satului.

Iar țăranul cel prost, fără a se frămînta cu firea, intră în odaia fără foc în vatră, se uită împrejur la pereții goi și, dezmeticindu-se parcă din beție, își scoase cușma, se închină de trei ori în șir și se lungi pe lavița de stejar, năclăită de murdărie, bălmăjind ca prin somn:

— Asta ți-i culcușul de-acu', tontălău bătrîn! Nu ți-a fost bine cînd dormeai pe pernă — acu' na, dormi pe laviță, sub laviță, în gunoiște, pe băligar, în băltaie, de-a valma cu porci să dormi, bețivan nărăvit! O, doamne! Facă-se voia ta, doamne! Și ce domoală, ce cuminte se arăta ! Și cum m-a prostit, om bătrîn, sâ mă prostească ea ca pe un copil!

Și începu a hohoti de plîns, cu capul în pernă.

în casă era pustiu și frig, sub lavițe zăceau care-n- cotro niște oale hîrbuite și o mătură ticăloasă. Iar între mese și laviță, risipite peste tot locul numai ciurucuri. Că din lavița cealaltă

nu mai rămăsese nici o stinghie măcar. Nici urmă de vătrai la gura cuptorului, sau de cîrlig pentru scos oalele, ori de pisălog, iar cenuşa din vatră era plină de chiciură.

O maghernită bîntuită de pustietate acolo unde cîtva timp mai înainte fusese o căsuță veselă, albă, luminoasă !

Unde se mistuise oare farmecul acela sfielnic pe ca- re-l are îndeobște orișice casă de țară ?

Mama Lukiei nu mai avusese puterea să trăiască, biata bătrînă, după rușinea ce se abătuse asupra copilei, că atîta doar avea și ea pe lume ; se istovise plîn- gînd pînă ce căzuse la pat și puțin mai apoi boala o băgase în pămînt. Iar moșneagul după ce-și petrecuse la groapă sărmana pereche cu care-și mîncase amarul, biruit de cumplita-i restriște, căzuse la patima beției și în doi ani toată chiverniseala se dusese pe gîrlă; acum venise și rîndul casei.

Iată unde poate duce uneori un foc de paie.
Bătrînul bleotăcări așa multă vreme, pe jumătate adormit, pînă ce într-un tîrziu îl birui somnul. Puțin după aceea, un șoricuț ieși dintr-o bortă și o zbughi drept în mijlocul odăii; acolo se uită în toate părțile și, dînd pesemne cu ochișorii de stăpînul casei care dormea neîntors pe laviță, o șterse înapoi, și după ce mai aruncă o privire jur împrejur, se mistui iarăși în tainița lui.

La hutor zilele se înșirau pe firul vremii una la fel cu alta. Marko se înfiripa văzînd cu ochii. Ii ieșiseră dințișorii fără să se fi canonit prea mult, așa cum pățesc alți copii; acum, umbla, tipa, tipa, prin odaie fără să se mai țină de bancă sau de laviță și unchiașul stătea ore întregi să se uite și să se minuneze cum își deapănă piciorușele și-l tot alinta în fel și chip, numindu-l ba haidamac, ba chirigiu, ba zaporojan, ba chiar o dată, fără să-și dea seama, îl făcu și ulan; Lukia tresări deodată, se îngălbeni la față și se grăbi s-o șteargă pe ușă afară, iar Marta, care nu băgase-n seamă tulburarea ei, se burzului la Iakim:

— Scuipă-ți în sîn, gură spurcată ! Ce, ăsta seamănă a ulan? Și, luîndu-l pe Marko în brațe, începu să-l dezmierde, rugîndu-se:

— Doamne, maica domnului, apără-l şi fereşte-mi-l de năpastă.

Şi, tot alintîndu-l aşa, îl culcă în leagăn.

Puţin mai apoi se întoarse şi Lukia de afară, copilul adormi şi liniştea se statornici în odaie.

Cam la vreo săptămînă după cele mai sus întîmplate, după-amiază, Iakim se odihnea ca de obicei. Marta pirotea şi ea pe vatră, iar Marko, înarmat cu un harapnic pe care i-l împletise anume Lukia, tropăia fuga, fuguţa de la masă pînă-n prag şi iarăşi înapoi, învîr- tind şfichiul prin aer. Lukia îşi sorbea odrasla din ochi. îl privea cu sufletul împăcat şi plin de încîntare şi nimeni pe lume nu era mai fericit ca ea.

Deodată i se păru că aude scîrţîind uşa de afară. Tresări. Puţin mai apoi uşa odăii se deschise şi cornetul răsări în prag, îmbrăcat în haine de vînătoare.

Lukia dădu un ţipăt şi luîndu-şi copilul în braţe, ieşi val vîrtej afară. Cornetul se repezi după ea, dar pînă s-o ajungă din urmă, Lukia se şi ascunsese în şură, unde nu se încumeta să pătrundă, fiindcă mai erau acolo oameni la treierat.

O vreme îşi făcu de lucru prin curte şi în cele din urmă îşi luă tălpăşiţa, încălecă pe cal şi plecă în galop.

Trezindu-se, Marta se dădu jos de pe cuptor şi cînd se uită prin casă, parc-o încercă un fior: Marko şi Lukia i-ai de unde nu erau.

Se sculă şi Iakim din somn şi amîndoi bătrînii boldiră ochii unul la altul, fără a se putea dumiri ce să fie.

— Unde-i Marko ? întrebă Marta.

— Ştiu eu ? răspunse Iakim.

— Parc-a strigat cineva aici în casă ?

— Nu ştiu! dădu din umeri Iakim.

— Tu niciodată nu ştii nimic, vai de tine ! i-o trînti Marta, aproape răcnind şi ieşi din odaie.

— Ţie în schimb nu-ţi scapă nimic, mai ales cînd mănîncă altul şi nu-ţi dă şi ţie, bombăni Iakim, ridi- cîndu-se binişor din pat.

—

— Marta intră în camera cealaltă, dar Lukia şi Marko nu erau nici acolo ; cînd să iasă în ogradă, o văzu pe Lukia, speriată, venind dinspre şură.

— Marko, mititelul, era vînăt tot de frig şi orăcăia cît îl ţinea gura.

— Nu ţi-a fi teamă de dumnezeu, Lukia? se oţărî Marta la ea. Cum te-a lăsat inima să scoţi bietul copil în frig? Ian vezi-l cum s-a învineţit, puiul mamei. Da' ce ţi s-a năzărit, femeie, zi, pentru dumnezeu ?

— M-am speriat, îngăimă abia desluşit Lukia.

— Şi de ce dracu', doamne iartă-mă, te-ai speriat aşa ?

— A intrat în casă cineva...

— Cine-a intrat în casă?

— Un ulan, mi se pare, rosti în şoaptă Lukia.

— Şi intrară în casă.

— Da' ce s-a întîmplat, frate dragă, cu voi ? întrebă Iakim.

— Cic-ar fi intrat în casă un ulan.

— Iakim prinse a rîde şi o iscodi:

— N-o fi fost cumva şi un lup pe lîngă el ?

— Lukiei însă nu-i ardea de glumă. Cu chiu, cu vai îl

— ostoiră pe copil; moş Iakim avea însă poftă de rîs, o ţinea una şi bună:

— Ia spune, Lukie, cum arăta ulanul cela care a fost la noi: nu cumva era unul aşa cam roşcovan la faţă, cărunt şi bărbos? Bată-te norocul să te bată, Lukie. Nu ştiam eu de ce am să fac haz astăzi.

— Şi nici una, nici două, se aşternu pe rîs — şi rîzi!

— Lukia zîmbi muteşte, iar Marta, care-l legăna pe Marko, îl ţistui:

— Sst! Vrei să trezeşti copilul cu horhoteala ta afurisită ? Mititelul, de-abia s-a îndemnat la somn.

— Ce să fac dacă-mi vine a rîde? N-auzişi că a intrat în casă un pricolici, adicătele, cum îi zice, ulanul cela roşcovan?
— Ei bine, a intrat şi pace, numai tacă-ţi gura, îl luă Marta în răspăr, fără a se opri din legănat.

—

— Nu trecea o zi ca unchiaşul să n-o necăjească pe biata Lukia cu tot felul de şotii şi aşa o ţinu pînă cînd cornetul le călcă din nou pragul.

— Asta se întîmplă taman la o săptămînă după aceea.

— Bătrînii şi Lukia se veseleau privindu-l pe ţînc cum trăgea după el un cărucior înfiripat de maică-sa din- tr-o ridiche şi cum se mîna singur cu harapnicul de arnici. Abia apucase să meargă tipa, tipa, de la masă pînă-n prag, cînd uşa se deschise fără veste, mai, mai să-l dea peste cap pe noduleţul cel de căruţaş, şi cornetul păşi în odaie.

— Lukia se năpusti deodată spre copil, îl luă în braţe şi zbughi! afară. Marta fugi după ea, în timp ce oaspetele, scoţîndu-şi cuşma, îi dădea bineţe unchiaşului.

— Sănătate să dea dumnezeu, îi răspunse Iakim, ridicîndu-se să-l primească.

— Da' ce-s aşa sperioase femeile din casă?

— Ce să le faci, boierule! Zi-le muieri şi pace. Că, nu ştiţi domnia voastră, muierea, ca şi capra, numai cît vede umbră de om, şi o întinde la fugă. Ţărănci proaste, ce ştiu ele ce-i bunacuviinţă ?

— Am fost pe aci la vînătoare şi ce m-am gîndit: ia să mă abat oleacă şi pe la cel unchiaş, spuse cornetul aşezîndu-se pe laviţă.

— Mulţumim pentru cinste, şedeţi, vă rog. Nu poftiţi oare să prînziţi cu noi, aşa, cu ce s-o găsi ? Veţi fi flămînzit de atîta umblat.

— Drept să-ţi spun că nu mi-ar strica de fel. M-a cam răzbit foamea. N-am pus nimic în gură de dimineaţă.

— Ei, aşa-mi place. Aşteptaţi numai olecuţă, mă duc să-mi caut cele sălbăticiuni de muieri.

— Şi ieşi pe uşă.

— Rămas singur, cornetul făcu de două-trei ori înconjurul încăperii şi se opri în sfîrşit în dreptul copăii.

— Aha! şopti el. Straşnică idee! şi, scoţînd din pungă un galben, îl strecură sub perniţa din copaie; abia apucase să se aşeze la locul lui, că Marta şi intră în odaie şi după ce dădu din cap către musafir, fără

— â rosti o vorbă, scoase un ştergar proaspăt pe care-l aşternu pe masă şi tot fără o vorbă începu să rîn- duiască cele trebuincioase pentru prînz. Puţin mai apoi se întoarse şi Iakim, spunînd:

— Nu vrea şi pace să intre în casă.

— Cine nu vrea să intre? întrebă vînătorul.

— Argata noastră, ce să-i faci dacă-i proastă, parcă n-a văzut de cînd e chip de om.

— Dacă nu vrea, să nu vină, spuse Marta, ne-om descurca şi fără ea.

— Şi după ce aşeză totul pe masă, ieşi afară.

— Poftiţi, boierule, de şedeţi la masă şi ospătaţi-vă din ce ne-a hărăzit cel de sus! spuse Iakim, aşezîn- du-se pe bancă.

— Ah, era să uit. Am nişte rachiu de coarnă din Romnî! îşi aminti musafirul.

— Şi se ridică să scoată din tolba de vînătoare un clondir de rachiu, pe care-l puse pe masă.

— Nu vă obosiţi, boierule! Avem şi noi de al nostru, ce-i drept, dar nici eu şi nici baba mea nu prea îi ducem dorul, deseori se întîmplă să uităm a cinsti oamenii de omenie.

— Şi dădu să se scoale, dar vînătorul îl opri.

— Stai! nu te pripi, uncheşe ! Al dumitale o fi cum o fi, dar al meu e rachiu de coarnă din cel bun! Şi luă din tolbă un păhărel de argint.

— Nu ştiu, că nu mi s-a întîmplat încă să beau aşa ceva. Şi multe vinaţuri am pus pe limbă de cînd mă ştiu.

— Atunci ia de gustă, unchiaşule, să vezi cum e, îl îmbie vînătorul, întinzîndu-i păhărelul.

— Să vedem ce neam de rachiu o mai fi şi ăsta ! spuse moşul, primind căuşelul de argint, şi se închină : în numele tatălui!

— După ce-l dădu de duşcă, stătu să chibzuiască un timp şi rosti':

— Bun, ce să zic. Scump o fj, oare?

— O rublă butelca.

— '— **O-o, dă-l păcatelor, dacă-i aşa ! La noi cu O rublă cumperi o vadră întreagă.**

— Cumperi, da' nu de ăsta.

— Tot un drac, c-o fi una, c-o fi alta, numa' să-ţi crape capul de durere a doua zi.

— Şi fără alt cuvînt, începură să mănînce afumături şi slănină sărată ţinută la ger, de care, trebuie să spunem, vînătorul nici nu se atinse. N-avea de unde să ştie moglanul că slănina crudă e o adevărată minune, mai presus de orice *pate de foie* Gusturile, de altfel, nu se discută.

— Vînătorul găsi prilejul să pomenească zicala potrivit căreia mîncarea nu lunecă pe gît dac-o stropeşti doar cu un singur păhărel. Apoi încă una care arată că trei laolaltă pot ridica o casă. Şi proverbele se perindară unul după altul, şi, de la sine înţeles, la fiecare dădeau păhărelul de duşcă, aşa că nu trecu nici un ceas, şi butelca fu goală ca buzunarele unui beţiv.

— Şi se înteţiră la vorbă, strigînd care mai de care. Vînătorul îi spunea lui Iakim tot felul de gingăşii, aproape ca în lumea mare, de pildă:

— Ştii, uncheşele, că mi-a fost drag de matale de cînd te-am văzut atunci, îţi mai aminteşti cînd?

— Cum de nu, îi răspunse Iakim. Mie, drept să-ţi spun, mi-ai fost drag atunci ca sarea-n ochi. Acum însă văd că eşti om de treabă.

— Asta e! Mie trebuie să-mi descoperi mai întîi sufletul, ca să mă cunoşti mai bine.

— Nici nu ţi l-oi coperi, nici nu ţi l-oi descoperi, dar de cunoscut, de ce nu ne-am cunoaşte ?

— Uite, să-ți spun ceva, aşa ca între patru ochi, m-am mutat aici în sat cu serviciul anume ca să mai pot veni cînd şi cînd pe la dumneata.
— Mulțumim cu plecăciune! Marto ! strigă moşneagul, sculîndu-se de pe bancă. Ia fă-ne nişte scrob cu

— ' Pateu de ficat (Ir.) (n. 't.).

— afumătură . Şi adă şi o vadră de horilcă de ceea. Habar n-ai tu, băbătie, ce oaspete ne-a cinstit casa!

— Lasă, uncheşele, lasă, nu-i nevoie de nimic ! Acuşi trebuie să plec.

— De plecat ai să pleci mătăluță, dar nu chiar acuşica ; stai să ți—1 arăt mai întîi pe Marko al nostru.

— Da' cine-i Marko ăsta?

— Cin' să fie, feciroaşul nos'. Ce, nu ştiai că avem un fecior ? şi se duse la uşă, bodogănind : V-arăt eu vouă, poghibalele dracului!

— Şi ieşi afară.

— Puțin mai apoi se întoarse, purtînd în brațe copilul care plîngea ; Marta se ținea după el.

— Ian vezi numai, ian vezi-1! spuse el. Ce comoară de băiat ne-a trimis cel de sus la bătrînețe! Na, ia-l şi împacă-l cum oi şti, şi-i dădu Martei copilul îndărăt.

— Hai şterge-o de aci, meliane, bătu-te-ar norocul! Şi începu să-i spună vînătorului povestea copilului, care între timp se potoliste.

— Musafirul asculta cu gîndul aiurea istorisirea un- chiaşului.

— Dar cine-i maică-sa bună? întrebă el în sfîrşit.

— Dumnezeu ştie! Vreo fată scoasă din minţi, un biet suflet amărît.

— Apoi că tu nu vezi peste tot decît fete scoase din minţi! Poate să fie şi o femeie cinstită, dar săracă, se amestecă Marta în vorbă.

— O fi şi cinstită, ce ştiu eu. încotro ? răsări el, în- torcîndu-se către vînător. Rămîneţi la noi la masă, cu plecăciune vă rog, şi aşa veniţi din an în paşti pe la noi. Băbuşcă! Adă nişte horilcă ! Şi scrob !

— îţi mulţumesc, uncheşelule. Las' că vin eu mai des, numai azi nu-mi aţine calea; zău, nu pot, am treabă acasă.

— Dac-aveţi treabă, nu mai zic nimic. Cum doriţi, domnia voastră vă cunoaşteţi mai bine socotelile. Dar tot n-ar strica să gustaţi olecuţă din rachiul nost'.

— Nu, mulţumesc, altă dată. Să ne vedem sănătoşi, uncheşelule !

— Şi deschise uşa.

— Iakim ieşi să petreacă pînă dincolo de poartă oaspetele binevenit, stăruind pentru a nu ştiu cita oară să nu le ocolească de aici încolo hutorul, apoi se întoarse în casă, mormăind ca pentru sine:

— — Gura lumii păcătoasă! Halal muscal! Mai rar asemine ulan! Dar-ar milostivul să fie cît de mulţi dreptcredincioşi cumu-i dînsul, pe pămîntul ista al lui dumenezeu. Un om şi jumătate, ce mai atîta! De unde

0 fi cumpărînd el rachiu de-aista scump ? Cică la Romnî. Musai să dau o raită pîn-acolo, poate-oi găsi şi eu marfă de-

aiasta, să nu-mi dau obrazul de ruşine cînd o fi să ne mai calce pragul. Da' nu ştiu, zău, dacă

1 găsi. Or fi zvîntat-o boierii. Că din pricina lor, a boierilor, de-alde aiştea ca noi nu-şi mai află locul sub soare! Numai că, vezi, şi aista-i viță de boier, şi uite-l că-i om de treabă, tare de treabă, batîr că-i ofițer muscal. De ar mai răsări şi pe la noi un asemenea soi de boier! Da' nu cumva la Moscova boierii or fi răsărind ca hribii?

— Şi punîndu-şi asemenea mucalită întrebare, Iakim intră cumpănindu-se în casă.

— Seara, cînd să-i facă patul lui Marko, Lukia găsi un galben sub pernă şi se dumiri îndată că isprava asta nu putea fi decît a preaduiosului tată. Luă galbenul în mînă, neştiind ce să facă cu el; după ce stătu în cumpănă o clipă, îl puse în sîn şi îşi văzu de treabă fără să spună nimic.

— Cornetul se ținu de cuvînt: nu era săptămînă în care să lipsească a se abate de cîte două, trei ori pe la hutor, deşi Lukia nu-i da ghes cu dragostea.

— îl îmbia pe Iakim cu rachiu de coarnă, iar unchiaşul la rîndul său îl cinstea cu horilcă veche de zece ani. Aşa se încheiau toate drumurile pe care le făcea la hutor. De fiecare dată cum îl zărea venind, Lukia dădea bir cu fugiții, iar el era destul de chibzuit sau de şmecher ca să nu sufle o vorbuliță față de bătrîni, ca şi cum în viața lui n-ar fi văzut-o pe argată.

— **ro**

— întotdeauna se uimea de copil, ca şi cum ar fi fost al altcuiva şi nu uita niciodată să-i aducă ba turtă dulce, ba mai ştiu eu ce bunătăţi, încît ajunsese pînă la urmă să-l cîştige pe Marko. Ba chiar uneori, cînd intra în casă, ţîncul îi ieşea fuga, fuguţa în cale, cu mînuţele întinse spre el, strigînd :
— Da-da.

— în postul cel mare, pe care-l păzeau cu sfinţenie, în- tr-o vineri, bătrînii maseră peste noapte acasă la popa Nil, de teamă să nu-i prindă cumva somnul şi să piardă liturghia de a doua zi dimineaţa; în aceeaşi seară cornetul pică din senin la hutor, prinzînd de veste că stăpînii erau plecaţi în sat şi că-n noaptea aceea n-aveau să doarmă acasă. Lăsă calul în grija vis- tavoiului, iar el intră hoţeşte în ogradă, ca să se fu- rişeze apoi în casă.

— Lukia, care petrecea tocmai jucîndu-se cu Marko, cînd se trezi nitam, nisam cu el în casă, dădu un ţipăt de spaimă, mai, mai să scape copilul pe jos.

— Rămaseră astfel, cu buzele pecetluite unul în faţa celuilalt. Marko întinse mînuţele, gongonind ca de obicei „da-da, da-da", însă ulanul nici nu se învrednici să răspundă la chemarea lui, iar Lukia îi apucă mînuţele şi i le strînse la piept.

— Tăcerea stărui între ei o bucată de vreme, pînă ce, în sfîrşit, el se hotărî s-o rupă :

— Spune, Lukeiuşka, de ce nu vrei să mă iubeşti, de ce te ascunzi de mine de cîte ori vin pe aici?

— Lukia stătea mută.

— De ai şti cît mă zbucium! Cît mă chinuiesc ! Cre- de-mă, nu pot să trăiesc fără tine, floricica mea gingaşă, dragostea vieţii mele. Măcar un cuvînt să aud din gura ta, să-ţi văd măcar ochişorii!

— Ea se mulțumi să-i arunce o privire, fără să descleş- teze buzele.

— Ce ți-a căşunat pe mine aşa deodată, de-ți sînt atît de urît ? Adu-ți aminte de grădina cufundată-n

— noapte şi de clipele neasemuit de dulci, dar atît de scurte din păcate, petrecute împreună.

— Ea îşi ridică din nou privirea spre el şi două boabe mari de lacrimi se prelinseră din minunații săi ochi căprui.

— De ce plîngi, frumoaso ? Sau poate că suspini după ce a fost? Nu-i nimic, ce-a fost poate să mai fie, numai tu să vrei.

— Lukia îl scuipă drept între sprîncene.

— Nu te mînia, inimioară, ştii doar că sînt al tău, numai şi numai al tău, şi că toată viața mea îți stă la picioare.

— Lukia întoarse capul scîrbită şi ducîndu-se la uşă o deschise şi strigă în gura mare :

— Katre!

— ■— Nu chema pe nimeni, stai aici cu mine şi am să-ți spun tot, tot ce am pe suflet. Şi dacă mai ai măcar un pic de inimă, ai să mă ierți, sînt sigur !

— În clipa aceea se arătă în uşă Katrea, un zdrahon de fată cu făcălețul în mînă.

— Katre dragă, rămîi tu aici cu boierul, că eu trebuie să-l duc pe Marko dincolo în odaie ; s-a speriat de el, mititelul, şi plînge.

— Şi fără altă vorbă, ieşi pe uşă afară. Puţin mai apoi se întoarse aducînd galbenul, pe care se duse întins să i-l dea înapoi celui ce suspina de focul ei.

— Marko n-are ce face cu banii dumitale, şi aşa-i destul de bogat. Ia-l îndărăt.

— El se feri, împingîndu-i mîna. Lukia lepădă atunci galbenul pe jos şi plecă.

— El se aplecă să ridice galbenul şi începu a-l suci între degete, ca şi cum ar fi stat să chibzuiască ce poate face cu el.

— Ia-l tu, fetico, căuta s-o îmbie pe Katrea, întin- zîndu-i banul. Numai dă-mi o mînă de ajutor, vezi poate-oi înduplecao.

— Ce mîndru ducat! se minună Katrea, primind darul. Da' de ce n-are gaură? Cum îl atîrni de gît? Ei, acu' să fi avut colea o salbă, să-ţi ia ochii!

— îţi cumpăr şi salbă, numai s-o îndupleci.

— Las' pe mine, o aplec eu, n-ai grijă.

— Şi musafirul plecă pe aci încolo.

— Ce-o fi vrut oare, de s-a ţinut atîta de mine să te aplec ? o întrebă Katrea pe Lukia, care se înapoiase în odaie.

— Ce ştiu eu, dădu ea din umeri.

— Ia uite numai ce ducat mîndru mi-a dat.

— Lukia privi galbenul, fără să spună nimic. Katrea se duse într-ale sale, iar Lukia, rămînînd singură în odaia de oaspeţi, se omorî cu plînsul toată noaptea.

— Sîmbătă, după vecernie, unchiaşul şi mătuşa se întoarseră la hutor; şi unul şi altul , nu mai pridideau lăudîndu-l pe omul lor, vînătorul, care-i primise cum nici nu s-ar fi aşteptat. îi poftise la el acasă, după ce la prînz fuseseră oaspeții părintelui Nil, şi, doamne, cîte nu le pusese pe masă ! Şi ceai, şi zahăr, şi cîte şi mai cîte bunătăți, că nici nu le putuseră ține minte. Un lucru nu prea îi venise Martei la socoteală: la el în odaie peste tot nu vedeai decît tutun, şi pe masă, şi pe prichiciul ferestrelor, şi pe laviță, pretutindeni numai şi numai tutun. Ba chiar, în credința că şi-n ceai era tot iarba dracului, mătuşa se mulțumise să ronțăie o bucățică de zahăr, cealaltă păstrînd-o pentru Marko, iar de ceai nici nu se atinsese măcar. Mai erau şi altele ou care nu se putuse de fel împăca : dulăul tolănit pe pat şi vistavoiul, un om cărunt, flenduros şi murdar.

— Are nişte mîini atît de slinoase, istorisea Marta, că toată apa mării nu le-ar mai putea spăla. Şi apoi să vezi caraghioslîc : cît era de cărunt, cornetul îl suduia de mama focului şi-l striga mereu: „Măi, flă- căule!" Se vede că aşa o fi datina la ei, la muscali, dumnezeu să-i înțeleagă, aşa o fi cu cale.

— Cornetul îşi făcea mereu drum la hutor, la fel ca mai înainte, şi tot aşa fără să ajungă la nici un căpătîi. Şi tot căuta s-o încînte pe mătăhăloasa şi bahahuia de Katrea cu fel de fel de farafastîcuri. Iar fata, cu mintea ei necoaptă, îi spunea că Lukia oftează zi şi noapte de dorul lui şi că o da el, dumnezeu, să vină şi ziua luminată, cînd s-or duce mînă-n mînă la altar şi popa le-o cînta „Isaie, dănțuieşte!"

— Postul era pe sfîrşite şi Lukia se gîndea să meargă la biserică pentru grijanie. Dar cum să facă ? **În** ultima vreme el se afla în cvartir la Burta, şi nu i-ar da pas nici măcar să se roage celui de sus, necum să se îndrume spre biserică să se grijească. Se socoti ea cît se socoti şi în cele din urmă se ceru de la stăpînii săi s-o lase să se ducă la ea în sat, ca să-şi mai vadă părinții şi totodată să se grijească.

— Bătrînii se învoiră cu dragă inimă, ba chiar stăruiră să ia sania şi un pal. Ea ar fi vrut şi n-ar fi vrut să

primească, dar pînă la urmă n-avu încotro. Iakim îi mai dădu, peste simbrie, o rublă, să aibă la grijit.

— Duminică, după prînz, la sfîrşitul celei de-a şasea săptămîni, o porni de la hutor într-o săniuță spre şleaul lui Romadan.

— Ce-i drept, nu prea îi dădea ei, biet', inima ghes să mai pună piciorul la ea în sat, însă o răzbise dorul de părinți, biruind ruşinea cinstei pîngărite. Trecuseră doi ani şi mai bine de cînd nu mai ştia nimic desprei ai săi.

— Era cu sufletul la gură cînd intră în sat. Iar cînd să tragă sania la poarta casei, dădu un țipăt de groază.

— Poarta zăcea într-o rînă, ulucile se surpaseră, acoperişul de paie fusese smuls de vînt pe alocuri, lăsînd la vedere căpriorii înnegriți, aidoma coastelor cine ştie cărei dihănii mîncate de putreziciune.

— Legă calul de o salcie stingheră din preajma porții şi trecu pragul casei.

— „Unde or fi oare, să se fi prăpădit amîndoi ?" se cutremură în sinea ei Lukia, ieşind în ogradă.

— Şi acum unde să se aciueze?

— Odinioară, în urmă cu vreo trei ani, se avea bine cu o femeie trecută de ani, al cărei bărbat slujea în oştire : stătea tocmai în marginea satului şi înainte vreme veneau adeseori la ea fete şi flăcăi să petreacă. Lukia mînă deci calul într-acolo.

— Femeia ostaşului avea, chiar lîngă islaz, o casă, vorba vine casă, căci era mai mult o cocioabă, cum se zice pe la noi, adică ceva ce de departe se asemuia mai cu- rînd cu o movilă de băligar decît cu un adăpost omenesc. Cînd ajungeai însă mai aproape, se dovedea a fi cum se spune (şi pe drept cuvînt) pitorească, ba chiar atît de pitorească, încît pînă şi eu, care, vă mărturisesc, nu prea mă dau în vînt după lucrurile pitoreşti, parcă aş avea chef totuşi s-o zugrăvesc în cuvinte, nu de alta, dar ca să le dovedesc cititorilor mei, care, cred eu, cam picotează, că nu spun gogoşi, ca un oareşicare olăcar.

— Mult se mirară sătenii cînd văzură haramul de cal şi jucăria ceea de sanie stînd la uşa cocioabei în care sălăşluia nevasta ostaşului.

— De unde atîta pricopseală la o sărăcie ca ea, se minuna toată lumea. Că-s ani, doară, de cînd nu se mai adună la ea în casă tinereţea să petreacă.

— Şi pe loc fel de fel de zvonuri prinseră a merge din gură în gură — aşa cum se întîmplă în cîte un tîrg de provincie, cînd trece pe uliţa mare vreun jandarm cu troica.

— Lukia deshămă gloaba, priponind-o de talpa săniei, şi după ce-i aruncă o mînă de fîn, intră în bordeiul nevestei ostaşului (era într-amurgite). Păşind înăuntru, se închină şi începu a orbecăi prin odaie, pînă găsi locul unde se afla cumătră :

— Bună seara ! spuse ea, cînd o descoperi în sfîrşit.

— Bună să-ţi fie inima ! se auzi răspunsul în şoaptă.

— Bojbăind, Lukia dădu cu mîna de nişte ţoale sub care

— se simţea un fior de viaţă.

— Nu mi-e bine; m-am hodorogit de tot, de-acu sapa şi lopata.

— N-ai cumva oleacă de ulei ? Să aprind opaiţul.

— N-am de nici unele ! Nici măcar foc în vatră. Fu- sei mai deunăzi prin vecini, şi cum venii acasă, şi căzui la pat.

— Da' ce te doare ?

— Mă doare peste tot, draga mamei.

— Lukia ieşi din casă şi după vreo jumătate de oră se întoarse cu un braţ de lemne şi aprinse focul în vatra dărăpănată, apoi, dibuind sub prichici o oală ştirbă, o îndesă cu zăpadă, şi o puse pe foc.

— Mulţumesc, îngăimă bolnava.

— Pînă să se topească omătul şi să se înfierbînte apa, Lukia dădu o raită pe afară la sanie, să vadă ce face mîrţoaga.

— „O, doamne, se gîndi ea, eu tot mai avui parte de cineva ; măcar că nu mi-s neamuri, oricum, sînt oameni de omenie! Da' ea, sărăcuţa, că-i singurică pe lume, tare mai e oropsită."

— Se duse apoi de scoase din sanie traista cu pîine şi intră pe tăcute înapoi în casă. Apa începuse a forfoti; luă oala de pe foc şi o întrebă pe gazdă :

— N-ai vreo străchioară cumva ?

— Am, fata mamei, ian vezi, n-o fi pe cuptor? Mai acu' cîteva zile îmi trimise Maiciha, să-i dea dumnezeu sănătate, nişte plevuşcă şi nu mai apucai să-i duc îndărăt străchioara.

— Lukia găsi, într-adevăr, o strachină de lut, o spălă, turnă în ea apă din oală şi o întinse femeii ce zăcea în pat, îmbiind-o :

— Ia o gură de apă caldă şi mănîncă o fărîmă de pîine, şi ai să vezi c-o să te mai întremezi. Dac-aş avea şi nişte salvie, te-aş pune pe picioare.

— Şi spunînd acestea, rupse o bucată de pîine albă şi i-o dădu bolnavei. Biata slăbănoagă bău tot uncropul şi mîncă pîinea, mulțumindu-i c-o doftorea.

— Parcă te-a trimis maica precista la mine !

— Nu te scula, stai în pat, să te învelesc.

— Și întinse cojocul peste ea.

— Între timp cuptorul se încinsese. Lukia închise ho- geagul. Istovită de boală, gazda ațipise. Se auzeau bă- tînd clopotele de vecernie. Lukia îmbrăcă un suman alb, îşi mai aruncă o dată ochii spre pat şi ieşi din casă.

— Plecase cu gîndul de a merge la vecernie. Dar cum o să aibă inima să intre în biserică? O s-o arate lumea

— Cu degetul. Și au sâ-i spună toți de la obraz că numai de focul ei s-au prăpădit nenorociții ceia de părinți.

— „N-au decît să mă arate cu degetul, se îndîrji ea, să mă dea în tărbacă, zică cine ce-o zice, şi să rîdă cu gura pînă la urechi, am să rabd totul şi am să înghit în sec, trebuie să rabd, că prea mi-am încărcat sufletul de păcate. Atîta doară, rog pe bunul dumnezeu să-i dea sănătate şi noroc copilaşului meu."

— Degeaba îşi făcuse însă inimă rea, socotind c-o s-o ia toată lumea la ochi: în biserică erau puțini poporeni şi nimeni nu se uită la ea. Lukia rămase lîngă uşă, iar în timpul

slujbei oamenii nu prea obişnuiesc a înturna capul îndărăt (cel puţin, în satele noastre).

— La întoarcere, pînă s-ajungă ea acasă, se şi înnoptase ; văzînd că bolnava dormea dusă, ieşi afară în vîrful picioarelor să-şi mîne gloaba la gîrlă s-o adape, şi după ce-o aduse înapoi, îi mai dădu nutreţ şi porni în căutare jur împrejurul casei, doar o găsi un adăpost pentru biata mîrţoagă. Era, ce-i drept, luna martie, dar tot nu strica să stea undeva ocrotită de vînt; din păcate însă, nici pomeneală nu era de vreun acope- rămînt.

— Doamne, ce sărăcie lucie ! murmură ea. Să fi fost acolo barem un gărduţ de nuiele, un şopru ceva, dar chiar aşa nimica, nimicuţa ? Cum şi-o fi ţinînd zilele, aracan de sufletul ei?

— Şi tot boscorodind aşa, intră iar în colibă. Bolnava se trezise între timp şi tocmai dădea să coboare din pat, să bea apă. Lukia îi dădu din apa răcită, o ajută să se culce la loc şi se chinci pe întuneric jos la picioarele patului.

— Mi-a trecut răul, de parcă mi l-ar fi luat cineva cu mîna, prinse a sporovăi cumătră. Cine ştie ce se alegea de mine, zău, de nu picai tu. Mulţumesc, draga mamei, să te înzilească dumnezeu.

— Lukia oftă fără să spună nimic.

— Ce oftezi aşa, din rărunchi?

— Ştiu eu... îngăimă Lukia.
— **Poate câ nu ţi-o fi nici ţie bine, mâiculiţă?**

— Ba, slavă domnului, de sănătate nu mă plîng!

— Of, că mult eşti şi tu oropsită, biet', o căină gazda. Cu pacostea asta de boală, îmi şi uitai, de m-ar uita relele, ce

pacoste a dat peste tine! Spune-mi, măicu- liță, ce face năpîrstocul, trăieşte, e sănătos?

— Sănătos, mulțumescu-ți ție, doamne.

— Mînca-l-ar mama, şi cum îl cheamă ?

— Marko, răspunse într-o doară Lukia.

— Mare pacoste pe capul tău, mare pacoste ! întări cumătră după un răstimp de tăcere. Dar noi ce mîn- căm în ia-seară ? Că eu n-am ce pune pe masă.

— Am eu un codru de pîine.

— Ăi fi avînd... da' eu... eu n-am nici de leac.

— Bun e dumnezeu şi te-o ospăta şi pe matale.

— Da' ce facem că n-avem lumină? întrebă o clipă mai apoi femeia din pat.

— Nu-i nimic, ne-om mulțumi şi aşa în ia-seară.

— Bojbăind, dibui traista cu pîine, îi dădu o bucată

— bolnavei şi rupse încă o bucată şi pentru ea. După ce îşi astîmpărară foamea cum putură şi ele, Lukia se repezi pînă afară să vadă ce mai e cu mîrțoaga, apoi se întoarse în casă, îşi făcu rugăciunea şi se culcă pe podele. Cumătră, guralivă de felul ei, avea sămînță de vorbă, dar Lukia, după ce-i ură somn uşor, cum puse capul jos, şi adormi sau se prefăcu adormită.

— A doua zi dimineața, venind de la utrenie, găsi bolnava pe picioare. Avusese chiar vreme să aprindă focul şi

pusese oala să fiarbă. Cum o văzu intrînd pe uşă, se învîrti pe călcîie s-o întîmpine:

— Bună dimineața, fata mamei. Bun venitul!

— Bună dimineața ! îi răspunse Lukia.

— Ei, da' ştii că te-ai făcut mai frumoasă în ăst timp ? ! Zău, puica mamei, dirept îți spun. Ai şi un căluț, văd!

— Nu-i al meu, mi-l împrumutară nişte suflete milostive.

— Fie blagoslovite cele suflete milostive. Stai olecuță aci, fata mamei, pînă dau o raită şi eu pe la nişte suflete milostive, poate încropesc ceva de-ale gurii. Că doară ştii cum trăiesc eu, mai de la unul, mai de la altul, cît îl lasă inima pe fiecare.

— Ia de colea nişte bani, mai curînd ai să-ncropeşti ceva cu bani decît cu cerşitul.

— Că bine zici, măiculiță, că bine zici, şi luă de la Lukia jumătate de rublă în gologani. Ei, de acu om avea şi peşte proaspăt, şi ulei, şi toate bunătățile lumii. Ră- mîi dar, fata mamei, de rostuieşte prin casă, că viu şi eu acuşica, uite acuşica viu.

— Şi c întinse la drum, fugulița.

— începuse a dăngăni la biserică, şi gazda tot nu apucase să se întoarcă. Bătură clopotele şi de şase şi mai apoi şi de nouă, şi gospodina ia-o de unde nu-i. Pînă la urmă Lukia se gîndi să încuie şi să se ducă la slujbă. Din păcate, nu era nici zăvor la uşă, darmite lăcata s-o încuie ! N-avea încotro, trebuia să aştepte, doar nu putea să lase casa vraişte. Deşi, între noi fie vorba, să fi vrut cu tot dinadinsul şi n-ar fi găsit hoții ce fura dinăuntru. Trecuse mult de amiază cînd se adună în sfîrşit stăpîna de pe drumuri. Ce-i drept, adusese, pe lîngă merinde, şi patru luminări, ba chiar şi niscai lucruri

gospodăreşti: două linguri şi un hîrb de oală. Şi eu toate că rupsese inima tîrgului cu atîtea cumpărături, se mai şi ciupise o toană. Biata femeie nu-şi putuse ține-n frîu năravul şi făcuse un mic popas la cumătră ei, crîşmărița.

— Ia uite, draga mamei, o luă ea cu gura înainte, uite aici toată chiverniseala noastră. Acu' hai şi-om găti de mâncare.

— —■ Stai dumneata de găteşte, spuse Lukia, zîmbind. Că eu mă duc la biserică.

— —. Da' ce, au şi bătut clopotele?

— Acuşi au să bată.

— Şi într-adevăr, nu trecu mult şi începu a toca de vecernie. Lukia se dichisi şi plecă la slujbă. Rămînînd singură, gospodina prinse a roboti pe lîngă vatră, îngînînd un cîntecel:

— *Şi ce dacă-s beată criţă ?*
— *Nu-ţi băui banii, bădiţă!*
— *Luai ouă din cuibar*
— *Şi le dusei la crîşmar.*

— Nu ştiu cum s-ar putea numi asemenea ciudăţenii în- tîlnite în rîndurile neamului omenesc: firi vrednice de milă sau fericite ? Mai degrabă fericite, cred eu, pentru că oricîte necazuri s-ar abate asupra lor, parcă le tot vine-a rîde mereu; însă nu fiindcă le-ar lipsi ceea ce se cheamă îndeobşte simţire, hotărît nu; simt şi ele, nici vorbă, dar în felul lor. De pildă, cumătră cea trecută cu anii, căreia îi abătuse să cînte. Cine poate să ştie dacă nu cumva cîntecul ei nu era plin de cel mai usturător sarcasm, sau dacă nu va fi fost pentru ea cea mai patetică elegie. Sau o vedeai uneori cum povestea, rîzînd din toată inima, cine ştie ce pătăranie cumplită ce i se va fi întîmplat cîndva în drum spre Kazan ori cînd se va fi întors de acolo ; necazurile altora însă, fie ele cît de mărunte, o făceau să lăcrămeze din senin, ca o clipă mai apoi să-şi şteargă zîmbitoare ochii, de parcă n-ar fi fost nimic.

— După mine, oamenii de felul ăsta nu pot fi decît fericiţi.

— Cînd Lukia se întoarse de la biserică, mîncarea, cam pe sponci, era gata. Mătuşica puse bucatele pe un ciubă- iraş întors cu fundul în sus, în chip de masă, pe care aşeză o luminare aprinsă, un blid cu peşte proaspăt şi o litră de votcă.

— Lukia nu voi să se atingă de peşte şi nici să ia o gură de votcă, sub euvînt că postea.

— Cum pofteşti, draga mamei, nu vrei, nu vrei şi gata, eu însă am să beau olecuţă, că-s bătrînă.

— Bea sănătoasă.

— ¡După masă mai stătură încă de veghe o bună bucată de vreme, Lukia cosînd, iar gazda sporovăind verzi şi uscate şi iscodind-o în fel şi chip. Lukia se apucase să-i

— facă băieţaşului dichisuri noi, că de sărbători, o polcuţă de stambă roşie şi o cămăşuică albă cu guleraş cu bibiluri.

— —■ Şi zici că de atunci n-ai mai dat ochii cu el, draga mamei ?

— — Nu.

— —• Păi, acu' de curînd, după cîte ştiu, s-a mutat cu cvartirul într-alt sat. Şi ce crezi ? Nu zici că s-a găsit o hăbăucă să se ţină lipcă după el ? Dac-o mai ţii tu minte pe una Odarka Norivna, ei, uite aia e. Şi cum şi-a mai făcut de cap aici cu ea! Da' ce, numai cu ea!

— Şi-n timp ce ea tot meliţa din gură, Lukia schimba feţe, feţe. O, biata fată, să fie cu putinţă oare ca ciuda sau ghimpele geloziei să fi sîngerat sufletul tău smerit? Dă-l păcatelor şi uită-l odată, că nu-i vrednic să te mai gîndeşti la el.

— Aşa sau cam aşa petrecură ele seară de seară pînă la sfîrşitul săptămânii. După ce se împărtăşi, Lukia înhăma mîrţoaga şi luîndu-şi ziua bună de la gazdă, o porni la drum. Zăpada aproape că se topise pe cîmp, iei-colo dacă mai întîlnea în cale cîte un crîmpei de omăt noro- ios. Cu chiu, cu vai răzbi Lukia pînă la şleaul lui Ro- madan; ajungînd acolo, lăsă locului săniuţa, iar gloaba de cal o duse de căpăstru pînă la hutor.

— *Multe zice lumea şi multe vorbeşte,*
Cunt că-n bogăţie fata lor trăieşte.
Numai că bătrinii n-au cum să mai ştie.
Căci închis-ati ochii pentru veşnicie.

— Iar cînd o văzuseră ulanii pe ibovnica de mai înainte a căpitanului lor ieşind din biserică, se întorseseră după ea zîmbind şi răsucindu-şi mustăţile.

— Cît despre cumetrele „milostive" şi cu limba înfur- cată, cînd auziseră că trăsese în gazdă la nevasta osta - şului, îi puseseră cruce pe vecie.

— De cînd se înapoiase la hutor, Lukia îl tot sorbea din ochi pe Marociko al ei. Pînă atunci nu i se mai întâmplase încă să stea despărţită de el o săptămînă încheiată. Atît de nestăvilită-i era bucuria, încît ar fi vrut

— să-l îmbrace pe loc cu hăinuţele noi cusute de ea, dar pînă la urmă se stăpîni. Bătrînii se grăbiră să-i aducă la cunoştinţă ca pe un lucru mare că tocmai în ziua cînd plecase de acasă pentru spovedanie, s-au pomenit, tam, nesam cu ofiţerul cel de ulani în straie de vînător, care-l ridicase pe Marko în braţe, îl sărutase, minunîndu-se de el şi-i făgăduise că de sărbători o să-i aducă un dar frumos, să rămînă toată lumea cu gura căscată.

— Lukia nici măcar nu încercă a zîmbi, încît bătrînii se întunecară. Şi după ce ieşi ea din odaie, Marta, alintîn- du-l pe Marko, prinse a bodogăni:

— Că mult o doare pe ea de tine, puiul mamei! Ce eşti tu pentru ea decît un străin, de ce s-ar prăpădi cu firea ?
— Iar ai început să clămpăneşti, moară stricată, o bombăni Iakim, punîndu-şi şapca în cap şi îşi luă tălpăşiţa.

— Pînă-n sărbători ulanul în straie vînătoreşti nu se mai abătu de loc pe la ei din pricina glodăriei. **În** schimb după aceea, în toiul lor, nu lipsi o zi să po posească la hutor, spunînd de fiecare dată că nu apucase încă a sosi poştalionul de Ia Petersburg, pesemne se înglodase pe drum. Se întîmpla uneori s-o găsească pe Lukia singurică şi atunci îi împuia urechile cu jurămintele lui, încredinţînd-o c-o iubea şi mai cu foc decît înainte. Iar ei îi trecuse şi nu-i trecuse supărarea.

— Suflet bicisnic şi viclean! Ce vei mai fi vrînd tu cu ea? Pentru o poftă josnică şi trecătoare să tulburi o biată inimă ce abia apucase să-şi tămăduiască durerile ?

— Sărmană femeie, mult eşti slabă de înger! Uite, ai fi gata să-ți pleci iarăşi urechea la pîrdalnicele-i cuvinte urzite cu vicleşug. Ai fi în stare să cazi iarăşi în veninoasele-i mreje. Şi mult n-ar lipsi ca să dai cu desăvîr- şire uitării proaspăta-ți suferință, năpasta ce i-a lovit pe părinții tăi, ba chiar şi mormintele lor!

— Şi poate că într-adevăr ar fi uitat Lukia de toți şi de toate (căci doară încornoratul i-a ispitit şi pe sfinți), s-ar fi cufundat din nou în neagra bezná şi viața ei ar fi fost pecetluită pe veci, dacă, spre norocul ei, ulanii fi-ar fi primit ordin cu puțin înainte de duminica **Tomei** să plece într-altă gubernie. Numai şi numai datorită acestei împrejurări a scăpat cu fața curată.

— Cît s-a frămîntat şi s-a perpelit, sărmana, ca să-şi poată călca pe inimă! Căci, dacă ți-a fost dat să scapi, Lukia, de prăpastia ce se căscase din nou la picioarele tale, cuvine-se să porți recunoştință duioasei dragoste de mamă ce sălăşluia în sufletul tău. De n-ar fi fost acel înălțător simțămînt ce te lega de copil, ai fi plecat cu escadronul, aşa cum au plecat mii şi mii de fete ca tine. Pentru început, ibovnicul cel sprîncenat ți-ar fi retezat pletele şi te-ar fi îmbrăcat în straie bărbăteşti (ca pe biata Oxana[1]), ca nu cumva să prindă ceilalți de ştire că eşti femeie, ca după o lună să nu se mai ferească de ei şi să te mai ascundă, iar după încă o lună să ajungi, vai de tine, la cheremul flăcăilor beți în răstimpul popasurilor. Iar mai apoi, în următoarea lună, s-ar fi săturat de tine ca de un hîrb vechi şi li s-ar fi făcut lehamite văzînd că iarăşi ai purces grea şi în cele din urmă te-ar fi surghiunit într-o căruță, laolaltă cu cîinii de soi, pentru că nu se puteau descotorosi altfel de tine, iar tu n-ai fi avut alt unde să te pripăşeşti deoît convoiul de ulani. Şi într-o noapte ai fi adus pe lume fătul, ghemuită sub o căruță. Şi doare tăcuta lună ar fi fost martora sfîntă a chinurilor tale trupeşti, şi nimeni alt n-ar fi fost să-ți mîngîie jalea decît milostivul dumnezeu—

— încetul cu încetul te-ai liniştit, ţi-ai şters lacrimile, şi-ai aţintit urechea: e linişte adîncă în tot cuprinsul, doar undeva departe abia dacă se aude sforăitul cailor, şi-n preajmă ţîrîie un greier. Pruncul tace mîlc. Cu chiu, cu vai te ridici în picioare, îl iei în braţe şi, tiptil, să nu te simtă nimeni, te strecori din convoi şi te afunzi în stepă; ieşi în drum, dar te abaţi îndată de pe făgaş, pentru că ţi-e teamă de orice loc umblat. Şi acum că

— [1] Eroina nuvelei „Biata Oxana" de scriitorul ucrainean G. F. Kvitka- Osnovianenko (1778—1843) ; nuvela face parte din cunoscutul ciclu „Povestiri din Malorossia" (1834), străbătut de adîncă simpatie pentru ţărănime (n. ed.). ,

eşti iaraşi în largul stepei, iar drumul şi cofivoiul de ulani a rămas departe în urmă, laşi pruncul jos în iarba mirositoare şi aşa cum scurmă lupoaica o vizuină pentru puii pe care-i poartă în pîntec, la fel şi tu, te apuci să sapi ca turbată o groapă hărăzită fătului tău. Stai, ce faci ? Auzi-l cum scînceşte! Tu însă nici habar n-ai, ţi se pare că-i un urlet de lup în stepă. Groapa e gata; smuceşti în neştire pruncul şi-l arunci înăuntru, dar nu te lasă inima să azvîrli ţărînă peste el; îţi iei cîmpii ca scoasă din minţi. O, ce binecuvântare ar fi acum pentru tine să-ţi fi pierdut într-adevăr minţile! Sleită, însă, de puteri, într-un tîrziu te prăbuşeşti în iarbă şi deodată te dezmeticeşti, ca şi cum te-ai fi trezit dintr-un vis urît. Cumplită şi amară trezire! Ţi-aduci aminte nedesluşit, dar ţi-aduci aminte de toate; atît de istovită eşti, însă, că nu te mai poţi ridica în picioare, degeaba te căzneşti şi-ţi dai silinţa să te scoli de jos. Aşa, în halul acesta, te prinde revărsatul zorilor şi dimineaţa. Şi tot aşa şi soarele dogoritor la nămiezi. Simţi cum ţi se apropie sfîrşitul. Dar cît de crîncen e sfîrşitul păcătoşilor ! Răcoarea serii îţi potoleşte fierbinţeala, şi atunci, adunînd slabele puteri ce ţi-au mai rămas, începi a te tîrî şerpeşte prin iarbă şi în cele din urmă te mînă păcatul să ieşi iarăşi la drum. Mai mult moartă decît vie te-au cules de pe jos harabagiii şi te-au purtat pînă-n sat, lăsîndu-te în grija unor oameni de treabă, şi aşa, încetul cu încetul ţi-ai venit în fire. Cînd, în sfîrşit, te-ai pus pe picioare, aşa cum eşti, pe jumătate despuiată, te duci întins la crîşmă. Ţi-ai amintit, pesemne, că te cîte ori ulanii te îmbiau cu votcă, îţi rîdea inima şi parcă uitai de toate. Cine crezi c-o să-ţi mai dea acum de băut, cît eşti de slută acum şi miloagă ? Te-ai tocmit cu crîşmarul să cari apă pentru o litră de rachiu. Numai că, din păcate, litra ceea nu ţi-a ajutat cu nimic, ba mai abitir te-a făcut să te gîndeşti că ţi-ai ucis pruncul! Şi-n mintea-ţi înfierbîntată a prins a se desfăşura alaiul fără sfîrşit al suferinţelor ce te aşteaptă. „Ce să fac?" ai strigat, bezmetică deodată. „Ce să faci? ţi-a şoptit atunci diavolul la ureche: Du-te de te îneacă !" Şi, plecînd urechea la şoapta celui viclean, ¡ai rupt-o de-a fuga spre rîu, poate chiar rîul în care te scăldai copilă, şi te-ai azvîrlit în apă. De nu erau cosaşii, poate că te-ai fi înecat. În cele din urmă ai dat în vileag omorul săvîrşit cu nuna ta. Te-au dus în faţa obştei să te judece, pe urmă la închisoare, apoi la tine în sat şi fără să te mai slobozească din cătuşe, te-au biciuit în văzul lumii întregi. Iar după aceea, fără altă vorbă, te-au surghiunit în Siberia.

— Lucrurile însă puteau să ia şi o altă întorsătură. Te-ai fi înhăitat — cine ştie ? — cu cei drăguţi de ulani — şi iarnă, vară, pe vreme frumoasă ori pe ninsoare, ai fi

bătut drumurile în urma convoiului, ca buna mamă a lui Enea (la Kotlearevski'):

— *Murdară, desculță, cu părul în vînt...*

— și adeseori, poate, nefericita zeiță de la Paphos[2], ai fi umblat:

— *În sura și aspra manta ostăşească, Spălind scrobite plastroane ofițerești, Rachiu dires cu piper uimind la răcani* etc.

— Aşa poate că ai fi ajuns şi tu să trăieşti ticăloşita-ți viață, bicisnică şi lipsită de orişice mîngîiere. Din fericire, tu eşti izbăvită de toate astea; izbăvită de un în ger rupt din rai, de feciorul tău, şi, deşi urgisită şi îm povărată, viața ta nu este întunecată de nelegiuire, nici lipsită de orişice bucurie.

— Luni, a doua zi de paşti, uncheaşul şi mătuşa se duseră în sat pentru pomenirea răposaților. Lukia le dădu bani pentru un acatist spre odihna veşnică a părinților săi.

— ' Kotlearevski I. P. (1769-1838) - scriitor satiric ucrainean, autorul poemului comic „Eneida", una dintre primele opere ucrainene tn care se oglindeşte realitatea Ucrainei de la sfîrşitul sec. al XVIII-lea (n. ed.).

— [2] La Paphos, în Cipru, se afla în vechime un celebru templu închinat zeiței Venus (n. ed.).

— Ştii ce, Iakime, spuse Marta, s-o punem şi pe maică-sa şi pe tătîne-său în pomelnicul nostru, să fie laolaltă pomeniţi, că doară-i ca şi fata noastră.

— Cum nu, să-i punem.

— După ce le ură cale bună bătrînilor, Lukia intră în casă şi ferecă uşa pe dinăuntru cu zăvorul, apoi se opri lîngă copăiţă şi se .uită lung la Marko ce dormea dus.

— —• Apără-mă şi mă izbăveşte, doamne, dumnezeule milostive. Unde mai găsesc eu în lumea asta mare oameni de omenie care să mă ţină ea pe fata lor şi să-i pună la pomelnic pe taică-meu, biet', şi pe biata mamă ?

— Şi plîngînd molcom, începu să se roage. Tocmai atunci se trezi şi copilaşul ei şi întinse din copaie mînuţele spre ea, gîngurind:.

— —■ Mamă !

— Ea răsări deodată şi se întoarse către el. Il luă în braţe şi sărutîndu-l, cu obrajii scăldaţi în lacrimi, abia izbuti să bolborosească :

— —■ Puiul mamei, pui, tu eşti băiatul mamei!

— Ca şi cum ar fi desluşit înţelesul cuvintelor ei, Marko încolăci cu brăţuştele-i durdulii grumazul ei atît de minunat dăltuit şi îngăimă iar:

— —■ Mamă ! Mamă !

— Regăsindu-şi în sfîrşit cumpătul, Lukia dădu în genunchi la icoane şi se închină, apoi apucîndu-l de mînuţă, îi potrivi degeţelele gingaşe ca răsura şi căută să-l deprindă a face semnul crucii.

— Roagă-te, puiul mamei, îl îndemna ea printre suspine, roagă-te, băiețaş, roagă-te, îngeraşul domnului, pentru mine, pentru multele mele păcate, roagă-te, măi, copile!

— Pînă la amiază Lukia stătu în casă, petrecîndu-şi urîtul cu feciorașul ei, iar după prînz îl înfofoli bine şi ieşi cu el în grădină, să culeagă lintiță la eleşteu. Se preumblă aşa o bucată de vreme, strînse lintiță cît îi trebuia, apoi dădu să intre iar în casă; tocmai pusese mîna pe ivăr, cînd auzi c-o strigă cineva. Făcu ochii roată în jur şi tresări deodată: ibovnicul ei stătea în ființă la poartă. Ar fi vrut s-o zbughească înăuntru, dar el o strigă iarăşi.

— Deschide-mi, să nu mai descalec.

— Lukia se duse, în neştire parcă, la poartă, dar nu se urni s-o deschidă.

— Ce stai? Dacă te doare mîna să-mi deschizi, ieşi barem tu afară, să te strîng la piept.

— Lukia nici nu se clinti.

— Ei hai odată, ce-ai încremenit aşa? Eşti gata sau te pomeneşti că-te-ai răzgîndit iar?

— M-am răzgîndit.

— Ptiu, îndărătnică muiere! Destul cu hachițele, hai îmbracă-te repede, te aşteaptă căruța în dosul huto- rului.

— Să aştepte cît o pofti.

— Ian ascultă, că eu nu ştiu multe! Vorbeşte pe şleau, vii cu mine ori ba?

— Ba.

— Zgripțoroaico ! Ştii doar că nu pot trăi fără tine?

— N-ai decît să nu trăieşti!

— N-am decît, zici ? Suflet negru, stană de piatră! Ce, vrei să-mi fac seama din pricina ta?

— Fă-ţi-o.

— Iţi mai arde şi de şagă, hai ? Te mai întreb o dată şi cu asta am mîntuit vorba, mergi ori nu?

— Nu merg, nu.

— Minte seacă. Nu înţelegi că-ţi vreau binele, că vreau să te fac fericită ?

— Lukia se uită la el cu tristeţe.

— —• Mă gîndeam să ne cununăm amîndoi la Romnî.

— Lukia îi aruncă din nou o privire şi dădu să plece.

— Stai, stai puţin, încă o vorbă !

— Ea se opri.

— Vino încoace!

— Ci zi odată ce ai de zis! şi făcu un pas spre poartă.

— Hai spune, năroado, te simţi tu mai bine în ţără- nia ta?

— Mai bine!

— —■ Dar înţelege, femeie: te fac ofiţereasă !

— N-am nici un zor să fiu ofițerească. Sînt mama unui fecior de ofițer, şi mi-i destul!

— Şi-i întoarse iarăşi spatele.

— Na, țopîrlancă îndărătnică ! Şi o croi peste cap cu biciuşca, suduind-o : Scorpia dracului!

— Apoi sucind calul pe loc, o porni în goana mare peste cîmp. Lukia se uită lung în urma lui şi, lăsînd copilul jos, fără a scoate o vorbă, se îndreptă cu el de mînă spre casă. Cînd să intre înăuntru, însă, i se muiară puterile. Se aşeză jos pe prispă, galbenă la față şi istovită, îi dădu drumul lui Marociko şi îşi prinse obrazul în palme. Stătu aşa vreme îndelungată, în timp ce prichindelul se chircise la picioarele ei şi-şi făcea de lucru, împrăştiind florile de ciuboțica cucului ce se şi ofiliseră.

— Ofițerească... murmură într-un tîrziu Lukia. Cine-l crede? De ce m-o fi lovit? Cu ce i-am greşit? Că i-am adus pe lume un fecior ?

— Şi se zgudui toată de plîns. Văzînd-o, Marko se aşternu şi el pe plîns. Maică-sa îl cuprinse în brațe şi-l alintă, apoi ridicîndu-se de pe prispă, intră pe tăcute înăuntru.

— Pe înserate, cînd se înapoiară acasă, bătrînii îi povestiră cu haz cum plecaseră ulanii din sat şi cum văzuseră o fată, cum s-ar zice, cu pîntecele la gură, care mergea după căruța vînătorului celuia, oaspetele lor.

— Cum, dumnezeu... îi zice? se muncea Mart a. Ia, stai... na c-am uitat, uita-m-ar moartea, stai, stai că mi-adusei aminte : Odarka !

— Lukia tresări.

— Da' nu-i de la noi din sat, e venită de aiurea.

— Cum se face că nu-l văzui şi pe vînătorul nostru printre ostaşi?

— Aşa-i, nu era. înadins m-am uitat după el, dar nu era.

— O fi plecat înainte.

— O fi.

— Ceas după ceas, zi de zi, lună cu lună şi an cu an treceau în linişte şi seninătate la binecuvîntatul hutor al lui Iakim. Hambarele-i erau pline doldora de bunătăţi, boii şi vacile şi toate celelalte vite sporeau mereu şi erau grase pepene, harabagiii săi se întorceau vară de vară de la drum cu cheag bun, albinele roiau de cîte trei ori într-un an, aşa că numai din miere scotea cam cinci sute de ruble, dacă nu şi mai mult, ca să nu mai punem la socoteală ceara. Zarzavaturile, ce-i drept, nu le ducea la tîrg, altminteri i-ar fi ieşit şi de aici încă vreo cîţiva sutari.

— Las', spunea el, să se înfrupte şi cei oameni ai lui dumnezeu, să-mi mulţumească!

— Într-un cuvînt, la hutorul lui Iakim curgea gîrlă belşugul din toate părţile, ea şi cum însăşi nestatornica Fortuna, luînd chipul Lukiei şi al lui Marko, s-ar fi mutat cu tot oalabalîcul la el, la hutor. E tot atît de adevărat, însă, că o gospodină destoinică şi cu chiverniseală cum era Lukia nu se găsea pe toate drumurile.

— De unde dumnezeu o fi învăţat ea rosturile, de le ştie toate ca-n palmă ? se minima uneori mătuşica, ui- tîndu-se la ea. Halal nevastă şi-a luat cel ostaş ! Unde pune ea mîna, pune şi dumnezeu mila, zău aşa —• taică-său va fi fost om cu glagore şi cu scaun la cap.

— Mătuşa şi unchiaşul chiar că nu mai aveau ce face decît să stea cu mîinile-n sîn ori să se roage lui dumnezeu, şi ce-i drept, nu-i păcat, bătrînii nu uitau de cele sfinte. în fiecare an Marta lua drumul spre Kiev să se închine la cuvioşii părinţi de la Pecerskaia Lavra, iar la rândul său, Iakim, fără să mai bată atîta cale, avea grijă să-l cheme peste an acasă, în răstimpuri, pe popa Nil, ba să sfinţească fîntîna din grădină sau pri- saca, ba să facă o slujbă, rugîndu-.se pentru sănătatea şi viaţa îndelungată a căsenilor; şi apoi şi el, stînd toată ziulica în prisacă şi grijind de roiuri, deschidea mereu psaltirea şi citea din ea.

— Şi aşa treceau senine zilele, lunile şi anii la hutor. Şi oînd, necînd, iacătă că Marko împlinise şapte ani. Mai mare dragul să priveşti aşa bunătate de copil. Fru- mas, cuminte şi supus, deşi îl răzgîiau cu toţii, şi mai cu osebire Lukia. Duminica, uneori, cînd bătrînii plecau la biserică, maică-sa se apuca să-l îmbrace cu contăşelul, cu cizmuliţele roşii şi căciuliţa sură din pie- licele de Crimeea, şi punîndu-l să şadă în faţa ei, îl sorbea din ochi, uitîndu-se ca la o cadră. Şi totuşi, niciodată nu i-a dat prilej de bănuială cum că ar fi mama lui. De ce o făcea, numai bunul dumnezeu ştie — s-o fi temut cumva de bătrîni ori aşa, fără să-şi dea seama de ce ? !

— Bătrînii se tot băteau cu gîndul să-l dea la carte, dar cum băiatul nu împlinise încă şapte ani, mai aveau răbdare.

— Şi iată că veni şi ziua ceea.

— Se potrivise să fie tocmai de duminica rusaliilor. După liturghie, popa Nil, diaconul şi ceilalţi slujitori ai bisericii fură poftiţi cu toţii la hutor. Aici făcură o slujbă pentru sfinţirea apei din fîntînă şi, aşa cum erau îmbrăcaţi, în odăjdii, intrară în casă. Stropiră cu agheasmă odăile, .apoi şi hambarele din ogradă şi iarăşi poposiră în casă. Popa îl luă pe Marko în braţe şi pu- nîndu-l să şadă în genunchi la sfintele icoane, deschise psaltirea, bătu trei cruci şi începu a citi psalmul: „Ai milă de mine, dumnezeule". Mîntuind citania, scoase odăj- diile, se aşeză la masă şi ceru moşneagului o bucoavnă. Marta scoase din senin cărticica (o avea .în păstrare, pentru că o cumpărase de la Kiev) şi i-o dădu lui Iakim, iar Iakim acesta, la rîndul său, popii Nil.

— Ia vino-ncoace, fătul meu, îl chemă el pe băiat.

— Marko se supuse.

— Zi după mine !

— Şi ţîncul prinse a îngîna cu sfială, rostind după el: az, buche, vede. După ce isprăvi de slovenit, popa închise bucoavna.

— Amare-s rădăcinile învăţăturii, spuse el, dar dulci roadele. Destul pentru azi, mai încolo ne-om da mai multă osteneală. Şi acum că i-am dat lui dumnezeu ce-i al lui dumnezeu, să dăm şi cezarului ce-i al cezarului!

— Iakim, care era şi el om cu carte, pricepu îndată cu ce cusur subţire îl lua popa, amintind cuvintele scripturii. Făcu din ochi femeilor, iar el o luă degrabă spre chiler, spunînd:

— Cu voia dumitale, rogu-te, sfinţia ta, pofteşte la masă.

— Cît ai bate din palme, masa fu încărcată cu bucate şi băuturi, fel de fel de cvasuri şi zămuri de fructe, şi pe 'lîngă toate celelalte, un clondir plăsmuit cu meşteşug în chip de bute, plin cu horileă, pe care Iakim îl puse drept în mijloc. După ce spuse „Tatăl nostru" şi „Mînca-vor săracii şi se vor sătura", popa binecuvîntă merindea şi băutura şi se aşeză la praznic. Ceilalţi (în afară de Marta şi Lukia) se închinară şi ei, urmîndu-i pilda, şi se apucară cu sîrg şi pe muteşte a da cezarului ce-i al cezarului.

— După ¡masă feţele bisericeşti ieşiră în grădină şi se tolăniră pe iarbă, la umbra unui păr bătrîn de lîngă fîntînă, iar părintele Nil prinse a le vorbi în parabole. Cîte şi mai cîte nu le-a povestit atunci! Şi despre Simion-Stîlpnicul, şi despre Maria-Egipteanca, şi despre judecata de apoi. Tocmai începuse a rosti „întăreşte, doamne, inima lor", cînd iată că sosi şi Lukia cu o cergă şi Marta cu clondirul în chip de bute, de astă dată plin nu cu horileă, ci cu ţuică de prune.

— Lăudat fie cel de sus! dădu glas popa Nil, văzîn- du-le, şi gospodina, adăugă apoi, zîmbindu-i prietenos Martei.

— Lukia aşternu cerga pe jos, iar Marta puse în mijloc butelca cu ţuică.

— Blagosloveşte, părinte, spuse ea cu o plecăciune.

— Popa făcu semnul crucii asupra butoiaşului, rostind

— cu glas tare:

— Să iasă din tine duhul necurat, să se sălăşluiască puterea lui Iiristos, spre a arăta lumii minunile tale.

— Moş Iakim veni şi el, aducînd un talger smălţat eu un vraf de mere de toată frumuseţea, parcă atunci culese din pom.

— Fericit omul darnic ce împarte prisosul cu alţii! găsi de cuviinţă a rosti părintele Nil, văzînd atîta po- met. Doamne, Iakime, spune-mi şi mie cum făcuşi de le-ai păstrat?

— Ospătaţi-vă, şi mai apoi voi spune, grăi unchiaşul, punînd merele jos pe cergă.

— Ne-om ospăta, nici vorbă. Dar unde-i învăţăcelul nostru? Să vie aci să ne cinstească barem cu o ţuică, porunci părintele Nil, întinzînd mîna să ia un măr.

— Şi fără zăbavă, Lukia se înfăţişă cu Marko.

— Vin, ucenice-ncoace, îl pofti Iakim rîzînd, şi cinsteşte pe părintele cu o ţuiculiţă, că şi sfinţia sa te-o avea în seamă şi te-o cinsti la vreme potrivită cu niscai nuiele.

— Amarei rădăcinile învăţăturii, spuse cu tîlc popa.

— Lukia cu butelca în mînă, iar Marko cu păhărelul,

— începură a turna de-a rîndul oaspeților. Cînd Marko îi întinse ciocanul de țuică, lu'îndu-l în mînă, părintele diacon nu uită să pomenească :

— Nu fi printre cei ce beau vin, căci în el sălăşluieşte desfrînarea.

— Taman aşa, desfrînarea, că bine zici, se grăbi să întărească Marta, poftim, părinte Elisei, poftim şi mai ia un păhărel de țuică.

— Şi părintele Elisei nu aşteptă să i se spună de două ori.

— Hălăduiră ei aşa sub păr pînă-n amurgit, tot ațintind urechea la vorbele cuvioşiei sale. Popa Nil se cam trecuse din pahare şi de la o vreme 'în loc să rostească răspicat „proorocul David", zicea „ploorocul Damid". Mai apoi, toți slujitorii bisericii prinseră a cînta în cor: „O, sfîntă fecioară", apoi „Pre tine, născătoare de dumnezeu, cea pururea nevinovată", şi mai la urmă „Vai mie, păcătosul". De astă dată nu se mai putu înfrîna nici Iakim şi începu şi el a mormăi sfios cîn- tarea.

— Ei, dac-am avea aci chimvale şi harpe, sau încaltea o guslă cu dulce glas ! sări de colo popa Nil. Ei, cum ziceți, ne-ar strica să trimitem după guslă?
— **Ba să trimitem, fireşte, să trimitem! stăruiră care 'mai de care.**

— Daeă-i vorba pe aşa, să trimitem chiar acu', încuviință Iakim. Lukia, spune-i tu lui Sîdor să înhame caii, mă duc chiar eu. Pînă una alta, poftim înăuntru, sfinția ta. Şi mătăluță, părinte Elisei, şi matale, şi ma-' tale, adăugă el, îmbiind toate fețele bisericeşti. S-a întunecat afară şi te cam strînge-n spate.

— Şi toți cîți se aflau acolo se îndreptară spre casă, iar ce a fost după aceea între cele patru ziduri, ştie numai

dumnezeu. Eu atît ştiu că în acea seară Iakim n-a mai pornit după guslă.

— Şi aşa duminica rusaliilor se lungi pînă marţi. Iar marţi, după ce prînziră musafirii, se duseră cu toţii la urma lor; petrecîndu-i la plecare, Iakim şi Marta se căinară o mulţime că nu avuseseră bunătatea a mai rămîne barem încă două zile.

— La o săptămînă, tot într-o duminică, dis-de-dimi- neaţă îl îmbrăcară pe băiat cu cele mai bune straie ale lui, îi strecurară bucoavna în sin, îl urcară apoi în căruţă şi-l porniră spre sat, chipurile ;la biserică. Era doar o amăgeală pentru bietul copil, căci de fapt îi era hărăzit să meargă la şcoală.

— Lukia, măcar că nu vărsă nici strop de lacrimă la despărţirea de fecioru-său, suferea totuşi în sinea ei, ştiindu-l că pleacă.

— .Ce foc pe inima ei şi cît amar să se despartă de odorul ei, de singura mîngîiere a zilelor sale; şi cu toate astea, nu făcu nimic să-l oprească, nici nu se ţinu de capul moşneagului, ca ¡mătuşa Marta, să nu-l ducă de acasă.

— Spune, omule! îl cihăia mătuşa, lăcrămînd, pe Iakim. Spune-mi, rogu-te, văzut-ai tu să iasă cîndva poamă bună din cea şcoală ? Ce-o să se aleagă de el ? Să nu dea cumva în darul beţiei sau, ferească sfîntul, s-ajungă vreun hoţoman; ai să vezi c-or să ne strice copilul.
— **Pune-ţi lacât gurii pini ilu-ini ies din sărite! se zbîrli moşneagul, punîndu-i băiatului un sumăieş nou-nouţ peste hăinuţă.**

— De ee-l încotoşmănezi aşa, mititelul?

— De ce ? Pentru drum! Că doar rămîne acolo, n-o să trimitem sumanul după el!

— Şi se dădeau în vînt să-l pregătească pe băiat, de parcă ar fi avut cine ştie ce ca'le lungă. Lukia se uita la ei fără un cuvînt, şi ascultînd temeiurile ce le înşira mătuşa, mai că-i venea să-i dea dreptate. Mai apoi însă, cînd Iakim, după ce făcu o rugăciune, spuse ieşind din casă:

— învăţătura-i lumină, iar neştiinţa orbăcăială, Lukia îi dădu întru totul dreptate.

— încaltea, zise ea, o învăţa să se roage celui de sus.

— Ii petrecu deci pînă mai încolo de poartă şi ramase

— apoi locului vreme îndelungată, uitîndu-se după căruţa ce se depărta. Abia cînd o pierdu cu desăvîrşire din ochi, făcu în văzduh semnul crucii încotro plecase Marko.
— Să-ţi ajute sfîntul şi să te blagoslovească ! murmură ea, intrînd în casă.

— Seara, Marta îi povesti Lukiei o mulţime despre Marko, cum bufnise în plîns, bietul copil, cînd îi venise vremea să-şi ia rămas bun de la ei, că trăsese în gazdă la părintele Nil, iar la şcoală avea să se ducă numai pentru Învăţătură, şi că dăduse şi ea o raită pe acolo, să vadă cefei arată lăcaşul unde o să-nveţe el carte.

— O hardughie pustie! Mămucuţă, doamne, ce pustietate ! se văicărea ea. Aşa pustietate, că ţi-era şi groază să intri înăuntru. Iar copiii, sărăcuţii de ei, îs şiştavi şi sarbezi la faţă, că zici că-s coborîţi de pe cruce, puii mamei. Iar sub bancă, ce să vezi, numai vergi cu ghiotura, şi toate ghimpoase foc ! Dumnezeu ştie pe unde le-or fi dibăcit! Parc-ar fi nuiele de mă - ceş. Iar pe perete, chiar lîngă icoană, unde stătea spîn- zurată aşa ca o jordie de sîrmă împletită în trei, parcă aşa era, de sîrmă. Dascălul era unu burzuluit, că aveai gheaţă-n spate numai ce te uitai la el. Acu' să-ţi spui ceva, i-am dat cincizeci de băncuţe, să nu-i scoată sufletul copilului cu buchile, barem .acu', dintru-nceput. O să-i mai trimitem cîte ceva, nişte

postav pentru nădragi sau pînză de-o cămaşă — să nu-i prăpădească pe bietul copil. Poate n-ar fi rău să te duci chiar mîine, Lukie, căci tare mi-i teamă, zău, să nu mi-l răpună ori să mi-l cinătuiască pe puişorul mamei.

— Bine, mă duc, spuse degrabă Lukia, să văd şi eu cum îi şcoala ceea.

— Ai să vezi şi tu, ai să vezi. A, stai că era să uit: ai în grijă şi plămădeşte în ia-seară nişte pâine. Zic să-i trimitem şi vreo două piini lui Marko, că ştiu eu ce i-or fi dînd să mănînce, mititelul, acolo, la popă? Cred că mai mult flămînd se scoală de la masă.

— A doua zi Lukia o porni spre sat cu pîinea şi cu o trîmbă de pînză subsuoară. în loc a merge însă acasă la popa, se duse întins la şcoală. Dascălul nu se burzului de fel, întîmpinînd-o, iar şcoala nu arăta nici ea ca o hardughie; era o casă ca toate celelalte, numai că înăuntru se aflau şcolari ce desluşeau buchile fiecare cum se pricepea. Marko al ei era şi el acolo, în mijlocul lor, şi se trudea aşijderea cu buchile. Cînd îl văzu slovenind, eît pe ce s-o umfle plînsul. „Degrabă s-a dedat cu cartea, mînca-l-ar ¡mama", îşi spuse ea, strecurînd o privire sub bancă; nici pomeneală de nuiele însă. Se uită la icoană, şi nici nu văzu spînzu- rînd vreo jordie din sârmă împletită în trei. După ce-i înmînă dascălului ploconul, îl întrebă dacă se poate să se vadă cu un băiat ce se cheamă Marko.

— Cum de nu, nici mai rămîne cuvînt! De ce să nu se poată ? rosti cu ifos dascălul şi ducîndu-se lîngă boboc (cum îi zicea lui Marko), îl lăudă :

— Acu', fiindc-ai avut spor azi la carte, Marko, eşti slobod să petreci cum vrei toată ziua; mergi sănătos.

— Marko închise bucoavna, o băgă în sîn şi se sculă să plece; cînd se întoarse însă şi dădu cu ochii de argata lor, ţin-te plîns. Lukia cu mare greu se stăpîni să n-o prididească lacrimile. Luă copilul de mână şi zicînd bun rămas învăţătorului, ieşi din odaie. Afară, şterse obrăjorii lui Marko cu mîneca, .apoi începu şi ea să lăcrămeze, şi aşa, mînă-n tmînă o porniră amîndoi agale spre casa popii.

— De atunci luase obiceiul a veni în fiece săptămînă cu plocoane pentru învăţător şi, osebit, cîte ceva şi pentru Marko, iar duminică Marta, fireşte, sosea şi ea să-i aducă dascălului cincizeci de băncuţe, sau nişte miere, sau cîte o bucată de slănină, sau mai ştiu eu ce bunătăţi.

— în două luni, cu ajutorul lui dumnezeu, Marko ajunsese să ştie ia sloveni bucoavna pînă la „Cel ce vrea să se mîntuiască". Potrivit unei datine din bătrîni, cu acest prilej s-ar fi cuvenit să pregătească un blid cu păsat, lucru despre care dăduseră de ştire din vreme la hutor.

— Luînd păsatul de pe foc, Marta puse înăuntru şase băncuţe de cîte cinci copeici; la rîndul său, Lukia, prinzînd de veste că Marta întorsese capul, se grăbi să arunce şi ea o băncuţă de zece copeici.

— După ce totul fu rostuit, Lukia merse cu păsatul acasă la părintele Nil. Iar de acolo, Marko îl duse mai departe la şcoală, înfăşurat într-un ştergar chindisit de Lukia. Sosind cu el, puse talgerul jos, ştergarul îl dărui învăţătorului, iar pe tovarăşii săi îi pofti la ospăţ. Copiii, se înţelege, nu aşteptară să le spună de două ori şi tăbărîră buluc asupra talgerului, în timp ce Marko, cu o biciuşcă de sîrrnă împletită în trei, stătea proţăpit la spatele lor. Să fi văzut acum ghiduşie. Marko aîtoia fără cruţare pe orişicare din ei risipea măcar o fărîmiţă din bunătatea ceea de păsat.

— Cînd mîntuiră praznicul, Marko îi mînă zor, nevoie, cu biciuşca la apă, şi după ce se adăpară cu toţii, care mai de care se înverşună asupra talgerului, bu- chisindu-3. Pînă la urmă strachina se făcu cioburi şi atunci dascălul le dădu slobozenie să plece acasă în cinstea acelei zile mari.

— După petrecerea înfăţişată mai sus, Marko căpătă şi el învoire să şadă acasă, adică la hutor, vreo două săptăm'îni, să se hodinească după atîta învăţătură. Pas de te bucură însă de .răgaz, căci şi aici, cînd i-era mai dragă lumea, îi pică alt bucluc pe cap: zi de zi Iakim îl punea să citească bucoavna de faţă cu Marta şi Lukia, din scoarţă în scoarţă, ba chiar şi „Cel ce vrea să se mîntuiască".

— De ce-oi fi canonind tu copilul să citească rugăciunea asta? sărea cu gura Marta. Ştii doar că n-a ajuns încă la „Cel ce vrea să se mîntuiască", la ce bun atunci să-i osteneşti mintea[1] ? !

— Apăi tu, muiere, cunoşti slova cărţii ca mîţa că- lindarul, fă bine deci şi nu-ţi băga nasul unde nu-ţi fierbe oala, îi tăia vorba de fiecare dată Iakim. Ştim noi ce facem.

— Către sfîrşitul celei de a doua săptămîni, băiatului îi venea să-şi ia cîmpii şi să se întoarcă la şcoală. Acolo barem mai erau şi alţi copii de-o seamă cu el, pe cînd acasă ou cine să se însoţească? Ce-i drept, nici la şcoală nu-l ţineau ca pe palme, dar tot parcă era mai bine ca acasă.

— După ce trecură cele două săptămîni, îl înzestrară pe Marko cu merinde din belşug, şi, osebit de asta, cu un ceaslov cumpărat de Marta peste vară de la Kiev şi după aceea îl trimiseră iarăşi la şcoală.

— în postul mare, cînd Iakim şi Marta se împărtăşiră, la vecernie, Marko ajunsese a citi în mijlocul bisericii canonul cel mare, încît bătrânii se simţiră ca ridicaţi în slăvi. La ieşirea din biserică, Iakim îl mîngîie pe creştet şi-i dădu o băncuţă de aramă de zece copeici, să-şi ia covrigi.

— învaţă, Marko, învaţă, îl povăţui unchiaşul, că doară cartea nu-i povară s-o porţi în spinare.

— Acasă Marta îi povestea Lukiei cîte 'toate minunăţii despre Marko. Dascălul, zicea ea, ce-i decît o ciobotă

pe 'lîngă Marko, n-a mai fi mult şi puişorul o să-l pună în cofă şi pe popa Nil, atîta doar că n-a şti a cînta din guslă; dar ce nevoie are mititelul de aşa ceva ?

— Ce fel, .adică ? Cum citeşte el acolo ? o descosea de fiecare diată Lukia.

— Uite aşa, ea pe apă, că şi dascălul, cît o fi el de dascăl, şi-ar da cinstea pe ruşine să citească aşa frumos ca el. Ba chiar pe mine una mă bate gîndul că dascălul îl pune pe el să citească cînd nu se află în stare să dea de rostul buchilor. Nici că m-ar prinde mirarea să fie aşa.

— Lukia aştepta ca pe ghimpi săptămîna a şasea din post, cînd pusese la oale să se împărtăşească şi ea. În sfîrşit, sosi şi ziua mult aşteptată ; abia atunci avu şi ea parte în sfîrşit să-l asculte pe Marko citind — şi de rîndul ăsta nu numai „Cea pururi fericită şi prea- nevinova'tă", ci şi „miazonoptioa", ba chiar şi -la utrenie, la liturghie şi la vecernie. îi creştea inima de bucurie cînd la ieşirea din biserică auzi lumea vorbind:

— Ce băiat de ispravă, învăţăcelul! Cînd citeşte el, parcă te slăveşte, să juri că-i viers de păsăruică. Fericiţi părinţii blagosloviţi de dumnezeu cu asemenea fecior!

— Laude peste laude îi veneau Lukiei la ureche de cîte ori ieşea din biserică. Dar nici Marko nu se putea plînge de răsplată; o săptămînă întreagă îndestulă toată şcoala cu prescuri.

— CPe zi ce trecea Marko era tot mai spornic la învăţătură, încît la sfîrşitiil celui de al doilea an, care nu fu mirarea tuturor şi mai cu osebire a dascălului său, cînd ajunse să citească pe de rost din scoarţă în scoarţă psaltirea, cu rugăciuni eu tot. Şi tot citind acatistul în biserică, îl ştia toată luimea ca pe un cal breaz şi nu era om în sat să nu-i aducă laude; pînă şi Denis Po- seada, care în ruptul capului n-ar fi spus o vorbă bună despre cineva, îşi dădea uneori cu părerea cînd ieşea de la liturghie:

— Nici nu rămîne cuvînt, iscusit băietul, mai mare dragul să-l asculţi.

— Popa Nil şi Iakim se gîndiră şi se tot socotiră o bună bucată de vreme ce-ar fi mai bine să facă : să-l pună pe Marko la scris ori să-şi încheie băiatul învăţătura numai cu atît. Acasă, Iakimi se ferea să pomenească ceva despre treaba .asta. Ştia pesemne c-o să aibă de furcă cu Marta cum ar deschide vorba, de aceea găsea că-i mai cuminte să-şi pună lacăt gurii. Aşa că după o matură chibzuinţă, hotărî, la un gînd cu părintele Nil, ca Marko să 'înveţe a scrie.

— Şi după cum Marko al nostru îşi însuşise fără bătaie de cap meşteşugul cititului, tot aşa nici meşteşugul buchilor aşternute cu dichis pe hîrtie nu se dovedi mai anevoios pentru el. Abia trecuse de jumătatea anului, şi băiatul şi ajunsese să cunoască toată migala caligrafiei, şi uneori atît de frumos îţi ticluia cîte un „ferdu", că pînă şi dascălul se minuna şi ridica din umeri. Mai cu seamă, însă, pana lui de logofăt îl fericea ca pe nimeni altul pe moş Iakim. Mai în tot timpul şi cu orişice prilej băiatul îi trimitea cîte un răvaş, scriind pe plic: cutare şi cutare gubernie, cutare plasă, la blagoslovitul hutor al lui Iakim Mironov, feciorul cu- tăruia. Moşneagul nu-şi mai încăpea în piele de bucurie de cîte ori primea vreo epistolie de la fiu-său, învăţăcelul.

— Ca să vedeţi ce înseamnă să fii tobă de carte, se fălea el faţă de Marta şi Lukia, fluturând în mînă răvaşul din care el, fireşte, nu desluşea nici o iotă, ne- fiind în stare să citească decît slova tipărită. Deşi n-am ieşit din casă, iaca, ştiu tot ce se întîmplă-n sat. Da' voi, ¡muierilor, ce ştiţi ? Nimic ! Iaca sîc, că eu ştiu! Ieri părintele Nil a cîntat la guslă „Isuse preaiubit", şi preoteasa lakilîna cu alte mironosiţe i-au ţinut isonul. Ei, văzut-aţi?

— Păi dacă-i vorba de răvaş, poţi să ne spui verzi şi uscate, moşnege, ba — mai ştii? — că răchita face pere, îi tăia ,apa de la moară mătuşa.

— Ce să-ţi fac, dacă nu crezi! Ia şi ceteşte-o.

— Şi-i întindea scrisoarea.

— Ba citeşte-o tu, că noi om sta şi om asculta.

— Şi Iakim începea de bine, de rău, să slovenească :

— „Preacinstiţi şi dragi părinţi! Eu, mulţumesc lui dumnezeu, mă aflu bine, sănătos, ceea ce vă doresc şi vouă. Feciorul vostru iubit M.G."

—

— Asta-i tot? se mira Marta.

— Da' ce-ai mai fi vrut? răspundea, rîzînd, Iakim.

— Păi ziceai că scrie acolo de popa şi de preoteasă...

— Toate vreţi să le ştiţi, gaiţelor!
— Şi spunînd asta, punea scrisoarea la păstrare, după

— Şi aşa trecură ca gîndul .anii zîmbitori peste hutor. Marko se făcu mare, flăcău în toată puterea cuvîn- tului, şi 'încă ce flăcău! Chipeş, nevoie mare! Cele mai mîndre fete din sat puseseră ochii pe Marko Ghirlo. Din păcate, însă, ¡se lăsase de învăţătură, şi iată cum. într-o bună zi, Marta, care fusese plecată la Kiev, întorc'îndu-se acasă, căzu bolnavă la pat. Boli ea aşa vreme de şapte săptămîni încheiate şi în cele din urmă închise de-a pururea ochii. Mult o mai plînse bietul moş Iakim, şi aşa, cu lacrimile pe obraz, s-a aşezat la el în prisaică. Singurul mijloc ca să-i alunge gîndurile negre unchiaşului, chibzui Lukia, ar fi fost să-l ia pe Marko de la şcoală. Şi Lukia nu pregetă s-o facă. „O mai învăţa şi acasă, hotărî ea, ce n-a apucat să înveţe la şcoală. Oricum, aşa s-o mai alina focul bătrînului, vai de el. Altminteri, tare mă tem să nu se prăpădească şi el de amar şi jale."

— Aşadar, într-o duminică, după ce se sfătui cu învăţătorul şi cu părintele Nil, îl aduse pe Marko înapoi, la hutor. Nu e nevoie să vă mai spun cît de tare se bucură moş Iakim : parc-ar fi înviat din morţi cînd dădu eu ochii de băiat, că numai el îl mai ţinea pe lume.

— Pînă să se fi înapoiat Marko, unchiaşul fusese întocmai ca Afanasi Ivanovici după moartea Pulheriei Ivanovna[1]; atîta numai că nici în casa lui şi nici altundeva în gospodărie nu se aciuase paragina întristătoare ce bîntuia în casa lui Afanasi Ivanovici după săvîrşiiea Pulheriei Ivanovna, pentru că Iakim, totuşi, o .avea pe Lukia.

— Uneori bietul moşneag işedea în prisaeă ceasuri în şir fără să ridice capul din pământ, oftînd în răstimpuri şi ştergînd în neştire cîte o lacrimă ce i se rostogolise în mustaţa căruntă ; şi iarăşi ofta, şi iarăşi îl treceau lacrimile. Şi acolo rămînea pînă venea Lukia să-l cheme Ia masă. Atunci, fără să scoată o vorbă, se ridica şi o lua, pîş, pîş, după ea, spre casă. Lukia îi vorbea de rosturile gospodăriei, de harabagii, de albine şi de meri, iar el se mulţumea să-i .răspundă fie — „da" fie „nu", şi .atît.

— — De ce nu iei matale ceaslovul să-i citeşti de iertarea păcatelor? îi spuse ea într-o bună zi. Ai să vezi c-ai să te simţi mai uşurat atunci.

— Iakim luă pe tăcute ceaslovul din raft, coborî în grădină (acolo era îngropată Marta, la ¡rădăcina unor tei bătrîni), ,se opri la mormîntul ei, deschise cartea, se închină şi 'începu a bogonisi „Fericit bărbatul". Cînd ajunse la „Slavă" mai apucă să rostească doar „Cu sfinţii odihneşte, doamne", dar cînd să spună „pe roaba ta Marta", amuţi deodată. îl podidi plînsul şi cartea îi căzu din mîini pe mormânt.

— Atît de trainică-i legătura pe care trecerea anilor şi singurătatea o urzeşte între oamenii dintr-o bucată.
— Binecuvîntată-i puterea timpului şi a singurătăţii, o, oameni cu sufletul neîntortocheat.

— Unchiaşul se înviora pe zi ce trecea. Lukia căuta să-i intre în voie în toate cele, răsfăţîndu-l ea pe un

1 Eroii povestirii „Moşieri de altădată" de N. V. Gogol (n. ed.).

prunc, iar Marko, în pofida tinereții și zburdălniciei sale (cum zice Gogol), nu s-ar fi dezlipit o clipă de lângă el. Ajunsese să afle că :nu-i era fecior adevărat și în adîn- cul sufletului său fraged își dădea seama cît bine îi făcuseră cei doi bătrîni, niște străini pentru ¿1, dar oameni de omenie. Rămînea uneori ipe gînduri și se tot frământa : „Cine o fi oare, taică-meu ? Dar mama ?" — și bineînțeles, nu ajungea la nici un căpătîi.

— în fiecare sîmbătă, toată dimineața pînă către prînz, citea din psaltire la mormîntul Martei, iar Iakim stătea lingă el și ¡se ruga cu lacrimi în ochi.

— Cine ți-iar miai fi citit a'cum din psaltire pentru odihna .sufletului, șoptea din când în cînd, suspinînd, de nu l-am fi dat la oarte ? Așa, băiete, citește! Citește, fătul moșului! Că ©a, unde o fi acum, pe lumea cealaltă, te aude și ți-a m'ulțumi. Sufletul ei neprihănit trece acum prin vămile văzduhului.

— Și iarăși bufnea în piîns.

— Marko mergea pe al douăzecilea an. Venise vremea să meargă și el ila horă, să vadă ce și cum e pe acolo. Sosi și toamna și flăcău'l se grăbi să-și facă astfel rîn- dul și atît de bine și-l făcu, că dintru întîiași dată cum se întoarse acasă, se și înfățișă lui Iakim să-i ceară binecuvântarea pentru însurătoare.

— Aferim ! rosti Iakim după ce-i dădu ascultare. Eu îl țineam încă cu gîndul la carte, și el, ian vedeți-l, ce gărgăuni îi umblă prin cap! Așa de în pripă, băiete ? Intîi să mai petreci în lume, holtei, să mai bați cele drumuri cu harabalele cu pește și sare, să te văd că vii și tu din Crimeea sau de la Don cu niscai daruri, să-l cinstești pe unchiaș. Altminteri, chitește și tu, cin' te-o lua de bărbat, măi copile, așa, spîn ? Doar te imiri ce neisprăvită ! Hai și-om întreba-o și pe Lukia, și să nu te prindă mirarea de-o zice și ea tot așa, că prea te pripești.

— Merseră s-o întrebe și pe Lukia, care spuse și ea că nu era nici un zor.

— Flăcăul nostru se întristă de tot. Şi de la o vreme începu a mânea peste noapte la arie; în casă, pasămite, îl năbuşea zăduful.

— Las' că ştiu eu ce-i cu năduşala asta ! zîmbea pe sub mustaţă unchiaşul.

— Lukia însă nu spunea nimic, ci stătea toată noaptea şi se ruga milostivului să-l păzească pe Marko de orice bieisnieie şi de orice vicleană ispită.

— într-o zi, cînd Iakim se tolănise după masă, ,îl luă pe băiat în odaia cealaltă şi începu a-l cerceta cu glas duios :

— Să-mi spui curat, Marko, cine ţi-a picat ţie cu tronc ? Cu cine vrei tu să faci casă ?

— Marko îi vorbi despre aleasa inimii Iui în cuvinte cum numai din gura îndrăgostiţilor poţi auzi. Că-i aşa şi pe dincolo, şi frumoasă de stau şi apele-n loc, atît de frumoasă că nu şi-ar afla perechea în toată lumea asta mare. Lukia îşi apleca urechea cu înduioşare la spusele feciorului său.

— -— S-a mîntuit vorba, rosti ea în cele din urmă, aşa trebuie să fie, nu-i alta ca ea, cît e pămîntul de mare. Da' uite ©e-aş vrea să mai ştiu eu, din ce neam se trage? Cine-s părinţii? Ce fel de oameni or fi şi cum îs văzuţi în 'lume ?

— Nici nu mai rămîne cuvînt: de treabă oameni şi cu stare !

— Ce-ţi trebuie ţie stare, că, slavă domnului, ai şi aşa prea îndeajuns. Mai bine spune-mi, ţi-i dragă?

— Ca ochii din cap ! Ca sfîntul dumnezeu din cer!

— Bine, Marko, te cred. Ţi-i dragă, văd, cu tot dinadinsul, iar dacă ţi-i .atît de dragă, mă bizui că n-ai să~ţi faci vreun păcat cu ea. Uită-te «la anine, Marko ! Să te păzească maica .precista s-o nenoroceşti cumva ! Că asemenea faptă nu-şi află iertare nici la cel de sus, nici în ochii oamenilor.

— Dar cum aş putea s-o nenorocesc, cînd mi-i dragă de mă topesc ?

— Cum?... Deie milostivul să nici nu ştii vreodată cum ne puteţi voi nenoroci şi cum ne stricăm noi înşine viaţa!

— Lukia, pe dumneata, de Cînd ţiu minte, te-am apucat aci în casă. Spune-mi, zău, nu ştii cumva cine-i mama mea ?

— Lukia, care numai la una ca asta nu s-ar fi aşteptat, se cutremură şi nu putu să scoată o vorbă măcar.

— Spune-mi, te rog. Spune-mi, nu se poate să nu ştii !

— Nu ştiu! îngăimă ea cu vai, nevoie.

— Ba ştii! Zău, ştii! Spune-mi, zău, spune-mi, măicuţă dragă! Ş'i-i apucă miinile.

— Marta, murmură Lukia.

— Ba nu, nu-i Marta, las' că ştiu că nu ! Demult am aflat că-s fecior de lele, copil de .pripas!

— — Taci! Vine cineva ! îi şopti Lukia strîngîndu-l de mînă şi o zbughi pe uşă afară.

— „Ştie, de bună seamă că ştie", îşi ,spuse Marko, şi ieşi după ea.

— în primăvară, lakim lăsă gospodăria în seama Lu- kiei şi plecă la Kiev, precum făcuse juruinţă, luîndu-l cu el şi pe băiat.

— Lukia nu lăsa să treacă duminică, fără să meargă la liturghie în sat şi de fiecare dată, după biserică, avea grijă să se ¡abată şi pe la preoteasă, cu care stătea îndelung la taifas după masă, singurele lamîndouă. O tot ştiricea în fel şi chip pe gazdă despre nora ce i-o hărăzise fecioru-său şi aşa apucă ea să afle că fata era neam de oameni cumsecade şi cu frica lui dumnezeu şi că nimeni n-**iar** fi spus un cuvînt rău pe socoteala ei. în cele din urmă, tot prin mijlocirea preotesei, ajunse s-o vadă şi să stea de vorbă cu ea şi atunci îşi dădu seama că tot ce-i înşirase băiatul şi nevasta popii nu era decît adevărul adevărat.

— După vreo lună lakim şi Marko poposiră în sfîrşit la hutor, aducîndu-i argatei felurite scumpeturi în dar. Iar pentru sufletul lor aduseseră nişte postav albastru şi o trîmbă de stambă, şi-n afară de acestea, două trătaje: „Efreim Sirin"[1] şi „Vieţile sfinţilor", ale tuturor celor pomeniţi în călindar.

— Vara, peste zi şi-n serile lungi de toamnă Marko citea din cele cărţi sfinte, iar lakim îşi pleca urechea şi inima lui parcă se trezea la viaţă. Curînd fu iarăşi ca înainte, ba uneori nu se da în 'lături nici să-l asculte pe părintele Nil eîntînd din guslă sau pe diacon zicîn- du-i din gură „Orişice tîrg mare ori mic cu pravila şi al său tipic" [2], şi altele asemenea. De fiecare dată, însă, suspina[1]:

— Ei, de ce nu e şi Marta aci cu mine ? Şi zicînd acestea, unchiaşul cădea îndeobşte pe gînduri, ba cele mai adesea începea să lăcrămeze şi să se tînguiască.

1 Sirin Efrem — teolog creştin din sec. al IV-lea, autor de scrieri religioase (n. ed.).

2 Două strofe dintMun cunoscut cîntec de G. S. Skovoroda (1722—1794). poet ucrainean şi filozof iluminist (n. ed.).

— Tare-s singur, singur, huhurez. Şi "tot aşa mi-oi face vacul pînă la sfîrşit. Marko ? Aşa-i, că-l am pe Marko! Cum o fi, cum n-o fi, vorba-¹! că nu-i suflet străin! Deh ! Ca mîine am să-l însor şi pe el, nici mai rămîne euvînt, după sfînta pocroavă ,aim să-l însor, iar la vară l-oi urni la drum în Crimeea, să-mi aducă de acolo plocon o cuşmă aşa sură cum îi părul meu.

— Marko, după ce citea viaţa eîte unui sfînt, pleca la arie, chipurile să înnopteze acolo, adică în sat, la mîndruca lui.

— La rîndul său, Lukiia pîndea vreme .pînă ce unchiaşul se culca, apoi stătea de veghe .pînă către miezul nopţii, ■rugîndu-se sfîntuleţului să-l izbăvească pe fecioru-său de orişice păcat.

— Primăvara, după ce rostui carele, făcîndu-le ca şi noi, cu juguri nou-nouţe frumos dichisite, speteze şi carîmibi noi, Iakim îl porni de .acasă şi pe Marko, sufletul lui, să aducă peşte de la Don.

— Pleacă dar, fătul moşului, îl mînă el, şi grijeşte de daruri pentru mireasă, că după sfînta pocroavă, dac-o da dumnezeu, cum face şi nunta.

— Şi cu inima îndoită, flăcăul o porni spre Don după peşte.

— Iar Lukia, cu desaga în spinare, apucă drumul Kievului, să se închine la sfintele icoane să i-l aducă sănătos acasă pe fecioru-său din cele depărtări. Iakim rămase singur cuc în casă. După ce rîndui muncile de primăvară, spunînd ce şi cum să se facă, scoase albinele din beci, le aşeză la rosturile lor în prisacă şi liiînd eu sine trătajul lui Efrem Sirin, nu se mai urni de acolo toată vara.

— Între timp Lukia sosise la Kiev, şi trăgînd în gazdă la o tîrgoveaţă, ca să-şi scutească cheltuiala cu casa şi masa, se tocmise cu ea să-i care apă .rit să-i ajungă pentru nevoile gospodăriei. La .amiază se muncea eu găleţile să

¡aducă apa de la Nipru, iar dimineața și seara nu lipsea să bată drumul lăcașurilor și peșterilor sfinte. După ce se spovedi și se împărtăși cu sfintele taine, cumpără cu banii ce-i avea strînși o iconiță de-a sfîntu- lui Marko-Groparul, un inel de-al muceniței Var vara și o cușmuliță de-a lui Ivan-Pătimiitorui. După ce strînse toate lucrușoarele în desagă, își luă rămas bun de la gazdă și făcu calea întoarsă. Puțin înainte de Priluki, însă, și anume la Dubovîi Gai, începură s-o scuture frigurile. Tîrîș, grăpiș, ajunse la Roirniî, iar acolo nu mai avu încotro și tocmi o căruță s-o ducă pîn-acasă, fiindcă abia se mai ținea pe picioare. Și ea care-și pusese în gînd să (treacă pe la Gustînea, ce tocmai era în mere- metiseală ! Nu mai apucă însă s-o vadă, sărmana.

— Cînd dădu cu ochii de ea, unchfctșul se sperie.

— Mult e slabă, biet', și înzilizită, de parc-ar fi luată de pe cruce... se minună el. N-iar fi bine oare să trimitem după doftoroaie? o întrebă mai apoi cpe Lukia.

— Trimiteți, că tare mă simt rău.

— Iakim însă nu trimise pe nimeni, ci se duse chiar el s-o aducă pe doftoroaia satului. Baba încercă fel de fel de leacuri o lună, și încă o lună, dar fără să-i fie de nici un folos.

— Pe vremea cînd eram un copilandru (să tot fi avut atunci vreo treisprezece ani) lam .umblat o dată în că-răușie cu răposatul taică-meu. Am purces la drum din Guleaipo'le; ședeam ,în vîrful carului și-n loc să mă uit devale, spre Novomirgorod, dincoace de Tikici, îmi ațintisem ochii spre stepa ce se întindea pe celălalt mal. Stăteam așa și priveam dus pe gînduri (ce fel de gîn- duri voi fi avut atunci în cap, numai bunul dumnezeu știe). Într-o vreme am cîrmit spre dreapta, ca să trecem Tikiciul prin vad și am început a urca dealul. Cînd să mă uit în jur, iarăși stepă, din zare pînă-n zare, nețărmurită stepă ; doar undeva în stînga abia dacă mijea o sprinceană de pădure.

— Ce-i acolo ? îl întreb eu pe (tata.

— Sihlă, îmi răspunde el.

— Dar eu ee să înţeleg ? „Sticlă ? îmi zic în sinea mea, cum adică — sticlă ?"

— Şi iarăşi stepă. Numai şi numai stepă cît cuprindeai cu ochiul.

— într-un tîrziu am poposit în Didova Balka şi-am mas acolo peste noapte.

— A doua zi aceleaşi întinsuri fără sfîrşit şi aceleaşi gînduri copilăreşti.

— Iacătă şi Elizavet'[1]! spune la o vreme tata.

— Unde? îl întreb eu.

— Uite colo pe deal, unde se văd nişte sălaşe de ţigani.

— Pe la amiezi am ajuns la Gruzovka, iar a doua zi dimineaţa eram la Elizavet.

— Şi parcă mă cuprinde aleanul de cîte ori îmi aduc aminte de anii cei tineri ai mei, de adolescenţă şi de fericitele vremuri ale copilăriei, cînd nu ştiam încă de neoazuri. Şi mă cuprinde aleanul şi cînd îmi amintesc de cele necuprinse întinderi pierdute în zare pe care le-am văzut atunci şi cred să n-oi mai avea parte să le mai văd vreodată.

— După ce trecură prin Taganrog şi Rostov, Marko împreună cu întreg chervanul de harabale ieşi în stepă şi abătîndu-se de pe şleau, o tăie curmleziş peste rîul Oreli, spre Starîe Sanjarî. La Sanjarî, unde ajunseră trecînd peste Vorskla, chirigiii încinseră un chiloman, să fie pentru toată lumea. Cumpărară trei vedre de rachiu, tocmiră apoi un taraf

1 Elizavetgrad (azi Kirovograd) (n. ed.).

de trei lăutari şi porniră cu băutura în frunte. Şi oare cum le ieşea în cale, că era boier, că era ţăran, îl pofteau: „Ia de cinsteşte !" Taraful cînta de mama focului, iar 'chirigiii jucau de rupeau pămîntul.

— Aşa, eu alai, străbătu Sanjarî, din cap în cap, Marko.

— La Beloţerkovskoe se întâmplă la fel, iar la Mirgo- rod, deşi nu mai avură de trecut nici un vad, harabagiii erau puşi totuşi pe chefuit.

— Horolul ce-i decît un firicel de ¡apă, găsiră ei pricină, de-aia, vezi, trebuie udat din belşug.

— Şi aşa şi făcură. De astă dată nu mai luară trei vedre de rachiu, ci un butoi întreg, încît puseră tot tîrgul la pămînt; cît despre taraful de lăutari şi dîr- dora jocurilor, nici că mai .am cuvinte să vorbesc.

— Pornind din Mirgorod, cu ajutorul celui de sus, dădură de şleaul lui Romadan.

— După ce ieşiră, cum vă spusei, Ha şleaul lui Romadan şi lăsară o vreme boii să pască, harabagiii o luară pe şleau înainte spre Romnî.

— Cărăuşii trec agale. Merg cîntitid într\-a lor cale.

— Da' tu, Marko, ce stai şi nu cînţi laolaltă cu tovarăşii tăi, cărăuşii?

— Uite de ce nu mi-e a cînta cu tovarăşii mei:

— Am lăsat o puiculiţă-acasă, Draga tieichii mindră şi frumoasă, l-am adus mătăsuricatifele De la Don, scumpeturi şi mărgele. Şi de focul Iei

adesea oftînd Mă gindesc cu dor ce o mai fi făcînd. Cine ştie dacă nu m-o fi uitat, Şi cu fitul poate s-o fi măritat?

— Şi cu cît se apropiau de hanul unde trebuiau s-o cotigească spre dreapta, cu atît era mai abătut flăcăul.

— „Nu ştiu ce-o fi de nu-mi iese din minte argata? Poate că odată şi odată s-o îndupleca să-mi spună", chibzuia el, dus pe gînduri.

— Lohviţa rămase în urmă şi în sfîrşit ajunseră la han. Marko îşi luă ibun rămas după tot şartul de la tovarăşii săi de cărăuşie, mulţumindu-le pentru cîte toate deprinsese de la ei, şi cîrmi spre hutor cu harabalele sale.

— Nu era cine ştie ce cale de bătut pînă acolo, să fi tot fost cinci verste mari şi bune, însă Marko ţinu să ta bere cu chervanul de care pe cîrnp. Argaţii maseră deci peste noapte în cimp, lingă boi şi haraha'Ie, ffiar el dădu fuga în braţele mîndruţei lui.

— *Dorul meu şi a mea lumină l Sufletul meu, Caterinăl*

— o întîmpină el, cînd fata îi ieşi înainte, în livada de vişini. Şi încă multe alte asemenea vorbe de alint îi mai spuse şi i le spuse, pentru că el, biet', nici habar n-avea ee-l aşteaptă acasă.

— Şi iată ce-i aştepta:

— Cu ohlojelile şi leacurile doftoroaiei, sărmana Lukia ajunsese într-un hal fără de hal, încît Iakim îi trimise vorbă părintelui Nil să vină să-i faică un ma'ălu.

— După acest balsam sufletesc, Lukia parcă se mai în- tremă oleacă. Măaar putu să lege două vorbe. Şi ¡cum deschise gura, n-avu altă grijă decît să întrebe:

— -— N-a venit încă?

— Cine? spuse Iakim.

— Marko, murmură ea înăbuşit.

— Spre seară se simţi mai bine şi îl (rugă pe Iakim să-i aştearnă patul pe jos. După ce o coborî jos, pe podele, Lukia îi făcu semn unchiaşului să şadă lîngă ea. Iakim se supuse, şi atuncea ea i se destăinui în şoaptă.

— Nu mai ajung eu să-4 văd, simt că mă sfîrşesc. Am nişte bani sitrînşi; banii ăştia să-i dai iui. Toată simbria ce mi-ai dat-o pîn-acum am dosit-o în podul şurii, sub paie. Dă-i-o lui, că pentru el am pus-o deoparte. Şi mai dă-i, rogu-te, şi iconiţa sfîntului Marko- Groparul, pe care am adus-o cu mine de la Kiev ; inelul sfintei muceniţe Varvara să i-l dai miresei lui, cînd o fi să se cunune, iar dumneata, că mi-ai fost ca şi un tată, ia cuşmuliţa sfîntului mucenic Ivan.

— Tăcu o clipă, apoi suspină :

— Mi-e tare rău. Am să mor şi nu mai apuc să-l văd. Şi trebuie să fie pe .aproape. Parcă-l văd.

— Şi după ce tăcu iar un răstimp:

— Mai e mult pînă la ziuă ?

— Mai .adineaori au cîntait a treia oară cocoşii, îi răspunse Iakim.

— Ţine-mă, doamne, pînă mîine dimineaţă, să-l mai văd o dată. Trebuie să vină în dimineaţa asta.

— În aceeaşi noapte, în timp ce ea i se spovedea lui Iakim, Marko îşi dezmierda logodnica sub un călin, şoptindu-i cuvinte dulci, pline de focul tinereţii, pornite din adîncul inimii, cuvinte .ameţitoare. De la o vreme însă nu mai spuse nimic, mulţumindu-se numai s-o privească lung în tăcere şi să-i sărute frumoşii ochi căprui.

— Cocoşii cîntairă pentru .a treia oară. Nu mai trecu mult şi prinseră a miji zorile.

— Pe mîine, inimioara mea! spuse Marko, sărutîn- du-şi iarăşi iubita.

— Pe mîine, dragule, pe m'îine! Şi se despărţiră.

— Vine, vine, şuşoti bolnava, cînd răsări soairele. I-auzi, a scîrţîit poarta.

— Ieşind afară, Iakim dădu cu ochii de Marko: tocmai trăsese în curte haraballele.

— Du-te degrabă încasă ! îl mînă Iakim, răsuflînd uşurat că sosise în sfîrşit. Las' că mă descurc eu şi singur.

— Cînd îl văzu pe Marko intrînd în odaie, bolnava tresări şi dădu să se ¡ridice din aşternut, cu mîinile întinse spre el:

— Băiatul maniei! Copilaşul meu drag. Vino, vino încoace!

— Marko se apropie de ea.

— Şezi, şezi colea lîngă mine. Apleacă-ţi capul. Marko se supuse în tăcere. Lukia îi cuprinse cu mîi-

— nile-i slăbănoage capul cîmlionţat şi-i şopti Ia ureche:

— Iartă-onă! larită-mă ! Eu... eu... sînt mama ta. Cînd Iakim intră în casă, îl văzu pe Marko cu obrajii

— scăldaţi în lacrimi, sărutînd picioarele argatei care-şi dăduse sfîrşitul.
*

— *2*
5 februarie 1844
Periaslav

— MUZICANTUL

— Dacă întâmplarea face ca pe dumneata, stimate cititor, să te intereseze cumva monumentele străvechi ale patriei noastre, te-aş sfătui atunci ca, trecînd prin oraşul Priluki din gubernia Poltava, să rămîi măcar o zi în localitate; iar dacă lucrul acesta s-iar potrivi să fie nu toamna, şi nici în toiul iernii, merită, crede-ană, să rămîi chiar şi două zile şi mai cu seamă să cauţi a intra în legătură cu părintele protoiereu Ilia Bodeanski, ca împreună cu el — adicătele cu mai sus

pomenitul părinte — să vizitați ¡ruinele (mănăstirii Gustînea[1], situată pe malul dimpotrivă al xîului Udai, la vreo trei verste de oraş. N-o să te căieşti, te asigur. Este a doua mănăstire Sainte-Claire. Nu-i lipseşte nimic: nici şanțul adine şi lat, în care se vor fi vărsat Cîndva apele molcome ale rîului Udai, nici meterezele, nici, deasupra meterezelor, zidul înalt de piatră, eu creneluri, ambra- zuri şi intrări seorete interioare, nici sumedenia de gropnițe, catacombe şi pietre funerare pe jumătate îngropate în pămînt, risipite printre falnicii stejari cu vîrfurile uscate, pe Care-i va fi sădit însuşi ctitorul

— mănăstirii. Într-un cuvînt, găseşti acolo tot ce trebuie pentru a închipui cea mai romantică privelişte, vrednică, te rog să mă crezi, de pana unui Walter Scott sau vreunui alt la fel de iscusit în a descrie frumusețile naturii. Cum, însă, eu n-am prea multă fantezie (mărturisesc cinstit), nici că m-aş gîndi s-o fac; de altfel, recunosc că nici nu mă interesează în mod deosebit. Am adus vorba despre ruinele acestui monument ridicat de Samoilovici'[2] numai aşa, în treacăt, pentru ca povestirea să fie cît mai completă.

1 Mănăstire din ținutul Poltavei, ridicată în 1612 de cneazul Mihailo Vişncvcțki, feudal cu întinse domenii în Levoberejie (Ținutul de pe malul stîng al Niprului). Pitorescul poziției acestei mănăstiri-cetate. ca şi aerul ei plin de taină îi eivocă autorului locul acțiunii romanului Senzațional al scriitoarei engleze Anne Radcliffe (1764—1823), „Pădurea mănăstirii Sainte-Claire", apărut în traducere rusă prin 1801 (n. ed.).

2 Samoilovici Ivan (mort în 1690) — restauratorul monumentului amintit în text, hatman al Levoberejiei (1672—1687) şi al Pravoberejiei (1674-1681), căpitan al oştilor căzăceşti. care. în alianță cu trupele ruseşti de sub comanda lui Grigori Romadanovski (vezi nota de la pag. 18. voi. de tată), au repurtat victoria în campania de la Cighi- rln. învinuit de trădare fată de tarul Rusiei, Samoilovici a murit în surghiun (n. ed.).

— Eu, dacă vrei să ştii, am vizitat aceste ruini, trimis anume fiind de Comisia arheologică din Kiev[1] şi cu acest prilej am aflat, mulţumită fireşte preacuviosului părinte Ilia, că mănăstirea a fost zidită 'în anul 1664 pe cheltuiala şi prin os'îrdia nefericitului hatman Samoilovici, lucru pe care îl atestă însuşi portretul qti- torulUi, pictat pe unul din pereţii interiori ai bisericii mari.

1 * Denumirea oficială : „Comisia pentru cercetarea mărturiilor trecutului", T. Şevcenko a fost colaboratorul acesteia între anii 1845—1846, nvlnd însărcinarea de a studia monumentele istorice (n. ed.).

— După ce am cules datele de mai sus şi .am schiţat, aşa cum ¡m-am priceput, porţile sfinte ale altarului principal, apoi biserica pusă sub hramul sfinţilor Petru şi Pavel, eu cele cinci turle ale sale, ba chiar şi trapeza şi paraclisul, unde ;se află înmormântat cneazul Nikolai Grigorievici Repnin[1] — veşnică-i fie-i pomenirea — precum şi uriaşul arhondaric ce s-a păstrat intact, după ce am făcut, zic, toate aceste lucruri, în

1 * Repnin N. G. (1778—1845) — guvernatorul militar al Ucrainei, strănepot al vestitului comandant de oşti A. I. Repnin, de pe vremea lui Petru I (n. ed.).

— măsura posibilităţilor mele, m-am gîndit să plec a doua zi din Priluki spre Lubna, pentru a vizita şi cerceta îndeaproape mănăstirea ridicată de cucernica mamă a lui Ieremija Wisznewecki-Koribut[1]. Îmi strînsesem tot calabalîcul şi mă pregăteam tocmai să-l trimit pe mi- situl Leib la staţia de poştă, după cai, cînd m-am pomenit deodată cu gazda mea că intră pe uşă.

— Nici nu încape vorbă despre aşa ceva, mi-a spus. Ia uitaţi-vă numai ce-i afară.

— Mi-am aruncat ochii pe fereastră şi am văzut într-adevăr perindîndu-se pe uliţa colbuită două lan- douri, cîteva căleşti, trăsuri, harabale, şi mai mari şi mai mici, şi, la urmă de tot, nişte căruţe de ţară.

— Dar ce înseamnă asta? am întrebat eu pe gazdă.

— înseamnă că unul din coborîtorii vestitului polcovnic de la Priluki, contemporan cu Mazepa, îşi serbează mîine onomastica.

— Trebuie să menţionez că gazda mea era profesor de istorie rusă în capitala judeţului şi îi plăcea grozav

1 Wisznewecki-Koributt Ieremija (1612-1651) - magnat polonez, care s-a făcut cunoscut prin cruzimile comise faţă de iobagii săi ucraineni

a se făli cu savantlîcul său, mai ales față de oamenii din taraful nostru, al celor culți.

— Şi cum, tot convoiul ăsta de trăsuri merge acasă la sărbătorit?

— Ehei! Asta încă nu'i nimica, să vedeți diseară ce o să fie: n-o să te mai poți mişca prin oraş.

— Perfect. Dar spune-mi, rogu-te, ce am eu în clin ori în mînecă cu sărbătoritul dumneavoastră?

— Nimic altceva decît c-o să luăm amîndoi o troică înhămată cu nişte telegari focoşi şi o să pornim în zorii zilei spre Digteari.

— Spre Digteari? La cine?

— La cine decît la sărbătorit?

— Dar nici nu-l cunosc măcar!

— Nu face nimic, o să-l cunoaşteți acum.

—

— Am rămas pe gînduri: „N-ar fi oare de datoria unui adevărat cercetător al vremilor apuse să facă un mic înconjur, spre a se desfăta privind o petrecere înjghebată într-un fund de provincie?" Era şi un lucru nou pentru mine. Deci, zis şi făcut! A doua zi am şi plecat prin megieşi.

— Trebuie să mărturisesc dintru început că am rătăcit, şi nu pentru că am fi plecat cu noaptea-n cap din oraş, ci fiindcă surugiul (hohol de-al meu, get-beget!) furat de gînduri, în timp ce trecea stăvilarul, a lăsat hăţurile din mînă, iar caii, nefiind lipsiţi de deşteptăciune, au apucat-o de la sine pe drumul de care dinspre Romnî, în virtutea obişnuinţei, fireşte. Şi aşa s-a făcut că ne-am pomenit tam-nesam în satul Ivanîţiu; am întrebat primul om ce ne-a ieşit în cale pe und > s-o luăm ca să ajungem la Digteari.

— La Digteari? spuse ţăranul, păi, uite, pe aici, spre Priluki, că-i mai de-a dreptul.

— Cum spre Priluki? Că doar de acolo venim.

— Păi cine v-a pus să daţi pe aici ? ! a răspuns ţăranul flegmatic.

— Ei, dar cum facem acum s-ajungem la Digteari, fără să ne mai întoarcem îndărăt? l-am cercetat eu.

— Daţi-mi voie, trebuie să fie pe aici pe undeva un sat, Sokirinţî, tot pe moşia omului nostru, coborîto- rul vestitului polcovnic. Ia-ntrebaţi-l dacă ştie de satul ăsta.

— Da' Sokirinţî, bade, ştii cumva unde e ? l-am întrebat eu pe ţăran.

— Ştiu! mi-a răspuns.

— Da Digteari departe o fi de Sokirinţî ?

— Ba nu.

— Atunci fii bun, rogu-te, şi ne arată drumul spre Sokirinţî, că de acolo ne-om descurca noi mai departe, pînă la Digteari.

— Luaţi-o după mine, ne-a îndemnat săteanul şi a pornit-o pe uliţă înainte, urmat de falnica noastră troică.

— Mergînd aşa după el, am trecut pe lîngă o biserică veche de lemn cu o singură turlă şi o clopotniţă pă-trată din bîrne, care mi-a amintit de la prima vedere de tabloul neuitatului meu prieten Şternberg[1], „Sfinţirea cozonacilor de paşte", făcîndu-mă să devin melancolic. Numele lui Şternberg totdeauna îmi trezeşte atîtea şi atîtea amintiri.

— Iacătă, şleaul ăsta merge taman la Sokirinţî! ne-a îndreptat călăuza, arătîndu-ne cu mîna o pîrtie abia desluşită ce albea în desimea verde a lanurilor de grîu.

— Curios e că tot drumul de la Priluki şi pînă la Ivanîţiu, şi cît am stat de vorbă cu săteanul, surugiul nostru a tăcut mîlc; n-a deschis gura decît atunci cînd a zărit o turlă cu coperişul de tinichea, ca să ne dea de ştire:

— Iaca şi Sokirinţî! Şi iarăşi a rămas mut.

— Trebuie să ştiţi că asta-i una din trăsăturile caracteristice ale concetăţenilor mei. Un om de prin părţile noastre, chiar dacă se întîmplă să facă un lucru de toată frumuseţea, n-ar spune în ruptul capului un cu- vinţel să se laude cu isprava lui, iar dacă, doamne fereşte, o face de oaie, atunci chiar că nici cu cleştele nu i-ai scoate vorba din gură.

1 Şternberg V. I. (1818—1845) —.pictor rus, colegul lui T. Şevcenko la Academia de arte frumoase din Petersburg (1». ed.).

— La Sokirinţî ne-a îndrumat careva spre Digteari şi cu ajutorul celui de sus, am plecat mai departe între un lan de secară şi altul de grîu verde.

— Tovarăşul meu de drum, pare-se, nu se putea împăca de loc cu această călătorie, mai ales că ţinea foarte mult să fie un om elegant. (E locul să vă spun că eram îmbrăcaţi în cea mai impecabilă ţinută de bal.) Şi, ca şi vizitiul nostru, a tăcut tot timpul, nici măcar n-a exclamat „Iaca şi Sokirinţî!" — atît de tare-l necăjea colbăraia, ca şi alte mici sîcîieli ale drumului. în schimb eu, în pofida fracului şi a celorlalte adausuri vestimentare, eram perfect liniştit, ba chiar surîzător, privind cuprinsurile acelea neţărmurite, semănate cu secară şi grîu. E drept că şi peste sufletul meu se aşternuse o umbră de tristeţe, însă din cu totul altă pricină. Mă gîndeam în sinea mea şi-l întrebam pe cerescul părinte : „Doamne, pentru cine o fi fost semănat noianul ăsta de grîne şi pentru cine o fi înverzind?". Ba chiar la un moment dat am fost cît pe ce să pun această întrebare plină de amărăciune însoţitorului meu, dar după ce am cumpănit mai bine, m-am răz- gîndit. De n-ar fi fost pîrdalnica asta de întrebare ce mi-a răsărit aşa dintr-o dată în minte, aş fi fost cu adevărat fericit în timp ce înotam, ca să zic aşa, în unduiosul noian de verdeaţă. Şi pe măsură ce ne apropiam de locul petrecerii, simţeam cum mi se taie cheful, astfel mai că-mi venea, cum se spune, a face calea întoarsă. Văzînd ţăranii trenţăroşi cu care ne întîlneam la tot pasul, petrecerea cu pricina mi se părea ceva crud, neomenos.

— Cu vai nevoie, am ajuns în cele din urmă la destinaţie pe la scăpătat. Nu voi avea prilejul să vă vorbesc nici despre falnicii stejari sădiţi de străbuni, o pădure întreagă de stejari împurpurată de razele apusului de soare şi din mijlocul căreia se ridica foişorul unui vast conac boieresc, nici despre pîrtia sau mai bine zis aleea largă şi majestoasă ce ducea spre casă, nici despre satul întins, înţesat de trăsuri, cai, lachei şi vizitii — nu voi avea acest prilej, spun, pentru că de cum am pătruns în alee, ne-a ieşit în cale o adevărată cavalcadă de amazoane şi călăreţi, care m-a descumpănit cu de- săvîrşire. însoţitorul meu, însă, nu şi-a pierdut cîtuşi de puţin cumpătul, ci sărind sprinteior din trăsură, cu o deosebită dezinvoltură a

salutat întreg alaiul, ceea ce m-a făcut să-mi dau cu prepus că omul meu era de felul lui destul de mucalit. După trecerea amazoanelor, călăreţilor şi, în sfîrşit, a groomilor şi jocheilor, am coborît şi eu din droşcă şi i-am plătit vizitiului.

— — Da' eu, rogu-vă, unde-oi mînca în ia-seară ? mă întreabă el.

— **— În dumbrava verde, bădiţă ! i-am răspuns.**

— După care a fluierat a pagubă şi s-a dus pe aci încolo în sat, în timp ce noi ne îndreptam sfielnici spre conacul boieresc. Dar pentru a ne drege înfăţişarea, ca să semănăm cît de cît a gentlemeni, am intrat mai în- tîi în aşa-zisul pavilion al burlacilor, situat în apropierea corpului principal de case, unde ne-am pomenit întîmpmaţi de gentilomi al căror aspect era nici mai mult, nici mai puţin decît indecent. Se întîmplă foarte adesea ca omul după o masă mai îmbelşugată, stropită din prisos cu vin, să cadă într-o dulce toropeală ; cu ei, însă, se întîmplase tocmai pe dos. Ţopăiau, răcneau în gura mare şi făceau fel de fel de giumbuşlucuri, în afară de faptul că toţi erau, nici nu mai e nevoie cred să vă spun, în costum scoţian. Curat cinism, ca să nu zic chiar pe şleau — bicisnicie. Virgiliu[1] al meu făcu rost, nu ştiu cum şi prin ce mijloace, de o cană cu apă şi un lighean şi, după ce ne-am spălat pe faţă în cerdac şi ne-am scuturat fracurile de colb, am ieşit în grădină, cu gîndul că poate, poate, vom da cumva şi peste gazde.

— Speranţele noastre n-au fost zadarnice. Am păşit mai întîi pragul casei, şi după ce am înşirat două săli, ne-am trezit deodată afară, pe o terasă împodobită cu cele mai splendide flori. Am coborît treptele terasei şi luînd-o în lungul unei alei, aşternută otova cu nisip, de-a curmezişul unei pajişti înverzite (căreia din spirit patriotic i se spune *livadă),* am intrat într-un parc, dar, spre marea mea uimire, nu într-un

1 Virgiliu — personaj din „Divina Comedie" de Dante Alighieri, călăuza sa prin infern (n. ed.).

parc englezesc sau după tipicul celor franțuzești, ci într-o adevărată pădure sau, cum se zice, dumbravă de stejari. Şi dacă printre bătrînii şi umbroşii copaci n-ar fi luminat nisipul galben al potecilor, mi-aş fi uitat cu desăvîrşire că mă aflam în parcul unui conac boieresc, crezîndu-mă undeva în cine ştie ce pădure pierdută de lume. Călăuzit de al meu Virgiliu, am ajuns în dreptul unui stejar rotat şi uriaş de înalt şi acolo însoțitorul meu mi-a arătat o bortitură în trunchi, nu prea mare, aşa ca o ferăstruică.

— Uitați-vă înăuntru pe ferăstruică! m-a îmbiat dînsul.

— M-am uitat şi, bineînțeles, n-am văzut absolut nimic.

— Uitați-vă mai atent!

— Mi-am încordat privirea, şi în sfîrşit, am desluşit ceva ce părea să fie o icoană a sfintei fecioare. Şi întradevăr, era chiar icoana maicii domnului din Irjaveț, precum m-a lămurit Virgiliu, ce fusese aşezată într-o firidă scobită în inima copacului de renumitul polcovnic din Priluki la un an după bătălia de la Poltava.

— Ascultînd explicațiile în legătură cu acest eveniment istoric, nici n-am prins de veste cînd am ieşit iar în livadă, unde în sfîrşit am dat cu ochii de stă- pînii conacului, înconjurați de o sumedenie de oaspeți cu fețe zîmbitoare.

— Călăuza mea, cu un aer destul de degajat pentru un belfer de provincie, a făcut o plecăciune în fața stăpînului şi stăpînei, după care amfitrionul i-a întins, cu un aer condescendent, degetul arătător de la mîna stîngă, împodobit cu un inel scump. Omul meu prinse cu slugărnicie indexul cu ambele mîini şi mă înfățişă gazdelor ca fiind bun amic şi părtaş al său într-ale ştiinței. La rîndu-mi, am făcut o plecăciune, ba chiar, ca să spun cinstit, am făcut-o ca un adevărat belfer, adică cu grația ursului, apoi pîlcul de musafiri a mai sporit cu încă doi.

— Nu voi încerca să zugrăvesc portretul nici unuia dintre amfitrioni, pentru că tot timpul cît a durat audienţa noastră, în curte fiind pe înnoptate, mi-a fost peste putinţă să le desluşesc trăsăturile. Şi oricît de merituos ar fi un tablou în ansamblul său, de vreme ce pictorul a nesocotit detaliile, tabloul cu pricina se cheamă că nu este decît o schiţă pe care adevăratul cunoscător şi amatorul de artă, privindu-l, se va mulţumi să clatine din cap, ca să se îndrepte apoi cu un oftat spre pînzele lui Zareanko \ să admire blazoanele reprezentate cu o ucigătoare migală pe nasturii unei uniforme de gală.

— Pentru a evita deci ca mai ştiu eu care cunoscător sau amator de opere de artă finite să clatine din cap, mă voi mărgini doar a menţiona prima impresie, care, după părerea psihologilor, prezintă cea mai mare importanţă cînd e vorba de conturarea unui caracter.

— Prima impresie, aşadar, pe care mi-a făcut-o stăpîna conacului a fost cît se poate de plăcută, iar cea pe care mi-a făcut-o soţul dînsei — dimpotrivă, cum nu se poate mai neplăcută. Dar, cine ştie dacă nu cumva indexul mîinii stingi, întins atît de condescendent prietenului meu, nu va fi fost pricina acestei proaste impresii.

— Cîrdul vesel de musafiri se îndrepta agale spre conacul luminat ca ziua, în timp ce pe terasă, printre lămîi şi risipa de flori, slugile mai spînzurau încă o mulţime de lampioane multicolore.

— îndată ce gazdele au pus piciorul pe terasă, orchestra înjghebată din iobagi a început a cînta faimosul marş din „Wilhelim Teii" ; după marş, a urmat imediat, fără nici o pauză, o poloneză, şi balul s-a desfăşurat în toată strălucirea lui.

— Nu mai ştiu care om de ştiinţă, pare-mi-se baronul Bode, pornind din Teheran spre ruinele Persepolisu-

lui[1], a descris cu lux de amănunte expediția făcută de el pînă în valea Mardaşt] cînd însă i s-a deschis în față măreața priveliște a Persepolisului, s-a mulțumit a spune:

— — Întrucît atîția exploratori au scris pagini întregi despre aceste vestite ruine, eu nu mai am ce căuta aici.

— Şi eu aş putea spune la fel în legătură cu balul acesta de provincie, deşi la drept vorbind, nu pentru

— aşa ceva mă dusesem acolo, adică sa zugrăvesc în cuvinte un bal de provincie — după cum, de asemenea, călătoria mea n-a întîmpinat greutățile pe care a trebuit să le înfrunte expediția de la Teheran spre ruinele Persepolisului; şi în definitiv, însăşi comparația de față nu este de loc fericită. Dar ce să-i faci, fiecare se foloseşte de ce are la îndemînă.

— Citiți orice povestire din literatura noastră beletristică contemporană şi veți întîlni la tot pasul descris pe larg cîte un bal, dacă nu din capitală, atunci cel puțin din provincie şi, bineînțeles, cu lux de amănunte în privința toaletelor, a manierelor şi chiar a fizionomiilor, ca şi cum natura ar fi plăsmuit după cele mai diverse tipare leoaicele şi leii provinciali. Da' de unde ! Tiparele sînt aceleaşi, leoaicele şi leii croiți toți după acelaşi calapod, singura deosebire ce există între ei fiind aceea că leii şi leoaicele din tîrgurile de provincie sînt ceva mai domesticiți decît cei din capitală, lucru pe care (după cîte ştiu) nu l-au remarcat cronicarii pomenitelor baluri.

— Aşa cum vă spuneam, deci, n-a fost bal să nu fi fost înfățişat în cuvinte, începînd cu balul de pe „Fregata Nadejda"[2] pînă la cheful rusesc de modă nemțească, la care şi-au cam făcut de cap ştrengarii din Ust-Sîsolsk.

1 Capitala Persiei sec. al IV-Iea e. n. (n. ed.).

— Aşadar, şi în privinţa balului aici arătat, susţin sus şi tare că nu-mi mai rămîne altceva de făcut decît să admir chipurile fragede şi sănătoase ale provincialelor.

— Un singur lucru m-a cam surprins în această împrejurare, şi anume, faptul că nu se vedea nici o uniformă, cu toate că în judeţul Priluki se afla încartiruit un batalion întreg de puşcaşi. Şi cum nu mă puteam dumiri ce să fie la mijloc, m-am adresat omului meu să mă lămurească.

— îndatoritorul meu Virgiliu, însă, era ocupat în momentul acela cu figurile cadrilului, pe care le executa în cea mai clasică manieră cu putinţă. Am aşteptat cu răbdare să se sfîrşească şi ultima figură, străduindu-mă între timp să găsesc singur dezlegarea; îmi dădeam în fel şi chip cu presupusul. „Nu cumva, mă gîndeam eu, or fi... Dar nu, îndeletnicirea asta era mai degrabă a husarilor şi îndeobşte a cavaleriştilor, pe cînd ăştia de aici sînt infanterişti. Nu, trebuie să fie totuşi un drac la mijloc !

— Tocmai atunci se isprăvi şi cadrilul şi simpaticul meu Virgiliu, asudat leoarcă, veni spre mine.

— Ei! cum îţi place ? m-a întrebat, ştergîndu-şi nă- duşeala.

— Perfect, excelent, i-am răspuns eu cu gîndul aiurea.

— Ascultă, l-am descusut eu, apoi, vorbind pe înfundate, de ce nu se vede picior de militar?

— Păi nu-i primeşte nimeni aproape, nici o casă nu li-e deschisă, cu atît mai puţin casa amfitrionului nostru.

— „Curios!" m-am gîndit eu, adăugind apoi:

2 Povestirea scriitorului decembrist A. A. Bestujev-Marlinskl. (1797—1837) — reprezentant al romantismului (n. ed.).

— Dar duduițele n-au nimic de zis?

— Nimic, ce să zică ?

— Chiar nimic, nimic ?

— Da, chiar nimic !

— între timp orchestra începuse a cînta un vals şi mentorul meu s-a avîntat în vîrtejul danțului cu o cuconiță ocheşică şi nurlie, s-o mănînci. Iar eu, croindu-mi cu chiu, cu vai drum prin mulțimea de spectatori şi spectatoare, adică printre jupînesele şi lacheii ce stăteau îngrămădiți buluc în dreptul uşilor date de perete, am ieşit afară pe terasă, gîndindu-mă în sinea mea cît de repede înaintăm pe calea progresului.

— Balul s-a încheiat cu cel mai fastuos ospăț, fiind nu udat, nici stropit, ci literalmente scăldat în valuri de şampanie de multe şi felurite soiuri. Eram pur şi simplu înspăimîntat de atîta risipă.

— După masă amfitrionul a propus să se dănţuiască un ***Grossvater*,** lucru pe care oaspeţii, în culmea fericirii, l-au întîmpinat cu o explozie de entuziasm.

— ***Grossvater-***ul s-a înfiripat pe loc, desfăşurîndu-se cu toată simplitatea lui rustică pînă la revărsatul zorilor.

— Frumoase cuconiţe, mai cu seamă dumneavoastră, cele frumoase ca eroinele răposatului Balzac, adică, nu chiar în floarea tinereţii, îngăduiţi-mi a vă da un sfat: niciodată să nu prelungiţi danţul pînă-n zorii zilei ! Stăpînirea ce aţi pus-o asupra slabelor noastre inimi la lumina luminărilor se destramă ca nimica toată în bătaia razelor de soare, fiind înlocuită cu un simţămînt neplăcut de amărăciune, înrudit cu plictisul. Dumneavoastră, însă, nesăţioase jefuitoare de inimi, în beţia triumfului nici nu băgaţi de seamă cînd se luminează de ziuă şi vraja voastră începe a se risipi ca trîmbele subţiri de ceaţă ce se aştern peste mlaştini.

— Cam astfel de gînduri frămîntam în minte în clipa cînd am părăsit veselul şi sprinţarul ***Grossvater,*** orbecăind printre copaci, în drum spre tabăra noastră (cum nu toţi musafirii puteau fi găzduiţi în casă, fuseseră ridicate cîteva corturi la marginea livezii, se înjghebase, adică, un fel de tabără, sau, ca să-i spunem pe şleau, o şatră de ţigani). Apropiindu-mă de corturile ce albeau pe pajiştea întunecată, care nu mi-a fost mirarea, auzind larmă veselă şi cîntece într-unui din ele. Erau nişte amici ce se învoiau de minune la golitul paharelor şi care preferau deşertăciunilor lumeşti singurătatea — n-aş putea spune, chiar — desăvîrşită. M-am strecurat cîine, cîineşte, la mine în cort, mi-am schimbat cît ai bate din palme îmbrăcămintea de gală cu o cazacă şi mi-am pierdut urma prin tufele de alun.

1 Vechi dans german (n. ed.). 122

— Cum nici habar n-aveam că în vecinătatea parcului se afla un iaz, am rămas nedumerit cînd am văzut la un moment dat albind ceva prin încîlceala tufelor de alun. Ieşind din hăţiş, mi s-a înfăţişat deodată înaintea ochilor, în toată frumuseţea lui, un lac umbrit de mesteceni bătrîni şi ulmi şi de sălcii pitoreşti. Ce perspectivă încîntătoare! Nici o înfiorare nu încreţea apa, nimic nu tulbura oglinda ei fără cusur, iar minunatele sălcii parcă veniseră pîlcuri, pilcuri pe ţărm să-şi privească în adîncuri rămurişul pletos. Am stat aşa locului o bună bucată de vreme ca vrăjit de acea divină privelişte. Mă sfiam să mă mişc cîtuşi de puţin, simţind în sinea mea c-aş săvîrşi un sacrilegiu tulbu- rînd cumva tăcerea aceea solemnă a sfintei naturi.

— După ce am stat cîtva însă în cumpănă, mi-am luat inima în dinţi şi m-am hotărît totuşi a săvîrşi asemenea sacrilegiu. Mi-a venit în gînd că n-ar fi rău de fel să mă dau de două-trei ori bîldîbîc! în lacul cel fermecat, lucru pe care n-am zăbovit a-l face chiar pe loc.

— După scăldat m-am simţit nespus de bine, ba chiar eram atît de fericit, încît frumuseţea peisajului m-a impresionat şi mai puternic decît înainte şi mi-a trezit dorinţa de a mă desfăta în largul meu. Drept care m-am aciuat la poalele unui ulm rămuros şi m-am cufundat într-o dulce contemplare a naturii celei pline de farmece.

— Contemplarea a fost, însă, vremelnică; de la un timp m-am rezemat de ulm şi am adormit dus. Priveliştea cea încîntătoare m-a urmărit şi-n vis, de astă dată însă îngemănîndu-se cu balul, şi să vedeţi bazaconie — în locul unui vals oarecare, mi s-a înfăţişat în vis faimosul tablou al lui Holbein „Dansul morţii" [1].

1 „Dansul morţilor" de Hans Holbein (1497—1543) — pictor german din epoca Renaşterii (n. ed.).

— Lanțul acestor năluciri a fost curmat la o vreme de un rîs ascuțit de femeie. Şi ce mi-au văzut aievea ochii cînd i-am deschis : un sprințar pîlc de nimfe care se bălăceau țipînd în apă ; vrînd-nevrînd, aşadar, am fost silit să joc rolul neruşinatului păstor Acteon[1].

1 Acteon — vinător legendar, preschimbat în cerb de virtuoasa Diana, zei(a vînătoarei, pentru că o văzuse la scăldat (n. ed.).

— Mi-am redobîndit însă cumpătul după cîteva clipe şi am pornit-o de-a buşilea spre aluniş, să mă .ascund.

— La orele unsprezece dimineața musafirii holtei au fost înștiințați printr-un dangăt de clopot că ceaiul era gata (cei însurați îl pregustau la ei în odaie). La auzul acelui armonios dangăt de clopot oaspeții ieşiră din sălaşele lor răzlețe, îndreptîndu-şi paşii spre eleganta terasă pe care se zăreau mesele încărcate cu servicii de ceai, ibrice de cafea şi samovare pîntecoase.

— N-am apucat să dau de fundul celei de-a doua ceşti de licoare cafenie-deschisă, îndoită cu frişcă, şi mi-a şi ajuns la ureche începutul unui vals, iar prin uşile deschise ale sălii am văzut învîrtindu-se cîteva perechi. „Tot nu s-au mai săturat ăştia de zbânțuială ?" mi-am zis în gînd; coborînd apoi treptele terasei, m-am întîlnit nas în nas cu Prospero [1] al meu, care s-a grăbit să-mi şoptească la ureche că petrecerea din acea seară va începe cu un concert, veste care mi-a făcut o mare plăcere, deşi, drept să spun, nu mă aşteptam la cine ştie ce surpriză. Veți vedea, însă, că m-am înşelat.

— După ce şi-au făcut preumblarea de seară, puțin mai apoi oaspeții s-au adunat iarăşi, fiecare îmbrăcat cu ce apucase, care în redingotă, care în surtuc, iar cei care se țineau de bonton ori aveau ifose de anglomani — în frac. Cît priveşte toaletele sexului frumos, nici c-ar mai avea rost să vorbesc. O lume întreagă ştie doar că nu se află făptură femeiască pe fața pămîntului, c-o fi ea frumoasă ori slută foc, în stare a pregeta cumva să-şi schimbe de cîte douăzeci de ori pe zi îmbrăcămintea, cînd ştie că are a se vedea cu o seamă de oameni, fie chiar şi nişte pocitanii, însă de alt sex decît ea. Rog deci pe stimatele mele cititoare să nu fie mînioase pe mine: nu-i nicidecum o năzărire la mijloc, ci adevărul adevărat.

1 Prospero — personaj din drama feerică „Furtuna" de Shakespeare, înzestrat cu putere magică (n. ed.),

— Cum spuneam, aşadar, musafirii s-au adunat şi s-au aşezat fiecare la locurile lor, bineînţeles, potrivit unei anume rînduieli, cei mai simandicoşi în faţă, iar restul, adică plevuşcă (printre care, vezi, doamne, şi noi) s-a aciuat care pe unde a găsit, mai la umbră, printre coloane. Cînd toată lumea s-a rostuit, pe o podină mai ridicată, închipuind o estradă, s-a înfăţişat capel- maistrul, un iobag slobozit, om spătos şi voinic, cu o mutră vădită de lacheu.

— — Uite-l şi pe elevul faimosului Spohr[1] ! şopti cineva lîngă mine.

0 clipă mai apoi a început a fremăta în sală „Furtuna" lui Mendelssohn[2]. A fremătat şi a continuat a fremăta, frumos executată, ce-i drept. Mai cu osebire m-a impresionat violoncelul. Instrumentistul şedea mai în avanscenă faţă de

1 Spohr Ludwig (.1784—1859) — violonist virtuos şi compozitor german (n. ed.).

2 Mendelssohn-Bartholdy Felix (1809—1847) — cunoscut compozitor german ;

restul orchestrei, pare-se, ca să atragă mai mult atenția asupra sa (așa cum era de fapt). Tînăr, judecînd după față, palid și uscățiv, asta-i tot ce am putut vedea, mascat cum era de violoncel. Cu atîta simțire a interpretat partea solistică și cu asemenea meșteșug, încît nici Servais[1] însuși, cred, n-ar fi cîntat mai desăvîrșit. De un singur lucru- m-a cuprins mirarea : nimeni nu s-a gîndit să-l aplaude. Iar ca să bat din palme așa, de unul singur, n-ar fi fost cuviincios, cum puteam să-mi dau cu părerea, și apoi ce soi de musafir eram, la drept vorbind ? Dumnezeu știe cine eram și de unde răsărisem acolo ! Ce ar fi spus oaspeții cei simandicoși?

— între timp, „Furtuna" se terminase și auzeam ici și colo laude aduse cam cu jumătate glas artistului : — Bravo, Taras! Bravo! Se cunoaște c-a fost în Italia!

opera sa de orientare democratică a jucat un rol progresist în istoria muzicii germane (n. ed.).

1 Servais Adrien-François (1807—1866) — violoncelist cu renume mondial. T. Şevcenko l-a ascultat la Petersburg,

— În timp ce orchestra îşi acorda instrumentele, am izbutit să prind cîte ceva de ştire de la un vecin despre muzicantul care îmi stîrnise curiozitatea. S-a executat apoi uvertura la „Preciosa"[1] de Weber, şi mult mă cuprinse mirarea văzîndu-l pe violoncelistul meu de astă dată cu o vioară în mînă, chiar lîngă capelmaistru ; puteam acum să-l privesc în voie.

— Era tînăr de tot, să fi avut cel mult douăzeci de ani, zvelt şi mlădios, cu nişte ochi negri aprinşi, cu buze subţiri, pe care flutura un zîmbet abia desluşit, şi cu o frunte palidă, înaltă. într-un cuvânt, un gentleman în toată puterea cuvîntului, şi pe deasupra, cît se poate de simpatic.

— După ce a cîntat aria din „Preciosa", nu mi-am mai putut ţine firea şi strigînd deodată „bravo !", am început să aplaud de-mi trosneau palmele. Toată lumea, vă închipuiţi, s-a uitat la mine ca la un zănatic. Eu însă nici că m-am sinchisit, am continuat să bat din palme şi să-i dau înainte cu „bravo!", pînă cînd, în cele din urmă, privirea bovină a gazdei m-a făcut să mă dezmeticesc.

unde venea adesea în turnee prin deceniul al cincilea al secolului trecut (n. ed.).

1 „Preciosa" — operă de Charles-Maria Weber (1786—1826), celebru

— Muzicanții își acordau din nou instrumentele, dar cum nu mai trăgeam nădejde să aud o bucată atît de frumoasă, am ieșit afară în parc. Era o noapte cu lună, molcomă și caldă. Și-n vreme ce mă preumblam agale în jurul casei, dinăuntru răzbătea pînă la mine, des- prinzîndu-se din vălmășagul de sunete, glas duios de violoncel sau lăută, și chipul trist al muzicantului, pe care flutura un zîmbet melancolic, stăruia ca aievea în fața ochilor mei.

— „Unde l-am mai văzut oare? Parcă l-am mai întîl- nit undeva", mă tot frămîntam eu, pînă ce, într-un tîrziu, după ce mi-am strunit mult și bine memoria, m-am luminat deodată, amintindu-mi că-l zărisem în timpul mesei, cu șervetul pe mînă, stînd lîngă scaunul stăpînului casei.

— Față cu această descoperire, mult n-a lipsit să mi se facă rău.

— Muzica încetase între timp și m-am urnit și eu din loc. îndrumîndu-mă pe alee, înainte, prin livadă, spre stejarii cei bătrîni și tainici. Nu apucasem să mă depărtez, însă, prea mult, cînd am auzit deodată în spate un foșnet ușor de pași; mi-am întors ochii și mi-am dat seama că era violoncelistul care venea după mine. Mă pregăteam tocmai să-i adresez cuvîntul, dar pînă să mă dezmeticesc, m-am pomenit că-mi ia mîinile și cu lacrimi în ochi le duce la buze:

— Ce faci, ce-i asta? Ce ți-a venit? l-am întrebat, căutînd să-mi desprind mîinile.

— Vă mulțumesc ! Vă mulțumesc, a îngăimat el cu glas înăbușit. Sînteți singurul om care m-a ascultat și care m-a înțeles!

— Mai mult n-a putut spune, fiindcă l-a podidit plîn- sul. Fără un cuvînt, l-am apucat de braț și l-am îndrumat spre un prag de pămînt ca o laviță acoperită cu iarbă, tocmit jur împrejurul unui stejar rotat, bă- trîn de veacuri.

— Am stat amîndoi aşa o bucată de vreme, fără a scoate o vorbă.

— Aţi fost atît de bun cu mine! a îngăimat el într-un tîrziu.

— Tocmai atunci l-a strigat cineva pe nume.

— Aşteptaţi-mă sub bolta de viţă. Mă-ntorc îndată, mi-a spus şi a plecat la iuţeală.

— „Aşa vor fi fost şi acei inspiraţi ***Minnedinger-i*** ai secolului al XlI-lea, cugetam eu petrecîndu-l cu privirea. Şi cînd te gândeşti cît de puţin avansaţi sîntem faţă de cavalerii-tîlhari de nobilă viţă ai acelor triste vremuri! Şi între timp cultura progresează, întinzînd tnereu pasul!"

— M-am sculat de pe laviţă şi am plecat mai departe pe o alee ce ducea spre bolta de viţă. Nu ştiu de ce, dar nu mă aşteptam să aud din gura lui povestea unei vieţi nefericite, aşa cum se întîmplă îndeobşte în astfel de împrejurări şi, slavă domnului, nu m-am înşelat. E adevărat că şi-a deschis sufletul faţă de mine, şi poate chiar mai mult decît voia, dar nu în graiul nostru banal şi sărac, în cuvinte, ci prin mijlocirea acelor fermecate sunete dumnezeieşti ce picurau suspinele unei înlăcrămate inimi fără de prihană.

— A venit sub bolta de viţă, unde mă aflam, aducîn- du-şi violoncelul, şi fără să rostească un cuvînt, a în-ceput să-l înstruneze, apoi, ca de încercare, mai mult într-o doară parcă, mi-a cîntat mult vestita cavatină din „Norma"[1].

1 Opera compozitorului] italian

La auzul acelei urzeli de sunete, am simţit că mi se taie răsuflarea.

— Fără a ridica arcuşul de pe strune, a cîntat în continuare una din acele mazurci pline de duioşie ale inspiratului Chopin. Şi cînd s-a stins şi ultimul sunet, a murmurat abia desluşit:

— — Avem şi noi balul nostru astă-seară.

— Şi a cîntat aşa, în şir, cîteva mazurci de Chopin, care mai de care mai melodioasă şi mai înduioşătoare.

— Cînd s-a isprăvit şi ultima bucată, am întrezărit printre frunzele boitei chipurile încremenite a numeroşi ascultători: erau jupînesele, lacheii şi surugiii boierilor sosiţi de prin vecinătăţi. Părăsiseră ferestrele unde şedeau să caşte gura la danţurile germane pe care le învîrteau cuconiţele şi conaşii lor atît de bine dresaţi şi veniseră să-l asculte pe Taras cîntînd.

— După ce a mai stat oleacă să se odihnească şi să-şi înstrune lira, Orîeu[1] a dezmierdat uşor coardele cu arcuşul, dînd glas unui cîntec popular de prin părţile

Vincenzo Bellini (1801—1835) (n. ed.).

1 Orteu — cîntăreţ legendar din mitologia greacă (n. ed.).

— noastre într-o înlănțuire de sunete pline de o suavă tristețe, pe versurile:

— *Vin la vale carele, Coborind pripoarele... /*

— Şi pe această temă a început a improviza o seamă de variațiuni cu mii de înflorituri, aşa cum în viața mea nu mi-a fost dat să ascult, şi nici nu cred că voi mai avea parte să ascult vreodată. Auditorii strînşi în jurul boitei au stat fără a se clinti tot timpul cît a cîntat muzicantul, şi au stat aşa, cu suflarea tăiată, ațintind urechea încă o bucată de vreme după ce dîn- sul însăilase şi ultima din acele meşteşugite variațiuni; într-un tîrziu, din toate piepturile a ieşit un singur suspin şi iarăşi a coborît tăcerea.

— Fără un cuvînt, l-am luat de mînă pe muzicant şi i-am făcut semn să plecăm de acolo. Am ieşit de sub boltă şi am mers aşa împreună un răstimp îndelungat pe alee, fără a schimba o vorbă, ca şi cum ne-am fi temut să rupem tăcerea. Dezmeticindu-mă în cele din urmă, l-am întrebat:

— Unde ai învățat să cînți?

— Am început acasă.

— Şi pe urmă?

— Pe urmă au plecat boierii în străinătate şi m-au luat şi pe mine; cît au rămas dînşii la Berlin, am fost de cîteva ori la Spohr; cu altcineva n-am mai învățat.

— Bine, dar Spohr cînta la vioară.

— Păi asta am şi învățat cu el — vioara. De fapt, eu la vioară cînt, asta mi-i meseria, violoncelul e numai aşa, pe de lături.

— Şi ce ai de gînd să faci de aci încolo? Fiindcă fără doar şi poate eşti un artist, un artist adevărat, un mare artist!

— Ce pot să fac? Să mă spînzur, altceva nu-mi ră- mîne de făcut.

— E drept că nici eu nu vedeam ce putea să-l aştepte mai bun.

— 129

—

— Astă-vară, a continuat el, a trecut pe aci pe la noi Glinka — venea de la Kaceanovka; m-a ascultat cîntînd la vioară şi la violoncel, m-a lăudat şi a stăruit apoi pe lîngă boier să mă slobozească. Dînsul a zis amin şi i-a făgăduit c-aşa o să facă şi cu asta s-a mîntuit povestea.

— Nu trebuie să-ţi pierzi nădejdea. Cu ajutorul celui de sus ai să vezi c-au să se aranjeze lucrurile.

— Nici nu mi-am pierdut-o, Mihailo Ivanovici pare un om tare bun şi cred că mă pot bizui pe dînsul.

— Poţi avea toată încrederea în el, numai să nu fi uitat cumva de dumneata. Ce-ar fi să-i scrii?

— De scris, îi scriu eu, dar cum să-i trimit scrisoarea ? Nu ştiu unde şade.

— -— Lasă că ştiu eu, dă-mi-o mie. Apucă-te şi scri-o chiar în ia-seară, ca mîine, cînd voi ajunge în oraş, s-o şi pun la poştă.

— Cum între timp ne întorseserăm iarăşi la bolta de viţă:

— Să vă mai cînt ceva? m-a întrebat el, aplecîn- du-se să ia violoncelul.

— Nicî nu ştiu cum să-ţi mulţumesc. Cred că eşti obosit, du-te de te odihneşte oleacă şi cată să fii mîine gata cu scrisoarea.

— Si cu asta ne-am despărţit.

— După cină (înainte de răsăritul soarelui), mi-am luat rămas bun de la dumnealor stăpînii conacului şi fără să mai dau prin tabără, am luat drumul spre sat, să năimesc un cal şi o căruță să mă ducă îndărăt la oraş, sau barem pînă la stația de poştalioane. Dar vai! în tot satul, cît era el de mare, n-a fost chip de găsit nici cal, nici căruță. „Aferim, chivernisiți foc țăranii aceştia ! Vor fi avut pesemne mai toți vreo meteahnă, fie lenea, fie băutura, altminteri cum se poate să nu se afle în tot satul o mîrțoagă de cal şi o hodoroagă de căruță? Curioşi oameni şi țăranii noştri: de nu-i iei cu toroipanul, nu faci treabă cu ei. Și totuşi, cînd stai şi te uiți, prea tare au fost ei, biet', luați cu toroipanul", gîndeam în sinea mea, privind satul despuiat, i Nu era nimic de făcut; m-am dus la crîşmar şi am năimit de la el (fireşte, cu un preț destul de pipărat) gloabă să mă ducă pînă la nu ştiu care fermă cale de vreo cinci verste.

— Acolo, m-a încredințat el, o să puteți tocmi şi patru cai pînă la Priluki.

— Cu ajutorul inimosului Taras Feodorovici (violoncelistul), ne-am strîns, de bine, de rău, calabalîcul şi am pornit la drum spre Priluki.

— Spune-mi, te rog, ce fel e gospodăria unde mergem acum? l-am iscodit pe mentorul meu, care picotea, toropit de somn.

— Ce gospodărie ? A, e vorba de ferma lui Anton Adamovici. Ce oameni de ispravă, şi dînsul şi Mariana Akimovna! Tare de ispravă! Ne ducem la ei, neapărat! De cînd nu i-am mai văzut!

— Bine, să mergem la ei. Tot n-am altceva de făcut decît să bat drumurile, pîn-o fi să dau de poştă.

— N-o să te căieşti, zău, ai să vezi. Anton Adamovici e o comoară de om. E medic şi şi-a început cariera în marină, şi

tot ca medic pe un vas şi-a închе- 'iat-o; a făcut de vreo două ori ocolul pămîntului, pe urmă şi-a dat demisia din serviciu şi primeşte acum pensia întreagă ; şi-apoi mai dă şi consultaţii particular, ca medic de casă al amfitrionului nostru, care pe lîngă altele i-a mai dăruit şi ferma cu terenurile înconjurătoare. Ce-i mai lipseşte? Să tot petreacă pe lume şi să-i mulţumească celui de sus!

— Şi de mult şade aici ?

— Să fie vreo zece ani, ba chiar şi mai bine.

— Are şi familie?

— Nu, sînt numai ei doi. E drept că sub ochii lor cresc fetele moşierului — două copiliţe drăgălaşe, să le mănînci, care, ca să zic aşa, sînt ca şi odraslele lor, dacă ei n-au avut parte de copii. Una să tot aibă vreo şase anişori, iar cealaltă e ceva mai micşoară.

— Dar de ce tiu Íe-or fi adus la bal ? La vîrsta asta cred că ştiu a dănţui *cachucha*[1]. Jocul ăsta e doar podoaba unui bal!

— Nu, n-aş crede să fi învăţat încă a învîrti cachucha. Trebuie să ştii că mama lor ţine să fie crescute cît mai departe de oameni, ca la vremea lor să le scoată în lume cu desăvîrşire neprihănite, ca doi puişori de sub aripa cloştii. Grozavă idee, nu-i aşa? Pe mine, îţi spun drept, mă încîntă — e o idee filozofică şi morală totodată, ba chiar, ca să zic aşa, şi poetică. Dumneata ce crezi?

— E într-adevăr o idee poetică, şi atîta tot. Nu mi-aş fi închipuit, însă, că Sofia Samoilovna are copii. E atît de tînără încă.

1 Dans popular spaniol (n. ed).

— Şi unde mai pui, şi foarte frumoasă.

— Da, foarte frumoasă, ai dreptate.

— între timp ne ieşise în cale un ţăran, care ne întîm- pinase scoţîndu-şi pălăria de paie. Şi aşa rămăsese încă o vreme, cu capul descoperit, şi după ce trecusem pe lîngă el; stătea locului şi se uita după echipajul nostru, gîndind pesemne în sinea lui: „Cine dracu-or mai fi şi ăştia — boieri să fie ori evrei? Boieri, vezi bine, păi cum? — şi încă din cei de la petrecere."

— Cunoaşteţi, cred, poza aceea cu nişte evrei ce se grăbesc să meargă la sabat. Echipajul nostru arăta, bă-nuiesc, aproape aidoma ca-n poza cu pricina, şi se prea poate că şi călătorii. Cum dar să nu se fi oprit cu gura căscată ţăranii, minunîndu-se de asemenea falnic alai? Trebuie să adaug, spre cunoştinţă, că toată această splendoare nu era de fel perdeluită de colb, pentru că mergeam la pas, şi din adîncul birjei evreului nu ieşeau la iveală decît persoanele noastre, căci birjarul umbla pe jos, ducînd de hăţuri mîrţoaga costelivă.

— În cîteva rînduri mi-au venit la ureche nişte cuvinte în jargon pe care chirigiul nostru le rostea suspinînd. De atîtea ori le-a repetat în şir, încît fără să vreau mi

— s-au întipărit în minte şi l-am rugat atunci să-mi spună ce înseamnă ; omul s-a învoit cam cu jumătate de gură, asigurîndu-mă că erau nişte vorbe urîte.

— Atît de urîte, a mai adăugat, încît nu se cade nici măcar să le gîndeşti, darmite să le spui cu glas.

— Cînd, însă, i-am făgăduit să-l cinstesc cu o băncuţă pentru votcă, s-a uitat neîncrezător la mine şi mi-a tălmăcit:

— *Uni huşavke mes.* Asta în graiul dumneavoastră înseamnă că fără bani un om viu e ca şi cînd ar fi mort. E un proverb de-al nostru, evreiesc.

— Mergeam iavaş, iavaş, pe un drumeag, în mijlocul belşugului de holde scăldate în razele soarelui din faptul zilei. Roua începuse a se zvînta şi cosaşii prindeau a-şi înstruna cobzele în lanul verde încă de secară, ţîrîind atît de domol şi de armonios, încît, de nu m-ar fi ciupit o muscă de nas, aş fi adormit fără doar şi poate. Alungind îndrăcită ceea de gînganie, fără să vreau mi-am aruncat ochii înainte. Doamne, de unde ieşeau aşa, ca prin farmec, asemenea minunății? Inchipui- ți-vă : din inima acelui noian de verdeață, chiar în fața noastră, aş putea spune, au răsărit ca din pămînt vîrfurile unor plopi, apoi treptat, treptat creştetele unor răchiți şi în sfîrşit s-a aşternut la poalele costişei o pădure întreagă, în timp ce mai încolo, peste coama pădurii, se desfăşura cît era valea de largă, ca o albă velință, fața străvezie şi lină a unui lac. Să vezi atîtea minunății la un loc, simțeai că-ți rîde inima de bucurie!

— L-am scuturat pe tovarăşul meu de drum ca să-l trezesc şi să-i arăt şi lui încîntătoarea privelişte.

— Asta-i ferma lui Anton Adamovici. Să coborîm aici şi să mergem o bucată de drum pe jos, prin dumbravă, iar dînsul să ne aştepte devale, la moară.

— După cuvenita poruncă birjarului, ne-am îndreptat spre dumbravă ; de nimerit însă n-am nimerit chiar atît de lesne cum ne închipuiam, pentru că păduricea era împrejurată cu un şanț destul de adînc, iar marginea dimpotrivă a şanțului era proteguită de un gard viu din tufe de agriş.

— Braț la braț cu însoțitorul meu (lucru care, trebuie să vă spun, nu-mi face îndeobște nici o plăcere), am pornit-o pe lîngă gard, de-a lungul căruia stătea de strajă un șir de plopi înalți și falnici. Printre plopi se întrezărea pe alocuri cîte un pîlc de firavi mesteceni ori ieșeau la iveală zveltele trunchiuri ale unor stejari tineri; cînd și cînd perindarea falnicilor plopi era întreruptă pe neașteptate de cîte un stejar bătrîn, care stătea povîrnit peste șanț, răsfirîndu-și deasupra crengile pitorești din margine-n margine, pînă hăt încolo, spre mijlocul drumului.

— Am mers așa preț de vreo jumătate de verstă și mai bine și am ajuns în sfîrșit la colțul împrejmuirii de tufe, unde am luat-o la stînga, pe o cărăruie ce cobora la vale, paralel cu șanțul. Luînd cotul, am putut cuprinde cu ochiul întreaga priveliște a lacului cu unda-i străvezie și lină, în chenar de păpuriș verde și des și de înalte sălcii pletoase. În timp ce ne apropiam de lac, mi-a venit deodată o toană să mă scald în apa cea de cleștar, doar așa olecuță, cît să mă ¡afund de două, trei ori. Călăuza mea însă mi-a atras atenția, și pe bună dreptate, că ar fi o necuviință, mai cu seamă că tocmai ne aflam în dreptul porților umbrite de două sălcii bă- trîne. Am deschis porțile fără nici o caznă și am pătruns în parc. O alee lungă, umbroasă, ducea spre casa ce albea departe, printre ramuri. în drum spre ea, la un moment dat am zărit printre copaci, în preajma aleii, un ins într-o cazacă albă de pînză, cu o pălărie țărănească de paie pe cap și cu un trabuc în gură.

— îl salutăm cu toată cinstea pe Anton Adamovici! l-a interpelat călăuza mea.

— Cel cu cazaca de pînză și-a săltat puțin pălăria și sco- țînd trabucul din gură, ne-a întîmpinat cu un:

— Bine ați venit sănătoși!

— După care ne-am apropiat unii de alții. Era însuși stăpînul parcului sau al fermei, cum vreți să-i ziceți, un bătrîn încă verde și zdravăn, cu figură tipică de neamț.

Descurcăreț cum era, mentorul meu a făcut îndată prezentările, înșiruind toate țițlurile mele, iar An-

— ton Adamovici, cu un zîmbet blînd pe față, mi-a întins mîna, spunînd :

— Cu toată dragostea.

— Am rostit la rîndul meu o laconică formulă de politețe şi ne-am îndreptat cu toții spre alee. Nici n-am apucat bine să facem însă cîțiva paşi, că dintr-un tufiş încărcat cu flori înmiresmate de mălin — țuşti! — au sărit deodată două zgîtii de copile, bălăioare şi drăgălaşe, de vreo cinci, şase anişori, care au tăbărît asupra lui Anton Adamovici, țipînd:

— Aha, vezi că te-am speriat, vezi că te-am speriat!

— Fără a rosti un cuvînt, Anton Adamovici a arătat cu

— degetul spre noi, şi luîndu-şi pe loc tălpăşița, fetițele s-au dus să se pitească îndărătul unui tufiş de mălin.

— De la o vreme am început a călca pe covorul verde al unei pajişti ce se întindea pe de o parte pînă-n marginea lacului, iar pe de alta pînă-n pridvorul unei căsuțe albe, curate, împresurată cu tufe de liliac. Atît de suavă şi de odihnitoare era priveliştea aceea, încît nu se putea să nu mă fi încîntat. Copilițele veniră şi ele fuga, fuguța pe peluză după noi, în timp ce din casă ieşea în pridvor cu o carte într-o mînă şi umbrela în cealaltă o femeie tînără şi deosebit de frumoasă, care le căuta pe fetițe. Era, după cum am aflat mai apoi, guvernanta franțuzoaică.

— Am intrat în pridvor, iar stăpînul ne-a poftit să ne odihnim oleacă la umbră, pînă s-o întoarce dînsul.

— Neavînd ce face, mi-am desfătat ochiul privind joaca fetițelor care zburdau în iarba verde, şi mai cu seamă —

de ce să mă ascund? — statura zveltă şi majes- toasă a frumoasei guvernante; atît de absorbit eram de această priveliște, încît nici n-am prins de veste cînd a ieşit în pridvor să ne întîmpine însăşi stăpîna casei.

— Am salutat-o, cerîndu-mi iertare pentru că fusesem atît de distrat.

— Nu face nimic, nu face nimic, uitați-vă mai departe. La noi, slavă domnului, aveți ce vedea.

— Şi cu un zîmbet şiret se întoarse către însoțitorul meu. Acesta dădu să facă prezentările, dar ea îi tăie numaidecît vorba, spunîndu-i ritos:

— Nu vă mai osteniți, Anton Adamovici mi-a vorbit despre dînsul. Ia stați colea şi povestiți-mi cum a fost la bal.

— Prietenul meu a început să-i descrie petrecerea în fel şi chip, lăsîndu-mi răgaz să mă uit pe îndelete la sprințara stăpînă a casei.

— Era o femeie brunetă ca la vreo treizeci şi cinci de ani, destul de tînără încă, cu nişte ochi căprui, mari şi expresivi. Bucălată la față şi cu bujori în obrajii care îşi păstrau toată frăgezimea în pofida anilor, ni- țeluş cîrnă, cu nişte dinți albi, mari, regulați, şi cu un pic de guşuliță sub bărbie, în totul, tip de ucraineancă; pînă şi glasul şi mai cu seamă accentul ei cînd vorbea îmi amintea de mai ştiu eu care nevastă de modest funcționar sau de cutare protopopeasă mai acătării de prin ținuturile mele de baştină, deşi se purta îmbră- cată ca o cucoană de soi.

— Ei, de-acu' dați-mi pace cu balul dumneavoastră! a spus ea repezit şi, deschizînd uşa, a început a turui din gură:

— Poftiți, vă rog, poftiți în casă ! Deşi taman acuşi, precum ziceți, ați picat de la bal, mă prind că nici n-ați luat ceaiul încă. Drept să vă spun, şi noi tot acuşica făcurăm ochi.

— Şi în timp ce eu mă lăsam călăuzit de gazdă, tovarăşul meu de drum, ca unul ce cunoştea locurile, s-a dus să-l caute pe birjar şi să-l rostuiască pe undeva.

— În prima încăpere, destul de spaţioasă, ne aştepta Anton Adamovici, de astă dată nu în cazacă, ci într-o haină de casă sură dintr-o ţesătură subţire, care m-a invitat să iau loc, fără nici un fel de fasoane.

— Fii bună, Mariana Akimovna, şi trimite-o pe Iarina dumitale s-o poftească la ceai pe Adolfina Franţevna şi pe copii.

— Jupîneasa, o fetişcană sfioasă şi nostimă, îmbrăcată ca la ţară, a sosit îndată şi după ce a primit poruncile

— fostite în cel mai curat grai ucrainean, a ieşit din odaie.

— După cîteva minute a venit şi guvernanta cu fetiţele, iar puţin mai apoi, şi însoţitorul meu. Ne-am aşezat cu toţii în jurul mesei pe care trona coşcogea samovarul. Să nu fi ştiut ale cui erau copilele, aş fi putut crede pe bună dreptate că Mariana Akimovna va fi fost mama lor bună — cu atîta duioşie maternă se purta cu ele. Care, însă, nu mi-a fost mirarea cînd am auzit-o adre- sîndu-se guvernantei în franţuzeşte. „Auzi colo, nevastă de modest funcţionar! Auzi colo, protopopeasă !" m-am gîndit eu. Ce mai calea, valea, eram fără doar şi poate fermecat de Mariana Akimovna; şi dacă i-ar fi vorbit ruseşte Iarinei (care se pare că era singura slujnică în casă), fie chiar într-un dialect oarecare, mi-aş fi putut închipui că-mi va fi fost dat să am în faţa mea cel puţin o contesă sau măcar o doamnă din înalta societate.

— Ca să vedeţi cît de puternice pot fi ideile preconcepute pe care le are omul împotriva limbii sale ma- terne !

— La ceai am aflat' în treacăt cum se chemau cele două fetițe: una, mai măricică de ani, mi se pare (pentru că altminteri aveau amîndouă aceeaşi statură, de par- c-ar fi fost retezate), se numea Liza, iar cealaltă — Nataşa. Şi erau aidoma ca două picături de apă, încît de le-ai fi schimbat locul, n-ai mai fi ştiut care era Liza şi care Nataşa. Şi amîndouă semănau chip tăiat cu mămica lor cea nurlie.

— Din vorbă în vorbă, amfitrioana m-a întrebat la un moment dat dacă mi-a plăcut concertul de la Digteari.

— Căci, probabil, a fost şi un concert, nu-i aşa? a stăruit dînsa.

— I-am răspuns că, într-adevăr, aşa fusese.

— Ce părere aveți despre violoncelist? Nu-i aşa că-i talentat ?

— Admirabil! am exclamat eu.

— E prieten bun cu noi; trebuie să ştiți că nu este numai un artist de mîna-ntîi, dar şi un om de inimă,

— Un suflet cum rar întîlneşti. Dar ce să-i faci? a încheiat dînsa oftînd.

— Lizukăi şi Nataşei nu le ticneşte de trec măcar două zile fără să-l vadă, cît despre Adolfina Franțevna, nici mai încape cuvînt, a adăugat în glumă, sărutînd pe obraz guvernanta, care se îmbujorase toată ; atunci mi-am dat seama că franțuzoaica înțelegea ce vorbim.

— Eram nespus de încîntat să aud vorbindu-se atît de frumos despre omul pe care-l îndrăgisem din primul moment, de parcă l-aş fi cunoscut de cînd lumea.

— După ceai, Anton Adamovici ne-a rugat să poftim şi la dînsul acasă.

— Eu nu-s decît musafir aci, la dumnealor, altminteri bîrlogul meu e colo, în grădină.

— Şi văzîndu-l că-şi ia pălăria, am făcut şi noi la fel.

— Căsuţa albă, acoperită cu paie, unde ne-a dus Anton Adamovici, se afla în mijlocul pomătului; gazda o folosea totodată ca birou şi cabinet de consultaţie. Invenţie curat nemţească !

— Reşedinţa lui Anton Adamovici, ca mai toate casele ucrainene, era împărţită în două printr-o tindă : într-o parte era locuinţa propriu-zisă, iar în cealaltă aşa- zisul chelar. Acolo, în chelar, o încăpere cu o singură fereastră, se aflau farmacia şi biblioteca, iar în tindă — laboratorul. Cel puţin aşa se părea, judecind după alambicul, retortele, borcanele de sticlă şi de lut, rîn- duite pe prichiciul larg al căminului. Pereţii odăii de oaspeţi, adică ai biroului, erau împodobiţi cu arcuri, săgeţi, tomahawk-uri, precum şi alte arme de ale popoarelor primitive, mărturii aduse din călătoriile pe care Anton Adamovici le făcuse în jurul lumii.

— De o parte şi de alta, la perete, erau aşezate două sofale, iar între ele, tot la perete, o masă simplă de stejar, cu o maşină electrică.

— Poftiţi de vă întindeţi olecuţă, că veţi fi obosiţi după drum; între timp eu mă reped la Digteari: ştiţi doar că sînt medicul casei. La bună vedere, atunci.

— Şi ne-a lăsat biroul în deplină stăpînire.

— Nici că mi-ar fi trecut prin gînd atunci cînd am plecat la bal c-o să ajung pînă la urmă în casa unui explorator, a unui adevărat savant, care, cu tot sa- vantlîcul, e un om atît de modest, mi-am mărturisit eu gândurile cu glas tare, cînd am rămas singuri.

— Asta încă nu-i nimic! mi-a replicat însoțitorul meu. Aruncă numai o privire în odaia cealaltă — acolo ai să vezi lucruri rare!

— Și erau într-adevăr rarități! De-a lungul peretelui, de la un capăt la altul al încăperii, pe o masă lată de stejar şedeau înşirate fel şi fel de scoici care de care mai frumoase de prin mările tropicale, iar la mijloc chiar în dreptul ferestrei, într-o cutie scundă de lemn cu capac de sticlă, măsurînd un arşin în lungime, ca şi în lățime, colecția numismatică a lui Anton Adamovici.

— Printre felurimea de monede de toate mărimile, am zărit un taler austriac din secolul al XVTI-lea, pe care se afla gravată adînc stema Moscovei.

— Nu-i aşa că-i o piesă interesantă? m-a întrebat însoțitorul meu, arătîndu-mi talerul, sau mai bine zis, marca e interesantă !

— Dar ce înseamnă marca asta? mi-am împărtăşit mirarea.

— Păi, să vezi, prin anul 1654 sau 55, cînd Ivan Zolotarenko[1], locțiitorul hatmanului, a purces cu regimentele ucrainene să cucerească Smolenskul pentru țarul Moscovei, nu ştiu de ce, cazacii noştri n-au vrut cu nici un chip să primească

1 Zolotarenko I. N. — căpitan tn oastea

leafa în bani moscoviți, drept care li s-a plătit în taleri austrieci, aplicîndu-se pecetea moscovită pe fiecare monedă.

— După ce am admirat colecția lui Anton Adamovici, am ieşit în grădină, lăsîndu-mi tovarăşul să viseze în singurătate, adică să tragă un pui de somn.

— Am cutreierat în lung şi-n lat grădina, vreau să zic, parcul fermei, şi nu mă mai săturam privind arborii

— minunați, aleile curat întreținute şi îndeobşte minuțiozitatea specific nemțească cu care totul era gospodărit. De pildă, la cine, decît la un neamț, ai să vezi sădiți printre pomi harbuzi şi pepeni galbeni, ba chiar şi porumb ? În Germania e un lucru explicabil, la noi însă e pur şi simplu de neconceput.

— Din grădină am ieşit în dreptul iezăturii sădite cu sălcii, am admirat moara ce strălucea de curățenie în huietul roții gălăgioase, pe urmă, trecînd stăvilarul, am ajuns în sat.

— Să fi fost acolo adunate la un loc vreo douăzeci de case. Dar cît de pitoresc era tot satul! Fiecare căsuță părea desprinsă dintr-o cadră.

cazacilor, care a luptat în 1654—1655 alături de armatele Rusiei, împotriva panilor polonezi (n. ed.).

— „Ca să vezi, gîndeam în sinea mea, un cătun, cît să-l ții în palmă, şi-ți rîde inima cînd îl priveşti."

— M-am dat, apoi, în vorbă cu un țăran întîlnit în cale, întrebîndu-l dacă n-aş putea năimi nişte cai pînă la Priluki.

— Ba cum nu, mai încape vorbă, şi o pereche, ba chiar şi două, de-o fi s-aveți trebuință !

— Bine, vin eu mai încolo să mă tocmesc.

— Aşa, aşa, poftiți.

— În celălalt capăt al satului am văzut jicnița boierească şi aria de treierat a stăpînilor, unde grînele şedeau clădite în stoguri. Ducîndu-mă într-acolo, am dat peste jitar, care mi-a arătat aria cu tot ce se afla în seama lui. Nefiind de meserie agronom, am cercetat lucrurile mai mult pe deasupra şi am întrebat ba una, ba alta, ca omul nepriceput, dar după toate cîte am văzut şi am auzit, mi-am dat seama că agronomii cei cu patalamale or mai avea cîte ceva de învățat de la Anton Adamovici, sau barem de la jitarul lui. Cînd l-am întrebat de ce dumnealui, Anton Adamovici, avînd atîta belşug de grîne, nu şi-a făcut o povarnă cît de mică, jitarul mi-a răspuns:

— Dumnezeu ştie. Și eu m-am tot ținut de dînsul să facă una cît de micşoară. „De ce, zice, ca să sporească numărul bețivanilor în zdrențe ? Mai bine lipsă!" E un om ciudat, dumnealui, să nu vadă în ochi pîrdalni- cul cela de rachiu.

— într-adevăr, este un om ciudat Spune-mi, da' bețivi sînt pe aci prin sat?

— Nici pomeneală.

— Foarte bine! Și-atunci ce faceți cu grînele, unde le vindeți?

— —■ Un' să le vindem? Nici vorbă că la Digteari. Că vezi matale, acolo boierii se țin numai de chiolhanuri, iar țăranii se usucă pe picioare. în schimb, crîşme sînt la tot pasul, nu-i uliță să nu aibă cîte una, başca hanul din sat, şi în fiecare crîşmă e cît-o drăcovenie de aceea, un minavet, care cîntă, doar, doar s-or înnădi muşteriii. Şi aşa, vezi, bietul țăran ajunge să-şi bea şi ultimul capăt de ață, în vreme ce-i cîntă la ureche muzica nemțească. Nu degeaba se spune că țăranu-i prost.

— „în schimb boierii grozav s-au mai deşteptat! Of, ce ți-e şi cu filantropia !" mi-am zis în sinea mea, lu- îndu-mi rămas bun de la jitar.

— în drum spre stăvilar, fără să vreau am încetinit pasul, ca să privesc în voie bătrînele sălcii ce-şi scăldau pletele verzi în unda limpede, străvăzătoare. Iar prin bogata urzeală a rămurişului lor, pe malul dimpotrivă al lacului, se zărea în mijlocul frunzarelor umbroase căsuța albă şi zîmbitoare a lui Anton Adamovici, care, aidoma unei femei frumoase ce îşi admiră nurii în oglindă, se oglindea la rîndul ei în luciul liniştit al lacului.

— „Binecuvîntate meleaguri!" am exclamat în gînd şi am pornit-o peste iczătură,- spre căsuța cea primitoare.

— între timp, Anton Adamovici, după ce-şi vizitase pacienții, se întoarse acasă, dar nu singur, ci, spre marea mea bucurie, însoțit de scumpul meu muzicant, care adusese cu el şi violoncelul. Ne-am întîlnit amîndoi în poartă şi ne-am strîns mîinile cu dragă inimă, ca doi prieteni vechi.

— Mariana Akimovna ne-a ieşit înainte şi, luîndu-mă de braț cu aerul cel mai firesc, mi-a spus:

— Trebuie să fiți într-adevăr un suflet ales, dacă l-ați îndrăgit pe Taras Feodorovici, iubitul nostru prieten. Nici n-am cuvinte să vă mulțumesc.

— I-am sărutat mîna fără a rosti un cuvînt. Tocmai atunci venea spre noi Anton Adamovici.

— Ei, ai văzut, ai văzut de ce pozne se ține musafirul nostru? m-a pîrît ea soțului.

— Nu-i nimic, i-a răspuns Anton Adamovici, zîm- bind. N-ar fi mai bine oare să facem ochi dulci borşului celuia? Ce zici, Mariana Akimovna?

— Ba chiar aşa, întocmai. Poftiți, vă rog, domnilor, ne-a îndemnat dînsa, întorcîndu-se către noi, şi am pornit-o cu toții spre casă, unde ne aştepta masa întinsă.

— Cîți oare dintre dumneavoastră, domnilor, care stă- pîniți măcar un singur suflet de iobag, ați catadicsi să puneți lîngă dumneavoastră la masă acel iobag, chiar de s-ar întîmpla să fie cel mai mare geniu din lume?

— îmi pun capul jos că nimeni, absolut nimeni în afară de Anton Adamovici, care era într-adevăr un om ales.

— Taras Feodorovici şedea la masă între cei doi drăcu- şori, Liza şi Nataşa, care nu i-au dat, bietul de el, pace o clipă tot timpul. Admirabilă, sublimă egalitate! Aşa s-ar cădea să trăiască oamenii laolaltă. Dar ce să-i faci dacă nu e chip ? între altele, l-am auzit la un moment dat pe Taras Feodorovici schimbînd cîteva cuvinte franțuzeşti cu guvernanta. Cu asta dragul meu virtuos m-a cucerit pe deplin.

— După masă, noi, adică bărbații, ne-am strîns în bîr- logul lui Anton Adamovici să fumăm. Cum însă nu sînt fumător de felul meu şi cum s-a nimerit ca nici muzicantul nostru să nu aibă asemenea meteahnă, am plecat amîndoi să cutreierăm parcul, şi tot mergînd aşa, am ajuns într-o vîlceluşă, unde se afla o claie de fîn proaspăt cosit. Ispita era mult prea mare ca să-i pot ține piept. Mi-am scos îndată cravata şi redingota şi m-am trîntit în fînul înmiresmat, afundîndu-mă adînc în el, lucru pe care, bineînțeles, se grăbi să-l facă şi tovarăşul meu. Şi pentru ca nu cumva să mă

— toropească somnul, am căutat să aduc vorba pe departe despre cele două fetițe aflate în gazdă, ca să zic aşa, la preastimatul nostru Anton Adamovici.

— Tare-s dulci copiii ăştia şi drăgălaşi! am spus eu.

— Şi mai adăugați — şi fericiți! Nu ştiu, zău, ce s-ar fi făcut bieții copii, de n-ar fi fost aci, aproape, lîngă conacul nostru luxos, astă gospodărie şi oamenii aceştia de treabă şi inimoşi!

— Adevărat! Dar spune-mi, te rog, ce soi curios de om să fie mama aceea în stare să-şi crească astfel copiii? E o vîrstă cînd, pare-mi-se, nimeni nu poate să înlocuiască dragostea unei mame.

— Mariana Akimovna a reuşit pe deplin. Să vedeți cum stau lucrurile : Sofia Samoilovna, mama lor bună, chipurile, este, cum ştiți, o cucoană din lumea mare şi mai ales o femeie frumoasă, căreia nu-i vine de loc la îndemînă cînd o întreabă cîte cineva ce mai fac copilaşii. E ca şi cum i-ar spune: „Vai, ce prost arătați, Sofia Samoilovna". Şi în afară de asta, ca femeie de lume, după fiecare bal (şi avem, ca să ştiți, cîte trei pe an, iar în anii bisecți şi cîte patru) e datoare să le întoarcă musafirilor vizita —■ şi ați văzut ce de musafir- lîc a fost; iar la 17 septembrie vin cu duiumul, de două ori pe cît au fost acum, fie soare, fie vreme rea, fiindcă atunci e ziua dînsei. Şi pînă să întoarcă vizitele la toată lumea, iată c-au şi început pregătirile pentru al doilea bal, apoi pentru al treilea. Şi aşa trece anul. Dacă-i mai rămîne un pic de răgaz, atunci trebuie neapărat să dea o raită la Petrograd, altminteri, cică, se sălbăticeşte de tot în mijlocul hoholilor ăstora. Aşa că spuneți şi dumneavoastră, de copii îi arde ei cînd duce asemenea viață? După mine, nici că putea face un lucru mai cuminte decît să-i dea pe mîna Marianei Akimovna. " ■'

— A făcut într-adevăr un lucru inteligent, sînt de acord. Că-i bine, însă, ori rău ce-a făcut, asta-i altă socoteală.

— E adevărat, nu zic nu, că în cazul de față, simță mintele materne au fost înăbușite de vanitatea femeii de lume care se știe frumoasă. Am auzit mai deunăzi că și-ar fi adus totuși aminte de ele. Peste doi ani, cică, se gîndește să le dea la pension, la Smolnîi. La Poltava, după spusa dînsei, ar însemna să ajungă hohole.

— Și asta-i adevărat. Dar cum de s-a îndurat atunci să le dea pe mîna Marianei Akimovna ? Sau va fi gîn- dit cumva c-ar putea să le ferească de asemenea primejdie, aducînd în casă o guvernantă franțuzoaică și o jupîneasă nemțoaică?

— —■ Ți-ai găsit. Da' de unde! Ca mîine jupîneasa nemțoaică o să semene a ucraineancă sadea; cît despre guvernantă, nici nu mai vorbesc. Să vedeți nostimadă : într-o bună zi Adolfinei Franțevna i-a venit gust să învețe rusește. Mariana Akimovna numaidecît s-a oferit să-i dea lecții dînsa și a învățat-o într-ade\ăr să vorbească, dar nu rusește ci ucraineana. Sofia Samoi- lovna era cît pe ce să se certe cu dînsa din pricina asta. Și încă ceva: e o adevărată plăcere s-o auzi cîn- tînd cîntece de-ale noastre populare. O s-o rugăm să ne cînte ceva.

— Neapărat.

— Iacătă-i! Iacătă-i! am auzit undeva pe aproape niște glăscioare de copii, și pînă să apucăm noi să ne îmbrăcăm hainele, Liza și Natașa au și venit fugulița la noi și l-au înhățat pe Taras Feodorovici de poalele redingotei, zor, nevoie să-l ia cu ele în grădină.

— Haide! Haide! Vă roagă mama să cîntați, o țineau ele una și bună.

— Am luat-o și eu pe urmele „ostatecului" și după cîțiva pași am zărit-o ceva mai încolo pe Adolfina Franțevna stînd rezemată de un copac; m-am apropiat de dînsa și i-am spus cîteva cuvinte amabile în graiul

ucrainenilor, la care, cu o mutrişoară drăgălaşă, guvernanta mi-a răspuns cu foarte multă dezinvoltură, în acelaşi grai:

— Mulţămesc frumos.

— Am plecat împreună, ţinîndu-ne după copile şi dis- cutînd ca doi vechi prieteni. Şi dînsa, ca să-mi arate

—

— cît de bine cunoştea graiul ucrainean, mi-a spus două versuri:

— *Caterină, hăi, mîndruţă, Mî-iai fript inima, drăguţă.*

— Şi atît de nostim le-a spus, încît de n-aş fi ştiut că-i franţuzoaică, mi-aş fi pus capul jos că-i get-beget de pe meleagurile mele natale.

— Şi tot îndrugîndu-i mamzelei Adolfina în grai neaoş ucrainean politeţuri ticluite după moda franţuzească, am rămas în urma fetiţelor şi a muzicantului prins cu arcanul; cînd ne-am apropiat de casă, acesta şi începuse a cînta la vioară sus în pridvor un dans popular de prin partea locului, în timp ce Liza şi Nataşa jucau de zor în faţa cerdacului, cu mînuţele ridicate, încercînd a trosni din degete şi rostind mereu aceeaşi strigătură:

— *Ho p-ciuk, cozonaci,*
Hop-ciuk, şi colaci.

— Anton Adamovici şedea în pridvor şi zîmbea cu bunătate, iar Mariana Akimovna nu ştiu pe[1] care din fetiţe s-o ia mai degrabă în braţe şi s-o alinte ca o mamă bună şi duioasă. Ceva mai încolo se înfiinţase jupî- neasa nemţoaică, care, furată de ritmul înfocat al melodiei, ţinea tactul pocnind din degete.

— Era într-adevăr un tablou vrednic de privit, aşa cum numai nişte oameni simpli şi fericiţi pot închipui laolaltă.

— în grădină, în afară de bîrlogul lui Anton Adamovici, mai era o căsuţă mai micşoară, cu streaşină şi cu nişte bănci de lemn cu spetează aşezate jur împrejur, ţinînd loc de prispă ; în faţa casei străjuia un tei bă- trîn, înconjurat şi el cu o laviţă, dar nu de scînduri, ci din pămînt bătătorit, pe care creştea iarbă. Acolo se afla camera de robotă sau, mai

— 10

bine zis, laboratorul Marianei Akimovna. Acolo erau puse fructele la uscat, se făcea dulceață şi se preparau cele mai felurite

— şi mai delicioase licori şi zămuri de fructe. Iar sub tei, Mariana Akimovna şedea să se odihnească după ce mîntuia treburile.

— Şi tot acolo era strămutat peste vară pianul, pentru că Mariana Akimovna, deşi la o vîrstă cînd viaţa pare destul de prozaică, şi în pofida îndeletnicirilor ei de ordin gastronomic, rămăsese o fire de artist şi, ca să uite banalitatea existenţei de fiece zi, de cîte ori avea răgaz, îi plăcea să plutească pe aripa sunetelor în lumea armoniei, în slăvile cereşti ale divinei fantezii.

— Blîndul Anton Adamovici zăbovea şi el adesea vreme îndelungă să asculte sub tei, trăgînd din trabuc, şi toate preocupările practice şi reci se topeau în acele momente ca omătul în bătaia soarelui de primăvară. Fantazia lui germană prindea aripi, trabucul se stingea în colţul gurii, şi bătrînul se simţea deodată ca şi întinerit.

— În acel intim lăcaş îşi poftise Mariana Akimovna musafirii la ceai.

— După ceai, s-au aprins luminările. *M-lle* Adolfina, fără a se lăsa mult rugată pentru a catadicsi să cînte, aşa cum fac îndeobşte duducile binecrescute, s-a aşezat la pian, în timp ce Taras Feodorovici înstruna violoncelul, şi după cîteva acorduri, a prins a răsuna în line şi armonioase unduiri, coborîte parcă din înălţimile cereşti, una din dumnezeieştile sonate ale divinului Beethoven.

— Am stat cu toţi laolaltă sub tei, ascultînd cu sufletul la gură. Pînă şi copilelor, cît erau ele de sprinţare, le pierise graiul şi, strîns lipite de Mariana Akimovna, se mulţumeau doar să schimbe ocheade, zîmbindu-şi una alteia.

— După sonata lui Beethoven, s-au prefirat, cîntate cu aceeaşi măiestrie şi caldă simţire, două sonate de

Mo- zart, apoi cîteva fragmente din vestitul „Requiem". Şi-n încheiere, tam, nesam :

— *Mers-a un harbuz prin tîrg...*

—

— Copilele au început a ţopăi în jurul Marianei Aki- movna, iar Anton Adamovici a intrat în casă, să-şi aprindă trabucul.

— Variaţiunile pe care însă Taras Feodorovici le-a însăilat pe melodia acestui cîntec, în care veselia se îngemăna cu aleanul, erau astfel izvodite, încît fetiţele s-au strîns iarăşi, tăcute, lîngă genunchii Marianei Akimovna, iar trabucul lui Anton Adamovici s-a stins şi el din nou.

— Cîţi oare dintre oamenii care se lăfăiesc în belşug şi strălucire au parte să-şi petreacă lungile ceasuri de seară într-un chip atît de simplu şi lipsit de orice con- strîngere şi totodată atît de înălţător, de frumos cum am petrecut noi, nişte oameni de rînd şi cu mijloace modeste, acea seară de neuitat? Sînt convins că foarte puţini. Dovadă că ceea ce este cu adevărat sublim nu are nevoie de nici un fel de podoabe meşteşugite, poleite cu aur, dacă nu chiar din aur masiv.

— După ce variaţiunile s-au încheiat, muzicanţii noştri au ieşit afară, în curte, şi au stăruit pe lîngă Mariana Akimovna să le cînte şi dînsa ceva în schimb. Gazda însă n-a vrut cu nici un chip. Degeaba le-am ţinut şi noi hangul, că n-a fost cu putinţă s-o înduplecăm.

— — Las' că vă cînt mîine, a făgăduit ea, azi ar fi ca hreanul după miere. Hai mai bine şi ne-om preumbla pe afară. Ia priviţi numai cum cată-ncoace luna printre crengi.

— Spunînd acestea, se grăbi să intre în casă şi după ce stinse luminările şi încuie uşa, am plecat cu toţii, pă-lăvrăgind voioşi, să admirăm luna plină ce din spatele morii şi a sălciei scorburoase putea fi privită cum se scălda în unda limpede şi întunecoasă.

— Mărturisesc că eram cu desăvîrşire fermecat şi de privelişte, şi de oamenii aceia atît de buni şi de simpli în felul lor de a fi.

— M-am plimbat pînă tîrziu în seara aceea cu Taras Feodorovici; eram cu adevărat încîntat de el. Din vorbă-n vorbă, a început să-mi împărtăşească (lucru

— 10*

—

— ce este în firea oamenilor de treabă şi încrezători) trista poveste a copilăriei sale, fără ca eu să fi încercat a-l iscodi (lucru care iarăşi e în firea scriitorilor). Mi-a împărtăşit-o, văzînd că-l ascultam cu atenție sau mai bine zis cu simpatie.

— — Tata, mi s-a destăinuit el, nici nu-l ştiu cum arăta şi nici mama nu mi-a pomenit un cuvînt despre el. Nici măcar n-aveam un coperiş al nostru, şedeam, cum se zice, prin străini, adică, umblam din uşă în uşă, pripăşindu-ne cînd la unul, cînd la altul din săteni, pînă ce m-am ridicat eu pe picioare. Şi atunci, fiind mai slobodă, mama a căutat să se tocmească la oarecine cu anul, dar, ca un făcut, nimeni n-a vrut s-o primească, cine ştie de ce: poate din pricina mea sau poate unde era atît de slabă şi prăpădită. Și după ce a bătut în zadar la toate porțile, s-a băgat argată în cele din urmă la crîşmarul din sat. N-aş putea sa vă spun anume cîți ani va fi slujit la crîşmar, atîta ştiu numai că eram un băiețandru destul de răsărit cînd a închis ea ochii; pe cît mi-aduc aminte, era bolnavă de piept, asta i-a scurtat zilele. Cu cîteva zile înainte de a muri şi da sfîrşitul, parc-o văd şi azi cum a intrat la ea în odaie, dar ce zic eu odaie, un culcuş sub şopron, a pus capul jos şi nici că s-a mai sculat. Cu puțin înainte de a muri, i-am adus o cană cu apă. N-a mai avut însă putere nici să bea, nici măcar să spună ceva, mi-a făcut doar semn să viu lîngă ea, şi cînd m-am aplecat, abia, abia dacă mi-a atins creştetul cu mina şi m-a sărutat, în timp ce din ochii ei stinşi două lacrimi se prelingeau pe obraz. Apoi a oftat înăbuşit şi şi-a dat duhul.

— A îngropat-o vornicelul din sat pentru o rublă ce mai avea să-i dea crîşmarul din simbrie. Iar eu am rămas să umblu haimana pe uliți, pînă cînd m-am înhăitat cu o ceată de milogi. Printre ei se afla şi un cobzar sau mai bine zis un bandurar orb; cineva a pus o vorbă bună pentru mine, spunîndu-i că-s un băiat aşezat, şi atunci m-a luat să-i fiu călăuză.

— Cinstit vorbind, îmi convenea situaţia, fiindcă oricum aveam un adăpost. Cu atît mai mult cu cît îmi plăcea orbul pe care-l însoţeam. Era un om încă tînăr şi, după cîte-mi amintesc, slab de tot, numai piele şi oase, cu nişte degete lungi, lungi. Mai cu seamă îmi plăcea cînd îşi plimba uşurel, într-o doară, degetele pe strunele bandurii, îngînînd ca pentru sine un cîntec:

— *La marea albastră, pe o albă stîncă. Un mîndru şoim plîngea...*[1]

— Pentru închipuirea mea naivă melodia şi cuvintele acelui cîntec atît de trist erau ceva cu totul extraordinar.

— Tocmai atunci s-a întîmplat să fie un bal la Digteari, ca deunăzi; atîta numai că pe atunci era obiceiul să se facă un praznic şi pentru milogi, obicei care acum nu mai există. Şi bineînţeles, am tăbărît şi eu acolo cu droaia de calici. Şi cum şedeam la poalele unui copac, aşteptînd mîncarea, cobzarul meu şi-a înstrunat ban- dura şi a început să cînte. Lumea s-a strîns buluc în- jurul nostru. El cînta şi eu mă tot uitam încolo şi-n- coace, pînă cînd la un moment dat i-am văzut venind pe stăpînii conacului, însoţiţi de nişte duduci. Oamenii, fireşte, s-au dat la o parte să le facă loc boierilor şi numai ce mă pomenesc deodată cu Sofia Samoilovna că se apropie de mine să mă mîngîie pe obraz:

1 DouS strofe din duma populară ucraineană despre Olexa PopoyicI (n. ed.)i

— — Ce drăguț e! a exclamat ea, şi întorcîndu-se către duduci, a mai adăugat: Să ştiți că-l iau pe lîngă mine ca paj, sigur îl iau.

— Zis şi făcut. A doua zi am şi intrat în rîndurile mulțimii de servitori. Dovedindu-mă, însă, nu ştiu de ce, nedestoinic pentru slujba de paj, m-au pus să învăț a cînta din gură, îndeletnicire în care am dobîndit unele succese. Mai apoi m-au pus de-am învățat vioara şi după aceea şi violoncelul. Asta e toată povestea mea, a încheiat el.

— Destul de tristă, îți mărturisesc.

— Ce să-i faci? Dar dacă trecutul meu e trist cu adevărat, ce să mai spun de prezent? Nici o zare de lumină, nici cea mai mică bucurie. De n-ar fi oamenii aceştia atît de inimoşi, zău, nu ştiu ce m-aş face!

— Nu trebuie să pierzi nădejdea, prietene, dăruieş- te-te cu totul artei dumitale, care-i un lucru atît de minunat, şi dumnezeu o să-ți liniştească sufletul chinuit şi o să răsplătească precum se cuvine răbdarea dumitale.

— Mă întreb dacă Mihailo Ivanovici o să mai fie la Petersburg, cînd o să-i ajungă scrisoarea.

— Fii pe pace, n-a plecat nicăieri: s-ar fi aflat în orice caz asta.

— Şi credeți oare că scrisoarea mea o să aibă vreun rezultat ?

— Fără doar şi poate. Il cunosc prea bine pe Mihail Ivanovici. Nu cred să existe suflet mai bun, mai generos decît al lui, ce să-ți mai spun: e cel mai inimos dintre toți artiştii. Şi încă ceva. Mîine o să ne despărțim şi cred că n-o să ne mai vedem aşa curînd sau poate chiar niciodată ; dumneata însă şi oamenii aceştia de ispravă şi ceasurile petrecute împreună, totul mi-a rămas atît de adînc întipărit în inimă, încît orişice

scrisoare din partea dumitale, fie chiar cîteva rîn- duri, o să fie un dar nepreţuit pentru mine. Scrie-mi, te rog, cînd şi cînd. Şi nu uita să mă înştiinţezi dacă scrisoarea către Mihail Ivanovici va fi avut vreo urmare. Mîine chiar am să-ţi comunic adresa.

— Mi-a făgăduit apoi c-o să ţină un jurnal şi o să mi-l trimită în fiecare lună în loc de scrisori.

— E atîta uşurare pentru mine să vă spun tot ce am pe suflet, iar dumneavoastră mă ascultaţi cu atîta bunăvoinţă, încît scriindu-vă, am să-mi închipui că vă împărtăşesc cu viu grai tot ce am simţit.

— Acasă la Anton Adamovici era încă lumină cînd am ajuns noi, deşi iiu se mai vedea nici q mişcare. Bunul meu Virgiliu horăia cu atîta convingere, încît se auzea pîn-afară. N-a trecut mult şi am început şi noi să-i ţinem hangul.

— A doua zi dimineaţă m-am repezit pînă-n sat să năimesc nişte cai şi o haraba, să pot în sfîrşit pleca împreună cu însoţitorul meu la Priluki; cînd să ies, însă, la iezătură mă pomenesc cu Anton Adamovici că vine după mine, zor nevoie să mă întorc din drum, spunîn- du-mi că nu s-ar fi aşteptat la una ca asta din partea unui om cumsecade ca mine.

— —• Mariana Akimovna nici nu vrea să audă că plecaţi de la fermă pînă-n trei zile. Unde mai pui că şi fetiţele s-au pornit pe plîns, atît de mult le-a necăjit gestul ăsta nedelicat din partea dumitale.

— Cît despre Mariana Akimovna, ne-a dat un perdaf de ne-au mers fulgii.

— -— S-a mîntuit vorba, ne-a luat dînsa la trei păzeşte, nici prin gînd să vă treacă una ca asta. De cînd mă ştiu, ce să spun, n-am pomenit să plece cineva din- tr-o casă de oameni a doua zi după ce a sosit, şi cum încă : cu cai arvoniţi de prin sat! Aşa ceva nu se face, şi nu numai la noi, dar nici la

nemţi. Nu-i aşa, Anton Adamovici ? Spune şi dumneata, că doar eşti neamţ !

— Sînt neamţ aşa cum eşti şi dumneata nemţoaică, îi întoarse vorba, rîzînd, Anton Adamovici.

— Iacătă, ai să vezi că şi Taras Feodorovici mai ră- mîne, tot turuia din gură Mariana Akimovna. Că doară s-a mîntuit cu balul, nu mai are ce face acolo. Şi pe urmă, şi Adolfina Franţevna — nu-i aşa? — s-o jurui să ne cînte cîntece de-ale noastre, ucrainene. Şi fetiţele se juruiesc să joace „greceanîki" toată ziulica.

— Şi „meteliţa" \ mamă, spuseră amîndouă copilele într-un glas.

— Mai putea cineva să se pună de pricină? N-am avut încotro şi m-am dat bătut. Bunul meu Virgiliu a în-

— cercat să spună ceva în legătură cu slujba, cu obligaţiile sale şi cu inspectorul-şef.

— — Ia nu mai faceţi atîta vorbă, inspectorul în sus, inspectorul în jos, inspectorul încoace, zău aşa, că doară vă ştim că sînteţi cunoştinţe vechi. Ia haideţi mai bine la mine să bem ceai, văd eu că altminteri n-o mai scot niciodată la capăt cu dumneavoastră.

— Am tăcut chitic şi schimbînd o privire cu îndatoritorul meu Virgiliu, am urmat-o pe gazdă.

— Aşadar, am fost încă două zile oaspetele acestor oameni de treabă, răstimp în care am reuşit să prind în- tr-o serie de schiţe din condei imaginea fericitei gospodării şi — în linii generale, din cîteva trăsături, a întregului grup ce-l alcătuiau acolo, în primul plan aflîndu-se Nataşa şi Liza, în timp ce jucau „greceanîki". Toate astea, însă, cum vă spun, abia, abia schiţate. între timp, însă, au trecut aproape douăzeci de ani de cînd am simţit bucuria de a privi tabloul acesta însu-

flețit, şi totuşi, cînd mă uit acum la schița făcută pe vremuri, parcă simt reînviind în mine aceeaşi bucurie, aud ca aievea vioara cîntînd şi pe jupîneasa nemțoaică pocnind din degete.

— Cît ar fi de genială descrierea unei persoane ori a unui peisaj, nu cred că reuşeşte să evoce atît de puternic trecutul îndepărtat, aşa cum îl evocă o simplă schiță din cîteva sugestive trăsături de condei. în ceea ce mă priveşte pe mine, cel puțin, aşa se întîmplă.

— în cea de a patra zi a popasului nostru la binecuvîn- tata gospodărie, dimineața pe la orele zece, fericitele şi primitoarele gazde şi toți cîți se aflau în casă, cu cățel şi cu purcel, ne-au petrecut în alai ca pe nişte dragi şi buni prieteni. Nataşa şi Liza nu puteau nici ele, fireşte, să lipsească. Şi ne-au petrecut aşa pînă dincolo de iezătură, ba chiar şi mai departe, străbătînd tot satul cît era de lung, pînă la arie. Acolo ne-am urcat în brişcă lină a lui Anton Adamovici, înhămată cu doi sprinteni telegari, şi am pornit-o la galop pe drumeagul neted şi şerpuitor.

— Bunii noştri prieteni au rămas încă multă vreme locului, fluturîndu-şi batistele, ba încă una dintre fetițe, ca s-o vedem mai bine, a sărit în cîrca lui Anton Ada- movici şi a început a ne face semne de zor cu batista. Apoi brişcă s-a întețit la drum şi de la o vreme alaiul amicilor noştri abia s-a mai desluşit ca un punct în zare. După vreun sfert de verstă, am coborît într-o vîlcea, şi atunci s-a mistuit cu totul sub dunga orizontului. Cînd am ridicat iarăşi dealul, mi-am aruncat pentru ultima oară privirea îndărăt, dar vai, n-am mai văzut nimic altceva decît aria cu stogurile de grîne.

— Eram tare abătut, de parcă m-aş fi despărțit de nişte rubedenii apropiate pentru cine ştie cîtă vreme. Şi aşa s-a şi întîmplat.

— Tot drumul însoțitorul meu n-a scos un cuvînt, ceea ce nu putea decît să mă bucure, pentru că nu mă simțeam în stare să leg nici două vorbe. Curînd însă a început a miji în depărtare oraşul Priluki, în timp ce mai încoace răsăreau de

sub o sprinceană de pădure nişte turle acoperite cu tinichea: era biserica mare a mănăstirii din Gustînea.

— Trecînd pe lîngă mănăstirea-cetăţuie în curs de renovare, mi-a izbit ochiul în chip neplăcut o turlă în patru muchii, nou-nouţă, încă netencuită, cu acoperişul teşit, ca un foişor.

— Ce bazaconie mai e şi asta? l-am întrebat pe tovarăşul meu de călătorie.

— E clopotniţa restaurată a paraclisului de lîngă poarta mică.

— Mă prind că parascovenia asta e opera vreunui gură-cască de prin Kostroma!

— Ba s-avem iertare, nu-i nici un gură-cască, ci un arhitect cunoscut, un adevărat artist.

— îmi place că are cel mai autentic stil bizantin!

— Fii bun, rogu-te, şi nu mai lua în derîdere pe meşterul nostru. Bietul om, îi dau ghes să isprăvească, dar n-a primit încă nici o leţcaie. De la Priluki în drum spre Nejin o să ai ocazia să vezi pe moşia boieroaicei N., în sat, o biserică, chip tăiat templul regelui

— Solomon, pe care tot el a ridicat-o. Chiar şi N., care-i un om cult şi un cunoscător priceput, un adevărat oblăduitor al tuturor artelor, aş putea spune chiar un Mecena al zilelor noastre, a rămas mut de mirare vă- zînd-o ; cît despre sfinţia sa, nici nu mai vorbesc.

— — Omagiile mele meşterului dumneavoastră !

— Între timp intrasem în oraş, iar o oră mai tîrziu îmi şi luam rămas bun de la multstimatul pedagog, rugîn- du-l ca spre folosul culturii să noteze orice lucru ce ar

prezenta vreun interes arheologic şi, în general, tot ce are un caracter popular, de pildă : proverbe, formule introductive la basme, cîntece, legende şi altele asemenea. Mai cu stăruinţă însă l-am rugat ca din cînd în cînd să-mi dea veşti despre bunii noştri prieteni de la fermă. Iar dînsul mi-a făgăduit că va căuta să-mi facă întru totul pe plac, bineînţeles, în măsura puterilor sale.

— Apoi ne-am despărţit şi multă vreme după aceea nu ne-am mai văzut.

— Luîndu-mi ziua bună de la călăuza mea, nici nu mă gîndeam c-o să treacă atîta amar de vreme pînă să ne întîlnim iar. În momentul acela îmi făceam socoteala că de bună seamă în anul următor aveam să fiu trimis din nou în Ucraina de către Comisia arheologică din Kiev, că am să mă duc la Cernigov, iar de la Cerni- gov, trecînd prin Nejin, la Priluki, că voi avea parte să văd în drum vestitul templu ridicat pe cheltuiala moşieresei N. şi prin osîrdia cunoscutului arhitect N., artist consacrat, că la Priluki o să fac un popas de o zi, două, la bunul meu Virgiliu şi, dacă îmi va sta în putinţă, am să mă abat iarăşi pe la mult stimatele gazde, Anton Adamovici şi Mariana Akimovna, ca să admir încîntătoarea lor fermă.

— Aşa chiteam în momentul acela, dar faptele au dovedit încă o dată că omul propune şi dumnezeu dispune. S-a întîmplat ca în răstimp de douăzeci de ani (din ziua cînd am plecat din Priluki) să nu mai am parte să văd nu numai Kievul, Cernigovul, Nejinul,

— Priluki, pe dragul meu Automedon[1] şi ferma, cu tot ce mă fermecase acolo, dar nici măcar să-mi revăd me- leagurile unde am deschis ochii, nici să aud măcar un cuvînt, un singur cuvinţel în graiul matern.

— Ca să vedeţi ce face uneori soarta cu noi!

— După ce am cutreierat douăzeci de ani încheiaţi în lung şi în lat ţara noastră, m-am reîntors în sfîrşit în Ucraina şi, trecînd prin umilul tîrg Priluki, mi-am adus

deodată aminte de căsuţa cu pereţi suri dintr-o răspîntie de uliţi noroioase şi i-am poruncit vizitiului, adică poştalionului, să oprească în dreptul şandramalei păcătoase. M-am dat jos din trăsură şi am intrat în curte. Mi-au ieşit înainte doi băieţaşi :

— Aici şade Ivan Maximovici S. ? i-am întrebat eu.

— Aici! au răspuns amîndoi într-un glas.

— E acasă ?

— Nu, e la şcoală.

— Şi nu mai e nimeni acasă în afară de voi?

— Ba e mama, dar doarme. Ne ducem s-o trezim.

— Lăsaţi, n-o mai treziţi. Vin eu mai tîrziu.

— Şi am plecat la poştă.

— Fusese o zi minunată, ce din păcate era pe trecute ; mi-am lăsat calabalîcul, adică sacul de călătorie şi cufărul, în pridvor şi am înmînat răvaşul de drum căpitanului de poştă, spunîndu-i că nu-i nici un zor să schimbe caii. După ce am pus totul la cale, cum v-am spus, m-am cocoţat pe bagaje, adică pe cufăr, şi m-am apucat să desenez biserica de piatră ce se vedea atît de frumoasă în lumina apusului de soare; era o biserică destul de greoaie ca arhitectură, dar originală, durată de polcovnicul Ignat Galagan din Priluki, primul din tabăra lui Mazepa care s-a despărţit de acesta, predîndu-se ţarului Petru, fapt pentru care, după moartea polcovnicului Nos, a şi fost ridicat la gradul de comandant al garnizoanei Priluki şi înzestrat cu

— ■ Automedon — personaj legendar din mitologia greacă, conducătorul ţarului lui Achille (n. ed.).

— moşii întinse în aceeaşi garnizoană. Pină să desenez eu monumentul ctitorit de vestitul polcovnic, soarele şi începuse a scăpăta şi ulița fusese năpădită de un roi de şcolari; cîțiva paşi mai în urmă, după droaia de copii, venea un omuleț uscățiv şi gîrbov, cu o umbrelă în mînă în loc de baston. L-am recunoscut pe bunul meu Virgiliu şi aproape în pas alergător i-am ieşit înainte.

— Mult timp am stat amîndoi, față-n față, în mijlocul uliței, pînă ce, într-un tîrziu, după ce i-am spus în amănunțime cine sînt, ca să-şi aducă aminte, mi-a întins mîna, exclamînd:

— Anticarul! Anticarul! Va să zică, dumneata eşti 1 Şi eu care te credeam dus dintre cei vii. Cum te-ai schimbat! Mai să nu te recunosc!

— Mulțumesc, bine că ți-ai adus măcar aminte de mine.

— Mereu m-am gîndit la dumneata, dar aşa, după chip, vezi, nu te-am recunoscut. Fă-mi te rog plăcerea şi vino la mine, în umila mea chilioară.

— Tot vorbind aşa, încet, încet, am ajuns la poarta căsuței cu pereții suri, cunoştință din vremuri îndepărtate.

— La poartă se afla ca mai în toate tîrguşoarele de provincie, un fel de laviță pe bulumaci bătuți în pă- mînt. Ne-am uitat la ea şi, fără să schimbăm vreun cuvînt, ne-am aşezat.

— Ei, da, dumneata pesemne ai tot umblat în vremea asta, a rostit el cu amărăciune, ai văzut lumea. Probabil că ai fost adeseori şi în străinătate? Pe cînd eu, cum mă vezi, de cînd m-am înfundat în văgăuna asta, n-am mai ieşit la lumină; zac, cum s-ar zice, într-o desăvîrşită inerție.

— Am stat aşa o mulţime de vorbă, fiecare pe rînd depănîndu-şi trecutul. Iată ce-am aflat din gura lui printre altele: la cîtva timp după plecarea mea, se însurase cu o fată de familie, cu educaţie, deşi fără zestre.

— > — Mă bizuiam să ţinem casă împreună, să ne iubim şi să fim fericiţi; se vede însă că aşa a vrut cel de sus să-mi fac veacul singur ca un huhurez.

— Şi bietului bătrîn îi dădură lacrimile.

— Bădie! se auzi un glas de femeie de după poartă, nu vii în casă? Masa-i gata şi copiii vor să se culce.

— Dă-le să mănînce, mezino, şi du-i la culcare, că noi om mai zăbovi olecuţă. Mezino, o strigă el apoi, să ştii că avem un musafir la masă ; vezi, poate mai pregăteşti ceva, măcar un caras prăjit, şi trimite-o pe Fiokla să ia, ştii tu ce, mezino.

— O trimit acuşi, bădie.

— Da... N-au trecut nici trei ani de cînd trăiam aşa fericiţi, a continuat el cu glasul întretăiat, cînd a plecat dintre cei vii şi m-a părăsit pe vecie. E adevărat că n-am rămas chiar fără suflet de om lîngă mine; mi-a lăsat copilul, care era încă mititel pe atunci, şi numai de dragul lui m-am îndurat să trăiesc mai departe viaţa asta searbădă. în acelaşi an s-a în- tîmplat să moară subit şi bărbatul soră-mi, lăsînd-o asemenea cu un copil mic. Aşa că ne-am strîns amîn- doi în acelaşi ungher şi de bine, de rău, împărţim împreună amarul. Pe copii, cu ajutorul lui dumnezeu, sper să-i dăm la liceu... pe urmă...

— Bădie, se ridică iarăşi de după poartă glas de femeie, intră înăuntru. Afară-i umezeală şi s-a răcorit, şi dumneata eşti numai în redingotă.

— Acuşi, mezino, acuşi! Să intrăm în casă, nu cumva să răcim. Da, acu' nu ne mai putem lăuda nici cu tinereţea, nici cu o sănătate de fier. Haidem înăuntru.

— Ne-am ridicat în sfîrşit de pe bancă şi fără altă vorbă am intrat în casă.

— Odaia în care petrecusem cîteva zile, burlac fiind, în urmă cu douăzeci de ani, era şi parcă nu era aceeaşi. La fel de sărăcăcioasă şi acum, însă de astă dată se vedea o mînă de femeie care dereticase şi dichisise sărăcia. Pe podeaua lustruită erau aşternute preşuri curate, la ferestre perdeluțe albe, balsamine

— şi muşcate în glastre. Masa, divanul de scînduri, scaunele de brad erau aceleaşi, dar parcă arătau totuşi altfel acum. Ce înseamnă o mînă de femeie în casă, oricît ar fi de ordonat un bărbat!

— în existența unui burlac civil lucrul ăsta nu este chiar atît de evident pe cît e la militari. Să luăm, de pildă, locuința unui ofițer holtei; o casă ca oricare alta, cu singura deosebire că de la intrare te izbeşte o duhoare de cîine şi de tutun. Pe cînd la un ofițer căsătorit casa e aceeaşi, ce-i drept, numai că lada pe care la holtei doarme ordonanța cu ogarul, dincoace, în odaia celui însurat, e acoperită cu o scoarță şi ține loc de canapea. Pe măsuța de scînduri, în locul tabacherei şi al uneltelor pentru curățat pipa se află un ştergar de Jaroslavl, chindisit, o oglinjoară şi cîte un lucruşor migălit de o mînă femeiască. într-un cu- vînt, viața de familie, chiar în sărăcie, are un anumit farmec concret, o anumită prospețime, ca să nu mai vorbesc de bucuriile sufleteşti.

— Din odaia învecinată ieşi să ne întîmpine o bătrî- nică îmbrăcată în negru şi cu o bonetă albă ca laptele pe cap, o bătrînică grozav de simpatică şi de cochetă, cum rar mi-a fost dat să întîlnesc.

— îți prezint pe sora mea, Maria Maximovna.

— Drept răspuns, am făcut o plecăciune.

— Dumnealui, mezino, este N.N., un bun şi vechi prieten al meu.

— Am făcut din nou o plecăciune, după care dînsa m-a poftit:

— Luaţi loc, vă rog.

— M-am aşezat. Aruncînd o privire în odaia învecinată, Ivan Maximovici a început s-o laude către mine:

— Nici nu ştii ce surioară bună, deşteaptă şi grijulie am eu. Ca să vezi, mie nici prin gînd nu mi-ar fi trecut să-ţi ofer, cînd ai sosit, un ceai, deşi nu poate fi ceva mai plăcut după drum. Mă simt aici ca-n sînul lui Avram. Ei, şi acum să vedem ce ne dai, draga şi scumpa mea gospodină? Copiii s-au culcat, mezino?

— Da, bădie, s-au culcat, i-a răspuns bătrînica, pu- nînd pe masă ceştile de ceai.

— Bine, las' că ţi-i prezint eu mîine. Ce vîrstă să aibă acum, mezino ? Ştii, sînt de-o seamă, a adăugat apoi către mine.

— împlinesc doisprezece ani la Sînpetru.

— Cum, doisprezece ani? Doamne, dumnezeule, ce repede mai trec anii acum, la bătrîneţe ! murmură el ca pentru sine. Doisprezece! Doisprezece!... Na !... răsări el deodată, aproape strigînd şi se plesni cu palma peste frunte. Era cît pe ce să uit! Ştii că am aci, la mine, o scrisoare pentru dumneata, pe care am primit-o înainte chiar de a mă fi însurat. Stă aşa de atunci, nedesfăcută. Bănuieşti de la cine e?

— Habar n-am, i-am răspuns.

— —• De la mult stimatul şi nepreţuitul nostru prieten Taras Feodorovici. Iţi mai aduci aminte? Violoncelistul de la ferma lui Anton Adamovici.

— Doamne sfinte, cum să nu-mi aduc aminte? Tocmai vroiam să te întreb ce mai e cu dînsul.

— —■ Aşteaptă că-ţi povestesc tot, numai puţină răbdare. Viaţa acestui om atît de înzestrat e plină de întâmplări răscolitoare, unele chiar instructive. Am avut grijă de altfel să notez cîteva din ele. într-o vreme, dacă vrei să ştii, mă bătea gîndul să mă apuc de scris, acu' la bătrîneţe; după ce l-am citit însă pe Mar- linski, mi-a pierit curajul. Ce stil scînteietor, aproape genial! Mezino, dacă nu te superi, caută în sertarul de jos al scrinului, vezi că-i acolo un teanc de hîrţoage legate cu o sfoară.

— Bătrînica i-a adus fără multă zăbavă un teanc destul de voluminos de hîrtii, legat, aşa cum spusese, cu o sfoară.

— Astea-s, bădie? l-a întrebat ea, înmînîndu-i-le.

— Astea, mezino, mulţumesc. Ca să vezi, a adăugat apoi către mine, ce de hîrtie zmîngălită : numai pîr- dalnica cea de literatură-i de vină.

— A desfăcut apoi pachetul şi a început să-l frunzărească. La un moment dat, s-a oprit asupra unui petec de hîrtie albastră.

— Nu ştiu dacă mai ţii minte, a spus el, că m-ai rugat atunci să notez tot ce mi-o veni la ureche din poezia şi înţelepciunea poporului nostru. Ţi-amin- teşti ?

— Sigur că da, i-am răspuns.

— Ei, uite, ţi-am îndeplinit rugămintea. O să găseşti aici un tezaur întreg de înţelepciune. Da' unde o fi scrisoarea aceea ? N-oi fi rătăcit-o cumva ? Ba nu, iat-o. Am trimis-o la Kiev, pe adresa dumitale, şi s-a întors înapoi. Plecaseşi din Kiev.

— Şi mi-a întins un plic îngălbenit.

— Ştii ce? a spus el. Azi e miercuri, ce-ar fi să rămîi la noi pînă la sfîrşitul săptămînii, iar duminică plecăm frumuşel împreună, ţii minte, aşa ca atunci, de astă dată însă nu la bal, ci de-a dreptul la fermă. Acolo ai să-l poţi vedea în persoană pe trimiţătorul acestui răvaş. Pînă duminică o să am şi eu răgaz să pun oleacă de rînduială în terfeloagele astea şi poate c-am să-ţi citesc şi dumitale cîte ceva.
— Am primit fără şovăială; cu toate stăruinţele fratelui şi surorii, însă, n-am vrut să rămîn peste noapte la ei, şi, luîndu-mi scrisoarea, m-am îndreptat spre poşta cu cai.

— Aţi avut cumva prilejul vreodată să citiţi o scrisoare din partea unui prieten devotat, care, datorită întîmplării, să vă fi încăput în mînă abia cu cincisprezece ani mai tîrziu ? Dacă nu, zadarnic m-aş trudi eu să înfăţişez în cuvinte şi să vă împărtăşesc impresia pe care mi-a făcut-o scrisoarea dăruitului meu prieten Taras Feodorovici, impresie cu neputinţă de redat şi de neînţeles pentru un om căruia nu i s-a întîmplat aşa ceva.

— Efectul imediat al unei asemenea lecturi este senzaţia de a vă fi trezit abia atunci din somn şi de a citi nişte rînduri aşternute pe hîrtie chiar în ajun, în

— așa fel încît cei cincisprezece ani mistuiți între timp se pierd ca în pîclă, vi se par un vis.

— Iată ce-mi scria nefericitul meu prieten :

— „Eram la un pas de moarte sau, mai bine zis, în pragul nebuniei, cînd am ajuns la Petersburg şi am aflat că Mihailo Ivanovici plecase de un an şi mai bine în străinătate. Cum vedeți, scrisoarea pe care i-am trimis-o prin dumneavoastră a fost în deşert scrisă. O ! ce cumplită suferință, o suferință pe care cuvintele nu sînt în stare s-o cuprindă îți striveşte inima, cînd cele mai ademenitoare speranțe ale tale sînt fărîmate de călcîiul necruțătorului destin!

— După cum v-am promis, trebuia să vă comunic, îndată ce aş fi aflat ceva, rezultatul scrisorii adresate lui Mihailo Ivanovici, şi iată c-au trecut aproape trei ani pînă să-mi pot aduna puterile ca să vă mărturisesc cît de nemilos au fost spulberate toate nădejdile mele.

— După bal, adică după concertul la care dumneavoastră m-ați aplaudat din toată inima, şi în urma căruia am ajuns să mă simt atît de legat de dumneavoastră ca de un frate bun — după acest bal, cum ziceam, la vreo două săptămîni, Sofiei Samoilovna i-a ieşit un coş pe obraz. Şi cum nu i-a dat pace şi l-a tot zgîndărit, bubulița s-a făcut rană sadea, care pînă în august s-a întins atît de mult, încît abia dacă o mai puteai astupa cu mîna. Vă închipuiți ce era pe sufletul ei: o femeie de toată frumusețea care în mai puțin de o lună ajunsese în aşa hal, că te cutremurai numai ce te uitai la dînsa; şi încă o femeie, gîndiți-vă, care nu pregetase a jertfi dragostea de mamă pe altarul frumuseții ei. Nici ilustrul compozitor Beetho- ven, cred, nu va fi încercat asemenea suferință cînd şi-a pierdut auzul, şi nici marele Buonarotti[1], cînd

— ' Buoanarotti Michelangelo (1475-1564) - genial pictor, arhitect şi sculptor italian din epoca Renaşterii (n. ed.).

—

— a rămas fără lumina ochilor, atît de crîncenă a fost Suferința ei.

— Pe la jumătatea lui august urma să plecăm la Pe- tersburg. Făceam şi eu parte din cvartetul de muzi-canți. Vă închipuiți ce bucurie a fost pe mine. „Am ajuns în sfîrşit la capătul tuturor pătimirilor mele", mă gîndeam. Cînd pătimirile de abia începeau. Şi am plecat. Pe drum s-a îmbolnăvit şi boierul şi pînă să ajungem la Velikie Luki, la poşta din Sîrutî, s-a şi. stins. Numai dînsa cred că l-a băgat în pămînt cu năbădăile ei. Şi, la drept vorbind, ce poate fi mai cumplit pe lume decît o femeie nespus de frumoasă, care se vede sluțită dintr-o dată? E o hienă, o adevărată hienă !

— Sosind la Petersburg, fireşte, nu-i mai ardea nimănui de mosafirlîc şi nici de cvartete; iar îndatoririle mele de lacheu nu-mi dădeau prea mare bătaie de cap; doar cît deretecam dimineața prin casă, pe urmă eram slobod toată ziua să bat ulițele cît pofteam.

— O, mai bine n-aş fi avut parte să văd lumea asta mare, decît aşa, s-o văd, s-o simt şi să nu-mi fie îngăduit nici să mă ating de ea, nici s-o privesc !

— Din ziua cînd am aflat că Mihailo Ivanovici plecase în străinătate, am căzut bolnav de friguri, mai apoi febra s-a ridicat la cap, şi o lună mai tîrziu m-am pomenit, adică m-am trezit în spitalul Petrovski din Petersburg. în fiecare miercuri şi sîmbătă veneau să mă vadă prietenii mei, lacheii din cvartet.

— Şi venind aşa într-o sîmbătă, mi-au dat de ştire că stăpîna noastră Sofia Samoilovna murise sub cuțitul unui chirurg vestit şi că rămăsesem cu toții de izbelişte.

— Cu mare greu mă întremam, atît de greu, încît chiar medicul-şef Koh, cînd trecea prin salon, nici nu se

mai oprea la patul meu. în primăvară totuşi începusem să fac cîţiva paşi pe coridorul larg şi nesfîrşit; iar în mai mi s-a dat voie să cobor la amiază un ceas-două în grădină.

— Trebuie să vă spun că spitalul avea şi o secţie de femei, la etajul al treilea, şi că bolnavele care mergeau spre însănătoşire aveau şi ele voie să se plimbe la amiază prin parc. Într-o zi, cum şedeam aşa pe o bancă, a venit lîngă mine o femeie în halat de dril şi cu o bonetă albă ca a mea pe cap. Am stat aşa, unul lîngă altul, fără să schimbăm vreo vorbă, pînă ce îngrijitorul ne-a trimis înapoi în saloane.

— A doua zi era tot aşa de frumos afară, şi iar ni s-a îngăduit să ne plimbăm la amiază. Am umblat cît am umblat prin grădină şi m-am aşezat pe aceeaşi bancă. Doamna din ajun a venit să şadă iarăşi lîngă mine. Mi-am aruncat ochii aşa ca din întâmplare spre ea şi am văzut că era ceea ce se cheamă o femeie frumoasă, dar trasă la faţă şi atît de tristă, încît îi plîngeai de milă. Pînă la urmă nu m-a răbdat inima şi-am întrebat-o :

— Ce suferinţă vă mistuie aşa?

— Aceeaşi pe care, bănuiesc, o aveţi şi dumneavoastră : sănătatea pierdută.

— Răspunsul ei însă nu m-a mulţumit, şi după un răstimp de tăcere i-am adresat iar cuvîntul:

— Bine, dar sănătatea dumneavoastră e pe cale să se întremeze, şi-n orice caz nu se poate măcina aşa cineva din pricina asta.

— Aşa e, ai dreptate, a recunoscut dînsa şi şi-a acoperit ochii cu mâna.

— Tocmai atunci însă a venit îngrijitorul să ne trimită înăuntru.

— Cîteva zile în şir a plouat şi abia aşteptam s-o revăd pe cunoscuta mea necunoscută. în sfîrşit a contenit ploaia şi ni s-a dat iarăşi voie să ne plimbăm prin grădină. M-am dus întins la banca ştiută şi spre mirarea mea, am şi găsit-o acolo pe întristata mea tovarăşă de suferinţă. Am salutat-o şi mi-a răspuns cu un zîmbet uşor de tot, dar sfîşietor de trist, încît n-a lipsit mult să mă podidească lacrimile.

—

— Tare nefericită trebuie să fiţi, îngrozitor de nefericită, nu-i aşa ? am întrebat-o aşezîndu-mă lîngă dînsa.

— Dar dumneavoastră, dumneavoastră sînteţi fericit ? mi-a răspuns ea pe loc, aruncîndu-mi o privire plină de înţeles, încît am tresărit deodată, şi cînd după o clipă m-am dezmeticit, mi-

am ațintit privirea în ochii ei, care stăteau mai departe pironiți asupra mea, păstrînd aceeaşi expresie grăitoare.

— Uitați-vă bine la mine, a rostit atunci.

— Oricît mi-am dat silința, mi-a fost peste putință să înfrunt privirea aceea fixă a ochilor mari, negri, în-fundați în orbite.

— Se poate oare să nu vă amintiți? a stăruit ea, într-un murmur abia auzit.

— Zău nu-mi amintesc, i-am răspuns.

— Se vede că m-am schimbat îngrozitor de tare...

— Apoi după o scurtă pauză a continuat:

— Cum, nu vă mai aduceți aminte de Kaceanovka, de ziua de 20 aprilie 18... Ei, acuma ştiți?

— Doamne, dumnezeule! Dumneavoastră sînteți, *m-lle* Tarasevici ?

— Eu, abia a reuşit ea să îngăime şi a podidit-o plînsul.

— A doua zi ne-am întîlnit din nou la banca pe care o îndrăgisem şi cu acest prilej mi-a împărtăşit jalnica poveste a unei oropsite vieți.

— Nu sînt prea iscusit la scris şi nici nu mă pricep prea bine să-mi aştern gîndurile pe hîrtie, iar dacă mă voi lăsa furat de tot felul de tîlcuri şi ocolişuri, nu ştiu zău cînd am să mai ajung la capătul acestei scrisori.

— Atît de îngrozitoare sînt însă lucrurile pe care mi le-a povestit sărmana *m-lle* Tarasevici din viața ei, încît şi pe un mut l-ar face să vorbească, iar pe un surd să deschidă urechile.

— O, să fi avut talent de scriitor ! Aş fi scris o carte voluminoasă despre mîrşăviile ce s-au petrecut în satul Kaceanovka.

— Nu-mi amintesc unde anume am citit o maximă care spune că atunci cînd vedem un ticălos şi nu-l arătăm cu degetul, e ca şi cum am fi şi noi la fel de ticăloşi. Aşa să fie oare ? Eu cred că da !

— Iată de ce am ţinut să vă împărtăşesc mărturisirile pe care mi ie-a făcut m-lle Tarasevici, povestea ei şi a boierului din Kaceanovka. Dumneavoastră le veţi da urmarea pe care o veţi socoti de cuviinţă; cel mai bun lucru însă cred că ar fi să le puteţi publica. Ar fi bine totuşi să le scrieţi din nou cu vorbele dumneavoastră, pentru că, aşa cum v-am spus, mie îmi lipseşte talentul acesta.

— Trăia cîndva la noi, în judeţul P., o moşiereasă putred de bogată, în stăpînirea căreia se aflau aproape patru mii de suflete; era o femeie în vîrstă, văduvă şi fără copii, altminteri bună la inimă şi evlavioasă. Nu ştiu însă ce i-o fi abătut într-o bună zi să plece în pelerinaj la Kiev; şi cum a sosit acolo, a şi pus pirostriile în cap, cununîndu-se cu un oarecare domn Arnovski, tînăr şi chipeş. S-o fi temut, pesemne, sărmana, trecută din vîrstă cum era, să nu moară fără a lăsa un moştenitor — mai ştii păcatul ? Şi o dată cu asta — că de, aşa e cînd îşi pierde omul mintea! -— a trecut şi moşia în mîinile tînărului şi chipeşului soţ. Şi cum acesta nu era de loc prost, a ştiut să tragă spuza pe turta lui. Şi pe drept cuvînt: doar nu se însurase cu bătrîna moşiereasă, ci cu averea ei. Pe lîngă diferitele îmbunătăţiri făcute pe moşie, din pricina cărora mai, mai să le trosnească oasele bieţilor ţărani, boierul înjghebase o orchestră (cel puţin ăsta era un lucru de ispravă), mai întîi din muzicanţi tocmiţi cu bani, iar după aceea din iobagi, clădise un teatru luxos, angajase actori şi înfiinţase o şcoală de artă dramatică, bineînţeles, tot pentru iobagi. Şi din petreceri şi chiolhanuri nu mai ieşea. Bătrînica era încîntată de bărbăţelul ei. Cînd, însă, actriţele din partea locului s-au mai înfiripat şi au început să joace roluri de amoreze şi de odalisce, tînărul soţ, luînd aminte la vîrsta şi însuşirile fizice ale fiecăreia, şi-a întocmit un adevărat harem după modelul sultanului turc. Se înţelege că un asemenea aşezămînt nu putea să rămînă multă vreme tăinuit lumii: lucru curios, însă, e că ultima care a prins de veste a fost nevasta cea bătrîioară. Aflînd tărăşenia, s-a

îmbolnăvit, sărmana, de sînge rău şi n-a mai trecut mult pînă şi-a dat sfîrşitul. Cu toate astea, pe patul de moarte l-a iertat pe soţul necredincios, rugîndu-l cu lacrimi în ochi să-i împlinească o ultimă dorinţă, adică să depună o sumă de bani la bancă, iar dobînzile să fie de cheltuială pentru întreţinerea a trei fete orfane la pensionul din Poltava. Dînsul, fireşte, s-a legat cu ju- rămînt să împlinească întocmai dorinţa muribundei.

— Şi într-adevăr a împlinit-o, însă aşa cum ştia el.

— După ce i s-a prăpădit nevasta, a fost ales mareşal al nobilimii, ca om de bine şi destoinic ce se afla. Orfanele n-a trebuit să le caute prea mult, căci le-a găsit chiar în judeţ, şi nu trei, ci dintr-o dată cinci, drept care a înfiinţat pe loc la el în sat un pension boieresc. A angajat apoi un profesor, un oarecare locotenent în rezervă, şi o guvernantă, fără patalama, direcţia pensionului încredinţînd-o surorii sale, o bătrână soioasă, cu nasul roşu, care trebuia să păzească moralitatea elevelor.

— Cînd orfanele s-au făcut mai mărişoare, pe lîngă lecţiile de limba rusă, au început a deprinde şi artele frumoase — cîntul, muzica (adică chitara), dansul şi arta actoricească. Toate, bineînţeles, cu profesori iobagi.

— Printre aceste nefericite orfane se nimerise să fie şi ***m-lle*** Tarasevici. Cînd s-au făcut destul de mărişoare, cele mai nostime dintre ele au ajuns, prin bunăvoinţa directoarei, să împodobească haremul, dar nu în chip de sclave, ci ca nobile sultane. Deşi mai frumoasă, mai sprintenă la minte şi de viţă mai veche decît toate, ***m-lle*** Tarasevici, fiind cam plăpîndă de felul ei, nu reuşise să atragă asupră-i atenţia binevoitoare a sultanului. De altminteri, nu jinduia de loc soarta prietenelor sale, încîntate că erau scoase în lume, pe la baluri, unde dansau, şi că apăreau pe o scenă în faţa numeroşilor oaspeţi, bineînţeles, înconjurate de actori iobagi (căci, fireşte, doar nu era să se ocupe boierul şi de educaţia unor băieţi orfani din rîndurile nobilimii, ca să aibă ele cu cine juca). Ea, biata fată, nu rîvnea nici una din aceste bucurii, ci

se mulțumea să ia pe tăcute cîte un roman din bibliotecă, pe care se ducea să-l citească în grădină, ascunsă în vreun cotlon, unde putea plînge în voie. Și cum ajunsese, astfel, cu timpul, să citească toate romanele aflate în bibliotecă, nu mai știa, sărmana, cum să-și alunge urîtul; și slăbea din zi în zi, încît toată lumea îi menea c-o să moară. Ba în cele din urmă căzu și la pat; era, cum se zice, cu un picior în groapă. N-o să mă credeți dacă am să vă spun că-i înjghebaseră și crucea și poate că i-ar fi croit și sicriul, de nu s-ar fi temut să n-o încapă, deoarece cînd mor oamenii, cică, se lungesc. Crucea era de stejar, înaltă de doi stînjeni; zugravul boierului o vopsise în verde și pictase pe o parte o troiță, iar pe cealaltă chipul maicii domnului întristate, în timp ce jos, la poale, stătea prinsă în cuie o tăbliță pe care era scris: „Aici zace roaba lui dumnezeu, Maria Tarasevici, crescută prin grija d-sale pan Arnovski, decedată în anul 18..., luna..., ziua...". Numai că s-a întîmplat cu totul altfel: fata s-a însănătoșit și a răposat în schimb o jupîneasă, mîna dreaptă a surorii lui pan Arnovski, care, după gura lumii, n-ar fi murit de moarte bună. Cică într-o duminică jupîneasa se apucase să calce o rochie de-a stăpînei sale și nu fusese gata la timp ; bătuseră pe rînd toate clopotele, și rochia tot nu era călcată. Mî- nioasă, cucoana îi smucise fierul din mînă și din „greșeală", chipurile, o pocnise cu el în cap, în așa fel că biata femeie a încremenit pe veci. Dacă-i așa sau nu, asta n-aș mai putea s-o spun. Crucea însă am văzut-o cu ochii mei și am citit și inscripția. Și știți, nu era o cruce ca toate celelalte, ci părea mai degrabă o icoană — și asta într-un biet țintirim de țară, cu niște cruci ca vai de lume, lăsate într-o rînă, ba unele chiar căzute pe jos, ca să nu mai vorbesc de atîtea morminte fără cruce. Și aici, ce să vezi, o zugrăvitură, și încă ce zugrăvitură! Eu cred că pan Arnovski n-a vrut altceva decît să arate lumii: ia uitați-vă cu cît dichis sînt înmormîntate orfanele noastre! Intîmpla- rea făcuse însă ca în locul orfanei să fie îngropată jupîneasa. Ei și, ce-are a face, bine că nu s-a irosit crucea fără folos.

— — În aripa unde se afla pensionul nostru, își depăna mai departe bolnava firul povestirii, era și o sală de muzică și cînd a început să-mi meargă mai bine și să prind puteri, nu era bucurie mai mare pentru mine decît să ascult

cînd se făceau acolo repetiții, închipuirii mele ințețite de boală i se nălucea o lume vrăjită, o lume de basm, mai cu seamă atunci cînd întreaga orchestră se auzea fremătînd precum în depărtări codrul sau valurile mării, pentru ca la un moment dat din freamătul acesta să se desprindă glasul unui singur instrument, vioară sau flaut. O, doamne, nimeni pe lume nu cred să fi simțit asemenea fericire ! împletirea aceea de sunete mi se părea o rugăciune, cea mai curată, mai mîngîietoare rugăciune izvorîtă din adîncul unui suflet îndurerat. O, de ce mi-a fost dat să mă fac bine, de ce n-am rămas așa o veșnicie în starea aceea de lîncezeală și supremă fericire !

— În casă era un pian foarte bun și cînd am început în sfîrșit a umbla, m-am dus fără zăbavă la capelmaistrul nostru și l-am rugat să mă învețe să deslușesc notele și să-mi arate primele exerciții ,1a pian. Și dînsul... doamne, cît l-am blestemat pentru tot ce-am ajuns a cunoaște prin el! De ce a trebuit să-mi dezvăluie taina îngemănării sunetelor, de ce a trebuit să-mi descopere divina armonie care m-a dus la pierzare !

— ! Și asemenea tragere de inimă am dovedit de la cele dintîi lecțiuni, încît nici n-apucase bine să-mi crească

— părul de o palmă (fusesem doar bolnavă de tifos), că ajunsesem să citesc mai repede chiar decît el o partitură și îmi deprinsesem degetele cu aridele studii ale lui Liszt[1].

— Nu numai sunetele, însă, îmi întremau inima lîn- cedă! îmi plăcea deopotrivă și teatrul. Eu citisem toate piesele ce se aflau la noi în bibliotecă (cu repertoriul teatrului nostru nu mă prea împăcăm), începînd cu „Sineus și Truver" de Sumarokov[2] și sfîrșind cu „Hamlet" de Viskovatov[3]. Zi și noapte visam să joc pe Ofelia, dar n-am avut încotro: pentru debut mi s-a dat să învăț rolul fiicei lui Lev Gurîci Sinicikin '>. Rolul mi-a prilejuit un succes desăvîrșit, în schimb din ziua aceea aș putea spune că soarta mi-a fost pe veci pecetluită !

— Atunci cînd m-ați văzut jucînd la Kaceanovka, eu şi începusem a jindui după scenele Petersburgului; cea de acasă era prea strîmtă pentru mine. Spre nenorocirea mea, în aceeaşi vară s-a abătut pe la noi Mi- hailo Ivanovici Glinka — tocmai colinda Ucraina în căutare de cîntăreți pentru capela curții.

— După ce m-a văzut jucînd teatru şi m-a ascultat cîntînd din gură şi la pian, şi-a rostit părerea, zicînd că aş fi o mare artistă. Iar eu, păcatele mele, am avut naivitatea să cred. Dar cine oare în locul meu n-ar fi crezut ?
— Nu ştiu dacă ați băgat de seamă atunci, la bal, pe un tînăr foarte modest, cu nişte ochi bulbucați, puțintel cîrnuț şi cu o gură mare? Era pictorul Şternberg. A stat atunci toată vara la noi. Ce om blajin şi ce suflet ales !

— ' Liszt Fereng (1811—1886) — celebru compozitor şi pianist maghiar (n. ed.).
— [1] „Sineus şi Truver" tragedie de A. P. Sumarokov (1718—1777) — scriitor rus, reprezentant al clasicismului (n. ed.).
— [s] „Hamlet" de W. Shakespeare, în prelucrarea dramaturgului rus S. I. Viskovatov (1786-1831) (n. ed.).
— [4] „Lev Gurîci Sinicikin" — vodevil de D. T. Lenski (1805—1860) — actor şi autor de piese şi vodeviluri (n. ed).

— într-o seară ain cîntat pentru oaspeți, acompaniată la pian chiar de compozitor, o arie din opera lui Glinka „Ruslan şi Ludmila", pe care nu apucase încă s-o ter- mine — dacă vă amintiți, în scena din palatul lui Cer- nomor, aria Ludmilei? în clipa cînd ultima notă s-a stins, s-a pornit deodată un ropot de aplauze, care, bineînțeles, nu erau nicidecum pentru mine, ci pentru compozitor. După ce lumea s-a potolit, Şternberg a venit la mine cu lacrimi în ochi şi fără a spune nimic, mi-a sărutat mîinile. M-a podidit şi pe mine plînsul şi m-am grăbit să ies din sală. Din ziua aceea am fost buni prieteni. Adesea, în amurg, îi cîntam aria lui favorită din „Preciosa" şi de fiecare dată, ascul- tîndu-mă, îi dădeau lacrimile.

— Trecuseră doi ani de cînd dobîndisem aceste succese la Kaceanovka, cînd pan Arnovski îimpreună .-li su- rioara au început a-şi face bagajele pentru Petersburg, unde

aveau de gînd să stea toată iarna. Eu, nici vorbă, m-am ținut de capul lor, zor, nevoie să mă ia şi pe mine. La început n-a fost chip să-i înduplec. Pînă la urmă totuşi dînsul s-a învoit, dar cu o condiție, şi ce condiție! Mă înțelegeți ? Cred că da ! Şi, mă credeți ? Am primit! O ! Blestemată să fiu! Blestemată ! Şi într-adevăr, blestemul m-a ajuns ! Am trecut peste orice de dragul artei şi de dragul capitalei, peste orice! Am sacrificat tot! Şi iată unde m-a dus sacrificiul ăsta nemăsurat: în spital, ca o cerşetoare, mai mult chiar, ca o iobagă oarecare a lui pan Arnovski.

— Şi, sugrumată de lacrimi, n-a mai putut rosti nici un cuvînt.

— în ziua următoare am aflat din gura ei o mulțime de amănunte. Atîta ticăloşie nu s-a mai pomenit; mi se pare o murdărie numai să repet tot ce mi-a fost dat să aud.

— Ca să scurtez această tristă poveste, am să vă spun numai cum s-a sfîrşit. Cînd a sosit la Petersburg, era însărcinată, şi după cîteva luni, timp în care nici n-a scos obrazul în lume, a născut un făt mort. După naş-

— tere au cuprins-o fierbințelile. Şi cum pan Arnovski trebuia să plece înapoi la Kaceanovka, la moşie, a căutat să se descotorosească de ea şi a trimis-o la spitalul Petrovski, unde a fost înscrisă ca iobaga sa. Şi asta-i tot.

— Timp de două săptămîni cît am mai stat în spital, în fiecare zi la acelaşi ceas, ieşeam în grădină şi mă aşezam din deprindere pe aceeaşi bancă, aşteptînd să vină bolnava cea urgisită.

— Cît de ticălos şi de egoist e omul îndeobşte şi îndeosebi eu, atunci abia minam dat seama. Parcă simțeam o uşurare, începusem să mă întremez văzînd cu ochii după ce ascultasem spovedania ei. într-adevăr, trebuia să fiu mulțumit, atîta timp cît erau ființe şi mai oropsite decît mine.

— Martiri! Gîndiți-vă la asta, şi suferințele voastre vor fi cît de cît uşurate!

— De la o vreme luasem obiceiul să întreb în fiecare zi pe un îngrijitor de la secția de femei, unul pe care-l cunoşteam:

— Ce mai face numărul cutare?

— Zace, îmi răspundea el cu sînge rece.
— în ajunul ieşirii mele din spital i-am ațiunt din nou

— Ce mai face numărul cutare?

— E la morgă ! mi-a răspuns şi şi-a căutat de drum; se ducea poate după năsălii, un fel de pat lung de nuiele, să care la morgă încă pe unul ce isprăvise cu suferințele.

— A doua zi, după ce mi-am făcut ieşirea din spital, am cerut să mi se dea voie a înmorimînta pe seama mea cadavrul numărului cutare, lucru ce mi s-a acordat.

— Mi-am chemat prietenii (dacă vă aduceți aminte, venisem patru muzicanți la Petersburg, adică cei din cvartet) şi împreună am dus-o la cimitirul Smolenski; după prohod, i-am cîntat „Odihneşte-o între drepți", apoi am aruncat cîte un pumn de țărînă peste lăcaşul ei de veci, şi cu asta s-a terminat.

— ■Curînd după aceea, vechilul (moşiei mi-a trimis hîr- tiile şi am mai rămas astfel încă un an la Petersburg. Şi ştiți ce ne-a trăsnit prin gînd? Dîndu-ne drept nemți, am colindat prin oraş, desfătînd urechea oamenilor de treabă cu iscusința noastră. Şi vă rog să mă credeți că ne mergea destul de bine, aproape că nu era zi de la dumnezeu să n-aducem acasă cîte o carboavă.

— Pe lingă mîncare şi adăpost, duminica mai căpătăm o carboavă şi aproape în fiecare săptămînă mă duceam de cîte două-trei ori la teatru (bineînţeles, la balcon), şi mai apucam să pun deoparte şi cîte cincizeci de bănuţi de argint, să fie la o nevoie, de pildă, pentru Ser- vais, adică să aim cu ce cumpăra studiile lui pentru violoncel şi mai cu seamă să-l pot asculta pe el însuşi cîntînd. De cîtăva vreme scria în ziare că era aşteptat să vină la Petersburg în postul mare. De-ar da dumnezeu ! Cel puţin pe mine, numai cît mă gîndeam c-o să am parte să-l ascult pe Servais, mă treceau fiorii. Atît de cutremurătoare să fie gloria?

— Ne aflam în pragul iernii şi cvartetul nostru nu mai putea cutreiera uliţele încă multă vreme. încotro s-o apucăm ? Pe tovarăşii mei îi bătea gîndul să lase baltă şi muzică şi tot şi să se bage lachei pe undeva. Aş fi vrut să-i împiedic a face asemenea pas. Dar cum ? Şi tot chibzuind aşa, mi-a venit în minte să mă duc pe ostrovul Krestovski, unde se afla o crîşmă nemţească, şi să vorbesc cu jupînul. I-am spus că sînt cu un cvartet de cehi, şi l-am întrebat de i-ar fi cumva cu supărare să venim duminică să ne încercăm norocul la el în locantă. Jupînul n-a avut nimic împotrivă, aşa că în duminica următoare am înveselit cinstiţii muşterii, cîntîndu-le valsuri ca nişte boemieni sadea ; trebuie să spun că înveselindu-i, ne-am ales şi noi cu ceva. într-o singură zi apn făcut rost de merinde pentru toată săptămînă şi ne-au mai rămas şi bani. Tovarăşii mei au mai prins curaj. A doua duminică şi-n ceile următoare ne-a mers de minune, pentru că intrasem în iarnă de-a binelea.

— Tot mergînd la locantă, ba unul, ba altul a început a ne trimite vorbă prin jupîn să venim să cîntăm pe la petreceri, nunţi etc. Prietenii m-au ales pe mine impresar şi mlînuitor de bani, şi aşa am huzurit toată iarna.

— Din Peski ne-aim mutat pe Nikola Mokrîi. De astă dată nu într-o chiţimie, ci în două 'camere mari cu antreu.

— Peste iarnă, în ceasurile de răgaz, l-am studiat în întregime pe Romberg[1] şi ce-am putut găsi din Ser- vais. Mergeam regulat la Teatrul -mare de două şi chiar de trei ori pe săptămână, şi, cu toate că de la balcon, am văzut şi auzit tot ce s-a dat mai bun în anul acela în capitală.

— A trecut în sfîrşit şi zvăpăiatul carnaval. Apoi şi prima săptămână din post.

— O, afiş de-a pururi întipărit în minte!

— Trebuie să vă spun că de multe ori făceam cîte un ocol destul de mare, abătîndu-mă pe la cutare sau cutare teatru, aşa, nuimai ca să citesc afişul.

— Duminică am fost la o anatemă sobornicească la catedrala Kazanski. La ieşirea din biserică, mergînd pe bulevardul Nevski, am zărit la un moment dat albind ceva îndărătul unei reţele de sîrmă în poarta casei domnului Engelhardt. Am întins pasul şi cînd să ajung la poartă, sau mai bine zis, în dreptul reţelei de sîrmă, mi s-a părut că-i văd răsărindu-mi aievea în faţă pe Servais şi Vieuxtemps[2]. De fapt nu erau decît nişte litere. Am stat aşa o bucată de vreme cu ochii aţintiţi asupra acelor semne sacre, pînă ce am reuşit să pătrund tâlcul lor, şi tîlcul lor era să anunţe un concert pe care Servais îl dădea în aceeaşi seară, la orele şapte. Am cumpărat

1 Romberg Bernhard (1767—1841) — violoncelist şi compozitor german (n. ed.).

pe loc un bilet şi toată ziulica n-am făcut altceva decît să bat de la un cap la altul bulevardul

— Nevski, trecînd în răstimpuri pe la teatrul Alexandrinski şi Mihailovski, să mai citesc o dată afişul.

— La orele şase seara eram în sală. Luminile încă nu erau toate aprinse cînd am intrat eu în sală, fiind pri- mul venit. Uşierul, înainte de a-mi da drumul înăuntru, m-a măsurat din cap pînă în picioare, pesemne fiindcă nu aveam de loc înfăţişarea unui om pentru care o pa- taşcă de cinci ruble e floare la ureche. L-am lăsat însă în plata lui, să gîndească ce-o pofti.

— Lumea începu să se adune şi pe la şase şi jumătate sala era plină. Simţeam un tremur în imine. Cînd, însă, la un moment dat cineva de alături a spus: „S-a şi făcut şapte" — am tresărit o dată şi fiori de gheaţă mi-au cotropit inima, ca şi cum într-o clipă tot singele cald s-ar fi scurs din vine şi în locul lui ar fi început să curgă apă rece.

— S-a terminat şi uvertura, pe care nici n-o ascultasem. Orchestra a făcut o pauză, în care muzicanţii şi-au

2 Vieuxtemps Henri (1820—1881) — celebru violonist şi compozitor belgian, partenerul lui Servais (n. ed.).

acordat instrumentele şi puţin mai apoi a ieşit pe scenă Servais, urmat de Vieuxtemps.

— Doamne sfinte, în viaţa mea n-apn auzit şi nici nu cred să mai am parte vreodată să ascult ceva atît de sublim !

— Liszt faţă de Servais este un fanfaron, un simplu automat, un bun meşteşugar faţă de un artist, nimic mai mult. Aproape că nici nu mai ştiu cum am părăsit teatrul şi cum am ajuns acasă. Atîta doar mai ţin minte că prietenii mei mi-au luat violoncelul şi l-au ascuns.

— Din ziua aceea n-am mai pus mîna pe violoncel şi nici nu mai sînt în stare să-i ascult glasul; e ca şi cum mi-ar înfige cineva un cuţit în inimă.

— Pînă la sfîrşitul postului m-am .mulţumit numai să citesc afişele; o singură dată am fost la Teatrul mare, cînd s-a cîntat oratoriul lui Baydn[1], „Creaţiunea". Şi e într-adevăr o creaţiune. Din păcate însă e prea zgomotos pentru Teatrul mare şi de aceea e mai dificil de ascultat. Pentru aşa ceva ar trebui o sală cel puţin cît Manejul Mihailovski de mare.

1 Haydn Joseph (1732—1809) — celebru compozitor austriac, în opera căruia oratoriul „Creaţiunea" ocupă un loc însemnat (n. ed.).

— A mai fost apoi un concert la Asociaţia pentru propăşirea patriei, la care a luat parte, printre alte celebrităţi, şi contele Vielgorski[1].

— Ce n-aş fi dat să-l ascult! Dar, vai! Lumea asta nu-i făcută pentru toţi la fel!

— în sîmbăta paştilor ne-am pomenit chemaţi cîteşipatru la poliţie, unde am fost încunoştinţaţi că boierul a cerut să ne întoarcem la moşie, şi deci, trebuia să ne strîngem calabalîcul; să fim gata miercurea viitoare, ca să plecăm cu convoiul de puşcăriaşi la Sevastopol.

— Miercuri eram gata de drum şi în zorii zilei ne-am aşezat în urma convoiului de osîndiţi la poarta caste-

1 Vielgorski M. I. (1788-1856) - muzician şi critic de artă (n. ed.).

lului Litovski[2] şi cu lăutele de-a umerea, abătuţi, pe tăcute, ne-am îndreptat spre rohatcă.

— Nu vă mai povestesc călătoria noastră; prea a fost plictisitoare şi cumplită în ticăloşia ei.

— Trecuseră două luni şi mai bine de cînd băteam aşa drumurile în mijlocul gloatei de tîlhari, cînd am ajuns în sfîrşit la Priluki.

— Vă închipuiţi ce simţămînt ciudat, chinuitor m-a cuprins cînd mi s-au înfăţişat iarăşi ochilor locurile unde am văzut lumina zilei.

— Mult timp am pregetat dacă să-i trimit ori nu vorbă din închisoare bunului nostru Ivan Maximovici. în cele

2 Construit pe vremea Ecaterinei a II-a, pentru nevoile anualei, castelul Litovski a fost transformat în 1830 în închisoare pentru osîn-ditii politici. În 1917 clădirea a ars pînă-n temelii (n. ed.).

din urmă, totuşi mi-am călcat pe inimă şi biruind ruşinea şi sfiala ce ană stăpînea fără rost, am rugat un gardian să meargă la dînsul. O jumătate de oră mai tîrziu Ivan Maximovici s-a şi înfiinţat, punîndu-se che- zaş pentru mine.

— Toată noaptea n-am închis ochii o clipă, atîtea am avut să ne spunem, ea doi fraţi buni după o lungă des-

— părțire. între altele, mi-a dat de știre că pan Arnovski cumpărase la licitație moșia îndatorată și lăsată în paragină a răposatului G. și că ținuse să ia la el să le crească pe Liza și Natașa, dar că Ainton Adamovici nu i-o dăduse decît pe Liza, Natașa rămînînd mai departe la ei, și că *m-lle* Adolfina plecase și dînsa o 'dată cu Liza.

— A doua zi am părăsit Priluki și peste noapte am mas la fermă. Nimic nu se schimbase acolo, oamenii erau aceiași; atîta doar că lipseau Liza și cu *m-lle* Adolfina; în schimb, gazdele parcă mai întineriseră între timp și erau și mai bune, dacă se poate, ca înainte.

— Era pe la scăpătatul soarelui, cînd am ajuns la fermă. Țăranii eu care mă întîlnisem în caile la marginea satului se uitau lung la mine, dîndu-mi bună seara, apoi își Scoteau căciulile și se închinau. Asta mă pusese pe gînduri. „Ce să fie oare, de ce s-or fi crucind ?" mă întrebam în sinea mea. Cînd să intru în sat, o droaie de țînci care se zbenguiau pe uliță, dînd cu ochii de mine, au lăsat joaca și s-au tras pe lîngă gard să se uite la mine, iar cei mai răsăriți și-au făcut cruce. Am dat să mă duc la ei să aflu de unde atîta smerenie față de mine, dar ștrengarii s-au risipit ca potîrnichile.

— Mi-am văzut mai departe de drum, dar cînd să trec iezătura, mi-a tăiat calea o băbuță, care s-a oprit locului și după ce s-a închinat și ea, m-a întrebat:

— — Unde mergeți cu sicriașul cela? Că popa din Digteari a murit, n-o fi nime să-l slujească, nu ne-au trimis altu-n loc.

— Atunci abia m-am dumirit că luaseră cu toții cutia viorii drept un sicriaș de copil.

— Ajunsesem aproape de poarta parcului, și încă mai stăteam în cumpănă dacă să intru înăuntru sau să țin drumul înainte ; eram cît pe ce să înclin spre cea de a doua ieșire din impas, cînd cmi-a venit la ureche un glas de copil din

grădină. Era Nataşa. Am împins poarta, dar tot nu mă încumetam încă să intru. Zărin- du-mă însă Nataşa, a prins a striga:

—

— Mamă, mamă, a venit un cerşetor! (Maică-sa pentru ea era Mariana Akimovna.)

— Care cerşetor? a întrebat Mariana Akimovna, ieşind dintre copaci.

— Uite-l acolo, în poartă.

— Şi au venit amîndouă spre mine, dar cînd mai erau cîţiva paşi, Nataşa a dat un ţipăt şi mi-a sărit de gît:

— Mamă! Mamă! Nu-i 'nici un cerşetor, e Taras Feodorovici al nostru !

— într-adevăr, oricine m-ar fi luat drept cerşetor; flenduros, colbuit, cu toiagul în rnînă şi cu lădiţa în spinare. Mariana Akimovna s-a apropiat de mine, m-a privit lung, apoi m-a luat de mînă :

— Poftim, a murmurat dînsa şi deodată a bufnit-o plînsul.

— în clipa aceea am simţit că mi se taie picioarele şi am căzut în genunchi, plîngînd ou sughiţuri ca un copil. Nataşa a dat fuga să-l cheme pe Anton Adamo- vici şi după cîteva minute mergeam cîteşipatru spre casă, cîteşipatru cu lacrimile pe obraz. Nataşa, plîngea şi ea, fireşte, fără să ştie de ce. Altminteri, era mări- şoară, împlinise unsprezece ani.

— Nu vă puteţi închipui ce nostimă se făcuse! în viaţa mea, nici chiar zugrăvit pe ipînză, nu cred să fi văzut vreodată un copil atît de dulce şi de drăgălaş ca ea.

— Cînd să ne apropiem de casă, Anton Adamovici a tras de mine să mă desprindă de Mariana Akimovna, care mă ţinea de braţ, şi m-a luat la el în bîrlog.

— Aşteaptă-mă olecuţă, mi-a spus, punîndu-mă să şed pe un scaun. Vin acuşica, a mai adăugat închi- zînd uşa.

— în casă la el nu se schimbase nimic, pînă şi mirosul, aerul era acelaşi ca mai înainte, încît mi se părea că abia deunăzi plecasem de acolo.

— Puţin mai apoi a venit un băiat cu un lighean şi prosoape, urmat de Anton Adamovici în persoană, care ducea pe braţ halatul sur şi alte lucruri de îmbrăcăminte.

— 12

—

— Ghete găseşti în odaia de alături, mi-a arătat el o uşă laterală. Să vii la ceai, cînd o să fii gata. Te aşteptăm, să ştii! mi-a atras atenţia, ieşind din cameră.

— După ce mi-am schimbat înfăţişarea, m-am dus la ei acasă. Nataşa mi-a ieşit înainte în cerdac şi m-a luat de mînă, strigînd :

— Mamă! Mamă ! Ian vezi-l, nici că-l mai cunoşti!

— Şi zicînd acestea, m-a tras după ea înăuntru şi m-a

— aşezat pe un scaun la masă.

— Stai aici, mi-a poruncit ea, în faţa noastră. Să te privim pe-ndelete, că prea a trecut vreme de cînd nu te-am mai văzut!

— Am cercetat din ochi încăperea şi m-am aşezat. Un moment nimeni n-a mai spus nimic. Mariana Akimovna s-a uitat ce s-a uitat la mine fără un cuvînt:

— Am rămas doar ăştia trei, a suspinat ea, din cinci cîţi eram: ţi-aduci aminte, nu ?

— Şi, turnîndu-mi ceaiul, mi-a istorisit în amănunţime povestea pe care o aflasem între timp; mi-a mai spus apoi că *m-lle* Adolfina nu voia cu nici un chip să-i părăsească, şi că abia, abia au înduplecat-o să plece la pan Arnovski, sub cuvînt că trebuia să rămînă cineva cu Liza, care era un drac împieliţat.

— Nataşa? Păi Nataşa pe lîngă ea e un îngeraş de fată, a lăudat-o ea, dezmierdînd-o.

— Mariana Akimovna ar fi vrut să afle toată pătăra- nia mea, însă Anton Adamovici i-a tăiat vorba, zicînd

că pentru aşa ceva mai e vreme şi mîine; deocamdată ar fi fost cu cale să întrebe musafirul dacă nu i-e foame cumva şi dacă n-ar dori să pună olecuţă capul jos.

— După masă am intrat într-un iatac, unde patul era gata făcut.

— „Doamne, dumnezeule, m-am gîndit în sinea mea, de ce im-or fi avînd la inimă oamenii ăştia de omenie? Care părinţi îşi vor fi întîmpinat feciorul întors de la drum după o lipsă îndelungată cu atîta dragoste, cum m-au primit dînşii ? Ce suflete darnice şi mari!"

—

— A doua zi dimineață Anton Adamovici s-a dus la Digteari, pentru a vorbi eu vechilul să-mi îngăduie a mai zăbovi o vreme la ei, la fermă, fiind bolnav.

— Şi astfel mi s-a dat voie să rămîn pînă la sfîrşitul lunii august în mijlocul acestor oameni de inimă, ca un fiu bun la părinți, uitînd cu desăvîrşire călătoria plină de buclucuri făcută la Petersburg şi tot ceea ce am avut de pătimit pe druim, deşi nu e zi să nu le povestesc mereu aceleaşi lucruri.

— Nu ştiu dacă sufletele celor drepți vor fi avînd parte în rai de fericirea ce trăiesc aici.

— Nataşa nu mă slăbeşte o clipă toată ziua, stăruind să-i dau lecții de pian, deşi la drept vorbind cîntă la fel ca mine. Se ține de capul meu s-o învăț să vorbească franțuzeşte, cu toate că de cele mai multe ori ea mă corectează pe mine. Iar seara, cînd îi povestesc pățaniile prin care am trecut cît am fost purtat sub escortă, se prăpădeşte plîngînd mai mult chiar decît Mariana Akimovna. Atîta dragoste din partea ei nu poate decît să mă încînte.

— E a patra oară că mă aşez să scriu şi nu ştiu nici de astă dată dacă voi apuca să închei scrisoarea. Ce să vă spun, nu mai am nici o clipă de răgaz. Închipui- ți-vă că uneori petreceam toată noaptea în căsuța atît de plăcută a Marianei Akimovna, dînsa la pian, iar eu cu vioara.

— Violoncelul cred că am să-l părăsesc definitiv. Cine s-ar mai încumeta să cînte la violoncel, după ce l-a ascultat pe Servais?

— Din păcate însă fericirii mele i se împlineşte sorocul; peste cîteva zile trebuie să părăsesc ferma şi să dau ochi cu noul meu stăpîn. Parcă-mi spune inima că prea bine n-o să-mi fie de aci încolo, dar ce să-i faci! Cum o vrea dumnezeu !

— E atîta vreme de cînd m-am apucat de scrisoarea asta, încît începusem să mă, obişnuiesc cu ea, şi acum mă cuprinde tristețea la gîndul că trebuie s-o închei. În sinea mea nu m-am despărțit niciodată de dumneavoastră, dimpotrivă, în tot acest timp m-am simțit

— 12* ea — 179

— şi cum am fi fost mereu împreună, împărtăşindu-vă tot ce-mi trecea prin minte, tot ce simţeam: acum cînd mă gîndesc la ce mă aşteaptă pe viitor şi-mi dau seama de toate necazurile ce mă pasc, necazuri pe care nu voi mai avea cui să le mai împărtăşesc, parcă mi se pune o piatră pe inimă.

— M-aş mulțumi să-mi scrieți doar cîteva cuvinte, măcar atît că ați primit scrisoarea, şi am să fiu fericit-

— Adio, neuitat prieten, vă rog să vă mai amintiți cînd şi cînd de nefericitul şi devotatul dumneavoastră muzicant N.

— Ferma...

— anul 18...
— august, ziua..."

— Isprăvind de citit scrisoarea, am încercat să mă odihnesc puțin după drum, dar n-a fost chip să dau ochii în gene. Mereu îl vedeam înainte ca aievea pe bietul muzicant cu violoncelul său, se uita la mine cu un zîmbet sfâşietor de trist, atît de trist, încît mă sculasem tocmai să caut o luminare ca să mai citesc o dată rîndurile pline de amărăciune ce mi 'le scrisese, dar, cînd să-mi arunc privirea pe fereastră, am băgat de seamă că se crăpa de ziuă. Mi-am pus mantaua pe mine şi am ieşit în cerdac. Nici cinci minute n-au trecut şi a venit şi gazda afară. După ce ne-am dat bineţe, Ivan Maximovici mi s-a plîns că şi el s-a perpelit toată noaptea şi că de mult tot umbla prin odaie, cu ochii pe geam, pîndindu-.mă să ies din casă.

— Am avut impresia, nu ştiu de ce, mi-a mărturisit dînsul, că nici de dumneata nu se lipeşte somnul. Eu n-am citit scrisoarea lui Taras Feodorovici, şi totuşi, eram sigur că-i tristă, aşa e?

— întocmai! am întărit eu. Apăsător de tristă, chiar.

— Probabil de aceea n-ai putut să dormi?

— De aceea, într-adevăr.

— Mi-am închipuit. Da' nu-i nimic! Las' c-ai să vezi ce i s-a întîmplat!... Dar stai, mai bine să-ți citesc.

— Cum îți spuneam, acum, la bătrînețe am dat în doaga literaturii. De ce nu, mi-am zis eu, ce, scriitorii nu sînt şi ei oameni ca mine? Subiectul e în sine interesant, dacă-i mai şi dai oleacă de fățuială, poate să iasă un adevărat ¡roman. Şi aşa im-am pus pe lucru... Mi se pare, însă, că mezina ne-a pregătit de mult samovarul. Nici ea, sărăcuța, n-a putut să închidă ochii toată noaptea, nu ştiu ce-o fi avut. Nu-i prima oară însă cînd i se întâmplă aşa ceva. Să mergem, oricum e o îndeletnicire mai plăcută decît literatura.

— într-adevăr, bătrînica ne aştepta la ceai, dar nu în casă, ei în grădină, unde se afla camera de lucru de peste vară a fratelui său. Grădina cuprindea cîțiva pomi roditori cam firavi; tot acolo mai era un chioşc de scînduri proptit în gardul vecinilor. Aici îşi făcea veacul, în timpul verii, Ivan Maximovici.

— Cît era de sărăcuță grădina, te simțeai, totuşi, atît de bine acolo şi atît de liniştit, că, fără să vreau, l-am invidiat pe bietul Ivan Maximovici.

— După ce am băut ceaiul la umbra unei tufe înflorite de soc, Ivan Maximovici m-a luat la el în birou şi, poftindu-mă să şed pe un pat de scînduri, fără velințe, a scos din saltarul mesei un vraf de hîrtii.

— — Şi acum, a spus el, că sîntem singuri şi liniştiţi, ne putem ocupa şi de literatură ! Uite, hîrtiile astea, a adăugat, ipunînd deoparte un teanc de file acoperite cu un scris mărunt, hîrtiile astea sînt ale dumitale. Dacă ţi-aduci aminte, m-ai rugat odată să notez pentru dumneata tot ce voi putea să aflu în legătură cu istoria, înţelepciunea şi poezia poporului nostru. Ai să găseşti aici din toate cîte ceva. Datele privitoare la istoria oraşului Priluki mi le-a comunicat răposatul părinte Ilia Bodeanski, celelalte le-am cules şi eu de ici, de colo, de pe unde am putut. Iar dincoace, a continuat el, despachetând alt teanc de hîrtii, este numai literatură. Am încercat să descriu toate prin cîte a trecut muzicantul nostru de cînd a plecat la Petersburg şi pînă acum, aşa cum le-am auzit chiar din gura lui, bineînţeles, ornamentând pe ici pe colo stilul după mo-

— delul lui Marlinski (siublim scriitor!). Pînă şi titlul povestirii poartă pecete.a ilustrului Marlinski. „Muzicantul sau Cele două orfeline". Nu ştiu dacă-ţi mai aminteşti de Liza şi Nataşa ? Joacă şi ele un rol destul de însemnat în povestirea mea. Ei, cu ce vrei să începem? Probabil că dînsul ţi-a istorisit măcar pe scurt în scrisoare tot ce i s-a întîmplat pînă s-a întors acasă ?

— Într-adevăr, tot, i-am răspuns eu, atîta numai că nu pomeneşte nimic despre călătoria pe care a făcut-o la înapoierea din capitală.

— Cînd a fost, adică, adus sub escortă? Mi-am închipuit, pentru că şi eu a trebuit să-i smulg cu cleştele din gură unele amănunte în legătură cu această călătorie, ca să zic aşa, plină de pitoresc.

— Şi Ivan Maximovici a zîmbit, încîntat de asemenea vorbă de duh.
— Am să încep, atunci, cu călătoria cea cu pricina.

— „Razele soarelui scînteiau în apus, poleind cu aur măreaţa şi larga desfăşurare a rîu!lui Luga (aşa suna

începutul lecturii lui Ivan Maximovici), şi cînd am trecut peste podul nesfîrşit de lung şi cu nenumărate arcade, construit pe piloni peste apa rîului ce se zărea pe alocuri sclipind în păpuriş, radiosul Phoebus[1] se rostogolise la orizont în braţele primitoare ale Theti- dei. Cum însă în regiunile nordice nopţile de vară sînt, ca să zic aşa, destul de luminoase, era încă ziuă afară cînd am intrat în oraşul Luga. Şi, bineînţeles, acolo ne-au dus de-a dreptul la temniţă."

— Din păcate, aici spectaoolul nu-i din cele mai atrăgătoare, m-a lămurit Ivan Maximovici, aşa că •mi-am îngăduit să trec peste el. Fiindcă, cel puţin asta-i părerea mea, o operă cu adevărat literară trebuie să fie scutită de asemenea spectacole triviale, cu

— • Phoebus — zeul soarelii ; Thctis — zei(a mării, În mitologia grcacj (n. ed.).

— toate că, din nefericire, sînt la modă acum. În ce mă priveşte, însă, înţeleg să respect tiparele clasice. Ce vrei, e greu să te schimbi la bătrîneţe.

— A doua zi (întâmplările banale .am să ţi le povestesc prin viu grai, nu-ţi citesc decît descripţiile poetice), au cerut învoire de la comandantul escortei — şi aşa aveau dreptul la o zi de repaos, şi în afară de asta mai era şi sărbătoare... au cerut, zic, învoire, să umble cu taraful prin oraş şi să dea ici şi colo concert (bineînţeles, urmând să aibă şi el partea lui din cîştig).

— întreprinderea lor (cu toate că, la drept vorbind, Luga nu e cine ştie ce oraş mare, ci mai curînd un tîrguşor), întreprinderea lor, zic, a fost încununată de un succes desăvîrşit, căci, deşi o parte respectabilă din reţetă a mers în buzunarul comandantului, le-a mai rămas totuşi atîta eît să le ajungă pînă la Porhov. înainte de a ajunge la Porhov, mai vine o descriere de astă dată redată cu vorbele lui: „O spinare de deal, lungă şi şuie ca nişte metereze ciclopice, peste care drumul de poştă se aşterne pînă aproape de Porhov, apoi oraşul însuşi, precum şi măreţul curs al Şelonei, pe malul stîng al căreia se înalţă ruinele unui străvechi castel..."

— Spre norocul lor, au sosit la Porhov tocmai de rusalii. A doua zi au şi început să colinde uliţele cu taraful, aşa cum făcuseră şi la Luga. Numai că una este Porhovul şi alta Luga; aici grivnele curgeau gîrlă. Un vînzător de la săpunăria lui Jukov (vestitul fabricant de tutun), de pildă, i-a cinstit cu trei carboave, nici mai mult, nici mai puţin. La Porhov le-a mers totul din plin, aşa că de aici şi pînă la Velikie Luki au putut să năimească din popas în popas cîte o căruţă cu un cal, să le poarte lăutele, iar de la Velikie Luki încolo au ajuns să aibă calul lor, o mîrţoagă, nu-i vorbă, dar se chema totuşi că era al lor.

— Şi cum se apropiau de cuprinsurile pururea bîntuite de foamete .ale Bielorusiei, gloaba căra din tîrg în tîrg nu numai lăutele, dar şi pîine cu ghiotura.

— Cîte le-a mai fost dat să vadă pe meleagurile acelea istovite de sărăcie, ce de lucruri zguduitoare ! **Iţi** închipui — pe de o parte, foamete, mizerie, pe de allta, dezmăţ şi tot cortegiul de abjecţiuni al dezmăţului. Toate astea trebuie să ştii că sînt descrise în aşa fel încît să iasă cît mai limpede morala în vileag.

— Aşa, de pildă, atunci au trecut prin Usveatî, dacă ţin bine minte, o liotă de copii "cu genunchii ieşiţi prin piele, în loc să ile împartă ei de mînoare la puşcăriaşi, le-au ieşit în cale să cerşească o bucată de pîine, iar cînd au văzut că artiştii noştri i-au ospătat, au tăbărît şi alţii după ei cu cerşitul, de astă dată oameni în toată firea, şi tmai tineri şi mai bătrîni. Stomacul flămînd nu ştie de ruşine.

— După ce au străbătut astfel acea vale a plîngerii şi a suspinelor, au pus, în sfîrşit, piciorul pe pămintul blagoslovit al iubitei noastre Ucraina şi, în cele din urmă, au poposit şi în modesta noastră urbe, Priluki. ¡tn seara aceleiaşi zile, beam ceai la masă cu dragul şi nepreţuitul nostru muzicant, chiar aici, în chioşc, stînd de vorbă pe îndelete, ca doi buni prieteni ce eram...

— Şi acum, uite ce e: să nu te superi dacă te părăsesc, dar, ştii, datoria mă cheamă.

— Te rog să dispui de timpul dumitale cum socoteşti de cuviinţă, l-am liniştit eu.

— Trebuie să trec pe la şcoală, mi-a explicat, pînă atunci însă — ştii ce ? — ai putea să citeşti manuscrisul. O să dai cu acest prilej şi peste nişte hîrtii scrise de mîna lui Taras Feodorovici, nişte scrisori ce oglindesc în primul rînd starea lui sufletească şi apoi, împrejurările în care trăieşte. Şi încă ceva: pînă una, alta, vreau să mă reped pînă la poştă să le spun să-ţi aducă bagajele; şi o să ne ducem traiul aici în cort, ca doi nomazi, pînă duminică, iar duminică o să dăm o raită şi pe la fermă. ***Bene*** ? [1] m-a întrebat el, strîn- gîndu-mi anîna.

— Bine (lat.) (n. t.).

— **— *Benissime!*** i-am răspuns, şi cu asta ne-am despărţit.

— Manuscrisul, mărturisesc cinstit, mă cam ipunea pe gînduri, în schimb scrisorile din cuprins mă interesau în cea mai mare măsură, aşa că am început să-l frunzăresc.

— Scrisorile cu pricina fiind lipite printre filele manuscrisului, le-am găsit fără prea multă bătaie de cap.

— Iată cum suna cea mai veche dintre ele:

— „V-am făgăduit la plecare, tmult stimate Ivan Maxi- movici, să vă dau cînd şi cînd veşti despre mine şi despre lucrurile ce mă înconjoară. Şi iată, în curînd se împlinesc doi ani de cînd tot dau în brînci la picioarele noului meu stăpîn, şi abia acum mi-am adus aminte de promisiune. Durerea mea e una din acele suferinţe ce se hrănesc din propria lor plămadă şi care nu caută nicăieri alinare. Să mă ierţi, dragul meu Ivan Maximo- vici, pentru asemenea vorbă, dar ce să fac? Asta-i adevărul. Acum însă tmă simt parcă mai bine, destul de bine, în orice caz, ca să pot sta de vorbă cu dumneavoastră. Ce s-a întîmplat oare de nu mai veniţi de loc pe 'la noi ? Am avea atîtea să ne spunem ! Veniţi, zău! Poftiţi şi cu soţia. Uite, de pildă, la 23 aprilie e zaiafet mare ia noi. După cîte ştiu, mai înainte nu vă dădeaţi în lături de la petreceri. Datorită acestei predilecţii a dumneavoastră am ajuns să-l cunosc — mai ţineţi minte? — pe anticarul nostru. Cine ştie pe unde o mai fi acum bietul om! Spuneţi-mi şi mie dacă se întîmplă cumva să-i daţi de urmă.

— Aseară chiar m-am întors de la fermă. M-au găzduit acolo trei zile încheiate. De altfel, ori de cîte ori mă duc pe la ei, nu-i chip să rămîn mai puţin de trei zile. E singura mea bucurie în viaţă. O adevărată bine- cuvîntare! Cred că de cînd e lumea lume, nici un năpăstuit ca mine nu va fi avut parte să-şi tămăduiască rănile inimii aşa cum mi le tămăduiesc eu în mijlocul

— ■ Foarte bine (lat. vulg.) (n. t.).

— acestor oameni cu suflet mare. Ce să vă mai spun că Nataşa s-a ataşat atît de mult de mine, încît de cîte ori îmi iau rămas bun, plînge, mititica, de ţi-e mai mare mila. Ce copil drăgălaş ! Şi atît de înzestrat! Cită sensibilitate pentru vîrsta ei (merge pe-al paisprezecelea an) şi ce minte cumpănită. E îndrăgostită de muzică, atît de îndrăgostită, încît ar fi în stare să şadă zile întregi la pian. Şi, dacă mă credeţi, nici pînă în ziua de azi nu ştie c-a rămas orfană. Ce-i drept, ar fi şi greu să-şi dea seama de asta lîngă Mariana Akimovna, eare-i mai mult decît o mamă bună pentru ea. În schimb şi Nataşa, în nevinovăţia ei de copil, o răsplăteşte din plin, atît de mult ţine la ea. Cît despre Anton Adamovici, nici că mai încape cuvînt, nu ştie cum s-o mai răsfeţe pe Nataşa lui. închipuiţi-vă că uneori stă ferecat toată ziulica la el, în laborator, ca seara să-i poată face o bucurie Nataşei, aducîndu-i cine ştie ce năzdrăvănie meşterită cu iscusinţă. De altfel, acum, de curînd aţi putut vedea cu ochii dumneavoastră lucrurile astea. După cîte am aflat, zilele trecute aţi fost pe la dînşii în vizită, împreună cu soţia. Nici nu ştiţi ce rău îmi pare că n-am prins de veste: m-aş fi pus luntre şi punte şi aş fi căpătat o învoire.

— Ca să vedeţi ciudăţeniile sufletului omenesc: Liza şi Nataşa seamănă leit, ca două picături de apă, şi cu toate că o văd pe Liza în fiecare zi, pentru mine, totuşi, Nataşa înseamnă mai mult decît ea. Mi se pare prea zburdalnică, ca un băieţoi, nu se lipeşte de nimeni, e îndărătnică la învăţătură şi nu-i place muzica.

— Ce poate să fie asta? Cit au fost mici, păreau amîn- două plămădite din acelaşi aluat, şi acum, ce deosebire! **M-lle** Adolfina, după cum probabil aţi aflat, a fost în acelaşi an concediată de pan Arnovski. Şi ştiţi de ce? Stricatul stricaţilor, lepădătura ! Fiindcă n-a putut să-şi facă mendrele cu ea, nemernicul a izgonit-o din casă, strigîndu-i în gura mare că-i o dezmăţată.

— Dumnezeu ştie pe unde o fi acum. Ce suflet bun şi curat! Dumneavoastră ştiţi că numai datorită ei am învăţat franţuzeşte; de abia acum am putut să-mi dau

— seama ce bine îmi prinde treaba asta. La noi în bibliotecă sînt aproape numai cărţi franţuzeşti, ce-i drept, în majoritate romane, dar tot e ceva şi asta, decît nimic.

— Ba, ***m-lle*** Adolfina i-ar fi fost de mare folos Lizei. Bietul copil! Ce poate să înveţe, ce are de cîştigat de la persoana care se ocupă acum, chipurile, de educaţia ei, o fată bătrînă şi învechită în rele, care abia dacă ştie să citească ? Este vorba de onorabila surioară a lui pan Arnovski. A făcut ea ce-a făcut şi a despărţit-o de celelalte fete din pension, luînd-o la ea acasă; probabil, potrivit îndrumărilor date de frăţiorul dumisale. Ticăloşii! Liza creşte văzînd cu ochii. După cîte scrie, pan Arnovski nu cred c-o să se mai întoarcă anul acesta din străinătate, pentru că domnia sa a plecat încă de anul trecut la băi, să se lecuiască de nu ştiu ce boală de mult încuibată într-însul.

— Ce-ar fi să veniţi de 26 august la fermă ? E ziua de naştere a Nataşei. Să vedeţi ce bine o să petrecem. Veniţi, zău, măcar aşa să ne mai întîlnim.

— Pentru ziua asta pregătim cîteva bucăţi, adică eu şi cu tovarăşii mei din cvartet. Vă rog numai să nu scăpaţi nici un cuvînt, dacă s-ar întîmpla să ne-o luaţi înainte. Vreau să le fac o surpriză.

— Anton Adamovici a pus la cale o iluminaţie mare în cinstea sărbătoritei şi se gîndeşte la un panou cu monograma ei, căruia vrea să-i găsească un loc în tufişuri, iar noi, vreau să zic cvartetul, să stăm ascunşi în spatele panoului. Straşnică idee, nu-i aşa ? I-am mai pregătit o surpriză Nataşei, dar nu ştiu dacă o să-i placă. Notele ca notele, despre partea asta nu mi-e teamă, că le fac ca de tipar, dar frontispiciul mă îngrijorează. Vedeţi, am copiat cum m-am priceput pe hîrtie velină «Serenada» lui Schubert şi am vrut să decorez coperta cu

un desen de mîna mea, de fapt şi el copiat după o romanță oarecare. Ei şi, ce are de-a face.

— Veniți la 26 august, din toată inima vă rog să veniți. Şi cu soția, neapărat."

— Abia mîntuisem de citit scrisoarea, cînd Ivan Maxi- movici intră buzna în odaie, gîfîind.

— —■ Uf, nu mai pot! Am venit tot într-o goană. Mi-era teamă să nu ți se urască. A, văd că citești. Ei, cum ți se pare ? Cam învechit, ce zici ? Stilul! Stilul e totul, restul merge de la sine, nu-i așa?

— Admirabil stil, ce să spun!

— Cam învechit. Ce să-i faci, am mai îmbătrînit şi noi, nu-i aşa?

— Am dat din cap în semn că da.

— A, erai tocmai la scrisoare? a exclamat el, arun- cîndu-şi ochii asupra manuscrisului. Citeşte, citeşte mai departe!

— Am şi citit-o.

— Ai şi citit-o?

— Cîteva clipe a rămas tăcut, apoi:

— Da, în încheiere, pare-mi-se, mă pofteşte d<; ziua Nataşei, împreună cu neuitata mea...

— Şi deodată parcă i s-a pus un nod în gît şi a întors capul.

— Muzică... iluminație... Natașa! a îndrugat el întrerupt, reuşind în sfârşit să se stăpînească. Da, era frumos, foarte frumos, o adevărată festivitate! Nu, mai bine să citim; am descris această împrejurare într-un stil, ca să zic aşa, festiv.

— Bădie, poftiți la masă ! se auzi glasul mezinei.

— Aşa e, să mergem mai bine la masă; şi-om veni pe urmă să citim.

— Zis şi făcut.

— Nu ştiu care să fi fost pricina: pofta de mîncare sau atmosfera îmbietoare şi caldă, ori pur şi simplu borşul de caraşi săraţi (pe care nimeni nu se pricepe a-l face cu atîta iscusinţă ea gospodinele noastre), pricina, cum vă spun, n-o cunosc; ştiu numai atîta că am mîncat zdravăn şi că după masă am dormit şi mai zdravăn.

— Mi-am adus calabalîcul de la poştă şi am sălăşluit astfel pînă la sfîrşitul săptămînii în chioşcul lui Ivan Maximovici, care s-a dovedit a fi o gazdă primitoare, citind în lipsa lui scrisorile pornite din inimă ale muzicantului meu cel fără de prihană. Cea de a doua scrisoare, pe oare o transcriu aci, era datată cu doi ani mai tîrziu.

— ***„Stimate Ivan Maximovici!***

— În ultima dumneavoastră scrisoare mi-aţi reamintit rugămintea pe care mi-aţi făcut-o cîndva de a culege din gura poporului, cum ziceţi dumneavoastră, orice cuvînt în care s-ar oglindi înţelepciunea, poezia şi istoria lui. îmi pare bine că v-aţi gîndit la asta. înseamnă că suferinţa dumneavoastră s-a mai alinat, de vreme ce v-aţi adus în sfîrşit aminte de anticarul nostru, şi pînă la urmă, şi de mine, prietenul dumneavoastră devotat. îl am şi acum în faţa ochilor, de parc-ar fi fost ieri, pe anticarul nostru — dumnezeu ştie pe unde o fi umblînd în vremea asta — şi chiar am avut grijă să-mi notez pentru el, sau pentru dumneavoastră, cum doriţi, un cîntec tare nostim.

— Mergeam odată pe uliţa mare a satului; ca să vă spun adevărul, mă duceam la crîşmă, să stau pe prispă cu nişte oameni de omenie — doar, doar voi prinde ceva, vreo vorbă cu tîle din gura lor. Şi cum mergeam aşa, numai ce-<mi vine în cale, umblînd teleleu, de parcă toată uliţa era a ei, o muiere beată care, judecind după straie, nu era chiar săracă. Venea şi nu venea, cîntînd cît o ţinea gura şi bleojdind ochii la casele ce cătau spre hudiţă :

— *Şi ce dflcă-s beată criţă ?*
— *Nu-ţi băui banii, bădiţă.*
— *Luai ouă din cuibar*
— *Şi le dusei la crîşmar.*

— Nu sînt astea oare cuvinte cu tîlc ? Nu e poezie oare ?

— Am încercat să însăilez nişte variaţii pe melodia acestui cîntec, dar, vai, din păcate muzica nu e în stare să exprime atâta sarcasm.

— După cîte mi-am putut da seama din scrisoarea dumneavoastră, s-ar părea că v-aţi mai liniştit oleacă după încercarea grea prin care aţi trecut. Vorba ceea, ducă-se pe apa sîmbetei toate necazurile; cred c-o să veniţi atunci duminică la fermă. Am să-mi aduc şi eu violoncelul şi am să vă cînt toată ziua numai cîntece ucrainene, dat fiind că avem şi unul şi altul o slăbiciune pentru ele.

— A, dar mi se pare că nu v-am spus încă nimic despre violoncel ? Extraordinar, divin instrument! Mă întreb unde l-o fi găsit, că I-a cumpărat pe un preţ de nimic!

— Anul trecut boierul nostru pan Arnovski s-a întors înzdrăvenit din străinătate, aducînd o mulţime de bazaconii, printre care şi un violoncel. Doamne, ce miraculoasă născocire! Numai sufletul omenesc mai poate să suspine, ori să tresalte de bucurie aşa cum cîntă şi se tînguie acest divin instrument. Meşterul care-l va fi plăsmuit nu poate fi decît Prometeu. Seara, la culcare 31 iau lîngă mine. Mi-e drag ca o ibovnică, e viaţa mea, «eul» meu. De două ori să fi fost rob, m-aş da vîndut şi a treia oară, numai să-l pot avea. O! aproape că l-am şi uitat acum pe Servais.

— Dacă aţi vedea-o pe Nataşa, în clipa cînd strunele acestui sublim instrument se înfioară sub mîna mea! încremeneşte deodată ca o stană de piatră.

— Mariana Akimovna îmi spune mereu că mai bine cînt la vioară decît la violoncel. Cred însă că nu gîn- deşte ce spune, fiindcă nici dînsa nu poate asculta violoncelul fără a se simţi tulburată.

— Bag de seamă insă că m-am întins la vorbă cu violoncelul meu, ca prostul la tîrg, uitînd ce era mai de seamă.

— Bănuielile mele s-au adeverit. Abia pus pe picioare, pan Arnovski a şi început să-i dea tîrcoale Lizei. Pe Cît se pare, însă, toată osîrdia surioarei sale, draga de ea, s-a irosit în zadar.

— Iar Liza nici habar n-are. Zburdă prin încăperi, sparge glastrele cu flori, strică scaunele, întocmai ca un copil. Un copil, care însă, luaţi aminte, a împlinit şaptesprezece ani. Atîta mulţumire am şi eu că, de nu mă înşel, în cazul cînd pan Arnovski s-ar întâmpla să aibă succes, apoi succesul ăsta o să-l plătească destul de scump.

— Eu, cel puţin, n-am întîlnit încă o fetişcană atît de bine împlinită la vîrsta ei cum e Lizanka. Femeie întreagă, ce mai încolo, încoace! Acum surioara lui pan Arnovski o sfecleşte cînd o apucă pe ea năbădăiile. Ce-ar fi fost dacă zgîtia asta de fată ar fi avut pe cineva să-i lumineze cît de cît mintea? Ar fi ajuns o adevărată Semiramidă sau Cleopatră.

— într-o zi, acum vreo două luni, şedeau cîteşitrei la masă, muţi, doar cînd şi cînd uitîndu-se burzuluiţi unul la altul. Mîncarea fusese adusă numai de formă, căci nu se atinsese nimeni de ea. Neavînd ce face (cum stăteam în picioare de strajă lîngă scaunul Lizei), am început a cerceta pe îndelete figura lui pan Arnovski. E într-adevăr dărî.mat, o căzătură de om. Nu-i chiar trecut de vîrstă, însă arată într-un hal fără hal, mai rău ca un moşneag. Cu buzele ce-i atîrnă dăbălozate, încît nu poate nici să închidă bine gura, cu ochii spălăciţi şi pleoapele căzute, cu mutra lui gălbejită, cu părul rar, încăruntit, şi tare de ureche pe deasupra, e fără doar şi poate o podoabă de bărbat, ceva ca o moluscă, încît ţi-e şi silă să-l priveşti.

— Prînzul s-a încheiat, în sfîrşit; ridicîndu-se de la masă, Liza a izbucnit în plîns.

— — Porunceşte să înhame caii, i-a spus lui pan Arnovski, dacă nu, mă duc pe jos la Anton Adamovici.

— «Nu miroase a bine», m-am gîndit în sinea mea şi într-adevăr nu m-am înşelat. Cîteva zile mai apoi, din şoaptă în şoaptă a început să umble zvonul printre slujitori cum că bioerul ar fi pus la cale să se însoare cu Lizaveta Pavlovna, iar după alte cîteva zile se dădea o seamă de amănunte în legătură cu nunta. între timp, sosise de la Priluki avocatul domnului Arnovski, un anume I. P. Iarmola, care a stat la noi vreo două zile şi a plecat apoi fără să-l vadă şi să-l simtă nimeni.

— Faptul ăsta avea şi el un tîlc!

— N-a trecut nici o lună de la această întîmplare şi surioara «lui pan Arnovski a intrat în mare dîrdoră, alergînd de colo, colo prin casă; a ridicat în picioare •toată slujitorimea, iar fetelor de familie de la pension ie-a pus în vedere să pregătească cea mai frumoasă piesă de teatru pentru nuntă.

— «Pentru nuntă ! am căzut eu pe gînduri. Am trăit s-o văd şi pe asta: Liza măritată cu pan Arnovski. Mare minune!»

— A doua zi chiar am dat o raită pe la fermă să le spun tot ce mi-a venit la ureche şi m-am putut încredinţa astfel că totul era adevărat. Anton Adamovici n-a spus decît:

— — Aşa!

— Iar Mariana Akimovna s-a mulţumit să clatine din cap.

— Nunta s-a făcut pe tăcute. Ne-am fi aşteptat să vină o mulţime de lume, dar pînă la urmă s-iau strîns doar vecinii cei mai apropiaţi. Nici piesa nu s-a mai jucat. Era vorba

să aibă loc un concert, dar şi el a fost amî- nat pentru ziua următoare.

— A doua zi nu s-a întâmplat nimic mai acătării, iar în cea de-a treia, vechilul a primit poruncă de la nevasta boierului să pregătească trăsuri, oameni şi telegari, fiindcă voiau să plece la Kiev.

— Nu vă vine a crede — nu-i aşa? — precum nici mie nu mi-a venit a crede, prea e neverosimil totul, prea pare o scornire a închipuirii. Nu uitați însă că Liza a crescut sub ochii unei fete bătrîne şi deşucheate. Gîn- diți-vă ia asta, şi atunci căsătoria monstruoasă a Lizei o să vi se pară în firea lucrurilor. Mai mare jalea să vezi o făptură atît de drăgălaşă cu sufletul atît de crunt schingiuit, o ființă care nu mai păstrează nimic din fermecătoarea candoare a fetelor de vîrsta ei. Socotelile celei ce-o crescuse, însă, s-au dovedit a fi greşite. Pesemne îşi pusese în gînd să-i ticăloşească în aşa fel sufletul Lizei, încît să primească a se mărita cu pramatia ceea de frățior. Dinspre partea asta se poate spune că-şi atinsese scopul. Numai că bătrîna, care se

— cam săturase de tirania frățiorului, ar fi vrut mai cu seamă să-l pună sub papuc. Şi a izbutit, după dorința ei, făcînd-o adică pe Liza stăpîna cu depline puteri şi de capul său asupra întregii moşii, ce fusese pînă atunci a ¡lui pan Arnovski. De aceea fusese chemat avocatul de la Priluki. De îndată ce Liza se văzuse ditai moşiereasa, în loc să împartă jumătate, jumătate puterea şi avutul cu fosta ei dădacă, aşa cum s-ar fi aşteptat aceasta, nu găsi altceva mai bun decît s-o pună chelăriță la conac.

— După ce a răfuit astfel socotelile cu drăguța de dădacă, i-a dat vechilului în primire conacul şi întreaga moşie, lăsînd totul pe seama lui. Apoi, braț la braț cu podoaba ei de bărbat, a plecat la Kiev, chipurile, pentru a se doftorici cu apele minerale din localitate.

— în casă lucrurile au rămas aşa cum au fost. Stăpîna (după cîte ştiu) are de gînd să petreacă iarna la moşie, aşa că neavînd ce face pînă atunci, am căutat să mă folosesc de acest binecuvîntat prilej şi m-am ținut de capul vechilului să-mi dea voie să stau două luni încheiate la Digteari, adică la fermă.

— Şi iată că s-au şi împlinit trei zile de cînd în căsuța Marianei Akimovna sonatele lui Mozart se prefiră de pe strunele scumpului meu violoncel.
— Mă simt atît de bine şi în largul meu în mijlocul acestor neprețuiți prieteni. Natașa pe zi ce trece parcă e mai dulce, mai drăgălaşă. Şi pe cît de isteață, pe atît de cuminte; mai mare dragul s-o vezi! Şi, ştiți, caută să respecte eticheta față de mine, să fie binecrescută, aşa cum trebuie să se poarte o duducuță, dar pînă la urmă tot îşi dă în petec; stă ea ce stă serioasă, şi deodată, harşti! îmi smulge pălăria din cap, şi zbughi în tufiş. Dau s-o prind, dar ea zboară din tufiş în tufiş pînă ce oboseşte. Pe urmă se duce să mă pîrască Marianei Akimovna că nu-i dau pace şi că nu-i chip să se uite la pălăria mea de paie fără s-o pufnească rîsul. Ce minune, ce înger de

fată ! Privind-o, uneori mă simt mai presus de firea omenească şi o bucurie neînchipuită,

13 — Şevcenko — Viaţă de artist

— aşa cum nu cred să fi cunoscut om pe lume vreodată, îmi înalţă sufletul în slăvi.

— De la o vreme am băgat de seamă că de cîte ori cînt serenada lui Schubert, slăbiciunea ei, cade pe gîn- duri şi mai că-i vine să plîngă.

— Mariana Akimovna se tot ţine de Anton Adamovici să plece la iarnă cu Nataşa la Kiev. Anton Adamovici însă nici nu catadicseşte să-i răspundă, mulţumindu-se doar să clatine din cap. Pînă ce într-o zi Mariana Akimovna i-a spus:

— Ei, dacă nu vrei la Kiev, măcar la Kaceanovka, la Liza.

— La care dînsul a întors asemenea pereche de ochi spre ea, că nimeni de atunci nu mai suflă un cuvînt despre Liza.

— O înţeleg şi-i dau toată dreptatea Marianei Akimovna, dar numai cît mi-o închipui pe Nataşa în mijlocul unor oameni cu desăvîrşire necunoscuţi, şi mi se strică liniştea. îmi tremură inima pentru ea. E atîta viaţă în ea şi e atît de sensibilă, şi pe urmă trebuie să ne gîndim că a împlinit şaptesprezece ani. O pîndesc atîtea primejdii îngrijorătoare de aci înainte.

— Şi mai e ceva care m-a surprins la ea peste măsură. Cînd le-am povestit pe îndelete cum s-a făcut căsăto- ria Lizei, Nataşa a ascultat pînă la capăt fără să se arate cîtuşi de puţin tulburată, apoi a murmurat:

— Săraca de ea, ce nenorocire!

— Şi a podidit-o plînsul.

— La vîrsta ei să fi pătruns oare atît de adînc lucrurile şi să-şi fi dat seama unde se află adevărata fericire ?

— ...Mîine mă duc la Kaceanovka după partitura lucrării lui Mendelssohn la «Visul unei nopţi de vară». Nataşa n-o cunoaşte încă. Voi încerca de dragul ei să transcriu pentru pian şi violoncel această minunată simfonie.

— N-ar strica să vă abateţi pe aci într-o zi de sărbătoare, s-o ascultaţi. Pînă atunci v-am ruga să ne scrieţi mă-

— car cîteva rînduri, sâ ştim ce mai faceţi, şi să le încredinţaţi trimisului nostru; răspundeţi-ne cel puţin dacă aţi primit scrisoarea mea.

— Al dumneavoastră devotat
Muzicantul"

— Pe jumătatea de pagină rămasă nescrisă fuseseră adăugate de mîna lui Ivan Maximovici, ca un fel de comentariu, cele de mai jos :

— „La 29 iulie, de sfîntul Petru şi Pavel, am fost în vizită la fermă, unde am petrecut două zile foarte plăcute. Violoncelul şi pianul se îmbină atît de armonios, de sublim, încît aş fi în stare să le ascult o veşnicie şi tot nu m-aş sătura, mai ales dacă-i vorba să cînte împreună acea fermecătoare serenadă. înclin să cred, de altfel, şi nu fără temei, că mai presus de armonia sunetelor, există o altă armonie acolo, şi mai desăvîrşită, a unor simţăminte nespus de gingaşe.

— Chiar Mariana Akimovna mi-a dat a înţelege cumva lucrul ăsta. **În** timp ce tinerii cîntau serenada, la un moment s-a -întors către mine şi mi i-a arătat din ochi, spunîndu-mi în şoaptă:

— Frumoasă pereche, nu-i aşa? Ce zici?

— Eu, bineînțeles, am dat din cap în semn de aprobare.

— Altă dată, în timp ce ne plimbam prin grădină, la un moment dat, Anton Adamovici, uitîndu-se la tinerii care mergeau înainte şi şopteau nu ştiu ce între dînşii, a spus ca pentru sine:

— Nu, n-am să mă las pînă nu-l pune în libertate.

— «Ce suflet mare!» cm-am gîndit eu. Iată ce înseamnă

— să depăşeşti prejudecățile vremii tale. Ar fi timpul — şi încă de cînd! — ca toată lumea să privească la fel lucrurile şi să împărtăşească aceleaşi sentimente. Din păcate însă sîntem cu toții stăpîniți de trufie. Şi cînd te gîndeşti ce fericiți ar fi bieții tineri! M-aş duce în fiecare zi Ia fermă să mă bucur şi eu de fericirea lor. Şi nu văd, zău, de ce nu s-ar putea. Totul depinde, fireşte, de Anton Adamovici, şi ca să te îndoieşti de

— cinstea şi curățenia sufletească a Unui om atît de generos, ar însemna să-d mînii pe dumnezeu. Vom trăi şi vom vedea!"

— Continuarea, scrisă de mîna lui Ivan Maximovici, cuprinde o seamă de considerații de acelaşi gen, adică filantropice, de astă dată însă, într-un stil cizelat, sublim — atît de sublim, încît cu chiu cu vai am izbutit să citesc jumătate de pagină. Curat Marlinski! Fie-i țărîna uşoară.

— Frunzărind mai departe aceste file pline de elocință, am dat peste o altă scrisoare a muzicantului, trimisă un an mai târziu.

— Iată cum începea:

— ***„Dragul meu Ivan Maximovici!***

— Nici nu vă puteți închipui cît de fericit sînt, atît de fericit încît abia mă simt în stare să vă scriu; şi trebuie neapărat să vă scriu, altminteri ce m-aş face, cred că m-ar înăbuşi noianul acesta de fericire, dacă nu l-aş împărtăşi cuiva. Dar cu ce să încep? O clipă numai să-mi adun gîndurile. Da, în primul rând trebuie să vă spun că astă-toamnă pan Arnovski s-a întors de la Kiev, istovit de boală şi fără nevastă. Elizaveta Pa- vlovna l-a lăsat mofluz la Kiev, în seama iubitei lui surioare, şi a şters-o cu un husar la Voznesensk, la manevre, şi nici că s-a mai întors. Puțin mai apoi i-a scris vechilului din străinătate, pare-mi-se de la Viena, să slobozească pe crişcare dintre slujitorii de la curte şi muzicanți or vrea să plece de la moşie, rămânînd numai birnici, iar restul să vadă de plugărit, fetelor de familie, protejatele boierului, să le dea la fiecare cîte o mie de ruble şi să le lase de asemenea să plece unde or vrea, iar pe cele iobage să le înzestreze cu cîte o sută de ruble şi să le căpătuiască, măritîndu-le măcar şi cu ostaşi; iar lui pan Arnovski şi odorului de surioară să le dea cîte o sută de ruble pe lună, nici o lețcaie mai mult.

— Ți-era mai mare mila şi te cutremurai de silă numai ce vedeai pocitura aceea de om beteag şi desfrînat ui- tîndu-se cum se pregăteau de plecare fetele crescute sub aripa-i ocrotitoare, fără să le poată opri cumva. Şi cum nu se îndura, sărmanul, să se despartă de victimele sale, nu-i rămînea altceva decît să lăcrămeze neputincios. A încercat el, într-un rînd, să intre în pavilionul unde stăteau ele, să-şi ia rămas bun, dar fetele, mai una, mai două, i-au trîntit uşa în nas. Nici nu merita altceva omul care le necinstise!

— Elizaveta Pavlovna, poate fără să-şi dea prea bine seama, dar pe bună dreptate şi aşa cum se cuvenea, răsplătise cu vîrf şi îndesat pe cel ce-o împinsese pe calea desfrîului. Din toată inima îi sînt recunoscător. Să fi fost vorba numai de nefericita aia de Tarasevici şi încă trebuia pe drept cuvînt să înfunde ocna. De s-ar întîmpla vreodată să aibă vreo licărire de conştiință, arsura ei va fi mai cumplită decît harapnicul oricărui călău. Nu cred însă că într-un suflet ticăloşit ¡mai poate dăinui vreo urmă de conştiință.

— Muzicanții din orchestră, fiind mai toți sloboziți ca birnici, au plecat la Kiev. Se țineau de mine să le fiu capelmaistru, însă din capul locului le-am spus că nu vreau; în schimb, atîta i-am tocat la urechea vechilului şi l-am rugat, pînă ce m-a pus pădurar la Digteari. Nici nu ştiți ce bine mă împac cu slujba asta : cît e ziulica de mare cutreier pădurea, aşa ca să mă aflu în treabă, iar seara iau drumul fermei. Violoncelul l-am păstrat mai departe. Nici că puteam găsi un auditoriu mai devotat decît cel de aici, aşa încît, ce să vă mai spun, sînt într-al nouălea cer. Dacă pe lîngă toate astea aş vedea-o pe Nataşa cu fruntea senină şi dornică de a zburda, cum a fost pînă acum, aş fi cu adevărat fericit. Din păcate nu ştiu ce o fi avînd biata fată de la o vreme de umblă aşa abătută, că mi se rupe inima numai ce mă uit la ea.

— Şi Mariana Akimovna parcă s-a schimbat în ultimul timp: cînd şi cînd gînduri negre o cuprind şi mocneşte ceva într-însa. Numai Anton Adajnovici este ca întot-

— deauna, tăcut şi cu acelaşi zîmbet blajin pe față. încolo sînt cu toții la fel de drăgăstoşi cu mine ca şi pînă acum, numai că nu ştiu de ce, dar mi se pare că-mi ascund ceva.

— Nici nu vă închipuiți cît mă seacă treaba asta, uneori bat zile întregi pădurea şi plîng în neştire.

— Acum cîteva zile Anton Adamovici s-a dus să vorbească cu vechilul şi s-a întors acasă vesel, de parcă toată lumea era a lui, atît de vesel, încît eu şi Nataşa n-am scăpat de

el pînă nu i-am cîntat «Gorlîțea» [1], şi mai c-ar fi avut chef să şi joace.

— De unde însă toată bucuria asta, n-a suflat o vorbă nimănui.

— Cam la o săptămînă după aceea numai ce-l vedem că pleacă iarăşi de acasă, fără să spună nimic, pesemne, să vorbească din nou cu vechilul, ca în aceeaşi seară să ne pomenim cu un bilețel în care scria să nu-l aşteptăm cu masa, fiindcă trebuia să facă un drum cu vechilul pînă la Poltava.

— Noi, fireşte, am căscat ochii mari şi o bucată de vreme nimeni n-a mai fost în stare să scoată o vorbă ; şedeam numai şi ne uitam unul la altul. Într-un tîrziu, abia, Mariana Akimovna a deschis gura să se tîn- guiască:

— — Să-mi facă el mie asemenea pocinog! Că doară, slavă domnului, sînt ani buni la mijloc, treizeci în cap, şi-n toată vremea asta nu ne-am răznit măcar o zi unul de altul; ce i-o fi căşunat acum s-o şterpelească aşa de acasă, fără un cuvințel. Ce păcate oi fi făcut, de am apucat să trăiesc aşa zile amare?

— A rămas o clipă pe gînduri, apoi a început a plînge înăbuşit. Nataşa a bufnit şi ea în plîns şi ținîndu-se de mînă au intrat amîndouă în iatac.

1 „Porumbiţa" cîntec popular ucrainean (n.ed.).

— Eu şedeam locului buimăcit şi aş mai fi stat încă cine ştie cît, dacă Nataşa nu s-ar fi gîndit să mă cheme înăuntru.

— Ne-am tot socotit şi ne-am dat în fel şi chip cu părerea pentru ce o fi plecat Anton Adamovici aşa, hoţeşte, cum s-ar zice, la Poltava, şi m-am arătat gata să dau o fugă pînă la Kaceanovka, să aflu ce şi cum s-a întîmplat la faţa locului. Iar ca să nu le fie frică aşa singure, fără un bărbat în casă, m-am dus pînă la moară şi l-am poftit pe bătrînul morar la fermă, să vegheze asupra lor şi să le ţină de urît. Nataşa ar fi stat zi şi noapte să asculte poveştile şi basmele moşneagului.

— A doua zi în zori m-am înapoiat de la Kaceanovka, fără să fi făcut nici o scofală. Ciracii vechilului, care aveau pe mînă catastifele moşiei, văzîndu-se de capul lor, se afumaseră zdravăn şi la toate întrebările mele o ţineau una şi bună :

— Au plecat la Poltava.

— Mai mult n-am putut scoate de la ei.

— Nataşa dormea dusă, iar Mariana Akimovna, care mă aştepta în poartă, cum m-a văzut, mi-a sărit înainte să mă întrebe:

— Ce este?

— Şi cu toate că-mi venea peste mînă, i-am mărturisit cinstit că nimeni la moşie n-avea habar de nimic.

— Du-te la el, în casă, şi odihneşte-te, că-i fi obosit, m-a îmbiat dînsa, şi fără a mai spune nimic, şi-a cuprins faţa în palme şi s-a îndreptat spre fermă.

— «Biată femeie, mi-am spus în gînd, uitîndu-mă după ea. Atît de mult ai ajuns oare să ţii la el, încît nu-ţi mai ticneşte nimic dacă lipseşte fie şi o zi? Fericită soartă şi

vrednică de rîvnit; cîte femei n-ar vrea să fie în locul tău! Dar mai cu seamă cîți bărbați nefericiți în căsnicie n-ar vrea să fie în locul tău, norocit şi mărinimos bătrîn!»

— A trecut o zi, şi încă una, şi iarăşi încă una şi Anton Adamovici nici vorbă să vină. Atîta tăcere şi atîta mîhnire stăpînea la fermă, încît nici n-aş fi îndrăznit să mă gîndesc cumva la muzică.

— Toate cele trei zile Mariana Akimovna n-a făcut decît să se plimbe încolo şi încoace pe o alee din gră-

— dină şi să ofteze fără să scoată un cuvînt, iar Nataşa să-i țină isonul.

— Văzîndu-le, ai fi spus că-n vecii vecilor n-aveam să-l mai vedem pe bunul nostru Anton Adamovici. Mariana Akimovna intra peste zi la el în bîrlog, lucru pe care în ruptul capului nu l-ar fi făcut înainte, şi se apuca să şteargă de colb cu batista maşina electrică şi celelalte lucruri din casă, apoi se aşeza pe divan şi începea să plîngă. într-un cuvînt, se purta întocmai ca o femeie cum nu se poate mai îndrăgostită.

— în tot acest răstimp o auzeam mereu vorbind de una singură şi suspinînd :

— Of, unde s-a mai pomenit în lumea asta mare asemenea necaz? Să plece el aşa departe şi să nu-i spună o vorbuliță neveste-si! Of, ce foc pe sufletul meu !

— Zilele treceau tare încet, iar serile şi mai încet parcă. Şi totuşi, nu mai era mult pînă la 26 august. Pusesem din vreme la cale ce bucurie să-i fac Nata- şei de ziua ei, dar de cînd cu buclucul ăsta, buimăcit cum eram, uitasem de toate.

— Am luat iarăşi drumul spre Kaceanovka şi m-aş fi dus şi mai departe, la Priluki, la avocatul Elizavetei Pavlovna, dacă n-aş fi aflat la moşie că plecase şi dînsul cu ei.

— Eram în 25 august, şi la fermă nu se simţea încă nimic, nici o mişcare, ca şi cum nici n-am fi fost în ajun de sărbătoare.

— Mi-am adus aminte de trandafirul din sera de la Digteari, pe care, după multe rugăminţi, grădinarul mi-l făgăduise de ziua Nataşei, şi fără să mai dau cuiva de ştire, am pornit-o pe jos spre Digteari. Seara, cînd m-am întors cu el la fermă, care nu mi-a fost bucuria cînd l-am găsit pe Anton Adamovici stînd la masă între Mariana Akimovna şi Nataşa, zîmbitor, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, şi bîndu-şi ceaiul.

— A, bine c-ai venit! m-a întîmpinat el, cînd a dat cu ochii de mine. Şezi colea, să vă spun cum a fost la Poltava.

— M-am aşezat la masă şi am stat aşa cîteva minute cu toţii în aşteptare.

— Ci spune o dată, spuse Mariana Akimovna, ber- bantule, cum a fost la Poltava, bat-o pîrdalnicul s-o bată?

— Cum să fie ? Glodăraie şi iarăşi glodăraie !

— Şi ce-ai făcut acolo de-ai zăbovit atîta?

— Ce să fac ? Nimic!

— Atunci pentru ce dară ai mai bătut atîta cale, zvînturat bătrîn?

— Iac-aşa, în plimbare !

— Iac-aşa, în plimbare! Auziţi, oameni buni ? Iac-aşa, în plimbare! Of, păr cărunt, şi minte ioc! Nu ţi-a fi ţie ruşine, moşnege, să-mi pîrjoleşti aşa inima, acu la bătrîneţe?

— Şi Mariana Akimovna l-a sărutat cu dragostea şi gingăşia celei mai duioase dintre mame, cînd îşi alintă odorul cel cuminte.

— Seara s-a petrecut în linişte şi veselie.

— A doua zi s-a sculat toată lumea dis-de-dimineaţă, şi mai devreme decît toţi Anton Adamovici, care a venit să mă trezească, întrebîndu-mă:

— Ia spune, i-ai pregătit vreun dar sărbătoritei?

— Fireşte, i-am răspuns eu.

— Ei, atunci scoală-te, băiete, şi îmbracă-te, şi hai cu mine să-i spunem la mulţi ani — ia uite-o cum zburdă prin grădină.

— M-am spălat şi m-am dichisit la repezeală, mi-am luat trandafirul şi am pornit amîndoi spre casa mare, Anton Adamovici înainte, eu mai în urmă. Cum ne-a zărit, Nataşa — zbughi! în casă.

— Am intrat după ea înăuntru; dînsa şedea frumuşel la masă lîngă Mariana Akimovna, ca şi cînd habar n-avea de nimic, şi cerea tocmai un pesmecior la ceai.

— M-am dus la ea să-i urez mulţi ani şi i-am întins umilul meu dar; Anton Adamovici a firitisit-o la rîndul său şi i-a înmînat o hîrtie împăturită în patru, pe care o scosese din buzunarul de Ia piept.

— Uite ce ţi-am adus de la Poltava, a adăugat el.

— Şi cu aceste cuvinte s-a aşezat, numai zîmbet, lingă

— dî
nsa. j

— Nataşa, fără să spună nimic, a citit şi a răscitit hîrtia, pînă ce i-a scăpat din mînă, şi deodată, cu lacrimi în ochi, a sărit de gîtul lui Anton Adamovici să-l sărute, în timp ce eu cu Mariana Akimovna ne uitam unul la altul, nedumeriți.

— În cele din urmă m-am aplecat să iau de jos hîrtia şi cînd mi-am aruncat ochii pe ea, ce să văd... era cartea mea de slobozenie.

— Oricît aş încerca să vă zugrăvesc ceea ce simțeam în acele slăvite clipe, n-aş putea, cred, să vă dau o cît de slabă idee despre ceea ce se petrecea în sufletul meu.

— Violoncelul rămîne şi el la noi, a spus, zîmbind, Anton Adamovici.

— Am dat în genunchi în fața lui şi i-am sărutat mîi- nile, scăldîndu-le în lacrimi.

— Ei, şi acum, Nataşa, e rîndul tău, să te vedem, a rostit apoi Anton Adamovici. Ia hîrtia şi dă-i-o prietenului nostru şi spune-i: uite, asta-i zestrea mea. Iar eu şi cu Mariana vom întări: Amin, domnul să vă blagoslovească !

— Ne-am îmbrățişat cîteşipatru şi am izbucnit cu toții în plîns.

— Şi iată că s-a împlinit o săptămînă de cînd nu mai pot închide ochii de atîta fericire. Şi nu ştiți cui se datorează toate astea ? — Nataşei! iubitei, scumpei mele Nataşa! În locul cine ştie cărui mire de viță nobilă sau mare bogătaş, ea m-a ales pe mine, biet muzicant iobag, şi destăinuindu-se binefăcătorilor ei cu inimă de aur, i-a rugat să facă ce vor şti şi cum vor socoti de cuviință. Iar bunul şi tăcutul Anton Adamovici n-a stat mult la gînduri şi, fără să sufle cuiva o vorbuliță, a pus îndată totul la cale, plătind bani grei, două mii cinci sute de ruble pentru mine şi pentru violoncel, şi astfel am dobîndit libertatea. Să fi fost pan

Arnovski încă stăpînul meu, în vecii vecilor nu s-ar fi întîmplat una ca asta.

— îți mulțumesc, Elizaveta Pavlovna! De-ai şti că fără să ai nici un amestec, numai mulțumită dumitale sînt atît de fericit acum!

— Anton Adamovici umblă să-mi facă rost de o slujbă la cancelaria mareşalului nobilimii. Mă întreb şi eu de ce s-o mai fi ostenind atîta, dar dacă o să se în- tîmple asta, atunci o să ne putem întîlni de cel puțin trei ori pe săptămînă. Deocamdată, însă, ce-ar fi să veniți duminică la noi la fermă, să vedeți cu ochii dumneavoastră nişte oameni cu desăvîrşire fericiți.

— Al dumneavoastră devotat muzicant N"

— Isprăvind de citit aceste rînduri pe care însăşi bucuria întruchipată a vieții părea să le fi aşternut pe hîrtie, am căzut pe gînduri, cuprins de melancolie. Ce să fie, doamne, asta, nu cumva mă rodea invidia? Nu, în viața mea n-am jinduit norocul nimănui. Era mai curînd un simțămînt amar, nespus de amar, de singurătate. Atît de mistuitoare era această suferință lăuntrică, încît parcă tot îmi venea să plîng. Şi puțin mai lipsea ca să las lacrimile să curgă slobode, cînd a intrat în chioşc Ivan Maximovici.

— —■ Ei, unde ai ajuns cu lectura istorioarei mele?

— Am citit-o toată, răspunsei eu.

— Cum, şi ospățul de nuntă ?

— Nu, asta încă nu.

— Atunci citeşte-l, să-l citeşti neapărat, pentru că e într-adevăr savuros, aş zice chiar, lucrul cel mai de efect din toată povestirea.

— Spune-mi, te rog, Ivan Maximovici, bătrînii mai trăiesc ?

— Sînt încă în putere; că-s fericiți, asta cred că nu e nevoie să-ți spun. Dac-ai vedea ce nepoțică le-a dăruit dumnezeu ! Un îngeraș !

— Am căzut iarăși pe gînduri.

— Știi ceva, Ivan Maximovici? l-am întrebat eu puțin mai apoi,

— Ce?

— Lasă-mă să mă duc chiar mîine la fermă, şi o să vii şi dumneata duminică după mine.

— Nici nu încape cuvînt! Dacă ţi-o fi aşa degrabă să mergi, atunci vin şi eu mîine cu dumneata. Dar nu zău, ce te-a apucat aşa deodată?...

— Aşa sînt eu: nici nu ştii ce plăcere îmi face să văd nişte oameni fericiţi; nu cred să fie priveliște mai frumoasă, mai desfătătoare pe lume decît chipul unui om bucuros de viaţă.

— Şi eu tot aşa cred.

— A doua zi chiar am fost la fermă şi privind fericirea acestor oameni de-o aleasă alcătuire în simplitatea lor, m-am simţit pînă în adîncul inimii mulţumit! Am văzut cu ochii mei toate cele mai sus arătate şi depun mărturie că n-am spus decît adevărul ar'*wrat. Amin!

— *28 noiembrie (1854) — 15 ianuarie 1855*

— VIAȚA DE ARTIST

— Ilustrul Thorvaldsen[1] şi-a început strălucita-i carieră artistică dăltuind în lemn tritoni şi alte felurite chipuri menite a împodobi corăbiile cu prova lată pe care Copenhaga le trimitea pe mare. Tot aşa şi eroul meu a făcut primii paşi pe făgaşul artei, deşi nu cu aceeaşi strălucire, pisînd ocru şi miniu în piuă şi vopsind podele, garduri şi acoperişuri. Un început destul de mediocru şi fără perspective. Dar cîţi oare dintre artiştii de geniu au avut parte de un debut mai fericit ? Puţini într-adevăr, foarte puţini! în Olanda, de pildă, în vremurile ei cele mai glorioase, în perioada ei de aur, Ostade[2], Berghem[3], Teniers[4] şi o întreagă pleiadă de pictori celebri (în afară de Rubens şi Van Dyck) şi-au început şi şi-au încheiat în mizerie măreaţa lor carieră. Dar ca să fim echitabili, să nu stăruim numai asupra mercantilei Olande. Deschideţi-l însă pe Vasari[5] şi veţi găsi şi acolo aceeaşi stare de lucruri, dacă nu şi mai rău. Şi spun — mai rău, pentru că pe vremea aceea însăşi politica

---

1 Thorvaldsen Bertel (17G8- 1844) — sculptor danez, reprezentant al clasicismului (n. ed.).

2 Ostade Adriaen (1610—1685) — pictor olandez : promova tema ţărănimii (n. ed.).

succesorilor sfîntului Petru cerea un decor cît mai bogat pentru a lua ochii mulțimii, spre a pune astfel în umbră doctrina eretică a lui Wycliff[1] şi Huss[1], care şi începuse a-l plămădi pe neînfricatul dominican Luther[2]. Şi atunci, cum spuneam, Iulius al II-lea[3] şi Leon al X-lea[4], dîndu-şi seama de asta, ghiftuiau cu bani pe cel dintîi zugrav sau meşter zidar ce le ieşea în cale, pe cînd în aceleaşi vremuri poleite cu aur, marii pictori, cum ar fi de pildă Correggio[5] şi Zampieri[6], mureau de foame. Şi aşa s-a întîmplat întotdeauna şi pretutindeni unde a înflorit divina artă creatoare de viață !

— La fel se întîmplă şi în cel de al nouăsprezecelea secol al erei noastre, secol luminat, secol al filantropiei

— ' Wycliff John (aprox. 1320—1384) — reformator englez al religiei; exponent al intereselor orăşenilor şi cavalerilor ; a

3 Berghem Nicolas-Pierre (1620—1688) — peisajist olandez (n. ed.).
4 Teniers David cel bătrîn (1582—1649) — pictor realist flamand 5(n. ed.).
1 Huss Jan (aprox. 1369—1415) — eroul

luptat pentru crearea unei biserici engleze independente de Roma ; a fost declarat eretic de

naţional al poporului ceh, conducătorul Reformei din Cehia, profesor la Universitatea din Praga, inspiratorul mişcării cehe de eliberare naţională ; a fost acuzat de erezie şi ars pe rug (n. ed.).

— şi al tuturor năzuinţelor îndreptate spre binele omenirii, în pofida tuturor străduinţelor lui de a o ocroti si de a cruţa

— *Jertfele pe* care *zeiţa răzbunării pieirii le-a sortit.*

— Şi te întrebi atunci pe bună dreptate de ce aproape îndeobşte aceşti îngeri cu chip omenesc, aceste însufleţite plăsmuiri ale virtuţii pe pămînt vor fi împărtăşind o soartă atît de crudă? Pesemne tocmai pentru că sînt nişte făpturi îngereşti.

2 Luther Martin (1483—1546) — militant de seamă al Reformei, întemeietorul protestantismului (luteranismului) în Germania, ideologul burgheziei germane ; în timpul războiului

— Aceste considerații, însă, bag seama, nu fac decît să-l îndepărteze pe cititor de subiectul pe care voiam să i-l înfățișez.

— Vara, la Petersburg, luasem obiceiul să hoinăresc mai în fiecare noapte pe străzi sau pe ostroave, dar cele mai adeseori pe splaiul Academiei. Aveam o predilecție pentru locul acesta, mai cu seamă cînd Neva curgea molcomă și pe luciul apei se răsfrîngea ca în- tr-o uriașă oglindă mărețul portic al muzeului Ru- meanțev, cu toate detaliile, un colț din clădirea senatului și draperiile roșii de la ferestrele palatului contesei Laval. în nopțile lungi de iarnă, cînd ferestrele erau luminate, draperiile roșii ardeau ca para focului pe un fundal întunecat, și parcă îmi era necaz că Neva era ferecată de ghețuri și troienită de zăpadă, încît decorul nu era pus în valoare așa cum ar fi trebuit

ţărănesc din 1525 a luat atitudine împotriva ţăranilor răsculaţi şi a sărăcimii de la oraşe, situ- îndu-se de partea principilor (n. ed.).

3 Papa Iulius al tl-lea (Giuliano della Rovera) (1443—1513) —

— Şi tot aşa îmi plăcea, vara, să pîndesc răsăritul soarelui de pe podul Troiţki. Admirabilă, grandioasă privelişte !

— Orice operă de artă care merită cu adevărat numele acesta are ceva fascinant, mai minunat decît natura însăşi — ceva ce izvorăşte din tezaurul sufletesc al artistului şi care este miracolul creaţiei. Există, în schimb, şi în natură privelişti neasemuit de frumoase, atît de frumoase, încît în faţa lor artistul-poet nu poate decît să se prosterneze şi să mulţumească proniei cereşti pentru asemenea clipe de vrajă.

— M-am oprit adeseori să admir peisajele lui Şcedrin[1], şi mai ales o pînză de mici dimensiuni intitulată „Apus de soare la Porţiei". Minunată lucrare! Trebuie totuşi să mărturisesc că niciodată n-am simţit în faţa ei farmecul ce mă

căpetenia bisericii catolice intre 1503—1513 ; consolidînd puterea statului papal, Iulius al II-lea a întărit inchiziţia şi a sprijinit comerţul cu „indulgente". În grija sa de a da o nouă strălucire

cuprindea cînd priveam de pe podul Troiţki spre cartierul Vîborg în revărsatul zorilor.

— Odată, după ce îmi desfătasem ochiul pe îndelete în faţa acestui tablou ce nu fusese izvodit de o mînă omenească, am intrat în Grădina de Vară să mă odihnesc oleacă. De cîte ori se întîmpla să mă abat pe acolo, niciodată nu zăboveam prea mult pe aleile împodobite cu statui de marmură ; toate aceste statui îmi făceau o impresie detestabilă şi mai cu osebire monstruosul Saturn[1], căscînd gura să înghită pe imul din copiii săi, tot atît de slut ca şi el. întotdeauna întindeam pasul pe lîngă acele zeităţi greoaie, pentru a poposi undeva pe malul eleşteului, de unde puteam admira minunata vază de granit şi impunătoarea arhitectură a castelului Mihailovski 3.

catolicismului, a sprijinit artele. Pe timpul său a început construcţia bazilicii si. Pelru (n. ed.).
4 Papa Leon al X-lea (Giovanni de Medicis) (1475-1521) fiul lui Lorenzo Magnificul. Pentru a-şi îmbogăţi

— Apropiindu-mă de răspîntia unde aleea principală e tăiată de o altă alee în curmeziş şi unde, înconjurat de o mulţime de zei şi zeiţe, Saturn se pregăteşte să-şi înghită odrasla, era cît pe ce să mă împiedic de o mo- gîldeaţă într-un halat murdar de doc, o făptură vie care şedea pe o căldare chiar în faţa lui Saturn.

— M-am oprit locului. Băiatul (fiindcă mogîldeaţa era un băietan de vreo paisprezece sau cincisprezece ani) a făcut ochii roată şi a dat să vîre ceva în sîn. M-am apropiat de el şi l-am întrebat ce face acolo.

— — Nimic, mi-a răspuns cu sfială. Mă duceam la lucru, şi pe drum m-am oprit puţin în grădină. S-a în

familia, Leon al X-lea a încurajat sistemul speculei cu „indulgenţe" şi cu ranguri bisericeşti. A sprijinit artele (n. ed.).

5 Vasari Giorgio (1511—1574) — pictor şi arhitect florentin, autorul Cărţii „viata celor mai de

— trerupt o clipă, apoi cu jumătate de glas: Desenam

— Arată-mi şi mie ce-ai desenat.

— A scos din sin o coală de hîrtie de scris, bătînd în cenuşiu, şi mi-a întins-o şovăielnic. Schiţase cu destulă îndemînare conturul statuii lui Saturn.

— Am stat aşa cîtva timp cu desenul în mînă, privind obrăjorul murdar al artistului. Figura aceea uscăţivă, cu trăsături neregulate, avea ceva atrăgător, mai cu seamă ochii inteligenţi şi cuminţi, ca de fată.

seamă pictori, sculptori şi arhitecţi" (n. ed.).

6 Domenichino Zampieri (1581—1641) — pictor . italian, reprezentant al academismului din sec.- al XVII-lea (n. ed.).

1 Şcedrin S. F. (1791—1830) — pictor-

— Şi vii mai des aici să desenezi? l-am întrebat eu.

— În fiecare duminică, îmi răspunse el, şi dacă se întîmplă că lucrăm undeva pe aproape, şi în alte zile.

— înveţi meseria de zugrav?

— Şi pictura, a adăugat el.

— Şi cu cine?

— Cu Şireaev[1]. E pictor de şevalet.

peisagist rus. Tema sa preferată era peisajul italian (n. ed.).

1 Saturn — zeul stăpîn al lumii, care şi-a detronat tatăl şi, pentru a nu avea parte de aceeaşi soartă, şi-a devorat copiii ; Zeus, fiul său care

— Aş fi vrut să-l descos mai mult, dar băiatul luase într-o mînă căldarea cu vopsea galbenă şi în cealaltă bidineaua tocită, galbenă şi ea, şi se pregătea de plecare.

— Te grăbeşti? încotro?

— La lucru. Şi aşa am întîrziat, acuşi vine meşterul şi dau de bucluc.

— N-ai vrea să treci pe la mine duminică dimineaţa? Şi dacă mai ai şi alte desene, adu-mi-le să le văd.

— Bine, viu, numai să-mi spuneţi unde staţi.

— I-am scris adresa într-un colţ al desenului, după

— care ne-am despărţit.

scăpase nedevorat, l-a alungat şi i-a răpit puterea (mit. greco-romană) (n. ed.).

1 Şireaev — pictor-zugrav, în atelierul căruia a lucrat T. Şevcenko (n. ed.).

— Duminică, întorcîndu-mă dis-de-dimineață din plimbarea mea nocturnă, de cine dau pe coridor, păzindu-mi ușa? De tînărul meu cunoscut; de astă dată nu mai venise cu halatul cel soios, ci purta ceva ce părea să

— fi fost o redingotă cafenie şi avea un sul mare de hîr- tie în mînă. I-am dat bună dimineaţa şi i-am întins mîna. Văzîndu-l însă că se apleacă s-o sărute, m-am grăbit s-o trag înapoi, stingherit de gestul acesta slugarnic şi fără să mai spun nimic, am intrat în casă, lăsîndu-l pe coridor. Mi-am scos redingota, am pus halatul pe mine, mi-am aprins o ţigară, tot aşteptîn- du-l să intre înăuntru, am ieşit pe sală să mă uit: musafirul meu însă ia-l de unde nu-i. Am coborît şi l-am întrebat pe portar:

— N-ai văzut un băiat aşa şi aşa?

— Ba da, l-am văzut, mi-a răspuns, unul cu nişte hîrtii în mînă, a întins-o la fugă pe stradă.

— Am ieşit afară să-l caut, dar parcă intrase în pămînt. Am simţit o strîngere de inimă, ca şi cum aş fi pierdut ceva scump pentru mine. Am stat ca pe ghimpi pînă duminica următoare, tot căutînd zadarnic să mă dumiresc de_ ce oare musafirul meu dăduse bir cu fugiţii. în sfîrşit, în ajun de duminică, cam pe la unu din noapte, m-am îndreptat spre podul Troiţki; am stat ce am stat să privesc răsăritul soarelui şi am intrat apoi în Grădina de Vară, luînd în şir toate aleile ; prietenul meu însă nu era nicăieri. Cînd să plec spre casă, mi-am amintit deodată de Apollon de la Belvedere, un fel de caricatură a zeului

de la Belvedere, care şedea surghiunit într-un colţ, în dreptul splaiului Moika. Şi acolo pe cine găsesc? Pe tînărul meu amic în came şi oase. Cum a dat cu ochii de mine, băiatul, care tocmai desena, s-a oprit din lucru, înroşindu-se pînă în vîrful urechilor, ca un copil prins la borcanul cu dulceaţă. L-am simţit tremurînd, cînd l-am luat de mînă şi ca pe un răufăcător, l-am tras după mine în pavilion; în treacăt i-am spus unui chelner care picotea de somn să ne servească ceaiul.

— Am căutat să-mi liniştesc prietenul cum am putut, şi după ce a mai prins oleacă de inimă, l-am întrebat de ce o tulise la fugă atunci de pe coridor.

— Am văzut că v-aţi supărat şi mi-a fost frică, mi-a mărturisit el.

—

— Dar de unde ai mai scos-o şi pe asta, cum să mă supăr pe tine? am protestat. Nu mi-a plăcut însă, că prea te-ai umilit. Ştii cine linge aşa mîna? Ciinele. Frumos îi şade unui om — ce zici — să facă aşa ceva ?

— Cuvîntul era, poate, cam tare şi a avut un efect cu totul neaşteptat asupra prietenului meu, care a dat iarăşi să-mi apuce mîna. Am izbucnit în rîs, iar el s-a făcut roşu ca racul şi, punînd capul în piept, a tăcut chitic.

— Am băut apoi ceaiul şi ne-am despărțit. La plecare i-am spus să treacă neapărat pe la mine dacă nu peste zi, atunci duminica viitoare.

— Din păcate îmi lipseşte fericita însuşire a unora de a citi în sufletul omului dintr-o aruncătură de ochi; în schimb am un cusur, acela de a mă împrieteni lesne cu oricine. Spun cusur, pentru că rareori mi s-a în- tîmplat să leg aşa pe moment un prieteşug, care mai apoi să nu-l fi plătit scump, mai ales cînd amicii cu pricina erau saşii sau chiori! Multe necazuri am mai avut de tras de pe urma chiorilor şi saşiilor! Din cîți mi-a fost dat să cunosc, unul nu s-a dovedit cumsecade. Toți nişte secături. Sau poate că aşa mi-o fi norocul.

— Nu apucasem să-l văd mai mult de trei ori pe băiatul ăsta şi cu toate că abia îl cunoşteam, mă şi împrietenisem cu el, mi se lipise de suflet, îl priveam cu drag. Şi într-adevăr, nu ştiu cum era făcută mutra lui, încît nu se putea să nu-ți devină simpatică. La prima vedere ai fi spus că-i urîtă, ca mai apoi, de la ceas la ceas, să ți se pară mai cu haz. Există pe lume şi asemenea mutre fericite!

— M-am dus întins acasă, ca nu cumva tînărul meu prieten să fie silit să mă aştepte pe coridor. Am urcat scările şi — ce credeți? Băiatul se şi înființase la uşă, în aceeaşi redingotă cafenie, spălat, pieptănat şi cu zîmbetul pe buze.

— Măi, da iute mai eşti de picior, m-am minunat. N-ai trecut mai întîi pe acasă? Cum de ai ajuns aşa repede ?

—

—

— Am dat zor, mi-a mărturisit el, să mă găsească meşterul acasă cînd vine de la biserică.

— Aşa de straşnic e meşterul tău? l-am întrebat.

— Straşnic şi...

— Şi afurisit, vrei să spui?

— Nu, cărpănos. Mă bate dacă-ntîrzii la masă, dar totodată îi şi pare bine.

— Am intrat în casă. Pe şevalet tocmai se afla o copie după un tablou al lui Velasquez de la galeria Stroga- nov[1], portretul unui bătrîn, şi băiatul a rămas cu ochii la el. I-am luat din mînă sulul, l-am desfăcut şi am început să-i privesc operele. Erau acolo adunate laolaltă toate ororile ce sluţesc Grădina de Vară, în- cepînd cu zvînturaticele zeiţe cu buzele înmuiate într-un zîmbet dulceag, pînă la cei doi coloşi Traclid şi Eraclid, iar la urmă de tot, o serie de schiţe după diferite basoreliefuri ce împodobesc faţadele unor clădiri ; printre altele şi nişte amoraşi

1 Opera celebrului pictor spaniol Diego Velasquez (1599-1660). Prin 1830 —1840 „Bătrînul" făcea parte din colecţia Stroganov (n. ed.).

făcînd parte din ornamentaţia casei arhitectului Montferrant, de pe splaiul Moika, colţ cu stradela Fonarnaia.

— Ceea ce m-a surprins de la început privind aceste schiţe abia conturate era asemănarea lor izbitoare cu originalele, lucru şi mai evident la Traclid şi Eraclid, ale căror chipuri erau mai expresive decît cele săpate în piatră, e drept că şi mai hîde; orice s-ar spune, însă, nu puteai să treci peste aceste desene fără să iei aminte.

— Mă bucuram în sinea mea că făcusem asemenea fericită descoperire. Nici prin cap nu mi-ar fi trecut în clipele acelea să chibzuiesc, dat fiind puţinătatea mijloacelor mele, ce aş putea face cu acest diamant neşlefuit ? E drept că la un moment dat m-a străfulgerat această întrebare, dar pe loc am şi găsit un răspuns, gîndindu-mă la proverbul: „Dumnezeu cu mila şi cazacul cu bafta".

— Dar nu văd nici un desen estompat. De ce? l-am întrebat, înapoindu-i sulul.

— Păi toate astea sînt lucrate dis-de-dimineaţă, înainte de răsăritul soarelui.

— Nu le-ai văzut adică niciodată luminate din plin ?

— Ba am fost eu şi ziua să le privesc, însă n-a fost chip atunci să desenez: trecea lumea pe acolo.

— Şi acum să te întreb ceva: rămîi să mîncăm împreună, sau vrei să te întorci acasă?

— Băiatul a stat în cumpănă puţin, apoi, cu ochii în pămînt, a îngăimat:

— —■ Aş rămîne, dacă nu vă supăraţi.

— Dar ce te faci pe urmă cu meşterul, pe unde scoţi cămaşa ?

— O să-i spun c-am dormit în pod.

— Atunci să mergem la masă.

— Cînd am ajuns la madam Jurgens, am răsuflat uşurat văzînd că nu era nimeni dintre obişnuiţii localului. M-aş fi simţit prost să dau cu ochii de vreo mutră spilcuită de surtucar şi să-l prind că se uită cu un zîmbet idiot la însoţitorul meu, care numai elegant nu s-ar fi putut spune că era îmbrăcat.

— După prînz voiam să-l duc la academie să-i arăt „Ultima zi a oraşului Pompei", dar, m-am răzgîndit: „Nu chiar toate deodată", mi-am zis. Aşa încît după masă l-am pus să aleagă: ori să iasă la plimbare pe bulevard, ori să citească o carte. între cele două propuneri, băiatul a ales-o pe cea din urmă, şi ca să-mi dau seama de ceea ce ştie, l-am pus să citească cu glas tare. De la prima pagină a vestitului roman al lui Dickens „Nico- las Nickleby", am aţipit. Mă simt dator totuşi să mărturisesc că nici autorul, şi nici lectorul nu erau cu nimic vinovaţi; adevărul este că picam de somn după o noapte întreagă nedormită.

— Cînd m-am trezit mai apoi şi am intrat în camera alăturată, mi s-au luminat ochii văzînd schimbarea ce se petrecuse în atelierul meu, care ajunsese într-un hal fără hal: nici un muc de ţigară aruncat pe jos şi nici urmă de scrum, totul fusese măturat şi deretecat,

— chiar şi paleta, care de obicei zăcea spînzurată într-un cui aşa cum se afla, cu dîre de culori uscate, strălucea oglindă acum; iar făuritorul acestei armonii şedea la fereastră şi desena masca vestitei Fortunata a lui Thor- valdsen.

— Fireşte că am fost cît se poate de încîntat. Dorinţa lui de a mă îndatora îl punea fără îndoială într-o lu- mină prielnică. Nu ştiu ce m-a făcut totuşi să nu-i arăt nicidecum mulţumirea ce o simţeam. M-am apucat să-i retuşez desenul, am pus ici colo cîteva umbre şi ne-am dus apoi împreună să bem ceaiul la „Caper- naum", aşa cum fusese supranumită, pare-mi-se de Pi- menov[1], pe vremurile glorioasei

sale studenții, ospătă- ria „Berlin" de pe Calea a Șasea colț cu stradela Academiei.

— La ceai, mi-a povestit viața lui. Tristă poveste. Mi-a spus-o însă în cuvinte simple şi cu toată nevinovăția, fără nici o umbră de parapon sau năduf. Pînă a nu-i fi ascultat spovedania, mă tot socotisem în fel şi chip cum să fac să-şi poată desăvîrşi educația, dar după ce mi-a împărtăşit tot ce avea pe suflet, nici că mi-a mai venit să mă gîndesc la aşa ceva, căci bietul băiat era iobag.

— Atît de buimăcit am fost în fața acestei copleşitoare destăinuiri, încît dintr-o dată am pierdut orice speranță de a-i putea schimba cumva soarta. Am stat aşa fără a rosti un cuvînt preț de o jumătate de ceas. Abia cînd l-am auzit suspinînd, m-am trezit din uluiala ce mă cuprinsese. M-am uitat la el şi l-am întrebat de ce plînge.

— — Sînteți supărat că eu...
— L-au podidit însă lacrimile şi n-a mai apucat să termine. Am căutat să-l potolesc cum am putut, încredin- țîndu-l că n-are dreptate şi am pornit împreună spre

— ' Pimenov N. S. (1812—1864) - sculptor, absolvent aî Academiei de arte frumoase din Petersburg (n. ed.).

— Pe drum ne-am întîlnit cu bătrînul Venețianov[1]... După ce-am schimbat cîteva cuvinte, Venețianov şi-a oprit ochii asupra însoțitorului meu şi m-a întrebat cu un zîmbet blajin:

1 Veneţianov A. G. (1778—1847) — cunoscut pictor democrat

— — Mi se pare că tînărul vrea să fie pictor, nu-i aşa?

— —■ Şi da, şi nu, i-am răspuns.

— La care dînsul m-a întrebat de ce. I-am explicat în şoaptă. Bătrînul a rămas pe gînduri o clipă, apoi mi-a strîns puternic mîna şi cu asta ne-am despărţit.

— Prin felul cum m-a privit la plecare şi cum mi-a strîns mîna, Veneţianov voia parcă să mă mustre că eram atît de pesimist. Asta m-a făcut să mă trezesc şi, amintindu-mi de o seamă de pictori, elevi ai lui Veneţianov şi fete crescute de el, o licărire de speranţă a pîlpîit în zare, ce-i drept, abia mijind încă.

— Spre seară, luîndu-şi rămas bun, protejatul meu m-a rugat să-i dau o stampă oarecare să deseneze după ea. Tocmai aveam la mine din întîmplare o gravură proaspăt ieşită din tiparniţă, „Hercule Farnese", executată de Sliudjinski după tabloul lui Zavealov[1] şi un „Apol- lino" al lui Losenko[2]. Am înfăşurat gravurile într-o coală de hîrtie de Peterhof, l-am înzestrat din prisos cu creioane italiene, şi după ce l-am învăţat cum să le păstreze ca să le apere de uscăciune, am ieşit împreună. El s-a dus acasă, iar eu la bătrînul Veneţianov.

rus, în opera căruia, pentru prima oară în pictura rusă, apar scene din viaţa ţărănimii (n. ed.).

— Nu-i locul aici, cred, şi nici momentul potrivit de a stărui mai mult asupra acestui pictor însufleţit de o mare dragoste de oameni; să lăsăm treaba asta în seama unuia dintre numeroşii săi ciraci, care cunoaşte mai îndeaproape decît mine tot binele pe care l-a să- vîrşit pe tărîmul artei.

— I-am povestit bătrînului tot ce ştiam în legătură cu fericita mea descoperire şi i-am cerut sfatul, rugîndu-l să-mi spună ce trebuie să fac de aci încolo ca să duc la bun sfîrşit ceea ce voiam. Dînsul, ca un om care avea experienţa acestor lucruri, nu mi-a făgăduit nimic şi nici nu mi-a dat vreo îndrumare precisă. M-a sfătuit numai să caut a intra în legătură cu meşterul lui şi pe cît îmi stă în putinţă să-i uşurez greutăţile vieţii pe care o ducea.

1 Zavealov F. S. (1810—1856) — pictor rus din prima promoţie a Academiei de arte frumoase din Petersburg. Lucrarea amintită repre- zintă statuia legendarului erou Hercule, de la palatul Farnese (n. ed.).

— L-am ascultat întocmai. Şi ca să nu mai aştept pînă duminică, a doua zi chiar, în zori, m-am dus la Grădina de Vară, dar vai, n-a fost chip să dau de prietenul meu: la jfel şi a treia zi, şi în cea următoare. Mi-am pus în gînd atunci să aştept pînă duminică, să văd ce-o să mai fie.

— Duminică dis-de-dimineaţă băiatul a ieşit iar la iveală; cînd l-am întrebat de ce n-a mai venit în parc, mi-a spus că fuseseră angajaţi să lucreze la Teatrul mare (tocmai atunci Kavos[1] începuse transformările din interiorul teatrului) şi că de aceea nu mai avea răgaz să se abată pe acolo.

— Am petrecut şi de astă dată ziua împreună, la fel cum petrecusem şi duminica trecută. Şi tocmai seara, la despărţire, l-am întrebat cum îl cheamă pe meşter şi între ce ore lucrează.

2• Losenko A. P. (1737—1773) — pictor rus din prima promoţie a Academiei de arte frumoase din Petersburg (n. ed.).
1 Kavos A. K. (1801—1863) — arhitect, constructorul teatrelor

— A doua zi chiar m-am dus la Teatrul mare şi am căutat să intru în vorbă cu meşterul. Am lăudat peste măsură ornamentaţia plafonului, care, precum aflasem, era făcută după schiţele lui, punînd de la bun început o temelie trainică relaţiilor noastre.

— Meşterul făcea parte din breasla pictorilor şi zugravilor ca şef de atelier şi ca atare ţinea mereu pe lîngă el cîte trei dacă nu chiar mai mulţi îngălaţi de aceştia

— în halate de doc sub numele de ucenici şi la nevoie mai tocmea cu ziua sau cu luna de la unu pînă la zece ţărani, zugravi şi sticlari din Kostroma — cum s-ar zice deci, nu era chiar codaş printre meşterii din tagma lui, nici în ce priveşte iscusinţa, nici în ce priveşte chiverniseala. Iar pe lîngă însuşirile practice arătate mai sus, trebuie să spun că am văzut la el acasă pe pereţi cîteva stampe de Audran[1] şi Volpato[2], iar pe un scrin, mai multe cărţi, printre care şi „Călătoria tînărului

Mariin- skf, Mihailovski etc. (n. ed.).

1 Audran — familie de gravori francezi tn aramă, vestiţi în sec. XVI-XVIII (n. ed.).

2 Volpato Giovanni (1733—1802) — celebru

Anacharsis"[3]. Am mai prins atunci oleacă de inimă. Din păcate însă, cînd am adus vorba mai pe ocolite despre ucenicii săi în halate de doc, a căror viaţă cît de cît trebuia îndulcită, a făcut ochii mari auzind asemenea năzbîtie şi a căutat să-mi dovedească în fel şi chip că aşa ceva n-ar putea decît să le strice şi să-i ducă de rîpă.

— N-am vrut să-l contrazic chiar dintru început; de altfel, cred, ar fi însemnat să vorbesc de-a surda în- cercînd să-i arăt că n-are dreptate; oamenii ahtiaţi numai de bunuri materiale şi lipsiţi de cultură, care au avut de luptat în tinereţea lor necăjită cu mizeria şi greutăţile şi anevoie au reuşit să răzbată la lumină, nu pun temei pe nici un fel de teorii. Dinspre partea lor, nu există alte căi spre a dobîndi bunăstarea decît acelea bătute de dînşii; ba încă de multe ori aceste convingeri primitive se îngemănează cu un sentiment şi mai primitiv, care, tălmăcit în cuvinte, ar suna cam aşa: pe mine n-a avut cine să mă răsfeţe, la ce aş răsfăţa eu pe alţii?

— Meşterul zugrav, pe cît se pare, nu era chiar străin de acest sentiment lipsit de omenie. Pînă la urmă totuşi,

gravor italian (n. ed.).

3 Cunoscuta lucrare a lui Jean-Jacques Barthélémy (1716—1795), arheolog şi literat francez, tradusă în limba rusă în 1788 (n. ed.).

am reuşit a-l îndupleca să-i dea voie protejatului meu să vină pe la mine în orişicare zi de sărbătoare,

— ba chiar şi în alte zile, cînd s-ar întîmpla să nu aibă de lucru, de pildă, iarna. Deşi îşi dăduse încuviinţarea, după părerea lui era totuşi o răzgîială care nu putea decît să-l piardă. Şi era cît pe ce să i se adeverească spusele.

— A trecut şi vara, aşijderi şi toamna, şi iarna era în toi. Se isprăviseră lucrările la Teatrul mare, care îşi deschisese porţile, şi încîntătoarea Taglioni îşi începuse feericele-i evoluţii pe scenă. Tineretul era ca scos din minţi, iar oamenii în toată firea parcă turbaseră, nici mai mult nici mai puţin. Doar înăcritele matroane şi cele mai aprige leoaice stăteau toată vremea îmbufnate şi cînd publicul aplauda mai cu foc, rosteau din vîrful buzelor: ***„Mauvais genre",*** în timp ce intransigentele puritane se indignau într-un glas: — „Ce dezmăţ ! Ce dezmăţ ! Chiar aşa, în văzul tuturor!" Şi unde pui că făţarnicele şi mironosiţele astea nu scăpau nici unul din spectacolele date de Taglioni. Iar cînd celebra dansatoare a primit să fie ***princesse*** Trubetskoi, tot dumnealor s-au găsit să deplîngă mai tare pierderea iremediabilă pe care o suferise arta şi să osîn- dească femeia tocmai pentru ceea ce ele nu izbuteau să obţină, cu toate dresurile pe care le dădeau pe faţă.

— Carol cel Mare (după cum îl poreclise răposatul Va- silii Andreevici Jukovski pe răposatul Karl Pavlovici Briullov) iubea cu pasiune toate artele frumoase, oricare ar fi fost mijloacele de expresie folosite; baletul modern, în schimb, aproape că nu-i spunea nimic, şi dacă se întîmpla uneori să vină vorba despre el, nu-l lua niciodată în serios. Ca o încununare a triumfalelor sale succese, Taglioni a dansat cachucha din baletul „Ţiganca". În aceeaşi seară cachucha făcuse înconjurul

întregii noastre Palmyre[1], iar a doua zi era la mare cinste atît în palatul aristocratului, cît şi în căsuţa modestă a conţopistului din Kolomna. Cachucha bîntuia peste tot: acasă, pe stradă, la slujbă, la birt, ba chiar şi... la prînz, la cină — într-un cuvînt, oricînd şi oriunde — cachucha nu putea să lipsească. Asta încă n-ar fi nimic — cînd omul e tînăr şi frumos, orice ar face îi stă bine, dar închipuiţi-vă că pînă şi matroanele venerabile, ba chiar şi cîte un tată de familie s-au pus şi ei pe ţopăială. Cachucha ajunsese un fel de nebunie. Şi ca să nu rămînă nici ei mai prejos, puţin mai apoi părinţii s-au apucat să-şi costumeze în chip de ţigănuşi odraslele, care abia dacă se ridicaseră co-păcel. Bieţi prichindei, vai de capul vostru, că mult aţi mai avut de pătimit de pe urma blestematei de cachucha! în schimb, efectul era cel dorit, un efect adeseori speculat. De pildă, dacă amfitrioana nu avea nici un plod în casă, pentru ca serata să fie cît mai reuşită, tocmea un dănciuc sadea.

— *Deşi prea v^che nu e amintita intîmplare,*

— *Dar totuşi azi aproape nu-ţi mai vine să-i mai dai crezare.*[2]

1 Palmyra — capitala străvechii Sirii (Palmyrene) (n. ed.).
2 Replica lui Ceatki din „Prea multă minte strică" de A. S. Gri- boedov, pag. 70, actul II, scena 2, În romtneşte de Adrian

— Tocmai cînd cachuchomania bîntuia mai cu furie, m-am pomenit într-o zi că vine pe la mine Carol cel Mare (îi plăcea să se ducă din cînd în cînd pe la elevii săi), şi cum vine, se aşază pe sofa şi rămîne pe gînduri. îi admiram în tăcere chipul inteligent, încununat de cîrlionţi. A stat aşa preţ de un minut, apoi a ridicat brusc privirea şi m-a întrebat:

— Ştii ceva?

— Nu ştiu, i-am răspuns.

— Mi-a spus astăzi Guber[1] (traducătorul lui „Faust") c-o sămi facă rost de un bilet pentru „Ţiganca". Vrei să mergem?

— Atunci trimiteţi pe Lukian, feciorul dumneavoastră, la Guber, să facă rost de două bilete.

—N-ar putea să dea o fugă băiatul pînă acolo? a spus el, privind către protejatul meu.

— Sigur că da, numai să-i daţi cîteva rînduri.

Maniu, Cartea Rusă, 1957 (n. ed.).
1" Guber E. I. (1814-1847) - poet rus, traducSterul tragediei „Faust" de Geethe (n. ed.},,

— A scris apoi pe o bucată de hîrtie cu un creion italian : „Am nevoie de două bilete. K. Briullov". Am completat această laconică misivă cu adresa cuvenită, după care tînărul Mercur şi-a luat zborul.

— —■ Ce caută aici băiatul ăsta, e model cumva sau servitor? m-a întrebat el, arătând cu degetul spre uşa care tocmai se închisese.

— Nici una, nici alta, i-am răspuns.

— îmi place mutra lui — nu pare a fi iobag.

— într-adevăr, nu seamănă de loc a iobag, şi totuşi... dar n-am mai terminat ce aveam de spus.

— Şi totuşi, e iobag, mi-a întregit el vorba.

— Din păcate, am întărit eu.

— Ce barbarie! a şoptit printre dinți şi a căzut pe gînduri.

— A stat aşa cît a stat, apoi a azvîrlit țigara pe jos, şi-a luat pălăria şi a dat să plece, dar s-a răzgîndit pe loc.

— îl aştept să vină: vreau să-i mai văd o dată fața : — şi, aprinzînd o altă țigară, mi-a cerut: Arată-mi o lucrare de-a lui.

— De unde ştiți că am aici o lucrare de-a lui?

— Trebuie să fie, a spus el ritos.

— I-am arătat un desen finisat, masca lui Laocoon[1] şi cea a lui Michelangelo, numai schițată. A privit îndelung desenele, mai bine zis le ținea în mînă şi privea, dar ce anume, dumnezeu ştie.

— Cine-i stăpînu său? m-a întrebat într-un tîrziu, ridicînd ochii.

— I-am spus numele meşterului.

— Trebuie să ne gîndim serios la ciracul dumitale. Ce-ar fi să vii la mine la masă azi? Lukian mi-a promis că-mi face un rostbif la prînz.

— Şi cu aceste cuvinte s-a îndreptat spre uşă; cînd s-o deschidă, însă, s-a oprit din nou:
— Adu-l o dată la mine. La revedere!

— ' După celebra statuie antic» „Lasern înlănțuit" (n. ed.).

— Şi a plecat.

— N-a trecut nici un sfert de ora şi tînărul Mercur s-a înapoiat, spunînd că dumnealui, adică Guber, a ținut să treacă el însuşi pe la Karl Pavlovici.

— Dar tu ştii cine-i Karl Pavlovici? l^am iscodit eu.

— Cum să nu ştiu, mi-a răspuns, dar nu l-am văzut niciodată la față.

— Nici astăzi?

— Cum, dînsul era? [1]

1 Terpsichora — muza protectoare a artei dansului. Şevcenko se referă, probabil, la

— El în persoană.

— De ce nu mi-aţi spus, să mă fi uitat mai bine la dînsul; credeam că-i un domn oarecare. Poate c-o mai veni şi-aldată — nu? m-a întrebat el puţin mai apoi.

— Cine ştie, am dat eu din umeri şi am început să mă îmbrac.

— Doamne, doamne ! Măcar aşa, de departe să-l văd ! Ştiţi, turuia el, de cîte ori merg pe stradă, mă gîndesc la dînsul şi mă tot uit la trecători, doar, doar, l-oi zări printre ei. Ziceaţi că seamănă aidoma cu figura aceea din „Ultima zi a oraşului Pompei" ?

— Seamănă, şi totuşi, uite, nu ţi-ai dat seama că-i dînsul, cît a fost aici. Ei, lasă, lasă, nu te necăji, dacă săptămîna asta nu s-o întîmpla să mai treacă pe la noi, atunci să ştii că duminică mergem împreună să-i facem o vizită. Deocamdată, uite aici un bilet pentru madam Jurgens; azi nu iau masa acasă.

— Dîndu-i acest lucru în grijă, am plecat.

— în atelierul lui Briullov mai erau V. A. Jukovski şi contele M. I. Vielgorski. Admirau o compoziţie la care pictorul tocmai lucra: „Răstignirea lui Christ", tablou

„Ţiganca" lui Guber, în care acesta o zugrăveşte pe celebra dansatoare italiană Maria Taglioni (1804-1884) (n. ed.).

comandat de biserica luterană Petru şi Pavel. Figura mistuită de durere a Măriei Magdalena era terminată, şi în timp ce privea acel chip înlăcrimat de o extraordinară frumuseţe, V. A. Jukovski a simţit că-i dau şi lui lacrimile şi s-a repezit să-l îmbrăţişeze pe Carol cel Mare, sărutîndu-l ca şi cum ar fi atins cu buzele însuşi obrazul frumoasei create de el.

— Am fost adeseori cu Briullov să vizităm Ermitajul. Şi de fiecare dată am avut prilejul să ascult o adevă-

— rată prelegere de teorie a picturii, prelegere plină de strălucire, ce se încheia de obicei cu Teniers şi mai ales cu tabloul acestuia „Cazarma". Se oprea uneori o mulţime în faţa acestei pînze şi după un înflăcărat şi afectuos panegiric făcut celebrului pictor flamand, nu uita niciodată să spună:

— Merită să vii tocmai din America, numai ca să vezi tabloul ăsta.

— Acelaşi lucru s-ar putea spune .acum şi despre „Răstignirea" lui, şi mai cu seamă despre chipul îndurerat al Măriei Magdalena.

— După ce l-a îmbrăţişat şi l-a sărutat, Jukovski a trecut într-altă cameră. Tocmai atunci Briullov a dat cu ochii de mine; mi-a zîmbit şi s-a dus să-l caute pe Jukovski. O jumătate de oră mai tîrziu s-au întors împreună în atelier, şi Briullov, trecînd po lîngă mine, mi-a şoptit zîmbitor:

— Merge bine.

— În momentul acela uşa s-a deschis larg şi Guber şi-a făcut intrarea, îmbrăcat elegant într-un frac negru, în locul uniformei de inginer de poduri şi şosele pe care o purta de obicei. Nici n-a apucat bine bietul om să ne spună bună seara, că Jukovski i-a şi sărit înainte şi, strîngîndu-i mîna cu căldură, l-a poftit să ne citească ultima scenă din „Faust" ; Guber — ce să facă? — s-a supus. Toată lumea l-a ascultat cu emoţie şi la sfîrşit poetul a fost răsplătit cu înduioşate sărutări

de tovarăşul său de breaslă. Mai apoi, după ce Jukovski şi contele Vielgorski au ieşit din cameră, Guber ne-a citit în largul său poemul „Terpsichora" proaspăt plămădit.

— Acum chiar că nu mă mai duc să văd „Ţiganca", a rostit Briullov după lectură.

— De ce? s-a mirat poetul.

— Ca să-mi păstrez credința în „Terpsichora" ta.

— Cum adică ?

— Mai bine să crezi într-o ficțiune frumoasă, de- cît...

— Vrei să zici cumva, îi taie vorba Guber, că poemul meu e superior divinei Taglioni? Nici cît degetul ei mic nu face, ascultă-mă pe mine, nici cît unghia de la degetul mic, îți jur pe ce am mai sfînt! A, stați să vă spun ceva: știți că azi sîntem poftiți la masă la Alexandru, la macaroane cu *stoțatto* [1] stropite cu *lacrima-christi.* Vine şi Nestor, şi Mişa etc., etc., iar la sfîrşit, Pianenko. Să mergem!

— Briullov şi-a luat pălăria.

— Na, că era să uit... a exclamat deodată Guber, scoțînd ceva din buzunar. Uite aici biletele, şi după spectacol — auzi ? — la Nestor, la bursă (aşa erau numite în glumă seratele literare ale lui N. Kukolnik).

— Știu, ştiu, i-a răspuns Briullov, punîndu-şi pălăria în cap şi mi-a întins unul din bilete.

— Mergeți şi dumneavoastră cu noi? s-a întors Guber către mine.

— Da, merg şi eu, i-am confirmat.

— Gata? a întrebat Guber şi am ieşit cu toții pe coridor, în timp ce Lukian punea zăvorul la uşă, bodogănind :

— Păcat de rostbif!

— După macaroane, ***stofatto*** şi ***lacrima-christi,*** au plecat la „bursă" cu toții, în afară de mine, de Guber şi de Carol cel Mare, adică de cei care aveam bilete la teatru. Aşteptînd să înceapă uvertura, admiram operele protejatului meu. (Arabescurile şi în genere ornamentele ce

decorau plafonul Teatrului mare, fuseseră schițate de el după indicațiile arhitectului Kavos. E un lucru pe care nu l-am aflat nici de la el, nici de la meşterul lui plin de ifose, ci mi l-a destăinuit maşinistul Kartaşev, care fusese tot timpul de față cît ținuseră lucrările şi-n fiecare dimineață îl poftea la ceai pe protejatul meu.) Voiam tocmai să-i arăt şi lui Briullov arabescurile ticluite de ciracul meu, cînd au răsunat primele măsuri ale uverturii. Toată lumea, şi o dată cu ceilalți şi eu, a rămas cu ochii ațintiți asupra cortinei, în sfîrşit, s-a terminat uvertura, cortina a tresărit şi s-a ridicat şi a început reprezentația. Pînă la cachucha totul s-a desfăşurat ca de obicei; publicul şi-a păstrat ighemoniconul, ca orice public binecrescut. De la primul țăcănit de castaniete, însă, a trecut un fior prin sală şi inimile tuturor au început să bată mai tare. Aplauzele s-au înfiripat întîi încet, ca vuietul unui tunet îndepărtat, apoi s-au întețit clipă de clipă, înti-un ropot din ce în ce mai puternic, iar cînd dansul s-a terminat, tunetul a răzbubuit clocotitor. Mulțimea aceea de oameni binecrescuți, printre care se număra şi păcătosul de mine, urla ca scoasă din minți din fundul rărunchilor: unul striga „bravo", altul „da capo", iar al treilea nu mai putea decît să gîfîie, mulțumin- du-se să dea din mîini şi din picioare. După primul acces, mi-am aruncat întîmplător ochii spre Carol cel Mare ; îl trecuseră năduşelile, sărmanul, bătea din palme şi dădea din picioare, răcnind cît îl ținea gura: ***„Da***

— Guber, la fel. Mi-am tras răsuflarea şi am urmat şi eu exemplul maestrului meu. încetul cu încetul, uraganul s-a potolit, iar zîna, chemată pentru a zecea oară la rampă, după cîteva reverențe pline de gingăşie, s-a făcut nevăzută. Carol cel Mare s-a ridicat de pe scaun şi ştergîndu-şi fruntea scăldată în sudoare, i-a spus lui Guber:

— Hai pe scenă, să mă prezinți.

— Haidem, a sărit Guber înfierbîntat, şi ne-am dus cîteşitrei în culise, unde roia o gloată întreagă de admiratori, formată în cea mai mare parte din impozante chelii, binocluri şi ochelari. Ne-am amestecat şi noi în mulțime şi cu chiu, cu vai, am reuşit

să răzbim către mijlocul furnicarului. Dar, sfinte dumnezeule, ce ne-au văzut ochii! Zîna, care mai adineauri zbura uşoară ca

— zefirul, şedea tolănită într-un fotoliu Voltaire cu gura întredeschisă şi cu nările umflate ca la eaii arăbeşti, în timp ce sulimanul alb şi roşu amestecat cu sudoarea îi curgea pe obraz, aidoma pîraielor tulburi, primăvara.

— — Ce grozăvie! s-a cutremurat Carol cel Mare şi a pornit-o de-a-ndăratelea să iasă din gloată.

— Eu, după el, iar bietul Guber — într-adevăr biet! — după ce isprăvise cu firitiselile de rigoare — cînd să rostească numele lui Briullov, s-a uitat în jur şi a văzut că acesta îşi luase tălpăşiţa. Nici pună azi n-am aflat cum va fi ieşit, sărmanul, din încurcătură.

— Mai aveam de văzut un act din balet, însă ne-am lăsat păgubaşi şi am plecat, ca să nu ne stricăm gustul cu varză după desert, cum zicea Briullov. Nu ştiu dacă a mai fost la vreun spectacol de balet după „Ţiganca" ; atîta ştiu doar că de atunci niciodată n-a mai adus vorba despre această artă.

— Să ne întoarcem însă la eroul nostru. După cuvintele pe care mi le-a suflat Briullov: „Merge bine", în sufletul meu speranţa a început să se contureze mai desluşit. Chibzuiam acum ce îndeletnicire să-i dau ciracului meu, ca să-i fie spre folos, căci la mine acasă posibilităţile erau foarte restrînse. M-am gîndit atunci la muzeul de artă antică. Andrei Grigorovici (conservatorul muzeului) poate c-ar fi fost de acord ; din păcate însă nu ştiu cum cădea lumina asupra statuilor în interiorul galeriei, încît nu era chip să le desenezi. După ce am stat mult în cumpănă, mi-a venit în minte să vorbesc cu Antinous[1], cel în carne şi oase, adică modelul Taras, punîndu-i în palmă o piesă de două grivne, să-i dea drumul elevului meu în clasa de desen după mulaje, în orele cînd nu erau cursuri. Zis şi făcut. O săptămînă întreagă (în care nu se mai ducea la prînz

— [1] Antinous — tînăr grec din Bithynia, de pe vremea împăratului roman Adrian (76—138 e.n.). celebru pentru frumuseţea sa (n. ed.).

— acasă, mîncînd acolo în atelier) a desenat capul lui Lu- cius Verus[1], deşucheatul favorit al lui Marc Aureliu, şi capul „Geniului", lucrarea lui Canova[2]. După aceea l-am mutat în dasa de desen după mulaje întregi şi l-am pus să facă pentru prima oară studii anatomice, privind modelul din patru unghiuri diferite. De cîte ori aveam răgaz, treceam pe acolo şi ca să frnai prindă puteri după atîta muncă, îi aduceam ^îrguinciosului elev un funt de pîine albă şi o bucată de salam; de obicei, însă, se mulțumea la prînz cu un codru de pîine neagră şi apă, dacă Tar,as catadicsea să-i aducă de băut. Mi s-a întâmplat şi mie de cîteva ori, privind torsul de la Belvedere, să-mi vină şi mie chef de lucru şi să mă aşez şi eu săʲl desenez. Admirabilă operă, una din cele mai desăvîrşite sculpturi aile antichității. Se ştie doar cît s-a entuziasmat în fața ei Michelangelo, care, orb fiind, a luat cunoştință iprin pipăit de acest fragment dintr-o statuie a lui Hercule în repaus. De aceea mi se pare curios că un oarecare domn Ghersevanov, care în impresiile sale de călătorie ştia să aprecieze atît de just valoarea artistică, de pildă, a „Judecății de apoi", pedanta lucrare a lui Michelangelo[3], frescele divinului Rafael, precuim şi multe alte vestite opere de artă, pînze sau sculpturi, nu vede

1Lucius Verus — guvernator roman pe vremea împăratului Marc Aureliu (n. ed.).

2Canova Antonio (1757—1822) — sculptor italian celebru (n. ed.)

nimic altceva în torsul de la Belvedere decît o simplă bucată de marmură. Foarte curios!

— După studiile anatomice, s-a apucat să-l deseneze pe Germanicus, apoi statuia faunului dănţuitor[1], şi în sfîrşit, într-o bună dimineaţă l-am prezentat lui Carol cel Mare. Nici nu vă puteţi închipui ce bucurie a fost pe el, cînd Briullov, binevoitor şi cu îngăduinţă, i-a lăudat lucrările.

— În viaţa mea nu mi-a fost dat să văd un om mai vesel, onai fericit decît a fost el cîteva zile în şir după aceea.

— Aşa de bun şi de blajin e totdeauna? mă tot întreba el.

— Totdeauna, îi răspundeam.

— Şi-n camera asta roşie îi place mai mult să şadă, nu?

— Sigur că da! întăream eu.

— Totul e roşu! Camera, divanul, perdelele sînt roşii, pînă şi halatul e roşu şi chiar şi desenul — totul e roşu! Cînd oare o să mai am parte să-l văd aşa de aproape ?

— Şi la întrebarea asta îi dădeau lacrimile. Şi, bineînţeles, nici nu încercam să-l împac. Căci, mă gîndeam eu, ce cuvinte duioase, ce mîngîieri ar putea stăvili lacrimile astea de fericire, lacrimi suave, rupte din rai?

3Marea frescă de altar de Michelangelo din Capela Sixtină. în Vatican (n. ed.).

— Totul e roşu! îngăima el printre suspine.

— Camera roşie, împodobită îndeosebi cu arme orientale scumpe, aşa cum arăta în lumina soarelui ce se cernea prin perdelele roşii străvăzătoare, mi-a luat şi mie ochii în primul moment, deşi văzusem de atîtea ori decorul acesta, iar lui i-a rămas întipărită în minte pînă la sfîrşitul vieţii. Şi dacă după atîtea şi atîtea crîncene încercări, a ajuns să uite totul: şi arta, oare era inima şi sufletul lui, şi iubirea care i-a otrăvit viaţa, chiar şi pe mine, prietenul său apropiat, totul, totul, n-a uitat în schimb camera roşie şi nici pe Karl Pavlovici, pomenindu-l în ultimele-i cuvinte.

— A doua zi după vizită, m-iam întâlnit întâmplător cu Karl Pavlovici, care mi-a cerut numele şi adresa stă- pînului său. I le-am dat. A chemat apoi un birjar, spu- nîndu-mi la plecare:

— Treci pe la mine deseară!

— Seara m-am dus la el.

— •— De cînd sînt n-am văzut asemenea vită încălţată cu papuci de Torjok[1], m-a luat în primire de la uşă Karl Pavlovici.

— Dar ce s-a întîmplat? l-am întrebat, ghicind despre cine era vorba.

— Trebuie să te duci mîine dumneata la porcul ăsta de cîine, să-ţi spună eît cere pentru ciracul dumitale.

— Carol cel Mare era în toane rele. Se plimba de colo pîină colo prin cameră, fără să scoată o vorbă; în cele din urmă a scuipat, răbufnind:

— Ce vandalism ! Apoi către mine : Vino sus ! Şi am urcat amîndoi pe tăcute, la catul de deasupra, unde se aflau iatacul său, biblioteca şi sufrageria. A poruncit să i .se aducă o lampă, şi m-a rugat că citesc ceva cu glas tare, în timp ce el voia să termine un desen în sepia — „Odaliscă dormind", pare-mi-se, pentru albumul lui Vladislavlev.

— Aceste paşnice îndeletniciri n-.au ţinut, însă, anult. Probabil că vita încălţată cu papuci de Torjok nu-i dădea pace.

1 Localitate din gubernia Tver, vestită ca producătoare de încăllă-minte din safian şi catifea (n. ed.).

— Hai să ieşim puțin, mi-a propus el, acoperind desenul.

— Am plecat de acasă şi după ce ne-am plimbat o bucată de vreme pe chei, am dat în Bulevardul mare.

— Unde-i acum băiatul ? La dumneata ? m-a întrebat Briullov.

— Nu, i-am explicat eu, nu doarme la mine.

— Atunci să mergem la masă.

— Şi am intrat la Deli.

— Mi-a fost dat să cunosc, de cînd mă ştiu pe lume, tot felul de moşieri ruşi, de tot soiul şi de toată mîna, şi putrezi de bogați, şi de stare mijlocie, şi din cei cu cîte un mic conac. Am cunoscut chiar şi de aceia care îşi petrec mai toată vremea în Franța şi în Anglia şi care nu mai încetează cu laudele de cîte ori vorbesc despre

— traiul înlesnit al fermierilor şi țăranilor de acolo, în timp ce la ei acasă nu ştiu cum să-l mai jefuiască pe țăran, luiîndu-i şi ultima oaie din staul. Am văzut, cum vă spun, multe bîzdîgănii de felul ăsta, dar un asemenea fenomen, un concetățean de al nostru în stare să-l primească la el acasă ca un bădăran pe K. Briuil- lov, încă nu mi-a fost dat să întîlnesc.

— Vă închipuiți deci cît de curios eram să-l cunosc; multă vreme n-am putut să închid ochii tot gîndin- du-mă şi căutînd să-mi închipui cum poate fi o vită încălțată cu papuci de Torjok. Curiozitatea mea, însă, s-a mai domolit a doua zi dimineața, în timp ce-mi îmbrăcam fracul. Pînă la urmă a precumpănit înțelepciunea. Şi înțelepciunea îmi spunea că dobitocul cu pricina nu era un fenomen chiar atît de interesant, încît să merite a-i jertfi amorul meu propriu, deşi treaba asta cerea o jertfă şi mai mare. Iată însă care era încurcătura : dacă nici eu, aşa cum pățise şi marele meu maestru, n-am să pot rezista acestei cazne — ce-o să se întîmple atunci?

— După o matură chibzuinţă, am lepădat fracul, mi-am pus o haină de toate zilele şi m-am dus întins la bătrânul Veneţianov. Dînsul avea frecuşul acestor lucruri şi probabil i se întîmplase în repetate rînduri să aibă ciocniri cu asemenea dihănii ciudate, ciocniri din care, de bună seamă, reuşea să iasă cu faţa curată.

— Cînd am sosit eu, Veneţianov era tocmai asupra lucrului. Migălea o schiţă în tuş după una din pînzele sale: „Mama învăţîndu-şi copilul să se roage", schiţă ce urma să apară în almanahul lui Vladislavlev, „Utre- neaia Zarea"
— I-am explicat pentru ce venisem la asemenea oră nepotrivită, i-am dat apoi adresa porcului de oîine, iar bătrînul, lăsând totul baltă, a început să se îmbrace. Am ieşit apoi împreună. Dînsul a luat o birjă şi a plecat mai departe, iar eu m-am întors acasă, unde

— ' Zorit dimineţii (rus.) (n, t.J.

— l-am găsit în fiinţă pe ciracul meu, voios şi fericit. Voioşia şi fericirea lui însă parcă erau adumbrite de ceva. Semăna cu un om care abia aşteaptă să împărtăşească unui prieten o mare taină, dar care totodată se teme să rupă peceţile ce-o ţin ferecată şi s-o dea în vileag. Nici nu apucasem bine să-mi dezbrac paltonul şi să-mi pun halatul de lucru, că şi băgasem de seamă oarecare schimbare la tînărul meu prieten.

— Ei, ce mai veste-pov-este ? l-am întrebat eu. Ce-ai făcut .aseară ? Dar meşterul cum o mai duce ?

— Destul de bine, mi-a răspuns băiatul, împleticind puţin cuvintele. Aseară am citit „André Savoyard" pînă cînd s-a culcat toată lumea, pe urmă am aprins luminarea de spermanţet, ştiţi, aceea pe care mi-aţi dat-o dumneavoastră, şi m-am apucat să desenez.

— Şi ce-ai desenat ? l-am cercetat eu. Ai copiat vreo stampă, sau ceva din capul tău?

— Din capul meu, mi-a mărturisit, iîmb.ujorîndu-«e la faţă. Am citit acu' de eurînd o carte, „Opere" de Ozerov[1], mi-a plăcut „Oedip la Atena" şi am vrut atunci să văd dac-aş putea să fac şi eu o compoziţie.

— Ei, bravo ! O ai cumva la tine ? S-o vedem.

— A scos din buzunar un sul mic de hîrtie, l-a desfăcut apoi cu mîini tremurătoare şi mi l-a întins, explicîndu-mi :

— N-am apucat încă s-o desenez în tuş.

— Era prima lui compoziţie pe care, abia, abia se îndurase să mi-o arate. Mi-a plăcut modestia sau, mai bine zis,

1 Ozerov V. A. (1769—1816) — dramaturg rus format la şcoala clasicismului ; în opera sa Ozerov îmbina caracterele clasicismului CU unele trăsături ale curentului sentimentalist (n. ed.).

sfiiciunea lui — cea mai sigură mărturie a talentului. Şi totodată mi-a plăcut şi compoziţia, mai ales pentru simplitatea ei : Oedip, Antigona şi în depărtare — Polynica, doar aceste trei siluete. Şi e într-adevăr lucru rar să întîlneşti la un artist de la prima lui încercare atîta conciziune ; primele încercări sînt de obi-

— Cei extrem de prolixe. Imaginaţia juvenila nu se poate restrînge, nu se poate aduna într-un singur cuvînt atotgrăitor, într-o singură notă, într-o singură trăsătură de condei. Ea are nevoie de spaţiu, îşi ia zborul în văzduh şi zburînd astfel în largul ei, de multe ori se împleticeşte şi cade, izbindu-se de steiul conciziunii.

— L-am lăudat pentru alegerea subiectului, sfătuindu-l totodată să citească nu numai literatură, dar şi istorie, şi mai cu osebire să-şi dea osteneala să deseneze, numai după stampe valoroase, de pildă după Rafael, Volpato sau după Poussin, Audran.

— Meşterul le are şi pe unele, şi pe celelalte, aşa că, oricînd ai oleacă de timp, desenează, desenează mereu; cît despre cărţi, lasă că-ţi fac eu rost.

— Şi i-am şi dat pe loc cîteva volume din „Istoria Greciei antice" de Gillies[1].

1 Opera istoricului burghez englez John Gillies (1747—1836) (n. ed.).

— Meşterul, mi-a spus el, primind cărțile, pe lîngă stampele atîrnate pe pereți, mai are o taşcă înțesată cu gravuri, dar nu mi le-ar da pe anină să desenez, doamne fereşte; zice că i le stric. Știți... mi-a mărturisit, apoi, zîmbind, i-am spus că ați fost cu mine la Karl Pavlovici să-i arătați desenele mele, şi că d'însul... aici s-a poticnit, că dânsul... dar la drept vorbind, nici mie nu-mi vine a crede.

— Adică ce? l-am descusut eu. Nu crede că Briul- lov ți-a lăudat desenele?

— Nu crede nici măcar că am dat ochi cu Karl Pavlovici, şi dacă i-am spus ba nu, că-i într-adevăr aşa, m-a făcut nătărău...

— A dat să mai spună ceva, dar în aceeaşi clipă a intrat în cameră Venețianov.

— Nimic deosebit! m-a înştiințat vesel, scoțîndu-şi pălăria. Un moşier ca toți moşierii! E drept că m-a silit să-l aştept în anticameră aproape un ceas întreg. Dar ce să-i faci, aşa e obiceiul lor. Vorba ceea, obiceiul e lege, n-ai încotro. Pe urmă m-a primit la el în birou.

— Un birou care, să-ți spun drept, nu mî-a făcut o Impresie prea bună. Foarte luxos, nimic de zis, numai lucruri scumpe, totul e minunat, dar tare ciudat — aşa, ca la japonezi. Am căutat de la început să laduc vorba despre luminarea poporului, aşa în linii generale, bătînd mai cu seamă în struna filantropiei. M-a ascultat cît m-a ascultat cu luare-aminte, fără să spună un cuvînt, ipînă cînd deodată mi-a tăiat-o: „De ce nu-mi spuneți mai bine ritos, fără atîtea ocolişuri, ce vreți de la mine? Ce-i cu Briullov ăsta? Mi-am găsit beleaua ieri cu el. Sălbatec sadea, un sălbatec de aceia din America !" Și a izbucnit deodată în rîs, de se cutremurau pereții. Întîi mi-a luat piuitul, dar mi-am venit numaidecît în fire şi m-am apucat să-i explic cu sînge rece cum stau lucrurile. „Aşa să-mi fi spus de la început, în loc să lungiți vorba cu filantropia. Parcă mai încape aici filantropie ! Banul contează! a încheiat scurt şi cuprinzător, umflîndu-se-n pene. Vreți să ştiți, adică, ultimul preț ? Cred c-aim înțeles bine ?" „întocmai", i-am răspuns. „Atunci să vi-l

spun: două mii cinci sute de ruble! E ultimul preț. De acord ?" „De acord", am convenit eu. „E meseriaş, stăruia el, prinde bine la casa omului..." Ar mai fi vrut parcă să spună ceva, dar nu i-am mai dat răgaz: i-am salutat şi am ieşit pe uşă afară. Şi acum, iată-mă aci, şi-a sfîrşit povestea bătrînul, ziîmbind.

— Nici nu ştiu cum să vă mulțumesc.

— Dimpotrivă, eu îți mulțumesc din tot sufletul! a protestat dînsul, strîngîndu-mi mîna cu putere. Datorită dumitale am putut' să-mi aduc prinosul — mult, puțin, cît a fost — slăvitei noastre arte şi în acelaşi timp să cunosc asemenea fenomen uman, un caraghios în stare a-i compara pe marele nostru Karl cu un sălbatec din America! Şi bătrânul a început a rîde cu poftă, fără umbră de răutate.

— De bine, de rău, a spus el în sfîrşit, cînd s-a săturat de rîs, eu mi-am adus contribuția, acum e rîndul dumitale, şi dacă s-o întâmpla să nu reuşeşti, vom face âpel din nou la Ciubul englezesc[1]. Pină atunci, sa ne vedem cu bine!

— N-ați vrea să mergem împreună la Karl Pavlo- vici? i-am propus eu.

— Ferit-a sfîntul, şi nici pe dumneata nu te-aş sfătui să te duci. Vorba ceea: „Oaspeții, cînd ipică fără veste — ca tătarii sub ferestre", mai ales la un pictor, şi încă dimineața, e mai abitir ca o hoardă întreagă de tătari.

1 Restaurant Ia Petersburg, înzestrat cu săli de Joc (n. ed.).

— Mă simt prost acum cînd mă gîndesc că azi-dimi- neaţă... am dat eu să spun.

— Vezi-ţi de treabă. Ai făcut o faptă creştinească... E adevărat, sânt anumite ore sorocite pentru muncă şi altele pentru odihnă, însă cînd e vorba de o faptă bună, nu mai există ore. Aşa că îţi mulţumesc din toată inima, crede-mă, pentru că te-ai gîndit să vii la mine azi-dimineaţă. Cu bine! Azi mîncăm acasă, vino şi dumneata, dacă-ţi face plăcere. Şi adu-l şi pe Belve- derski, dacă se întîmplă să-l vezi, a mai adăugat la pleoare.

— Aşa îl poreclise dînsul — Belvederski — pe Apolon Nikolaevici Mokriţki[1], unul din ciracii lui Briullov şi admirator înfocat al lui Schiller.

— în stradă m-am despărţit de Veneţianov şi m-am dus întins la Karl Pavlovici să-i împărtăşesc roadele demersurilor mele diplomatice; din păcate, însă, nu era nimeni acasă, nici măoar Lukian. Lipin — trebuie să-i mulţumesc pentru asta — a scos atunci capul pe fereastra bucătăriei şi m-a încunoştinţat că domnul plecase la Colonadă. M-am dus într-o fugă la Colonadă, dar şi acolo am găsit uşile 'închise. Colonadă numeam între noi casele din dosul actualei grădini a Academiei, case în care se afla atelierul lui Briullov, al baronului

— Klodt \ al lui Zauerveid şi al lui Basin. Am tăiat prin Liteinîi, ca să dau în stradă şi, puţin mai apoi, trecînd pe lîngă prăvălia lui Doviţieli, am zărit înăuntru, din

1» Mokriţki A. N. (1811-1871) — pictor, elevul lui K. P. Briullov (n. ed.).

profil, capul cîrlionţat al lui Carol cel Mare. Dînd cu ochii de mine, Briulllov a ieşit afară.

— Ei, ce se aude? m-a întrebat.

— Unde luaţi masa azi? am apucat cu gura înainte.

— Habar n-am, dar de ce?

— Ştiţi ce, i-am propus, veniţi cu mine la masă, la Veneţianov. Are să vă povestească nişte comedii despre porcul cela de cîine, cum probabil n-aţi mai auzit niciodată şi <n-o să mai auziţi toată viaţa.

— Bine, să mergem, a primit el, şi am întins pasul la drum spre locuinţa lui Veneţianov.

— La masă bătrînul ne-a istorisit din fir în pflr cum s-a desfăşurat întrevederea pe care o avusese dimineaţa şi cînd a pomenit 'de sălbatecul din America, ne-a bufnit pe toţi rîsul, şi rîzi, şi rîzi, încît masa s-a încheiat într-un hohot de rîs homeric.

— între Splaiul mare şi cel mijlociu, pe Calea a Şaptea, Societatea pentru sprijinirea pictorilor închiriase în casa lui Kastiurin un apartament spaţios pentru cei cinci bursieri ai săi. în afară de încăperile în care locuiau bursierii, mai erau două ateliere înzestrate cu o serie de statui antice ca: Venus de Medicis, Apollon, Germanicus, precum şi un grup de gladiatori. Acolo i-am găsit adăpost (în locul clasei de desen după mulaje, aflată sub egida modelului Taras) elevului meu. în bună vecinătate cu aceste statui se afla un schelet omenesc, iar el trebuia cu tot dinadinsul să cunoască alcătuirea scheletului, cu atît mai mult cu cît ajunsese să deseneze pe de rost mulajul anatomic ¡al lui Fischer, în timp ce n-avea habar de osatura trupului uman.

— ■1 Sculptorul Klodt P. K- (1805—1867) şi pictorii Zauerveid A. I. (1783-1844) şi Basin V. I. (1793-1865) erau profesori la Academia de arte frumoase din Petersburg (n. ed.).

— Cu această frumoasă intenție, a doua zi chiar după ce luasem masa cu Venețianov, am trecut pe la V. I. Grigorovici care era pe-atunci secretarul Societății, rugîndu-l să-i dea voie ciracului meu să lucreze slobod în atelierele rezervate bursierilor.

— Vasili Ivanovici, îndatoritor cum e din fire, în loc de bilet de intrare, mi-a dat cîteva rînduri către pictorul Golovnea, care locuia laolaltă cu bursierii în chip de supraveghetor.

— N-ar fi poate locul cel mai potrivit aici ca să mă opresc asupra unui fenomen atît de întristător ca pictorul Golovnea, dar cum este vorba de un caz rar, şi mai cu seamă printre artiştii din această breaslă, mă socotesc dator să ©pun cîteva lucruri în legătură cu el.

— Figura lui Pliuşkin[1], atît de viguros creionată şi cu atîta relief, pare ştearsă pe lîngă chipul lui Golovnea, care n-are nimic de artist în el. Pliuşkin a avut cel puțin parte de tinerețe, a cunoscut deci bucuria, dacă nu o bucurie deplină, triumfătoare, măcar un dram din ea, pe cînd biet' nefericitul ăsta n-a ştiut cît de cît ce înseamnă nici tinerețea, şi nici bucuria.

1" Piruşkin — personaj tipic din „Suflete moarte" de Gogol, întru- phiptnd, În galeria de moşieri, zgîrcenia dusă la exces (n. ed.).

— Fiind bursier al Societății pentru sprijinirea pictorilor, Golovnea la un moment dat s-a prezentat la Concursul pentru a doua medalie de aur a Academiei de arte frumoase (tema obligatorie fiind: Adam şi Eva, aplecați peste cadavrul fiului lor Abel), pentru care, ca să poată duce la bun sfîrşit compoziția, avea nevoie de o femeie ca model; iar la Petersburg un model nu e chiar aşa uşor de găsit, şi mai ales cu bani puțini. Ce s-a gîndit flăcăul nostru cînd a văzut cum stau lucrurile? S-a dus la Kikin, care era pe atunci preşedintele Societății pentru sprijinirea pictorilor şi în acelaşi timp un adevărat Mecena pentru artişti, să-i ceară un ajutor, adică bani ca să-şi plătească model, şi după ce a umflat o pataşcă de o sută de ruble, a cusut-o în saltea, iar spre a închipui pe pînză nurii celei dintîi femei de la facerea lumii, a folosit drept model un manechin din cele de care pictorii se slujesc pentru drapaj.

— Cine ştie ce înseamnă medalia de aur pentru un tînăr pictor, acela va înțelege cît de odioasă e meschinăria acestui pui de zgîrîie-brînză. Pe lîngă el, Pliuşkin e fără doar şi poate o mînă spartă.

— Şi tocmai acestui monstru cu chip de om trebuia să-i prezint, o da<tă cu biletul lui Vasili Ivanovici, pe copilul meu de suflet, cu inimioara lui de aur.

— Prima oară am scos cu mî.na mea scheletul din dulap şi l-am pus să şadă răsturnat pe un scaun, ca un chefliu bine afumat, şi am schițat din cîteva trăsături poziția scheletului, lăsîndu-l pe ciracul meu să deseneze detaliile.

— Care nu mi-a fost satisfacția cînd două zile mai apoi, punînd desenul lui alături de planşele anatomice litografiate ale lui Basin, am constatat că, la el, amănuntele erau mai lămurit şi mai precis conturate. Dar, poate că le priveam şi cu alți ochi, din afecțiune pentru copilul meu de pripas. Oricum ar fi fost, desenul lui îmi plăcuse.

— Băiatull a continuat aşa să deseneze în diferite poziţii scheletul, apoi, prin mijlocirea 'lui Taras, statuia lui Marsyas[1] spînzurat de Apollon.

— Toate astea s-au făcut la vremea lor, şi tot aşa la vremea ei a trecut şi iarna şi primăvara era pe drum. Pe zi ce trecea băiatul era mai tras la faţă şi mai palid şi cădea mereu pe gînduri.

— Ce-i eu tine ? îl iscodeam eu. Eşti sănătos ?

— Sănătos, îmi răspundea el abătut.

— Atunci de ce plîngi?
— **N-am nimic, nu şliu ce mi-a venit.**

— Şi'n vremea asta lacrimile picurau nestăvilite din ochişorii lui frumoşi şi atît de expresivi. N-a fost chip să aflu ce poate fi la mijloc, şi de la o vreme începusem chiar să mă întreb dacă nu cumva săgeata împie- iiţatului celuia de

1 Marsyas — cîntăreţ legendar, spînzurat de Apollon pentru că > cutezat sg se ia la întrecere cu el. zeul muzicii (mit. greacă) (n. ed,).

Cupidon nu-i v.a fi sîngerat inima tînără şi neprihănită, cînd într-o dimineaţă, în pragul primăverii, băiatul m-a încunoştinţat că de aci înainte n-o să mai poată veni în fiecare zi pe la mine, pentru că începând de lunea următoare aveau să se apuce iarăşi de lucru şi iarăşi o să stea toată ziulica să vopsească garduri.

— Am căutat pe cât am putut să-l îmbărbătez, fără a-i sufla un cuvînt despre cele puse la cale de Karl Pavlovici, mai cu seamă că nici eu nu ştiam ceva precis, ca să-i pot da vreo speranţă.

— Duminica m-am dus la meşterul lui, să văd nu cumva l-ar putea înlocui pe băiat cu un zugrav oarecare.

— Se poate. De ce să nu se poată ? mi-a răspuns el, atâta timp cît n-au început încă zugrăvelile de case, pentru că, să-mi fie cu iertare, dar băiatul îmi desenează modele, şi cred că ştiţi şi dumneavoastră ce înseamnă o mînă iscusită în meseria noastră. Dar cum credeţi, a adăugat meşterul, c-o să poată pune om în loc?

— îl pun eu.

— Dumneavoastră? s-a mirat el. Dar de ce oare îi purtaţi aşa de grijă ?

— Iac-aşa, i-am răspuns, ca să mă aflu în treabă. Şi fiindcă-mi face plăcere.

— Halal plăcere să azvîrli banii pe fereastră ! Se vede c-aveţi de prisos? Şi zîmbind, mulţumit de sine, m-a întrebat: De pildă, cît luaţi dumneavoastră pentru un portret?

— Depinde de portret, i-am întors-o eu, ghicind unde voia să bată, şi depinde şi de muşteriu. Dumitale, de pildă, nu m-aş gîndi să-ţi iau mai mult ca o sută de ruble de argint.

— Ba nu, tătucuie, nu aşa, ăţi fi luînd de la alţii o sută de carboave; de la mine, însă, fie, hai să zicem, zece, aşa mai treacă, meargă.

— Uite ce atunci, i-am propus, dîndu-i mîna. Lasă-l la mine două luni pe ucenicul dumitale, iar eu în schimb îţi fac portretul.

— Două luni? s-a minunat el, cumpănind în sine, două e prea mult, nu-mi dă mîna. O lună, mda. mai zic.

— Ei, fie şi o lună, primesc, m-am învoit eu.

— Şi am bătut palma ca nişte geambaşi.

— Şi atunci cînd începem? m-a întrebat el.

— Chiar mîine, i-am făgăduit, punîndu-mi pălăria în cap.

— Păi ce, vreţi să plecaţi? Dar aldămaşul?

— Nu, mulţumesc, cînd s-o isprăvi treaba, bem şi aldămaşul. Să ne vedem cu bine!

— Mergeţi sănătos !

— O lună de libertate trece pe negîndite. Ce înseamnă ea pe lîngă atîţia ani lungi şi grei de sclavie? Cît un firicel de mac într-o baniţă întreagă de grăuncioare! Ţi-era mai mare dragul să te uiţi la el în acele zile fericite. Faţa lui de adolescent, atît de expresivă, era scăldată într-o zîmbitoaire lumină şi atîta bucurie se zugrăvea pe ea, încît să mă ierte dumnezeu, dar începusem să-l invidiez. Hainele lui sărăcuţe, dar totdeauna curăţele, mi se păreau acum elegante; pînă şi moltonul din care era făcută mantaua lui părea a fi sibir, şi încă din cel mai bun, de Riga. În ultima vreme la prînz, la madam Jurgens, nu se mai uita nimeni pieziş la noi, măsurîndu-ne cînd pe unul, cînd pe celălalt, ceea ce arăta că nu numai eu observasem la el această fericită schimbare.

— într-una din acele zile de huzur mergem tocmai împreună la madam Jurgens, cînd ne-am întîlnit pe Splaiul mare cu Karl Pavlovici.

— încotro? ne-a cercetat el.

— La madam Jurgens, i-am răspuns.

— — Vin şi eu cu voi. Nu ştiu de ce, dar mia apucat, aşa, deodată, foamea, ne-a explicat el şi a cotit cu noi spre Calea a Treia.

— Lui Carol cel Mare îi plăcea să dea cîte o raită cînd şi cînd pe la guraliva madam Jürgens. Ceea ce-l atrăgea de fapt acolo nu era nici îndatoritoarea madam Jürgens, şi nici slujnica ei, Olimpiada, pe care răposatul Petrovski[1] o luase ea model pentru Agar[2], ci mai curînd lumea pestriţă ce venea la masă şi pe care ochiul său de artist era curios s-o privească.

1 Petrovski P. S. (1814—1842) — pictor, elevul lui K. P. Briullov (n. ed.).

2 Agar — personaj dintr-o legendă biblică, sclava egipteană a Sarei, soţia lui Abraham (n.

Acolo putea să vadă şi cîte un biet amărît de conţopist, slujbaş la senat, mereu cu aceeaşi uniformă, un frac ponosit de tot, şi cîte un student palid şi jigărit, care la prînz, la madam Jürgens, zvînta mîncarea plătită cu banii căpătaţi de la vreun coleg bogat şi chefliu, ca să-i copieze cursul lui Fischer. Erau atîtea şi atîtea de văzut acolo, lucruri pe care nu avea prilejul să le vadă nici la Dume, nici la Saint-Georges[1]. În schimb, de cîte ori venea pe acolo, grijulia madam Jürgens voia să-l aşeze într-o cameră separată şi să-i pregătească pe loc vreo mîncare mai de soi, ceea ce, ca un adevărat democrat ce era, refuza de fiecare dată. De rîndul acesta, însă, m-o mai refuză, cerînd să se pună trei tacîimuri la masă, într-o odaie separată, iar pe Olimpiada o trimise IIa Fox, după o sticlă de Jakson.

— Madam Jürgens parcă luase foc, aşa-i scăpărau picioarele ; umbla forfota de colo, colo, neştiind ce să facă mai repede şi puţin a lipsit să-şi smulgă peruca nou-nouţă din cap, o dată cu boneta, cînd şi-a adus aminte că trebuie să se schimbe, dat fiind prezenţa unui oaspete atît de preţios.

ed.).

1 Restaurante petersburgheze elegante, bine cunoscute prin deceniu! al patrulea al secolului trecut (n. ed.).

— Şi era într-adevăr un oaspete preţios, căci din ziua cînd venise pentru prima oară la pensiune, muşteriii începuseră să sporească, şi asta aşa, peste noapte. Şi încă ce muşterii! Nu nişte pîrliţi de pictori sau studenţi, ori mai ştiu ce amărît de conţopist la senat, cu doi gologani în buzunar, ci oameni tot unul şi unul, din cei care comandă câte o sticlă de Medoc şi vreun biftec supliment.

— Şi nici nu-i de mirare. Dacă unii sînt în stare să plătească douăzeci şi cinci de copeici ea să privească o doamnă din Amsterdam, de ce n-ar da treizeci de copeici că să-l vadă pe Briullov de aproape? Madam Jürgens îşi dădea prea bine seama de asta şi căuta să tragă foloase cît mai multe.

— Ucenicul meu n-a deschis gura tot timpul mesei; a băut pe tăcute, pălind uşor la faţă, un pahar de Jakson, pe tăcute i-a strîns mîna lui Carol cel Mare, şi tot drumul apoi, pînă acasă, n-a scos un cuvînt, iar după ce-a intrat înăuntru, fără să se mai dezbrace de manta, s-a prăbuşit pe podele plîngînd în hohote şi a tot plîns aşa pînă seara tîrziu, ba chiar şi peste noapte.

— Mai avea o săptămînă de libertate; a doua zi însă după masa mai sus pomenită, şi-a strîns desenele şi, făcîndu-ie su!l, fără să^mi spună nimic, a plecat pe uşă afară. Gîndeam că se va fi dus, ca de obicei, pe Calea a Şaptea, de aceea nici nu l-am întrebat — încotro? La prînz încă nu se înapoiase; a trecut ziua, s-a înnoptat şi el nici gînd să sosească. A doua zi m-am dus întins la meşterul lui, dar nici el habar n-avea de nimic. Mi-a dat un fior rece prin inimă; nu ştiam ce să mai cred. Abia .în cea de-a treia, pe înserat, a deschis uşa, palid cum nu-l văzusem niciodată şi cu părul zburlit.

— Unde ai fost? l-am luat în primire. Ce ai? Nu ţi-e bine?

— Nu, nu mi-e bine, a bolborosit el, abia suflînd.

— Am trimis îndată portarul după Jadovţev, medicul

—   de casă, şi între timp m-am apucat să-l dezbrac
şi să-l culc în pat. Băiatul era supus ca un copil cuminte.

—

— Jadovțev i-a luat pulsul şi mi-a spus c-ar fi mai bine să-l internez în spital.

— Pentru că, zicea el, e greu să îngrijeşti acasă un bolnav de fierbințeală, cînd n-ai tot ce-ți trebuie, ba e chiar primejdios.

— L-am ascultat şi în aceeaşi seară l-am dus, bietul băiat, la spitalul sf. Maria Magdalena, de lîngă podul Tucikov.

— Datorită trecerii de oare se bucura Jadovțev ca medic particular, bolnavul a fost primit fără nici un fel de chichițe. A doua zi de-abia am putut să-i dau de veste meşterului ce şi cum se întîmplase şi s-au făcut după tipic toate formalitățile cuvenite.

— Mă duceam de cîteva ori peste zi să-l văd şi pe zi ce trecea plecam tot mai abătut de la spital. Mă obişnuisem să-l văd mai tot timpul în preajma mea şi atît de mult mă simțeam legat de el sufleteşte, încît parcă nu-mi mai găseam locul. Şi uneori o 'luam aşa încolo, prin cartierul Petersburgskaia Storona, şi după ce-o tăiam apoi prin parcul Petrovski (care pe vremea aceea nici nu începuse încă a fi plantat), treceam pe lingă casele lui Sobolevski şi ieşeam iarăşi în dreptul spitalului ; bolnavul dogorea ca para focului.

— Tot aşa e? o întrebam pe soră.

— Tot aşa, tătucule.

— Aiurează cumva?

— O ține într-una: roşu şi roşu!

— Altceva nimic?

— Nu, tătucule.

— Şi iarăşi o porneam pe străzi, treceam podul Tucikov, dădeam o raită pe la casele lui Sobolevski, ca să ies din nou la spital. Au trecut aşa opt zile încheiate. În cea de-a noua zi bolnavul şi-a venit în fire, şi când m-arn dus la căpătîiul său, s-a uitat la mine lung, cu o privire atît de grăitoare, de duioasă, încît cred că n-am s-o mai uit pînă la capătul zilelor. A dat să-mi spună ceva, însă nu l-a ajutat glasul; a încercat atunci să-mi întindă mâna şi-n aceeaşi clipă l-a bufnit plînsul. Am plecat.

—

— Pe coridor m-am întîlnit cu medicul de salon, care m-a încunoştinţat că primejdia fusese înlăturată, biruită de tinereţe.

— Liniştit acum, după cele auzite din gura inimosului medic, m-am întors acasă. Am aprins o ţigară de foi, însă cum se stingea mereu, am lepădat-o şi am ieşit în oraş. Şi totuşi, parcă nu mă simţeam în apele mele, parcă bucuria mea era ştirbită cumva. M-am dus la Academie, am trecut apoi pe la Karl Pavlovici, dar nu l-am găsit acasă. Am luat-o spre chei şi acolo am dat peste el: stătea la picioarele uriaşului sfinx şi urmărea din ochi o luntre plină cu veseli călători ce aluneca pe apele dezgheţate ale Nevei, lăsînd în urmă o dîră lungă şi subţire de argint.

— Ai fost cumva la mine în atelier? m-a întrebat el din capul locului fără să-mi mai spună bun venit.

— Nu, n-am fost, i-am răspuns.

— Să mergem, atunci.

— Şi fără alt cuvînt, ne-am întors acasă. în atelier l-am găsit pe Lipin care venise să-i aducă paleta cu vopsele proaspete şi şedea răsturnat într-un jeţ să privească pe îndelete portretul încă umed al lui Vasili Andreevici Jukovski. C-înd a dat cu ochii de noi, Lipin a ţîşnit în picioare, ruşinat ca un şcolar prins tocmai cînd punea la cale o şotie.

— Ia paleta de aici, azi nu mai lucrez, i-a spus Karl Pavlovici, aşezîndu-se în locul lui. A stat acolo aşa preţ de vreo jumătate de oră să-şi creceteze lucrarea din ochi, apoi întorcîndu-se către mine:

— Privirea ar trebui să fie mai blîndă, şi-a rostit el părerea. E atîta gingăşie în versurile lui şi atîta farmec duios ! Nu-i aşa ?

— Şi fără să mai aştepte să-i răspurd :

— Ştii ce vreau să fac cu portretul ăsta? m-a întrebat.

— Nu, nu ştiu, i-am mărturisit.

— A mai lăsat apoi să treacă încă zece minute, fără să scoată o vorbă. în sfîrşit, s-a ridicat să-şi ia pălăria, zicîndu-mi:

—

— **Hai în oraş ; am sa-ţi spun ce am de gînd să fac.**

— Afară, însă, ¡a întors-o:

— M-am răzgîndit, să nu ne pripim, fiecare lucru la timpul său. Şi apoi, ştiu bine că nici nu eşti curios, a adăugat el în glumă.

— Dacă aşa vreţi dumneavoastră, i-am răspuns, atunci să rămînă un secret pentru mine.

— Numai pînă la şedinţa următoare. Ei, ce se mai aude cu protejatul dumitale, cum se mai simte?

— A început să-şi revină.

— Va să zică, nu mai e nici o primejdie?

— Cel puţin aşa spune medicul.

— Cu bine, atunci, şi mi-a întins mâna. Vreau să mă duc pe la Galberg. Nu ştiu, zău, dacă o să se mai scoale vreodată din pat, bietul om, a mai adăugat el trist, şi cu asta ne-am despărţit.

— Mă pusese pe gînduri portretul cel misterios. Aşa, cumva, bănuiam eu cam ce voia să facă cu el, dar cu toate că ardeam de nerăbdare să aflu dacă era într-adevăr aşa cum îmi închipuiam eu, m-am ţinut destul de tare şi n-am suflat nici un cuvînt despre asta faţă de Karl Pavlovici. Totuşi, ca să fiu cinstit, nu m-a răbdat inima să nu mă duc într-o dimineaţă pe la V. A. Jukovski, chipurile, ca să cercetez desenele lui

Cornelius[1] şi ale lui Peter Hesse[2], cînd, de fapt, voiam să văd de nu va fi cu putinţă să ştiricesc ceva cu privire la misteriosul portret. Dar n-a fost după voia mea.

— Klenze, Walhalla[3], Pinacoteca[4] şi îndeobşte Miin- chenul[5] ne-au dat sămînţă de vorbă toată dimineaţa,

— 16*

1 Cornelius Peter (1783—1867) — pictor german din „şcoala naza- rineană" ; pictura sa e convenţională şi idealizantă (n. ed.).

2 Hesse Peter (1792—1871) — pictor german batalist şi de gen

— aşa încît nici măcar despre Düsseldorf nu s-a pomenit un cuvinţel, darmite despre portret, ca şi cum nici n-ar fi existat ipe lume.

— Panegiricul pe care neuitatul nostru Vasili Andree- vici îl făcea artei germane a fost curmat la o vreme de sosirea contelui M. I. Vielgorski.

— Dînsul e vinovatul care v-a dat atîta bătaie de cap zilele astea, a spus Vasili Andreevici, arătîndu-mă contelui.

— Noul venit mi-a strîns cordial mina. Din păcate însă, tocmai cînd îmi a'lăcătuisem în gînd o întrebare, a intrat feciorul să anunţe nu mai ştiu care excelenţă. Chibzuind că nu

(n.ed.)

3 Panteon în cinstea oamenilor de seamă ai Germaniei, construit între 1830—1842 în împrejurimile oraşului Rogensburg. pe malul Dunării, după proiectul arhitectului Leo

mai avea rost acum să dau în vileag întrebarea ce-o ticluisem, am salutat şi am ieşit, cum se zice, cu buzele umflate.

— Între timp, tinereţea cîştiga văzînd cu ochii lupta. Ciracul meu se punea pe picioare şi se întrema nu zi de zi, ci, aidoma viteazului din poveste, ceas de ceas. În mai puţin de o săptămînă, după ce două săptămîni încheiate avusese fierbinţeli mari, începuse să se dea jos din pat şi să meargă, ţinîndu-se de pat; cum însă părea tot abătut şi trist, n-am mai ţinut seama de porunca medicului, care mă oprise a-i vorbi despre lucruri ce i-ar da de gîndit, şi într-o bună zi l-am întrebat :

— Nu mai e mult şi o să te faci bine; ar trebui să te bucuri de viaţă, de ce eşti tot galeş?

— Nu-s galeş, dimpotrivă, mă bucur, dar nu ştiu ce-mi lipseşte... Aş vrea să citesc.

von Klenze (n. ed.).

4 Este vorba de pinacoteca din Munchen (n. ed.).

5Autorul se referă la şcoala de artă germană „mucheneză" din sec. al XIX-lea (n. ed).

— M-am dus de-am vorbit cu medicul dacă aş putea să-i aduc ceva de citit.

— N-aş fi de părere; în orice caz nu o carte prea serioasă.

— Şi atunci ce să fac ? Soră, să-l îngrijesc, nu pot fi, şi altminteri nu ştiu cum i-aş putea fi de vreun ajutor.

— Mă frământam cu firea şi chibzuiam ce-aş putea face, cînd mi-am adus deodată aminte de „Perspectiva" lui

— Albrecht Dürer[1] tălmăcită în limba rusă, pe care într-o vreme o studiasem şi eu; o studiasem, e adevărat, şi mă lăsasem pînă la urmă păgubaş, văzînd că nu mă aleg cu nimic. Nu ştiu de ce în momentul acela mi-am amintit de toată harababura aceea a lui Albrecht Dürer, uitînd cu desăvîrşire de admirabilul curs de perspectivă liniară atît de judicios întocmit

1 Dürer Albrecht (1471-1528) — pictor şI gravor german. Dürer a scris şi lucrări teoretice, dintre care cea mai cunoscută este „Perspectiva" sau „Instrucţiuni pentru măsurători" '(n. ed.).

de profesorul nostru Vorobiov, deşi aveam schiţele la mine în geantă (e drept că aruncate vraişte). Le-am pus în bună rînduială şi, după ce am cerut şi părerea medicului, i le-am adus ciracului meu, împreună cu echerul şi un compas şi am şi făcut atunci pe loc prima lecţie de perspectivă cu el. La cea de-a doua lecţie şi la celelalte aproape că n-am mai avut ce să-i explic; aşa cum se întrema văzînd cu ochii, la fel de repede ajunsese să se descurce în această ramură a ştiinţelor matematice, fără să cunoască măcar cele patru operaţii aritmetice.

— Lecţiile se încheiaseră în sfîrşit şi am vorbit atunci cu medicul-şef să-i facă formele de ieşire, însă doctorul curant mina deschis oapul, spunîndu-mi că bolnavul trebuie să mai stea încă o lună cel puţin sub ochii medicilor, ca să iasă cu desăvîrşire vindecat. A trebuit, aşadar, să-mi calc pe inimă şi să spun ca eil.

— în vremea asta mă întîlnisem adesea cu Karl Pav- lovici şi avusesem prilejul să văd de câteva ori portretul lui Vasili Andreevici, după cea de-a doua şedinţă. Şi de cîte ori şedeam împreună de vorbă, Karl Pav- lovici nu lipsea să strecoare aşa ca din întâmplare cîte un cuvinţel în legătură cu un anumit secret, dar, nu ştiu de ce, de fiecare dată ocoleam orişice mărturisire din partea lui. Parcă mi-era teamă de ceva, cu toate că de fapt ghicisem cam ce putea fi la mijloc.

— Curînd taina ieşi în vileag. în ziua de 22 aprilie 1838, dis-de-dimineaţă m-am pomenit cu un bileţel din partea lui V. A. Jukovski, care-mi scria cam aşa:

— ***„Stimate domnule N.N.!***

— Fiţi bun şi treceţi mîine pe la unsprezece la Karl Paviovici; aşteptaţi-mă acolo, vă rog, în orice caz să mă aşteptaţi, chiar dacă ar fi să întîrzii mai mult.

— V. ***Jukovski***

— ***P.S.*** Veniţi şi cu băiatul."

— Am scăldat în lacrimi biletul acela picat din cer; nu m-am îndurat nici măcar să-l pun în buzunar, ci, ţinîndu-l strîns în pumn, am dat fuga la spital. Portarul, deşi primise poruncă să-mi dea voie înăuntru la orice oră din zi, de astă dată n-a vrut cu nici un chip să mă lase:

— — E prea devreme, boierule, bolnavii nici nu s-au sculat.

— Asta m-a mai potolit oleacă. Am descleştat pumnul, am întins bileţelul în palmă, ca să-l citesc iarăşi pe îndelete, aproape silabisindu-l, apoi l-am împăturit grijuliu la loc, l-am vîrît în buzunar şi am pornit-o agale spre casă; în sinea mea nu ştiam cum să-i mulţumesc portarului pentru că mă oprise.

— Demult de tot, în urmă cu ani de zile, pe vremea cînd învăţam încă la şcoala parohială, citisem pe furiş, să nu mă prindă cumva dascălul, vestita „Eneida" în prelucrarea lui Kotlearevski şi-mi rămăseseră de atunci întipărite în minte aceste două versuri:

— *Să nu spui că-i al tău un lucru ce-ţi doreşti;*
— *Clt niH-l ai încă-n rriină, de ce să te pmăgeşti?*

— Atît de adînc mi s-au întipărit, încît mi le-amintesc şi acum şi adeseori mă călăuzesc după ele în viaţă. Şi de astă dată, în drum spre casă, cele două versuri mi s-au ivit din nou în minte. într-adevăr, de unde puteam eu să ştiu anume că acest miraculos bileţel avea vreo legătură cu soarta lui? Nu ştiam nimic precis, era vorba numai de o simplă bănuială, şi de multe ori bănuielile sînt înşelătoare. Dacă şi de rîndul acesta mă înşelasem? Vă daţi seama cît rău i-aş fi făcut? Şi cui încă ? Unui suflet atît de apropiat! Numai la gîndul ăsta şi an-am cutremurat de groază.

— De douăzeci de ori, cred, în ziua aceea nesfîrşit de lungă, m-am dus pînă ia uşa lui Karl Pavlovici şi de fiecare dată am simţit ca o strîngere de inimă şi am făcut calea întoarsă. De ce mi-o fi fost aşa teamă, nici eu nu mă dumiream.

A douăzeci şi una oară am prins în sfîrşit curaj şi am sunat; drept răspuns, Lukian a scos capul pe fereastră şi m-a îneunoştinţat:

— Nu-i acasă domnul.

— Parcă mi s-ar fi luat deodată o piatră de pe inimă; am răsuflat uşurat, ca şi cum aş fi dus la bun sfîrşit cine ştie ce faptă de vitejie.

— Tocmai cînd să ies voios nevoie mare din incinta Academiei pe Calea a Treia, cine credeţi că-mi răsare înainte: Karl Pavlovici în persoană. M-am fîstîcit deodată şi am dat să fac stînga-mprejur; într-aceea, însă, el m-a oprit să mă întrebe:

— Ai primit un bilet de la Jukovski ?

— Primit, am îngăimat eu, aproape fără glas.

— Să vii neapărat la mine mîine pe la unsprezece. Ne-am înţeles? Şi... dacă o putea să meargă, ia-l şi pe el, a mai adăugat la plecare.

— „Ei vezi, mi-am spus în sinea mea, acum nu mai încape nici o îndoială... Şi totuşi:

— *Să nu spui că-i al tău un lucru ce-ţi doreşti;*

— *CU nu-l ai încă-n mină, de ce să te amăgeşti ?"*

— Cîteva ¡minute mai apoi, această înţeleaptă cugetare se vânturase cu desăvîrşire din mintea mea, care, trebuie să mărturisesc, nu e cîtuşi de puţin înclinată spre lucrurile practice. Voiam cu tot dinadinsul acum să-l iau cu mine a doua zi la Karl Pavlovici. Ce-o să spună medicul însă, o să-l lase? Aici era toată încurcătura. Şi ca s-o limpezesc, m-am dus întins la doctor acasă; l-am găsit şi m-am apucat să-i explic pricina pentru care venisem aşa, pe neaşteptate. Medicul mi-a înşirat cîteva cazuri de alienaţie mintală, pricinuite fie de o bucurie năprasnică sau de o supărare tot atît de năprasnică.

— — Gîndiți-vă mai ales, a încheiat dînsul, că protejatul dumneavoastră nu s-a restabilit încă pe deplin după boală.

— Ce puteam să răspund la asemenea argumente? I-am mulțumit așadar pentru sfatul său înțelept și după ce mi-am luat rămas bun, am plecat. Am umblat apoi o bucată de vreme pe străzi fără nici o țintă. La un moment dat mi-a venit în gînd să trec pe la bătrînul Venețianov, doar, doar voi afla ceva mai precis, dar cum trecuse de miezul nopții și cum dînsul nu era ca alde noi, burlac, nici vorbă nu putea fi să-i sun la ușă, ora fiind atît de târzie. Ce-ar fi, mi-am zis atunci, să mă duc la podul Troițki să privesc răsăritul soarelui? Pînă acolo, însă era drum, nu șagă, și simțeam cum începuse să mă răzbească oboseala. Sau să mă mulțumesc mai bine să șed cuminte la picioarele uriașilor sfincși ? [1] Doar e aceeași Nevă și acolo, și aici. Aceeași, și nu prea. Și după ce am stat puțin în cumpănă, m-am îndreptat spre sfincși. M-am așezat pe banca de piatră, rezemat de grifonul de bronz și am admirat îndelung priveliștea minunată a Nevei cu moilcomele-i unde.

— Odată cu răsăritul soarelui m-am pomenit că mă trezește portarul Academiei care venise să ia apă din Neva:

— —• Bine că n-a început încă lumea să umble, mă tot dăscălea el, dojenitor, altminteri, mai știi păcatul, ar zice că sînteți vreun bețivan.
— I-am dat o băncuță de zece copeici, ca răsplată pentru binele ce-mi făcuse, și m-am dus acasă și m-am culcat; de astă dată am dormit în lege, cum se zice, am tras un pui de somn.

— • Autorul se referă la cei doi sfincși de piatră aduși din Egipt tn 1834 și așezați pe cheiul Nevei, Ia Petersburg, în apropiere de Academia de arte frumoase (n. ed.).

— Punct la unsprezece m-am înființat la ușa lui Karl Pavlovici.

— — Vă roagă domnul să-l aşteptaţi, mi-a spus Lukian, deschizîndu-mi.

— Cînd am intrat în .atelier, m-a izbit de cum .am trecut pragul faimoasa pînză a lui Zampieri „Ioan Teologul", pe care o cunoşteam numai din auzite şi datorită gravurii lui Miller. Şi iarăşi am căzut pe gînduri! Nu cumva biletul lui Vasili Andreevici era în legătură cu acest tablou ? Ce rost va fi avut atunci să-mi scrie: „Veniţi şi cu băiatul" ? Biletul cu pricina îl aveam la mine; l-am scos, aşadar, şi după ce am recitit de cîteva ori post-scriptum-ul, m-am liniştit cumva şi m-am apropiat mai mult de tablou; afurisitele de îndoieli însă nu mă lăsau să contemplu în voie acea admirabilă lucrare.

— Oricît m-ar fi zgîndărit îndoielile, eram totuşi atît de adîncit în contemplare, încît nici n-am prins de veste cînd a intrat înăuntru Carol cel Mare, însoţit de contele Vielgorski şi de V. A. Jukovski. Cu o plecăciune le-am cedat locul şi m-am dat deoparte, lîngă portretul lui Jukovski. Au admirat cu toţii pe îndelete şi fără să spună o vorbă magnifica operă a sărmanului urgisit Zampieri, în vreme ce eu stăteam în aşteptare ca o stană de piatră. în cele din urmă, Jukovski ,a scos din buzunar o hîrtie împăturită cu tot şartul şi mi-a înmînat-o, spunîndu-mi:

— Fiţi bun şi daţi-o elevului dumneavoastră.

— Am desfăcut îndată hîrtia. Era înscrisul de slobozire, întărit cu iscălitura contelui Vielgorski, a lui Jukovski şi a lui K. Briullov.

— M-am închinat cu evlavie şi am sărutat de trei ori ilustrele semnături.

— Am mulţumit aşa cum m-am priceput celor trei suflete mari şi iubitoare de oameni şi, ieşind afară, am alergat într-un suflet la Veneţianov.

— Bătrînul m-a întrebat de la uşă, vesel nevoie mare:

— Ei, ce se mai aude?

— **Am scos din buzunar preţiosul înscris şi i l-am dat, fără un cuvînt.**

— Ştiu, ştiu tot, a zîmbit el, înapoindu-mi patalamaua.

— Şi eu care habar n-aveam de nimic! Vă rog din tot sufletul, spuneţi-mi şi mie ce-a fost şi cum s-a făcut ?

— Slavă domnului că s-a făcut; pînă una, alta, să mergem, însă, la masă şi după aceea am să-ţi spun tot. E o poveste lungă, *¡ţi* mai ales miraculoasă.

— Apoi, ridicînd glasul, a rostit acest vers dintr-o poezie a lui Jukovski:

— *Copii, ctzima e pe masă, e vremea să spuneţi rugăciunea*[1]

— —- O spunem, tăticule, se auzi un glăscior subţiratic, şi în aceeaşi clipă fetele lui Veneţianov au ieşit din salon, însoţite de A. N. Mokriţki, şi ne-am aşezat la masă. Nu ştiu de ce, dar toată lumea era parcă mai guralivă ca-n alte dăţi. Bătrînul prinsese chef de vorbă şi începuse a povesti tărăşenia cu portretul lui V. A. Jukovski, fără să pomenească un cuvînt despre felul în care luase şi el parte la această faptă mărinimoasă, mulţumindu-se să spună în încheiere:

— Eu n-am fost decît un simplu mijlocitor în toată această nobilă acţiune.

— Iată cum s-au petrecut lucrurile.

1 Un vers din poezia „Azima e pe masă..." a lui Friedrich Hebbel (1813 —1863), poet şi dramaturg german romantic, în tălmăcirea lui V. A. Jukovski[1] (n. ed.).

— Karl Briullov, cum se ştie, făcuse portretul lui Jukovski, pe care acesta, la rîndul său, împreună cu contele Vielgorski îl oferiseră familiei imperiale în schimbul sumei de două mii cinci sute de ruble în asignate, ca mai apoi cu banii primiţi să dobîndească libertatea ciracului meu; cît priveşte pe Veneţianov, bătrînul, după cum însuşi spunea, avusese în săvîrşirea acestei fapte vrednice de toată lauda rolul unui mijlocitor generos şi plin de osîrdie.

— Şi acum ce să fac? Cum şi cînd să-i împărtăşesc această bucurie? Veneţianov mi-a dat acelaşi sfat pe care-l auzisem şi din gura medicului, şi eram întru totul de părerea lor că bolnavul trebuie cu tot dinadinsul ferit de emoţii. Dar cum o să mă rabde inima oare? Sau mai bine să nu mă mai duc o bucată de vreme pe ila el ? Nu, asta în nici un caz, să nu creadă cumva bietul băiat că am căzut şi eu bolnav sau că l-am părăsit şi să-şi facă tot felul de gînduri. După ce am stat şi-am cîntărit totul în minte, mi-am strîns în chingi toată voinţa şi m-am dus la spitalul Maria Mag- dalena. Prima dată lucrurile au mers destul de bine; a Idoua şi a treia oară am început să-l pregătesc încetul cu încetul. L-am întrebat pe medic eît ar mai fi pînă să iasă din spital şi dînsul mi-a spus că n-are nici un rost să mă pripesc. Şi iarăşi am început să stau ca pe ghimpi.

— într-o bună dimineaţă mă pomenesc că-mi bate la uşă fostul lui meşter şi nici una, nici două, îmi trânteşte în faţă că l-am jecmănit tîlhăreşte, lipsindu-l de cel mai destoinic dintre oamenii săi, din care pricină e pe cale să piardă cel puţin cîteva mii de ruble. O bucată de vreme n-am putut pricepe o iotă din ce îndruga el şi nu mă dumiream cum de ajunsesem tâlhar. Nu m-am lămurit decît atunci cînd mi-a spus că în ajun îl chemase boierul la el să-i arate ce şi cum se întîmplase, cerîndu-i să rupă tocmeala; că în aceeaşi zi chiar se repezise 'la spital şi că el (adică bolnavul) habar n-avea de nimic.

— „S-a dus dracului toată fereala!" mi-am zis în sinea mea.

— Şi acum ce vreţi de la mine? l-am întrebat.

— Nimic, vreau numai să ştiu dacă-i adevărat.

— Da, e-adevărat, i-am confirmat eu, după care a plecat pe aci încolo.

— îmi părea bine de întorsătura pe care o luaseră lucrurile. Cel puţin acum, fiind pregătit, putea să primească cu ceva mai mult sînge rece vestea.

— E adevărat? m-a luat el în primire de la uşă, în clipa cînd am intrat în salon. Pot oare să cred ce-am auzit ?

— —. Ştiu eu ce-ai auzit?...

— Mi-a spus ieri meşterul că eu... Şi şi-a înghiţit vorbele, ca şi cum s-ar fi temut să ie rostească pînă la capăt, apoi, după cîteva clipe de tăcere, a îngăimat aproape în şoaptă: că sînt slobod!... că dumneavoastră...

— Şi l-a bufnit plînsul.

— Fii cuminte, am căutat eu să-l liniştesc, deocamdată e numai posibil.

— El însă nu mai auzea nimic; plîngea înainte.

— 'Cîteva zile mai apoi şi-a făcut ieşirea din spital şi a venit să şadă la mine, fericit cum nu era om pe pămînt.

— Sînt atîtea şi atîtea lucruri vrednice de mirare în sînul slăvitei şi pururea nepieritoarei firi; culmea cea ■mai înaltă însă şi suprema desăvîrşire a frumuseţii nemuritoare se află zugrăvită pe un chip omenesc strălucitor de fericire. Nu cunosc ceva mai măreţ, mai sublim în natură. Şi o singură dată în viaţă mi-a fost dat a-imi desfăta cu prisosinţă sufletul în faţa acestei neasemuite privelişti.

— Cîteva zile în şir băiatul a fost atît de fericit şi atît de luminos îi era obrazul, încît nu puteam să mă uit la dl fără să-mi dea lacrimile. Bucuria nețărmurită ce sălăşluia în el se oglindea şi-n sufletul meu. Cînd îl vedeai plutind într-al nouălea cer, cînd învăluit într-o dulce mulțumire ce făcea să-i înflorească un zîmbet pe față. în tot acest răstimp, de cîte ori se apuca de lucru, nu izbutea să ducă nimic la bun sfîrşit; mereu băga desenul în mapă, ca să scoată din buzunar înscrisul de slobozire, pe care îl citea pe îndelete, slovenin- du-l, apoi se închina, îl săruta şi iarăşi se aşternea pe plîns.

— Ca să-i abat gîndurile aiurea, i-am luat din mînă mărturia fericirii sale, sub cuvînt că trebuie să aibă pecețile isprăvniciei şi mă duceam cu el în fiecare zi la galeriile de pictură aie Academiei. Iar cînd i-au sosit în sfîrşit hainele poruncite, l-am ajutat ca o dădacă să se îmbrace şi am mers împreună la isprăvnicie. După ce prețiosul înscris a fost pecetluit în regulă, ne-am abătut pe la galeriile Stroganov să-i arăt o pânză originală a lui Velasquez şi cu asta îs-a încheiat hoinăreala în ziua aceea.

— A doua zi, după ora nouă dimineața, l-am ajutat din nou să se dichisească şi l-am dus la Karl Pavlovici, şi aidoma unui părinte ce-şi încredințează odrasla învățătorului, l-am dat în grija nemuritorului nostru artist, Karl Pavlovici Eriullov.

— Din ziua aceea băiatul a început să meargă regulat la cursurile Academiei, devenind totodată bursierul Societății .pentru sprijinirea pictorilor.

— îmi pusesem în gând mai demult să părăsesc această Palmyră a Nordului pentru vreun locşor cît de modest undeva în ospitaliera provincie. Anul acela s-a întîm- plat să fie vacant la o şcoală de pictură din provincie locşorul după care jinduiam şi, bineînțeles, am căutat să nu scap asemenea prilej. Pe vremea cînd urmam cursul de desen după mulaje, visînd la țara minunilor, la capitala lumii cea străjuită de cupola lui Buonarotti — pe vremea aceea, zic, de-ar fi venit cineva să-mi

ofere oatedra de desen la Academie, aş fi trîntit creionul de pămînt şi aş fi scrâşnit: „La ce bun atunci să te mai jertfeşti pe altarul artei ?" Acum însă, cînd fantezia e mai domolită, strânsă fiind în frîiele bunului simț, cînd viitorul nu ți se mai arată în culori trandafirii, ci aşa cum e, fără zorzoane, îți vine Sn minte, fără să vrei, zicala: „Nu da vrabia din mînă pe cioara din par".

— S-ar fi cuvenit să-mi iau în primire postul cel nou încă din iarnă, însă a trebuit să mai zăbovesc în capitală, avînd unele treburi de pus la cale, în primul rând situația ciracului meu, acum ciracul lui K. Briullov, fusese apoi boala lui, răstimpul în care stătuse în spital ca să se 'întremeze şi, în sfîrşit, mai era la mijloc şi chestiunea bănească. în cele din urmă, după ce le-am dus pe toate la bun sfîrşit, am avut grijă, precum ziceam, să-l aciuiez pe protejatul meu sub aripa ocrotitoare a lui Carol cel Mare şi pe la începutul lunii mai am părăsit capitala pentru mai multă vreme.

— Luîndu-mi rămas bun de la băiat, i-am dat în primire casa împreună cu şevaletul şi mobila, multă, puțină, cît aveam, precum şi toate mulajele de ghips, pe care de asemenea nu le puteam căra cu mine. L-am sfătuit să ia vreun coleg cu el pînă la iarna următoare, cînd avea să vină Şternberg, care se afla pe vremea aceea în Ucraina şi cu care mă înțelesesem să ne întîl- nim Ia un cunoscut de-al nostru în județul Priluki; voiam cu acest prilej să-l rog pe bunul Vilea ca să şadă împreună cu el atunci cînd va fi să se înapoieze în capitală, aşa cum de altfel, spre imarea mea bucurie, s-a şi întîmplat. I-am mai spus apoi să meargă din cînd în cînd pe la Karl Pavlovici, dar cu socoteală, să nu-l plictisească ducîndu-se toată ziua bună ziua la dînsul, să nu lipsească de la cursuri şi să citească mult, cît de mult; în sfîrşit, am stăruit să-mi scrie cît mai des, aşa cum .i-ar scrie unui părinte drag.

— Rugîndu-mă apoi sfintei fecioare să-l aibă în pază, m-am despărțit de el, din păcate, pentru totdeauna.

— Primele scrisori venite din partea lui sînt toate la fel, amănunțite şi plicticoase ca jurnalul unui şcolar şi nu prezintă interes decît numai pentru mine. În celelalte de mai apoi, în schimb, se poate vedea cum începe să se înfiripeze şi

stilul, şi cultura, ba uneori chiar şi un conţinut; de piildă, această misivă a noua, pe oare am primit-o de la el.

— „Azi-dimineaţă, după nouă, am făcut sul pînza pe care se afla pictată «Răstignirea» şi am însoţit modelele puse s-o care pînă la biserica luterană sf. Petru şi Pa vel. Karl Pavlovici mi-a dat-o în grijă pînă acolo. Un sfert de oră mai apoi a sosit şi dînsul, poruncind să fie întinsă iarăşi pe ramă sub ochii lui şi aşezată acolo unde trebuia să stea. Cum tabloul nu fusese încă vernisat, de departe nu se vedea decît o pată mare, întunecoasă. După prînz m-am întors cu Mihailov[1] să-l vernisăm. N-a trecut mult şi a venit şi Karl Pavlovici; ■mai întîi a luat loc în banca din faţă; a stat ce-a stat şi s-a mutat în ultima bancă. Ne-am dus şi noi atunci şi ne-am aşezat lingă dînsul. O bucată de vreme mai mult a tăcut; din cînd în cînd doar pufnea:

— Vandalii! La ce le-o fi trebuind tablouri ?... Uite, a rostit în cele din urmă, întorcîndu-se să ne arate arcada ce desparte lăcaşul, dacă s-ar picta o răstignire atît de mare dît e arcada asta, mai zic şi eu atunci, ar fi cu adevărat un tablou vrednic de omeneasca întrupare a lui dumnezeu.

— O, de aş putea să vă împărtăşesc măcar a suta, măcar a mia parte din toate cîte ni le-a spus atunci! îl cunoaşteţi doar şi ştiţi cum vorbeşte. Cuvintele sale, din păcate, nu pot fi aşternute pe hîrtie, fiindcă ar rămî- nea neînsufleţite. Şi vorbind aşa, a întocmit pe îndelete pînă în cele mai mici amănunte acea uriaşă compoziţie, şi după ce a schiţat contururile, a aşezat-o la locul ce i se cuvenea. Şi ce frumuseţe! «Răstignirea» lui Nico- las

1 Mihailov G. K. (1814—1865) — pictor, elevul lui K. P. Briullov ţi colegul Iui T. Şevcenko (11. ed.).

Poussin[1] pe lîngă ea pare ieşită din mina unui biet cîrpaci, ca să nu mai pomenesc de tabloul lui Martin[2].

— Şi tot aşa, o bună bucată de vreme a dat frîu liber fanteziei, în timp ce eu îl ascultam numai urechi, cu sfinţenie, apoi, la un moment dat şi-a luat pălăria şi a plecat; Mihailov şi cu mine am ieşit după el.

— Le vedeţi? ne-a spus, trecând pe lîngă statuile apostolilor Petru şi Pavel. Parcă-s nişte manechine în zdrenţe! Şi cînd te gîndeşti că sînt copiate după Thor- valdsen! Ca mai încolo, în dreptul prăvăliei lui Da- ţiaro [3], să se amestece în gloata de gură-cască şi să se

1 " Poussin Nicolas (1594—1665) — ilustru pictor francez (11. ed.).

2 Martin John (1789-1854) — pictor englez ; a tratat teme religioase, fără multă profunzime, în tablouri de mari dimensiuni (n. ed.).

3 Magazin de obiecte de artă din Petersburg (n. ed.).

— oprească în fața vitrinei în care se aflau puse la vedere niște litografii franceze în culori. «Sfinte dumnezeule, îmi ziceam privindu-l, geniul, care mai adineaori plutea în slăvi în lumea fermecatelor plăsmuiri ale artei, își pierde acum vremea admirînd frumusețile dulcege ale lui Grevedon[1]! Parcă nu-ți vine să crezi! Și totuși, așa e!»

— Astăzi am lipsit pentru prima oară de la curs, din pricina lui Karl Pavlovici care nu m-a lăsat să mă duc; a ținut morțiș să jucăm dame cu dînsul, doi — adică eu și cu Mihailov — contra unuia singur, și a pierdut o plimbare cu trăsura timp de trei ore. Noi am plecat să ne plimbăm pe ostroave, iar dînsul a rămas să ne aștepte seara, la masă.

— ***P.S.*** Nu mai știu dacă lîn scrisoarea trimisă mai înainte v-am spus cumva că am ieșit primul la examenul trimestrial din septembrie cu o lucrare intitulată «Luptătorul» și deci am trecut în clasa de pictură.

— Dacă n-ați fi fost dumneavoastră, binefăcătorul meu, nici peste un an cred că n-aș fi reușit să .intru în clasa de pictură. în ultimul timp urmez regulat cursurile de anatomie ale profesorului Buialski. Deocamdată ne vorbește despre scheletul omenesc. Tot dumneavoastră vă sînt îndatorat dacă știu acum pe de rost cum e alcătuit. în orișice lucru numai dumneavoastră, numai dumneavoastră, singurul meu binefăcător, pe care nu-, voi uita niciodată ! Vă las cu bine!

— Al dumneavoastră din toată inima devotat

N.N."

— Mi-am pus în gînd să înfățișez pînă la capăt povestea vieții lui, așa cum se oglindește în scrisorile trimise de el, lucru cu atît mai interesant, cu cît aceste pagini se referă adeseori la preocupările și viața intimă de aproape zi de zi a lui Karl Pavlovici, privită cu ochii

— ' Grevedon Pierre-Louis (1782—1860) — cunoscut litograf francez (n. ed.).

celui mai drag ucenic şi tovarăş de lucru al său. Cu timpul, cred, voi publica toate aceste scrisori, spre a sluji viitorului biograf al lui K. Briuliov; deocamdată mă voi mulţumi să le transcriu numai pe acelea care privesc îndeosebi îndeletnicirile lui şi evoluţia sa artistică, precum şi împlinirea sa lăuntrică, desfăşurată în chipul cel mai vrednic şi mai frumos.

„Octombrie e pe sfîrşite şi iată că Şternberg tot n-a sosit încă. Nu ştiu ce să fac cu casa. Cu toate că n-am cine ştie ce de plătit, fiindcă am împărţit cheltuielile pe jumătate cu Mihailov. De altminteri, stau mai toată ziua la Karl Pavlovici, nu vin decât seara, la culcare, ba cîteodată rămîn şi peste noapte la dînsul; cît despre Mihailov, nici măcar noaptea nu dă pe acasă. Dumnezeu ştie unde şi cum o fi stînd. îl întîlnesc numai la Karl Pavlovici şi, mai rar, la cursuri. E un om cu totul aparte şi bun la inimă. Karl Pavlovici îmi spune mereu să mă mut de tot la dînsul, dar pe lîngă faptul că ■— îmi vine greu şi mă sfiesc a vă mărturisi acest lucru — mă simt parcă mai în largul meu aici, acasă, ţin mult, totuşi, să stau măcar cîteva luni împreună cu Şternberg, pentru că aşa mi-aţi lăsat vorbă dumneavoastră, şi ştiu că sfatul pe care mi l-aţi dat în orice caz nu poate să-mi strice.

Karl Povlovici lucrează de zor la o copie după «Ioan Teologul», tabloul lui Domenichino. E vorba de o comandă primită din partea Academiei de arte frumoase. Cît lucrează dînsul, eu citesc. Are o bibliotecă destul de mare, în care .însă toate cărţile sînt vraişte. Am încercat noi de cîteva ori să le aşezăm în ordine, dar degeaba. Altminteri, am, slavă domnului, ce citi. Karl Pavlovici i-a promis lui Smirdin[1] să-i facă un portret pentru cartea lui «O sută de literaţi», iar acesta în

[1] Smirdin A. F. (1795—1857) — librar şl editor rus. A fondat tn 183! publicaţia de orientare conservatoare „Biblioteka dlia citenia". Sub îngrijirea sa au apărut trei volume din culegerea „O sută de literaţi" cu operele a şaptezeci de scriitori ruşi (n. ed.).

— schimb a spus că-i pune la dispoziţie întreaga lui bibliotecă. Am citit pînă acum .aproape toate romanele lui Walter Scott[1] şi în momentul de faţă sînt asupra «Istoriei Cruciadelor» de Michaud. Drept să vă spun, mă interesează mai mult decît un roman, oricare ar fi el, şi Karl Pavlovici e şi dînsul de[2] aceeaşi părere. Am făcut şi un crochiu: Petru-Pustnicul în fruntea mulţimii primilor cruciaţi, în mijlocul unui oraş german, în maniera lui Retch şi împrumutînd costumele personajelor lui. I l-am arătat şi lui Karl Pavlovici, care mi-a interzis cu străşnicie să folosesc altfel de teme decât cele biblice ori din antichitatea greacă sau cea romană.

— -— Acolo, spunea el, totul e numai graţie şi simplitate, pe cînd în istoria evului mediu — totul e imoral, e monstruos.

— Aşa că la mine acum în toată casa nu mai am altă carte decît biblia. «Călătoria tînărului Anacharsis» şi «Istoria Greciei» de Gilies le citesc la Karl Pavlovici şi numai pentru Karl Pavlovici, care nu se mai satură ascultîndu-le.

— O, dacă aţi vedea eu cîtă migală şi cu cîtă rîvnă adevărată îşi lucrează copia care-i aproape gata. Fără doar şi poate am un cult pentru dînsul. Şi nici nu-i de mirare. Dar ce înseamnă prestigiul extraordinar, vraja pe care o răspîndeşte originalul! Fie că nu-i decît o prejudecată la mijloc, fie că vremea va fi estompat în chip atît de încîntător culorile, fie că Domeni- chino... Dar nu, ar fi păcat să gîndesc aşa ceva, Domenichino în orice caz nu putea fi mai presus decît dumnezeiescul nostru Karl Pavlovici. Gîteodată parcă aş vrea să ia mai degrabă de aici originalul.

1 Opera istoricului burghez francez Joseph-François Michaud (1767— 1839) (n. ed.).

2 Petru-Pustnicul de Ia Amiens (1050—1115) — călugăr fanatic, predicator, căruia legenda ii atribuie rolul preponderent în pregătirea „Cruciadei întîia", războiul de cotropire dus de feudalii europeni pentru a cuceri Palestina de la arabi (n. ed.).

—

— într-o seară, la masă, venind vorba despre copii, mi-a spus că nici în pictură şi nici în sculptură nu poate exista copie întru totul identică, o perfectă reconstituire adică, iar în poezie nu cunoaşte decît o singură reconstituire de felul .acesta — «Prizonierul din Chillon» a lui Jukovski, pe care mi-a şi recitat-o pe de rost. Nici nu ştiţi ce frumos spune versuri! Zău, mai frumos chiar decît Brianskii şi Karatîghin[1].

— Şi pentru că veni vorba de Karatîghin. Acum cîteva zile am intrat întîmplător amîndoi la teatrul Mihailovski. Se dădea «Treizeci de ani sau viaţa unui jucător»[2], o dramă cam trasă de păr, cum zicea dînsul. între actul doi şi trei s-a dus în culise ca să-l costumeze pe Karatîghin, care juca un rol de cerşetor. Publicul era în delir, nici el nu ştia de ce. Ce înseamnă un costum pentru un actor de talenit!

— Taglioni a sosit deunăzi la Petersburg şi peste cîteva zile va începe din nou a urzi diafanele-i vrăji. Dînsul pe cît se pare însă nu face prea mare haz de ea. Of, de ar veni odată Şternberg! Mi-e drag, fără să-l fi văzut în viaţa mea. Karl Pavlovici e un uriaş pe lingă mine, şi cu toate că-i atît de bun şi duios, mă simt totuşi uneori prea singur. Mihailov e şi el un tovarăş admirabil şi un suflet ales, dar, cum să vă spun, n-are nici o pasiune, nimic pe lume nu-l atrage; sau poate că nu-mi dau seama eu. Vă las cu bine, binefăcătorul meu, să ştiţi că n-am să vă uit niciodată !"

1 Karatîghin V. A. (1802-1853) — celebru actor tragic rus (n. ed.).

2 Piesa dramaturgului francez Brahin Ducange (1783 —1833) (n. ed.).

— „Ce bucurie! Şternberg, pe care îl aştept cu nerăbdare de atîta vreme, a sosit în sfîrşit! Aşa, deodată, ca picat din cer! La început m-am speriat şi multă vreme parcă nu-mi venea să-mi cred ochilor; mă întrebam dacă n-am cumva o nălucire. Tocmai lucram

— la o schiţă, o compoziţie «Ezechiel în mijlocul unui cîmp presărat cu oase». Era noaptea tîrziu, după ora unu. Deodată uşa s-a deschis de perete — eram adîn- cît în lucru şi uitasem să răsucesc cheia — s-a deschis, cum ziceam, de perete şi numai ce răsare deodată în prag un om cu căciulă în cap. În prima clipă am simţit zvîcnindu-mi inima de frică şi am bolborosit în neştire :

— Şternberg?

— Şternberg, mi-a răspuns el.

— Pînă să-şi scoată şuba, i-am şi sărit de gît să-l sărut, drept care nici el nu s-a lăsat mai prejos. Am stat apoi aşa o bucată de vreme, uitîndu-ne imul la altul fără un cuvînt, pînă cînd şi-a adus aminte deodată că birjarul aştepta la poartă şi s-a grăbit să coboare, iar eu m-am dus să-l rog pe portar să-i care bagajele înăuntru. Şi după ce am pus totul la cale, am răsuflat uşuraţi. Ce lucru curios ! Mi se părea că mă întîlnisem cu cineva de mult cunoscut sau, mai bine zis, că vă vedeam aievea pe dumneavoastră în faţa mea. Tot în- desindu-l cu întrebările, iar el răspunzîndu-mi unde şi cînd v-a mai văzut, despre ce-aţi vorbit şi cum v-aţi despărţit, a trecut noaptea. N-am băgat de seamă că se luminase de ziuă decît atunci cînd am zărit umbra gri-albăstruie a sfeşnicului.

— Acum cred c-am putea bea un ceai, a spus el,

— Cred şi eu, i-am răspuns, şi ne-am dus împreună la «Zolotoi lakor».

— După ceai i-am făcut patul şi am plecat să-i împărtăşesc vestea cea mare şi lui Karl Pavlovici, pe care însă l-am găsit, asemenea, dormind. Neavînd ce face, am ieşit pe chei; dar nici n-am apucat bine să înşir cîţiva paşi, că am dat nas în nas cu Mihaiiov, care nici el, pe Cît se părea, nu închisese ochii toată noaptea. Era însoţit de un domn cu ochelari, îmbrăcat într-un palton.

— Lev Alexandrovici Elkan[1], mi l-a prezentat Mihailov pe însoţitorul său.

— Mi-am spus la rîndul meu numele şi ne-am strîns mina. I-am dat apoi de ştire lui Mihailov că venise Şternberg şi domnul cu ochelari s-a bucurat grozav, de parcă i-ar fi sosit un prieten de cine ştie cînd aşteptat.

— Şi unde-i acum? m-a 'întrebat Mihailov.

— La noi acasă, i-am răspuns.

— Doarme?

— Doarme.

— Să mergem atunci la «Capernaum», acolo cred că nu s-au culcat încă, ne-a propus Mihailov.

1 Elkan A. L. (1819-1869) - critic de teatru şi jurnalist, o figuri foarte familiară în Petersburgul anilor 1840—1870, poreclit cînd „Zago- re(ki" („Prea multă minte strică" de Griboedov), cînd „Hlcstakov" („Revizorul" de Gogol). În jurnalul său şi în corespondenţa cu prietenii, Şevcenko pomeneşte adesea de Elkan, întotdeauna însă cu ironie

— Domnul cu ochelari a dat din cap în semn că n-are nimic împotrivă şi am pornit-o tustrei într-acolo, ei doi înainte, braţ la braţ, eu în urmă. Trecând pe lîngă casa lui Karl Pavlovici, l-am zărit la fereastră pe Lukian şi m-am gîndit că, probabil, maestrul se va fi sculat. Mi-am luat ziua bună de la Mihailov şi Elkan şi am intrat la dânsul. Întîlnindu-l, însă, pe coridor, cu o paletă proaspătă în mână şi cu pensule curate, m-am mulţumit să-i spun bună dimineaţa şi am făcut calea întoarsă; aşa cum mă aflam, n-aş fi fost capabil să citesc nu numai cu glas tare, dar nici măcar aşa, pentru mine. M-am plimbat o bucată de vreme pe chei, apoi m-am înapoiat acasă; Şternberg nu se sculase încă; m-am aşezat binişor pe un scaun lîngă patul lui şi am stat aşa să-d privesc chipul de copil nevinovat. Pe urmă am luat un creion şi hârtie şi am început să schiţez portretul prietenului dumneavoastră, deci şi al meu, aşa cum dormea. Pentru o simplă schiţă reuşisem destul de bine să redau asemănarea şi expresia feţei, dar abia m-am apucat să creionez faldurile plăpumii, după ce desenasem figura, când Ştemberg s-a trezit din somn şi m-a prins asupra faptului. Eu m-am înroşit ca un rac; ce haz a fost pe el cînd a băgat de seamă că mă fistîcisem!

— Ia să văd ce ai făcut acolo ? a spus în sfîrşit, ri- dicîndu-se din aşternut.

— I-am arătat. Şi iarăşi s-a pornit pe rîs şi cmi-a lăudat peste măsură schiţa.

— ■— Las' că ţi-o plătesc eu cînd mi-o veni bine, m-a ameninţat el rîzînd, şi a sărit jos din pat; şi, după ce s-a spălat, a început să-şi desfacă bagajele ca să se îmbrace.

— La un moment dat a scos din fundul cufărului, de sub albituri, o mapă doldora de hîrtii, pe care mi-o întinse, lămurindu-mă:

— Aici e tot ce am lucrat peste vară în Ucraina, în afară de cîteva mici uleiuri şi acuarele. Uită-te cînd oi avea timp, că eu trebuie să mă mai duc pe ici, pe colo. La revedere! şi mi-a dat

mîna. Nu ştiu ce s-o fi jucînd la teatru, mi-e aşa dor să văd o piesă. Nu vrei să mergem împreună?

— Bucuros, am spus, numai să treci pe Ia mine la clasa de pictură.

— Bine, am să trec, mi-a făgăduit el, închizînd uşa.

— De n-ar fi venit să mă cheme Lukian, feciorul lui

— Karl Pavlovici, nici că m-aş mai fi gîndit la masă, ba chiar, cinstit vorbind, mi-era ciudă să las mapa lui Ştemberg pentru rostbiful pregătit de Lukian. În timpul mesei i-am adus şi lui Karl Pavlovici la cunoştinţă plăcuta surpriză ce-o avusesem şi dînsul s-a arătat dornic să-l cunoască pe amicul meu. I-am spus că vorbisem să mergem la teatru. Atunci Karl Pavlovici şi-a exprimat dorinţa să meargă cu noi, dacă o fi vreo piesă ca lumea. Din fericire, ia teatrul A'lexandrinski în seara aceea tocmai se dădea «Casa fermecată»

— După curs, Karl Pavlovici a intrat în clasă, ne-a poftit pe mine şi pe Ştemberg cu dînsul, şi, urcîndu-ne în trăsura dumnealui, ne-am dus cîteşitrei la teatru, să-l vedem de Ludovic al Xl-lea. Şi cu asta s-a încheiat prima zi.

— A doua zi dimineaţa Şternberg şi-a luat mapa doldora de desene şi am pornit spre Karl Pavlovici. Maestrul a fost entuziasmat de peisajul atît de variat în .monotonia lui, cum zicea dînsul, al meleagurilor dumneavoastră de baştină şi de chipurile visătoare ale oamenilor din partea locului, atît de minunat, de viu redate de Şternberg.

— Avea acolo un teanc întreg de desene, admirabile toate! De pildă, pe un petec de hîrtie sură, de-aceea de împachetat, era trasă o linie orizontală; în primul plan o moară de vînt şi un car cu boi încărcat cu saci. O simplă schiţă, nici măcar un desen, dar cît de frumoasă ! Nu te mai săturai

privind-o. Sau: fla umbra unei sălcii pletoase, chiar pe mal, o căsuță albă, acoperită cu paie, oglindindu-se toată în apă. în fața casei, o băbuță stînd, iar pe lac nişte rațe, asta-i tot, dar impresionant şi plin de viață!

— Cu asemenea tablouri sau, mai bine zis, schițe în care se simțea fiorul vieții, era înțesată mapa lui Şternberg. Ce talent extraordinar! Nu degeaba l-a îmbrățişat Karl Pavlovici.

— Şi nu ştiu cum mi-am amintit atunci de frații Ceme- țov[1], care, proaspăt sosiți dintr-o călătorie pe Volga, veniseră să-i arate lui Karl Pavlovici tot ce lucraseră între timp: coşcogea vrafuri de desene în peniță, pe hîrtie velină, mocoşite cu o migală nemțească. Karl Pavlovici s-a mulțumit să arunce o privire pe cîteva dintre ele şi a închis mapa, spunînd, desigur, nu fraților Cernețov: — Nu văd nicăieri bătrîna noastră Volga ; nici măcar o băltoacă mai de doamne-ajută n-aş crede să găsesc.

— Pe cînd într-o singură schiță de a lui Şternberg i se dezvăluie toată Ucraina. Atît de încântat a fost de frumusețile acestor meleaguri şi atît de mult a îndrăgit chipurile melancolice ale oamenilor în mijlocul cărora v-ați născut, încît azi la masă se şi gîndea să-şi dureze un hutor pe malul Niprului, .pe lîngă Kiev, cu toate acareturile, în sinul celei mai fermecătoare privelişti. Singurul lucru care îl face să pregete, şi de care n-ar avea cum să scape, sînt moşierii sau, cum le zice dînsul, hingherii de feudali.

— E ca un copil, cu toată gingăşia unui suflet nevinovat !

— Şi ziua de azi am încheiat-o cu un spectacol : se juca «Hoții» de Schiller. Operă aproape că nici nu există, din

1 Probabil, „Castelul termecat" — piesa istorică a dramaturgului german Auffenberg Joseph (1798—1857), tradusă în limba rusă de P. Obodovski (n. ed.).

când ân cînd doar se dă «Robert» [1] sau «Fenella» [2]. Baletul sau, mai bine zis, Taglioni a măturat totul. Vă las cu bine, neuitatul meu ocrotitor."

— „A trecut o lună şi mai bine de cînd stau împreună cu omul ăsta încîntător care-i Şternberg, şi ne avem într-adevăr ca fraţii. Nici nu ştiţi ce suflet bun şi blînd e ! Artist cu trup şi suflet ! Totul îi zîmbeşte în preajmă, după cum şi el întâmpină totul cu zîmbetul pe buze. O fire cu adevărat fericită, pe care nu ştiu cine n-ar dori s-o aibă ! Karl Pavlovici ţine foarte mult la el. Există însă om pe lume care, cunoscîndu-l, să nu-l îndrăgească ?

— Şi acum să vă spun în ce fel ne .petrecem ziua, ca şi noaptea : dimineaţa pe la nouă mă duc la curs, la clasa de pictură. (Am şi început să fac studii în ulei şi trebuie să ştiţi că la examenul trecut am fost clasificat al treilea). Şternberg rămine acasă să lucreze după schiţele sale cîte o acuarelă, sau vreun tablou mic în ulei. La unsprezece fie că trec pe ia Karl Pavlovici, fie că mă reped pînă acasă şi luăm împreună, adică eu şi Şternberg, ceaiul, îmbucînd cîte ceva. După aceea mă duc iarăşi la curs şi nu mă mişc de pe scaun pînă la trei, cînd mergem să mîncăm la madam Jurgens. Uneori ne însoţeşte şi Karl Pavlovici, pe care în ultima vreme îl găsesc mai în fiecare zi la Şternberg; adeseori maestrul se lipseşte de un prînz aristocratic, ca să mă- nînce o biată supă democratică. E un om cu totul aparte, nu-'i aşa ? După masă mă duc din nou la cursuri. Pe la şapte vine şi Şternberg, ca să mergem la teatru, sau să facem cîţiva paşi împreună pe chei; apoi ne întoarcem acasă şi în timp ce eu citesc ceva cu glas tare, el lucrează, sau, dimpotrivă, eu lucrez şi el citeşte. Am terminat de curînd «Woodstock» de Walter Scott. Pe mine m-a impresionat

1 „Robert-Diavolul" — operă romantico-fantastică de compozitorul Giaccomo Mayerbeer (1791—1864) (n. ed.).

2 „Fenella" — opera compozitorului francez Daniel-François Auber (1782—1871) (n. ed.).

îndeosebi scena în care Carol al II-lea Stuart, ascuns sub un nume de împrumut în castelul bătrînului baron Lee, îi dezvăluie fetei acestuia, Juliei Lee, adevărul, mărturisindu-i că este regele Angliei şi cerîndu-i să vină la curte, unde-i hărăzea o situaţie foarte onorabilă, aceea de ibovnică. Recunoştinţă vrednică de un cap încoronat pentru ospitalitatea de care se bucurase! Am creionat o schiţă, pe care m-am grăbit să i-o arăt lui Karl Pavlovici. Dînsul m-a lăudat pentru alegerea făcută şi a lăudat, asemenea, şi schiţa, sfătuindu-mă să-l studiez pe Paul Delaroche[1].

— Acum, de curînd, Şternberg m-a dus în familia Şmidt, rubedenii mai îndepărtate de-ale lui. Şmidt e un om de toată isprava, iar ceilalţi din casă toţi pîinea lui dumnezeu. Ne petrecem adeseori seara împreună, iar duminica ne ducem la masă, la prînz. Ce oameni

— ' Delaroche Paul (1797—1856) — pictor francez. Tablourile sale inspirate din viata saloanelor, altminteri lipsite de profunzime, redau în amănunt interioarele şi costumele epocii zugrăvite (n. ed.).

— drăguţi, şi de treabă ! De cite ori plec de acoio, mă simt parcă mai curat şi mai bun la suflet. Nici nu ştiu cum să-i mulţumesc lui Şternberg pentru că mi-a dat prilejul să-i cunosc.

— Am mai cunoscut, tot aşa, prin el, un ucrainean de viţă nobilă, cel la care v-aţi întîlnit amîndoi astă-vară, în Ucraina. Mă duc doar cînd şi cînd pe la el şi, ca să vă spun drept, numai de dragul lui Şternberg : nu-mi plac, zău, ifosele dumnealui, şi nici linguşelile slugarnice ale musafirilor, nişte necioplіţi pe care-i îmbuibă la mesele lui încărcate cu bunătăţi şi-i îndeasă cu paharele de horilcă. Multă vreme n-am putut în ruptul capului să înţeleg ce răbdare are Şternberg să suporte asemenea privelişte. Pînă la urmă însă totul s-a lămurit de la sine. Într-o seară s-a întors de la familia Tarnovski schimbat la faţă, adică supărat foc. Şi a început să se plimbe de colo, colo prin cameră, fără să scoată o vorbă; în cele din urmă se trînti pe pat, ca să sară apoi în picioare şi iar să se culce; puţin mai apoi treaba asta s-a repetat de vreo trei ori, pînă ce într-un tîrziu s-a potolit şi a adormit. Şi numai ce-l aud deodată murmurînd prin

somn un nume de fată, numele uneia din nepoatele lui Tarnovski. Atunci m-am dumirit în sfîrşit ce drac era la mijloc. A doua zi Vilea, dragul de el, s-a dus iarăşi la Tarnovski, de unde s-a întors în toiul nopţii, plîngînd. M-am făcut a nu-l băga în seamă. S-a prăbuşit apoi pe canapea şi, acoperin- du-şi faţa cu palmele, a izbucnit în hohote de plîns, ca un copil. Să fi trecut aşa preţ de un ceas. în sfîrşit s-a ridicat şi, venind la mine, m-a cuprins în braţe şi m-a sărutat; pe urmă, cu un zîmbet amar în colţul buzelor, s-a aşezat lîngă mine şi a prins a depăna po - vestea dragostei sale. O poveste ca multe altele. Se amorezase lulea de nepoata mai mare a lui Tarnovski, iar fata, deşi îi făcuse ochi dulci, răspunzînd la mărturiile lui înfocate, cînd a fost vorba de măritiş, şi-a schimbat gîndul şi a luat pe altul în locul său, pe un anume Burţev, unul chel, medic de meserie. Nici că se poate ceva mai banal. Făcîndu-mi această spovedanie, s-a simţit parcă mai împăcat şi l-am trimis atunci să se culce.

— A doua şi a treia zi aproape că nici n-am dat ochi cu el; pleca dis-de-dimineaţă şi se întorcea noaptea tîrziu; pe unde şi-o fi făcut veacul, dumnezeu ştie. Am încercat să leg o vorbă, două cu el, dar abia catadicsea să-mi răspundă.

— Ce-ar fi, i-am spus, să mergem pe la Şmidt?

— A clătinat însă din cap că nu vrea. Duminica dimineaţă m-am ţinut de el să facem o plimbare la Gră dina botanică, la sere, şi de astă dată, mai de silă, mai de milă, s-a învoit. Plimbarea aceasta i-a făcut bine. S-a înviorat deodată şi a început a visa la o călătorie în ţinuturile fermecate, unde asemenea plante miraculoase cresc precum ciulinii la noi.

— Ieşind din grădină, - am fost de părere să mergem să mîncăm pe Krestovski, la un birt german. A primit cu dragă inimă. După masă am ascultat nişte tirolezi şi ne-am uitat cum se dă lumea cu săniuţa, apoi ne-am îndreptat spre Şmidt. S-a întîmplat însă ca tocmai în ziua aceea să fie poftiţi cu toţii la prînz la Fiţtum (rectorul universităţii), unde urmau să şadă pînă seara. Le-am luat urma, ducîndu-ne şi noi acolo ; de la intrare ne-au luat în primire, întrebîndu-ne care mai de care:

— Da' unde ați dispărut, frate dragă?

— La Fițtum, ne-am desfătat ascultînd un cvintet de Beethoven şi nişte sonate de Mozart, cîntate de faimosul Bem[1], şi în sfîrşit, pe la unu noaptea am ajuns acasă. Bietul Vilea iarăşi a căzut pe gînduri. Nici n-am încercat măcar să-l consolez, de altfel, ce puteam să-i spun ca să-l consolez?

— A doua zi, Karl Pavlovici, mi-a încredințat misiunea să trec pe la librăria lui Smirdin ; printre altele am cumpărat două volume din «Biblioteka dlia citenia», cuprinzînd romanul lui Dickens «Nicolas Nickleby». Mă gîndeam să organizez nişte serate literare în sînul familiei Şmidt, poftindu-l şi pe Şternberg să ia parte. Zis şi făcut. În aceeaşi zi, după curs, pe înserate, ne-am dus la Şmidt cu cărțile subsuoară. Toată lumea s-a arătat încîntată de ideea mea şi după ceai am şi început lectura. În prima seară am citit eu, în cea următoare Şternberg, apoi iarăşi eu, şi aşa mai departe, pe rînd, cînd unul, cînd altul, pînă am isprăvit romanul. Nici nu ştiți ce bine i-a prins treaba asta lui Şternberg. După «Nikolas Nickleby» am citit tot aşa «Castelul Kenilworth», pe urmă «Frumoasa din Perth» şi alte cîteva romane de-ale lui Walter Scott. Adeseori zăboveam pînă după miezul nopții; în felul ăsta nici n-am băgat de seamă cînd am intrat în sărbătorile crăciunului. Şternberg aproape şi-a venit în fire; în orice caz lucrează şi nu mai e aşa de abătut. Cu ajutorul lui dumnezeu o să treacă şi asta. Cu bine şi cu sănătate, tăicuțul meu drag! Nu ştiu dacă am să vă mai scriu chiar atît de curînd, nu vă făgăduiesc, pentru că sîntem în pragul sărbătorilor şi mulțumită lui Şternberg, în afară de familia Şmidt, am făcut o seamă de cunoştințe pe care țin să le păstrez. De sărbători mi-am poruncit un rînd nou de haine şi un palton din stofă englezească, la fel cum are şi Şternberg; nu degeaba doar alde Şmidt ne-au poreclit Castor şi Pollux[2]. Mai încolo, către primăvară, avem de gînd să ne facem nişte mantale de

1 Bem Joseph (1785—1876) — violonist polonez, cunoscut în acea vreme (n. ed.).

camelotă. În ultima vreme, ce să vă spun, nu mă pot plînge de bani. Am început să lucrez portrete în acuarelă, la început numai aşa, din amiciţie, iar mai apoi şi cu bani; m-am ferit, însă, pînă acum să i le arăt lui Karl Pavlovici, mi-e teamă de ce-o să spună. Lucrez mai mult în maniera lui Sokolov[1]; Gau[2] nu-mi place de loc, e atît de dulceag, că ţi se apleacă. Mi-am pus în gînd să învăţ limba franceză, mi-ar fi de trebuinţă. Am şi găsit pe cineva Care s-a arătat gata să mă înveţe, o văduvă în vîrstă, cerîndu-mi în schimb să-d dau lecţii de desen băiatului ei: una pentru alta. Dar să vă spun drept, nu-mi convine; în primul rînd pentru că şade tare departe (tocmai pe stradela Ertelev), şi apoi nu face — nu-i aşa? — să pierd două ceasuri cu un ţînc răzgîiat. în astea două ore tocmai bine aş putea lucra portrete în acuarelă, plătindu-mi lecţiile cu bani gheaţă. Cred că şi dumneavoastră sînteţi de aceeaşi părere. Karl Pavlovici are un Gibbon[3] în limba franceză, la care mi-au rămas ochii. Nu ştiu dacă aţi văzut cumva compoziţia, adică tabloul dumnealui: «Genseric la Roma». în momentul ăsta se află la dînsul, în atelier. Admirabil lucru ! Ca tot ce iese de sub penelul său. Dacă n-aţi avut încă prilejul să-l vedeţi, am să încerc să fac o schiţă şi să vi-o trimit. Şi totodată am să vă trimit şi «Fîntîna din Baccisarai». Mi se pare că începuse s-o lucreze pe vremea cînd eraţi încă aici?

2 Castor şi Pollux — fraţi gemeni, personaje din mitologia greacă (n. ed.).

1 Sokolov P. F. (1791—1847) — cunoscut pictor-portretist rus. Tablourile sale, remarcabile ca execuţie, sînt lucrate în acuarelă (n. ed).

2 Gau V. t. (1816—1895) — portretist aquarelist rus (n. ed.)

3 Gibbon Eduard (1737—1794) — istoric englez, unul din iluminiştii sec. al XVIIl-lea, autorul cunoscutei lucrări : „Decadenta şi destrămarea Imperiului Roman" (n. ed.).

— A! Era să uit. Ştiţi că aşteptăm pe curînd evenimente de seamă : Karl Pavlovici se însoară; nunta o să aibă loc după sărbători. Logodnica lui este fata unui anume Timm, cetăţean de onoare al oraşului Riga. Eu n-am văzut-o, dar se spune că-i de o frumuseţe răpitoare. Pe fratele ei îl cunosc de la cursuri; este elevul lui Zauerveid, un tînăr foarte chipeş. După ce se va fi împlinit evenimentul, am să vă povestesc din fir în păr cum şi ce fel a fost; pînă atunci rămas bun, binefăcătorul meu, la care mă gîndesc mereu." „Nici nu ştiu cînd au trecut două luni de cînd nu v-am mai scris. Tăcerea asta îndelungată e într-adevăr de neiertat, dar am aşteptat parcă anume ca să văd cum are să se încheie acest episod cu. totul deosebit din viata lui Karl Pavlovici. V-am scris ultima oară că era vorba de o căsătorie. Acum pot să vă povestesc în amănunţime cum s-au desfăşurat lucrurile şi cum s-a năruit apoi totul.

— În ziua nunţii Karl Pavlovici s-a îmbrăcat aşa cum îl ştiţi că se îmbracă de obicei, şi-a luat pălăria şi, trecînd prin atelier, s-a oprit în faţa copiei după Domenichino, pe care apucase s-o termine între timp. A stat aşa cîtăva vreme în faţa ei, fără să scoată o vorbă, şi în cele din urmă s-a aşezat în jeţ. Nu mai era nimeni în afară de noi amîndoi în atelier. Cîteva minute a foyt o tăcere deplină. într-un tîrziu s-a întors către mine cu aceste cuvinte :

— —■ Zampieri parcă mi-ar spune: „De ce te legi la cap, vrei să te duci de rîpă?"

— Eu n-am ştiut ce să-i răspund ; drept care, şi-a luat pălăria şi a plecat la logodnica lui. Toată ziua n-a mai dat pe acasă. Nu s-au făcut nici un fel de pregătiri în vederea acestui eveniment; nici măcar un rostbif n-a pus la fript Lukian în ziua aceea ■— într-un cuvînt, parcă nici n-ar fi fost sărbătoare. Cununia, după cîce am aflat la şcoală, urma să aibă loc la orele opt seara, la biserica luterană sf. Ana de pe Kirocinaia. După curs, Şternberg şi cu mine am luat o birjă şi ne-am îndreptat spre Kirocinaia. Biserica era luminată şi înăuntru nu se aflau decît Karl Pavlovici cu Zauer- veid şi cu

fratele miresei. Zărindu-ne, maestrul a venit la noi şi ne-a strîns mîna.

— — Ştiţi că mă însor, ne-a încunoştinţat dînsul.

— Tocmai atunci a intrat în biserică mireasa şi el s-a despărţit de noi ca să-i iasă înainte. în viaţa mea, vă mărturisesc, n-am văzut asemenea frumuseţe şi nici nu cred că voi mai avea parte să văd vreodată. Tot timpul ceremoniei Karl Pavlovici a stat dus pe gînduri. Nici măcar în treacăt riu şi-a aruncat ochii spre îngerul de lîngă el. După cununie, ne-am dus să-i firitisim pe fericiţii însurăţei, i-am petrecut apoi pînă la trăsură şi în drum ne-am abătut pe la Klei, unde am cinat, destu- pînd la masă o sticlă de Clicot, pentru a închina în sănătatea tinerei perechi. Astea toate s-au petrecut în seara zilei de opt ianuarie 1839. Şi aşa, cu o sticlă de Clicot s-a încheiat nunta lui Karl Pavlovici. Nici în acea ,zi şi nici în zilele următoare n-a fost praznic.

— La o săptămînă după această împrejurare l-am în- tîlnit pe coridor, chiar în dreptul apartamentului locuit de contele Tolstoi, şi m-a poftit la dînsul la prînz. Pînă să se aşeze masa, maestrul s-a apucat să schiţeze ceva în albumul său, punîndu-mă să-i citesc între timp din «Quentin Durward» Nici n-am apucat bine să încep, că m-a şi oprit şi a strigat destul de tare:

— Emilia!

— Puţin mai apoi a intrat înăuntru soţia sa, care, aşa cum v-am spus, parcă-i ruptă din soare. Am salutat-o cu oarecare stîngăcie.

— Emilia ! a spus iarăşi maestrul. Unde am rămas ? Sau nu, citeşte tu mai bine.

— Apoi, către mine:

— Să auzi ce frumos citeşte ruseşte.

— La început s-a codit; pînă la urmă, însă, a deschis cartea şi a citit cîteva fraze cu un accent german destul de pronunţat, pînă ce a bufnit-o rîsul şi, aruncînd volumul din mînă, a zbughit-o pe uşă. Dînsul a chemat-o îndărăt şi cu o voce mîngîioasă de îndrăgostit a rugat-o să se aşeze la pian şi să cînte faimoasa cavatină din «Norma». Şi fără multe mofturi, s-a aşezat la pian şi după cîteva acorduri, a dat drumul la glas. Nu are cine ştie ce voce, nimic deosebit, însă atît de dulce, de fermecător cîntă, încît parcă nu-mi venea să-mi cred urechilor că viersul ce-l ascultam va fi fost al

— ' Romanul lui Walter Scott, inspirat din istoria Franţei secolului al XV-lea (n. ed.).

— unei fiinţe pămîntene, al unui muritor, şi nu viersul unei zîne diafane. Să fi fost la mijloc vraja pe care o răspîndea frumuseţea sa, ori într-adevăr cînta frumos, asta n-aş putea să vă spun cu certitudine, dar şi acum încă îmi pare că aud glasul aceila îngeresc. Karl Pav- lovici pesemne se afla şi el subjugat de acelaşi farmec, pentru că îşi lăsase mîinile să se odihnească peste album şi nici habar n-avea că Lukian intrase în odaie şi repeta pentru a doua oară :

— — Masa e servită.

— După prînz Lukian a adus, fără să mai strîngă masa, fructe şi o sticlă de ***lacrima-christi.*** Cînd a bătut ora cinci, m-am sculat să mă duc la curs, lăsîndu-i tot acolo. La despărţire, Karl Pavlovici mi-a întins mîna, stăruind să vin în fiecare zi la ei la masă. Nu vă mai spun că eram în culmea fericirii, primind această invitaţie.

— După curs i-am întîlnit iarăşi pe chei şi am făcut cîţiva paşi împreună. Cînd să plece spre casă, m-au poftit din nou la ei. La ceai Karl Pavlovici a recitat «îngerul» de Puşkin şi ne-a povestit cum răposatul Alexandr Sergheevici îl rugase să-i facă portretul nevestei sale şi cum dînsul n-a vrut cu nici un chip, pentru că soţia poetului era saşie. S-a oferit în schimb să-i facă portretul lui Puşkin, drept care, acesta i-a plătit cu aceeaşi monedă. N-a trecut mult şi poetul s-a săvîrşit

din viață, nelăsînd posterității nici un portret. Pentru că așa cum l-a înfățișat Kiprenski, seamănă mai degrabă a ***dandy,*** decît a poet.

— După ceai, tînăra și încîntătoarea gazdă ne-a învățat ***«Halb-zwolf»*** și jucînd cu noi, a pierdut, rămîmîndu-ttie datoare — mie două grivne, iar soțiorului cavatina din «Norma». Și fără multă vorbă s-a și așezat la pian să-și plătească datoria. După un asemenea final minunat, nu-mi rămînea decît să mulțumesc gingașei gazde și să iau drumul spre casă. Trecuse de miezul nopții. Șternberg nu se culcase încă, mă aștepta să vin. Nici n-am mai apucat să-mi scot pălăria, și am și început să-i povestesc toate cîte mi se întâmplaseră peste zi, iar el mi-a dat dreptate să fiu atât de fericit.

— —■ Și tu poți să mă fericești pe mine, a adăugat apoi. Știi că m-a invitat guvernatorul ținutului Orenburg să stau la dînsul toată vara. Am și fost la Vladimir Iva- novici Dai[1] și ne-am înțeles cînd să plecăm. Așa că săptămîna viitoare o să ne despărțim.

— Am rămas ca trăsnit. Cîtva timp n-am fost în stare să scot o vorbă; dezmeticindu-mă în sfîrșit, l-am întrebat :

— Dar cînd ai avut vreme să pui totul la cale?

— Chiar azi, mi-a răspuns, pe la nouă Grigorovici a trimis după mine. M-am dus la dînsul. M-a întrebat dacă vreau să plec în călătorie, am spus da, am trecut apoi pe la Dai, și cu asta s-a încheiat.

— Și eu ce-am să fac? Cum am să stau fără tine? am îngăimat eu cu lacrimi în ochi.

1 Dai V. I. (1801—1872) — om de litere, lexicograf, autorul cunoscutului „Dicționar explicativ a! limbii ruse" (n. ed.).

— Aşa cum am să stau şi eu fără tine, o să învă ţăm amîndoi şi o să ne vedem de lucru, şi aşa o să ne treacă de urît. Ştii, a mai adăugat apoi, mîine sîntem poftiţi la masă, la Iohim. Te cunoaşte din auzite şi m-a rugat să te aduc. Bine?

— Bine, i-am răspuns, după care ne-am culcat.

— A doua zi la prînz am mîncat la Iohim. Este feciorul vestitului meşter-caretaş Iohim, un neamţ vesel, fără fasoane şi foarte citit. După masă ne-a arătat colecţia lui de stampe şi, între altele, şi nişte albume primite de curînd cu litografii după tablourile galeriei din Dresda. Cum era sîmbătă, am rămas pînă seara la el. La ceai nu ştiu cum a venit vorba despre dragoste şi despre cei ce pătimesc din pricina ei. Bietul Ştern- berg şedea ca pe ghimpi. Am încercat să schimb făgaşul discuţiei, dar Iohim, ca un făcut, mai abitir se întărită la vorbă, sfîrşind prin a ne povesti o întâmplare din viaţă, pe care v-o împărtăşesc la rîndul meu.

— Pe vremea cînd eram îndrăgostit de Adelaida mea, văzînd că ea nici nu se uită la mine, mi-am pus în gînd să mă sinucid. Şi cum credeţi că voiam să mă omor? Cu mangal aprins. Am pregătit tot ce-mi trebuia, am lăsat cîteva scrisori prietenilor, dintre care una pentru dînsa (arătînd spre nevastă-sa), şi după ce am făcut rost de o sticlă cu rom, am poruncit să mi se aducă o tavă cu mangal, nişte surcele şi o luminare. Cînd am avut la îndemînă totul, am încuiat uşa cu cheia, am umplut ochi paharul cu rom, l-am dat pe gît şi deodată mi s-a nălucit în faţa ochilor «Ospăţul lui Ralta- zar» de Martin. Am tras încă o duşcă şi de astă dată nu mi s-a mai năzărit nimic. înştiinţaţi despre tragicul meu sfîrşit în floarea tinereţii, prietenii au dat buzna cu toţii şi spărgînd uşa, m-au găsit beat mort. Uitasem din fericire să aprind cărbunii, altminteri, fără doar şi poate că aş fi murit. După toată tevatura asta, dumneaei s-a arătat mai binevoitoare şi, pînă la urmă, s-a înduplecat să se mărite cu mine.

— încheindu-şi astfel povestea, a deşertat un pahar mare de punş.

— Iohim mi-a devenit grozav de simpatic prin felul său de a fi şi mi-am luat îndatorirea de a mă duce cît mai des pe la dînsul.

— Duminica am petrecut toată ziua la Şmidt; pe la unsprezece ne-am întors în sfîrşit acasă şi începusem tocmai să ne dezbrăcăm, cînd Şternberg, căutîndu-şi batista, a băgat mîna în buzunar şi în loc de batistă a scos un afiş.

— Am şi uitat! Astă-seară e bal mascat la Teatrul mare, m-a înştiinţat el, despăturind afişul. Vrei să mergem?

— Hai; e prea devreme ca să ne culcăm, am sărit eu de îndată şi schimbînd redingotele cu fracuri, am trecut mai întîi pe la o prăvălie cu costume de bal de la podul Poliţeiski, să ne luăm dominouri şi măşti, şi ne-am dus la Teatrul mare.

— Sala scăldată în lumină era năpădită de oameni mascaţi, cînta muzica să-ţi spargă urechile, şi în toată hăr

— mălaia aceea, se auzeau ţipetele ascuţite ale măsculi- ţelor. Era zăpuşeală şi, cum masca mă sîcîia peste măsură, am dat-o jos. Şternberg a făcut acelaşi lucru. Se prea poate că unora să li se fi părut curios, dar nouă prea puţin ne păsa.

— Ca să scăpăm de înghesuială şi zăduf, am vrut atunci să ne urcăm sus într-o lojă. Nu s-a ţinut nimeni după noi, nici o măscuţă, măcar aşa ca să facă vreo farsă. Pe scară în schimb ne-am întîlnit nas în nas cu Elkan, domnul cel cu ochelari pe care îl văzusem o dată cu Mihailov. A dat întîi cu ochii de mine, apoi l-a văzut şi pe Şternberg şi izbucnind într-un hohot de rîs, ne-a cuprins în braţe pe amîndoi. în clipa aceea s-a apropiat de el un tînăr miciman, care — ne-a spus Elkan, făcînd prezentările — era un bun prieten al său, Saşa Obolonski. Trecuse de orele două cînd am ajuns în sfîrşit sus. Zărind într-o lojă masa întinsă şi-n jurul ei nişte inşi care se ospătau, am simţit că mi se deschide şi mie pofta de mîncare. Şi cum era şi firesc, i-am destăinuit lui Şternberg la ureche acest lucru, pe care el s-a grăbit să-l aprobe în gura mare. Elkan şi Obolonski însă au sărit în sus, zicînd c-ar fi mai bine să ne ducem la devotatul nostru Klei, ca să putem lua o masă cum se cade.

— — Aici, a stăruit Elkan, nici nu te serveşte ca lumea, şi plăteşti şi de zece ori mai scump.

— Şi cum părerile noastre s-au întrunit în acest punct, am pornit-o cu toţii spre Klei.

— îmi plăcea aerul degajat al tînărului miciman. Pînă atunci mă învîrtisem numai în mijlocul colegilor de şcoală, băieţi modeşti cu toţii; pentru prima oară aveam acum ocazia să cunosc de aproape un tînăr din lumea saloa'nelor. Cuvintele de duh şi calambururile curgeau cu duiumul din gura lui şi ştia o

— 18*

mulțime de cîntece comice din felurite vodeviluri. Ce să vă mai spun, o bomboană de băiat! Am stat la Klei pînă în zori, şi cum bravul nostru miciman se cam afumase oleacă, l-am luat la noi acasă, lăsîndu-l pe Elkan în local.

—

— Vedeți, așadar, ce viață am ajuns să duc! Umblu pe la baluri mascate, bat localurile de noapte, risipesc banii în dreapta și-n stingă și mai deunăzi, parcă, se oglindea, scînteietoare, în Neva dimineața cea de pomină, cînd ați dat de mine în Grădina de Vară, în fața statuii lui Saturn — nu-i așa? N-am să uit niciodată dimineața aceea, așa cum nici pe dumneavoastră n-am să vă uit în veci pentru binele ce mi l-ați făcut. Mă întreb cum aș putea să vă mulțumesc vreodată? Căci în afară de lacrimile mele izvorîte din inimă, ca o rugăciune, n-am nimic.

— La nouă dimineața m-am dus ca de obicei la curs, iar Șternberg a rămas acasă cu musafirul nostru, care mai dormea încă. La unsprezece am trecut pe la Karl Pavlovici și mi-a fost dat să aud o drăgălașă mustrare din partea nu mai puțin drăgălașei Emilia Karlovna. Pînă după ora unu am jucat împreună ***«Halb-zwolf».*** Dînsa ar fi vrut să rămîn pînă la vremea prînzului și eram gata să mă las înduplecat. Karl Pavlovici însă mi-a dat peste nas, spunîndu-mi că nu se cade să lipsesc de la curs, și atunci, înroșindu-mă pînă în vîrful urechilor, m-am grăbit să plec la școală. La trei însă m-am înființat din nou la dînșii, iar la cinci m-am întors iarăși la curs, lăsîndu-i mai departe la masă.

— Așa cum v-am arătat mai sus, îmi petreceam la dînșii toate zilele, în afară de sîmbăta și duminica. Sîmbăta era închinată lui Iohim, iar duminica familiei Șmidt și lui Fițtum. Precum vedeți, toți cunoscuții mei sînt nemți, dar ce oameni de ispravă! Nici nu pot să vă spun ce dragi îmi sînt.

— Toată săptămîna Șternberg s-a pregătit de drum și cu toate astea, îmi pun capul jos că tot va fi uitat ceva, așa cum îi e obiceiul. Sîmbătă am fost la Iohim unde am avut prilejul să-l cunosc pe bătrînul Kolman, cunoscutul acuarelist și maestrul lui Iohim.

— După masă Kolman a ținut morțiș să vedem peisajele creionate de elevul său, deși acesta n-avea nici un chef

să ni le arate. Era vorba de nişte desene în alb şi negru pe hîrtie gri, atît de frumos executate şi cu asemenea acurateţe, încît nu mă mai săturam privin- du-le. De altfel, şi luase medalia mică de argint pentru unul din ele, pe care bunul Kolman îl ridica în slăvi ca pe o strălucită izbîndă a ucenicului său, jurîndu-se pe ce avea mai sfînt pe lume că nici el n-ar fi fost în stare să lucreze cu atîta meşteşug.

— Cum Şternberg nu mai avea decît două zile de stat cu noi, Iohim a fost curios să ştie cum voia să şi le petreacă. Şternberg, pe cît se părea, însă, nu-şi făcuse nici un fel de plan. Iohim atunci i-a propus el unul: a doua zi, adică duminică, să mergem tustrei să vizităm colecţia lui Stroganov şi cea a lui Iusupov, iar luni Ermitajul, lucru care s-a dovedit a fi pe placul tuturor. A doua zi, aşadar, am trecut să-l luăm pe Iohim şi ne-am îndreptat cu toţii spre galeria de pictură a lui Iusupov. I s-a adus la cunoştinţă prinţului că nişte pictori îi cereau îngăduinţa de a vedea colecţia dumisale, la care amfitrionul, politicos din fire, a poruncit să ni se spună că, fiind duminică şi o vreme minunată afară, ar fi mai înţelept din partea noastră ca în loc să zăbovim în faţa unor opere de artă, să căutăm mai degrabă a profita de ziua asta frumoasă. Ce ne rămînea alt de făcut decît să-i mulţumim prinţului pentru bunăvoinţa de a ne fi dat asemenea po- vaţă ? Şi ca nu cumva să primim un sfat de felul acesta şi din partea lui Stroganov, ne-am dus de-a dreptul la Ermitaj, unde timp de trei ore încheiate am gustat din plăcerile hărăzite unor admiratori pasionaţi ai artelor frumoase. Am luat apoi masa la Iohim, iar seara am fost la teatru.

— Luni dimineaţa, Şternberg a primit un bileţel din partea lui Dai. Să fie gata, îi scria Vladimir Ivanovici, că plecau la ora trei. S-a dus, aşadar, să-şi ia rămas bun de la prieteni, lăsîndu-mă pe mine să-i fac bagajele. La trei punct eram la Dai, iar la patru ne îmbrăţişam la rohatcă, la Sredniaia, după care m-am întors singur, singurel la Petersburg, cu ochii înotînd în lacrimi. O clipă mi-a trecut prin gînd să mă abat pe la Iohim, dar nu-mi ardea, parcă, să văd pe nimeni şi nici acasă nu voiam să mă duc : mi-era teamă să nu mă apese pustietatea. I-am dat drumul birjarului la rohatcă şi am luat-o înapoi pe jos. Drumul destul de lung nu m-a obosit, cum m-aş fi aşteptat, aşa

că m-am mai plimbat încă o bună bucată de vreme, încolo şi încoace, pe chei, prin faţa Academiei. Aoasă la Karl Pavlovici era lumină. Curînd însă ferestrele s-au stins şi puţin mai apoi maestrul a ieşit la plimbare cu soţia pe splai. Şi cum n-aveam chef să dau ochi cu dînşii, m-am întors în bîrlogul meu, m-am dezbrăcat pe întuneric şi m-am culcat.

— Acum aproape că nici nu mai stau pe acasă ; mi-e urît fără Şternberg, totul mi se pare pustiu. Mihailov s-a întors să şadă iarăşi cu mine şi, potrivit obiceiului său, nu dă cu zilele pe acasă. Nu ştiu de unde l-o fi cunoscînd pe Obolonski, pesemne de la Elkan, fiindcă micimanul vine mereu pe la noi, tot noaptea, şi dacă se întîmplă să nu-l găsească pe Mihailov, se trînteşte pe patul lui. Băiatul ăsta parcă nu mai îmi este aşa simpatic ca înainte ; o fi avînd într-adevăr un orizont mărginit, ori poate mi se pare mie, pentru că în ultima vreme nici eu nu mă mai recunosc? E drept, mă duc la cursuri regulat, ca şi mai înainte, în ce priveşte însă lucrul, m-am lăsat pe tînjală. Karl Pavlovici a băgat de seamă şi dînsul; mi-e necaz pe mine, dar nu ştiu cum să-mi vin în fire. Emilia Karlovna e tot aşa de drăguţă cu mine, şi tot aşa jucăm împreună «***Halb- zwolfy.*** Curînd după plecarea lui Şternberg, Karl Pavlovici mi-a spus să pregătesc nişte creioane şi hîrtie. Maestrul voia să deseneze capul soţiei sale în douăsprezece poziţii diferite, în vederea unui tablou la care se gîndeşte de cîtva timp, o compoziţie inspirată de balada lui Jukovski «Douăsprezece fecioare .adormite». Hîrtia şi creioanele însă zac de atunci, părăsite.

— într-o zi, către sfîrşitul lui februarie, ca de obicei, la prînz, am mîncat la dînşii. Nu ştiu cum, dar în ziua aceea nenorocită, soţia sa mi s-a părut mai amabilă ca niciodată; mi-a dat şi vin la masă, în sfîrşit a fost atlt de drăguţă, încît era să uit şi de cursuri, dacă nu mi-ar fi adus aminte dînsa cînd a bătut de cinci. N-am avut încotro, a trebuit să mă urnesc de la masă; nu mi-am luat însă rămas bun la plecare, zicînd c-o să mai trec pe la dînşii, neapărat, după şcoală, să facem o partidă de ***«Halb-zwolf».***

— După curs, mi-am ţinut făgăduiala şi m-am înapoiat. A ieşit însă Lukian să-mi spună că boierul i-a poruncit

să nu primească pe nimeni. Mirat peste măsură de această neaşteptată schimbare, am luat drumul spre casă. Şi ca niciodată, l-am găsit acasă pe Mihailov împreună cu dezgheţatul miciman. Ne-am petrecut seara flecărind veseli cîteşitrei. După unsprezece dînşii s-au dus să mănînce undeva, iar eu m-am culcat.

— A doua zi dimineaţa, după curs, am trecut din nou pe la Karl Pavlovici şi cum am intrat în atelier, din uşă chiar, m-a întîmpinat voios cu aceste cuvinte :

— Poţi să mă firitiseşti, sînt iarăşi burlac !

— A trebuit să-mi spună de două ori acelaşi lucru, fiindcă nu înţelegeam. Şi cum tot nu-mi venea să cred, a adăugat, de astă dată serios:

— Nevastă-mea s-a dus ieri după amiază pe la soţia lui Zauerveid şi nu s-a mai întors acasă.

— L-a chemat apoi pe Lukian să-i spună lui Lipin să vină cu paleta şi pensulele. Şi cînd a avut totul la îndemînă, s-a aşezat în faţa şevaletului, pe care tocmai se afla portretul încă neterminat al contelui Musin-Puşkin, şi a început să picteze. Oricît se străduia totuşi să arate că nici nu se sinchiseşte, treaba mergea tîrîş, grăpiş. în cele din urmă a lepădat din mînă paleta şi pensulele, murmurînd ca pentru sine:

— Atît de greu să-mi fie oare ? Nu sînt în stare să lucrez.

— Şi s-a urcat la el în cameră.

— După unu am plecat la şcoală, neştiind încă bine ce să cred despre toate astea. La trei am ieşit de la curs şi am stat o clipă în cumpănă. Ce să fac: să trec iar pe la dînsul ori mai bine să-l las în pace?

— **Lukian m-a scos însă din încurcătura, pîndindu-mă pâ coridor, oa să-mi spună :**

— — Domnul vă pofteşte ,1a masă.

— Am mînoat numai eu, Karl Pavlovici nu s-a atins de nimic, zicea că-! doare capul; s-a mulţumit doar să fumefce o ţigară. A doua zi a căzut la pat şi două săptămîni încheiate nici că s-a mai sculat. Cît a zăcut bolnav, nu m-am dezlipit de la căpătâiul său. Cînd şi cînd aiura, dar niciodată, cît am stat lingă el, n-a chemat-o pe soţia sa. în sfîrşit, a prins să se mai întremeze şi într-o seară a trimis după fratele său Alexandru, să-i întrebe dacă nu cunoaşte vreun avocat care să se ocupe de divorţ. De cîteva zile a început să iasă din casă, ba chiar a poruncit o pînză mare la Doviţieli, fiindcă vrea să picteze «Adormirea maicii domnului» pentru catedrala din Kazan, iar pînă-n vară, în aşteptarea pînzei ce urmează să-i sosească, a început să lucreze un portret în mărime naturală al prinţului Alexandr Nikolaevici Goliţîn şi încă un portret, al bătrînului Feodor Ivanovici Prianişnikov, pe care vrea să-l picteze stînd pe scaun, într-un frac gri, cu ordinul sf. Andrei pe piept.

— Trec peste zvonurile ce s-au răspîndit pe seama lui Karl Pavlovici şi în oraş, şi la Academie. Atît de absurde sînt, de revoltătoare, încît ar fi şi păcat să vi le mai împărtăşesc. Toată lumea, la Academie, spune că murdăriile astea sînt fără doar şi poate scornite de Zauerveid şi am destule temeiuri să cred că e într-adevăr aşa. Să lăsăm lucrurile să se mai învechească puţin, şi atunci am să vă destăinuiesc încotro se îndreaptă bănuielile mele; pînă s-or mai strînge însă şi s-or mai pritoci dovezile, vă spun rămas bun, nepreţuitul meu binefăcător.

— P. S. Am primit acum o scrisoare de la Moscova din partea lui Ştemberg. Ce băiat bun, Vilea! Scrie şi de dumneavoastră; vă trimite salutări şi vă roagă, dacă s-ar întîmpla cumva s-o întâlniţi în Ucraina pe nepoata lui Tarnovski, doamna Burţeva, să-i prezentaţi, din **partea** sa **cele** mai respectuoase Omagii. Bietul **Vilea,** nici **acum** n-a uitat-o!"

— Scrisoarea următoare nu face s-o mai dau în vileag, pentru că nu cuprinde nimic deosebit în afară de

pomelnicul celor mai ticăloase clevetiri şi a unor calomnii strigătoare la cer pe socoteala lui Karl Pavlo- vici, iar asemenea lucruri nu-şi au nicicum rostul într-o povestire al cărei erou e un om atît de ales. Nenorocoasa lui căsnicie se desfăcuse prin bună învoială, adică printr-un divorț care-l costase 13.000 în asignate. Şi asta-i tot ce cuprindea scrisoarea mai interesant.

— „Cenuşia vară petersburgheză a trecut ca şi cum nici n-ar fi fost. E toamnă acum afară şi-au început noroaiele, şi o dată cu toamna, la noi, ia Academie, s-a deschis o strălucită expoziție. Ce ar fi să faceți un drum pînă aici s-o vedeți? Nici nu ştiți cît m-aş bucura. În ce priveşte pictura, dintre lucrările elevilor nu-i nici una vrednică de o atenție deosebită, în afară de compoziția lui Petrovski: «îngerul arătîndu-se păstorilor». în schimb, dintre sculptori au ieşit în vileag Ramazanov şi Stavasser[1]. Mai cu seamă Stavasser, care s-a prezentat cu statuia unui tînăr pescar, o lucrare magistral executată! E într-adevăr o frumusețe, îndeosebi expresia figurii: un chip ce trăieşte parcă, chipul unui om care pîndeşte cu răsuflarea oprită, doar-doar va tresări cumva pluta undiței, îmi amintesc cum, pe vremea cînd statuia era încă proaspăt modelată, într-o zi, Karl Pavlovici a intrat din întîmplare în atelierul lui Stavasser şi după ce i-a lăudat lucrarea, l-a sfătuit să vîre mai înăuntru- buza de jos a pescarului. Sculptorul i-a urmat întocmai povața şi pe loc s-a schimbat toată expresia

— ■ Sculptorii Ramazanov N. A. (1815-1867) şi Stavasser P. A. (1816- 1850) — absolvenți ai Academiei de arte frumoase din Petersburg (n. ed.).

— **feței. De atunci Stavasser se uită la marele Briullov ca la dumnezeu.**

— Şi, întorcîndu-mă la pictură, trebuie să vă spun în linii mari că, să fi fost vorba numai de tabloul lui Karl Pavlovici, şi încă merita să vii tocmai din China, nu numai din Ucraina. Voinicul ăsta ca din poveşti l-a pictat într-o singură şedință şi acum lumea dă năvală, ahtiată să-şi răsfețe privirile cu această minunăție. Pe cît de uriaş e geniul acestui om, pe atît de nemaipomenită e faima ce-l înconjoară.

— Despre mine ce să vă spun? Am primit medalia mare de argint pentru o schiță după natură. Am pictat apoi un mic tablou în ulei — «Copil orfan împărțind pomana căpătată cu un cîine sub un gard». Și cu asta am terminat. Toată vara n-am lipsit niciodată de la cursuri şi-n fiecare zi aproape, dis-de-dimineață, am fost cu Iohim la cimitirul Smolenskoe, să desenăm brusturi şi copaci. Iohim mi-e din ce în ce mai drag. Puține sînt zilele în care nu ne vedem, cu atît mai mult cu cît vine regulat la cursurile de după- amiază; e bun prieten cu Karl Pavlovici şi se duc adesea unul pe la altul. Cînd şi cînd ne îngăduim cîte o mică plimbare pe ostroavele Petrovski şi Krestovski, în căutare de brazi mohorîți sau mesteceni albi, ca să-i desenăm. Am fost apoi de două ori pe jos pînă la Pargolovo, ca să-l prezint familiei Șmidt, care s-a statornicit peste vară acolo. Iohim este cum nu se poate mai încîntat că i-a cunoscut. Cred şi eu! Cine n-ar fi încîntat de asemenea oameni!

— Și acum vreau să vă povestesc ceva, un lucru tare nostim care mi s-a întîmplat zilele trecute. La acelaşi etaj cu mine s-a mutat de curînd un funcționar. Omul e familist, are, adică, o soție, doi copii şi o nepoată, un boboc de fată de vreo cincisprezece ani. Cum de am ajuns să aflu toate astea, am să vă spun îndată.

— Cred că vă mai amintiți — nu-i aşa ? — cum se intră în fosta dumneavoastră locuință : pe o uşă care, din coridorul comun, răspunde într-un antreţel. într-o zi, plecînd de acasă, am dat să deschid uşa şi... vă închipuiți ce ochi am făcut! în fața mea stătea o fetişcană de o frumusețe răpitoare : se fistîcise toată, biata copilă, şi se înroşise pînă în vîrful urechilor. La început n-am scos un cuvînt, pînă ce m-am dezmeticit în sfîrşit şi i-am spus bună dimineața, la care ea şi-a cuprins obrazul în palme şi a zbughit-o din loc, mistuindu-se pe uşa învecinată. Nu mă puteam dumiri nicicum ce poate să fie asta şi tot frămîntîndu-mi mintea cu fel de fel de bănuieli şi prepusuri, m-am dus la şcoală. în ziua aceea însă am lucrat prost, mă poticneam mereu de copila cea misterioasă. A doua zi ne-am întîlnit din nou pe scară ; s-a îmbujorat toată la față, la fel ca în ajun, şi tot ca în ajun, am încremenit locului. Și cum şedeam aşa, numai ce-o văd că bufneşte în rîs, şi rîzi, şi rîzi; rîdea ca un

copil, cu atîta poftă, încît pînă la urmă m-a cuprins şi pe mine veselia. în clipa aceea, însă, a început a bocăni cineva pe scară şi deodată ne-a înghețat rîsul pe buze. Fata a dus un deget la gură şi a luat-o repede pe trepte în jos, iar eu am urcat mai departe scara uşurel şi am intrat la mine în casă, şi mai nedumerit decît prima dată. Cîteva zile n-am avut astîmpăr, tot cu gîndul la ea. Mereu ieşeam pe coridor, doar, doar voi da cu ochii de vecinica mea, pe care o cunoşteam şi n-o cunoşteam totodată, dar fata abia dacă scotea o clipă nasul afară şi îndată parcă intra în pămînt, încît nici nu apucam măcar să moțăi din cap, darmite să-i dau bună ziua ca oamenii. Şi aşa a trecut o săptămînă încheiată. începusem să-mi iau gîndul de la ea, cînd ce să vedeți? Duminică dimineața după nouă m-am pomenit cu Iohim. Și pe cine credeți că-mi aduce în casă? Pe misterioasa mea zînă, roşie în obraji ca para focului.

— — Am prins un hoț la dumneata, la uşă, m-a înştiințat el rîzînd.

— Cînd să mă uit însă la spiriduşul cel de fată, a început să-mi ardă şi mie obrajii, aidoma hoțoaicei prinse cu mîța-n sac. Băgînd de seamă, Iohim, cu un zîmbet viclean în colțul buzelor, i-a dat drumul ştren- găriței pe care o ținea de mînă. Deşi slobodă, drăgălaşa copilă nu s-a grăbit s-o şteargă, aşa cum ar fi fost de aşteptat, ci a rămas locului şi, după ce şi-a potrivit basmaua pe cap şi cosița, a făcut ochii roată, zicînd :

— Gîndeam că stați în dreptul uşii cînd pictați, acum văd eu că lucrați în camera de alături.

— Ei şi ce era dac-ar fi stat în dreptul uşii ? a descusut-o Iohim.

— Puteam să mă uit atunci pe gaura cheii cum pictează.

— Pe gaura cheii? De ce? După cîte ştiu, prietenul meu este un om destul de binecrescut ca să vă poftească înăuntru, dacă vreți să-l vedeți cum lucrează.

— Am dat din cap spre a întări spusele lui Iohim şi m-am grăbit să-i ofer un scaun musafirei. Dînsa, însă, ca şi cum nici n-ar fi băgat în seamă gestul meu politicos, s-a întors către portretul doamnei Solova, proaspăt început, care tocmai se afla pe şevalet. Nici nu apucase bine să se minuneze de frumuseţea chipului de femeie zugrăvit pe pînză, cînd am auzit un glas ţipînd strident afară :

— Unde dracu' s-o fi dus fata aceea ? Paşa !

— Musafira s-a răsucit deodată în loc, îngălbenindu-se

— la faţă.

— Tuşica, a murmurat ea, dînd să fugă spre uşă ; cînd s-o deschidă însă, s-a oprit şi, ducînd degetul la buze, a stat cîteva clipe nemişcată, apoi a zbughit-o pe uşă afară.

— Rîzînd de nostimada acestei neaşteptate întîmplări, am plecat cu Iohim la Karl Pavlovici.

— N-a fost mai nimic, de fapt, şi totuşi nu ştiu ce-i cu mine de sînt aşa tulburat; codăniţa nu-mi mai iese din minte, sînt tot cu gîndul la ea; Iohim mă ia peste picior de cîte ori mă vede pierdut pe gînduri şi asta mă necăjeşte grozav. Nu mai pot de ciudă că s-a în- tîmplat să fie şi el atunci de faţă.

— Am primit azi o scrisoare de la Şternberg. îmi spune că se pregăteşte să plece într-un fel de expediţie la Hiva şi că, prin urmare, să nu-l mai aşteptăm de sărbători la Petersburg, aşa cum ne înştiinţase mai înainte. Vă mărturisesc că-i simt lipsa. Nimeni pentru mine nu l-ar putea înlocui. Mihailov e plecat la Kronstadt, la prietenul său, micimanul, să tot fie două săptămîni de atunci. Ce băiat de talent şi ce suflet bun, dar ce păcat că trăieşte aşa, alandala !
— în lipsa lui am chemat să şadă la mine pe un student, anume Demski, despre care mi-a vorbit Fiţtum, un tînăr polonez la locul lui, foarte cultivat şi pe deasupra sărac.

Toată ziua e la cursuri, iar seara îmi dă lecții de limba franceză şi-l citeşte pe Gibbon. De două ori pe săptămînă, seara, mă duc să ascult în sala Societății economice libere[1] prelegerile profesorului de fizică N. Mă duc, de asemenea, cu Demski, o dată pe săptămînă la cursul de zoologie al profesorului Kutorga. După cum vedeți, nu-mi pierd vremea fără rost. N-am timp să mă plictisesc, şi totuşi, vă mărturisesc, mi-e urît. Parcă îmi tot lipseşte ceva, deşi n-aş putea să vă spun ce anume. Karl Pavlovici de la o vreme nu mai face nimic, şi aproape că nici nu mai dă pe acasă. Ne întîlnim foarte rar, de cele mai multe ori pe stradă. Rămîneți cu bine, dragul meu binefăcător ! Nu ştiu dacă am să vă mai scriu prea curînd; zilele trec cenuşii, una la fel cu cealaltă, n-am ce să vă mai spun, şi n-aş vrea nicicum să vă adoarmă cumva scrisorile mele, toate pe acelaşi calapod, aşa cum picotez eu aşternînd aceste rînduri pe hîrtie. încă o dată, vă las cu bine!"

— „V-am înşelat: vă spuneam în ultima mea epistolă că n-am să vă mai dau semn de viață chiar aşa curînd, şi iată că n-a trecut nici o lună de atunci şi m-am apucat iar să vă scriu. întâmplările petrecute în acest răstimp, însă, mi-au dat ghes. Vina-i a lor, deci, nu a mea. Şternberg s-a îmbolnăvit în drum spre Hiva, şi atunci Dai, înțelept şi bun cum e, l-a sfătuit să părăsească tabăra şi să se înapoieze acasă ; aşa se face că în noaptea de 16 decembrie m-am pomenit cu el picînd în casă tam, nesam. Să fi fost singur în odaie, l-aş fi luat, pesemne, drept o arătare şi m-ar fi vîrît în sperieți; noroc însă că eram cu Demski şi ne sileam tocmai să tălmăcim capitolul cel mai cu haz din «Fratele Jacques» a lui Paul de Kock prin urmare, sosirea lui Şternberg mi s-a părut un lucru aproape firesc, ceea ce nu înseamnă că bucuria şi uimirea mea s-ar fi micşorat din pricina asta. După ce ne-am îmbrățişat şi ne-am sărutat, mi-am adus aminte să i-l prezint pe Demski, şi cum nu

---

1 Societatea economică liberă — societate ştiințifică privilegiată, înființată În 1765 în scopul „de a răspîndi în stat cunoştințe folositoare pentru agricultură şi industrie". Grupa savanți din rîndurile nobililor liberali şi ale burgheziei (n. ed.).

era decît ora zece, ne-am dus la «Berlin» să bem ceaiul. Am stat apoi, bineînțeles, toată noaptea de povești, între- bînd ba de una, ba de alta. în zori, Șternberg, frînt de oboseală, a adormit dus, iar eu, îndată ce s-a luminat de ziuă, am tăbărît asupra mapei lui cu desene, plină doldora, la fel ca anul trecut, cînd venise din Ucraina. De astă dată însă nici priveliștile și nici chipurile oamenilor nu mai erau aceleași. Deși la fel de frumoase, de expresive, e vorba totuși de altceva, chiar dacă există și aici o umbră de melancolie, care se prea poate să nu fie decît răsfrîngerea sufletului visător al pictorului. Trăsătura dominantă a pînzelor lui Van Dyck este inteligența și noblețea, lucru lesne de înțeles dacă ne gîndim că Van Dyck era el însuși un om deosebit de inteligent și de o mare noblețe sufletească. La fel îmi explic și eu aerul de familie pe care-l au admirabilele lucrări ale lui Șternberg.

— O, de ați ști ce repede și ce voios, vertiginos de repede trec zilele și nopțile pentru mine! Atât de repede și pline de voioșie, încît nu mai apuc să învăț lecțiile pe care mi le dă d. Demski — și ce lecții, o nimica toată! De aceea dînsul mă amenință că dac-o merge tot așa, nici nu mai vrea să știe de mine. Ferească sfîntul, n-am să las eu să ajungă lucrurile pînă acolo. Deși cunoscuții noștri sînt aceiași din totdeauna, nici n-au sporit și nici n-au scăzut ca număr, nu știu cum dar parcă toți arată mai altfel acum și sînt mai veseli ca înainte, încît parcă nu mă mai încape locul acasă. Cu toate că, drept să spun, nici acasă nu-i chiar așa neplăcut de stat. Mă gîndesc la vecinica mea, la hoțoaica pe care Iohim a prins-o la ușă. Dulce și nevinovată făptură ! Un copil încă, cel mai drăgălaș și mai neprihănit copil din lumea asta mare. Nu e zi luminată în care să nu-mi intre de cîteva ori în odaie; zburdă ce zburdă prin casă, ciripind într-una și deodată ia-o de unde nu-i, a zburat ca o păsărică. Se ține uneori de mine să-i zugrăvesc și ei chipul pe pînză, dar n-are răbdare să șadă locului mai mult de cinci minute, parcă-i argint viu. Zilele trecute aveam nevoie de o mînă femeiască pentru un portret. Am rugat-o să-mi pozeze, și ea, fată bună, a primit numai- decît. Dar ce credeți ? N-a fost chip să stea o clipă liniștită. Copil, ce să-i faci! Și atîta m-am canonit cu ea, încît pînă la urmă n-am avut încotro și am chemat un model să-mi pozeze pentru mînă. Să vedeți însă, poznă. Abia apucasem să

aşez cum trebuia modelul şi să iau paleta în mînă, că vecinica mea a intrat buzna în cameră, veselă, sprinţară, ca de obicei; cum a dat însă cu ochii de model, a încremenit locului, apoi a bufnit în plîns şi plîngînd aşa, cu sughiţuri, s-a năpustit ca un pui de tigru asupra modelului. Nu mai ştiam cum s-o împac. Din fericire, aveam la îndemînă o mantilă a doamnei căreia îi făceam portretul. Am luat mantila şi i-am aruncat-o pe umeri. În sfîrşit, s-a potolit şi ducîndu-se în faţa oglinzii, s-a privit îndelung cu admiraţie, după care a lepădat mantila jos pe podele, a scuipat şi a zbughit-o pe uşă afară. I-am dat drumul atunci modelului să plece, lăsînd mîna neterminată.

— Trei zile în şir după această împrejurare, vecinica mea n-a mai catadicsit să vină pe la mine. De cîte ori ne întîlneam pe coridor, îşi acoperea faţa cu palmele şi fugea pe aci încolo. în cea de-a patra zi, tocmai mă întorsesem de la şcoală şi-mi pregăteam paleta să lucrez, cînd a intrat, sfioasă, spăsită, în odaie; m-am făcut că n-o văd. Fără un cuvînt, fata şi-a suflecat mîneca pînă la cot şi s-a aşezat pe scaun în poziţia pe care o avea portretul. Ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic, am luat palete şi penelul şi m-am apucat de lucru. în mai puţin de un ceas mîna era terminată. Nu mai ştiam cum să-i mulţumesc pentru că fusese atît de drăguţă şi îndatoritoare cu mine; fata însă, fără a schiţa măoar un zîmbet, şi-a dat mîneca jos şi, tăcută, a ieşit din odaie. Ceea ce, drept să vă spun, m-a întristat din cale afară, şi acum mă tot frămîntam cu firea ce să fac spre a statornici din nou armonia ce fusese între noi pînă atunci. Au mai trecut aşa cîteva zile, şi armonia începuse a se înfiripa la loc văzînd cu ochii. Codăniţa nu mai fugea de mine pe coridor, ba uneori chiar îmi surîdea, tot trăgeam nădejde că în sfîrşit uşa se va deschide din senin şi gureşa cea de păsărică va zbura înăuntru. Uşa însă nu se clintea din loc şi păsărică nici gînd să se arate. Nu mai îmi găseam locul, gîndindu-mă tot timpul cum să fac să prind vicleana zburătoare în laţ. Şi tocmai cînd şedeam aşa cu gîndurile risipite, încît nu numai eu, dar şi blajinul Demski începuse să-şi piardă răbdarea, tocmai atunci, zic, ca un înger pioat din cer, a sosit şi Şternberg din stepa kirghiză.

— Acum trăiesc numai prin Şternberg şi pentru el, aşa încît, de nu m-aş mai fi întîlnit uneori cu veci- nica mea

pe coridor, poate c-aş fi dat-o cu totul uitării. Nu ştia cum să facă să vină pe la mine ; din păcate însă pentru ea, Şternberg mai toată ziua stă acasă, iar dacă se întîmplă să iasă în oraş, atunci mă duc şi eu cu dînsul. De sărbători însă, biata fată, sătulă de atîta aşteptare, ştiind că noi seara de obicei nu prea sîntem acasă, s-a mascat ziua nămiaza mare şi a intrat la noi în odaie. S-a tot sucit şi s-a învîrtit încolo şi încoace, doar, doar voi da vreun semn c-o recunosc, dar eu făceam pe n-aude, n-a vede. în cele din urmă, scoasă din răbdări, a venit la mine şi aproape mi-a strigat în faţă :

— Urîciosule, nu vezi că sînt eu?

— Dacă eşti dumneata, scoate masca, i-am şoptit, şi atunci am să ştiu cine eşti.

— După ce-a stat o clipă în cumpănă, s-a hotărît să-şi lapede masca, drept care, i-am făcut cunoştinţă cu Şternberg.

— Din ziua aceea lucrurile şi-au luat mersul lor obişnuit. Nu se mai sfia de Şternberg, cum nu se sfia nici de mine. Noi nu ştiam cum s-o mai răsfăţăm şi ce bunătăţi să-i mai aducem, ca nişte fraţi buni surioarei lor dragi.

— Ce-i cu ea ? m-a întrebat la un moment dat Şternberg.

— Cum numai la asta nu m-aş fi aşteptat în clipa aceea, nu m-a tăiat capul ce să-i răspund. Nici prin gînd nu mi-ar fi trecut vreodată s-o descos ce-i cu ea.

— Cred că-i orfană, sau, dacă nu, maică-sa trebuie să fie o femeie tare nesimţitoare, a adăugat el. Oricum, vai de sufletul ei, biata fată. Măcar o fi ştiind să citească ?

— Habar n-am, i-am răspuns într-o doară.

— N-ar strica să-i dăm ceva de citit — măcar să aibă şi ea o preocupare. Şi fiindcă veni vorba, ia în- treab-o dacă ştie carte şi atunci am să-i dăruiesc un roman din care nu poate trage

decît învățăminte bune; unde mai pui că e și într-o ediție frumoasă : «Vicarul din Wakefield»[1] de Goldsmith. O traducere minunată și o ediție superbă.

— A tăcut un timp, apoi a continuat, privindu-mă zâmbitor:

— Cum vezi, pe ziua de azi mi-a cășunat cu morala. De pildă, uite ce-aș vrea să te întreb: te-ai gîndit vreodată unde ar putea duce vizitele acestei ștrengărițe ?

— [1] Romanul sentimental-moralist al scriitorului englez Oliver Goldsmith (1728—1774) (n. ed.).

— 19 _ Șevceokc — Viață de artist

— M-a trecut deodată un fior; în aceeași clipă însă mi-am revenit în fire și i-am răspuns pe loc :

— Unde să ducă? Nicăieri.

— Să dea dumnezeu, a suspinat el, căzînd pe gîn- ' duri.

— Mi-a plăcut întotdeauna să-i privesc fața cu trăsături fine, obrazul acela senin de copil ce nu știa ce-i grija; de astă dată însă chipul drag nu mai avea nimic copilăros în el, era un chip de om în toată puterea cuvîn- tului, care a dat piept cu necazurile. Nu știu de ce, dar fără să vreau, în momentul acela mi-am adus aminte de Tarnovskaia; ca și cum mi-ar fi ghicit gîndul, Ștern- berg s-a uitat la mine și a oftat adînc :

— Cruț-o, dragul meu, mi-a spus, sau, cel puțin, cru- ță-te pe tine. Ascultă, dacă vrei, glasul inimii, dar ține minte și cată să nu uiți nici o clipă că femeia este un lucru sfînt, ce nu se cade a fi pîngărit, și în același timp farmecele ei sînt atît de ispititoare, încît voința omului, cît ar fi ea de dîrză, nu poate lupta cu asemenea ispită ; singurul care o poate înfrunta este sim- țămîntul celei mai înălțătoare dragoste de oameni. Numai el e în stare s-o păzească pe ea de rușine, iar pe noi de veșnice mustrări de cuget. Cată dar de te înarmează cu acest sublim simțămînt, așa cum îmbrăca pe vremuri cavalerul zaua de fier, spre a da piept, fără teamă, cu dușmanul.

— A rămas apoi tăcut o frîntură de timp.

— Cît am îmbătrînit de anul trecut! a rostit într-un tîrziu, zîmbind. Hai să ieşim afară, simt că mă înăbuş aici.

— Am mers o mulţime pe străzi fără să schimbăm un cuvînt, şi tot aşa, muteşte, ne-am întors acasă şi ne-am culcat.

—

—

— şi cu un pieptăraş de mătase roşie, tot tătărăsc şi el, iar dumnealui, împopoţonat cu o căciulă başchiră ţuguiată, cînta de zor la ghitară cachucha, în vreme ce drăcoaioa de fată frămînta de una singură podeaua, să juri că-i Taglioni în carne şi oase.

— Eu, cum vă închipuiţi, am plesnit din palme de mirare; dumnealor însă nici măcar nu m-au învrednicit cu o privire, au ţinut-o mai departe tot într-un cîntec şi într-un joc, de parcă nu s-ar fiîntîmplat nimic.. După ce a ţopăit aşa pînă i-a ieşit sufletul, fata a lepădat cuşmuliţa şi pieptăraşul şi a şters-o pe uşă afară ; atunci straşnicul moralist a lăsat în sfîrşit ghitara din mînă şi a izbucnit într-un rîs năprasnic. M-am ţinut eu cît m-am ţinut, dar pînă la urmă n-am avut încotro şi. am bufnit şi eu în rîs; rîdeam cu atîta poftă, că se cutremura odaia. După ce ne-am tăvălit de rîs, ne-am aşezat pe cîte un scaun faţă în faţă şi am stat aşa, fără un cuvînt, o bucată de vreme.

— — Fermecătoare fiinţă, ce să spun, ,a deschis el vorba în cele din urmă. Mi-ar fi plăcut s-o pictez în chip de tătăroaică, dar ce crezi, cum s-a văzut aşa dichisită giugiuc, numai ce a început a ţopăi cachucha, şi atunci, precum singur te-ai putut dumiri, mi-a pierit şi mie cheful de lucru şi în locul creionului şi hîrtiei, am luat ghitara în mînă ; restul îl ştii. Acum să-ţi spun şi ce nu ştii: înainte de cachucha, începuse

tocmai să-mi povestească cîte ceva din viața ei, așa, în cîteva cuvinte, fiindcă rămîne de văzut dacă ea însăși cunoaște chiar toate amănuntele; totuși, de n-ar fi fost afurisita ceea de cușmuliță, poate că nu s-ar fi oprit la jumătate; cum a dat însă cu ochii de ea, a și înșfăcat-o, și-a pus-o în cap și nici că s-a mai sinchisit de altceva. Cine știe, poate față de tine o să-și deschidă mai mult inima, încearcă să afli mai mult de la ea; trebuie să fie o tragedie la mijloc. Taică-său, după cîte-mi spune, ar fi murit anul trecut în spitalul Obuhovski.

— Tocmai atunci însă ușa s-a deschis și Mihailov, pe care nu-l mai văzusem de mult, a intrat în odaie, urmat de viteazul miciman. Mihailov, nici una, nici două, ne-a

—

—

— propus sa mergem să luăm o gustare ia Alexandru, fiu m-am uitat la Șternberg și Șternberg la mine și, bineînțeles, am primit. Am încercat eu să spun, așa într-o doară, c-ar trebui să mă duc la curs, însă Mihailov s-a pornit pe rîs cu atîta poftă, încît am tăcut chitic și, punîndu-mi pălăria în cap, am întins mîna spre clanță.

— — Uite la el, vrea, cică, să fie pictor! Dar ce, tu crezi că de pe băncile școlii au ieșit marii maeștri ? a rostit cu ifos zvînturatul de Mihailov.

— Și căzînd cu toții de acord că nu există școală mai folositoare pentru un adevărat pictor decît Circiuma, în pace și bună învoire am pornit-o spre Alexandru.

— Pe podul Polițeiski am dat peste Elkan, care se plimba cu un boier moldovean, vorbind cu el moldo- venește. L-am luat pe 'sus, zor nevoie să meargă cu noi. Ciudat soi de om și Elkan ăsta: din — 291
toate graiurile cîte sînt pe fața pământului nu-i unul pe care să nu-l cunoască, după cum nu există societate în care să nu-l întîlnești, începînd cu alde noi și încheind cu mai știu eu ce conți sau prinți. întocmai ca vrăjitorul din poveste, e

în acelaşi timp peste tot şi nicăieri: şi pe Bulevardul englez, la serviciul de navigaţie, să-şi ia rămas bun de la vreun prieten care pleacă în străinătate, şi la poşta de cai, dacă nu chiar la rohatcă, la Sredniaia — tot aşa, ca să-i ureze drum bun vreunui vechi amic moscovit, şi la nuntă, şi la botez, şi -1a înmormîntare, toate astea în aceeaşi zi, pe care o încheie ducîndu-se la spectacol în eîteşitrei teatrele în aceeaşi seară. Un adevărat Pinetti[1]. Unii se feresc de el, zicînd c-ar fi spion; părerea mea însă este că n-are nici în clin, nici în mânecă cu astfel de fiinţe. La urma urmelor, nu-i decât o farfara căruia îi place să trăncănească, băiat de treabă, altminteri şi, pe deasupra, un mediocru scriitor de foiletoane. I se spune în glumă Jidovul Rătăcitor, poreclă pe care el însuşi o găseşte cît se poate de nimerită. Cu mine vorbeşte totdeauna franţuzeşte şi-i

— ■ Pinetti — scamator şi iluzionist, cunoscut pe atunci (n. ed.).

— sînt adîne recunoscător pentru asta, deoarece aşa îmi însuşesc mai bine limba.

— La Alexandru, în loc de o gustare a fost un ospăţ în lege, după care ne-am dus acasă. Mihailov şi micimanul au rămas să doarmă la noi, ca a doua zi dimineaţa să se înapoieze la Kronstadt. Sărbătorile crăciunului nici nu ştiu cînd au trecut, ceea ce înseamnă că au fost pline de veselie. Karl Pavlovici mă îndeamnă să mă pregătesc în vederea concursului pentru medalia mică de aur. Mă întreb ce o să iasă. Ce-am învăţat pînă acum e încă prea puţin, dar bun e dumnezeu, de încercat tot am să încerc. Rămîneţi cu bine, niciodată n-am să uit binele ce mi-aţi făcut. Asta-i tot ce aveam să vă spun."

— „A trecut şi săptămîna albă, şi postul mare şi, în sfîrşit, şi sărbătorile, şi n-am apucat încă să vă scriu nici un rînid măcar. Să nu vă închipuiţi cumva, dragul şi nepreţuitul meu binefăcător, că v-am dat uitării. Mă ferească cel de sus de asemenea nemernicie. Orice aş gîndi şi orice aş face, vă port pururea în sufletul meu plin de recunoştinţă, ca pe cel mai

luminos şi mai scump chip omenesc. Pricina tăcerii mele este mult mai simplă : n-am avut ce să vă scriu, totul e cenuşiu, monoton. N-aş putea spune totuşi că această monotonie ar fi ursuză, plictisitoare — dimpotrivă, nici nu simt cum trec zilele, săptămînile şi lunile, atît de iute zboară timpul. Acum îmi dau seama ce înrîurire binefăcătoare poate avea munca, mai cu seamă cînd e şi încurajată. Dinspre partea mea, însă, slavă domnului, n-am nevoie de aşa ceva ; am. trecut totdeauna examenele printre primii, în cel mai rău caz al treilea. Karl Pavlovici e mulțumit de tot ce fac; ce altă mărturie mai măgulitoare, mai temeinică ar putea fi pentru un pictor, spre a-i da curaj ? Mă pot socoti cu adevărat fericit. Schița mea a fost primită la concurs fără nici un fel de retu- şare şi am şi început să lucrez o compoziție. Tema îmi place foarte mult şi îmi convine, aşa încît nu mai lucrez decît asta. E vorba de o scenă din «Iliada» —

— Andromaca aplecîndu-se peste trupul neînsuflețit al lui Patrooles[1]. Abia acum am înțeles ce necesar e să căutăm a cunoaşte antichitatea şi mai cu osebire viața şi arta Greciei antice, şi cît de bine îmi prinde în privința asta limba franceză. Nici nu ştiu cum să-i mulțumesc bunului Demski pentru că mi-a fost de ajutor.

— Şi acum vreau să vă povestesc felul cu totul original în care am petrecut eu şi cu Karl Pavlovici noaptea învierii.' încă din timpul zilei îmi spusese că are de gînd să meargă la slujbă, la catedrala Kazanski, spre a vedea cum arată icoana pictată de dînsul la lumina sfeşnicelor şi a luminărilor mulțimii. Seara a .poruncit să ni se aducă ceaiul pe Ia ora zece, ea să treacă timpul mai uşor. Am turnat ceaiul în ceşti, după care dînsul a aprins un trabuc şi, lungindu-se pe canapea, a început a citi cu glas tare «Frumoasa din Perth», în timp ce eu mă plimbam încolo şi încoace prin cameră , atîta mai țin minte. Pe urmă, am auzit deodată ca prin vis o răbufneală şi

1 Andromaca — solia troianului Hector, ucis de Achille. În nuvelă apare din greşeală în !qq de Hector, Patrocleş (n. ed.).

am deschis ochii: încăperea era luminată, flacăra lămpii de pe masă se micşorase de tot, Karl Pavlovici scăpase pe jos cartea şi dormea dus pe canapea, iar eu stăteam răsturnat într-un fotoliu, ascul- tînd cum bubuia tunul afară. Am stins lampa, am ieşit în vîrful picioarelor din odaie şi am plecat frumuşel acasă. Şternberg nu se sculase încă. M-am spălat, m-am dichisit şi mi-am luat iar tălpăşiţa. Lumea tocmai ieşea cu cozonacii sfinţiţi din biserica sf. Andrei. Era într-adevăr o dimineaţă de sărbătoare. De-aţi şti însă unde mi-era gîndul în clipele acelea! Mi-e şi ruşine să vă spun, dar nu se poate, trebuie să-mi calc pe inimă, pentru că ar însemna să fac un păcat tăinuin- du-vă cît de cît ce gîndesc ori ce simt. Zău, eram chiar ca un copil. Tot timpul mă gîndeam numai la macfer- lanul meu cel nou. Curios, nu? De cîte ori se întîmplă să mă înnoiesc cu cîte ceva la zile mari, îmi creşte inima. Dacă stai însă şi chibzuieşti oleacă, nu mai e chiar aşa curios. Mă uitam la pulpanele macferlanului foc de elegant şi-n sinea mea îmi ziceam: acum câţiva ani, nu chiar atît de mulţi, cînd umblam într-un hala<t soios şi ponosit, nici n-aş fi visat măcar să umblu vreodată aşa sclivisit, şi azi zvîrl pe fereastră o sută de ruble pentru un macferlan! întocmai ca în «Metamorfozele» lui Ovidiu![1] Sau dacă se întîmpla să încropesc cu vai, nevoie, cincizeci de copeici, mă duceam fuga să-mi iau un bilet la galerie, orice s-ar fi jucat, la nimereală. Şi unde pui că pentru cele cincizeci de copeici rîdeam de mă ţineam cu mîinile de inimă sau lăcrămam cu atîta foc, aşa cum alţii nu rîd, nici nu lăcrămează toată Viaţa lor. Şi n-a trecut chiar aşa mult de atunci! Parc-a fost ieri! Şi acum ce miraculoasă schimbare ! Acum, de pildă, nu m-aş mai duce la teatru altminteri decît la fotoliile de orchestră, rareori la stalul întîi; şi nu chiar aşa la orice, cum o fi să fie, ci numai la spectacolele jubiliare, la premiere sau la repetiţii generale, ori dacă e vorba de piese mai vechi, numai după o alegere bine socotită. Ce-i drept, acum nu mi se mai întîmplă să rîd cu atîta poftă şi nici să suspin din adâncul inimii, dar aproape că nu-ani pare rău. Gîndindu-mă la toate astea, mi-am amintit de dumneavoastră, suflet mărinimos, şi de acea sfîntă dimineaţă cînd însuşi cel de sus v-a îndrumat paşii spre Grădina de Vară, ca să mă scoateţi din noroi şi nimicnicie.

— Am petrecut sărbătorile în sînul familiei Uvarov. Să nu credeţi cumva că-i vorba de vreunul din conţii

Uvarov — doamne păzeşte, nu rîvnesc asemenea măriri — ci de nişte oameni modeşti, simpli negustori, însă foarte cumsecade şi simpatici, şi care trăiesc într-o bună înțelegere desăvârşită; de-ar da dumnezeu ca

— ' Aluzie cu iilc la transformările miraculoase din „Metamorfozele" poetului latin Publius Ovidius Naso (43 î.e.n. — 17 e.n.) (n. ed.).

— toate familiile, cîte or fi pe lumea asta mare, să trăiască la fel.

— Totdeauna sînt primit .acolo ca o rudă apropiată. Karl Pavlovici se duce şi dînsul deseori pe la ei.

— Cum vă spuneam deci, am petrecut de minime în timpul sărbătorilor. O săptămînă în cap n-am luat nici o singură dată masa la madam Jürgens, fiind mereu poftit ba la Iohim, ba la Şmidt, ba la Fițtum, iar seara fie că mă duceam la teatru, fie că treceam pe la Şmidt. Vecinica noastră, ca şi pînă acum, toată ziua, bună ziua, e la noi, şi tot aşa se ține de ştrengării. Păcat că n-o pot lua ca model pentru Andromaca; e prea copil şi, cum să zic, prea fragilă. Nu ştiu, zău, ce soi de femeie o fi mătuşa ei. Precum se vede, nici habar n-are de drăcuşorul ăsta de nepoată. Fata stă uneori la noi cî'te două ceasuri în şir şi n-are astîmpăr o clipă, iar dumneaei, adică mătuşicăi prea puțin îi pasă. Curios! Şternberg a apucat să-mi spună în sfîrşit povestea ei. De maică-sa nici nu-şi aduce .aminte, iar taică-său fusese un amărît de funcționar, care pe deasupra, din cîte i-a istorisit ea, mai avea şi darul beției. Pe vremea cînd stăteau în Kolomna, zi de zi venea de la slujbă «afumat» (după vorba ei) şi cu arțag, şi dacă se întîmpla să mai aibă ceva bani, o trimitea la crîşmă după rachiu, dacă nu, o mîna să iasă-n stradă şi să întindă mîna. Altminteri, umbla toată vremea cu mondirul rupt în coate. Mătuşă-sa, sub aripa căreia se află acum, soră bună cu taică-său, de cîte ori venea pe la ei, stăruia s-o ia la dînsa pe Paşa, s-o crească, dar taică-său nici nu voia s-audă. Cîți ani vor fi stat aşa în Kolomna, n-ar şti să spună. într-o bună zi, era în toiul iernii, taică-său nu s-a mai întors acasă de la slujbă, aşa că-n noaptea

aceea fata a dormit singură, singurică în casă, fără să-i fie teamă ide nimic. A doua zi la fel, pînă ce, în sfîrşit, în cea de-a treia zi a venit după ea un îngrijitor de la spitalul Obuhovski, din partea tatălui ei. Fata a plecat numaidecît şi pe drum îngrijitorul i-a povestit cum taicănsău fusese cules în toiul nopții de vardişti pe stradă şi trimis ia secție, iar de acolo, pentru că a doua zi avusese fierbințeli mari, mai departe la spital; în noaptea ce trecuse, bolnavul îşi venise în fire pentru cîtva timp şi apucase să-i spună cum îl cheamă şi unde şade, rugîndu-l s-o cheme pe fie-sa. Cînd a sosit ea, taică-său, care începuse iar să aiureze, n-a mai recunos- cut-o şi a gonit-o de lîngă el. Neştiind ce să facă, biata fată s-a dus atunci la mătuşă-sa, şi acolo a rămas.

— Asta era în cîteva cuvinte povestea tristă a vieții ei.

— Acum cîteva zile Şternberg i-a dăruit «Vicarul din Wakefield». A luat cartea, ca un copil care ar fi primit o jucărie nostimă, şi tot ca un copil a început să se joace eu ea, uitlndu-se la poze, ca pînă la urmă s-o arunce pe masă şi să nu-şi mai aducă aminte de ea, nici măcar la plecare. De aceea Şternberg e încredințat cu tot dinadinsul că nu ştie carte; şi eu tot aşa cred, gîndindu-mă cît de oropsită a fost în copilărie. Ba chiar mi-a venit în minte (dacă într-adevăr nu ştie să citească) să-ani dau osteneala s-o învăț cel puțin buchile. Şternberg era încîntat de ideea mea, mai mult chiar, a ținut să-mi fie şi el de ajutor. Şi cum nu mai avea nici un fel de îndoială că fata nu pusese niciodată mina pe o carte, s-a şi dus la librărie să-i cumpere un abecedar cu poze. Din păcate, însă, bunele noastre năzuințe n-au mai ajuns să se înfăptuiască, şi iată de ce: a doua zi, tocmai cînd voiam să începem lecțiile, a sosit Aivazovski[1] din Crimeea şi a tras la noi. Şternberg l-a primit cu brațele deschise; mie, însă, nu ştiu de ce, dar, din capul locului nu mi-a plăcut mutra lui. Cu toate că-i un om care ştie să se poarte cu mănuşi, are în el ceva respingător, ceva ce nu au îndeobşte

1 Aivazovski I. K. (1817—1900) — celebru pictor rus ; tema sa preferată era peisajul marin (n. ed.).

adevărații artiști, o politețe care te îngheață. N-a vrut să ne arate mapa cu desene; zicea c-ar fi lăsat-o ia Feodosia, la maică-sa, şi că pe drum nu lucrase nimic, fiind zorit să prindă primul vapor care pleca în străinătate. A stat, totuşi, la noi, nu ştiu datorită căror împrejurări, mai bine de o lună, în care timp vecinica noastră nu ne-a trecut măcar o singură dată pragul: Aivazovski o speria. Cit despre mine, abia aşteptam să plece în străinătate. Ceea ce mă mîhnea însă, era faptul că o dată cu el avea să-şi ia zborul şi neprețuitul meu prieten, Şternberg.

— Au mai trecut aşa cîteva zile şi a sosit şi sorocul plecării lui Şternberg la Kronstadt. Venisem zece inşi să ne luăm rămas bun de la el, în timp ce pentru Aivazovski nu venise nimeni. Curioasă mîncare de peşte Aivazovski ăsta printre pictori! Mihailov ținuse şi el să-l conducă pe Şternberg. Dar, ce să vă mai spun, a făcut-o de oaie! După o masă amicală, plină de voie bună la Stevart, cînd să ne ridicăm, Mihailov dormea buştean. Am tras de el să-l trezim, dar degeaba, n-a fost chip; am luat cu noi atunci două sticle de Clicot şi l-am însoțit pe Şternberg pe vapor. Am ciocnit cîte un pahar de vin pe coverta vasului care se numea «Hercules» şi după ce i l-am dat în primire domnului Tîrinov (căpitanul vaporului) pe bunul nostru prieten, i-am urat drum bun şi am făcut calea întoarsă, poposind din nou pe înserate la ospătărie. Mihailov începuse să se dezmeticească. Ne-am pus noi şi i-am povestit de-a fir-a păr cum ;l-am petrecut pe Şternberg — el, ca şi cum nici n-ar fi auzit; şi cum m-am urcat pe punte —- el, nimic; cînd i-am spus însă că băusem două sticle de Clicot — a sărit ca ars.

— — Nemernicilor! s-a burzuluit odată, de ce nu m-ați sculat ? Să fi mers şi eu să-l conduc, doar mi-e coleg !...

— Mi-e tare urît fără Şternberg, dragul de el; atît de ■mult .am urît odaia unde fiecare lucruşor mi-aduce aminte de el, încît aproape că nici nu mai dau pe acasă ; mai mult chiar, am început să mă feresc şi de zgîtia de fată. Şi cu asta îmi închei scrisoarea; mor de urît, şi n-aş vrea să vă stric cheful, bătînd mereu pe aceeaşi strună. Să mă apuc mai bine de compoziția mea. Ră- mîneți sănătos." „Nici nu ştiu cînd a trecut vara, atît de repede s-a mistuit, mai repede chiar decît un singur minut

pentru un ***ăandy,*** obişnuit a pierde vremea degeaba. Abia după ce s-a închis expoziţia, mi-am dat seama că scăpătase în veşnicie. Am fost de cîteva ori peste vară cu Iohim pe insula Krestovski, la bătrînul Kolman, sub ochii căruia am făcut trei schiţe după natură: doi brazi şi un mesteacăn. Ce om de treabă, moşneagul![1] Între timp familia Şmidt s-a înapoiat acasă şi deabia atunci, cînd m-au luat la rost că-i părăsisem, m-am dezmeticit şi eu că trecuse vara. E drept că n-am fost nici măcar o singură dată pe la ei, era drum, nu glumă, pînă acolo, şi eu zi şi noapte lucram la compoziţie. în schimb, m-au firitisit cu atîta căldură pentru izbînda mea! Da, pentru că e o izbîndă, dragul meu binefăcător! Ce înseamnă pentru un elev o lucrare ca asta ! Cu drept cuvînt, compoziţia e piatra lui de încercare. Şi ce fericire fără seamăn pentru el, dacă, trecând cu bine prin asemenea încercare, s-a dovedit într-adevăr înzestrat pentru pictură. Trebuie să vă spun că am cunoscut din plin această fericire. E un simţămînt extraordinar, negrăit de dulce, încît nu găsesc cuvintele potrivite spre a vi-l împărtăşi. Ca şi cum în sufletul tău ar sălăşlui zile de-a rîndul tot ce-i mai de preţ, mai sublim pe lume. în schimb, cît de grele, de chinuitoare sînt clipele din preajma acestei sfinte bucurii; e ceea ce se cheamă aşteptarea. Cu toate că dragul meu Karl Pavlovici mă linişte a mereu, spunîndu-mi c-o să izbutesc, stăteam cu spaima în sîn ca un osîndit aşteptînd gîdele, dacă nu chiar mai rău. Mă aflam în grea cumpănă, între viaţă şi moarte ; nu cred să existe ceva mai amarnic pe lume. Judecata încă nu-şi spusese cuvîntul, şi pînă ce cumplita sentinţă avea să fie rostită, am intrat cu Mihailov la Deli, să jucăm o partidă de biliard. îmi tremurau însă mîinile în aşa hal, încît n-am fost în stare să fac nici un carambol, pe cînd el juca tacticos, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Şi doar şi soarta lui era cîntă- rită în clipele acelea — compoziţiile se aflau una lîngă alta. Atîta nepăsare încă nu mai întîlnisem; scos din sărite, am azvîrlit din mînă tacul şi m-am dus acasă. Vecinica mi-a sărit înainte pe coridor, veselă nevoie mare.

---

1 Kolman K. I. (1786—1R47) — pictor acnarelist rus ; tablourile sale reprezintă tipuri (le oameni din popor Şi scene din viaţa ţărănimii (n. ed.),

— Ei, ce s-aude? m-a luat ea cu zorul.

— Nimic, i-am răspuns.

— Cum nimic? Şi eu care ți-am dereticat odaia, că de, ziceam, doar o dată într-un an e aşa sărbătoare! Să fi ştiut că vii aşa bosumflat...

— Şi s-a căznit în zadar să-şi ticluiască şi ea o mutră plouată. I-am mulțumit pentru bunătate şi am poftit-o să intre. Şi atîta şi-a dat osteneală să mă mîngîie, în naivitatea ei de copil, încît fără să vreau m-a bufnit rîsul.

— Nu se ştie încă nimic, încă nu s-a încheiat concursul, i-am explicat eu.

— Atunci de ce m-ai amăgit aşa, fără nici o ruşine! Dacă-mi spuneai de la început, nu m-aş mai fi obosit cu dereticatul.

— Şi şi-a umflat bețişorul trandafiriu, îmbufnată.

— Vezi, mi-a arătat ea, lui Mihailov nu i-am făcut curat. N-are decît să stea cu micimanul lui ca ursu-n bîrlog! Ce zor am eu de dînşii ?

— M-am socotit dator să-i mulțumesc pentru că mi-a dat întîietate şi am întrebait-o ce are să facă dacă s-o întîmpla să capete Mihailov medalia de aur în locul meu, o să-i pară bine, nu-i aşa?

— Mie ? îi rup mîinile, îi scot ochii, îl strîng de gît!

— Şi dacă o primesc eu?

— Nu ştiu ce-ar fi atunci. Cred c-aş muri de bucurie.

— —■ Dar de ce ții aşa de mult s-o iau eu ? am iscodit-o.

— De ce?... Pentru că... pentru că... matale mi-ai făgăduit că-n iarna asta mă înveți să citesc...

— Şi aşa am să şi fac, am întărit eu promisiunea.

— Du-te atunci la Academie, m-a zorit fata, şi vezi ce mai e pe acolo. Să ştii că nu mă mişc de pe coridor.

— De ce nu stai aici? m-am mirat eu.

— Păi dacă vine micimanul, ce fac?

— «Aşa e», mi-am spus în sinea mea, şi fără alt cuvînt, am ieşit afară, iar vecinica mea a încuiat uşa, luînd cheia cu ea.

— Nu vreau să intre ei în odaie pînă nu te întorci. Să nu strice ceva.

— «Cum să strice? .m-am gîndit eu. Cum de i-a trăsnit aşa ceva .prin cap? Minte de copiii.»

— La revedere! i-am spus coborînd scările. Nu-mi urezi noroc?

— Din tot sufletul! a rostit ea cu înfocare şi a plecat pe aci încolo.

— Am ieşit pe stradă. Aş fi vrut şi n-aş fi vrut să intru la Academie. Numai cît mă uitam spre poartă şi mă treceau fiorii, de parc-ar fi fost un balaur cu gura căscată. Am umblat vreme îndelungată pe străzi, pînă ce, într-un tîrziu, sleit de oboseală, mi-am făcut cruce şi am intrat buzna pe poarta ce mă băga în răcori. La etajul doi, pe coridor, rătăceau ca umbrele la vadul luntraşului Charon colegii mei cuprinşi de neastîmpăr. M-am .amestecat şi eu în mulțime. Profesorii intraseră tocmai în sala de cursuri. Clipa fatală se apropia. În sfîrşit, Andrei Ivanovici (rectorul) a ieşit din amfiteatru, şi cum

s-a întîmplat să mă aflu chiar în calea Iui, trecînd pe lîngă mine, mi-a şoptit:

— Bravo.

— În viaţa mea n-am auzit şi nici nu cred să mai aud vreodată cuvînt care să sune mai frumos la ureche, viers mai armonios. Într-o goană m-am repezit acasă şi de bucurie, nici una, nici două, am sărutat-o pe vecinica. Noroc că n-a fost nimeni să mă vadă, pentru că eram pe scară. Deşi nu mă ştiu cu nici un păcat, totuşi, oricum, mulţumesc celui de sus că nu m-a văzut nimeni.

— Aşa sau cam aşa s-a încheiat acest examen plin de peripeţii. Şi încă tot ce v-am spus pînă aci nu vă poate înfăţişa decît o palidă imagine a celor întâmplate, o umbră nedesluşită a unui fapt real. Fiindcă nu cred să fie cineva în stare să zugrăvească aceste lucruri nici cu condeiul, nici cu penelul şi nici chiar prin viu grai.

— Mihailov a căzut 'la examen. Ferească sfîntul să mi se fi întâmplat mie asemenea nenorocire, nu ştiu, zău, dacă nu mi-aş fi pierdut minţile, pe cînd ol a intrat în cameră, ca şi cum n-ar fi fost nimic, şi-a luat paltonul şi a plecat frumuşel la Kronstadt, la micimanul lui. în ruptul capului nu pot să înţeleg cum de s-a împrietenit cu el. N-are nimic simpatic, şi totuşi, Mihailov nu poate sta fără dînsul. La început, ce-i drept, l-am privit şi eu cu ochi buni, dar asta n-a ţinut mult. Bietul Demski, profesorul meu! El e într-adevăr ceea ce se cheamă un om simpatic. E tare bolnav, bietul băiat, bolnav fără leac: e ofticos în ultimul grad. Abia dacă se mai ţine pe picioare. A venit acum cîteva zile pe la mine să mă firitisească pentru medalie şi am petrecut împreună o seară din cele mai plăcute, tăifăsuind despre una şi alta, ca doi buni prieteni. Cu atîta convingere mi-a descris viitorul ce mă aşteaptă, ca pe un lucru de la sine înţeles şi în culori atât de vii, încît fără să vreau i-am dat crezare. Şi cînd te gîndeşti, sărăcuţul de el, că nici habar n-are ce racilă îl mistuie. Cu atîta rîvnă pornită din adîncul inimii vorbeşte de viitorul său, cum numai om în floarea tinereţii şi care plesneşte de sănătate poate vorbi. E într-adevăr

fericit, dacă a visa se poate numi fericire! îmi spunea că a reuşit să biruie piedica cea mai grea din viaţa lui, adică, sărăcia; că în ultima vreme nu mai este nevoit să piardă nopţile copiind cursuri pentru o rublă, că a scăpat cu desăvîrşire de mizerie, aşa încît acum poate să-şi vadă numai de învăţătură, urmînd făgaşul ce şi l-a ales, că de nu va izbuti cumva să-l întreacă pe idolul său Lelewel[1] în domeniul istoriei naţionale, oricum se bizuie să ajungă cel puţin ca el, şi că disertaţia pe care o pregăteşte îi va da pe deplin putinţa să-şi împlinească cele mai strălucite speranţe. Tuşeşte însă mereu, sărmanul, şi scuipă sînge, deşi caută să se ascundă de mine. O, doamne, aş da orice numai să poată vedea înfăptuin- du-se înflăcăratele lui dorinţe! Din păcate, însă, slabă nădejde : nu ştiu zău dacă o să mai apuce cumva dezgheţul Nevei.

— În toiul celor mai calde mărturisiri ale lui Demski, uşa s-a trîntit de perete şi, înfipt ca de obicei, mici-manul şi-a făcut intrarea.

— Mişka-i acasă? m-a întrebat, fără să-şi scoată şapca.

— A plecat de ieri la dumneata, i-am răspuns.

— înseamnă că drumurile noastre s-au încrucişat. Nu-i nimic, nu-i strică o plimbare. Eu am să dorm aici la noapte.

— Şi fără altă vorbă, a trecut în odaia lui Mihailov. I-am dat o luminare. Ce era să fac ? Tocmai îi spu-sesem lui Demski că poate dormi în patul lui Mihailov, bizuindu-mă că n-are cine să vină peste noapte. Vă- zînd încurcătura mea, Demski s-a grăbit să-şi ia căciula şi a dat să plece. Mi-am luat şi eu căciula şi fără nici un cuvînt, am ieşit împreună cu el, lăsîndu-l singur pe miciman. Mi-am petrecut musafirul pînă la el acasă, apoi m-am întors mahmur îndărăt, şi peste ce credeţi că dau cînd am deschis uşa? Vecinica mea,

---

1 Lelewel Ioakim (1786—1861) — istoric şi revoluţionar polonez; a luat parte activă la răscoala din 1831 (n. ed.).

neştiind că plecasem, intrase o clipă la mine în odaie; semeţul miciman, care tocmai începuse să se dezbrace, fără multă vorbă o luase în braţe şi voise să încuie uşa cu cheia; noroc că în clipa aceea am intrat eu şi i-am stricat cheful. Smulgîndu-se din braţele lui, vecinica l-a scuipat în obraz şi a rupt-o la fugă.

— Parcă-i argint viu, a spus micimanul, ştergîn- du-se pe faţă.

— Isprava asta pe mine m-a rănit pînă în adîncul sufletului; nu i-am arătat însă nimic, şi cum nu era chiar aşa tîrziu, fără a rosti un cuvînt, l-am lăsat aoasă şi am pornit să-mi caut un tovarăş mai plăcut cu care să petrec seara aceea de toamnă.

— Pe unde am fost, însă, mi-am bătut tălpile de pomană ; peste tot m-am lovit de uşi ferecate cu lacătul, iar la familia Şmidt se făcuse prea tîrziu ca să mă pot duce; Karl Pavlovici nu era nici dînsul acasă, aşa că nu mai ştiam încotro s-o apuc. Nu-mi dam seama dacă ceea ce simţeam în momentul acela era gelozie sau numai o răbufnire de scîrbă, ca faţă de un om ce fusese în stare a pîngări un sentiment atît de sfînt pentru o femeie, sentimentul de pudoare. Oricum ar fi o femeie, se cade a ne purta faţă de dînsa dacă nu cu respect, cel puţin cu bună-cuviinţă, iar micimanul călcase în picioare şi una, şi cealaltă. Să fi fost beat sau e pur şi simplu un ticălos? Nu ştiu cum, dar parcă-mi vine a crede mai degrabă că-i un ticălos.

— În sfîrşit, am văzut lumină la fereastra lui Karl Pavlovici; am intrat atunci la dînsul şi am rămas acolo peste noapte. Karl Pavlovici a băgat de seamă că nu sînt în apele mele, dar, delicat cum e, s-a ferit să-mi pună vreo întrebare: mi-a spun numai să-mi fac patul în odaie la dînsul, apoi a început a citi cu glas tare din «Cristofor Columb» cartea lui Washington Irving[1]. Şi tot citind aşa, la un moment dat i-a venit în minte ideea unui tablou: ilustrul amiral ferecat cu

---

1 „Viaţa şi călătoriile lui Cristofor Columb" — opera scriitorului romantic american Washington Irving (1783—1854) (11. ed.).

lanțuri grele coborînd pe țărm dintr-o șalupă, sub ochii spaniolilor lipsiți de recunoștință. Tristă priveliște și plină de tîlc ! Am vrut să-i aduc o bucată de hîrtie și un creion ; maestrul însă m-a oprit, continuîndu-și lectura.

— Altă dată, tot așa, împărtășindu-ne seara, la masă, impresiile sale dintr-o călătorie în străvechea Elladă, înfiripase în fața noastră un tablou de toată frumusețea, intitulat «Seară la Atena». Se gîndea să înfățișeze pe pînză o stradă din Atena în lumina asfințitului. Departe, în zare, se deslușea Partenonul proaspăt zidit, îmbrăcat încă în schele. în primul plan, în mijlocul străzii, o pereche de bivoli cărînd statuia de marmură «Ilissus» a lui Fidias, iar alături făuritorul însuși, pe care ieșiseră să-l întîmpine Pericles și cu Aspasia[1], însoțiți de floarea lumii ateniene în vremea lui Pericles, începînd cu vestita hetairă și sfîrșind cu Xanthippa[2]. Și totul scăldat în lumina soarelui ce stătea să scapete. Splendid, într-adevăr: Ce-ar mai fi rămas din «Școala ateniană»® lîngă un tablou atît de viu ca ăsta? Și cînd te gîndești că maestrul nu se apucase de lucru tocmai pentru că «Școala ateniană» fusese pictată mai înainte. Atîtea și atîtea proiecte pe care se mulțumise să le încheie fie prin cîteva cuvinte meșteșugite, fie printr-o schiță de un verșoc în modestul său album. Iarna trecută, de pildă, migălise niște schițe de nimica toată, avînd aceeași temă, din care nu reușeam să aleg nimic; atîta doar puteam să-mi dau seama că marele meu dascăl punea la cale ceva cu totul extraordinar. Și bănuielile mele s-au adeverit.

— Astă-vară am prins de veste că de la o vreme zi de zi pleca de acasă cu noaptea în cap, îmbrăcat cu halatul gri de lucru, ducîndu-se la Colonadă, unde se afla atelierul său, și stătea acolo pînă seara. Lukian era singurul care știa ce se întîmplă, pentru că-i ducea de mîncare la prînz și apă de băut. Cum în vremea aceea lucram tocmai la compoziția mea, nu puteam să stau cu dînsul să-i citesc vreo carte, deși știam că m-ar fi primit bucuros, fiindcă-i plăcea grozav să asculte o lectură. Au trecut așa vreo trei săptămîni. Ședeam ca pe ghimpi.

1 Opera compozitorului Giaccomo Mayerbeer (n. ed.).

Niciodată pînă atunci nu se mai întîmplase să meargă chiar aşa, în fiecare zi, la

— ' Pericles (499-420 î.e.n.) — om de stat atenian, celebru pentru elocinţa sa: Aspasia de Milet, iubita lui, femeie de o rară înţelepciune şi frumuseţe (n. ed.).
— [2] Xanthippa — cîrcotaşa soţie a filozofului Socrate (n. ed.). [3] „Şcoala ateniană" — celebra frescă de Rafael, Ia Vatican (n. ed).

— atelier. Mă gîndeam că trebuie să fie ceva cu totul extraordinar. Ba bine că nu: putea oare un geniu de talia lui să facă un lucru banal?

— într-o seară, dădusem drumul modelului şi mă pregăteam tocmai să ies în oraş, cînd m-am întîlnit nas în nas pe coridor cu Karl Pavlovici, nebărbierit de cîteva zile. Maestrul mi-a împărtăşit dorinţa sa de a vedea ce lucrez. Cu inima cît puricele, l-am condus la mine în atelier. După ce a făcut cîteva mici observaţii fără nici o însemnătate, m-a poftit:

— — Şi acum, hai cu mine să-ţi arăt compoziţia mea.

— Şi ne-am îndreptat spre Colonadă.

— Nu ştiu dacă să vă spun ori nu ce am văzut acolo? Pînă la urmă, totuşi trebuie să vă spun, dar mă întreb dacă am să fiu în stare să găsesc cuvintele care să zugrăvească un lucru cu neputinţă de tălmăcit.

— Cum am deschis uşa atelierului, am dat cu ochii de o pînză cît toate zilele, de culoare închisă, întinsă pe o ramă. Pe pînză scria cu vopsea neagră: «început la 17 iulie». îndărătul ei, o cutie cu muzicuţă cînta corul pelerinilor din «Hughenoţii» \ Cu inima strînsă am trecut de partea cealaltă a paravanului, m-am uitat şi am simţit deodată că mi se taie suflarea: aveam în faţă nu ceea ce se cheamă un tablou, ci

însăşi priveliştea reală a unui asediu, asediul Pskovului[1], cu toate grozăviile şi în toată măreţia lui. Abia atunci m-am dumirit care era rostul migăloaselor schiţe. De aceea, va să zică, fusese astă-vară la Pskov. Cunoşteam oarecum proiectele sale, dar nu mi-aş fi închipuit niciodată că s-ar putea să le înfăptuiască aşa, pe negîndite. Pe negîndite şi atît de minunat! Pînă cînd voi reuşi să fac o mică schiţă după acest

1 „Asediul Pskovului" — tablou istoric, neterminat, de celebrul picior rus K. P. Briullov. înfăţisînd asedierea cetăţii Pskovului în 1581—1582 de către armatele lui Stephan Bathory (n. ed.).

— nou miracol ieşit din mîinile sale, voi încerca să vi-l descriu, bineînţeles, foarte sumar:

— În partea dreaptă a tabloului, cînd stai în faţa lui, în planul trei se vede o redută sărind în aer; ceva mai încoace, o spărtură în zid, iar în dreptul ei — o luptă corp la corp, în aşa fel zugrăvită încît te ia cu fiori numai cît o priveşti. Parcă şi auzi răcnete şi zăngănitul săbiilor ce se izbesc de căştile de fier lituaniene, poloneze, letone şi dumnezeu mai ştie ce fel de coifuri încă. În stînga, în planul al doilea, o procesiune cu prapori şi cu icoana precistei, în fruntea căreia păşeşte cumpănit şi solemn un episcop, pur- tînd sabia sfîntului Mihail, ocrotitorul Pskovului. Admirabil contrast! În primul plan, chiar în mijloc, un călugăr palid la faţă, cu crucea în mînă, călare pe un cal murg. În dreapta monahului, un cal mort, armăsarul bălan al lui Şuiski, care a rupt-o la fugă cu mîinile ridicate spre bortitura din zid. în stînga o cucernică bătrînă blagoslovind un flăcău sau, mai degrabă, un copilandru ce se pregăteşte să dea piept cu duşmanul. Şi mai la stînga, o fată cu o căldare în mînă potoleşte setea ostaşilor istoviţi, iar în colţul pînzei un ostaş gol pînă la brîu, trăgînd să moară şi o nevastă tînără, probabil, viitoarea sa văduvă, spri- jinindu-1. Atîtea şi atîtea episoade felurite, care mai de care mai impresionante. Şi cred că n-am amintit nici jumătate din ele. Ar însemna să nu mai închei niciodată scrisoarea, dacă aş încerca să descriu toate detaliile acestei capodopere, şi cred că tot mi-ar mai scăpa cîte ceva.

— Mă mulţumesc deocamdată cu o prozaică descriere a unei opere de o infinită poezie. Mai încolo am să vă trimit o schiţă după această lucrare, şi atunci o să vă puteţi da mai bine seama că e într-adevăr de o divină frumuseţe.

— Ce aş mai putea să vă spun, dragul meu binefăcător ? Atît de rar mi se întîmplă să vă scriu şi atît de puţin, încît mi-e şi ruşine. Mustrările dumneavoastră cum c-aş fi leneş la scris nu-s chiar întru totul îndreptă

— 20*

tite. Zău că nu sînt ieneş, dar ce să fac dacă-mi lipseşte îndemînarea şi nu ştiu să povestesc într-un chip cît mai plăcut, aşa cum se pricep alţii, ceea ce mi se întîmplă zi de zi ? Am citit acum de curînd (mai mult pentru scrisori) o traducere. «Clarisse» de Jules Janin şi ca să vă spun drept, singurul lucru care mi-a plăcut a fost prefaţa tălmăcitorului; scrisorile sînt destul de plicticoase, prea lungi şi pline de dulcegării. Mă întreb cum de-a putut un om să aibă atîta răbdare să înşire vrute şi nevrute pe hîrtie. Şi mai cu seamă scrisorile din străinătate nu mi-au plăcut cîtuşi de puţin : sclifosite, pretenţioase şi fără nici un pic de miez, şi încolo nimic. Din tot sufletul aş vrea, vă mărturisesc, să deprind şi eu meşteşugul scrisului, dar zău dacă mă pricep. N-aţi vrea să mă învăţaţi

1 „Clarisse Harlowe" — romanul epistolar al scriitorului Samuel Richardson (1689—1761), reprezentant al curentului sentimentalist-realist englez : cartea a fost tradusă în franceză de Jules Janin (1804—1874) (n. ed.).

dumneavoastră? Scrisorile pe care mi le trimiteţi sînt atît de frumoase, încît le ştiu pe dinafară. Deocamdată, pînă voi ajunge să-mi însuşesc secretul dumneavoastră, mă voi mulţumi să vă scriu aşa cum îmi spune inima. Fie deci ca vorbele mele simple, pornite din inimă, să poată înlocui acest meşteşug.

— Aşadar, cum vă spuneam, peste noapte am dormit la Karl Pavlovici, iar a doua zi dimineaţa pe la nouă m-am întors, vrînd, nevrînd acasă. Mihailov se îna- poiase între timp şi tocmai îi turna în pahar micima- nului, care abia făcuse ochi, ceva ce părea să fie vin, iar zvînturata cea de vecinică se uita de afară în odaie, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic, şi rîdea cu gura pînă la urechi. Nici un dram de mîndrie de sine şi nici un pic de sfială. C-o fi făcut-o dintr-o pornire firească, nevinovată, ori din pricină c-a fost lăsată să crească de capul său, nu pot să-mi dau seama, pentru că fără să ştiu cum, dar a început să-mi fie dragă ca un copil nespus de dulce. Şi tot ca pe un copil am

— pus-o să înveţe a citi. Seară de seară sloveneşte buchile, în timp ce eu schiţez cîte ceva, sau încerc să-i fac portretul. Are un căpşor tare drăgălaş ! Ceea ce miră îndeosebi e că de cînd se străduieşte cu învăţătura, nu mai rîde aşa, în gura mare, ca înainte; în schimb, mă puifneşte pe mine rîsul cînd mă uit la mutrişoara aceea încruntată de copil. Iarna asta, cum nu prea am de lucru, mi-am pus în gînd să fac un studiu, pictînd-o aşa cum stă la lumina lămpii, cu nasul în abecedar şi cu o vărguţă în mînă. O să iasă, cred, un tablou tare drăguţ, ceva în genul lui Greuze[1]. Numai dacă voi avea mînă bună la culori. În creion văd că mi-a reuşit destul de bine.

— Zilele trecute am avut în sfîrşit prilejul s-o cunosc, şi încă într-un chip destul de original, pe mătuşă-sa. Mă întorceam, ca de obicei, pe la unsprezece dimineaţa de la şcoală, cînd mi-a ieşit înainte pe coridor Paşa, care m-a poftit din partea mătuşii ei la o cafea. Mirat din cale-afară, i-am spus că nu pot să viu. Cum să intru aşa în casa unui om pe care nici nu-l cunoşteam ca să mă cinstească? Ea însă, nici una, nici două, m-a apucat de mînecă şi a început să tragă de mine ca de un viţel îndărătnic. Şi tot ca un viţel mă opinteam şi eu, dar tocmai cînd eram gata să-mi descătuşez mîna, numai ce s-a deschis uşa şi mătuşica i-a sărit într-ajutor. Fără să-mi lase răgaz, m-a înşfăcat de mîna cealaltă, zor, nevoie să mă ducă la ele în cameră şi după ce m-au tîrît înăuntru, au încuiat. uşa, rugîndu-mă să mă simt în largul meu.

— Vă rog, ca la dumneavoastră acasă, m-a poftit gazda, gîfîind, nu vă fie cu supărare... Paşenka, ce-ai înlemnit aşa ? Du' de adă încoace cafeaua !

— Acuşi, acuşi, tuşică, i-a răspuns Paşa dindărătul unui paravan de scînduri şi puţin mai apoi a ieşit la

— ■ Greuze Jean-Baptiste (1725—1805) — cunoscut pictor francez, autor de tablouri moralizatoare şi sentimentale pînă la dulcegărie din viata burgheziei. Aici Şevcenko se referă la Greuze portretistul, domeniu în care pictorul francez s-a afirmat ca un talent viguros (n. ed.).

— iveală cu o tavă în mînă, pe care se afla ibricul şi ceştile de cafea, ca o adevărată Hebe[1]. Mătuşa, ce-i drept, aducea şi dînsa niţeluş cu Jupiter[2].

1 Hebe — slujnica zeilor în mitologia greco-romană, ea însăşi zeiţă a frumuseţii şi tinereţii (n. ed.).

2 Jupiter — zeul tunetului şl al fulgerului (mit. greco-romană) (n. ed.).

— De cînd voiam să vă cunosc, m-a luat în primire îndatoritoarea gazdă, dar nu ştiu cum s-a făcut că nu ne-am întîlnit pînă acu'! În sfîrşit, slavă domnului, pot zice şi eu că nu m-am lăsat pînă nu v-am văzut la noi în casă. Dumneavoastră să ne iertați că vă primim aşa cum se află. Nu vreţi o ceaşcă de cafea? Lăptăreasa noastră n-a mai fost pe aci cam de multişor, iar frişca de la prăvălie nu-i bună nici s-o lepezi la porci. Ce să-i faci? De cînd mă tot bate Paşa la cap, nu şi nu, tuşică, să-l cunoşti şi matale, dar dacă sînteţi aşa ursuz, ca un schivnic, zău, că nici pe sală nu vă vede omul. încă o ceaşcă, vă rog. Aţi făcut minuni cu Paşenka noastră. Stau şi mă uit la ea şi parc-ar fi alta : cît e ziulica de mare, stă cu cartea în mînă, nu-i mai auzi gurița, ţi-e mai mare dragul s-o priveşti. Ieri am rămas cu gura căscată cînd am văzut-o că ia cartea aia cu poze, pe care i-a dat-o prietenul dumneavoastră, o deschide şi numai ce începe să citească ; de, nu chiar aşa ca pe apă, da' de înțeles, s-a înțeles vorbă cu vorbă. Cum ziceai că-i spune la cartea aia?

— «Vicarul din Wakefield», spuse Paşa, ieşind de după paravan.

— Aşa, aşa, vicarul, de! Bietul om, să şadă el atîta la închisoare şi pe urmă să vadă că fie-sa ajunsese o stricată. A citit toată cartea, din scoarță în scoarță, că uitasem şi de somn şi de toate. «Da* cin' te-a învățat pe tine?» o întreb. Şi ea de colo, cică, dumneavoastră. Ce să spun, mare pomană v-aţi făcut cu dînsa. Kirilo Afanasici al meu, cînd nu-i la slujbă, toată vremea stă cu nasu-n hîrțoage. Cum se înserează, nu mai scoate nimeni o vorbuliță, şi pînă la culcare parcă trece un an. Acum, ce să vedeţi, nici n-am băgat de seamă cînd a trecut vremea ! Nu mai poftiţi o ceaşcă?

— Nu, nu mai pofteam. Am dat să mă sool să plec, dar n-a fost chip. Gazda m-a înşfăcat de mînă fără multe fasoane şi m-a silit să şed pe scaun, muştruluindu-mă:

— Nu ştiu cum o fi la dumneavoastră, da' la noi aşa ceva nu se face — să vîri numai nasul pe uşă şi s-o ştergi. Nu, vă rugăm frumos, mai staţi: să mai schimbăm şi noi o vorbă şi să luăm o gustărică, aşa, cu ce s-o nimeri.

— Am căutat să scap şi de gustărică, şi de taifas, zicînd că mă doare burta şi mă cam ţine un junghi într-o parte, ceea ce, mulţumescu-ţi ţie, doamne, niciodată nu mi s-a întîmplat. Adevărul e că trebuia să mă duc la şcoală; prima oră o şi pierdusem. Cu chiu, cu vai, m-au lăsat să plec, şi numai după ce mi-am dat cuvîntul că mă întorc seara, la şapte. Aşadar, ca să nu-mi calc cuvîntul, la şapte punct m-am înfiinţat din nou la vecina cea primitoare. Samovarul se şi afla pe masă, iar gazda mi-a ieşit înainte cu un pahar de ceai în mînă. După primul pahar, a ţinut morţiş să mă prezinte şi «dumnealui», cum zicea ea, un bătrînel chel şi cu ochelari, care şedea în camera de alături la o masă, cu un vraf de hîrtii în faţă. «Dumnealui» s-a ridicat de pe scaun, şi-a potrivit ochelarii pe nas şi mi-a întins mîna, poftindu-mă :

— Vă rog, luaţi loc.

— I-am făcut pe plac; dînsul şi-a scos ochelarii, i-a şters cu batista, i-a pus din nou pe nas, apoi, fără alt cuvînt, s-a aşezat iarăşi pe scaun şi s-a cufundat cu totul în terfeloagele lui. Am stat aşa preţ de cîteva minute. Nu ştiam ce să fac; mă simţeam din ce în ce mai ridicol. Din fericire, mătuşica ştrengăriţei mele m-a scos din încurcătură, fapt pentru care îi sînt adînc recunoscător.

— Lăsaţi-l în pace, mi-a spus, băgînd capul pe uşă. Veniţi încoace, că-i mai vesel.

— Şi, fără nici o vorbă, l-am părăsit pe vrednicul stîlp al casei, ducîndu-mă alături, la perechea sa, care nu-şi găsea locul o clipă. Paşa şedea smerită eu «Vicarul din Wakefield» în faţă şi se uita la poze.

— — îl văzurăţi? m-a întrebat gazda. Uite, aşa-i dumnealui mereu: stînd toată ziulica între hîrţoage, a ajuns că nu mai poate să trăiască fără ele.

— M-am socotit dator să-i laud sîrguinţa şi am rugat-o pe Paşa să citească cu glas tare. Fata s-a supus, citind rar de tot, însă răspicat şi fără nici o scăpare, o pagină întreagă

din «Vicarul din Wakefield», pentru care a fost răsplătită de mătuşica ei cu un pahar de ceai îndulcit cu zahăr şi cu un adevărat panegiric, care n-ar încăpea, cred, nici în trei pagini de scrisoare; la rîndul meu, ca mentor ce mă aflam, pe lîngă mulţumiri cu toptanul, mi s-a oferit şi un ceai cu rom. Cum însă romul era încă în raft la Fogt şi Paşa trebuia să dea o fugă să-l ia, am spus că nu mi-e aminte să beau nici rom, şi nici ceai, spre consternarea îndatoritoarei gazde.

— Pe la unsprezece ne-am aşezat la masă, iar la plecare le-am făgăduit să vin pe la dînşii în fiecare zi.

— N-aş putea să vă tălmăcesc lămurit impresia ce mi-a lăsat-o această împrejurare, deşi, precum se spune, impresia pe care ţi-o face un om la prima vedere are o importanţă deosebită. Sînt mulţumit că i-am cunoscut familia, fie numai pentru acest fapt: pînă atunci mi se părea că între mine şi Paşa ar fi ceva neîngăduit, pe când din ziua aceea am sentimentul că s-au schimbat lucrurile şi prietenia noastră s-a întărit cumva datorită acestui fapt nou şi cu tdltul întîmplător.

— Am început, aşadar, să mă duc pe la ei în fiecare zi, ca după o săptămînă să se poarte cu mine de parcă ne-am fi cunoscut de cînd lumea, sau mai bine zis, ca şi cum aş face parte din familie. Mai mult chiar, mi-au spus să viu să iau masa la ei, la prînz, plătind acelaşi preţ ca la pensiune; aşa că am trădat-o pe buna madam Jurgens, şi nu-mi pare rău cîtuşi de puţin, fiindcă mă cam săturasem de societatea unor burlaci fără nici un căpătîi şi am primit cu dragă inimă invitaţia vecinei mele. Mă simt atît de bine, de liniştit la ei, de parc-aş fi acasă ; totul e pe măsura felului meu de a fi, în armonie cu firea mea paşnică. Mătuşii îi spun tuşică, iar Paşei — surioară; unchiului nu-i spun în nici un fel, pentru că nu mă văd cu el decît la prînz. Pare-mi-se că şi duminica se duce la slujbă. Atît de bine mă simt în mijlocul lor, încît aproape că nu mai merg nicăieri, decît doar la Karl Pavlovici. Nu mai ţin minte de cînd n-am mai fost pe la Iohim, şi tot aşa nici la Şmidt, şi nici la Fiţtum. îmi dau seama că nu-i frumos din partea mea, dar ce să fac : nu mă simt în stare să mint nişte oameni aşa cumsecade. Sînt prost crescut, asta-i tot. Duminică însă mi-am pus în gînd să mă duc pe la toţi,

iar seara să mi-o petrec în sînul familiei Șmidt, ca nu cumva să rupem chiar de tot legăturile. La urma urmei, astea sînt lucruri fără cine ştie ce însemnătate, care într-un fel sau altul au să se limpezească; ceea ce mă roade, însă, e faptul că nu mă pot împăca de loc cu Mihailov, adică mai bine zis nu cu dînsul, ci cu micimanul cu care-i prieten la toartă şi care mai în fiecare noapte rămîne să doarmă la noi. Şi asta încă n-ar fi nimic, dar îmi aduce în casă fel de fel de inşi, cu care stă pînă în zori la joc de cărți şi la băutură. N-aş vrea să mă mut, dar mi se pare că pînă la urmă aşa am să fac, dacă voi vedea că s-or ține aşa lanț chiolhanurile. De ar veni odată primăvara, să plece pe mare pramatia de miciman.

— Am început deunăzi un mic portret în culori al Paşei la lumina focului. O să iasă un căpşor tare nostim; păcat numai că secătura aceea de miciman nu-mi dă pace să-mi văd de treabă. Aş vrea să-l *ter- min pînă-n sărbători şi să mă şi apuc de .altceva, dar nu ştiu, zău, dacă am să reuşesc. Am încercat o dată să mă duc alături la vecinele mele să lucrez, dar îmi vine totuşi cam peste mînă. Atît de mult îmi place cum i se vede chipul în lumina flăcărilor, încît după ce voi mîntui cu portretul ăsta, am de gînd să încep încă unul, pentru care tot Paşa o să-mi pozeze, de astă dată în chip de vestală. îmi pare rău numai că n-am unde găsi trandafiri albi pentru cunună, şi fără ea nu se poate. Asta însă mai încolo.

— Paşa citeşte cu uşurință acum, şi-i şi place s-o facă. Nici nu vă închipuiți ce bine îmi pare. Din păcate, însă, nu prea ştiu cum să mă descurc, ce cărți să-i aleg. Se spune că nu se cade ca o fată tînără să citească romane, deşi, la drept vorbind, nu prea înțeleg de ce. Un roman bun întraripează închipuirea şi sădeşte în inimă simțăminte alese, pe cînd buchisind cine ştie ce scriere greu de rumegat, împănată cu înțelepciune, nu numai că nu se alege cu nici o învățătură, dar se prea poate să i se facă lehamite de orişice carte. I-am dat pentru început «Robinson Crusoe», după care am s-o îndemn a

citi călătoria lui Arago[1] sau a lui Dumont d'Urville[2], iar după aceea din nou un roman, şi în sfîrşit Plutarh[3]. Păcat că la noi nu s-a tradus încă Vasari, fiindcă aş fi ajutat-o astfel să cunoască marii maeştri ai minunatei noastre arte. Ce credeţi, m-am gîndit bine oare? Dacă aveţi ceva împotrivă, v-aş ruga să-mi spuneţi în următoarea scrisoare, şi am să vă fiu din toată inima recunoscător. Am început să-i port de grijă ca unei fiinţe dragi, apropiate. Mă uit la ea acum, după ce-am învăţat-o carte, cum s-ar uita pictorul la un tablou pe care n-a apucat încă să-l termine, şi în sinea mea m-aş socoti foarte vinovat dacă aş lăsa-o să-şi aleagă singură o carte, adică să citească la întîmplare, deoarece n-are nici un discernămînt. Mai bine aş fi lăsat-o, poate, aşa cum era, neştiutoare. Mi-e teamă că v-am plictisit cu vecinele mele, dar ce să-i faci? Vorba ceea : «Fiecare de ce-l doare».

— Trebuie să vă mărturisesc, de altfel, că nu prea aş avea mare lucru să vă spun. Nu mă duc nicăieri şi nici nu fac nimic. Stau şi mă întreb ce-mi hărăzeşte oare soarta anul viitor, la vară; îmi aştept sorocul cu oarecare strîngere de inimă. Nici nu s-ar putea să-l aştept altfel — nu-i aşa? — cînd ştiu că la vară urmează să se pună cu adevărat temeliile carierei ce mi-am ales-o sau, mai bine zis, pe care dumneavoastră mi-aţi ales-o. Karl Pavlovici m-a încunoştinţat că puţin mai încolo, după sărbători, o să se anunţe tema concursului pentru medalia mare de aur. Simt că mă pierd cu firea numai cînd mă gîndesc la tema asta fatală. Şi dacă o să reuşesc? Cred c-o să-mi ies din minţi. Dar dumneavoastră? E cu putinţă oare să nu veniţi să vizitaţi expoziţia trienală, şi cu acest prilej să vedeţi şi

1 Arago Jacques (1799—1855) — literat şi navigator francez, care a descris călătoriile sale în Jurul lumii (n. ed.).

2 Dumont d'Urville Jules (1790-1842) - explorator francez, autorul unor memorii ştiinţifice şi literare (n. ed.).

3 Plutarh — scriitor grec din sec. I al e.n. ; a scris celebra operă „Vieţile paralele" şi alte multe lucrări (n. ed.).

compoziția mea primită la concurs şi pe smeritul ei făuritor, care nu este decît creația dumneavoastră ? Nu se poate, trebuie să veniți. Aştept să-mi scrieți data viitoare cînd credeți c-o să sosiți \ aşa o să am şi eu un motiv destul de temeinic să scap de Mihailov. De altminteri, mi se pare că s-a cam plictisit şi el de amicul său micimanul. Noroc că mă mai duc pe la vecinele mele, altfel aş fi fost silit să las şi casă şi tot şi să-mi iau cîmpii. Nu uitați, vă rog, să-mi scrieți cînd veniți; în felul ăsta o să mă coto- rosesc de ei.

— Rămîneți cu bine, dragul meu binefăcător. Data viitoare, cînd am să vă scriu iarăşi, am să vă încunoştințez de progresele pe care le va mai fi făcut între timp eleva mea şi de rezultatul aşteptatului concurs. Vă las cu bine.

— ***P.S.*** Bietul Demski nu mai poate ieşi din casă. Nu cred s-o mai ducă pînă la vară."

— îndată ce am primit scrisoarea de mai sus, m-am grăbit să-i răspund că ara să viu neapărat să-l văd, dar nu în toiul expoziției, ci mai devreme, în săptă- mîna patimilor, şi că am să trag la el acasă, aşa cum făcuse şi Şternberg. I-am scris anume asta, ca să-l cotorosesc de oaspetele lui nepoftit, micimanul. Ca să spun drept, mă gîndeam cu îngrijorare că sufletul său era o plămadă încă prea crudă. Şi mă temeam să nu ajungă bietul băiat o sosie a dezmățatului celuia de miciman. Ar fi însemnat atunci să se ducă totul pe gîrlă — şi talent, şi artă, şi glorie, şi atîtea alte lucruri frumoase din viață. S-ar fi înecat cu toatele în fundul paharului, ce are puterea de a mistui orişice. Avem în fața ochilor, din păcate, destule cazuri dintr-astea, şi mai cu seamă la noi în Rusia. Dar de ce oare, unde să fie pricina? Poate oare o gaşcă de bețivani să strivească cumva fragezii muguri ai bunelor simțăminte într-o inimă tînără ? Sau poate c-o mai fi la mijloc încă ceva ce noi nu putem înțelege. Poporul, în înțelepciunea lui, a ajuns la următoarea încheiere: spune-mi cu cine te întîlneşti, ca să-ți spun cine eşti — sună o zicală. Pe de altă parte Gogol — şi de bună seamă, nu fără temei — constată că rusul, cînd este iscusit în meseria lui,

nu se poate să nu aibă şi darul băuturii. Ce vra să zică asta? Nimic altceva, cred, decît că, îndeobşte, nu am atins o treaptă prea înaltă de civilizaţie. Să luăm de pildă un diac de ţară sau cineva care este în mijlocul sătenilor neştiutori de carte şi încrezători din fire, un fel de Socrate în mijlocul sătenilor; dacă te uiţi însă mai bine la el, îţi dai seama ce pramatie de om e, un stricat şi un beţiv fără pereche, care trăieşte pe spinarea lor, bînd pînă cade pe jos şi ţinîndu-se şi de blestemăţii, numai şi numai pentru că se pricepe în meseria lui şi pentru că din atîtea sute de ţărani simpli, e singurul care cunoaşte buchile, în timp ce bieţii oameni stau şi se miră cum huzureşte ca un trîntor şi nu se pot de fel dumiri cum un om atît de ager la minte se îmbată aşa porceşte. Nici că le-ar da prin cap nătăfleţilor că omul ăsta, fiind singurul meşter la scris sau mai ştiu eu în ce altă îndeletnicire, nu-i nimeni să se poată masura cu ei, şi deci, vrînd-nevrînd, muşteriii ii rămîn pururea credincioşi, fiindcă n-au pe altcineva la în- demînă, chiar dacă dumnealui îşi face treaba de mîn- tuială, iar banul cîştigat cu atîta uşurinţă îl lasă în tejgheaua crîşmarului.

— Numai aşa, cred eu, se explică faptul că, la noi, un om priceput în meseria lui nu se poate să nu aibă şi patima băuturii. Pe de altă parte însă, s-a constatat că şi în sînul naţiunilor civilizate inşii care ies cumva în vileag faţă de restul oamenilor, avînd aptitudini superioare, au dovedit întotdeauna şi peste tot oarecare simpatie pentru petrecăreţul zeu Bachus, dacă nu chiar au fost adeseori adepţii săi plini de osîrdie. Probabil că este ceva inerent oamenilor excepţionali.

— Am cunoscut personal şi destul de bine pe genialul nostru matematician Ostrogradski[1] (şi precum se ştie, matematicienii sînt îndeobşte oameni sobri), cu care ,am luat de

1 Ostrogradski M. V. (1801—1861) — matematician rus, unul din întemeietorii şcolii matematice academice (n. ed.).

cîteva ori masa împreună. Şi de fiecare dată nu i-am văzut bînd altceva decît apă curată.

— Cum, niciodată nu vi s-a întîmplat să puneți în gură strop de vin? l-am întrebat eu într-o bună zi.

— Ba nu, pe vremuri, la Harkov, am băut două poloboace şi după aceea mi-am zis — basta! mi-a mărturisit el deschis.

— Din păcate prea puțini ştiu să se oprească la două poloboace: musai trebuie să dea cep şi celui de al treilea, ba chiar şi celui de al patrulea, care, însă le este fatal: eu el se încheie trista lor carieră, ba uneori chiar şi viața.

— Şi acum, ca să ne întoarcem la pictorul nostru, trebuie să. spun că făcea parte dintre oamenii aceia pătimaşi, care iau foc din te miri ce şi au o închipuire involvorată, însuşiri ce sînt tot atîtea piedici covîr- şitoare în calea unei vieți independente, serioase. Ceea ce nu înseamnă că omul trebuie să ducă o viață cenuşie, măsurată şi socotită pînă în cele mai mici lucruri, nici să facă zi de zi o muncă abrutizantă şi searbădă, departe de mine părerea aceasta, dar nici nu spun c-aş fi duşmanul fățiş al unei existențe bine cumpănite şi serioase. îndeobşte, cred eu, în viață calea de mijloc este cea mai sănătoasă ; în artă însă şi tot aşa în ştiință şi în orice altă îndeletnicire intelectuală, această cale nu duce nicăieri şi se sfîrşeşte în dreptul unui mormînt fără nume.

— Aş fi vrut să-l văd pe ucenicul meu ajuns fruntea ¡frunții, cel mai mare pictor al nostru şi în acelaşi timp un om ca toți ceilalți în viața de toate zilele; din păcate însă aste două lucruri atît de însemnate rareori se întîmplă să facă împreună casă.

— Mă tot frămîntam ce să fac şi cum, spre a-mi da seama din vreme şi a preîntâmpina tot ceea ce ar fi putut avea o înrîurire vătămătoare asupra fragedei închipuiri a protejatului meu, dar nu ajungeam la nici un căpătâi. în primul rînd, mi-era teamă de mi- ciman, dar nici din partea vecinei nu mă aşteptam la cine ştie 'ce bunătate. Asta se vedea cît de colo. încă ar mai fi

fost timp ca totul să se sfîrşească cu o despărţire stropită cu lacrimi, aşa cum se stinge de obicei focul primei iubiri; datorită însă mătuşii, căreia băiatul îi căzuse cu tronc de la prima vedere, totul avea să se încheie la lumina făcliei lui Hymeneu şi, ce n-aş da să mă înşel, cu o viaţă de mizerie şi promiscuitate.

— Băiatul nu-mi mărturisea deschis că era îndrăgostit pînă peste urechi de eleva lui; dar care băiat s-ar îndura să dea în vileag, fără nici o sfială, asemenea sfîntă taină ? Un singur cuvînt să rostească aleasa inimii sale, şi ar fi în stare să se arunce în foc sau în apă, fără să fi avut vreme să-i împărtăşească gingaşul simţămînt ce i-l poartă. Aşa e orice tânăr care iubeşte cu înfocare. Dar ce vorbesc eu, există oare tineri care să iubească altfel?

— în dorinţa de a-i îndepărta cumva gîndul de la vecinele lui, i-am scris, fără să pomenesc anume nici un cuvînt despre ele, sfătuindu-l să meargă mai des pe la Şmidt, Fiţtum şi Iohim, care nu puteau să-i fie decît de folos, îmbogăţindu-i cultura, şi tot aşa şi pe la bătrînul Kolman, de ale cărui preţioase îndrumări trebuia neapărat să ţină seamă, dacă voia să picteze peisaje; de asemeni, să nu treacă o zi fără să-l vadă pe Karl Pavlovici, ducîndu-se la dînsul ca la un templu, ca la făclia celei mai frumoase dintre arte, şi să caute în acest timp să-mi facă o copie în acuarelă după „Fîntîna din Baccisarai". în încheiere îi arătam ce însemnătate avea pentru cariera sa compoziţia pe care urma s-o lucreze pentru concurs şi că trebuia deci să muncească fără preget toată vremea, zi şi noapte pînă în ziua concursului, adică pînă în luna octombrie — sorocul acesta, precum şi îndeletnicirile spre care-l îndrumam mi s-a părut că vor izbuti să potolească măcar cît de cît văpaia primei iubiri — pe de altă parte, îl înştiinţam că în cazul cînd n-aş putea să stau toată vara în capitală, oricum, la toamnă ţineam cu tot dinadinsul să vin iarăşi, anume pentru compoziţia lui.

— Scrisoarea mea, aşa cum m-am şi aşteptat, a avut, de altminteri, o bună urmare, dar numai pe jumătate: de reuşit a reuşit la concurs, din păcate însă veci- nica... Dar la ce bun să ne pripim a ridica înainte de vreme cortina asupra tainicelor urzeli ale soartei? Să mai citim aşadar încă o scrisoare, pe care am primit-o de la el, ultima de astă dată.

— „Nu ştiu dacă ați făcut-o anume sau dacă n-ați avut asemenea gînd, dar văd că m-ați amăgit fără pic de milă, dragul meu binefăcător. Şi eu care vă aşteptam cu brațele deschise, ca pe un oaspete de zile mari; cînd colo dumneavoastră, dumnezeu să vă înțeleagă... De ce mi-ați mai făgăduit atunci? De-ați şti cît am avut de furcă cu locatarii mei! Cu toroipanul i-am scos din casă. Mihailov, ce-i drept, n-a zis nici cîrc, însă zurbagiul de miciman a tot lungit-o pînă în primăvară, adică pînă în săptămîna patimilor, şi puțin a lipsit la despărțire să ne luăm la colți. Zor nevoie, cică, să mai stea şi-n săptămîna mare, dar i-am spus-o de la obraz că nu se mai poate, pentru că vă aşteptam pe dumneavoastră.

— — Măi să fie, dar ce aşa persoană simandicoasă e ruda asta a dumitale! Nu poate să tragă la han ? s-a sclifosit dumnealui, răsucindu-şi mustăcioara cea de nătărău.

— Atunci mi-am pierdut şi eu sărita şi cine ştie ce mojicie i-aş fi făcut, noroc că m-a ținut Mihailov în frîu. Stau şi mă întreb ce i-o fi plăcut atîta de s-a dedulcit să şadă la noi? Pesemne pentru că stătea pe degeaba, nu avea chirie de plătit. Iarna, uneori Mihailov nopți în şir nu venea la culcare, iar ziua abia dacă dădea pe acasă, şi de fiecare dată era tot pe picior de plecare. Micimanul ieşea doar ca să mă- nînce şi să-şi ude gîtlejul, apoi se întorcea ca să se tolănească iarăşi pe divan, să tragă cîte un pui de somn sau să-şi fumeze luleaua. în ultima vreme îşi cărase de aici calabalâcul şi chiar după ce i-am spus ritos că nu-l mai pot găzdui, tot a mai venit de cîteva ori la culcare, fără nici un pic de obraz. Şi încă ceva care m-a mirat: pînă în ziua cînd a plecat la Niko- laev (fusese mutat în Flota Mării Negre) seară de seară, cînd mă întorceam de la şcoală, mă întâlneam nas în nas cu el, fie pe coridor, fie pe scări, fie în poartă. Nu ştiu la cine venea aşa în pragul nopții. Dar ducă-se în plata domnului, bine c-am scăpat în sfîr- şit de el.

— Eleva mea a făcut nişte progrese uimitoare iarna asta; e într-adevăr un miracol! S-o fi dat la şcoală cînd trebuia, ar fi ajuns acum — poți să ştii? — o savantă. Şi e atît

de sfioasă acum şi blîndă, mai mare dragul s-o vezi. Nu mai e copilăroasă şi nici aşa zvăpăiată ca înainte.

— Ca să vă spun drept, îmi pare rău că învățătura, dacă asta se poate numi învățătură, i-a domolit neastâmpărul acela copilăresc. Cu atîta mă mîngîi doar

— că măcar o licărire din acea fermecătoare naivitate s-a păstrat în portretul meu. A ieșit într-adevăr un lucru tare drăguț. E adevărat că m-am căznit destul pînă am izbutit să prind răsfrîngerile flăcărilor. Prevo a vrut să-mi dea pe loc o sută de carboave de argint pe el și firește că n-am pregetat să primesc, dar după expoziție. Țin cu tot dinadinsul ca drăgălașa mea elevă să treacă acest examen în fața publicului. Aș fi într-al nouălea cer dacă de astă dată nu m-ați mai amăgi ca rîndul trecut și ați veni în sfîrșit la expoziție... se pare c-o să fie într-adevăr un eveniment anul acesta: o mulțime de pictori de peste hotare, atît de ai noștri cît și străini, au anunțat c-o să trimită lucrări. Printre alții, Horace Vernet, Gudin[1] și Steuben[2]. Veniți neapărat măcar de dragul lui Apollon[3] şi a celor nouă încîntătoare surate ale sale.

— în ce mă priveşte, pînă acum lucrul merge destul de prost. Nu ştiu ce-o să iasă pînă la urmă. Karl Pavlovici e mulțumit de compoziție, asta-i tot ce pot să vă spun. De săptămâna viitoare însă rrfi-am pus în gînd să mă apuc temeinic de treabă, căci pînă acum am căutat în fel şi chip s-o tărăgănez. Nu ştiu ce poate să fie asta. Pînă şi veciniga mea îmi dă mare ghes. Nici nu pot să vă spun ce bine mă simt în mijlocul acestei familii de oameni simpli şi cumsecade. Parc-aş fi copilul lor, aşa se poartă cu mine. De mătuşica nici nu mai vorbesc : e bună ca pîinea caldă şi-i veselă tot timpul. Pînă şi ursuzul cel de unchi, căruia îi tragi cu cleştele vorba din gură, îşi scoate uneori nasul din hîrțoagele lui şi se aşază cu noi la

—

1 " Qudin Theodore (1802—1880) — pictor-peisagist francez ; tema sa preferată este peisajul marin (n. ed.).

2 Steuben Charles — pictor francez; cele mai multe din tablourile

3 Apollon — zeul soarelui şi al artelor, îp mitologia greacă (n. ed.).

masă, în jurul samovarului care forfoteşte şi, într-o doară, mai spune şi el cîte o snoavă, aşa cum se pricepe bietul om. Cîteodată îmi îngădui, fireşte, cînd am un gologan mai mult în buzunar, să fac oarecare risipă şi să iau cîte o lojă de rîndul trei la teatrul Alexandrinski: să vedeţi atunci ce fericire pe el, mai ales dacă se întîmplă să se joace nişte vodeviluri. Cîteva zile după aceea eleva şi modelul meu cîntă de dimineaţă şi pînă seara, ba cred chiar că şi în somn, cupletele pe care le-a auzit. Îmi place, sau mai bine zis, admir tot ce-i frumos în om, începînd cu trăsăturile chipului său, ca şi în plăsmuirile mărețe ori gingaşele izvodiri ale minţii şi mîinilor sale. Sînt în- cîntat să privesc o femeie de lume, cultă, ca şi un bărbat cu aceleaşi însuşiri. Totul la dînşii, începînd cu expresia feţei şi sfîrşind cu gesturile, se îmbină într-o delicată, perfectă armonie, la toţi parcă zvîcni- rile inimii sînt la fel. Isteţii sau mînioşii sînt fenomene rar întîlnite printre dînşii, ba chiar mă întreb dacă există cumva. Şi tocmai de aceea nu-mi place să fiu cu ei decît puţin timp. Asta poate din pricină că nu m-am născut şi nu am crescut în mijlocul lor, iar educaţia mea e atît de modestă încît, cu atît mai vîrtos, nu pot să mă asemui cu ei; de aceea, cît de încîntătoare ar fi viaţa lor, mă simt mai în largul meu în sînul unei familii de oameni simpli, aşa cum sînt vecinii mei. În mijlocul lor pot răsufla liniştit, pe cînd dincolo stau ca pe ghimpi. În ultimul timp nu-mi vine la îndemînă nici chiar cînd mă aflu în casă la Şmidt şi nu ştiu care să fie pricina. Mai în fiecare duminică mă duc pe la ei, dar nu mai stau aşa mult ca odinioară. Poate pentru că lipseşte dintre noi iubitul şi neuitatul nostru Sternberg. Şi fiindcă veni vorba de Sternberg, am primit mai deunăzi o scrisoare de la el, din Roma. Zău că-i nostim omul ăsta! În loc să-mi împărtăşească propriile lui impresii, culese din oraşul etern, pe cine credeţi că-mi recomandă cu

multă căldură? Pe Dupaty[1] şi Piranesi[2]. Nu-i aşâ că-i nostim ? îmi spune că a văzut la Lepri o reuniune de pictori; printre alţii şi pe Ivanov[3], care lucrează la un tablou: «Ioan Botezătorul prorocind în pustie». Confraţii ruşi glumesc pe socoteala lui într-ascuns, zicînd că s-o fi împotmolit în mlaştinile Pontine de cînd tot caută în zadar un ciot uscat, cît mai pitoresc, cu rădăcinile răschirate, care urmează să figureze în planul trei al compoziţiei sale. Nemţii, în schimb, care mai de care îl ridică în slăvi pe Ivanov. L-a întîlnit de asemenea în cafeneaua Greco pe Gogol, dichisit ca scos din cutie, care i-a spus la masă nişte anecdote ucrainene foarte piparate. Ceea ce însă l-a izbit mai ales, a fost cînd la intrarea în cetatea eternă, chiar în faţa bazilicii Sf. Petru şi a nepieritorului monument care este Coliseul, a regăsit cachucha, mlădioasă şi înfocată, aşa cum o joacă poporul, iar nu fandosită şi sulemenită cum o vedem pe scenă. «Închipuieşte-ţi, îmi scrie el, că ceea ce dansează faimoasa Taglioni nu-i decît o copie de a doua mînă după originalul pe care l-am văzut pe gratis, plimbîndu-mă pe străzile Romei.» Dar ce rost are să-l citez mereu? Mai bine vă trimit chiar scrisoarea lui. Vorbeşte acolo şi despre dumneavoastră, poate c-o să vă intereseze să citiţi. Bietul băiat nici acum n-a uitat-o pe Tarnovskaia. Dumneavoastră mi se pare c-o vedeţi adeseori. Spuneţi-mi, e fericită cu drăguţul de Esculap ? Dacă da, nu-i pomeniţi nimic despre prietenul nostru, ca să nu tulburaţi cumva cu asemenea deşarte amintiri o căsnicie atît de tihnită. Dacă însă nu va fi avut parte de fericire în viaţă, spuneţi-i atunci că amicul nostru Şternberg, sufletul cel mai

1 Dupaty Charles (1746—1788) — scriitor francez, autorul „Scrisorilor despre Italia" (1785) (n. ed.).

2 Piranesi Giovanni-Battista (1720—1778) — arhitect italian şi gravor. Gravurile sale reprezintă monumentele antice ale Romei (n. ed.).

3 Ivanov A. A. (1806-1858) — pictor celebru care a jucat un rol important în dezvoltarea picturii realiste ruse (n. ed.).

— nobil din lumea asta mare, o iubeşte cu aceeaşi înfocare şi aceeaşi duioşie ca odinioară. Poate că asta o să fie o mîngîiere pentru inima ei cernită. Oricît de adîncă ar fi suferinţa unui om şi oricît de grele încercările prin care trece, cînd aude un cuvînt cald şi duios, o mărturie sinceră de compătimire venită din partea unui prieten credincios de departe, atunci, măcar pentru cîtva timp, pentru un ceas sau poate numai pentru cîteva clipe reuşeşte să uite suferinţa ce-l întunecă. Şi se simte fericit cum de mult n-a mai fost, iar cîteva clipe de fericire desăvîrşită, precum se spune, ajung adeseori să ţină cumpăna unor ani lungi de grele încercări.

— Veţi zîmbi, poate, citind aceste rînduri, dragul meu prieten, vă veţi întreba dacă nu cumva mă aflu şi eu în vreun impas, de vreme ce vorbesc cu atîta elocinţă despre încercări. Vă rog să mă credeţi că n-am nici un necaz cît de mic, nimic altceva decît un pic de melancolie. Sînt pe deplin fericit; s-ar putea să nu fiu oare, cînd am prieteni atît de buni ca dumnea voastră şi ca dragul şi nepreţuitul meu Vilea? Cîţi oameni oare au parte de atîta noroc în viaţă cum este cel ce mi-a fost hărăzit mie? Dacă n-aţi fi fost dumneavoastră, poate că zeiţa cea legată la ochi ar fi zburat pe lîngă mine fără să mă vadă ; dumneavoas tră aţi silit-o să se aplece asupra unui biet ţînc nespălat şi oropsit. O, doamne, doamne ! Sînt atît de fericit, atît de neţărmurită e fericirea ce-mi umple inima, încît să nu mă înăbuş cumva, să nu mor co pleşit de această prea mare fericire. Am nevoie neapărat de o suferinţă cît de măruntă, gîndiţi-vă şi dumneavoastră, prea îmi ies toate din plin, pe orice aş pune mîna, orişice mi-aş dori. Toată lumea mă iubeşte şi mă răsfaţă, începînd cu marele nostru maestru, şi ajunge, cred, să ştiu că dînsul ţine la mine, ca să fiu cu desăvîrşire mulţumit.

— Vine adeseori la mine pe acasă şi cîteodată mîncăm împreună în odăiţa mea. Spuneţi şi dumneavoastră, cum mi-ar fi trecut măcar prin minte că s-ar putea întîmpla asemenea miracol cînd l-am văzut pentru întîia oară la dumneavoastră, chiar aici, în casă ? Mulţi, chiar foarte mulţi dintre marii demnitari de la curte nu s-au învrednicit, cred, să trăiască asemenea extraordinare clipe de fericire cum mi-a fost dat mie, un biet calic fără nume. Există oare cineva pe faţa pămîntului care nu m-ar invidia pentru aceste clipe?

— Săptămîna trecută, maestrul a intrat la mine în clasă în timpul cursului, şi-a aruncat ochii pe schiţa mea şi, după ce a făcut la repezeală unele retuşuri, mi-a spus să ies pe coridor, fiindcă are să-mi spună ceva. Credeam că vrea să-mi împărtăşească cine ştie ce taină, şi cînd colo, ce credeţi ? M-a poftit să merg cu dînsul la masă la familia Uvarov. Cum nu mă înduram să plec de la curs, am încercat să scap scor nind tot felul de motive; dînsul însă mi-a spus că toate astea nu-s decît vorbe în vînt, treburi şcolăreşti, că zelul meu nu-şi are rostul şi că nu piere lumea dacă o să lipsesc şi eu o dată de la curs.

— Ai să vezi, a mai adăugat dînsul, ce prelegere am să-ţi ţin eu pe drum, cum niciodată n-o să auzi nici chiar la cursul de estetică.

— Ce puteam să-i răspund? Am strîns frumuşel paleta şi pensulele, m-am schimbat şi am plecat. Pe drum, însă, nici pomeneală de estetică. La masă, ca de obicei, toţi am flecărit plini de voie bună şi abia după aceea a venit şi prelegerea. Vai de capul meu ce-am păţit.

— în salon, la cafea, nu ştiu cum a venit vorba despre timpul ce zboară vertiginos.

— Ce păcat, spunea bătrînul Uvarov, că nu ne dăm seama cît e de preţioasă fiece clipă din viaţă. Mai ales tineretul, a adăugat el, uitîndu-se la feciorii săi.

— Avem în faţa noastră un exemplu proaspăt, s-a amestecat în vorbă Karl Pavlovici, arătînd spre mine : dumnealui a şters-o azi de la curs. ca să vină aici la vilă să-şi irosească timpul fără rost.

— Parcă m-ar fi ars cu fierul roşu ; dînsul, ca şi cum nici n-ar fi băgat de seamă, a început a vorbi, ţinîn- du-mi o adevărată prelegere despre timpul care mis tuie totul şi zboară pe negîndite, încît abia atunci m-am dumirit în sfîrşit asupra tîlcului simbolicei statui a lui Saturn înghiţindu-şi pruncii. Şi cu atîta părintească dragoste mi-a vorbit, încît la un moment dat mi s-au umplut ochii de lacrimi şi am plîns de faţă cu toată lumea, ca un copil prins c-a făcut vreo boroboaţă.

— Acum că ştiţi toate astea, spuneţi-mi, ce-mi mai lipseşte ? Dumneavoastră ! Vă simt cu adevărat lipsa. O, doamne, o să mai apuc oare să trăiesc acea lumi noasă, extraordinară clipă cînd am să vă pot îmbrăţişa iarăşi, bunul şi dragul meu prieten? Şi vreţi să vă mai spun ceva? Dacă nu m-aţi fi înştiinţat că veniţi la mine în săptămîna mare, nu m-ar fi răbdat inima şi aş fi făcut un drum pînă la dumneavoastră astă-iarnă. Văzînd însă, pesemne, cît de mari sînt bucuriile hărăzite unui biet pămîntean ca mine, sfinţii din ceruri, cuprinşi de invidie, nu vor mai fi vrut atunci să-mi prilejuiască această sărbătorească în- tîlnire.

— Deşi sînt atît de fericit încît n-aş mai avea ce să-mi doresc, mă cuprinde o cumplită melancolie, atît de întunecată, încît nu ştiu unde să fug de umbra ei. În aceste clipe chinuitor de lungi, singurul balsam pentru tristeţea ce mă apasă este prezenţa drăgălaşei mele eleve. O, cum aş vrea în momentele acelea să-mi deschid inima îndurerată, să las lacrimile să curgă în voie, să mă destram în faţa ei... Mă tem însă că asta ar jigni feciorelnicele ei simţăminte şi mai curînd m-aş da cu capul de pereţi decît să-mi îngădui cumva a jigni o femeie, cu atît mai puţin pe dînsa, care nu-i decît o copilă eu sufletul neprihănit, o fermecătoare copilă.

— V-am scris mi se pare astă-toamnă că voiam s-o pictez în chip de vestală, ca o replică la portretul sîrguincioasei şcolăriţe. Mi-era greu să găsesc, însă, în toiul iernii, nuferi sau trandafiri albi, şi pe de altă parte, nici nu aveam tihnă din pricina antipaticului celuia de miciman. Acum, piedicile astea fiind înlă turate, vreau cu tot dinadinsul ca la vară, adică în timp ce lucrez compoziţia, să-mi împlinesc totodată şi această scumpă dorinţă; şi cred c-o să pot s-o fac, cu atît mai mult cu cît compoziţia mea nu-i prea com plicată, cuprinzînd numai trei personaje. Iată care-i tema: Iosif tălmăcind visele osîndiţilor aruncaţi o dată cu el în temniţă — marele paharnic şi marele pitar. E o temă răsuflată, banalizată, de aceea trebuie să-mi dau silinţa să fie cît mai bine lucrată, mă gîn- desc adieă la compoziţia în sine. În ce priveşte meşte şugul propriu-zis, nu e o muncă prea grea, şi pe urmă, mai am înainte încă trei luni şi ceva. îmi atrageţi atenţia în scrisoarea dumneavoastră asupra însemnă tăţii acestui concurs, ultimul meu concurs, poate, şi mă sfătuiţi să studiez cu multă rîvnă lucrarea, sau, ca să folosesc cuvintele dumneavoastră, să mă cufund cu totul în lucru. Toate astea sînt adevărate şi din spre partea mea sînt pe deplin încredinţat că-i aşa. Dar, cu toate că nu îndrăznesc, dumneavoastră, care sînteţi singurul meu prieten, trebuie să vă spun: «Vestala» mă atrage mai mult, tot timpul mă gîndesc numai la ea ; compoziţia rămîne pe planul al doilea. Şi oricît mă străduiesc să-i dau întâietatea cuvenită, mereu îmi piere din faţă; e ceva peste puterile mele şi nu ştiu ce poate să fie la mijloc. Aşa că e mai bine să termin întâi «Vestala» (pe care am început-o mai demult). Şi mîntuind cu ea, scap de grijă, şi atunci am să mă pot apuca în voie de compoziţie.

— Concursul! Inima îmi spune că n-o să fac mare sco fală la concurs. De unde mi-o fi venind asemenea sumbră presimţire? N-ar fi mai bine să renunţ pînă la anul ? Dar pierd un an! Şi atunci cum, în ce fel mă despăgubesc de anul ăsta pierdut ? Avînd che zăşia că voi reuşi. Şi cine îmi dă asemenea chezăşie? Nu-i aşa că am început să bat cîmpii? Nu ştiu, dar de la o vreme pare-mi-se că m-am scrîntit oleacă, mă şi văd în rolul «Metafizicianului» lui Hemniţer[1]. Din tot sufletul vă rog, veniţi aici, poate mă veţi ajuta să-mi recîştig cumpătul zdruncinat, să nu se ducă cumva de rîpă.

— Sînt un egoist fără obraz ! Cu ce drept vă cer, ba chiar vă impun să veniţi încoace? Ce raţiune ar avea lucrul ăsta: să lăsaţi baltă şi treburi, şi îndato riri, şi tot, şi să faceţi atîta cale, sute şi mii de verste — de ce? — ca să vedeţi un om ajuns în doaga copiilor ?

— în lături, nevrednică slăbiciune! Toate astea sînt copilării, nimic altceva. Doar, slavă domnului, am fost primit la concursul pentru medalia mare de aur. Sînt un om pe cale să isprăvească... ba nu, nu, un pictor la începutul unei — cine ştie? — glorioase cariere. Mi-e ruşine de dumneavoastră, şi mi-e ruşine şi de mine. Dacă nu trebuie neapărat, atunci vă rog din suflet, nu veniţi în capitală sau cel puţin nu veniţi pînă cînd nu voi fi terminat atît compoziţia, cît şi scumpa mea «Vestală». Iar dacă o să veniţi atunci, adică la expoziţie, nimeni, să ştiţi, nimeni pe lume n-o să fie mai fericit ca mine.

— Mai am încă o dorinţă, care o să vi se pară, poate, ciudată, dar care totuşi e foarte stăruitoare: ţin foarte mult să vedeţi măcar aşa, în treacăt, modelul «Vestalei» mele, adică pe eleva mea. Nostimă dorinţă şi curioasă, nu-i aşa? Vreau să v-o arăt ca fiind cea mai frumoasă, mai desăvîrşită plăsmuire a măreţei naturi. Ce ţi-e şi cu amorul ăsta propriu! Nu ştiu, dar mi se pare că am şi eu un merit, fiindcă am împo dobit cumva sufletul acestei minunate făpturi, învă- ţînd-o, adică, să citească ruseşte. Nu-i aşa că sînt un orgolios ? Lăsînd, însă, gluma deoparte, învăţătura parcă i-a sporit farmecul. Are un singur cusur, totuşi, o neînsemnată lipsă, de care abia zilele trecute mi-am dat seama; poate că mi se pare numai, dar n-o văd citind cu prea multă rîvnă. De altminteri, mătuşa de mult nu se mai prăpădeşte cu firea că Paşa ei este tobă de carte. După sărbători i-am adus să citească «Robinson Crusoe». Şi ce credeţi? într-o lună de zile abia dacă ajunsese ia jumătate. Vă mărturisesc că indolenţa asta m-a întristat din cale-afară, în ase menea măsură încît îmi părea rău că-mi dădusem atîta osteneală cu ea. Fireşte că ei nu i-am spus nimic, totul a rămas închis în mine. Ea, însă, ca şi cum mi-ar fi ghicit gîndul, a doua zi chiar a luat iar cartea în mînă şi a citit-o pînă la sfîrşit. Seara la ceai a povestit-o cu o însufleţire atît de spontană şi cu o mulţime de amănunte mătuşii, căreia numai de asta nu-i ardea, nemuritoarea operă a lui de Foe, încît îmi venea să mă duc la ea şi s-o sărut că era atît de isteaţă. E drept că în această privinţă există o mare asemănare între noi. Şi pe mine mă cuprinde uneori o apatie atît de adîncă, încît nu mai sînt în stare de nimic. Norocul meu că toanele astea nu mă ţin mult, în timp ce la dînsa... Şi mai e încă ceva ce nu înţeleg : din ziua cînd zvînturatul cela de miciman şi-a luat tălpăşiţa, vecinica mea parcă s-a schimbat, e mai sfioasă, mai îngîndurată şi nu mai are chef de citit. Să fie cu putinţă oare ca...? Parcă nu-mi vine să cred : prea e antipatic micimanul şi prea grosolan ca să pună ochii pe el vreo femeie, fie ea cît de primitivă ca alcătuire sufletească. Nu, e o bănuială fără nici o noimă. Dacă rămîne pe gînduri uneori şi lîncezeşte aşa, nu-i nimic de mirare, e un lucru firesc la vîrsta ei, după cîte spun psihologii.

— Mi-e teamă însă că v-am bătut destul capul vorbin- du-vă despre această încîntătoare făptură, modelul şi eleva mea. O să credeţi acum că sînt îndrăgostit lulea. Cel puţin aşa s-ar părea. Mi-e dragă, într-adevăr, şi ţin foarte mult la ea, dar ţin ca la o surioară bună şi duioasă.

— Am vorbit însă destul despre eă. Dar, în afară de acest subiect, deocamdată nu prea văd despre ce aş putea să vă scriu. Despre compoziţie nu am încă ce să vă spun: de-abia e în faşă, dar nici mai încolo, după ce voi fi terminat-o, n-am să vă spun nimic. Mi-ar plăcea să aflaţi noutăţi din ziare şi mai eu seamă aş dori mult s-o vedeţi cu ochii dumneavoastră. Vorbesc cu atîta încredere, de parcă aş fi şi dus-o la capăt şi nu mai aştept acum decît să primesc medalia din mîna preşedintelui şi să ascult fanfara ce trîmbiţează iz- bînda mea.

— Veniţi, zău, veniţi, nepreţuit şi drag prieten! Fără dumneavoastră, oricît de strălucită ar fi izbînda, simt că mi-ar lipsi ceva, pentru că toată fericirea mea de acum şi cea viitoare numai şi numai dumneavoastră v-o datoresc.

— Rămîneţi cu bine, dragul meu binefăcător! Nu ştiu dacă am să vă mai scriu chiar atît de curînd. Vă las cu bine!

— P.S. Bietul Demski n-a mai apucat dezgheţul Nevei: a închis ochii pe veci, sărmanul; a murit într-adevăr, ca un om drept, liniştit şi paşnic, ca şi cum l-ar fi cu prins somnul. La spitalul Maria Magdalena am avut adeseori prilejul să văd stingîndu-se treptat fiorul vieţii în trupul vreunui muribund; niciodată însă pînă acuma n-am văzut un om atît de_ calm şi desprins de toate în clipa supremei despărţiri. Cu cîteva ceasuri înainte de a-şi da sfîrşitul, şedeam la căpătâiul lui şi-i citeam cu glas tare o cărţulie al cărei cuprins nu dădea prea mult de gîndit. Demski mă asculta cu ochii în chişi ; cînd şi cînd doar în colţurile gurii îi flutura o umbră de zîmbet Lectura n-a fost prea lungă. Deodată a deschis ochii şi uittndu-se la mine, a murmurat cu o voce stinsă:

— Ce rost are să pierzi timpul cu asemenea fleacuri ?

— Şi după ce a tras aer în piept, a adăugat:

— Mai bine ai desena ceva, uite, de pildă, pe mine.

— Aveam la mine, ca de obicei, caietul sau, cum se zice, blocul de desen şi creionul şi m-am apucat să schiţez profilul uscăţiv şi bine conturat al bolnavului.

— Nu-i aşa că sînt un model cuminte? m-a întrebat el, cu un zîmbet trist, uitîndu-se din nou la mine.

— Am desenat mai departe. La un moment dat uşa s-a întredeschis puţin, lăsînd să se întrevadă mutra năclăită de murdărie a gazdei, îmbrobodită cu un fel de otreapă; dînd cu ochii de mine, femeia s-a tras înapoi şi a închis uşa la loc. Demski, fără să mai ridice pleoapele, a zîmbit şi mi-a făcut semn să vin mai aproape. M-am aplecat asupra lui. O bucată de vreme a stat aşa fără să spună nimic, apoi a îngăimat cu un tremur în glas:

— Plăteşte-i dumneata chiria, te rog din suflet. Bun e dumnezeu, o să-ţi dau înapoi mai încolo banii.

1 „Metafizicianul" — fabulă de scriitorul rus I. I. Hemniter (1745— 1784), predecesorul lui I. A. Krîlov ; fabula ia în rîs pe acei ce filozofează cu orice preţ şi în orice împrejurare (n. ed.).

— Cum n-aveam nici o lețcaie la mine, m-am repezit pînă acasă. Nu știu cum s-a făcut însă că am întîrziat, mi se pare că m-a chemat mătușa la cafea sau așa ceva. Cînd m-am întors la Demski, soarele nu scăpă- tase încă. Odăița era scăldată într-o văpaie portocalie, orbitoare, încît în primele clipe abia am putut miji ochii. Cînd i-am deschis în sfîrșit și m-am dus lîngă pat, n-am mai găsit în așternut decît trupul neînsufle țit al lui Demski, întocmai așa cum îl lăsasem la plecare, înainte de a se fi săvîrșit din viață. Cutele plapomei nu se clintiseră din loc, zîmbetul rămăsese aidoma întipărit pe buze, fără nici cea mai ușoară schimbare și avea ochii închiși ca și cum ar fi adormit. Numai un om drept poate muri atît de împăcat, și Demski nu încape îndoială că făcea parte din rîndul celor drepți. I-am așezat pe piept mîinile ce începuseră a se răci, i-am sărutat fruntea înghețată și l-am acoperit cu plapoma. Am căutat-o pe gazdă să-i plătesc datoria răposatului, rugînd-o să se îngrijească dînsa pe cheltuiala mea de cele trebuincioase pentru îngro păciune, după care m-am dus la dricar. A treia zi am chemat paterul de la biserica sf. Stanislav, m-am tocmit cu un chirigiu și, ajutat de portar, am cărat și am așezat în sanie coșciugul simplu, pornind cu Demski la drum lung. Nu mergeam decît eu după sicriu, cu pater Poseada și un paracliser mărunțel. Nici o cerșetoare nu s-a ținut după noi, deși am întîlnit o mulțime în cale. Și totuși, trîntorii ăștia, care trăiesc numai din căpătat, adulmecă de departe, ca niște cîini hămesiți, pomana. Simțeau însă că nu-i rost să capete milostenie de la noi și aveau dreptate ; nu pot să-i sufăr pe ticăloșii ăștia, care și-au făcut o meserie umblînd toată vremea cu numele lui Hristos în gură. După cimitir, am poftit preotul să vină cu mine în odăița răposatului, bineînțeles, nu pentru praznic, ci ca să-i arăt biblioteca destul de sărăcuță a lui Demski. Să tot fi fost acolo vreo cincizeci și ceva de volume, mai mult lucrări juridice și istorice, în limbile greacă, latină, germană și franceză. Paterul, care era un iubitor de carte, a răsfoit cu mult interes clasicii greci și latini într-o foarte modestă ediție, iar eu am pus deoparte volumele în limba franceză. Ceea ce m-a mirat însă a fost faptul că, în afară de Lelewel și un mic volumaș de Mickiewicz[1], într-o așa numită ediție populară din Poznan, n-am găsit nimic altceva în limba polonă. E cu putință oare să nu fi iubit literatura sa națională ? Nu-mi vine a crede! După ce am cercetat toate cărțile din bibliotecă, eu le-am oprit pe cele în limba franceză, iar restul i le-am dăruit savantului pater. Cinstitul părinte însă nu voia cu nici un chip să pri mească asemenea danie, ca din senin picată, de aceea s-a gîndit să așeze pe socoteala sa o placă de granit la căpătîiul răposatului Demski. Am ținut să iau și eu parte pe jumătate la cheltuială și am și pus la cale împreună cum să fie placa și cît de mare și ce anume să scrie pe ea. Cîteva cuvinte doar: ***«Leonard Demski, mort, anno ÎS...»*** După ce am rînduit totul, ne-am luat fiecare partea de moștenire și ne-am despărțit ca niște vechi prieteni.

— Cum se face, însă, că răposatul Demski n-a reușit să lege cu nimeni prietenie în afară de mine și nimeni altul nu s-a lipit de el? Niciodată n-am văzut pe cineva acasă la el; în schimb, de cîte ori ieșeam îm - preună în oraș, se întîlnea mereu cu tot felul de cunoscuți pe care îi saluta foarte amical, ba unii chiar se opreau să-i strîngă mîna. Și toți păreau a fi oameni onorabili. Dar mai e o întrebare : omul așa-zis onora bil catadicsește oare să intre în vizuina întunecoasă a unui biet amărât care muncește din greu? Prea e trist! Bieții oameni onorabili!
— încă o dată, rămas bun. Să nu mă dați uitării, dragul meu binefăcător, așa cum nici eu nu v-am uitat."

— Din această lungă și sugestivă epistolă mi-am dat seama în primul rînd că pictorul meu este un suflet ales și plin de bunătate, așa cum se cuvine a fi un adevărat artist. La oamenii ceilalți îndeobște rar se întîmplă să întîlnești un atașament atît de sincer, de dezinteresat față de oropsiții soartei, de niște ființe amărîte care se luptă din greu cu nevoile, cum era bietul Demski! Pentru mine, acest minunat simțămînt plin de abnegație nu are nimic curios ; este mărturia firească a dragostei ce trebuie s-o nutrească oamenii unul față de celălalt pentru tot ceea ce e mai frumos și mai desăvîrșit în ei și în plăsmuirile minții lor. Cu toții ar trebui să fim așa, potrivit firii noastre și poruncii învățătorului nostru ceresc. Din păcate însă, foarte, foarte puțini dintre noi au înțeles să asculte porunca sfîntă, păstrînd neprihănită și cu dragoste plă mada divină. Foarte puțini! De aceea ni se pare atît de curios un om în stare de o dragoste curată, un su flet cu adevărat ales. Ne uităm la el ca la o cometă și după ce ne-am săturat privindu-l, pentru ca prin alăturare să nu iasă prea mult în vileag meschinăria și egoismul propriei noastre ființe, căutăm cu orice chip să-l terfelim și pe el, și curățenia lui sufletească, ponegrindu-l mai întîi pe șoptite, apoi 'în gura mare, și dacă ni se pare că tot nu-i de ajuns, îl osîndim să lupte toată viața cu mizeria și necazurile. Și pînă la urmă, dacă nu-l închidem într-o casă de nebuni — și asta în cazul cel mai fericit — îi punem ștreangul de gît, ca unuia din cei mai nelegiuiți făcători de rele. Trist, dar adevărat, din păcate!

— Văd însă că m-am întins la vorbă și nu e nici momentul, și nici locul, aici.
— Al doilea lucru ce mi s-a dezvăluit din scrisoarea cam deslînată a dragului meu pictor, era faptul că bietului băiat, fără să-și dea seama, îi picase cu tronc zvîrluga cea de copilă nurlie și neastâmpărată. Era și firesc, ba chiar așa și trebuia să fie; nici că putea fi ceva mai bun pentru un pictor, ca să nu se înă crească — mai știi? — după atîtea lucrări academice. Iubirea este flacăra ce întreține viața în sufletul ome nesc, și tot ce plăsmuiește omul sub înrîurirea acestui simțămînt sublim, poartă pecetea vieții și a poeziei. Toate astea sînt bune și frumoase, numai că e totuși o ciudățenie aici: aceste inimi de foc, cum le spune Libelt[1], nu prea stau mult să aleagă cînd e vorba de dragoste, încît te și miri cînd vezi ce-au ales. Așa se întâmplă deseori că cei mai sinceri și mai înflăcărați admiratori ai frumosului se închină unui idol atât de strîmb și pocit în alcătuirea lui sufletească, încît nu merită alt prinos decît fumul hogeacului de la bucătă rie, cînd el, biet naiv, îl cădelnițează cu cea mai suavă tămîie. Foarte, foarte puține din aceste inimi de flacără au avut parte de o viață armonioasă. De la Socrate și pînă la Berghem și mai încoace pînă în zilele noastre găsim aceeași harababură în viața lor casnică. Din pă cate, însă, iubirea cînd încolțește în aceste învăpăiate inimi nu e foc de paie, ca la husari, ci ține o viață întreagă, mai abitir decît la cel mai prăpădit de infante-

— • Libelt Karl (1807-1875) — filozof idealist și patriot polonez ; a luat parte activă la răscoala din 1831 — (n. edj.

— rist. Iată ce nu pot să înțeleg și ceea ce îmi dă de gîndit la pictorul nostru.

— N-ar fi de mirare ca și el, călcînd pe urmele atîtor genii ale lumii, să-și lase sufletul gingaș și simțitor robit de cine știe ce diavol cu fuste. Și încă l-aș socoti fericit, dacă, asemenea lui Socrate și lui Poussin, va căuta să scape cu cîte o glumă de zgripțorul casnic, văzîndu-și mai departe de drumul său, altminteri — adio artă și știință, adio poezie și tot ce alcătuiește far mecul vieții, adio pe veci. Vasul se preface în cioburi și mirul prețios se risipește, amestecîndu-se cu glodul, iar luminoasa făclie a vieții pașnice de artist se stinge la suflarea veninoasei aspide sălășluite în casă. O, ce bine ar fi dacă aceste facle ale omenirii s-ar putea lipsi de bucuriile căsniciei! Cîte opere de seamă ar scăpa atunci din viitoare, dăinuind pururea pe pămînt, spre luminarea minții și încîntarea lumii întregi. Din păcate, însă, și geniul, ca orișicare dintre noi, simte nevoia unui cămin, a unei familii. Și știți de ce? Pentru că orișice suflet simțitor, îndrăgostit de mărețele frumuseți ale firii, ca și de minunatele izvodiri ale artei, după^ înaltele desfătări gustate în sînul vrăjitei armonii, vrea și el să se odihnească, și ce alt balsam mai dulce poate afla o inimă obosită decît în mijlocul copiilor, alături de o soție bună și drăgăstoasă ? Fericit, de o sută de ori fericit se poate socoti omul și artistul a cărui viață, pe nedrept numită prozaică, e călăuzită de muza fermecătoarei armonii. Fericirea lui este într-adevăr, ca și lumea lui dumnezeu, nețărmurită.

— Luînd în cercetare și cumpănind problema căsniciei, am băgat de seamă anumite lucruri în legătură cu viața oamenilor îndeobște și cu osebire a celor însuflețiți de o înflăcărată admirație pentru tot ce e bun și frumos în lume. Și tocmai ei, sărmanii, sînt sortiți să cadă în chipul cel mai cumplit victime ale idolului la care se închină — frumusețea. Și cine ar putea să le facă o vină dintr-asta, de vreme ce frumusețea sub toate în - fățișările ei, și mai cu osebire frumusețea femeiască are o putere nemărginită asupra lor? E și firesc să fie așa, numai că din păcate, aici își are obîrșia fierea cea tulbure ce înveninează tot ce-i mai frumos și mai înăl țător în viață.

— — Cum așa? vor protesta tinerii, indignați. Frumusețea femeiască anume a fost plămădită de ziditorul spre a îndulci o viață plină de suferințe și zbucium.

— Asta e, la drept vorbind, menirea pe care cel de sus a hărăzit-o în lume femeii, numai că ea, sau mai bine zis, noi ne-am dat toată silința să schimbăm atare orîn- duire divină și am făcut din ea un idol împietrit, lipsit de orice simțire. Iar dacă în inima ei mai dăinuie vreun simțămînt, acesta le-a copleșit pe toate, înăbușindu-le ; e vorba de egoismul născut din conștiința tăriei pusti itoare a frumuseții sale. Din fragedă copilărie noi i-am dat a înțelege că farmecele ei au virtutea de a învăpăia și de a pîrjoli inimile noastre. E adevărat că i-am dat a înțelege doar pe departe lucrul ăsta, pe care însă ea l-a înțeles numaidecît, și înțelegîndu-l, a simțit atît de lămurit cît e de mare puterea ce-i va sta cîndva la îndemână, încît chiar din acea nefericită clipă, copila, în nevinovăția ei, a devenit o femeiușcă cochetă, în ochii căreia nimic nu are preț decît frumusețea ei. Oglinda ajunge cu vremea soțul de fiece clipă al vieții sale stinghere și pustii. De aci încolo, oricum ar fi îndrumată educația ei, nimic n-o mai poate face să fie cum a fost. Atît de adînc a prins rădăcină sămînța egoismului și a cochetăriei, pentru care nu se află leac, sămînță aruncată de noi într-o doară.

— Iată deci care sânt lucrurile ce mi-au izbit ochiul, privind îndeobște femeile frumoase și mai cu din adinsul pe cele a căror frumusețe e bătătoare la ochi. O femeie care își etalează frumusețea pentru a cuceri admirația tuturor nu poate fi nimic mai mult decît o femeie frumoasă ; ea nu e în stare să fie nici o soție blîndă și duioasă, nici o mamă bună și iubitoare, nici măcar o amantă mistuită de patimă. Nu este decît o femeie frumoasă și fără suflet și atîta tot. Ar fi absurd așadar să cerem mai mult de la o ființă lipsită de suflet.

— De aceea, sfătuiesc pe orișicine să se mulțumească a privi de departe aceste minunate statui vii; în nici un caz să nu se apropie prea mult și mai cu seamă să nu se însoare cu ele; e un sfat pe care îl dau cu precădere pictorilor și îndeobște tuturor celor ce și-au închinat viața științelor sau artei. Dacă se întîmplă ca un pictor să aibă nevoie pentru cerințele îndeletnicirii lui dragi de o asemenea frumusețe, poate găsi modele — o dansatoare ori vreo modestă lucrătoare ; la el acasă însă, ca orice muritor de rînd, are nevoie de o femeie iubitoare, blîndă, și nicidecum de o frumusețe care se știe admirată. O asemenea frumusețe va stră luci doar o singură clipă, revărsînd lumina vie, orbitoare a bucuriei în lăcașul pașnic al celui ales de dumnezeu, ca îndată după aceea fulgerătoarea lumină să se mistuie fără urmă, ca un meteor. Femeia fru moasă, întocmai ca o actriță de meserie, simte nevoia să fie înconjurată de o droaie de adoratori, fără a se sinchisi cîtuși de puțin, aidoma unei zeități antice, dacă aceștia sînt de bună-credință ori mincinoși, nu mai să-i vadă la picioarele sale, căci fără ei, la fel ca zeitatea antică, n-ar fi decît o statuie de marmură și nimic mai mult.

— Nu există regulă fără excepții, se spune cu drept cuvînt, trebuie așadar să fie unele excepții și printre femeile frumoase ; natura este de o uimitoare diver sitate. Cred cu tot dinadinsul în existența acestor excepții, dar părerea mea e că sînt într-adevăr niște rarități; și dacă mai păstrez unele îndoieli în această privință, este pentru că, deși am trăit mai bine de o jumătate de veac numai printre oameni de treabă, nu mi s-a întîmplat încă să întîlnesc asemenea rarități. Și n-aș putea spune că sînt cumva mizantrop ori că în ochii mei frumosul nu prețuiește nimic, și de aceea caut să-l ponegresc. Dimpotrivă, nu cred să fie pe lume un admirator mai plin de osîrdie pentru orice lucru frumos, fie eă-i vorba de frumusețile firii, fie de sublimele plăsmuiri ale artei.

— Să vedeți ce mi s-a întîmplat în vremea din urmă. O bună bucată de timp mi-a fost dat să lîncezesc undeva la țară, într-un ținut aproape pustiu, departe de tot de civilizație și de societatea aleasă; și în acest fund de provincie, la un moment dat a picat din senin, deși nu chiar întîmplător, o femeie frumoasă din lumea mare, cel puțin așa pretindea dînsa, după cum am aflat mai tîrziu. Am avut, firește, prilejul s-o cunosc, și trebuie să vă spun că nu sînt cîtuși de puțin mofturos cînd e vorba de relațiile cu oamenii. Și după ce am ajuns s-o cunosc pe noua-venită, care era o femeie într-adevăr frumoasă, tot uitîndu-mă la ea, mi-am dat seama în cele din urmă că — minunea minunilor — nu avea nici cea mai mică asemănare cu nici una din femeile frumoase pe care le întîlnisem pînă atunci. „Să mă fi sălbăticit oare în asemenea hal, în pustietatea asta?" mă întrebam nedumerit. Nu, era fără doar și poate o femeie admirabilă în toate privințele; și deșteaptă, și la locul ei, și citită, și, pe deasupra, cîtuși de puțin cochetă. Mi se făcuse rușine mie însumi că o iscodisem atîta și, dînd la o parte orice umbră de neîncredere, am devenit n-aș putea spune chiar un curtezan, căci pînă acum n-am ajuns încă să-mi însușesc această îndeletnicire, ci un bun 'și devotat amic. Nu știu de ce, dar și eu i-am făcut o bună impresie și între noi s-a legat un fel de prietenie. Eram cuprins de admirație în fața acestei descoperiri, în asemenea măsură chiar, încît am simțit încolțind în inima mea bătrînă ceva mai mult decît o simpatie oarecare, și n-a lipsit mult ca să joc rolul moșneagului gogoman din vodeviluri. întâmplarea, însă, cea mai banală dintre întâmplări, m-a scăpat, din fericire. Într-o dimineață — ajunsesem unul din prietenii intimi ai casei și deseori eram poftit la ceai dimineața — am băgat de seamă niște mici codițe ce-i atârnau pe ceafă. Asta mi-a stricat deodată tot cheful. Și eu care credeam că părul ei la ceafă era în chip firesc cîrlionțat! Va să zică, așa stăteau lucrurile! Descoperirea asta mi-a tăiat elanul tocmai cînd eram pe cale să-i fac o declarație de dragoste. M-am mul țumit atunci să fiu, ca și mai înainte, un bun prieten și nimic mai mult. Zilnic aproape discutam împreună literatură, muzică și artă ; îndeobște, parcă nu-ți vine să te ții de bîrfeli cînd stai de vorbă cu o femeie cultă. Tot discutînd așa, am băgat de seamă — dar asta tocmai după vreun an — că era o ființă destul de superficială și vorbea cu multă ușurință despre frumos, în artă sau în natură. Asta mi-a clătinat puțin încrederea în ea. Și pe urmă, aproape că nu era carte pe lume în limba germană sau rusă pe care să n-o fi citit; nu știu cum se făcea însă că nu-și amintea cuprinsul nici uneia dintre ele. Am fost curios să aflu pricina acestui lucru și mi-a spus că ar fi suferit de o boală femeiască pe vremea cînd era încă domni șoară și că asta, se pare, îi slăbise memoria. Eu, ca un naiv, am crezut-o pe cuvînt. Am băgat de seamă pe de altă parte că ținea minte totuși niște versuri mediocre, banale, pe care le citise cîndva, mai demult, înainte de a se fi măritat, și pe care le știa încă pe dinafară. Din ziua aceea m-am sfiit să mai discut cu dînsa literatură ; iar curînd după asta m-am dumirit și mai bine, văzînd că nu avea în casă nici o carte, în afară de calendarul pe anul curent. în serile de iarnă, dacă se făcea vreo partidă de cărți, se așeza și dînsa la masa de joc, chipurile, numai așa, din politețe ; și bietul de mine, nici nu observam cum i se strica tot cheful dacă nu găsea cumva parteneri și cum o apuca din senin o durere cumplită de cap. Iar dacă se întâmpla cumva să facă soțul ei o partidă, atunci dumneaei, cu aerul cel mai firesc, nu se mai dezlipea de lîngă masă, privind în cărțile jucătorilor, de parcă ar fi fost ale ei, și această plăcută îndeletnicire o ținea pironită acolo pînă târziu după miezul nopții. în fața unui spectacol atât de anost, nu știam cum să fac să ies mai repede afară, în stradă. Mai mare urîtul să privești o femeie tânără și frumoasă făcînd un lucru âtit de stupid. De atunci parcă mi s-a luat un văl de pe ochi și am văzut-o așa cum era, ca un fel de moluscă sau, ca să mă întorc la vorba mea, ca orișicare femeie frumoasă și răsfățată.

— Și dacă ar mai fi stat încă mult așa, un an, poate chiar și doi, surghiunită în fundul acela de provincie, unde nu găsea nici un leu, adică curtezan cu porniri sîngeroase, și nici un onagru, sînt încredințat că pînă la urmă și-ar fi ieșit din minți, ori s-ar fi abrutizat cu totul. De altfel, și ajunsese într-o stare vecină cu stupiditatea; și eu credeam, ca un nătărău, că descoperisem, în sfîrșit, Eldoradonumai că acest Eldorado al meu nu era decît o biată păpușă de lemn, la care mai apoi mi-era și silă să mă uit.

— Văzînd asprimea cu care le judec pe femeile frumoase, unii dintre dumneavoastră vor fi poate înclinați să mă socotească în această privință un al doilea Buonarotti; nici pomeneală. Sînt un admirator al lor nu mai puțin decît un oarecare leopard, dacă nu chiar mai aprig. Trebuie să știți însă că-mi place să-mi spun părerea pe șleau, fără să caut la obrazul omului și la rangul lui. De altminteri, de astă dată, o fac numai și numai pentru bunul meu prieten pictorul, nicidecum spre a da publicității părerile ce mi-am format în privința femeilor frumoase. Ferește-mă, doamne, de asemenea nerozie. însăși sora mea, cu mîna ei, ar fi în stare atunci să mă spînzure de creanga unui plop, primul ce i-ar ieși în cale, ca pe Iuda-trădătorul. Cum însă 'din fericire nu e ceea ce se cheamă o femeie frumoasă, nu cred că aș avea motiv să fiu prea îngrijorat.

— Să vedem, așadar, care poate fi pricina acestei racile ? Am să v-o spun : educația. Cînd cerul blagoslovește o căsnicie cu o fetiță drăgălașă ca o păpușică, în marea lor dragoste, părinții nu găsesc ceva mai bun de făcut decît s-o rîzgîie, arătîndu-se mai duioși cu ea decît cu celelalte odrasle ; iar cînd e vorba s-o dea la carte pe draga mamei și a tăticului, chibzuiesc cam așa în sinea lor, ba chiar o și spun în gura mare : „La ce să mai muncim degeaba mintea bietului copil ? Ce-i trebuie să învețe ? Și așa, fără învățătură, și chiar și fără zestre, fata noastră o să ajungă departe." Și într-adevăr, nurlie cum e fata, ajunge departe. Prorocirea părinților s-a împlinit, cine mai poate să zică ceva? Răul de aici începe. Restul (nu spun că lucrurile trebuie neapărat să se petreacă așa, asta s-o știți dintru început, e vorba doar de o presu punere), restul se desfășoară așa cum veți avea prilejul să vedeți mai încolo.

1 Mickiewicz Adam (1798—1855) — poet și patriot polonez, reprezentantul romantismului revoluționar în poezia polonă (n. ed.l.

— Scumpa noastră gintă slavă, deşi face parte din familia popoarelor caucaziene, ca înfăţişare totuşi nu se deosebeşte prea mult de neamurile finice şi mongolice. Prin urmare, la noi o femeie frumoasă este un fenomen destul de rar întîlnit. Şi nici n-a apucat bine asemenea raritate să iasă din scutece, că se şi vede înconjurată de mărturiile admiraţiei noastre lipsite de măsură, făcînd din ea o fiinţă egoistă, în inima căreia cusururile întreţinute de noi sporesc mereu, ca pînă la urmă să ajungă o biată păpuşă de lemn cu încheieturi mişcătoare, cum sînt manechinele folosite de pictori pentru drapaj.

— în ţările blagoslovite de cel de sus cu asemenea frumuseţi, o femeie cu nuri trebuie să caute a fi la fel cu toate celelalte, o femeie obişnuită, singura vrednică de dragoste.

— Ce rost a avut, mă veţi întreba dumneavoastră, toată această poliloghie despre făpturile ce pîrjolesc fără milă inimile bărbăteşti, adică şi pe a mea ? Pe cît se pare, ca să deschid ochii prietenului meu. Deşi, pînă la urmă cred că osteneala mea va fi fost cu totul de prisos. Pentru că vestala lui, după cîte mi-am putut da seama după felul cum mi-a înfăţişat-o el, mă cam îndoiesc să fie în stare a pătrunde în sufletul simţitor al unui artist ca prietenul meu, în care tot ce este măreţ şi frumos în natură găseşte un răsunet adînc. Pare a fi o fetişcană cîrnuţă, şmecheră şi zglobie, că reia îi umblă ochii în cap, un tip de altminteri cu totul inofensiv şi pe care-l întîlneşti la tot pasul.

— Tipul mătuşii bune ca pîinea, caldă nefiind nici el o raritate, este în schimb cît se poate de primejdios. Deşi, aşa cum o descrie prietenul meu, pare a fi o persoană foarte simpatică, nu ştiu de ce, dar mătu şica îmi aminteşte de peţitoarea lui Gogol, care, la întrebarea holteiului în căutare de mireasă, dacă pînă la urmă o 'să se vadă şi el însurat, îi răspunde :

— — Vai de mine, se poate, las' că te însor eu, dragul mamei ! Uite aşa, cît ai clipi, că nici n-ai să simţi.

— Prietenul meu, cred că nu mai e nevoie s-o spun, n-are nici în clin, nici în mînecă cu eroul lui Gogol, de aceea nu-i port chiar aşa mult grija. Focul dra gostei dintîi, deşi iscă o vîlvoare mai mare, în schimb se stinge mai repede. Pe de altă parte, însă, cînd stau şi chibzuiesc mai bine, parcă totuşi îmi dă de gîndit, pentru că au păţit-o doar atîţla care s-au pomenit tam-nesam însuraţi, fără să ştie cum şi cînd, şi nu numai oameni isteţi la minte, dar chiar şi din cei foarte cumpăniţi, şi din păcate, aşa cum îl cunosc, prietenul meu numai cumpănit nu e ; artiştii nu prea sînt înzestraţi cu asemenea virtute. Aşa că, pentru orice caz, m-am grăbit să-i scriu, bineînţeles, nu ca să-l dăscălesc (ferească-mă sfîntul să fac vreodată pe pedagogul în scrisori). I-am mărturisit făţiş, ca un bun prieten, pentru ce îi duc grija şi de ce ar trebui să se păzească, spunîndu-i fără înconjur să ia seama la preasimpatica mătuşă, acolo fiind pentru el capcana cea mai primejdioasă. N-am primit însă nici un răspuns : propabil scrisoarea picase cam prost. Semn rău, fireşte. De altfel, toată vara avusese de lucru în vederea concursului, aşa că nici nu era de mirare că uitase cu desăvîrşire de scrisoarea mea.

— A trecut vara, a trecut şi septembrie, şi apoi şi octombrie, şi prietenul meu tot nu se îndura să-mi

— Scrie măcar Un rînd. într-o zi am citit în „Pcela" [1] 0 cronică plină de vervă asupra expoziţiei, pare-mi-se, scrisă de Kukolnik[2]. Lucrarea amicului meu „Vestala" era ridicată în slăvi, iar despre compoziţie nici un cuvinţel. Ce să fie aista? Să nu fi apucat oare s-o termine? Se poate aşa ceva? I-am scris atunci din nou, rugîndu-l să-mi lămurească tăcerea lui îndelun gată, fără să aduc vorba măcar despre compoziţie şi îndeobşte fără să-l întreb nimic în legătură cu meseria, ştiind prea bine, fiindcă am trecut şi eu prin asta, că nu prea îţi vine la socoteală să răspunzi dacă te întreabă cineva : „Ce faci, cum merge lucrul ?" — cînd lucrul merge itîrîş, grăpiş. După două luni mi-a sosit în sfîrşit răspunsul, destul de laconic şi foarte încurcat. Parcă-i era peste mînă sau se sfia să-mi mărturisească deschis ce necazuri are, deşi se vedea bine că era grozav de necăjit. între altele, pomenea pe ocolite de nu ştiu ce eşec (probabil, era vorba de concurs), care n-a lipsit mult ca să-l bage în mormînt; dacă era încă teafăr, spunea el, asta se datora numai vecinilor săi, care, ca nişte oameni de omenie ce se aflau a fi, luaseră parte din toată inima şi cu toată dragostea la necazul lui; îmi mai spunea apoi că în ultima vreme nu mai lucrează aproape de loc, că e ca bolnav şi trupeşte şi sufleteşte şi că nu ştie care va fi sfîrşitul.

— Toate astea eu le-am luat, cum era şi firesc, drept exagerări. Asta-i păcatul tuturor tinerilor cu sufletul prea simţitor: totdeauna fac din ţînţar, armăsar. Aş fi vrut totuşi să aflu ceva mai precis în legătură cu el, îmi spunea mie inima că se întîmplă ceva. Dar cum şi de la cine ? De la el, nici vorbă, nu puteam să scot nimic. Mi-am amintit atunci de Mihailov şi i-am scris, rugîndu-l să-mi spună tot ce ştie despre prietenul meu. îndatoritor ca de obicei, Mihailov nu m-a lăsat să aştept prea mult răspunsul, care, trebuie să recunosc, a fost destul de original şi răspicat. Iată ce-mi scria Mihailov:

— „Prietenul dumitale, bădie, ce să spun, e un dobitoc, şi încă ce dobitoc. De cînd e lumea şi pămîntul, nu cred să fi fost alt dobitoc mai mare decît el. întîi şi-ntîi n-a reuşit să ducă la bun sfîrşit lucrarea pen tru concurs. Ei, ce crezi c-a făcut, nătărăul, de disperare? S-a însurat, zău nu te mint, s-a însurat. Şi nu ştii cu cine ? Cu vestala lui, şi încă cu burta mare ! Să nu mori de rîs ? Auzi, o vestală borţoasă. De-aia, zicea el, se şi însurase, fiindcă rămăsese însărcinată. Să nu-ţi închipui cumva că el e buclucaşul. Da' de unde, nici gînd: secătura ceea de miciman a făcut pozna — a mărturisit-o chiar fata. Halal să-i fie ! Şi după ce a făcut pozna, a şters-o frumuşel la Nikolaev, ca şi cum nici usturoi n-a mîncat, nici gura nu-i miroase. Iar tontălăul de prieten al dumitale, mări nimos cum îl ştii, a căzut ca găina în borş. «Ce o să facă biata fată acum? s-a înduioşat el. Unde o să se ducă, sărăcuţa, dac-o izgoneşte mătuşica din casă ?» Şi fără multă vorbă a luat-o la el, s-o adăpostească. Ei, spune şi dumneata dac-ai mai pomenit asemenea neghiob? Eu să-ţi spun drept, nici n-am pomenit, nici n-am auzit. Mai rar, zău, atîta mărinimie sau, mai bine zis, asemenea nerozie din partea unui om. Şi asta încă n-ar fi nimic, dar să vezi care-i nosti mada : cum îţi spuneam, «Vestala» a pictat-© cînd ea era însărcinată, dar cum a pictat-o ! E într-adevăr ceva extraordinar ! De cînd sînt, n-am văzut o frumuseţe atît de suavă, de neprihănită, nici în realitate, şi nici în vreo operă de artă. La expoziţie lumea nu se mai îndura să plece de lîngă ea. A făcut o vîlvâ nemaipomenită şi s-a vorbit atîta despre ea, cum s-a vorbit, dacă-ţi mai aminteşti, odinioară despre „Pata cu tamburina" a lui Tîranov *. Admirabil tablou! Pînă şi Karl Pavlovici s-a oprit adeseori să-l pri vească, şi asta e ceva — nu crezi ? Lucrarea a fost cumpărată de un barosan, .care a plătit-o gras. în orişice prăvălie şi pe toate drumurile găseşti cu duiu mul copii şi litografii după ea, ce să-ţi mai spun, e un succes într-adevăr uluitor. Şi dobitocul s-a apucat să se însoare ! Am fost mai zilele trecute pe la el şi nu mi-a plăcut de loc cum l-am găsit. Cum văd eu, mătuşa îl ţine sub papuc. Pe la Karl Pavlovici nici nu mai calcă, pesemne că-i e ruşine! A început acum să picteze un nou tablou — fecioara cu pruncul sfînt în braţe, pentru care-i pozează nevastă-sa cu copilaşul nou-născut, şi dacă o să meargă tot aşa de bine pînă la capăt, cred c-o să iasă o lucrare şi mai fru moasă decît «Vestala». Nu-ţi poţi închipui ce uimitoare expresie au şi mama, şi pruncul. Stau şi mă întreb cum de n-a izbutit omul ăsta să-şi termine compoziţia. Nu ştiu dacă, fiind însurat, la anul o să se mai poată prezenta la concurs ; mă tem că nu. Asta-i tot ce-ţi pot spune despre zevzecul cela de prieten al dumitale. Rămîi sănătos! Iubitul nostru Karl Pavlovici de la o vreme nu se simte prea bine; în primăvară are de gînd să-şi înceapă lucrul în catedrala Issakievski."

— M-am simţit îngrozitor de abătut după citirea acestor cîteva rînduri amicale. Strălucitul viitor pe care i-l prevăzusem cîndva fostului meu protejat şi prie tenului meu de acum părea să se fi irosit înainte de vreme, irosit tocmai cînd zorii unei cariere glorioase mijeau în zare ; din păcate însă nu-i mai puteam da nici o mînă de ajutor în impasul în care se afla. Omeneşte vorbind, gestul său fusese lipsit de noimă, dovedea însă o mare nobleţe sufletească. Să fi fost un simplu zugrav, întâmplarea asta nu s-ar fi răsfrînt în nici un fel asupra meseriei lui; fiind însă pictor, şi încă un pictor eare-şi iubea cu pasiune arta, lucru rile probabil aveau să ia o întorsătură catastrofală. Să pierzi orişice speranţă de a fi trimis vreodată în străinătate ca bursier al statului — şi încă era destul pentru a sfărîma şi cea mai dîrză voinţă. Iar ca să plece pe socoteala lui, nici vorbă nu putea fi deocamdată. Chiar dacă, muncind din răsputeri, ar fi ajuns să încropească o sumă oarecare, nevasta şi copiii aveau să-l lipsească şi de acele puţine mijloace, îna inte de a fi apucat să se gîndească la Roma şi la nepieritoarele-i minunăţii.

— Aşadar,

— *Italia,*
— *Raiul spre care în vis, Uimii, se avîntă în zbor. Ca de o beţie cuprins, Tînărul, aprigul dor,*

— calea ce ducea spre aceste fericite plaiuri luminoase era pe vecie închisă pentru prietenul meu. Doar prin cine ştie ce întâmplare miraculoasă i s-ar mai fi putut deschide cîndva porţile acestui rai. Din păcate, astfel de întâmplări sînt foarte rare: mare minune să auzi de aşa ceva. La noi nu mai există, pare-se, nici unul din acei adevăraţi sprijinitori ai artei care trimiteau pe cheltuiala lor cîte un pictor în străinătate să-şi desăvîrşească învăţătura. Chiar dacă, pe ici, pe colo, vreun bogătaş mai catadicseşte să facă un gest ca ăsta, îl face numai dintr-o vanitate copilărească; drept aceea, cînd pleacă în străinătate, se îngrijeşte să ia cu sine şi un pictor, plătit cu luna ca un lacheu, şi care se află la cheremul său, tot ca un lacheu: îl pune, adică, să picteze hotelul în care a tras, sau plaja unde nevastă-sa face băi de mare, ori alte privelişti care mai de care mai puţin pitoreşti; iar capetele seci se minunează în gura mare:

— — Halal, ăsta-i un adevărat cunoscător în artă care iubeşte frumosul! Aţi văzut ? A luat cu el un pictor în străinătăţi!

— Sărmane pictor! Ce s-o fi petrecînd oare în sufletul tău blînd cînd ţi-e dat să auzi neroziile astea trîmbi- ţate cu atîta entuziasm? Nu-ţi jinduiesc de loc soarta, biet om care ţi-ai închinat viaţa frumosului sub toate înfăţişările lui în natură şi în artă. Vorba ceea: ai fost la Roma, şi nici pe papa nu l-ai văzut; faima c-ai umblat prin străinătăţi cred că-i cea mai cum plită ocară pentru tine. Nu, mai bine o porneşti la drum spre cele meleaguri străine cu traista în spinare, decît să călătoreşti cu boierul în caleaşca sau şi mai bine te lipseşti să vezi aievea

— *Raiul spr* le *care în vis,*

— te-ai avîntat cîndva, şi te mulţumeşti a te statornici într-un colţ de pe întinsul patriei tale prozaice, unde să te poţi închina mai departe în tăcere zeului Apollo.

— Tare prost şi-a mai croit soarta prietenul meu, atît de prost cum nici nu m-aş fi aşteptat. De două săptă- mîni încoace tot citesc mereu scrisoarea atît de sinceră a lui Mihailov şi parcă nu-mi vine a crede că e cu putinţă să facă un om asemenea prostie. într-adevăr, nu-mi intră în cap, de aceea uneori mă bate gîndul să plec la Petersburg, să mă încredinţez cu ochii mei dacă realitatea e chiar atît de cumplită cum se spune. Să fi fost în vacanţă, n-aş fi stat o clipă în cumpănă; din păcate însă anul şcolar nu s-a încheiat şi cel mult dacă aş putea lipsi douăzeci şi opt de zile; ce-aş putea face pentru el, mă întreb, în jumătatea din acest răstimp ? Nimic, chiar nimic, decît doar să văd ceea ce n-aş dori să întrezăresc nici în vis. Am stat şi m-am socotit, şi cînd m-am dezmeticit în sfîrşit după lovitura primită, m-am gîndit că-i mai bine să aştept şi cuvîntul bătrînului Saturn, iar pînă atunci să ţin mereu legătura cu Mihailov. De la el nu mai trăgeam nădejde să primesc măcar un rînd. în privinţa lui Mihailov însă, speranţele mele s-au dovedit deşarte. Bizuindu-mă pe el, pierdusem din vedere faptul că Mihailov nu era omul în stare să poarte cu cineva o corespondenţă mai îndelungată; dacă s-a întîmplat să primesc un răspuns la scrisoarea pe care i-o trimisesem, şi încă atît de repede, a fost într-a devăr o minune, a opta minune .a lumii; (în nici un caz faptul că-mi scrisese o dată nu putea fi o chezăşie c-o să-mi scrie mereu de aci încolo. Ce să fac, gre şisem socoteala; dar cine nu greşeşte ? Fără să mai stau pe gînduri, totuşi, i-am mai trimis cîteva epistole, la care, bineînţeles, n-am primit nici un răspuns. Asta, însă, nu m-a ţinut în loc; i-am scris mai departe şi cu tot mai multă căldură. Răspuns n-a sosit nici de astă dată. în cele din urmă, ieşindu-mi din sărite, i-am turnat o scrisoare foarte scurtă, în care-l făceam cu ou şi cu oţet. Ceea ce l-a scuturat pe Mihailov, care a catadicsit în sfîrşit să-mi răspundă precum urmează :

— „Stau şi mă întreb cum de ai atîta răbdare, şi timp, şi hîrtie de prăpădit, să-mi scrii asemenea bazaconii, ca să nu spun chiar nerozii? Şi pentru cine atîta osteneală? Pentru un dobitoc. Crezi că merită oare să-ţi baţi capul din pricina lui, darmite să ticluieşti nişte scrisori atît de ridicole ? Dă-l dracului; e un om sfîrşit, ce poţi să-i faci? Dar ca să-ţi vină inima la loc, am să-ţi dau o veste: cîteşitrei, adică dum nealui cu nevastă-sa şi cu mămiţica, aşa-i spune acum mătuşii, au început să tragă vîrtos la măsea, cum s-ar zice, s-au îndulcit la basamac. O bucată de vreme i-a tot dat înainte cu «Vestala»; a scos atîtea copii după ea, încît nici la tîrgul de vechituri nu se mai găsea nimeni să le cumpere. Pe urmă s-a apucat de altă meserie: colora litografii pentru negustori; acum habar n-am cu ce s-o mai fi îndeletnicind. Probabil pictează portrete cu duzina, o rublă de cap. Nu mai ştie nimeni ce-i cu el, cred că s-o fi înfundat undeva pe Calea a Douăzecea. Numai de hatîrul dumitale am umblat să-i dau de urmă săptămîna trecută. Cu chiu, cu vai am dibuit unde şade : tocmai lingă Cimitirul Smolenskoie. Nu l-am găsit însă acasă; mi-a spus nevastă-sa că se dusese la un cinovnic căruia îi face portretul. M-am uitat la tabloul lui, «Fecioara cu pruncul», pe care n-a mai apucat să-l termine şi m-am gîndit în sinea mea cu tristeţe cum s-a irosit bietul om. N-am mai aşteptat să se întoarcă şi am întins-o fără să-i mai spun ziua bună gazdei; mi-era silă să mă uit la ea.

— Karl Pavlovici, deşi bolnav, a început să lucreze în catedrala Issakievski. Doctorii se ţin de dînsul să lase tot, cel puţin anul ăsta, şi să plece la vară în străină tate, dar n-o scot la capăt cu el, nu vrea cu nici un chip să-şi părăsească lucrarea o dată începută. Ce-ar fi să te repezi măcar pentru cîteva zile 'la Piter, să vezi şi dumneata minunile ieşite din mîna lui Karl Pavlovici, făcătorul nostru de minuni ? Şi totodată ai să-ţi poţi da singur seama ce scofală a făcut gugumanul cela de prieten al dumitale. După cîte am auzit, te-ai fi însurat şi dumneata. Aşa e, sau nu vrei să mărturiseşti ? Nu te mai osteni să-mi scrii, că tot n-am să-ţi răspund. Rămîi sănătos!

— Al dumitale M "

— Doamne, dumnezeule ! Se poate oare ca numai din pricina asta, dintr-o căsătorie nenorocită să se fi dus de rîpă aşa de curînd, cînd nimeni nu s-ar fi aşteptat, un tînăr de geniu? Şi totuşi, altceva n-a fost la mijloc. Ce ghinion ! Tristă căsătorie.

— Abia aşteptam să vină vacanţa. În sfîrşit, s-au terminat şi examenele şi, fiind acum slobod, m-am grăbit s-o pornesc spre Petersburg. Din păcate însă pe Karl Pavlovici nu l-am mai găsit în oraş. Ţinînd seama de sfatul medicilor, îşi întrerupsese lucrul şi plecase pe insula Madera. După multă alergătură am dat în cele din urmă de Mihailov. Mare bazaconie şi cu omul ăsta care nu avea niciodată o locuinţă a lui, vînturîndu-se de colo, colo, ca păsările cerului. L-am întîlnit pe stradă braţ la braţ cu zănatecul cela de miciman, care între timp fusese făcut locotenent şi nu ştiu cum şi în ce fel ajunsese iarăşi la Petersburg. Nici nu-mi venea să mă uit la el. Am dat mîna cu Mihailov şi luîndu-l deoparte, l-am rugat să-mi spună adresa prietenului meu. Mihailov nici una, nici două, mi-a pufnit în obraz, apoi, abia stăpînindu-şi rîsul, s-a întors către miciman să-l încunoştinţeze şi pe el:

— Ştii de cine m-a întrebat? Cică să-i spun unde şade protejatul dumisale N.N.

1 „Severnaia Pcela" (Albina nordului) (1825—1864) — publicaţie literară cotidiană conservatoare, tn spiritul ideologiei oficiale a epocii, avlnd în frunte pe scriitorul şi publicistul reacţionar Fadei Bulgarin (n. ed.).

2 Kukolnik N. V. (1809—1868) — scriitor şi publicist rus, autorul dramei pseudopatriotice, profund reacţionare „Mîna celui de sus a salvat patria" (n. ed.).

— Şi s-a pornit pe rîs. Micimanul i-a ţinut hangul; rînjea însă ciineşte. Mihailov prea întrecuse măsura, încît abia mă ţineam să nu izbucnesc. în cele din urmă s-a potolit:

— Prietenul dumitale, m-a lămurit el, şade într-o casă grozavă, cea mai primitoare casă de pe Calea a Şaptea. Nu l-au mai primit la concurs, şi atunci dumnealui, tam-nesam, i-au sărit cîteva doage şi acum şade frumuşel la căldurică. Nu ştiu dacă o să-l mai găseşti în viaţă.

— Nici nu mi-am mai luat ziua bună de la Mihailov, am chemat un birjar şi m-am dus imediat la spitalul „Oropsiţilor soartei". Nu mi-au dat însă voie să intru la el, pentru că bolnavul avea tocmai un acces de furie. A doua zi am apucat în sfîrşit să dau ochi cu el şi dacă gardianul nu mi-ar fi spus că numărul cu tare era pictorul N.N., în vecii vecilor nu l-aş fi recunoscut — în asemenea hal îl adusese nebunia. Nici el, fireşte, nu şi-a dat seama cine sînt: asemuindu-mă pesemne cu vreun roman din tabloul lui Pinelli[1], a izbucnit într-un hohot de rîs şi s-a tras înapoi de la uşa cu gratii.

— Dumnezeule, ce trist spectacol să vezi un chip schimonosit de nebunie! N-am fost în stare să suport nici cîteva minute măcar priveliştea aceea răscolitoare şi luîndu-mi ziua bună de la gardian, n-am ştiut cum să mă întorc mai repede în oraş. Nu-mi găseam însă nicăieri liniştea tot gîndindu-mă la soarta nenorocită a prietenului meu, nici la Academie, nici la Ermitaj, nici la teatru, nicăieri, nicăieri. Mutra aceea scălîmbăiată mă urmărea peste tot; abia mai încolo, ducîndu-mă zilnic la spital, încetul cu încetul prima impresie, ce fusese atît de înfiorătoare, a început să se şteargă.

— Din zi în zi accesele lui de furie erau tot mai slabe, în schimb, o dată cu ele îl părăseau şi puterile. De la o vreme nici nu s-a mai putut ridica din pat, aşa încît eram slobod să intru cînd voiam la el în celulă. Din cîHd în cînd, parcă îşi venea în simţiri; totuşi încă nu-şi dădea seama cine sînt. într-o zi am venit dis- de-dimineaţă la spital; ştiam că orele acelea erau mai puţin zbuciumate pentru el. L-am găsit cît se poate de calm, însă atît de slăbit, că abia dacă putea să-şi mişte mîna. S-a uitat lung la mine, ca şi cum s-ar fi trudit să-şi amintească ceva. într-un tîrziu, după ce m-a privit aşa gînditor, multă vreme, cu un licăr de inteligenţă în ochi, a murmurat abia desluşit numele meu şi lacrimile au început să-i curgă şiroaie pe faţa ce i se luminase deodată. A lăcrămat aşa, molcom, cîteva clipe, apoi a izbucnit într-un plîns cu sughiţuri, atît de amar, de sfîşietor, cum nu mi-a fost dat, şi nădăjduiesc să nu mai am parte să văd vreodată un om plîngînd.

— Am vrut să plec, dar mi-a făcut semn să mai stau. M-am supus. Mi-a întins atunci mîna, i-am luat-o în mîinile mele şi m-am aşezat lîngă el. încetul cu încetul zbuciumul şi suspinele i s-au domolit; şi cum stătea cu ochii închişi, doar boabe mari de lacrimi i se prelingeau printre gene. Cîteva minute mai apoi s-a liniştit de tot şi a' aţipit. Mi-am tras binişor mîna şi am ieşit din cameră, plin de speranţă de astă dată că în sfîrşit se va însănătoşi. A doua zi am venit tot aşa, dis-de-dimineaţă, la spital.

[1] Probabil Domenico Pinelli (1460—1530) — pictor italian (n ed.).

— Ce mai face bolnavul meu? l-am întrebat pe gardian.

— Bolnavul dumneavoastră, boierule, mi-a spus, e la morgă. A adormit ieri de dimineață, ca să nu se mai scoale.

— După înmormîntare am mai rămas cîteva zile la Petersburg, nici eu nu ştiu bine de ce. Într-una din aceste zile l-am întîlnit din nou pe Mihailov. După ce mi-a povestit cum îl petrecuse în ajun pe miciman, care pleca la Nikolaev, şi cum se încinsese cu acest prilej un chefuleț, la rohatcă, la Sredniaia, dintr-una într-alta a venit vorba şi despre răposat, despre văduva lui, şi, în cele din urmă despre tabloul său „Fecioara cu pruncul", pe care-l lăsase neterminat. L-am rugat atunci să meargă cu mine acasă, la văduva pictorului, şi Mihailov a primit cu dragă inimă, fiindcă şi el dorea să mai vadă o dată pînza aceea, în fosta locuință a răposatului, oricît ai fi privit în jur, nu găseai nimic care să arate că ar fi stat acolo cîndva un pictor, în afară doar de paleta cu vopsele uscate pe ea, ținînd locul unui geam spart. Am întrebat unde-i „Madona". Gazda însă n-a priceput despre ce vorbeam. Mihailov i-a explicat că vrem să vedem tabloul care se afla acolo data trecută cînd fusese la ei. Văduva ne-a dus atunci în camera de alături să ne arate „Madona" pe care o folosise drept petec la un paravan vechi. Am întrebat-o dacă n-ar vrea să mi-o dea cu zece ruble şi a primit imediat, încîntată. Am făcut sul prețioasa lucrare şi ne-am despărțit de gazdă, care se mîngîiase de pierderea ei cu cele zece ruble.

— A doua zi mi-am luat rămas bun de la cunoscuți şi am părăsit, pentru totdeauna, cred, Palmyra Nordului.

— La Roma, dragul nostru Carol cel Mare era pe moarte.

— în anul 1845, chiar în toiul înecului ce făcuse prăpăd mare în Kremenciug, unde năruise jumătate din case, cruțînd în schimb Kriukovul, în (vreme ce la Kiev zăporul ajunsese pînă isub zidurile mănăstirii Bratski — în anul acela de restrişte, pe la sfîrşitul lui martie, am purces de la Moscova pe drumul spre Tuia, de curînd deschis. Am călătorit (luați aminte, cu poştalionul) două săptămîni încheiate pînă la Tuia, iar de acolo pînă la Oriol încă o săptămînă, adică în totul trei săptămîni. Cîte am avut de pătimit în acest răstimp, nici un condei din lume nu cred să fie în stare a înfățişa. Atîta doar pot să vă spun cu deplin temei că ştiu acum, ca omul pățit, şi nicidecum din scrierile vreunui călător, cît prețuieşte o farfurie de borş şi o bucată de pîine la un han de poştă : altminteri, cum mai încercasem pe pielea mea huzurul acestor popasuri, la plecarea din Moscova, am îndesat coşcogea coşul cu tot felul de sărături şi afumături. Şi ce să vezi! Vrînd, nevrînd, am fost nevoit să lapăd la primul popas, adică, în oraşul Podolsk, bunătate de merinde, deoarece mi-a fost dat în cîteva rînduri să mă cufund cu ele cu tot în scursurile zăpezilor. Un om cu scaun la cap ar fi făcut, bineînțeles, calea întoarsă : pas de te înțelege însă cu un capsoman (între noi fie vorba, nu sînlj mai prejos decît hoholii mei în privința îndărătniciei, virtute pe care noi o numim, cu îngădu- ială, voință). Aşadar, de la Podolsk şi pînă la Tuia

— 23 — Şevcenko — Viață de artist am călătorit hrănindu-mă întocmai ca sfîntul Anton, şi tot aşa şi mai departe pînă la Oriol, pentru că oraşul Tuia, deşi atît de vestit prin armurărie şi armonicile lui, în schimb nu se poate lăuda barem cu o singură mezelărie; dar ca să nu mai lungesc vorba, cu chiu, cu vai am găsit în tîrg nişte şalău sărat, adus cine ştie de unde — de pe țărmurile Donului albastru, sau tocmai de la Ural, dacă

nu chiar de pe malurile bătrînei Volga. Cu asemenea proviant am ajuns în sfîrşit în Oriol. Am tras la un otel chiar lîngă poşta de cai; a doua zi însă, numărîndu-mi gologanii, am oftat din adînc ! îmi mai rămăsese în totul o pataşcă de trei ruble şi două băncuţe de cîte douăzeci şi cinci de copeici; şi plecasem de la Moscova cu o sută de carboave în cap : destul bănet — nu-i aşa — ca să mă ţină tot drumul de la Moscova şi pînă la Kiev ? Nu ştiu cum s-a făcut însă că de-abia am ajuns la Oriol, iar de aci încolo am mers înainte ca racul, adică m-am împotmolit în Oriol. M-am luat de gînduri cu tot dinadinsul, şi după ce-am stat şi am chibzuit adînc, am pornit în căutarea unui han. Alt bucluc — Oka şi Orlikul se revărsaseră, înecînd nu numai toate hanurile cîte se aflau pe acolo, dar şi o bună parte din tîrg. M-am întors frumuşel în camera mea, mai plouat deeît la plecare şi, cotropit de gînduri, m-am aşezat la fereastră; cum priveam aşa pe afară, am chitit 'deodată trecînd agale pe uliţă o haraba cu coviltir, trasă de două slăbături de mîrţoage, pe lîngă care mergea cu biciul în mînă un ţăran bondoc, pîntecos şi cu o bărbuţă roşcovană. „Hei, amice ! mi-am zis în sinea mea, ai picat tocmai la ţanc !" Am deschis îndată geamul şi l-am strigat:

— Hei ! Bade ! Auzi, flăcăule ?

— Ţăranul s-a oprit locului, şi-a scos clopul din cap şi cătînd spre fereastra otelului, a dat cu ochii de mine:

— —< Dumneavoastră, conaşule, m-aţi strigat? m-a întrebat el.

— Eu.

— Şi ce poftiţi de la mine?

— Uite ce. Eşti harabagiu?

— Harabagiu, vezi bine, ce să fiu?

— Din ce gubernie?

— Apoi, de aci, din partea locului, conaşule. Din judeţul Mitrovski.

— i—' N-ai vrea, om bun, să fii de sărbători acasă ? (Ne aflam tocmai în ultima săptămînă din postul cel mare.)

— Ba bine că nu, conaşule, mai încape cuvînt? Da cum să mă întorc aşa singur, fără muşterii?

— Ce-ai zice de ți-aş găsi eu un muşteriu pînă la Gluhov ? Ai vrea ?

— Fireşte c-aş vrea, de-ar fi şi pînă la Moscova, şi încă aş vrea.

— Da ştii pe unde vine Gluhovul ?

— Cine a mai şti, de n-aş şti eu? Ia, mai încolo de Mitrovsk. Ehei, am bătut eu drumul şi pînă la Kiev, adeseori.

— Şi cît îmi ceri?

— De pud, sau cum socoteşti, conaşule?

— Să zicem de pud.

— Păi, ar cam fi vreo două ruble şi jumătate de pud, conaşule !

— Bine, fie, numai cu tocmală să-ți dau gologanii la Gluhov.

— Da de arvonit nu m-oi arvoni cu ceva, conaşule?

— Cînd om ajunge la Gluhov, ți-oi da şi arvuna, şi gologanii.

— Țăranul s-a scărpinat la ceafă şi după ce m-a cîn- tărit din ochi o bucată de vreme, m-a întrebat:

— Şi cînd a fi să pornim, conaşule?

— Şi acum dacă se poate.

— Chiar aşa degrabă, conaşule, nu se poate: pînă mi-oi hrăni telegarii mai va!

— Şi unde ai fi vrînd să-i hrăneşti? Să umblu pe urmă să te caut?

— Ia, chiar aci în uliță. Hanurile toate-s cotropite de zăpor, unde m-aş duce cu ei?

— Şi, spunînd acestea, a tras căruța lîngă gard şi s-a apucat să deshame caii. Am ieşit la el afară să văd şi eu harabaua. Era destul de încăpătoare şi cu poclit ce-o acoperea toată, ca o birjă evreiască.

— Da ia spune, ce marfă duci mătăluță în coşarca asta? l-am iscodit eu.

— Păi, ce marfă ? Acu oi duce pe luminăția-voas- tră, că de venit, venii încoace c-o cucoană din Mi- trovsk. Pornise să-şi vadă feciorii: cică-s aici la învățătură, parcă la şcoala militară. Mult era amarnică doamna, ce-o mai ghigosea pe biata jupîneasă!

— Ei, ce zici, o pornim la drum azi ori ba?

— Țăranul s-a uitat întîi la soare, apoi mi-a răspuns:

— Ar fi mai bine, zic, conaşule, de-am înnopta aci.

— Bine, vom înnopta şi-aci.

— Şi, cum nu aveam nici o treabă, am pornit-o hai-hui prin tîrg. Trecînd pe lîngă o dughiană cu tutun, printre multe mărunțişuri puse în geam, pacuri de tutun cu fel de fel de poze pe ele, am ochit o muzicuță. Ştiam că n-o să am parte de văzut prea multe lucruri în timpul călătoriei şi ce mi-am zis:

ia hai s-o cumpăr, măcar să le dau prilej de veselie copiilor la popasuri. Zis şi făcut, am plătit muzicuța şi am luat-o cu mine acasă. Aici însă, după ce m-am hodinit după plimbare, a încolțit în mine o îndoială: ce-ar fi ¡dacă amicul meu din Gluhov, pe care se trazimă toate nădejdile mele, s-ar întîmpla să n-aibă o lețcaie în pungă, să te vedem pe unde scoți atunci cămaşa? E drept că mai aveam în Gluhov încă un prieten, pe care mă puteam bizui de bunăseamă, fiind un om care cîştiga bani din gros numai din vînzarea caolinului, aşa cam la vreo sută de mii pe an; cum să nu te bizui pe el? Numai că, vezi doamne, amicul cu pricina era boier sadea, cum s-ar zice. Nu ți-ar fi dat ţmîna să te înfățişezi la el la masă decît în tfrac, şi tocmai asta mă scotea din fire. Auzi colo, caraghioslîc, să stai la țară şi să te spilcuieşti în fiecare zi! Cine a mai pomenit asemenea bazaconie ? Mai treacă, meargă, să fi fost cumva o înmormîntare, sau o nuntă, sau mai ştiu eu ce sărbătoare mare în sînul familiei. Altminteri, ce poate fi asta, decît o maimuțăreală fără rost după moda lorzilor englezi!

— Aşadar, după ce-am stat şi am cumpănit bine lucrurile, am scris un răvaş la Kiev, cerînd să mi se trimită o sumuşoară de bani la Gluhov, pe cutare adresă, care nu era nicidecum a prietenului negustor de caolin, ci a unui vecin al său, rotmistru în rezervă.

— După ce am pus totul la cale, aşa cum se cuvine să facă un om chibzuit, a doua zi în faptul zorilor m-am cuibărit în căruță şi am ajuns teafăr, sănătos, la un han ce se găsea cam la vreo douăzeci şi cinci de verste depărtare de Oriol.

— Ar fi, cred, vreme cu prilej acum să arăt cu de-a- mănuntul cum şi ce fel era hanul acela : întrucît însă asemenea *tableau de genre*[1] a fost înfățişat şi răzîn- fățişat de sumedenie de condeieri, care în proză, care în stihuri, nu mă încumet să-mi măsor puterile cu nici unul din aceşti scriitori loghiotați, şi încă mai puțin cu acea homerică descriere în versuri a hanului cu pricina, apărută nu mai ştiu în ce revistă, care o asemuia — ce mai atîta? — cu „Iliada" însăşi.

— Am intrat în Kromî la căderea nopții, iar de plecat am plecat pînă a nu se fi luminat de ziuă ; așadar, nu prea văd ce aş putea spune în privința acestui oraş, decît doar că pentru o farfurie de borş fără carne mi-au luat o jumătate de carboavă, nici mai mult, nici mai puțin; la drept vorbind păcatul era însă numai al meu, fiindcă nu mă tocmisem dinainte. Cam asta-i tot ce aş avea de spus despre Kromî.

— Soarele se înălțase de-o suliță, cînd m-am trezit în haraba. Şi numai ce am făcut ochi, am scos nasul afară să privesc lumea şi să-l întreb pe Ermolai (aşa

— ' Tablou de gen (fr.) (n. U.

— se numea harabagiul meu) dacă mai avem mult pînă să dăm de un han.

— Cînd om trece dealul e un ratoş de vale.

— Am făcut ochii roată, gîndind c-am să văd, aievea, undeva un deal sau barem un dîmb, dar cît cuprindea privirea, nu se zărea nimic: şes şi iar şes, din mar- gine-n margine, brăzdat de cordeluța neagră a drumului de poştă, de-a lungul căruia străjuiau din loc în loc răchite şi nişte pari vîrstați, aşa-zisele verste.

— Ursuză privelişte, ce să spun, şi dacă mai pui la socoteală că mergem iavaş, iavaş, destul de plictisitoare. Dar ce să-i faci? N-aveam nimic de citit şi nici la ce mă gîndi (pe vremea aceea încă nu ticluiam poveşti). Stăteam ce stăteam răsturnat în daradaică, pe urmă umblam o verstă-două pe jos şi iarăşi hopa sus în căruță, unde mă puneam pe cîntat din armo - nică, în timp ce Ermolai juca de unul singur. Chirigiul aproape că nici nu apuca să şadă pe capră: mergea mai toată vremea pe jos, cu biciuşca în mînă, pe lîngă gloabe, şi cum luam în mînă armonica, începea să frămînte pămîntul cu picioarele, întîi mai cu binişorul, apoi din ce în ce mai aprig şi mai vîrtos, pînă cînd, înfierbîntat, se întorcea către mine şi-mi dădea ghies, strigînd în gura mare :

— Mai cu foc, conaşule! Mai cu foc !

— îi cîntam de-mi sfîrîiau degetele, iar el se întărită la joc, pînă cînd ne pomeneam .la han.

— Şi tot aşa omorîndu-ne timpul şi scurtînd din drum, eu şi cu Ermolai am ajuns la Esman (prima poştă din gubernia Cernigov). Trebuie să vă spun că îndată ce treci de hotarele guberniei Oriol, priveliştea parcă-i alta: nu mai vezi răchiți pe de margini, ci sălcii pletoase, înalte şi bogate. Şi pe urmă, cum intri într-un sat din cuprinsul Cernigovului, dai cu ochii de căsuțe albe din lut, acoperite cu paie, cu hogeacuri înalte, şi nu de izbe sure încheiate din bîrne. Portul, graiul,

chipurile sînt şi ele cu desăvîrşire altele. Și toată schimbarea asta pe un parcurs de douăzeci de verste. Abia a trecut un ceas şi parcă ai pătruns în cu totul altă atmosferă: cel puțin ăsta-i simțămîntul ce-l încercam de fiecare dată cînd veneam pe aici. În drum de la Kiev spre Cernigov, chiar dacă dincolo de Desna simți că nu mai eşti în Ucraina, mai găseşti totuşi pe ici, pe colo unele asemănări, în timp ce între Esman şi Gluhov nu mai e nici una.

— Trecînd de Esman, la o depărtare de vreo două, trei verste, am zărit printre sălcii, pe mîna dreaptă, cam la o aruncătură de băț, un han, însă nu din bîrne mohorîte şi cu porțile ferecate, ci văruit în alb, şi cu acoperiş de paie. Vederea unui han de pe meleagul meu natal, primul ce-mi ieşea în cale, mi-a amintit de un cîntec vechi ce-l deprinsesem în copilărie şi care glăsuia cam aşa:

— *Of, of, tntr-un pilc de sălcioare E un han la drumul mare.*

— Am fi putut sosi încă pe lumină la Gluhov, însă atîta ce mi-a furat ochii hanul, că m-am ținut de Ermolai să poposim şi să ne ospătăm acolo, la care harabagiul nu s-a pus de loc pricină, ba dimpotrivă, fiindcă, zicea el, un popas acolo are să ne dea mai puțin de cheltuială decît la oraş.

— Oprindu-ne aşadar în dreptul ratoşului, am văzut pe afară un om care nu părea cîtuşi de puțin a se sinchisi de noi. Omul purta nişte straie destul de ciudate: era îmbrăcat cu o manta ostăşească sură şi încins peste mijloc cu o funie împletită din paie, în cap avea o căciulă neagră de oaie şi ținea o greblă în mînă. Am coborît din haraba şi m-am dus întins la el:

— Dumneata eşti jupînul? l-am întrebat.

— Jupînul, d-apoi cum, a bodogănit el, abia învrednicindu-mă cu o privire.

— Da nutreț ai ?

— Am, d-apoi cum.

— Şi ovăz?

— Şi. D-apoi cum.

— Dar o îmbucătură om găsi la dumneata?

— D-apoi cum, fireşte că s-o găsi, şi înturnîndu-se către chirigiu, a început a-l şmotri fără nici o îngăduinţă :

— Ce-ai încremenit acolo, cioară tîrgoveaţă, ce nu tragi în ogradă ? şi s-a dus să deschidă porţile.

— Aşa ciudat cum era, hoholul meu, stăpînul hanului, mi-a plăcut din capul locului. Mai ales după hangiii din Oriol, care te întîmpină de la o jumătate de verstă cu căciula în mînă şi-ţi fac temenele, juruindu-se că au de toate cele, cîte vrei şi cîte nu vrei, numai lapte de pasăre nu, iar cînd îi cauţi, n-au nimic alt decît ovăz şi nişte paie putregăioase : cît priveşte ale gurii, c-o fi cină sau prînz, mai cu seamă în postul mare, îţi aduc un castron de borş cu ulei rînced şi te mai şi jupoaie de o jumătate de carboavă, dacă n-ai fost ajuns de cap să te tocmeşti mai înainte.

— Pînă să deschidă şi să închidă la loc poarta pîcli- şitul cela de jupîn, am făcut cîţiva paşi să-mi dezmorţesc picioarele ce-mi înţepeniseră de atîta stat.

— Ratoşu! era văruit cu grijă, cu chenare de lut, galben- roşcate, la ferestre : şura sau aşa-zisul pătul rezemat de han era aşijderea uns cu lut; în totul, altminteri judecind după dichisul hanului, ai fi zis că era în ajun de sărbătoare. în partea cealaltă, tot aşa, lîngă casă, era un fel de ocol, cum nu mai văzusem pînă atunci la un han. M-am apropiat de gard. Dincolo două femei săpau nişte straturi: una din ele nu ştiu ce tot povestea, iar cealaltă rîdea cu atîta poftă, că fără să vreau m-a umflat şi pe mine rîsul. Cea care sporovăia era o femeie între două vîrste, iar cealaltă care rîdea, o fetişcană, nurlie şi sprîncenată, părea să fie fiica ei, şi nu vreo surată.

— Nici n-am apucat să le văd mai bine şi să ascult clinchetul de zurgălăi din glasul mîndruliţei, că jupînul a dat cotul casei şi le-a chemat înăuntru să pregătească cina. Eu după ele. În prag însă, m-am pomenit faţă în faţă cu jupînul, care după ce mi-a urat bun sosit, m-a poftit în odaia de oaspeţi, o încăpere largă, proaspăt văruită, împărţită în două, ca printr-un perete, de o sobă de teracotă. Jur împrejur pe lîngă pereţi se înşiruiau laviţe şi bănci, iar în mijloc se afla o masă de stejar foarte curată : într-un colţ o icoană împodobită cu ramuri proaspete de salcie, cu frunze de mintă uscate şi cu albăstrele.

— Poftiţi de staţi, m-a îmbiat gazda, scoţîndu-şi căciula. Aici ne facem noi veacul, m-a lămurit apoi, că pentru drumeţi avem altă casă.

— Ascultă, jupîne, l-am cercetat eu, aşezîndu-mă pe bancă, ia spune, se găseşte cumva pe la matale nişte horilcă?

— —- D-apoi cum, de ce nu s-ar găsi ? Cît doriţi: jumătate oca, ori una întreagă ? m-a întrebat el.

— Fie şi o juma, pînă una alta.

— Bine, a spus jupînul şi a ieşit afară.

— Puţin mai apoi s-a întors cu un păhărel şi o garafă : vesela grădinăriţă îi călca pe urme cu o farfurie şi un ştergar în mîini. Era o fetişcană oacheşă şi nostimă de-o prăpădeai din ochi, de vreo şaisprezece sau cincisprezece ani, zveltă şi mlădie ca un plop tînăr. în chip de găteală, pusese cîteva fire proaspete de merişor în părul ei bogat şi lucitor, împletit cu o cordeluţă neagră.

— După ce-a aşternut ştergarul la un capăt al mesei şi a pus deasupra un blid cu nişte peşte sărat şi două bucăţi de pîine albă, zîmbind, ocheşica s-a strecurat pe uşă. Am petrecut-o din ochi pe fermecătoare, apoi m-am întors către gazdă :

— Ei, ce zici, cumetre, cinstim şi noi cîte un păhărel ?

— D-apoi cum, nici mai rămîne cuvînt, a întărit el aşezîndu-se pe bancă.

— Mi-am umplut păhărelul şi i-am turnat şi jupînului. Am mai cinstit un rînd, după care am început a-l ştirici :

— Pare-mi-se, jupîne, c-ai slujit sub drapel?

— D-apoi cum. Am slujit, fireşte.

— De aceea bag seama, vorbeşti ca pe apă ruseşte !

— — Na-ţi-o bună ! De, cînd am stat în cvartir şase ani în gubernia Vladimir, d-apoi cum n-aş fi învăţat ruseşte!

— Bietul om nu prinsese de veste că şăguisem : drept aceea i-am umplut iarăşi paharul.

— —< Dar ce, văd eu bine ori ai luptat şi cu franţuzul ?

— L-am întrebat aşa fiindcă îmi bătuse la ochi un galon albastru cusut pe manta.

— D-apoi cum, de ce n-aş fi luptat? s-a mirat el.

— Şi mulţi, bătu-i-ar focul, ai trecut prin baionetă?

— Nici unul.

— Cum aşa? am întrebat, nedumerit.

— Eram cu muzica militară.

— Şi mai vîrtos m-a prins atunci mirarea : nici mutra şi nici felul lui de a fi nu arătau de fel că aş fi avut în faţă un virtuos.

— Şi la ce cîntai ? l-am iscodit mai departe.

— La tobă, mi-a răspuns el cu acelaşi glas ca şi pînă atunci.
— „Cît de zgomotos e acest instrument, n-aş crede, parcă, să fi făcut mare scofală", mi-am zis în sinea mea, privindu-i dintr-o parte figura expresivă, de om cinstit, cum şedea aşa, pe bancă, adus din spate, bălă- bănindu-şi picioarele ca un copil. Socotisem (şi pe bună dreptate) că voi avea prilej să-l aud povestind cine ştie ce vitejii săvîrşite în toiul luptelor sau vreo ispravă înfăptuită de el, adică lucruri pe care nu le întîlneşti în nici o carte, nici chiar dacă deschizi „însemnările unui ofiţer rus"[1]. N-o nimerisem: din păcate omul fusese muzicant şi, pe deasupra, nu ştia să toarne minciuni. Cum însă mai păstram un licăr de ■ nădejde, l-am îmbiat din nou cu un ciocănel de rachiu, pe care l-a dat de duşcă bucuros. Şi în timp ce îşi

— ' „Scrisorile unui ofiţer rus" de F. N. Glinka (1786—1880) — în care autorul şi-a consemnat impresiile din Războiul pentru Apărarea Patriei din 1812 şi campania din Franţa (1813—1815) la care a luat parte (n. ed.).

— ştergea oftînd mustaţa cărunţită cu poala mantalei, l-am întrebat iarăşi, aşa într-o doară :

— Dar prin ţara nemţească sau în Franţa fost-ai cumva din întîmplare?

— Din întîmplare ?... D-apoi în Franţa am stat în cvartir doi ani.

— Şi cum vorbeai cu franţujii?

— Dee ! pe franţuzeşte, altminteri cum ? mi-a răspuns fără a şovăi cît de puţin.

— Că vezi, eu ştiu şi limba franţuzului, şi pe a neamţului o ştiu. încă din opt sute zece, cînd ne-am întors acasă din războiul cu turcii, m-a învăţat un ungur, fie-i ţărîna uşoară ! Ce .mai calea, valea, vorbesc orişice limbă, a rostit el cu ifos. Uite aşa, de pildă, şedeam noi în tabără lîngă zidurile Parisului. Erau toate neamurile acolo, şi prusaci, şi oameni de-ai chesarului neamţ, şi englezi, roşii ca racul, şi suedezi cu mantale albastre, ştie dumnezeu de unde s-or mai fi pripăşit şi ei pe acolo ! Pînă pe aproape de Paris nici n-au fost, nici că s-au pomenit, şi acolo numai ce au răsărit ca din pămînt. Şi unde mi ţi se preumblau încolo şi încoace prin tabără, sporovăind ei între ei pe limba lor. „De-acu, ziceau dînşii, ne-o ajuta milostivul şi om intra buluc în Paris, şi acolo, kamrad, machen wein şi ne-om ghiftui, kamrad, şi mamselchen lieber", şi tot ce-ţi pofteşte inima. Iar eu mă purtam printre ei şi-mi răsuceam mustaţa gîndind în sinea mea : „Prea se întrec cu lauda kamrazii, om trăi şi-om vedea, ce-o fi şi cum o fi pîn la urmă !" Dac-au mai trecut vreo două zile după aceea, şi numai ce ne pomenim că ne dau şi arme şi cîte toate, ne aşază în şir unii după alţii şi ne pun să mărşăluim prin tot Parisul ca la paradă, nu ne lasă răgaz nici cît să bem o cană cu apă; taman la vreo douăzeci de verste de Paris ne-au îngăduit să ne mai tragem oleacă suflarea. Mă dau atunci pe lîngă un ostaş de-al chesarului şi-i trag un ibrişin pe la nas, aşa, pe limba lui nemţească:

— — Ei, zic, kamrad, aferim, oraş ca Parisul mai rar, şi wein, şi mamselchen, zic, berechet.

— Iar el, de colo:

— Oh, der teufel! zice, arză-l focul să-l arză!

— Apoi dă, zic eu în graiul lui nemţesc, cine strică ? Ursu-n pădure, şi pielea pe gard...

— Fii bun şi lămureşte-mă şi pe mine ce deosebire este între limba franceză şi cea nemţească ? l-am ştiricit eu.

— Te miri ce şi mai nimic ! De-aceea, vezi, dacă ştie omul nemţeşte cumsecade, apoi o rupe el de ajuns de bine şi pe franţuzeşte, ce mi-i una, ce mi-i alta, a întărit moşul, răsucindu-şi mustăţile cărunte.

— În momentul acela perdeaua din ungher se dădu în lături, lăsînd să intre în odaie cu o luminare în mînă gospodina, pe care o zărisem în treacăt mai adinioarea în grădină. îmbrăcată îngrijit, ca o tîrgoveaţă, era o femeie mai coaptă, înaltă de stat, cu nişte ochi negri şi strălucitori, băgaţi în fundul capului şi cu o faţă simpatică pe care se citeau limpede gîndurile. Lăsînd pe masă luminarea, i-a aruncat o privire sfătosului cu care şedeam la taifas, apoi întorcîndunse către mine, a rostit în cel mai curat grai ucrainean:

— Nu vă potriviţi trăncălăului istuia, rogu-vă, că de-a fi pe a lui, nu v-ar da pas nici să vă hodiniţi. Ia, hai, moşnege, fă bine şi mai du-te la culcare, l-a luat ea cu zorul.

— Taeă-ţi pliscul, căpităneaso ! Tu... apoi, după cî- teva clipe s-a stropşit la ea mucalit: Bată-te cucul să te bată !

— Fără a crîcni măcar, femeia s-a mulţumit să se uite la el şi s-a strecurat îndărătul perdelei.

— E nevasta dumitale? l-am întrebat pe unchiaş.

— —• Chiar aşa, nevastă-mea, a dat el din cap.

— Şi de ce-i spui căpităneasă?

— Ia, mai şuguim şi noi oleacă... dar la dreptul vorbind, chiar e căpităneasă sadea. Şi încă nu aşa oareşicare, ci din garda împăratului, a mai adăugat parcă mai mult ca pentru sine, cu glasul scăzut şi învălmăşind vorbele» încît abia am putut desluşi ceva.

— Ardeam de curiozitate sa aflu ce fel era capităneasă şi încă din garda împăratului, însă moşneagul îşi proptise capul mustăcios în piept, atît de gînditor, încît orice întrebare în privinţa asta mi s-a părut fără rost, dacă nu chiar sfruntată. O bucată de vreme am rămas amîndoi tăcuţi, pînă ce femeia a ieşit iarăşi de după perdea, aducînd un castron cu ciorbă de plevuşcă de toată bunătatea, pe care l-a pus pe masă. M-am ospătat în lege, apoi, mulţumind gazdelor, m-am dus să mă odihnesc în harabaua mea. Multă vreme însă n-am putut să dau ochii în gene: cuvîntul acela „căpită- neasă" nu-mi dădea pace să dorm. De cîte ori nu mi se întîmplă — şi cred că nu numai mie, ci orişicui — să plăsmuiesc, pornind de la un cuvînt oarecare, o întreagă urzeală dramatică, nu mai puţin iscusit decît N. Kukolnik, care a dobîndit o adevărată faimă în acest gen fantezist. Tot aşa şi acum: drama „căpită- nesei" se şi împărţise în mintea mea în acte, scene, tablouri, şi n-ar fi lipsit mult să se încheie cu cea mai cutremurătoare catastrofă, dacă pleoapele făuritorului ei nu s-ar fi închis în cele din urmă şi n-aş fi adormit butuc.

— Tot timpul călătoriei de la Oriol pînă la ratoşul ăsta plin de pitoresc, mă trezeam în fiecare dimineaţă după ce căruţa se aşternea la drum. Ermolai, isteţ cum era, nu-mi tulbura niciodată somnul: nici n-ar fi avut, de altminteri, de ce să mă scoale. Doar îi dădusem în mînă pataşca de trei ruble încă de la Kromî, după ciorba cea costisitoare, aşa că avea el grijă acum să facă socotelile şi să plătească mâncarea şi băutura la fiecare popas, în vreme ce eu mă întorceam pe cealaltă parte ca să mă trezesc la mijloc de drum. Deschideam ochii în duruitul roţilor şi în legănatul molcom al ha- rabalei şi de multe ori aţipeam la loc, dezmeticindu-mă de-abia la următorul popas.

— După drama neterminată pe care o urzisem în jurul cuvîntului „căpităneasă", a doua zi cînd m-am trezit din somn, destul de tîrzior, spre marea mea mirare, n-am mai simţit nici legănatul căruţei, nici aerul proaspăt al dimineţii. în zadar am aţintit urechea: nu se auzea nici un zgomot în preajmă, nici hodorogeala roţilor, nici altceva.

— „Nu cumva, oare, vom fi trecut de destinație ? m-am întrebat eu. Dar nu, nu se poate ! Ar fi trebuit să fim acum la prietenul meu în împrejurimile Gluhovului, nu la han. E adevărat însă, că ieri am uitat să-i explic pe unde s-o ia şi gogomanul n-a avut măcar atîta minte să mă scoale din somn cînd am plecat de la han." Şi după ce am dezlegat cu atîta istețime enigma, am ațipit la loc : Ermolai însă, ghicindu-mi pesemne gîndurile, s-a apropiat de căruță, a prins a mă chema :

— Conaşule, conaşule !

— —■ Ce-i, Ermolai? am tresărit eu.

— Dormiți?

— Dorm, nu vezi ? i-am răspuns.

— E tîrziu, nu vă sculați?

— ■— Bine, mă scol. Da ce-i, ce s-a întîmplat?

— —- Nimic, slavă domnului, toate-s bune.

— Atunci ce vrei ? Ia de mănîncă şi gata !

— Ce mîncare, conaşule! Că n-avem nici cu ce plăti ce-am mîncat aseară ; s-au dus pe copcă toți gologanii, şi ai dumneavoastră, şi ai mei.

— Cum, nu ne-a mai rămas nimic?

— Nici o copeică !

— „Proastă treabă" mi-am zis.

— Dar caii-s mîncați? l-am întrebat mai apoi pe Ermolai.

— Sînt sătui, conaşule, că rîndaşul nu bănuieşte nimic, grijeşte să am de toate.

— —■ Bine. Mergi atunci şi spune să pună samovarul, că vin şi eu îndată.

— Şi Ermolai a plecat pe aci încolo.

— Într-o zi, la Tuia, mă aflam într-o circiumă, cînd m-am pomenit că vine la mine un om care se cam clătina pe picioare, zor nevoie să cumpăr de la el pe trei carboave o puşcă nu chiar nouă, dar nici prea veche. Ca să mă scap de el, i-am spus că nu-i dau mai mult ca o rublă. Omul a ieşit pe uşă fără să spună un cuvînt. A zăbovit cît a zăbovit pe afară, apoi a venit iar înăuntru să mă întrebe dacă mi-i a şăgui ori vorbesc cu dinadinsul. L-am încredinţat că spusesem vorbă cu temei. Omul a stat o toană în cumpănă, apoi s-a hotărît:

— Dacă treaba-i pe aşa, ia marfa şi scoate gologanii.

— I-am dat o rublă, iar puşca am pus-o pe masă, fără

— a o învrednici măcar cu o privire, ca pe un lucru ce ştiam că nu-mi poate fi de nici o trebuinţă. De unde să fi bănuit eu atunci că puşca asta, pe care o cumpărasem mai mult cu de-a sila decît de bunăvoie, avea să joace nn rol atît de însemnat precum era cel hărăzit de mine în împrejurarea de faţă ?

— Am coborît din ietăcelul meu ambulant şi m-am dus la fîntînă să mă spăl şi să mă dichisesc oleacă, după care am intrat în han. Samovarul mă aştepta pe masă, iar eăpităneasa din ajun freca de zor cu un ştergar curat o ceaşcă mare de 'faianţă pentru ceai. I-am dat bună dimineaţa, iar dînsa mi-a răspuns cu aceeaşi urare.

— Dar unde-i omul matale? am întrebat-o.

— A pornit cînd s-amijea de ziuă : avea o socoteală cu boierul de la care ținem orînda asta.

— Spune-mi, rogu-te, cum îl cheamă pe boier şi dacă stă departe de aci.

— D-apoi e rotmistru în retragere şi-l cheamă N.N., iar de stat, şade în marginea tîrgului.

— „Dar acesta e prietenul meu, singura mea nădejde", gîndii eu şi adresîndu-mă cîrciumăresei, o întrebai dacă crede că bărbatul ei se va întoarce curînd.

— Mai acuşica trebuie să pice şi el, de nu l-ar zăbovi cumva Victor Alexandriei, că mult n-are ce face acolo, cît să dea nişte gologani şi să capete o balercă de ho- rilcă. Dar dacă vi-a fi degrab-a pleca, nu-i nevoie să-l aşteptați, puteți răfui şi cu mine socoteala.

— „Tocmai aci e buba, că nu pot", mi-am zis în sinea mea, apoi cu glas tare:

— Aş vrea totuşi să mai dau ochii cu dînsul şi să punem ţara la ca'le. Trebuie să fie tare bun moşneagul, nu-i aşa?

— Pîinea lui dumnezeu, a rostit ea, aproape cu lacrimi în ochi.

— Ar fi păcat să nu vină pînă oi pleca eu. La drept vorbind, nu mă zoreşte nimeni. Poftim de ia şi matale o ceaşcă de ceai cu mine !

— Foarte mulţămesc, da noi am băut ceaiul din vreme, m-a refuzat dînsa, aplecînd uşor capul.

— Totul era plin de farmec la femeia asta simplă: glasul, gesturile ei aşezate şi pline de gingăşie, îmbrăcămintea ei atît de curată, încît părea scoasă atunci din cutie, începînd cu năframa de pe cap şi terminînd cu ghetele. în timp ce mă trudeam să scornesc ceva ca s-o fac să mai zăbovească, gazda a aşezat pe masă un ştergar împăturit şi s-a topit iarăşi îndărătul perdelei.

— Mi-am băut ceaiul şi am ieşit afară să-mi minunez inima cu priveliştea dimineţii primăvăratice, care, din păcate, însă, între timp se mistuise în neant, lăsînd în locul ei o caldă şi minunată amiază de aprilie. Am făcut înconjurul crîşmei şi m-am oprit iarăşi în dreptul îngrăditurii. Dincolo, după gard, cele două gospodine din ajun săpau de zor pămîntul pentru straturi. M-am dat în vorbă cu cea mai în vîrstă, întrebînd-o :

— E fata dumitale ?

— Da ! mi-a răspuns ea, cu gura pe jumătate.

— Şi cum o cheamă ?

— Elena.

— Elena, m-am adresat fetei, ia spune, ştii să cînţi din armonică ?

— Nu, nu ştiu, a îngăimat ea, fîstîcindu-se.

— Şi n-ai vrea să te învăţ ?

— Da unde găsiţi o armonică ?

— Asta nu-i treaba ta. Mie să-mi spui numai dacă vrei ori ba ?

— Vreau, cum de nu, a mărturisit ea, îmbujorîndu-se. 368

— Am scos muzicuţa şi i-am arătat cum să cînte din ea. Eleva şi-a dovedit de la bun început iscusinţa, spre marea bucurie a maică-si.

— Atîta suflet puneam cu toţii pentru muzicuţă, încît nici n-am prins de veste cînd a picat hangiul acasă, căci ne-am trezit deodată cu el strigîndu-ne:

— Frumos vă şede ! Oamenii sînt la slujbă, că-i sîm- băta mare, şi dumnealor, ian vezi-i numai de ce le arde!

— Apropiindu-se apoi de mine, mi-a luat din mînă armonica şi după ce a tot sucit-o şi a învîrtit-o, a spus:

— Straşnică şmichirie! De unde aţi cumpărat-o ?

— De la Oriol, i-am răspuns.

— A fi tare scumpă? a mai întrebat el, înapoin- du-mi-o.

— Am dat pe ea o carboavă.

— Hm... Ia cîntă-ne ceva, Aleono !

— Am dat armonica fetei, care a început a prefira cîteva acorduri. Zîmbind pe sub mustață, bătrînul s-a întors către mine să mă întrebe:

— N-a fi cumva de vînzare muzicuța asta?

— N-o am de vînzare, dar dacă Elena râvneşte s-o aibă, atunci i-o dăruiesc. Iar matale, moşnege, dacă ți-a fi de cumpărat ceva de la mine, ia puşca asta.

— Unchieşul stătea în cumpene, în timp ce eu îi dădeam zor:

— E o puşcă de soi, din armurăriile de la Tuia.

— Da ce nevoie mi-a prinde mie puşca asta, fie ea de Tuia, cum ziceți, dacă nici nu ştiu să umblu cu ea ?

— L-am tras de o parte şi i-am arătat cum şi ce fel stăteau lucrurile. Omul m-a ascultat, a zîmbi't pe sub musteață, apoi a izbucnit deodată vesel :

— Aleono ! A noast.ră-i muzicuța! Ia^o de-o du în casă !

— Luați aminte însă, am insistat eu, armonica-i de dăruială, nu de vînzare.

— Bine, bine, mi-a tăiat vorba bătrînul, care era în toane bune. Aveți bunătate, rogu-vă, şi poftiți înăuntru. Haideți şi voi, cobăitelor, gospodinele moşului! s-a întors, apoi, către femei să le poftească.

— Femeile au lăsat baltă tocinea'la straturilor şi am pornit cu toții spre casă. în frunte păşea țanțoş gospodarul. De astă dată nu mai purta ca în ajun mantaua cazonă, ci o cazacă subțire, peste care se încinsese cu un brîu roşu şi avea în cap o cuşmă neagră țuguiată. Aşa încotlit, aducea mai curînd cu un tîrgoveț ucrainean de pe vremuri sau cu vreun cazac mai înstărit.

— în treacăt i-am spus lui Ermolai să înhame caii; intrînd apoi înăuntru, l-am întrebat pe hangiu dacă-l găsise acasă pe Victor Alexandrovici. Mi-a răspuns, ca şi cum s-ar fi aşteptat la această întrebare, că-l găsesc într-adevăr acasă, dar că boierul era pe picior de plecare : se ducea să-şi petreacă sărbătorile în vecini.

— Aşa-i cînd omul e singur cuc, a rostit el în încheiere, nu-i ticneşte nici sărbătoarea. Toate-s rumenite, toate-s coapte, masa-i încărcată cu tot felul de bunătăţi, dar ce folos dacă n-are cu cine se înfrupta din ele? Dar dumneavoastră, boierule, sînteţi însurat, ori ba? m-a întrebat unchieşul.

— I-am răspuns că nu.

— însuraţi-vă, boierule, să vă faceţi rîndul, neapărat, altminteri o să vă cînte grierii în vatră, de-o fi să rămîneţi la bătrîneţe, aşa, huhurez.

—

—

— tească muzicuța, ceea ce, bineînțeles am refuzat. Și ori- cît m-au poftit și el și nevastă-sa și au stăruit să beau ceva și să iau o gustare înainte de a porni la drum, spunîndu-mi că dumnezeu iartă călătorului și cîte și mai cîte, am ținut piept pînă la urmă acestor stăruințe și după ce mi-am luat rămas bun de ,1a dînșii, ca de la niște vechi cunoscuți, am pornit în căutarea gospodăriei lui Victor Alexandrovici.

— Cam la vreo două verste înainte de a intra în Glu- hov, pe mîna stingă a drumului mare se vede mijind departe, departe umbra unui crîng de mesteceni, spre care șerpuiește un șleau îngust. Apucînd șleaul acela, am ajuns chiar la hutorul lui Victor Alexandrovici.

— Cătunul sau hutorul cu pricina stătea ascuns în spatele crîngulețului, ca după o perdea sărăcuță. În timp ce ne apropiam de sihlă, de la o vreme mi-a venit un zvon nedeslușit, ca un freamăt ce creștea mereu cu cît se scurta drumul. Puțin mai apoi m-am lămurit că vuietul acela venea de la o cădere de apă. Și într-adevăr, urechea mea nu se înșelase: printre trunchiurile albicioase ale copacilor se întrezăreau scăpărînd niște șipote. Cînd am ieșit în sfîrșit din mestecăniș, mi s-a arătat în fața ochilor un iaz mare cu stăvilar, pe jumătate ascuns de răchițile bătrîne și uriașe. Pe malul celălalt, se zăreau printre copaci, chiar la marginea apei, niște căscioare albe ce se oglindeau în unde. Din mijlocul căsuțelor de țară se înălța, străjuit de un ulm falnic, rămuros, așa-zisul conac — o casă din lut, văruită, cu patru ferestre, cu acoperiș de paie înnegrite de vreme și un cuib de barză sau cocostîrc în vîrf. în spatele ei, pe o costișă, se desfășura livada împresurată de mesteceni bătrîni. Sus pe creastă se contura pe cerul albastru o moară de vînt cu șase aripi, în stînga căreia, chiar la poalele dealului, hăt departe, în zare, abia se deslușea, învăluit într-o pîclă viorie, orașul.

— De-a lungul stăvilarului, printre sălcii, se plimba tacticos, îmbrăcat cu o haină îmblănită cu miel și cu o

căciulă neagră, tot de miel în cap, stăpînul acestei sfielnice privelişti. Dînd cu ochii de harabaua care

— 24*

—

— ieşea tocmai din pădurice, omul se opri locului şi pu- nînd mina streaşină la ochi, să şi-i ferească de bătaia soarelui, privi echipajul meu atît de puţin arătos.

— — Victor Alexandrovici! l-am strigat eu, fără a scoate capul din cuşcă.

— El şi-a încordat şi mai tare privirea.

— Ce mai faci, Victor Alexandrovici, sănătos, voinic ? I-am întrebat iarăşi în gura mare, fără să-mi arăt încă obrazul.

— Care dracu tot cîrîie acolo şi nu vrea să iasă la lumina zilei? s-a burzuluit el, oarecum înciudat.

— Nu-i nici un drac, Victor Alexandrovici, sînt eu, i-am răspuns în cele din urmă, coborînd din căruţă.

— Păi de ce nu spui aşa, frăţioare! Nu să mă strigi, aşa de-a ascunselea, m-a mustrat el, după care ne-am strîns în braţe şi ne-am sărutat.

— Ei, bravos ! a început el să mă laude. Halal cazac ! Să trăieşti! Să trăieşti! Şi eu care te bănuiam că vrei să mă legi la gard. Tocmai mă gîndeam să mă duc în ia-sară la Semion Maximovici să facem învierea împreună, eînd iacătă c-ai sosit. Să trăieşti şi să fii sănătos ; barem acum nu mai trebuie să umblu după frac.

— Şi ce mai faci, cum merge treaba, Victor Alexandrovici ?
— Cum să meargă? Iaca, de mai bine de o săptă- mînă am deschis stăvilarul, şi de atunci mă tot ,plimb într-una zi şi noapte pe iezătură, ca un zăvod în lanţ. De unde o fi venind

atîta puhoi de apă ? Tot curge mereu, de crezi că n-o să se mai isprăvească niciodată, mi s-a plîns el, apoi luîndu-mă la braț, m-a poftit: Ei, şi acum haidem în casă. Dumneata, amice, a adăugat, Intorcîndu-se către Ermolai, du-te degrab' la grajd şi caută-l pe vizitiul Artiom, o să aibă el grijă să-ți dea tot ce ți-a fi de trebuință.

— Casa boierească nu se deosebea de celelalte din jur nici pe dinafară şi nici pe dinăuntru, atîta doar că era mai răsărită, după cum stăpînul însuşi, cinstit vorbind, nici dînsul nu se deosebea prea mult de oamenii săi, decît prin aceea că purta îndeobşte o rubaşcă de mătase roşie şi nişte şalvari negri de catifea, iar sărbătoarea îşi punea fracul şi 'se ducea la masă la vecinul cel simandicos, atîta tot. Urmase, ce-i drept, liceul din Nejin cam într-o vreme cu marele nostru Gogol; mai apoi însă, intrase în armată la husari, unde se dovedise atît ide sîrguincios, încît nu se mai alesese nimic din educația ce-o căpătase. Se împlineau acum cinci ani de cînd ieşise din armată, dar nici în ziua de azi n-ar fi pregetat cîtuşi de puțin să facă iarăşi pe husarul la vreme cu prilej; se plîngea doar că-l mai lăsaseră puterile. Şi de ce credeți? Pentru că SI apuca durerea de cap de cîte ori bea un pahar mai mult. Eu însă cred mai degrabă din pricină că nu se dedase cu băutura. Cînta la bandură de parcă asta i-ar fi fost meseria şi-n ceasurile de răgaz ticluia romanțe ucrainene pline de simțire, din care una, după cîte ştiu, a fost pusă pe note de cunoscutul nostru compozitor Glinka. Şi cum ținea cu tot dinadinsul să-şi păstreze personalitatea în scris, nu mai punea mina pe nici o carte în afară de fabulele lui Phaedrus[1], traduse de vestitul Barkov[2], şi de „Țarul sau Novgorodul izbăvit" a lui Heraskov[1],

---

1Heraskov M. M (1733—1807) — scriitor rus. reprezentant al clasicismului (n. ed.).

pe care o frunzărea cînd şi cînd. într-un cuvînt, se păzea cu străşnicie de orice influenţă în literatură. Şi pentru ca portretul să fie desăvîrşit, trebuie să mai spun că, deşi trăia atît de stingher pe aceşti coclauri, unde s-ar fi putut îndeletnici în toată libertatea cu vînătoarea, nici nu voia să audă de aşa ceva, şi ca un neîmpăcat duşman ce era al vînătorilor, nu-i mai scotea din eîrno- sitori şi hingheri.

— ■ Phaedrus (sec. I î.e.n.) primul fabulist roman (n. ed.).
2 Barkov I. S. (1731—1768) — traducătorul fabulelor lui Phaedrus şi al satirelor lui Horatiu. Faima i se trăgea Insă nu de la aceste traduceri, ci de la versurile pornografice cu care se îndeletnicea (n. red.

— Prietenul meu nu se putea spune că era un om prea manierat şi nici prea chipeş de felul lui, însă faţa lui smeadă şi ciupită de vărsat era atît de deschisă şi plină de voioşie, încît ţi-era mai mare dragul s-o priveşti, mai ales atunci cînd povestea vreo snoavă ucraineană sau cînd imita pe vreunul din vecinii săi, lucru pe care-l făcea ou mult meşteşug, avînd o mimică nespus de expresivă.

— Nu era un om chiar în floarea tinereţii, dar nici ceea ce se cheamă un flăcău tomnatic, deşi nu mai avea chiar aşa mult pînă acolo. Se obişnuise atît de mult să trăiască singur cuc, încît nici prin gînd nu-mi trecea c-ar putea să se însoare. Avea el felul lui de a privi, cam chiorîş, adicătelea, ea să vorbim pe şleau, educaţia pe care o primeau îndeobşte fetele din ziua de azi şi mai cu osebire vecinele sale, şi ţinînd seama de concepţia lui cu totul personală despre lucruri, era greu de crezut că avea să facă vreodată casă cu cineva. Şi totuşi, aşa s-a întâmplat: n-a trecut nici un an de la întâlnirea noastră şi omul s-a însurat, procedînd ca şi în literatură, într-un mod cu totul personal.

— Trebuie să mai spun, de asemeni, că se purta bine cu oamenii lui, într-adevăr părinteşte: nu lua mai mult de la ei decît ca să trăiască, nu avea nici un fel de toane costisitoare, şi îndeobşte nu cheltuia decît foarte puţin, vrednic fiind a sluji ca exemplu în această privinţă.

— Bunicuţo! a strigat stăpînul, intrînd în casă.

— La chemarea lui s-a înfăţişat îndată o bătrînică îngrijit şi curat îmbrăcată în straie ţărăneşti.

— Adu samovarul, ceaiul şi ce mai trebuie... ai înţeles ?

— Băbuţa s-a mulţumit să dea din cap în semn c-a priceput şi s-a strecurat pe uşă.

— Ce om de treabă eşti tu, nici n-am cuvinte să-ţi spun! m-a lăudat el, îmbrăţişîndu-rnă şi m-a silit să mă aşez pe un fel de laviţă de stejar. Mai rar, în zilele noastre, om ea tine, cu luminarea să-l cauţi şi nu-i dai de urmă. Cine mai înţelege să-şi respecte cuvîntul? Ar fi o minune să mai găseşti asemenea fenomen!

— I-am strîns mîna fără să spun nimic şi am dat din cap. în timp ce noi schimbam aceste politeţuri, samovarul de pe masă a început să fiarbă : grijulie, bătrînica a şters paharele, iar gazda, lăsîndu-mă în pace, s-a apucat să destupe o sticlă pe a cărei etichetă scria cu litere gotice roşii „c***ognac".***

— îmi pare rău că n-ai mai apucat aici batalionul de carabinieri, a spus el, punînd pe masă sticla desfundată, nu-i nici o săptămînă de cînd a plecat. Să fi văzut ce mîndreţe de băieţi. Mai toţi erau suedezi. Nişte oameni extraordinari — binecrescuţi, trecuţi prin şcoli: nu mai spun că la chefuri sau la joc de cărţi nu se lăsau mai prejos decît husarii noştri, mai ales porucicul Strem, care, într-adevăr, te irog să mă crezi, e un geniu!

— în timp ce se întrecea cu laudele aduse porucicului Strem şi companiei sale, bunicuţa ne-a umplut paharele cu ceai, după care ne-am aşezat la masă. După primul pahar de ceai, Victor Alexandrovici s-a întors către mine să mă îmbie:

— Ei, să te aud acum, ia povestește-mi cum ai călătorit. Te știu că ai o privire ascuțită și nu se poate să nu fi observat o mulțime de lucruri interesante !

— Cel mai interesant lucru, am început eu, din cîte am întîlnit în drum — e ratoșul de lîngă Esman și mai cu seamă, jupînul, arendașul dumitale.

— Cine, Iakim Tuman? L-ai cunoscut, va să zică?

— Am mas astă noapte la el, și unde mai pui că pe datorie!

— Cum așa, pe datorie?

— La care i-am destăinuit tărășenia cu banii mei de drum.

— Rău! a rostit el cu gîndul aiurea, apoi a rămas tăcut cîteva clipe.

— Știi, m-a întrebat în cele din urmă, că moșneagul ăsta Iakim Tuman, așa șontorog cum îl vezi, e un om de toată isprava și pe deasupra și foarte original, hohol în toată puterea cuvîntului. Ți-a spus cumva cum l-a cunoscut pe Blucher[1] sau cum au intrat în Paris?

---

1 Blucher Gebhard (1742—1819) — comandantul suprem al armatelor prusace în campaniile împotriva lui Napoleon

— Despre Paris mi-a povestit, însă de Blucher n-a pomenit nimic !

— Cum se poate ? Probabil că nu l-a lăsat nevastă-sa, nu-i aşa?

— I-am arătat că, într-adevăr, ehiar aşa se întîmplase.

— Şi nu i-a spus, cumva, căpităneasă?

— întocmai.

— Vezi ce bine îmi cunosc eu hangiul sau, cum îi zici dumneata, arendaşul. Ei, află că aşa cum îl vezi, din topor, are un suflet de o rară gingăşie, un suflet ales! Nevastă-sa, pe care, mucalit cum e, a poreclit-o căpităneasa, e copilul lui de suflet de cînd era în faşă. Am să-ți povestesc altă dată mai pe îndelete toată istoria asta. A fost în acelaşi regiment cu taică-meu, şi bietul tata, dumnezeu să-l ierte, de cîte ori îşi aducea aminte de pățaniile lui, îi dădeau lacrimile. Mai bine însă să-ți dau să citeşti manuscrisul: am aşternut toate astea pe hîrtie, cuvînt cu cuvînt, aşa cum mi le-a împărtăşit răposatul: să ştii că n-am născocit nimic, e numai adevărul curat. Mă bizuiam la început c-am să-l public cîndva, pe urmă m-am răzgîndit. Mai şitii, păcatul, s-ar putea să-i căşuneze cuiva, unui de pildă ca baronul Brambeus[1] să mă ia peste picior sau pur şi simplu să spună că toată istoria asta e parascovenie ticluită de la un cap

---

Bonaparte (n. ed.).
1 Baronul Brambeus — pseudonimul lui O. S. Senkovski (1800— 1858)

Ia celălalt; decît aşa, mai bine m-ar înjunghia cineva cu cuţitul. Dumneata dacă socoteşti cu cale, eşti slobod s-o tipăreşti, însă numai sub numele dumitale, eu nu vreau să ies în nici un fel în vileag. Chiar mîine, să ştii, am s-o caut, trebuie să fie pe undeva, nu-mi amintesc unde, dar lasă c-o întreb eu pe bunicuţa: dînsa le gospodăreşte pe toate. Ia spune, ai văzut-o cumva şi pe fată ? m-a mai întrebat zîmbind.

— Am văzut-o.

— Ei, ce zici, nu-i aşa că-i frumoasă de pică?

— E foarte frumoasă, într-adevăr, şi nu seamănă de loc a ţărancă, deşi, judecind după port, aşa pare a fi.

— —■ Auzi, ţărancă! Hm... crăiasă din poveste, nu ţărancă ! Ei, ee-ai zice, m-a iscodit el, uitîndu-se drept în ochii mei, dacă un om de obrazul meu, de pildă, i-ar da numele său?

— De ce nu, i-am răspuns, dacă este în toate aşa desăvîrşită pe cît o arată înfăţişarea !

— Nici vorbă că în toate, a rostit el încîntat. Nici nu ştii ce bine îmi pare că am găsit şi eu în sfirşit un om care să aibă aceleaşi vederi ca şi mine în privinţa adevăratei vieţi de familie, o viaţă care să nu fie de fel îngrădită, fiindcă oriunde te-ai duce nu auzi vorbin- du-se decît de ceea ce se cuvine şi ce

---

orientalist şi scriitor reacţionar, redactorul revistei „Biblioteka dlia cilenia- (n. ed.).

nu se cuvine să faci şi toată viața e întemeiată astfel pe ipocrizie, adică pe conveniențe. Să mă lase ân pace cu conveniențele lor! a încheiat el, isprăvind de băut paharul cu ceai.

— —• Un singur lucru mi s-a părut curios la ea, am adăugat eu.

— Ce anume?

— E atît de naivă, ca şi cum n-ar fi trăit toată viața la han. De pildă, n-a ştiut pînă azi ce-i aceea o muzicuță, e ca o sălbatică !

— —■ Uite, vezi, tocmai asta .îmi place la ea! Şi cum de-a ajuns să facă asemenea extraordinară descoperire? Nu cumva cu ajutorul dumitale?

— Ai ghicit. I-am dăruit o muzicuță.

— S-a uitat la mine închiondurat, apoi, răsucindu-şi mustățile, a început a bombăni:

— Vă mînă dracu pe drumuri cu muzicuțele voastre, ca să stricați nişte oameni de ispravă. Ei, spuneHmi, rogu-te, bine-i şade unei crăiese ca ea cu păcătoasa ceea de muzicuță? Fireşte că nu poate să-i şadă decît prost. E ca şi cum ai pune un durduman de muiere din

— Oriol să cînte la clavecinul lui Lihtental. Chiar azi am să i-o iau şi am s-o pun pe foc ! Bunicuța ! a chemat apoi cu glas tare.

— Şi îndată bătrînica s-a înfățişat.

— Trimite-i pe Maxim la crîşmă, după muzicuță... Ba nu, stai, nu mai e nevoie. Mă duc chiar eu.

— Zis şi făcut: şi-a luat căciula, şi cînd să plece, i-a dat în grijă bătrînei:

— Bunicuţo ! Vezi pe unde or fi hîrtiile cele albastre şi dă-i-le dumnealui, ştii alea pe care i le-am citit mai zilele trecute lui Ilia Karpovici?

— Ştiu, cum să nu, a glăsuit băbuşca. Bine că mi-aţi spus, tocmai eram să le iau să aprind focul cu ele.

— Nu făceai rău. Acu dă-i-de dumnealui, dacă n-ai apucat încă să Ie dai pe foc. La revedere! s-a întors apoi către mine şi a ieşit trîntind cam tăricel uşa!

— Nu prea eram în apele mele, dimpotrivă, mă simţeam cît se poate de prost: la un moment dat chiar mi-a abătut să-l chem ¡pe Ermolai să-i spun să înhame căruţa, dar pînă la urmă m-am răzgîndit: cum nu aveam bani de drum, vrînd nevrînd a trebuit să-mi calc pe inimă şi să trec peste ieşirea atît de curioasă şi de grobiană a gazdei mele, zicîndu-mi pe de altă parte, ca să-mi găsesc şi eu o justificare, că adeseori în viaţă sîntem nevoiţi să nesocotim ieşiri mult mai grave, şi nu numai în timpul serviciului, dar şi alteori, de pildă atunci cînd, aşa cum se spune, sîntem strînşi cu uşa, ba chiar cînd nu mai e vorba de nici o uşă.

— în timp ce frămîntam în minte aceste generoase gîn- duri, băbuţa a venit din nou şi mi-a pus în faţă un sul destul de gros de hîrtie albastră, legat cu o panglică trandafirie, şi fără a scoate o vorbă, a început să strîngă paharele de pe masă.

— Mi-am aprins un trabuc (pe vremea aceea mai fumam încă ţigări de foi), am deznodat panglica şi m-am aşezat pe o laviţă lîngă masă: m-am ferit înadins să mă lungesc sau să stau mai comod, de teamă să nu fac cumva vreo gafă şi să nu mă găsească autorul dormind în mînă cu modestul său manuscris deschis la prima pagină.

— Am început deci să citesc lucrarea ce purta următorul titlu:

— CAPITANEASA SAU SOLDATUL INIMOS

Povestirea unui martor ocular

— După ce au dăruit pace Europei, trupele noastre au purces înapoi spre țară: printre ele se afla şi viteazul nostru regiment de infanterie N. Aghiotantul regimentului era un şmecher şi jumătate. Aşa, de pildă, în timp ce noi ceilalți cheltuiam tot ce aveam cu nemțoaicele şi franțuzoaicele, ba cîte unul căruia i se aprinsese căl- cîiele mai cerea şi binecuvîntarea celor de acasă, el tăcea chitic şi punea ban peste ban, ca să cumpere tot felul de bagateluri, cum le ziceam noi pe atunci, pasămite, însă, aceste bagateluri erau numai rarități, adică aur şi diamante.

— Printre alte rarități, aghiotantul adusese în țară şi un lacheu francez, sau, cum îi mai zicea el, un paj. N-are a face, lacheu ori paj, tot aia e. Vorba-i că pajul cu pricina era un băiat de toată frumusețea şi ruşinos ca o fată mare. îl chema Alfred sau Albert, parcă aşa-i spunea stăpînu^său, nu mai țin minte, atîta ştiu numai că trompeții de la noi din regiment îl botezaseră Vo- lodka, iar după ei se luaseră şi ceilalți, adică noi, ofițe- rimea şi-i ziceam tot Volodka: un nume de-al tău, rusesc, parcă sună altfel şi ți-e mai drag, nu-i aşa? mai ales după ce-ai lipsit vreo doi, trei ani de acasă. Nu ştiu dacă o să-mi dați crezămînt, dar îndată ce-am pus din nou piciorul pe pămîntul Rusiei, primul han ce mi-a ieşit în cale, cît era el de murdar, mi s-a părut mai grozav decît cel mai bun hotel franțuzesc. O fi poate o prejudecată, nu zic nu, depinde însă de punctul de vedere al fiecăruia: în ce mă priveşte, e o prejudecată care îşi are farmecul ei. Aghiotantul nostru trăia ca orişicare zgîrie-brînză, ținînd adică uşa ferecată: rareori s-a întîmplat să-i intre cineva în casă, şi numai dacă avea treabă cu el şi dacă era vorba de ceva important, aşa că prea puțină lume ştia cum şi ce fel îşi ducea viața. Se zvonise totuşi că dimineața la ceai şi seara şedea întotdeauna cu Volodka la masă (la prînz mînca în fiecare zi la comandantul regimentului), dar nu se putea pune (temei pe asemenea vorbe. Singurul om care se ducea zilnic acasă la el era

tamburul major, şi nu pentru că s-ar fi simţit îndatorat, cît mai ales pentru Volodka.

— Tamburul era hohol de al nostru, un om destul de original, oum nu mi-a fost dat să văd altul. De pildă credea cu tot dinadinsul că nu e om în tot regimentul, nici chiar în tot corpul de armată care să ştie mai bine ca el franceza şi germana, iar dacă-l întreba cineva ce deosebire este între aceste două limbi, nu lipsea să răspundă cu mutra cea mai serioasă din lume:

— — Te miri ce şi mai nimic! Dacă ştii franţuzeşte, apoi o rupi destul de bine şi pe nemţeşte.

— Şi ce credeţi că-i trăsnise prin minte tamburului în timpul campaniei? Să-l înveţe pe Volodka limba rusă, cînd el ştia ruseşte tot atîta cît ştie un sătean de prin părţile noastre, care fin viaţa lui n-a văzut vreo barbă de rus. E drept că stătuse în cvartir şase ani încheiaţi în gubernia Vladimir, dar degeaba ; pînă la urmă rămăsese tot hohol get-beget. Dacă Volodka şi-ar fi pus cu tot dinadinsul în gînd să deprindă limba de la dînsul, ar fi păţit-o întocmai ca englezul căruia i se năzărise cîndva să înveţe ruseşte şi care, spre a-şi ajunge mai degrabă scopul, se statornicise pe tot timpul verii la ţară, luînd înţelegere ca popa din sat să-i dea lecţii, în aşa fel ca pînă-n pragul iernii să poată vorbi ca pe apă în cel mai curat grai rusesc. Popa se apucase de treabă şi-l învăţase — ce credeţi? — limba duhovnicească. Englezul se înapoiase iarna în capitală şi se folosise de cel dinţii prilej ca să lanseze într-un salon la modă un ***bon-mot***[1] în cel mai curat grai duhovnicesc.

— Vorbă de duh (Jr.) (n. t.J.

— Cucoanele se tăvăliseră de rîs, spre marea mirare a englezului, care se aşteptase la cu totul alt efect în urma acelui ***bon-mot:*** bietul om schimba feţe, feţe şi nu se putea dumiri ce să fie asita: abia mai tîrziu i s-a explicat.

— La fel ar fi păţit-o desigur şi Volodka, micul nostru francez. Lucrurile însă au luat cu totul altă întorsătură, şi să vedeţi cum. În timpul campaniei, cît era de pîclişit şi

morocănos tamburul, puiul de franţuz se lipise de el ca un copil de maică-sa. Multe minuni se mai întîmplă pe lume. Tuman — aşa fusese poreclit tamburul major, şi tot aşa o să-i spunem şi noi de aci înainte — nu avea nimic în el din firea unui francez, şi totuşi, iată că un fluşturatic de franţuz prinsese drag de el, şi cum încă! — de parcă i-ar fi fost rudă de sînge ! Există câteodată în noi ceva tainic, nevăzut ce caută parcă să ne deschidă ochii asupra nenorocirilor viitoare: cum însă rareori sîntem lîn stare să desluşim aceste mute prevestiri, mai totdeauna ni-i dat să suferim. La fel şi cu franţuzul: se vede că îngerul său păzitor îl îndemnase să se ataşeze de omul acela simplu, din topor, în inima căruia, parcă, nu sălăşluia nici un simţămînt mai înalt: şi iată că pînă la urmă se adeverise că ne înşelasem cu toţii în privinţa lui şi că micul franţuz avusese dreptate.

— Volodka, sau puiul de franţuz, cum ziceam, era un băieţaş cuminte,.ba chiar din caile afară de sfios cu toată lumea, numai cu Tuman nu. În schimb ou el îşi făcea de cap întocmai — poate ,că aţi avut prilejul să vedeţi aşa ceva — ea un pisoi ce vrea să se hîrjonească cu un motan bătrîn: oricîte giumbuşlucuri ar face pisi- cuţul, motanul se mulţumeşte doar să mijească ochii. Aşa şi Tuman: oricum l-ar fi sucit şi l-ar fi învîrtit Volodka, se mulţumea să-l privească zîmbind pe sub mustaţă. Numai cînd se întîmplă să-l scoată din răbdări cu năzdrăvăniile lui sau dacă nu-i dădea pace să se odihnească după instrucţie şi să pîcîie din lulea, toboşarul se întorcea pe partea cealaltă, boscorodind printre dinţi:

— Du-te drr...

— Dar nu mai apuca să suduie pînă la capăt; luîndu-şi seama, omul se închina:

— Doamne, iartă gura asta păcătoasă, se căia el, biet copilaş orfan printre străini, şi eu să-l purchidesc cu vorbe de ocară.

— Şi cît ar fi fost de obosit atunci, se scula şi, cum, necum, din pămînt, din piatră seacă, trebuia să dibuie pe undeva nişte brînză de vaci, să-i facă lui Volodka

colțunași, doar, doar o drege astfel greșeala ce-o săvîr- șise fă̆ță de băiat.

— Aghiotantul, deși nu arăta nimic, în sinea lui era în- cîntat de prieteșugul ce se înfiripase între ei. Cred și eu! Ce era Volodka deciît un copil, și pe deasupra ră tăcit în mijlocul unor oameni străini? Mult îi trebuia parcă să alunece în greșeală ? La vîrsta asta totul se prinde la fel de ușor, răul ca și binele, iar aghiotantul era pe deplin încredințat că de la Tuman n-avea nimic rău de învățat, tamburul fiind cunoscut în tot regimentul ,ca un om de nădejde și cinstit cum rar întîlnești. Că era ursuz — ce-are a face! Vezi pe cîte unul că ți se uită duios în ochi și cînd nici nu gîndești îți înfige colții.

— După ce am pășit pe pămîntul iubitei noastre patrii, ne-am oprit în cantonament pentru toată iarna. Volodka era din ce în ce mai galeș și, lucru ciudat, par,că se schimbase nu știu cum la față. Dar și mai ciudat era, faptul că de la o vreme nu se mai îndura să lepede de pe el pelerina largă pe care o purta toată ziua, ba chiar și noaptea dormea cu ea. Acum nu se mai hîrjonea ca un pisoi cu morocănosul cel de prieten, ci adeseori se ghemuia la pieptul lui, udîndu-i vestonul cu lacrimi. Tuman nu știa cum să-l mai răsfețe și ce să facă să-l mai înveselească puțin, însă toată osteneala lui aproape că nu era de nici un folos. La început am crezut cu toții că-l apucase pesemne dorul de țară — ce putea fi altceva? — și c-o să-i treacă și asta cu timpul, ca să vedem pînă la urmă că nu era de loc așa. Aghiotantul plecase în concediu, să-și vadă părinții, iar pe Volodka

— îl lăsase în gazdă la un evreu din tîrgușor, dîndu-l în grija toboșarului. Am fost peste măsură de mirați aflînd acest-lucru. De ce oare n-o fi luat și băiatul cu el? Oricum, i s-ar mai fi risipit gîndurile negre. „Ți-ai și găsit cine s-o facă, ne gîndeam noi, un zgîrie-brînză ca el!"

— Nu știu de ce, dar toți eram ou ochii asupra micului franțuz, și mai cu seamă eu. Avea în el ceva simpatic,

îmbietor. De cînd rămăsese fără stăpîn şi nu se mai arăta de fel prin tîrg, simţeam că-mi lipseşte ceva şi de câte ori se întîmpla să-l întîlnesc pe Tuman, nu uitam să-l întreb ce mai face băiatul. Şi de fiecare dată toboşarul îmi răspundea că bietul Volodka tot galeş era, ca de la o vreme să-mi spună că băiatul căzuse la pat. De cîte ori nu mă bătea gîndul să trec pe la el, să stăm împreună de vorbă despre Paris, căruia îi ducea dorul; cine ştie, poate că s-ar fi simţit mai bine atunci, dar ce te faci cu păcătoasele cele de ifose? Cum, adicătele, eu, ditai ofiţerul, să mă duc în vizită la un lacheu, căci oricît ar fi fost el de francez, se chema că tot lacheu era! O, educaţie! Pe cutare grangur, fie el ticălosul ticăloşilor, îl salutăm cu plecăciune pe stradă, îl primim în casă cu zîmbetul cel mai amabil cu putinţă, îl poftim să şadă şi-fl punem în fruntea mesei, înconjurat de întreaga familie, fără să ne fie teamă că suflarea înveninată a oaspetelui s-ar putea să ne ofilească odraslele. Iar cînd ne întîlnim pe stradă cu cîte un om simplu, de rînd, care prin devotamentul său şi cu inima lui cinstită ne va fi fost şi nouă poate de ajutor, nici măcar nu-l învrednicim cu o privire, iar dacă se întîmplă să ne uităm cumva la el, abia catadicsim să-i aruncăm o privire ; decît aşa mai bine nici nu l-am fi băgat în seamă. Şi asta se mai cheamă omenie! Curată nemernicie! Sîntem mai răi decît brahmaniicare, cel puţin, chiar de ar fi să crape de sete, n-ar cere în ruptul capului un strop de apă de la un paria[1], ea nu cumva să-i ră- mînă îndatoraţi. Pe $înd noi?... Acesta însă e un subieat despre care s-au scris tomuri întregi, aşa că-i mai bine

---

1 Brahmani — sacerdoţi brahmanismului, care, o dată cu formarea castelor în orînduirea feudală a Indiei, şi-au

să renunțăm, pentru că nu știu ce aș avea nou de spus în privința asta, iar pe de altă parte, e un lucru îndeobște constatat că moraliștii cei mai riguroși în teorie nu sînt tot așa și în practică — mă gîndesc îndeosebi la filantropi și la moraliștii consacrați. Și ca să nu ajung cumva și eu ca ei, mă voi întoarce la micul franțuz Volodia.

— Trecuseră două luni de cînd plecase aghiotantul, și cum nu avea nici un fel 'de rubedenie sau prieteni în regiment, nu mai știam nimic de soarta lui. Stăteam în cvartir împreună cu medicul unității și într-o seară tocmai citeam amîndoi o carte franțuzească — nu mai știu cum îi spunea — cînd a intrat în odaie ordonanța să ne înștiințeze că tamburul major ne roagă să-l primim.

— Cheamă-l înăuntru, i-am spus.

— Tuman s-a ivit în ușă, galben la față și speriat.

— Ce-i cu tine, Tuman ? l-am întrebat.

— Cu luminăția sa am treabă.

— Ce treabă ai? l-a întrebat medicul.

— Volodka se prăpădește, luminăția voastră. Nu ne lăsați! Nurna știți, Volodka nu-i Volodka, înălțimea voastră, îi femeie.

— —■ Cum femeie? am tresărit noi deodată.

---

rezervat treapta cea mai de sus în ierarhia sociala (n. ed.).

— Iac-aşa bine, femeie, şi-i în durerile facerii.

— Medicul s-a îmbrăcat la repezeală şi a plecat după

— Tuman. Vremea trecea, şi parcă nu mai avea de gînd să se întoarcă, ori poate mi se părea mie mai lung timpul, pentru că stăteam ca pe ghimpi. în sfîrşit, a sosit.

— Ei, ee este? l-am luat în primire de la uşă.

— Nimic, a născut, mi-a răspuns el. Pruncul e teafăr, sănătos, o să trăiască, însă biata femeie s-a canonit îngrozitor, nu ştiu dacă n-au s-o lase puterile.

— A doua zi dimineaţa, Tuman a venit iar să ne dea de ştire că iehuza se istovise curînd după ce domnia sa plecase. Am raportat cele întîmplate comandantului de regiment, care a ordonat ca răposata să fie îngropată £n ziua următoare şi toată istoria asta să fie dată uitării. Polcovniceasa ţinuse să ia dînsa pruncul să-l crească, dar Tuman nu voise cu nici un chip să i-l dea, sub cuvînt că trebuie să dea socoteală în faţa lui dumnezeu pentru el, fiindcă pe patul de moarte lehuza îi săruta mereu mîinile şi tot arăta spre copil, ca şi cum l-ar fi rugat să nu-l lase de izbelişte.

— Şi nici că l-oi lăsa ! o ţinea el una şi bună.

— Şi aşa a şi făcut. Cu ajutorul unui artelnic, pînă-n seară a şi găsit o femeie să-l alăpteze şi i-a încredinţat pruncul, dîndu-i o sumă de bani.
— Ardeam de curiozitate să ştiu cine fusese răposata, dar n-a fost chip să-i dăm de urmă: nu se găsise nici o hîrtie asupra ei. Fusese probabil actriţă în vreo trupă ambulantă, sau poate o simplă midinetă ori cine mai ştie ce.

— Socot că nu e prea tîrziu încă să vi-l înfăţişez în sfîrşit în cîteva cuvinte pe eroul meu cel nătâng. Mai bine mai tîrziu decît niciodată — grăieşte o înţeleaptă zicală.
— În anul 1809, trupele noastre de rezervă fuseseră amplasate parte în Basarabia, parte în gubernia Herson; printre acestea din urmă se afla şi regimentul nostru. Ieşisem tocmai din şcoala de cădeţi şleahtici, şi abia apucasem să îmbrac uniforma de ofiţer că am şi fost trimis în armata operativă, la o unitate în rezervă. M-am prezentat la regiment şi m-au repartizat imediat la o companie. Comandantul

companiei mi-a încredinţat printre alte misiuni şi pe aceea de a muştrului pen-

— 25 — Şevcenko — Viaţă de artist tru front cincizeci de recruţi proaspăt sosiţi la unitate. Printre .aceştia se afla şi Akim Tuman al nostru.

— Nici cea mai îndărătnică mîrţoagă ţigănească nu cred să fi mîncat atîtea bătăi cîte a îndurat bietul răcan, care nu se putea da cîtuşi de cît pe brazdă. Flăcăul nostru nu era făcut pentru armată şi pace. Trecuseră şase luni încheiate şi el rămăsese tot ca la început. Chipeş, altminteri sănătos, voinic, fără alte metehne, cum zicea caporalul, dar ce să-i faci dacă era nărăvaş. La drept vorbind, nici noi nu prea ştiam cum să-i luăm pe răcani, mai ales pe alde judeţii mei. La vremea aoeea Vladislavlev[1] încă nu scosese din tiparniţă îndreptarul gradelor superioare, cuprinzând îndrumările atît de folositoare ale doctorului N. în privinţa aceasta. N-a mai trecut mult şi s-a încheiat pacea cu turcii, iar regimentul nostru a primit ordin să se deplaseze în interiorul ţării. Degeaba, aşadar, rupsesem atîtea j oarde pe spinarea bietului Tuman. Compania noastră

1„îndreptar pentru gradele superioare" de Vladislavlev V. A. (mort în 1856) — literat, editorul almanahului „Utreniaia zarea" (Zorile dl mineţii) (n. ed.).

urma să plece împreună eu statul-major al unităţii, deci şi cu fanfara regimentului. Pe drum, neisprăvitul cel de recrut a legat prieteşug cu tamburul regimentului care, la fiece poipas, se trudea să-l iniţieze în tainele artei sale. Şi ce să vedeţi? Nici nu apucasem bine să ajungem la destinaţie, că Tuman al nostru sau „ursul", cum îl porecliseră băieţii, şi începuse să bată la tobă deşteptarea, cu atîta iscusinţă, încît pînă şi maestrul său se uita la el cu invidie. Văzînd în sfîrşit că „ursul" nu era chiar atît de neîndemânatic pe cît îl crezusem, comandantul companiei s-a gîndit să-l facă toboşar în lege. Tuman nici nu aştepta altceva ; şi cu atîta rîvnă, ba chiar aş putea spune, cu atîta pasiune a îmbrăţişat aceasită îndeletnicire, spre care îl trăgea inima, încît mai apoi, cînd tamburul regimentului a căzut la Boro- dino, i-a luat locul. Ca să vezi ce înseamnă vocaţia! Să fi ştiut dintru început că avea această chemare, n-am mai fi irosit în zadar bunătate de nuiele!

— Evenimentele petrecute după aceea atît în cadrul serviciului, cît şi în viaţa particulară a eroului nostru nu sînt chiar atît de însemnate spre a merita să fie pomenite. Atîta doar s-ar cuveni să arătăm aci, dacă ar fi să ne bizuim pe spusele sale, cum il-a cunoscut pe Blücher, care cică l-ar fi îmbiat pe nemţeşte să bea un pahar de şnaps, şi cum Tuman, tot pe nemţeşte, fireşte, i-ar fi răspuns excelenţei sale că nu bea şnaps, cerîndu-i în schimb un pahar de ***wein,*** şi dorinţa, bineînţeles, i-a fost împlinită. Ţinînd seama de firea vestitului comandant de oşti, lucrurile s-ar fi putut foarte bine petrece aşa cum ni le-a povestit Tuman; cum însă eu n-am fost atunci de faţă, n-aş pune mîna în foc că această întâmplare atît de ciudată ar avea vreun sîmbure de adevăr.

— Fericite vremuri au fost atunci pentru noi militarii! Nu era o raritate pe atunci ca un regiment să rămînă în cantonament peste iarnă în cutare loc şi să prindă rădăcini. Zece ierni în şir nu se mai clintea de acolo, aşa că pînă la urmă, jumătate dintre noi ajungeau să pună capăt burlăciei. Dar ce spun eu jumătate? Toţi se însurau, dacă ee găseau destule fete de măritat prin partea locului. Pe vremea aceea fetele nu trebuiau să aştepte prea mult timp peţitorii, ca în zileie noastre. Pe cînd azi, nici n-apucă bine regimentul, cum se zice,

să încălzească locul, şi l-au şi aruncat tocmai în celălalt capăt al ţării. În felul ăsta cum s-ar mai putea gîndi cineva la însurătoare? încă te poți socoti fericit dacă de bine, de rău apuci să intri în vorbă cu vreo fată ! Dar ostaşii? Ehei, pe atunci huzureau, nici mai mult nici mai puțin. Ba cîte unul mai şmecher reuşea să intre atît de bine pe sub pielea gazdelor, încît pînă la urmă era socotit ca unul de ai casei, dacă nu mai mult. Cu un singur lucru însă nu se puteau în ruptul capului împăca soldaţn noştri — cu uniforma, mai bine zis, cu echipamentul. Şi într-adevăr, le plîngeai de milă să-i vezi, sărmanii, în ţinută de campanie. Doi se căzneau să-l îmbrace pe al treilea, iar cînd acesta din urmă era dichisit şi pus pe picioare, apoi bietul om tot în picioare trebuia să stea, căci dacă, doamne fereşte, s-ar fi poticnit şi ar fi căzut pe jos, apoi acolo ar fi rămas pe veci: cu de la sine putere nu era în stare să se scoale, trebuiau să se căznească iarăşi doi ortaci să-l ridice de jos. Şi după toate celelalte, mai era şi bătaia de cap cu mantaua croită din postav alb. Nimic nu-i mânca mai avan sufletul ostaşului, căci bietul om nu ştia ce să facă cu ea: în loc ca mantaua să-l apere de vreme rea, trebuia el să aibă grijă şi s-o păzească. Pe cînd azi, cînd vezi echipamentul unui soldat rus, poți spune că nici capul nu-l doare. Atîta numai că uniforma nu prea îi şade bine. Să sperăm însă că se va găsi leac şi pentru asta şi cu timpul va fi înlocuită cu alta mai ca lumea.

— Fiecare vorbeşte de ce-l doare, cum se zice: despre ce-ar putea vorbi un ostaş decît despre echipament? Aşa şi eu, m-am luat cu jambierele şi cu găitanele şi am lăsat deoparte tocmai ce era mai de seamă. Să vă spun, deci, ce s-a mai întîmplat.

— Potrivit obiceiului acelor vremi, regimentul nostru opt ani de-a rîndul, ba chiar şi-ntr-al nouălea, mi se pare, a iernat în acelaşi tîrguşor. Varocika (aşa o botezase Tuman pe copilița lui de suflet) creştea văzând cu ochii. Era o minune de copil! Frumoasă de o pierdeai din ochi. Vă spun .drept, mă apropii de jumătatea veacului, şi încă n-am mai pomenit o fetiță atît de drăgălaşă. Şi pe lîngă toate celelalte, liniştită şi cuminte ca un îngeraş. Chiar dacă mai făcea şi ea cîte o şotie — ce vrei, ca orice copil — apoi nu şi-ar fi îngăduit

una ca asta decît cu tăticul ei (aşa i se spunea pîclişitului de Tuman). Nici cea mai drăgăstoasă mamă din cîte sînt pe faţa pământului nu cred să-i fi zîmbit mai duios odraslei sale, decît zîmbea morocănosul Tuman cînd mîngîia părul cîrlionţat al Varocikăi lui. De oîte ori nu mi-a fost dat să-l văd stînd pe prispa din spatele casei şi alintând fetiţa cocoţată pe genunchii săi. Şi de fiecare dată cînd priveam scena asta, îmi răsărea în faţa ochilor o foarte frumoasă gravură înfăţişînd un cavaler mustăcios, îmbrăcat în zale, cu un prunc drăgălaş în braţe: năpîrstocul îl jumuleşte de mustaţă, şi el cu cîtă dulceaţă îi zîmbeşte. Aidoma ca Tuman cu Va- rocika lui. Ferice de el, toboşarul! Dar între noi fie vorba, nu credeţi oare că i se cuvenea pe drept cuvînt această fericire?

— De cînd luase în grija sa copilul, tamburul nu mai pîcîia din lulea, nici nu mai punea pe limbă strop de rachiu. Deşi nu avusese niciodată patima băuturii, totuşi, la o adică nu se lăsa mai prejos decît oamenii de toată isprava. Lipsindu-se astfel de singurele hatîruri hărăzite ostaşului, ajunsese să pună cîte ceva de o parte pentru Varocika lui. Cu salahoria într-un tîrguşor ca ăsta n-ar fi făcut mare scofală, aşa că se vedea nevoit să se apuce şi el de o meserie oarecare. Şi după ce a stat şi s-a socotit pe îndelete, Tuman s-a apucat de cizmărie. A tot pungălit el şi-a tot mocoşit vreun an, doi şi în cel de al treilea an mi s-a înfăţişat cu o pereche de cizme din piele de viţel ieşite din mîna lui; dar ce cizme! Chiar şi un meşter din capitală ar fi căscat ochii mari. Eu, ce să vă spun, la început n-am pus nici un temei pe vorbele lui şi i-am poruncit o pereche pe măsura mea; şi mi le-a făcut. Cînd mă uit, erau parcă şi mai frumoase decît cele dintîi; îmi veneau ca turnate pe picior. Bineînţeles, l-am recomandat celorlalţi ofiţeri. Tuman s-a aşternut cu toată hărnicia pe lucru şi, în mai puţin de un an, ajunsese să-i aibă muşterii pe toţi ofiţerii din unitate, ba şi pe comandantul brigăzii, care, o ştia toată lumea, încă mai umbla cu cizme aduse de la Paris şi care tocmai se gîndea să-şi poruncească o pereche la Varşovia. Ca să vedeţi ce meşter de soi ieşise din nepriceputul şi, cum se credea odată, nătîngul de Tuman! Ce-i drept, rareori se întâmplă să se întîlnească la un rus aceste două virtuţi: să fie, adică, şi destoinic în meseria lui, şi să nu bea, şi totuşi se întîlnesc; dovadă, Tuman însuşi. în schimb, tamburul ducea o viaţă pe care şi un ofiţer ar fi putut s-o rîvnească; avea o

locuinţă mai bună ca oricare din noi (închiriase un pavilion răzleţ în grădina unui şleahtiei). Dădaca pe care o tocmise era o bătrînă cu- răţică, pe cât se pare, şi ea tot neam de şleahtiei. E adevărat că lepădase tutunul şi rachiul, în schimb, avea tot ce-i poftea inima. 'Cît despre fetiţă, nici c-ar fi încăput cuvînt să-i lipsească ceva ; s-o fi văzut zburdînd cîteodată pe stradă, cînd se întîmpla să scape din curte, ai fi zis că-i o păpuşă scoasă din cutie. Ce erau pe lângă ea copiii şleahticilor ? Nişte plozi nespălaţi! Iar Tuman aproape că nu mai ieşea nicăieri decît la instrucţie; zi şi noapte meşterea la cizmele lui şi toată vremea cînta.

— Nu cred să fie, cel puţin asta e părerea mea, fiinţă mai fericită pe lume decît omul harnic, mai ales cînd ostenelile lui au un ţel atît de nobil, de înalt, ca stră dania acestui om simplu, fără carte.

— Mă uit cu jind la tine şi pururea voi rîvni soarta ta, fericit şi vrednic truditor!

— Bătrîna, dădaca fetiţei, printre alte bunuri mai avea şi pe acela că ştia carte, dar de citit, bineînţeles, citea numai în limba poloneză, de unde am dedus că se trăgea din viţă de şleahtiei. Cînd Varocika s-a făcut mai mărişoară — să tot fi avut patru sau cinci ani, nu mai ţin minte, atîta doar îmi amintesc că rostea destul de limpede cuvintele şi fără a le stîlci, graseind puţin, ceea ce o făcea să fie şi mai drăgălaşă cînd vorbea — bătrîna dădacă, de cîte ori avea puţin răgaz, se stră- duia ou ea s-o înveţe slovele. Tuman, fireşte, era în- cîntat că Varocika lui o să ştie să citească, şi încă în limba poloneză ; cît era de îneîntat, s-a văzut atunci cînd la primul bîlci ce s-a făcut în tîrguşor i-a cumpărat mătuşii o broboadă de lînă de culoare închisă, un cojocel şi o pereche de ciuboţele de safian, dîndu-i pe deasupra în dar şi o juma de carboavă. Bătrîna era în culmea fericirii şi nu mai isprăvea cu mulţumirile. La început Tuman se gîndise că fata lui n-are nevoie să cunoască slovele. Că doară nu era duducă! Uitîn- du-se însă la ea, găsise că Varocika într- adevăr arăta ca o duducă.

— ■— Las-o să învețe, spusese atunci, dînd din mină, barem aşa o şti cum să se roage milostivului.

— Şi aşa cum în naivitatea lui Tuman socotea că n-ar fi prea mare deosebire între limba germană şi franceză, şi de astă dată totuna-i era dacă fata învăța să citească în limba poloneză sau în cea rusă; parcă nu-i acelaşi lucru, numai să ştie buchile !

— Odată, puțin înainte de a ne fi mutat din acel blagoslovit tîrguşor, trecînd prin fața locuinței lui Tuman, l-am zărit odihnindu-se pe prispa din spatele casei, îmbrăcat în uniforma lui pestriță, cu toba între genunchi (pesemne că tocmai venise de la instrucție). Va- rocika stătea în fața lui şi se ținea scai de el să-i dea baghetele de la tobă. Tuman i-a făcut hatîrul şi cum s-a văzut istăpînă pe ele, copila a început a bate un ropot de marş ca un toboşar în lege! Nu-mi venea să-mi cred ochilor : să juri că era însăşi ***„Corka Regi- mentu"*** [1] pe care o jucase cu o vară înainte la Romnî o trupă de actori polonezi. Să-l fi văzut însă pe Tuman : nici cel mai pătimaş iubitor de muzică, bănuiesc, n-ar fi ascultat cu atîta sfințenie o simfonie de Beethoven, cum o asculta el pe Varocika, sorbind-o din ochi.

1 *Corka Regimentu* — „Fiica regimentului" (în 1. polonă), operă de compozitorul italian Donizetti Gaetano (1797-1848) (n. ed.).

— Şi mi-am adus aminte atunci de o altă gravură de aceleaşi dimensiuni ca şi prima şi, mi se pare, de aceeaşi mînă, înfăţişînd tot un cavaler în zale, ce se căznea să înveţe pe un băieţaş să bată toba. Schim- bînd numai costumul, scena era aceeaşi.

— Varocika era de vreo opt anişori atunci cînd regimentul nostru a primit ordin s-o pornească în marş spre Smolensk. Tuman, ca şi cum s-ar fi aşteptat la acest fatal deznodămînt, cumpărase din vreme o căruţă cu un cal, aşa încît, atunci cînd a sosit ordinul de plecare, ai noştri s-au văzut nevoiţi a plăti de trei ori mai mult decît făcea cîte o mîrţoagă răpănoasă, şi aceea foarte greu de găsit, în timp ce toboşarul zîm- bea pe sub mustaţă, uitîndu-se la artelnicii zăpăciţi de atîta alergătură şi la forfota noastră. Cu chiu cu vai în sfîrşit am isprăvit toate pregătirile, şi într-o bună dimineaţă statul-major al regimentului, împreună cu compania mea au purces la drum, părăsind binecuvîntatul tîrguşor. A fost într-adevăr o despărţire cu alai. Şi nici nu s-ar fi putut altcum. După o şedere atît de îndelungată în partea locului, mulţi dintre ostaşi se aleseseră nu numai cu ibovnice, dar şi cu plozi. Cum însă priveliştile de felul acesta nu sînt de loc pe gustul meu, n-am de gînd să vă descriu nici lacrimile, nici hohotele de plîns şi nici îmbrăţişările înfrigurate pe care le-am văzut. Am să vă spun numai că prima etapă am parcurs-o mărşăluind o zi întreagă şi că jumătate din viteaza mea companie a trebuit să înnopteze în cîmp.

— Drumul pe care înaintam fusese nu demult bîntuit de geniul războiului, cu tot alaiul său de grozăvii. În oraşe şi mai cu seamă la Borisov şi la Krasnîi, se mai vedeau încă urmele pârjolului, în timp ce la sate parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Singurul semn pe care-l lăsase războiul era că la băile de aburi ţăranii înlocui- seră pietrele cu ghiulele de fontă. În Smolensk străzi întregi erau prefăcute în ruine, iar catedrala se afla în reconstrucţie. Acolo s-a făcut adunarea întregului regiment şi după o trecere în revistă, am fost trimişi în cantonamente de iarnă. Fiind comandantul unei companii de grenadiri, am rămas în oraş împreună cu sta- tul-major al regimentului, pe cînd celelalte companii au fost cantonate în

satele din împrejurimi. Tuman şi cu Varocika lui au fost deci şi ei cvartiruiţi în Smolensk.

— Cu toate că jumătate din localitate era în paragină după prăpădul războiului, în pragul iernii nobilimea venise buluc în oraş, aşa că toată iarna am ţinut-o numai în petreceri şi chilomane pe ruinele vechiului Smolensk. Mămiţele, bizuindu-se pesemne că regimentul era plin de holtei, veniseră însoţite de o droaie de fete de măritat, care de care mai nostime. Din păcate însă nu era nimeni, dar nimeni să le împeţească ; tineretul nostru, aşa cum am avut mai înainte cinstea să vă spun, era însurat Mărturisesc totuşi că pe mine, păcătosul, mă cam bătea gîndul să reînnoiesc legăturile lui Hymeneu, şi aş fi făcut-o, de nu mi-ar fi fost milă de bietul Viktorik, care în iarna aceea abia împlinise trei anişori, şi ştiam ce înseamnă (pentru că eu însumi avusesem parte de aşa ceva), pentru un copilaş atît de crud încă, o mamă vitregă, fie ea cît de bună ; ce te faci însă dacă, doamne fereşte, descoperi c-ai adus în casă pe satana însăşi cu chip de înger picat din cer? M-am tot gîndit şi m-am socotit şi în cele din urmă m-am lăsat păgubaş. Am aflat mai apoi că făptura după care suspinam se măritase între timp cu un oarecare Enghelhardt, un bogătaş olog de amândouă picioarele, şi că un an mai tîrziu plecaseră şi unul şi altul în străinătate, fiecare însă într-altă parte. Auzind această năstruşnică veste, mi-am făcut cruce şi i-am mulţumit celui de sus.

— În oraşul acela pe jumătate ruinat am avut totuşi norocul să dau peste o locuinţă ca lumea şi nici prea costisitoare. Şi cum avea o cameră de prisos, l-am chemat pe Tuman să şadă acolo, chibzuind că el, ca om cumpătat şi grijuliu ce era, ar putea să vadă şi de modesta mea gospodărie; şi apoi, mă gîndeam că în felul ăsta Varocika o să aibă cu cine se juca, iar lui Viktorik n-o să-i mai fie urît fără mine. Dădaca şi în acelaşi timp guvernanta lui era o femeie de treabă si cultă, aşa că, în iarna aceea Varocika a avut parte să înveţe aşa, în joacă, să citească ruseşte, iar Viktorik al meu să desluşească buchile. Pînă în postul mare ajunsese chiar să lege cuvinte întregi, iar Varocika să citească cu glas tare în fiecare zi, dimineaţa şi seara, de faţă cu toţi, rugăciunile sorocite. Tuman plîngea de fe-

ricire eînd o auzea pe Varocika lui slovenind asemenea rugăciuni minunate, de care el, ca omul ce bojbăia în întunerec, n-avusese habar pînă atunci; îndeosebi, cînd fata citea „Miluieşte-mă, doamne" la versetul „Şi curăţeşte, doamne, inima mea", toboşarul bătea mătănii pînă la pămînt şi cu lacrimi în ochi o săruta pe frunte pe fetiţa lui cea mintoasă. în schimb dădaca mea nu se putea plînge că n-are ce încălţa, totdeauna avea de prisos cîte şase perechi de botine.

— Aşa, ca să fie, de-o începe iar vreun război, zicea Tuman.

— Iar Viktorik al meu se înnoia în fiecare duminică cu alte cizmuliţe.

— De ce, Tuman, îi schimbi mereu încălţările ? îl luam eu cîteodată la rost.

— Creşte băiatul, înălţimea-voastră, de aceea i le schimb.

— Şi bietul om căuta cu tot dinadinsul să mă încredinţeze că băiatul creştea într-atâta într-o singură săptămînă, încît trebuia neapărat să-i facă alte cizmuliţe. M-am apucat o dată să-i cumpăr de o rochiţă Varoci- kăi, dar m-am căit amar. Tuman s-a făcut foc, n-a lipsit mult să plece din casă; cu mare greu am reuşit să-l împac, pichirisit cum era.

— Oi fi avînd şi eu obraz, înălţimea-voastră, zice, n-a fi păcat? Că de, zice, înălţimea-voastră trebuie să creşteţi băiatul, la ce să cheltuiţi de prisos cu plozii altora? Eu, ca meşteşugar ce sînt, n-oi duce niciodată lipsă de nimic, dar înălţimea-voastră, cum aţi scăpa deasupra nevoii dacă, sfîntul ferească, te-a cerca vreo boală ? încaltea de-aţi apuca să vă alegeţi, colea, cu o pensioară, dar, zău, stau şi mă-ntreb, ce-aţi face de s-ar întîmpla să vă scoată fără vreme din armată ?

— în iarna aceea am avut parte să-l cunosc mai bine, să-mi dau seama ce inimă de aur şi ce suflet ales are omul ăsta simplu.

— Cum s-a împrimăvărat, am plecat din Smolensk, în- drumîndu-ne spre Moscova. îl pusesem pe Tuman să chivernisească trenul meu regimentar, aşa nu mai duceam grijă de nimic. Cîte nu se întîmplă pe drum, cînd ai pornit cu trupele în marş. Nu peste tot te aşteaptă masa întinsă, ba uneori se întîmplă chiar să te culci nemîncat; dar, ce poţi să faci ? De astă dată însă mă proslăveam ca în sînul lui Avraam. Ce credeţi: nici n-apucam bine să ajungem la un popas, şi Tuman ne aştepta cu toate de-a gata: casa dichisită pentru mine şi pentru copii, samovarul în clocot, mîncarea pe foc şi cele de trebuinţă pentru cai. Numai bunul dumnezeu ştie cum reuşea să pună totul la cale ! Şi-apoi nimeni nu ştia să se înţeleagă mai bine ca el cu ţăranii, cu tot graiul lui ucrainean. într-adevăr, un om şi jumătate ! 1 La Moscova s-a făcut adunarea pe întreaga divizie şi, cu acest prilej, răposatul Saken, care pe vremea aceea era comandantul nostru de armată, după trecerea trupelor în revistă, a dat un ordin pe corp de armată ca toţi subofiţerii fără carte să fie vărsaţi la trupă ca simpli soldaţi. Şi acum mă întreb ce i-o fi căşunat răposatului? Asemenea harababură s-a făcut în companii, că nu mai ştiam pe unde să scoatem cămaşa. Mai cu seamă nouă, comandanţilor de companie, ordinul ăsta ne-a dat mult de furcă. Subofiţeri neştiutori de carte erau într-adevăr destui în armată, însă tocmai ei se arătaseră a fi cei mai destoinici şi pe deasupra nu aveau nici darul beţiei, două însuşiri cît se poate de preţioase la un ostaş. Şi pe oamenii aceştia trebuia musai să-i înlocuim cu tot felul de potlogari şi beţivani, care avuseseră parte să înveţe buchiile." Atunci mi-am dat seama cine erau la noi, în regiment, ştiutorii de carte. Mai toţi ostaşii care cunoşteau slovele fuseseră mai înainte logofeţi boiereşti. Nu degeaba, doar, spun ţăranii: „Bine şi dreptatea pe pămînt ar fi, la toţi logofeţii ochii de-ar plesni". Asemenea zicală nu poate avea la obîrşie decît o nemăsurată scîrbă faţă de acest soi de cărturari. Ce ar gîndi oare despre ţăranii noştri vajnicul campion al învăţămîntului public Lancaster \ dacă ar afla că umblă printre ei un proverb atît de barbar ? Ar crede pesemne că nu-s oameni adevăraţi, ci nişte simulacre, şi ar greşi. Nu există mai mare binefacere pentru un popor decît cultura, atunci cînd este un lucru răspîndit în întreg poporul, dar acolo unde dintr-o sută de oameni unul singur este ştiutor de carte, nu poate fi, după mine, o nenorocire mai cumplită. Nu mi-a fost dat să întîlnesc fiinţă mai becisnică şi mai dezgustătoare decît

logofătul de ţară; puturos şi beţiv, capul tuturor răutăţilor, nu ştia cum să-l jupoaie mai crunt pe bietul ţăran şi să-i înşele buna-credinţă, nărăvindu-l, pentru că numai el e-n stare a citi sfînta scriptură.

— Răposatul Osnoveanenko în povestirea sa „Şelmenko, logofătul volostei", n-a făcut decît să schiţeze din cîteva trăsături portretul acestui tip odios. Şi cu asemenea oameni luminaţi moşierimea procopsise glorioasa noastră armată ! Fără îndoială că Saken, fie-i ţărîna uşoară, n-ar mai fi dat în vecii vecilor un ordin ca ăsta, dacă ar fi fost măcar o săptămînă vornic într-un sat de pe o moşie oarecare.

— Atunci cînd fusese numit tambur-major, Tuman do- bîndise şi modestul grad de vagmistru; era o cinste cu care se mîndrea şi care avea un preţ deosebit în ochii săi, ca o dovadă a meritelor sale. Din păcate însă, necunoscînd buchile, s-a văzut silit să descoasă galoanele noi nouţe cumpărate la Moscova, galoane din cele mai scumpe, de argint curat, nu simple găitane. A trebuit, bietul om, să şi le scoată şi să le lepede, fără să se ştie cu nici un păcat, doar aşa, fiindcă nu învăţase carte, şi era, cum s-ar zice, o secătură. Nici că putea fi lovitură mai crîncenă pentru amorul său propriu. întocmai ca Napoleon în surghiun, timp de cîteva zile Tuman s-a plimbat încolo şi încoace, fără să scoată un cuvînt şi fără să mănînce nimic.

— Regimentul nostru trebuia să se aşeze în cantonament la Murom şi ne pregăteam de plecare. L-am rugat pe Tuman să ia şi de astă dată conducerea micii mele gospodării.

— Mai bine ar fi să luaţi un vagmistru, m-a sfătuit el, abia ţinîndu-se să nu plîngă, decît un soldat prost, să nu vă şterpelească ceva pe drum.

— Cît pe ce să-mi dea şi mie lacrămile; nici nu mi-a mai venit să stărui cît de cît. Cînd să plece, însă, am făcut prostia să-i dau o potaşcă albastră să-şi ia rachiu. Bietul om, l-a

podidit plînsul şi scuipînd peste bacşişul dăruit de mine, a ieşit afară. A doua zi l-au adus de la secţia din Arbat la regiment beat mort, mai, mai să cadă de-a-n picioarele. Cînd l-au întrebat pe unde umblase, n-a putut bolmăji decît atît:

— Horilcă ! Mor !

— I-au dat imediat un pahar de rachiu şi l-au închis într-o cameră goală. M-am cutremurat cînd l-am văzut în ce hal era, dar, slavă domnului, spaima mea s-a dovedit deşartă : într-un tîrziu, Tuman şi-a venit în fire şi din ziua aceea n-a mai folosit asemenea leac pentru necazuri; în schimb tot drumul pînă la Murom n-a descleştat gura, ca un apucat, iar la Murom, s-a făcut deodată nevăzut. Am întrebat ce-i cu el şi am aflat că intrase în spital. M-am dus, fireşte, să-l caut. Cînd am ajuns acolo, şi am deschis uşa salonului, ce credeţi că mi-au văzut ochii? în viaţa mea nu mi-a fost dat să văd şi nici nu cred că s-ar afla undeva un tablou ca ăsta. Nici cei mai mari pictori din lume n-au plăsmuit asemenea imagine fermecătoare şi originală : Tuman şedea pe pat, în halat de spital şi cu o bonetă în cap, ţinînd-o pe Varooika pe genunchi; fetiţa, cu abecedarul în mînă, slovenea cu glas tare ***tţerdu, mislete, uz,*** iar toboşarul repeta după ea, pe îndelete, cu glasul lui gros. Cînd a dat cu ochii de mine, s-a fistîcit de tot; s-a ridicat în picioare şi după ce mi-a răspuns la salut, s-a grăbit să adauge, înroşindu-se în obraji:

— Varocika îmi citea „Miluieşte-mă, doamne".

— Care „Miluieşte-mă, doamne" ! s-a mirat fetiţa cu naivitate, cînd de-abia poţi lega două buchii!

— Sst, prostuţo ! îi tăie repede vorba Tuman, tră- gînd-o de mînecă.

— Ruşinată, Varocika s-a uitat întâi la mine, pe urmă la el şi s-a burzuluit:

— Da' ee, nu-i aşa ? Vroiam să-ţi arăt mîine ***az-an- ghel,*** dar acum nu-ţi mai arăt nimic, nici mîine şi nici poimîine, am să te ţin toată săptămâna la ***tferdu-mis- lete.***

— Şi spunînd acestea, a şi zbughit-o pe uşă afară. Tuman s-a uitat după ea şi a bodogănit mînios:

— Halal! apoi, întorcîndu-se către mine: Vorbeşte-n dodii, înălţimea-voastră!

— îmi dădeam prea bine seama că fetiţa spusese adevărul, dar l-am lăsat să creadă că nici habar n-am.

— Da' ce stă aici tot timpul cu dumneata? l-am întrebat.

— Ba nu, luminăţia-voastră, şade cu felceriţa, la mine abia dacă intră olecuţă şi iarăşi zbughi! îndărăt la felceriţă. N-are astâmpăr! mi-a explicat el, pironind ochii în pămînt.

— Minţi, Tuman ! De ce vrei să mă legi la gard ? Parcă eu nu ştiu ce faci? Ce rost are să te ascunzi de mine? Crezi oare că-i aşa ruşine să înveţi buchile?

— Tuman a făcut ochii mari şi după o clipă de tăcere a oftat:

— Ruşine, luminăţia-voastră, mare ruşine! Spuneţi, rogu-vă, aţi mai pomenit o pişcătură de copil, un boţ cu ochi să dădăcească ditai omul în toată firea?

— Sărmanul, era cît pe ce să-l bufnească plînsul; s-a rugat apoi de mine să nu-l dau cumva de gol că învaţă buchile. I-am făgăduit pe cuvînt de cinste c-am să tac şi am vrut să-i dau nişte bani, dar mi-a spus că mai are încă de cheltuială. Mi-am luat apoi rămas bun şi urîndu-i spor la învăţătură, am ieşit din salon.

— „E într-adevăr, o nestemată, omul ăsta, un diamant", îmi spusesem în sinea mea şi nu regretam cîtuşi de

puțin că diamantul acesta rămăsese neşlefuit, îmi plăcea mai mult aşa cum era şi cum îl pîăsmuise firea. îi găseam oarecare asemănare cu „Cervoneț" al lui Krî- lov, dar mi-am dat seama că n-aveam dreptate: n-aş crede că oamenii de felul lui Tuman sînt în stare să se schimbe, adică să capete altă înfățişare.

— Medicul regimentului, care ghicise taina lui Tuman, nu i-a făcut formele de ieşire din spital decît atunci oînd el însuşi a cerut să plece.

— •Cam la o lună după aceea Tuman a venit la mine cu o figură radioasă (care mărturisesc nu i se potrivea de loc) şi cu bucoavna vîrîtă în manşetă, să mă roage să am bunătatea de a-l asculta cum citeşte. Fireşte că i-am făcut pe plac: citea destul de curgător şi cele zece porunci, şi tot ce mai cuprindea trătajul. I-am pus atunci în față regulamentul serviciului de garnizoană, şi s-a descurcat şi de astă dată. în aceeaşi zi m-am şi dus să-i vorbesc despre el aghiotantului, ca, la rîndul său, acesta să pună un cuvînt pe lîngă comandantul de brigadă, aşa că o lună mai tîrziu Tuman şi-a cusut la loc galoanele cumpărate cu bani buni de la Moscova şi s-a mutat din nou la mine, ca să-mi chivernisească mai departe gospodăria.

— S-a întîmplat ca în ziua cînd Tuman îşi cosea triumfător galoanele de argint curat, să-mi iasă şi mie avansarea: fusesem înaintat la gradul de maior, în timp ce comandantul batalionului întîi era scos la pensie; urma deci să iau eu comanda acestui batalion: Aşa că deşi rămăsesem singur ca şi mai înainte, vrînd-nevrînd îndatoririle mele gospodăreşti sporiseră. Şi un om ca Tuman era tocmai ceea ce-mi trebuia, cu atît mai mult cu cît îl trimisesem de acasă pe Viktorik la o soră de-a mea, la Nejin, să-l pregătească pentru liceu. Prin urmare, în aceeaşi măsură aveam nevoie şi de Varocika, căci mă chinuia dorul de Viktorik şi simțeam lipsa unui copil în casă, aşa încît fetița a sosit ca un înger picat din cer.

— Şi într-adevăr, puteai fără greş s-o asemeni cu un îngeraş. Nu cred să mai am parte a vedea vreodată un copil aitît de frumos, încît n-am cuvinte să-l zugrăvesc. Şi cîtă

gingăşie, ce îngerească gingăşie! Fetiţa împlinise unsprezece ani şi semăna grozav cu răposatul Volodea, adică cu nefericita ei măicuţă. Acelaşi zîmbet, aceiaşi ochi, acelaşi glas, toate însă avînd mai multă dulceaţă, o blîndeţe şi o nevinovăţie pe care n-ai fi găsit-o la maică-sa. Am căutat să-i trezesc gustul pentru citit, dar ce cărţi potrivite pentru vîrsta ei puteai să găseşti pe vremea aceea? Apărea pe atunci o revistă intitulată „Blagonamerennîi"[1]. Citisem un anunţ în „Moskovskie vedomosti" [2] şi atras de un titlu atît de impunător, m-am abonat la revistă mai mult pentru Varocika, dar după ce am răsfoit primul număr, pe celelalte le-am lăsat netăiate, şi aşa au şi rămas în ladă la mine, pînă le-au ros şoarecii.

— în timpul şederii lui Tuman la spital, Varocika se împrietenise cu feleeriţa şi acum se ducea mai în fiecare zi pe la ea. Mie, să spun drept, nu-mi plăcea de loc prietenia asta, mă

1„Blagonamerennîi" (Omul bine intenţionat) — revistă literară, care apărea în Rusia, în 1818—1826, sub conducerea scriitorului A. E. izmailov (1779-1831) (n. ed.). 2„Moskovskie vedomosti" (Analele

temeam că n-o să aibă un sfîrşit bun. în cîteva rînduri i-am atras atenția tamburului, dar, nu ştiu de ce, vorbele mele i-au intrat pe o ureche şi i-au ieşit pa cealaltă. M-am folosit atunci de un şiretlic, am încercat adică să-i sădesc în inimă dragostea pentru cărți, făcînd-o astfel să şadă cît mai mult în casă, dar vicleşugul n-a prins. Şi în vremea asta Varocika creştea mare şi se făcea din ce în ce mai frumoasă.

—

Moscovei) — ziar moscovit, organ al reactiunli, în afară de perioada 1779—1789, cînd în fruntea publicaţiei a stat editorul progresist N. I. Novikov (n. ed.).

—

— husarilor — în privința asta nici infanteriştii noştri nu se lăsau cîtuşi de puțin mai prejos.

— Tinerii noştri ofițeri se făcuseră ciracii lui, trup şi suflet cu dînsul. Cît despre duducuțe, nici nu mai e nevoie, cred, să vorbesc; tuturor fetelor din Murom, ba şi din împrejurimi, tuturora, zic, le picase cu tronc. Şi hai, mai treacă, meargă cînd era vorba de nişte fetişcane care nu cunoşteau viața, lor încă le mai putea fi iertat, dar ce te faci cu celelalte, cuconetul, femei în toată firea, cu copii mari — se luau la întrecere cu duducuțele, ou propriile lor fiice, adică. Doamne, grozavă putere mai are şi banul asupra inimii omeneşti ! Unde mai pui că noul venit vorbea curgător franțuzeşte, ştia pe dinafară ba chiar şi cînta unele cîntece ale lui Beranger[1] pe care

1 Beranger Pierre-Jean (1780—1857) — cunoscut poet satiric francez, palriot-democrat, duşman neîmpăcat al monarhiei, catolicismului şi nobilimii. Pentru operele sale pline de îndrăzneală

un francez onorabil ar şovăi să le dea în vileag la un chef de burlaci; dînsul însă nu se sfia să le cînte în saloanele din Murom, spre desfătarea sexului frumos, căruia cîntecele fără perdea îi plăcuseră atît de mult, încît le învățase îndată pe de rost, îngînîndu-le cu adîncă melancolie la umbra liliacului, în murmur de ghitară şi cu ison de privighetoare. în naivitatea lor, cuconițele habar n-aveau ce însemnau cuvintele pe care le rosteau. îşi închipuiau, sărmanele, că înşişi îngerii din cer, cînd şed la taclale, nu pot, fireşte, folosi altă limbă decît cea franceză, cîn- tînd aceleaşi cîntece ca şi cel pentru care ele vădeau o atît de duioasă înclinație.

— N-a trecut mult de cînd năzdrăvanul se pripăşise în oraş, şi demoazelele, ca şi stimatele cuconițe, luaseră obiceiul ca de cîte ori adresau vreo întrebare cuiva, în loc să-i rostească numele de familie, să-i spună piu: şi simplu „musiu", obicei care se răspîndise atît de mult, încît cineva proaspăt sosit în Murom ar fi putut să-şi

— 26

— 401

a fost persecutat şi apoi condamnat la temniţă (în 1828) (n. ed.).

— închipuie că toată lumea din oraş, cu mic, cu mare, vorbeşte franţuzeşte.

— Sosise în sfîrşit prilejul pentru tambur să strălucească, arătînd cît de bine cunoaşte limba franceză. Numai că el, din păcate, era un biet plebeu, pe cînd ei făceau parte din nobilime, şi încă nobilime provincială ! Toată lumea ştie, cred, că aristocraţia engleză este cea mai arogantă şi mai susceptibilă de pe faţa ipămîntului; în privinţa asta însă nobilimea noastră provincială o lasă mult în urmă; cu toate că adeseori soldaţii francezi prizonieri erau primiţi în mijlocul ei, găsind deschise porţile ferecate îndeobşte. Era vorba însă de nişte francezi, şi asta-i cu totul altceva.

— Una din cunoştinţele mele feminine, o doamnă trecută de prima tinereţe, un model de virtute şi ca soţie şi, aş spune chiar, fără să greşesc, ca mamă, cu o cultură nu mult mai bogată deoît a celorlalte femei din oraş, dar înzestrată cu bun simţ în lucrurile practice şi fără nici un fel de mofturi sau fasoane — şi tocmai asta îmi plăcea mai cu osebire la dînsa — într-o bună zi, stînd cu mine de vorbă, s-a apucat să-mi laude calităţile şi cultura ofiţerului nostru din gardă. La început am crezut că glumeşte: o ascultam zîmbind, fără să-i răspund nimic. Doamna însă, fără să bage de seamă surîsul meu, în focul acestui panegiric, din vorbă-n vorbă ajunsese să preamărească vastele lui cunoştinţe în istoria ţării noastre. M-am gîndit atunci că orice i-aş spune ar fi în zadar. Cine putea să creadă că la vremea aceea, un cuconaş rus, şi încă ofiţer din gardă era în stare să ştie şi altceva decît limba franceză? Şi mai ales, istoria patriei sale! Karamzin tocmai începuse atunci să publice faimoasa lui istorie, şi cuconaşul, căruia probabil îi venise vreun zvon la ureche, pe cînd colinda prin capitală, nu scăpase prilejul de a se făli faţă de candidele murmance dînd în vileag toate cîte le ştia. Bietele murmance! Şi mai ales bieţii murmani!

— Dacă femeia pe care toată lumea o socotea o adevărată comoară de virtuţi casnice şi de o inteligenţă rară era în stare să se extazieze în faţa isteţului căpi

— tan, vă închipuiți ce fascinație exercita el asupra unor virtuiți și inteligențe de rînd ! O asemenea fascinație, încît n-a trecut anul și bărbații cu neveste tinerele, ca și părinții duducelor de măritat ,au început să-și dea seama cît de puternică era vraja pe care căpitanul o răspîndea asupra soțiilor și fiicelor lor. Și-n ziua cînd regimentul nostru a primit ordin să pleae la Moscova cu prilejul încoronării, părinții și soții s-au închinat, răsuflînd ușurați, în timp ce nevestele și duducele se zbuciumau de plîns.

— Și lacrimile amare ale unora, și suspinele de ușurare ale celorlalți s-au dovedit, însă, de prisos, deoarece că-pitanul a căzut bolnav la pat și a rămas mai departe în Muram, pînă ce s-a pus pe picioare.

— Vă închipuiți cît de uimite și îngrozite au fost mă- mițele cu fete de măritat și drăgălașele lor odrasle care îi făceau ochi dulci căpitanului, rîvnind cu toatele asemenea strălucită partidă (asta se întîmpla după plecarea noastră), cînd au aflat că nevasta și eu soacra acestuia picaseră plocon la el acasă și că în loc să-l vadă zăcînd la pat, îl găsiseră înconjurat de toți chefliii târ- gului. Soacra se apucase să-i țină un logos potrivit cu împrejurarea, însă ginerele îi tăiase numaidecît apa de la moară :

— •— Vă știam femeie inteligentă, i-a spus dumnealui, cum se poate să vorbiți asemenea prostii? Doar ați văzut de la început și v-ați dumirit pe mîna cui dați odorul dumneavoastră. Și atunci de ce îmi scoateți ochii ?

— Bătrîna s-a uitat la el și a bufnit-o plînsul, apoi și-a luat odorul și a plecat frumușel acasă, în timp ce căpitanul, tăvălindu-se de rîs, le striga din urmă:

— — De ce vă grăbiți? Nu vreți să rămîneți la masă?

— Strașnic om ! Halal!

—

— 26*

—

—

— cu lacrimi în ochi ca, pentru virtuțile deosebite, vrednice de toată ilauda ale acestuia, să-l primească iarăşi în rîndurile ofițerimii din gardă. Nu ştiu dacă la cererea lor sau a altcuiva, însă, după ce a mai zăbovit prin partea locului încă doi ani, căpitanul a fost în sfîrşit transferat, dar nu în unitatea de unde venise, ci în oraşul Vologda, unde a fost dus sub escortă polițienească. Nu vă mai spun că în aceşti doi ani prilej uise încă zece melodrame stropite cu lacrămi, dintre care ultima şi cea mai zguduitoare vă voi împărtăşi-o aici.

— Plecînd la Moscova, trenul regimentar cu tot calabalâcul regimentului, potrivit ordinului primit, trebuia şă fie lăsat la Murom, ceea ce însemna că în curînd aveam să ne reîntoarcem în vechiul cantonament. Ofițerii care aveau locuințe mai bune, şi le-au păstrat, aşadar; la fel am făcut şi eu cu casa, păstrînd-o aşa cum era, cu mobilă cu tot şi cu celelalte lucruri ce nu puteau fi chiar aşa lesne • clintite din loc. La cererea mea, comandantul regimentului, şi trebuie să-i mulțu-mesc pentru asta, l-a lăsat mai departe, la dispoziția mea, pe Tuman; la rîndul meu, i-am dat în primire toboşarului toată casa cu toate dichisurile ei. La plecare, l-am povățuit să aibă grijă de Varocika, păzind-o ca ochii din cap şi să nu-i mai îngăduie să se ducă toată ziua, bună ziua, acasă la felceriță.

— Ştii doar, i-am spus, ce fiară pîrdalnică bîntuie tîrgul. Dacă se întîrrvplă cumva să pună ochii pe ea, gîndeşte-te că-i pierdută.

— Vă faceți mare păcat cu vorba asta, înălțimea- Voastră ! m-a osândit el. D-apoi ce-i decît o fărîmă de copil!

— Am tăcut, ştiind din alte împrejurări că oricît l-aş bătea la cap, n-am să-l pot scoate dintr-ale sale, nici măcar să-l clintesc, pe îndărătnicul ăsta, cum era de felul lui. Trebuie să vă spun că fărîma de copil împlinise paisprezece ani.

— Am plecat aşadar la Moscova şi curînd ne-am întors cu bine înapoi. La Murom totul era neschimbat; şi casa, şi lucrurile din ea le-am găsit păstrate în cea mai de- săvîrşită rînduială, precum era şi de aşteptat. Varocika s-a bucurat din toată inima cînd m-a văzut, ca un copil, iar Tuman după ce mi-a raportat că totul era în deplină rînduială, mi-a mulţumit că-l lăsasem la Murom, pentru că, zicea el, între timp, pe lîngă faptul că învăţase să facă socoteli pe hîrtie, dar apucase să încropească şi o sumuliţă frumuşică; încălţase tot oraşul, iar în ultima lună aproape că nu mai pridídea (lucrînd pentru căpitan.

— „Gata, nada-i pusă !" mi-am zis în sinea mea.

— N-a venit cumva pe aici să încerce cizmele? am întrebat eu.

— Venit, 'nălţimea voastră, în mai multe rînduri.

— „Se-ncurcă treaba", m-am gîndit eu, şi pentru prima

— oară de cînd îl cunoşteam pe omul ăsta blajin şi copilăros, am plecat fără să-i spun nici un cuvînt.

— A doua zi am căutat să-l trag de limbă şi l-am întrebat cine i-l adusese muşteriu pe căpitan? Tuman a stat o clipă în cumpănă şi mi-a mărturisit:

— Drept să vă spun, înălţimea-voastră, apoi felce- riţa, chiar dînsa.

— Ian ascultă, omule, mai ştii ce ţi-am spus atunci cînd cu plecarea la Moscova ? l-am luat eu la rost.

— Ştiu, luminăţia-voastră.

— Ba nu, nioi habar n-ai, vezi bine, ai uitat. Cată să-ți aduci aminte şi gîndeşte-te cu tot dinadinsul ce poate să iasă din treaba asta. Dar ia spune, a văzut-o cumva pe Varocika ?

— Văzut, înălțimea voastră.

— —• Şi a şi vorbit cu ea ?

— Vorbit, înălțimea-voastră.

— Şi nici nu s-a tocmit pentru cizme, nu-i aşa ?

— Ba chiar. Nu s-a tocmit, înălțimea-voastră, voia să-mi dea şi arvună, cît poftesc eu, dar n-am primit — ce să fac cu ea ?

— Vezi, Tuman, cum le ştiu eu pe toate? Ascultă dar aici: să te păzească sfîntul de azi înainte s-o laşi să iasă cumva pe poartă pe Varocika, să te ții după ea, altminteri o pierzi — auzitu-m-ai? Şi o pierzi pentru vecie. Auzi?

— Aud, luminăția-voastră !

— Atunci bagă bine la cap şi vezi nu mai uita ! Altfel, ne pedepseşte dumnezeu pe amîndoi că n-am avut destulă grijă de ea. Gîndeşte-te că atunci cînd creşti un copil străin, răspunderea-i mai mare şi față de oameni, şi față de ceil de sus. Du-te acum, Tuman, şi cată-ți de treabă, mi-am încheiat eu logosul.

— Mulțămese pentru povață, înălțimea-voastră, a murmurat tulburat toboşarul şi s-a dus într-ale sale.
— Din ziua aceea, în fiecare dimineață, cînd venea să-mi dea raportul asupra merchezului gospodăriei, nu lipsea să-mi aducă la cunoştință unde mai fusese şi pe unde se mai plimbase cu Varocika. Ieşeau 'la plimbare — asta însă numai o dată sau cel mult de două ori pe săptămînă — pe țărmul fluviului Oka, la pescării, sau numai aşa ca să se plimbe, fără nici un țel, iar din cînd în cînd se duceau în vizită la- felceriță, la un pahar de ceai, atîta tot. în afară de asta, o

dată pe săptămînă, adică în fiecare duminică, mergeau la liturghie împreună la biserica sfinților mucenici.

— între timp, în oraş, adică în cercurile nobilimii, ba chiar şi în casele tihnite ale negustorilor, mai în fiecare zi se întîmpla cîte ceva, tot felul de dandanale, care făceau vîlvă mare, eroul principal al tuturor acestor întîmplări de pomină fiind, bineînțeles, zamparagiul cel de căpitan. în iarnă, clubul sau adunarea nobilimii din oraş şi-a reînceput activitatea, ca în orişicare alte ierni. Am luat parte şi eu la balurile de la club, însă nici prima şi nici a doua oară n-am -văzut nimic care să bată la ochi; lumea cealaltă însă a băgat de seamă şi mi-a împărtăşit şi mie mai apoi faptul că nici o leoaică nu venise la bal, şi asta numai şi numai din pricina deşucheatului de căpitan. Se scorniseră tot felul de murdării care de care mai abjectă pe socoteala bietelor leoaice, care nu mai ieşeau în lume, iar oițele smerite, îa care eroul nostru nici nu catadicsea să se uite, ce altă treabă aveau decît să înflorească, fireşte, cu toată modestia cuvenită, aceste istorii, aruncînd totodată în-focate priviri hainului căpitan.

— Mă duceam de obicei ,1a liturghie la biserica sf. mucenici Boris şi Gleb, din cuprinsul mînăstirii Blago-veşcenski, cînd nu ştiu ce mii s-a năzărit într-o bună zi să merg să ascult slujba la biserica Fior şi Lavr. Am intrat şi, după ce m-am închinat, minam aruncat ochii împrejur. Şi ce văd ? Parcă avusesem o presimțire: căpitanul venise şi el, iar ceva mai încolo, în fața lui, la vreo doi paşi, stătea Varocika, şi lîngă ea, felcerița, care nu ştiu ce-i şuşotea în timp ce punea luminări la icoane. Ofițerul stătea cu ochii pironiți în ceafa copilei, privind cu atîta stăruință cozile-i groase, castanii, încît nici nu m-a văzut cînd am trecut pe lîngă el ca eă mă opresc la un pas de Varocika.

— Am observat atunci un lucru curios, pe oare în ruptul capului nu pot să-l înțeleg! De ce, de pildă, acasă, unde zi de zi o vedeam pe Varocika şi mă uitam cu drag la ea cît era de frumoasă, niciodată nu băgasem de seamă unele amănunte tare

drăgălaşe şi, aş putea spune, chiar plastice, care în ziua aceea, la biserică, mi-au atras atenția, de pildă cîrlionții ce unduiau pe ceafa albă atît de gingaş rotunjită. Mărturisesc, aveau un farmec aproape diabolic, pe care nu ştiu cine l-ar fi putut înfrunta ! M-am închinat, şi am trecut mai în față. După slujbă m-am întîlnit în pridvorul bisericii cu căpitanul, care, după cum am băgat de seamă, avea chef să mă conducă pînă acasă; l-am tras însă frumuşel pe sfoară şi cînd am ajuns la o răspîntie, mi-am luat rămas bun de la el şi m-am îndreptat spre locuința comandantului, ştiind că era şi nu era primit acolo, pentru că, pasămite, comandantul, om destul de bătrîior şi ciuruit de răni, avea o soție încă în putere, şi pe deasupra şi nemțoaică, aşa că, de, nu era lucru de glumă să dai drumul în casă unei fiare sălbatice cum era căpitanul.

— A doua zi, după raport, i-am întrebat pe Tuman cîți ani împlinise Varocika. Tamburul a început a număra pe degete şi după ce a socotit pe îndelete, mi-a răspuns într-un tîrziu:

— Şaisprezece, de sfînta Varvara.

— „Hm... şaisprezece! im-am gîndit eu. E bucluc !..." Şi i-am povestit cele ce văzusem ieri la biserică, arătîndu-i ce s-ar putea întîmpla după toate astea, şi că nu se poate să nu se întâmple ceva. Tuman a pus capul în piept şi a stat aşa o bucată de vreme fără să scoată un cuvînt, apoi a oftat murmurînd ca pentru sine:

— Mare osîndă, zău! Şi după o clipă de tăcere, s-a întors către mine: învățați-mă, înălțimea-voastră, ce să fac cu ea ?

— Ce să faci? Găseşte tui om de omenie şi dă**-o** la casa ei, altceva nu văd ce-ai putea face.

— S-o dau la casa ei... a murmurat el. S-o dau... a mai spus iar, tot în şoaptă. După eine ? Ba nu, n-o dau! a rostit apoi, ridicînid glasul. Mă prăpădesc, înălțimea- voastră ! Mor ca un dulău bătrîn, fără ea!

— Atunci, de ce n-o iei dumneata de nevastă ?

— Nu se poate, luminăția-voastră. E păcat mare, în fața celui de sus. Că doară-i ea şi copilul meu. Să mă arate lumea cu degetul, ca pe altă parascovenie : ian uitați-vă, oameni buni, la nătărăul cela bătrîn, pentru ce a crescut el un copil oropsit!

— Şi iarăşi a pus capul în piept, cotropit de gînduri. Privindu-î, mă întristai şi eu. „Ce bine ar fi, cugetam eu, dacă toți părinții şi-ar iubi odraslele aşa cum biet' omul ăsta se topeşte de dragul unui copil de suflet."

— Ei, ce ai hotărît, Tuman? l-am întrebat în cele din urmă.

— Nimic, înălțimea-voastră.

— Nici să nu iei încă vreo hotărîre, numai vezi, ai grijă, n-o slăbi din ochi, poate o da dumnezeu şi o să treacă primejdia.

— I-am vorbit astfel, pentru că de la o vreme căpitanul îşi cam făcea de cap, ca un tîlhar, ziua nămiaza mare, iar comandantul regimentului ii notase de doua ori în memoriu ca pe un ins învechit în rele ce strica reputația regimentului.

— A trecut şi vara şi au sosit serile lungi, mohorîte de toamnă, şi o dată cu ele şi suratele lor — noroaiele şi plictiseala. Seara, Tuman şedea la el în cameră, în fața globului de sticlă plin cu apă, şi pungălea câte o tu- reatcă, în timp ce Varocika lucra la măsuța din colț sau citea pentru a nu ştiu cîta oară viața muceniței Varvara. Şi de cîte ori rostea numele lui Dioskor, Tuman scuipa bodogănind printre dinți!

— — Spurcatul!

— Mai aveau ei încă o carte cu învățăminte, viața sfinților Piotr şi Fevronaia, oare dorm somnul de veci, fără ca putreziciunea să se atingă de ei, aici în Murom, în mînăstirea

Blagoveşcenski; cartea aceea însă fata o lua mai rar în mînă, poate pentru că-i era mai dragă mucenița Varvara al cărei nume-l purta. Uneori dimineața, după ce sima deşteptarea, aşteptam pînă ce plecau subofițerii la treburile lor, apoi îmi aprindeam luleaua şi mă abăteam pe la ei; şi atît de bine petreceam cîteşitrei împreună pînă la vremea prînzului, cum nu țin minte să fi petrecut vreodată, nici mai înainte, nici după aceea, în cele mai strălucite saloane.

— Aici mi-ar fi plăcut să-mi pot îngădui a spune că o zugrăvisem pe fermecătoarea Varocika aşa cum a pictat-o Kiprenski[1] pe Sibilla din Cumes sau poate ca pe o tînără fată de o rară frumusețe, citind o carte la lumina unei luminări, în maniera vestitului pictor flamand Rembrandt, dar, vă mărturisesc cinstit, e un lucru peste puterile mele; şi apoi, trebuie să vă spun că sînt un neîmpăcat duşman al pictorilor care au învățat singuri meşteşugul, mai ales că nici măcar atît cît ei nu mă pricep să pictez. Şi aşa, simțind în mine

— Uh suflet de tînăr poet, stăteam ore întregi cu ochii ațintiți asupra ei, în timp ce tot felul de gînduri roiau sub fruntea mea căruntă. Printre altele, îmi aminteam de o scenă petrecută în copilărie; pe vremea aceea eram îndrăgostit de pictură, dar cum tatăl meu era un adevărat soldat de al lui Suvorov, avea despre pictură şi îndeobşte despre artă o părere cum nu se poate mai rudimentară, sau mai bine zis, nici o părere. Mama era fără doar şi poate mult mai cultă decît dînsul, şi cu gingăşia ei de femeie simțea, poate chiar fără să

1 Kiprenski O. A. (1782-1836) - celebru pictor rus din şcoala romantică (n. ed.).

ştie, frumuseţea lucrurilor neplăsmuite de mîna omenească, şi mai mult chiar, îi făcea plăcere să vadă că împărtăşeam şi eu acelaşi simţămînt; dar nici n-ar fi îndrăznit cumva să se gîndească a-mi îndruma paşii spre artă sau ştiinţă. O singură dată doar îi spusese tatei, arătîndu-i un desen făcut de mine:

— Ce ar fi să-I dăm la Academia de arte frumoase? Cine ştie ce pictor mare s-ar putea să iasă.

— Ce ? ? se burzuluise tata, fulgerînd-o mînios cu privirea. Pictor?... Adică zugrav? Vorbeşti de parc-ai fi beată şi nu te-ai dezmeticit încă! Pictor ? Ha, ha, ha... Auzi, pictor!... Dar gîndeşte-te, deşteapta pămîn- tului, asta-i treabă pentru tui băiat de familie, să se spoiască din cap pînă-n picioare cu vopsele?... La Academie !... cot la cot cu slugile! Frumoasă meserie i-ai ales lui fecioru-tău, ce să zic, nici că se putea mai frumoasă. Nu, Saşa, băiete, spusese el apoi, lunîndu-mă în braţe, tu ai să fii ostaş în lege, ostaş ca aceia ai lui Suvorov.

— La un an după întâmplarea de mai sus am fost dus la şcoala de cădeţi a şleahticilor şi uite ce-am ajuns — vorba tatei, soldat în lege, din creştet pînă-n tălpi, şi nimic altceva. Şi acum mă gîndesc ce bine ar fi fost să mă fi făcut pictor: aş fi înfăţişat pe pînză frumuseţea Varocikăi, s-o poată admira urmaşii urmaşilor noştri, aşa cum Rafael a zugrăvit-o pe nemuritoarea sa

— Fornarina [1] sau Guido Reni [2] pe pudica Beatrice Cenci[3]. Mi se pare, însă, că nu e chiar prilejul cel mai nimerit să mă întind prea mult asupra acestui subiect.

1Fornarina — frumoasa romană, imortalizată de Rafael în operele sale (n.

— Ciudată mai e uneori şi viaţa oamenilor : adulmeci, de pildă, dinainte cu tui an, ba chiar şi cu doi primejdia ce te paşte şi, prevăzător din fire, îţi iei toate măsurile, foloseşti orişice mijloc îţi stă la îndemînă ca să preîntîmpini o nenorocire, veghezi zi şi noapte, văzul, auzul şi toată fiinţa ta stau pururea treze, în stare de alarmă, şi tocmai în clipa cînd primejdia se află deasupra capului, te prinde năprasnic somnul şi adormi — dar cum? Ca un om fericit cum n-a mai fost altul vreodată!

— Tot aşa s-a întîmplat şi cu noi. Se apropiau sărbătorile crăciunului. Tuman, ca de obicei în preajma acestor zile, avea de lucru pînă peste cap. De aceea îl rugasem pe aghiotant ca în tot acest răstimp să-l lase în pace cu instrucţia : de ce, mă gîndeam eu, să nu cîştige omul un ban mai mult cînd poate? într-o dimineaţă, după plecarea subofiţerilor, potrivit obiceiului, mi-am aprins luleaua, mi-am îmbrăcat haina de casă şi m-am dus la Tuman. L-am găsit şi de astă dată lucrînd în faţa

---

ed.).

2Reni Guido (1575—1642) — remarcabil pictor italian, reprezentant al academismului din şcoala bologneză (n. ed.).

globului de sticlă. Pe măsuţa din colţ ardea o luminare pe sfîrşite, iar lîngă ea stătea o carte deschisă; Varocika nu se vedea nicăieri. Nici prin gînd nu mi-a trecut să întreb de cînd plecase. Ar fi fost şi de prisos de altminteri, fiindcă luminarea ce sta să se stingă arăta lămurit că era de mult plecată. Am mucărit feştila arsă şi, fără să bănuiesc nimic, m-am aşezat lîngă Tuman şi m-am dat în vorbă cu el despre una,

— despre alta: cîte perechi făcuse pînă acum, cîte mai, trăgea nădejde să lucreze pînă în sărbători şi cît lua de pereche : după obraz ori de la toţi muşteriii la fel ? La care mi-a răspuns cu temei:

— La fel, că la fel şi lucrez.

3Beatrice Cenci — fiica paricidă a lui Francesco Cenci. mare senior roman de prin sec. al XVI-lea. Neasemuita ei frumuseţe, ca şi soarta tragică — a fost decapitată - au inspirat mai multe opere de artă

— Pe urmă nu ştiu cum de-am ajuns să ne depănăm amintirile, pomenind de cele întîmplate prin străinătăţi, de manevrele de la Tuia, ca în cele din urmă să vină vorba şi despre răposatul Volodea.

— —■ Da, da, a oftat Tuman, bine a zis cine a zis: poale lungi şi minte scurtă. Unde mai spui, a adăugat el, că era crudă încă şi prostuţă, şi poate singură pe lume, n-avea cine s-o ţină de scurt.

— Spunînd acestea, i-a alunecat privirea spre scaunul pe care şedea de obicei Varocika. Şi-n aceeaşi clipă s-a schimbat la faţă şi a rămas aşa, cu ochii la luminarea ce arsese pînă la capăt şi la cartea deschisă pe masă.

— Eu credeam că şade şi tace chitic, şi cînd colo nu e în casă, a bolborosit el abia desluşit, apoi, întor- cîndu-se către mine, mi-a explicat: Gîndeam că azi nu i-o fi aminte să citească, dar văd că nici în odaie nu-i.

— Şi fără altă vorbă s-a sculat de pe scaun şi, cu lucrul în mînă, a ieşit din cameră.

— După vreo zece minute s-a întors neliniştit.

— —• Ei, ce e? l-am întrebat eu.

— A mişcat numai din buze fără să poată rosti vreun cuvînt; într-un tîrziu, abia, abia a izbutit să îngăime :

— Nu-i!

— într-o clipă am fost în picioare.

— Dă fuga la felceriţă! l-am îndemnat.

(n. ed.).

— M-am îmbrăcat apoi la repezeală şi m-am dus la ispravnic, să-i spun ce s-a întîmplat, rugîndu-l să ia măsuri. Dar ce însemna pe vremea aceea poliţia într-o capitală de judeţ ? Nimica toată! M-am înapoiat acasă şi am intrat din nou la Tuman, gîndindu-mă că avusese tot timpul să se întoarcă. De unde! Nici nu se clintise : l-am găsit tot aşa cum îl lăsasem, de parc-ar fi împietrit locului. L-am întrebat dacă fusese cumva

— Ia felceriţă, şi abia după ce i-am repetat de cîteva ori întrebarea, mi-a răspuns îngînat:

— Nu!

— L-am lăsat atunci în pace şi am luat iarăşi în şir încăperile, umblînd încolo şi-ncoace prin casă, m-am dus în două rînduri şi la bucătărie, şi-n camera slugilor, să văd de nu ştie cineva ce-i cu ea ; o căutam aşa cum ai căuta un lucruşor rătăcit, de cîte zece ori în acelaşi loc. Am scotocit peste tot, prin toate ungherele, m-am uitat şi după bufet, şi sub canapea, şi după ce m-am încredinţat, în sfîrşit, că nu se află nicăieri, am plecat la culcare. N-a fost însă chip să adorm : cum închideam ochii, îmi răsărea în faţă ba căpitanul, ba Varocika. Pînă în zori m-am perpelit în aşternut ca peştele-n tigaie. Cînd s-a luminat de ziuă în sfîrşit, m-am sculat din pat şi m-am dus la Tuman să văd ce-i cu el, fiindcă-n ajun îl lăsasem, sărmanul, într-un hal fără hal. Am crăpat binişor uşa şi am văzut pîlpîind o luminiţă în dreptul globului de sticlă ; era luminarea ce sfîrîia gata să se stingă; de partea cealaltă a mesei, în spatele globului, Tuman şedea pe scăunaşul lui cu capul în palme. Mi s-a părut că aţipise, dar în clipa cînd am dat să închid uşa, a ridicat fruntea, s-a uitat la mine şi a murmurat încet de tot:

— N-a venit!

— Avea ceva atît de întunecat în glas, încît m-am speriat de halul în care era. Tuman şi-a cuprins iarăşi capul în palme, şi atunci am închis cu băgare de seamă uşa, ştiind prea bine că nici un fel de mîngîiere n-ar fi putut să-l scoată din starea aceea cumplită de letargie.

— Ar fi, poate, cazul să-i întrebăm pe psihologi: ce în- rîurire poate avea asupra sufletului omenesc dovada cea mai sinceră că-i împărtăşeşte cineva suferinţa, într-o situaţie atît de disperată, cum era aceea în care se afla acum bietul meu Tuman. în ce mă priveşte, mărturisesc că atunci cînd am vreun necaz nu prea mare, orice vorbă bună, chiar făţarnică, şi cu atît mai vîrtos o mărturie prietenească, îmi face bine, dar că atunci cînd e zdrobit de o durere copleşitoare, în adevăratul înţeles al cuvîntului, sufletul nostru se retrage undeva, într-un ungher întunecat, unde nici gîndul nu îndrăzneşte să pătrundă, orice mîngîiere cît de gingaşă, de sinceră, nu face decît să-i învenineze şi mai mult suferinţa. Iată de ce pregetam să-i spun vreun cuvînt nefericitului Tuman ca să-i alin durerea.

— A doua zi dimineaţa am plecat de acasă, cu gîndul de a mă duce la ispravnic, să văd, poate că i-o fi dat cumva de urmă. Pe drum însă m-am întîlnit cu o cunoştinţă, oare nici n-a apucat bine să-mi spună bună- ziua şi m-a şi întrebat:

— Ce s-a întîmplat ? Am auzit c-ar fi fugit o iobagă de la dumneavoastră.

— Nu i-am răspuns nimic şi am făcut calea întoarsă ; la ce bun să mai bat drumul de pomană? Tot ce a putut să facă ispravnicul a fost să bată toba în tot oraşul, să afle lumea de păţania noastră. Pas de mai găseşte acum vreo urmă, ceva!

— Trei zile şi trei nopţi Tuman nu s-a mişcat- de pe ¡icăunel, nici nu şi-a ridicat capul. îngrijorat peste măsură, m-am dus de m-am consultat cu doctorul, iar savantul nostru medic rina sfătuit să ţin uşa sau fereastra deschisă câteva ceasuri (trebuie să vă spun că toate astea se întîmplau în toiul iernii). Cum sînt cu desăvîrşire ageamiu în medicină, în dorinţa de a face lucrurile cît mai bine, am deschis încetişor şi uşa, şi fereastra. A trecut aşa un ceas, şi încă unul, şi în tot acest timp am stat la pîndă, aruncîndu-mi ochii cînd pe uşă cînd pe fereastră, aşteptînd să văd ce-o să se întîmple pînă la sfîrşit. Cînd m-am uitat din nou — era către seară — Tuman începuse

să tremure. într-un tîrziu s-a sculat de pe scaun, s-a uitat împrejur şi după ce a închis şi uşa şi fereastra, s-a plimbat de colo, colo preț de vreo jumătate de oră prin cameră, dîrdîind din toate încheieturile şi bolborosind în răstimpuri:

— Asta mai lipsea !

— Pe urmă s-a culcat, adică mai bine zis, s-a trîntit în pat şi a tras cojocul peste el. De la o vreme mi s-a părut că adormise. „Slavă ție doamne !" am suspinat şi m-am dus la mine să mă odihnesc puțin. N-am apucat însă nici ceaiul să-l beau, c-a intrat ordonanța să-mi dea de veste:

— Nu ştiu ce are Tuman că se zvîrcoleşte într-una şi geme. Vă roagă să veniți pînă la el.

— M-am sculat şi am trecut în camera tamburului.

— Ce-i cu tine, Iakime ? l-am întrebat.

— Nimic ! Spinarea ! Mă ia cu frig ! Mă înăduş ! Faceți ce ştiți domnia-voastră !

— Văzînd că se îngroaşă gluma, am trimis după doctor şi am rămas de veghe la el. în cîteva rînduri Tuman s-a întors către mine, strigînd:

— Mi-e sete! Dați-mi să beau, că mă înăduș!

— I-am dat o ceaşcă de cvas şi s-a mai liniştit puțin.

— în sfîrşit, a sosit şi medicul şi, după ce i-a luat pulsul, cu ochii la secundarul ceasului:

— Are fierbințeli. Trimiteți-l numaidecît la spital.

— Şi fără să mai stau la gînduri, i-am dat ascultare.

— Două luni şi mai bine a zăcut bietul toboşar în spital. Aici medicul nu mai trăgea nădejde c-o să se facă bine vreodată, mai ales după atîtea şi atîtea zile de febră, sau, cum se zice, după criza atît de îndelungată. Din fericire, constituţia lui de oţel a biruit în cele din urmă boala şi la sfîrşitul primei luni ajunsese să se ridice din pat fără nici tui ajutor, iar la sfîrşitul celei de a doua luni se plimba sprinten pe coridor, cerînd mereu de mîncare, deşi nimeni, fireşte, nu-i dădea ascultare.

— în timp ce Tuman zăcea în spital, mă pusesem luntre şi punte, doar, doar voi descoperi o urmă cît de mică a fugarei noastre. Aveam oamenii mei care-mi dădeau informaţii şi cărora nu le scăpa nimic. în fiecare seară subofiţerii veneau să-mi raporteze cu de-amă- nuntul fiece mişcare a căpitanului; oamenii mei nu-l slăbeau o clipă din ochi, urmărindu-l pas cu pas, şi totuşi, nu izbuteam cu nici un chip să descopăr vreun semn, ceva care să-mi arate unde era Varocika, de parcă ar fi intrat în pămînt. Şi nu numai eu, dar toată lumea îl luase la ochi pe căpitan. Dar ce poţi să faci ? Chiar dacă l-ai dibuit pe făptaş şi n-ai dovezi la mînă, vrînd, nevrînd, trebuie să-l socoteşti mai departe în rîndul oamenilor, deşi e tui tîlhar, o fiară turbată.

— Tuman începuse tocmai să se pună pe picioare, cînd a venit un ofiţer de jandarmi din Vladimir, să-l poftească pe căpitanul nostru să meargă cu el la Vologda. Nici atunci însă nu m-am dat bătut; i-am scris poliţaiului din Vologda personal, rugîndu-l să aibă bunătatea şi să mă încunoştinţeze de cine e însoţit căpitanul cutare, şi mai cu seamă, dacă printre slujitorii lui nu se află cumva şi o fată tînără, după care îi dădeam semnalmentele Varocikăi. După o jumătate de an, nici mai devreme nici mai tîrziu, mi-a sosit în sfîrşit o scrisoare, în care poliţaiul îl descria în amănunţime pe boierul cu pricina, precum şi pe slujitorii dumnealui; printre aceştia, îmi spunea el, se afla şi un fecior, pe nume Klirnka.

—

—

— Scrisoarea se încheia ca orice scrisoare, cu amabilităţi cunoscute de cînd lumea, încolo nimic.

— „Poliţaiul din Vologda trebuie să fie un om de treabă şi cam sărac cu duhul, m-am gîndit eu. Cum e cu putinţă să nu fi căutat să se încredinţeze cu ochii lui cît de întemeiate erau aşa-zisele «trăncăneli muiereşti». Şi de asemeni cum mai putea să aibă vreo îndoială în pri- viaţa «fărdelegii» săvârşite de căpitan, după ce citise fişa lui personală! Şi fără doar şi poate că o citise. Minte seacă!"

— Şi acum ce-mi mai rămînea de făcut ? Eram pe deplin convins că feciorul Klimka nu putea fi decît Va- rocika şi numai ea. Biata fată. Precum se vedea, o urmărea aceeaşi soartă ca şi pe răposata maică-sa. De n-ar avea şi acelaşi sfîrşit! Unde putea fi acum ? „Cine ştie în-ce închisoare zace, mă gîndeam eu, la Poşehonie sau aiurea, unde o mănâncă păduchii ! Sau poate că s-o fi prăpădit?" După ce am stat şi am chibzuit îndelung, am găsit cu cale să dau tui anunţ în

—

„Moskovskie vedo- mosti"; „Gubernskie vedomosti"[1] nu apărea încă pe vremea aceea. Făcînd acest lucru, m-am încumetat în sfîrşit să-i împărtăşesc şi lui Tuman speranțele ce le aveam. M-am încumetat, zic, pentru că Tuman, deşi se sculase după boală şi se înfiripase destul de bine, şi cu toate că trecuseră opt luni de cînd Varocika plecase în lume, nu era totuşi încă într-ale lui. Ce-i drept, nici mai înainte nu fusese el prea guraliv, dar acum parcă îi pierise de tot graiul, nu mai lucra aproape de loc şi zile întregi stătea la el în cameră, cu capul în palme. Singura teamă ce-o aveam era să nu capete darul beției. Din fericire, temerea mea n-a fost întemeiată.

1„Analele guberniale" (rus.) (n. ed.).

— Totuşi, nu m-a lăsat inima şi, chibzuind că un licăr de speranţă va izbuti poate să-i mai învioreze sufletul covîrşit de durere, într-o dimineaţă, după ce mi-a dat raportul asupra chiverniselii gospodăriei, i-am destăinuit tot ce aflasem. A rămas pironit locului în faţa

— -mea o bună bucată de vreme, cu capul în piept, fără îsă scoată o vorbă. Am măsurat de cîteva ori camera în lung şi-n lat, şi el tot nu se clintise din loc, de j>arcă împietrise. Am dat să-i spun ceva, dar cînd mi-am întors ochii spre el, am văzut lacrimile ce i se prelingeau printre pleoapele închise, rostogolindu-se pe obraji. într-un tîrziu a oftat din adînc, murmurînd abia auzit:

— Căpităneasa !

— S-a răsucit apoi pe călcîie şi a ieşit din odaie. M-am uitat după el, căindu-mă din tot sufletul pentru nesocotinţa mea.

— Asta se întîmpla în toamnă. în regiment, pe vremea aceea se dădeau concedii de cîte şase luni, ba chiar şi de cîte un an. A doua zi Tuman a venit la mine să-mi spună că fusese propus pentru un concediu de şase luni, rugîndu-mă să nu mă împotrivesc.

— M-aş duce pîn-aoasă, mi-a mărturisit el, poate m-oi lua eu una, cu alta, şi-oi mai uita.

— Du-te cu dumnezeu, am încuviinţat eu şi i-am dat în grijă ca în trecere prin Gluhov să se abată şi pe acasă pe la mine, să vadă ce mai e pe acolo.

— Bine, mă duc.

— O săptămînă mai apoi, căpătînd foaia de concediu, şi-a luat rămas bun de la mine şi a plecat.

— Anunțul din ziar n-a avut nici o urmare, zadarnică mi-a fost toată așteptarea. Trecură trei luni de cînd toboșarul plecase în concediu, cînd într-o bună dimineață mi s-a dat de știre că Tuman se înapoiase. „Ce l-o fi apucat, m-am mirat eu, de-a venit atît de repede?" Ies afară, mă uit, și văd în fața casei o căruță ■cu un cal, acoperită cu coviltir de rogojină și pe Tuman ajutîndu-i să coboare unei înfofolite într-o sarică ***și*** cu un copilaș în brațe.

— Am găsit-o, am găsit-o, înălțimea-voastră, a început să strige vesel toboșarul, dînd cu ochii de mine.

— într-adevăr, venise cu Varocika. Dar în ce hal — neagră la faţă, ogîrjită, de nici nu ziceai că-i ea! Dîn- du-i pruncul în braţe lui Tuman, ca scoasă din minţi,

— s-a aruncat la picioarele mele, scuturată toată de plîns. Trezit din somn, copilaşul a început a scînci în braţele tamburului, care a intrat cu el în casă, dezmierdîndu-1. Varocika plîngea cu sughiţuri. Am ridicat-o de jos şi am plecat împreună după Tuman.

— A doua zi toboşarul a luat din nou în mîini frînele gospodăriei şi lucrurile au meirs iarăşi ca înainte, la noi în casă. într-o dimineaţă, după ce mi-a dat raportul, l-am întrebat unde o găsise pe Varocika.

— Unde ? mi-a răspuns el. în puşcărie, la Mologa.

— Deşi răspunsul nu m-a mulţumit pe deplin, bănuind

— că nu-l trăgea inima să vorbească mai pe larg despre asta, n-am vrut să-l mai zgîndăr şi l-am lăsat în pace.

— O bucată de vreme Varocika n-a ieşit de loc de la ea din cameră; se ferea să dea ochi şi cu mine. La rîndul meu, nici mie parcă nu-mi era la îndemînă să mă duc pe la ea. în schimb aveam grijă să-l întreb în fiecare zi pe Tuman de sănătatea ei şi a pruncului.

— Mulţumesc lui dumnezeu, milostivul, îmi răspundea el de fiecare dată, amîndouă-s zdravene.

— Mi-era dor totuşi s-o văd pe Varocika şi într-o bună zi, după ce le-am dat drumul subofiţerilor să plece, m-am hotărît în sfîrşit să le calc pragul.

— Am găsit-o pe Varocika, tot aşa ca odinioară, citind viaţa muceniţei Varvara, în timp ce Tuman stătea pe scăunel şi dădăcea copilul, adică pe Elenocika. în viaţa mea,

cred, n-am să uit scena asta. Rar mi-a fost dat să văd ceva atît de înduioşător.

— A doua zi după ce-am fost la ei, Tuman a venit, ca de obicei, să-mi dea raportul:

— înălţimea-voastră ! mi-a mărturisit el după aceea, am stat şi m-am gândit c-ar fi mai bine să ne luăm. La ce să ne arate lumea cu deştiul şi să dea din cap cînd ne-o vedea?

— „Omule, omule, cît suflet e în tine" mi-am zis în sinea mea şi în aceeaşi zi m-am şi dus să vorbesc cu comandantul regimentului, care şi-a dat consimţămîn- tul, iar duminica următoare le-am fost naş la cununie.

— 27*

—

— Multă vreme încă după nuntă Varocika a umblat abătută şi gînditaare; de ieşit nu ieşea mai niciodată din casă decît la liturghie. Lui Tuman îi spunea tot ca înainte, „tăticule", şi adeseori privindu-l cum o alinta pe Elenocika, de parc-ar fi fost odrasla lui, începea să lăcrămeze.

— încetul cu încetul însă s-a desprins de trecut; nu se mai sfia să intre la mine în cameră, pentru început numai cînd mă ştia plecat, mai apoi chiar cînd eram acasă. Avea grijă de rufăria mea şi de tot ceea ce numai o mînă de femeie poate face, şi trebuie să spun că nu se afla gospodină mai pricepută şi mai chivernisită ca ea.

— într-o dimineaţă m-am pomenit cu ea că vine la mine veselă, zîmbitoare, cu Elenocika în braţe. Am poftit-o

să şadă lîngă mine şi să bea o ceaşcă de ceai, şi din vorbă în vorbă, am ajuns s-o iscodesc cum se întîmplase că fugise de acasă şi unde o ţinuse ascunsă căpitanul pînă cînd plecaseră la Vologda. Am început prin a întreba-o dacă se mai ducea uneori pe la fel- ceriţă.

— Nici că i-aş mai călca pragul, mi-a răspuns.

— Şi de ce? m-am mirat eu. Doar ştiam că sînteţi prietene bune.

— Eu, prietenă cu ea ! Cu o femeie mîrşavă şi făţarnică ! De nu era ea, nu s-ar fi întîmplat nimic nici pînă în ziua de azi. De la ea mi s-a tras toată osînda.

— Şi a podidit-o plînsul.

— De-ai şti cîtă bătaie de cap ne-ai dat atunci! i-am mărturisit eu, puţin mai apoi. Bietul Tuman, n-a lipsit mult ca să-l bagi în mormînt. Un lucru însă nu pot să înţeleg şi nici pînă azi încă nu m-am dumirit: unde ai stat în vremea asta ascunsă, că am răscolit zadarnic tot oraşul, prin toate ungherele. Fii atît de bună şi spune-mi şi mie cum s-a întîmplat.

— Uite aşa, a început să-mi povestească Varocika, ştergîndu-şi lacrimile. Dacă vă mai aduceţi aminte, în ziua aceea tocmai căzuse prima zăpadă. Felceriţa, fir-ar ea blestemată, se ţinuse de capul meu să ieşim împre-

— ună seara la plimbare cu sania; m-am dus la ea fără să mai cer voie, lăsînd luminarea şi cartea deschisă pe mescioară. Ce mi-am zis: mă întorc îndată şi n-o să prindă nimeni de veste c-am plecat. Cînd am ajuns Ia ea, o găsesc cu samovarul pe masă. Mi-a turnat o ceaşcă de ceai; atît de aromat era ceaiul, încît i-am cerut încă o ceaşcă, şi pe urmă am mai băut una ; mă simţeam grozav de bine şi mă apucase o veselie de-mi venea să tot joc. Uitasem de toate în clipele acelea. Şi cum şedeam noi aşa, iacătă că se opreşte în stradă o sanie, chiar la fereastra noastră. Am ieşit afară, ne-am urcat

în sanie şi am plecat. Şi după aceea ne-am tot plimbat prin tîrg, atîta am colindat, încît de la o vreme am început să picotez şi nici nu mai ştiu cum m-a cuprins somnul. Cînd m-am trezit, mă aflam într-o cameră caldă ; era întuneric înăuntru, dar prin crăpăturile obloanelor se strecurau cîteva raze de lumină, încet, încet mi s-a înfiripat în minte plimbarea din ajun, dar nu mi se arăta altceva în fața ochilor decît ceaiul şi felcerița, şi doar aşa, ca printr-o ceață. Deodată s-a deschis uşa şi am văzut intrînd în odaie o țărancă bătrînă cu o luminare în mînă.

— „Unde sînt?" am întrebat-o eu. „Într-o casă de oameni", mi-a răspuns. „Dar cum se face c-am ajuns aici ?" — „Te-au ridicat de pe uliță: caii de la sanie, bată-i focul, erau nărăvaşi şi te-au răsturnat. Ia spune, ce-ți pofteşte inimioara ?" m-a cercetat bătrîna, pu- nînd luminarea pe masă. „Nu-mi trebuie nimic", i-am răspuns, şi atunci a luat luminarea şi a ieşit afară, punînd cîrligul la uşă.

— îmi tot frămîntam mintea să aflu unde sînt şi ce gînduri vor fi avînd cu mine. Şi tot muncindu-mă aşa, pînă la urmă, am adormit la loc. A doua oară cînd m-am trezit, nu se mai vedea lumina prin crăpături; nu mă durea capul, însă totul parcă se învîrtea în jur şi asta era mai prost decît o durere de cap. Am început să plîng. Atunci bătrîna a deschis iarăşi uşa şi a intrat înăuntru, cu luminarea în mînă ; nu ştia ce să facă să mă liniştească şi mă tot îmbia cu ceai şi cu felurite

— bunătăți. Nu aveam însă chef de nimic; am rugat-o numai să-mi spună unde sînt. Am întrebat-o de dumneavoastră, de tata, dacă-i departe pînă la noi, în oraş. Mi-a spus că nu vă cunoaşte nici pe dumneavoastră, nici pe tata şi s-a jurat că-n viața ei nu auzise de un oraş cu numele ăsta. Pe urmă iarăşi m-a îmbiat cu ceai şi iarăşi n-am vrut să primesc ; m-a poftit apoi să iau masa de seară, dar nici aşa nu m-a înduplecat. S-a dus atunci să aprindă candela în fața icoanei şi a ieşit din odaie. Pînă să săr eu din pat şi să dau fuga la uşă, însă, apucase să pună cîrligul. N-a mai trecut mult şi am auzit

alături un glas bărbătesc. Parcă-l ştiam de undeva, dar nu mai ţineam minte de unde.

— „Cum se mai simte, e mai bine acum?" întreba glasul. „Tot aşa e, tătucule, vorbeşte în dodii şi se zbuciumă într-una." — „Lasă că trimit eu mîine un doctor, a spus iarăşi glasul ce-mi părea cunoscut.

— „Nu cumva despre mine-i vorba ? Să fiu oare cu adevărat bolnavă ?" m-am gîndit eu. N-a venit, însă, nici un medic, şi atunci m-am liniştit.

— Am stat zile în şir ferecată în blestemata aceea de închisoare. Simţeam că înnebunesc de urît; în afară de hapsîna ceea de vrăjitoare, n-am văzut ţipenie de om în toată vremea asta. Doar ou o zi înainte de a mă lua el de acolo, a venit la mine felceriţa cu o boccea în mînă. M-am bucurat cînd am dat cu ochii de ea, de parc-aş fi văzut-o pe mama. Şi unde a început ea să-mi descînte şi să-mi făgăduiască cîte-n lună şi-n stele, numai s-o ascult şi să nu ies din cuvîntul ei.

— — Trebuie, zicea ea, să-ţi tai părul şi să te îmbraci în straie bărbăteşti.

— Văzînd însă că mă împotrivesc, a început să mă ameninţe că, altminteri, o să mucezesc toată viaţa-n închisoare, şi atunci m-am supus. Şi cum luase cu ea o foarfecă, hîrşti! mi-a retezat pe loc cozile. Doamne, cît am mai plîns ! Pe urmă a scos din boccea un rînd de haine bărbăteşti şi m-a pus să mă îmbrac şi, în timp ce se întrecea cu laudele, minunîndu-se ce bine-mi şade în straiele acelea, a venit talpa iadului să ne dea de ştire: „Au sosit". Am ieşit degrabă afară. Era pe înoptate. În faţa porţii aşteptau două căruţe cu coviltir, una cît o haraba, alta ceva mai mică. Felceriţa m-a urcat în căruţa cea mare, a făcut o cruce peste mine şi caii au întins-o la drum. După aceea ştiţi ce-a mai fost, a încheiat ea şi a bufnit în plîns.

— Curînd după aceea a izbucnit revoluţia poloneză[1] şi regimentul nostru a primit ordin să plece în Lituania. Am trimis atunci tot ce socoteam a fi de prisos acasă, la ţară, şi m-am ţinut de capul toboşarului s-o trimită tot acolo, cu convoiul, şi pe Varocika împreună cu fetiţa. Tuman a făcut aşa cum l-am povăţuit. Şi am pornit apoi la drum fără bagaje. La sfîrşitul campaniei mi-am dat demisia din armată, avînd gradul de colonel, iar după cîtva timp a ieşit la pensie şi Tuman, şi a venit la mine la ţară. M-am gîndit la început să-l iau vechil, dar cum gospodăria mea era destul de sărăcuţă, încît nici eu nu prea aveam ce face, i-am lăsat în folosinţă hanul de lîngă Esman, fără nici un ban, drept răsplată pentru tot ajutorul ce l-am avut de la el pînă atunci. Şi lui Viktor îi poruncesc cu limbă de moarte să i-l lase mai departe, cînd nu voi mai fi eu.

— Aşa am să fac şi aşa o să rămînă la sfîrşitul zilelor mele.

— ***Viktor N. N.***

— Isprăvind această povestire, am căzut pe gînduri; tamburul veteran ajuns hangiu, aşa din topor cum era, mi se arăta a fi un om de omenie cu care bine ar fi să semene toţi.

— Cum stăteam aşa, s-a auzit afară detunînd un glas şi firul acestor plăcute gînduri s-a destrămat.

1 Răscoala poporului polonez pentru eliberarea naţională, împotriva autocraţiei ruse (1830—1831) (n. ed.).

— Ce dracu mai e şi asta ! a strigat cineva, apoi uşa s-a deschis de perete şi prietenul meu a intrat în odaie ţinînd muzicuţa în mînă.

— Ce dracu mai e şi asta ? a bufnit el iar. Gîndeam că i-o fi dăruit cine ştie ce. O jumătate de rublă! Mai mult nu face !

— în momentul acela, însă, i-au picat ochii pe manuscrisul din mâinile mele şi, dezmetieindu-se parcă, m-a întrebat:

— Ei ce zici, cum ţi se pare povestirea ? Sau n-ai terminat încă de citit?

— Tocmai terminasem cînd ai sosit dumneata, i-am răspuns.

— Şi ce crezi, face ori nu să fie publicată ?

— Mai încape vorbă ! Sigur că face.

— Nu-i aşa? Ca să vezi ce nătărăi sînt cei care spun că dacă n-ai citit nimic, nu eşti în stare să scrii nici două rînduri. Şi uite că eu, totuşi, am scris!

— Dacă-mi dai voie, aş vrea s-o copiez, s-o am şi eu, l-am rugat.

— S-o copiezi? Ei, asta mai lipseşte. Ia-o aşa cum se află şi dacă vrei, n-ai decît s-o publici undeva, dar, aşa cum ţi-am spus, numai să nu-mi pună numele.

— I-am făgăduit pe cuvînt pe onoare. între timp se înoptase. Am băut ceaiul, ne-am îmbrăcat şi am pornit-o spre oraş să ascultăm slujba învierii la catedrala Nikolaevski, vestitul lăcaş istoric.

— După utrenie, prietenul meu s-a înapoiat acasă, chipurile pentru că mai avea de pus cîte ceva la cale în

gospodărie, aşa cel puţin zicea el, de fapt, precum s-a dovedit mai apoi, ca să respecte eticheta, să se îmbrace în frac. Eu, însă, cum nu aveam nici o cunoştinţă prin partea locului şi nici nu doream să fac vreuna, am socotit de prisos această ceremonie şi am rămas în oraş, în aşteptarea liturghiei. Şi fiind frumos afară (aşa cum rareori se întîmplă în acest anotimp), şi uliţele aproape zvîntate, am pornit să cutreier oraşul în căutarea locului unde se înălţa cîndva faimosul Colegiu[1] al Malorossiei şi palatului hatmanului Skoro- padski[1]; acolo, în palat, fusese primit cu cinste Dani- lîci[2], atunci cînd venise să-i mulţumească hatmanului pentru darul pe care acesta i-l făcuse, adică, pentru oraşul Pocep şi ca velostea Iui. Or, între timp, Danilîci, care nu era de loc prost, pe lîngă velostea Pocepului, apucase să mai rupă şi sotnia Balaklanului, aceea a Mglinului, ba şi jumătate din Starodub, treabă la care mult i-a folosit astrolabul[3] nemţesc. Abia după aceea se îndură să treacă pe la Gluhov, să-i mulţumească pentru dar hatmanului.

— Ilici, de bună-eredinţă, fără să bănuiască nimic, întinse masă mare în cinstea preaînaltului dregător şi o ţinu aşa cu praznicul pînă ce cinstitul oaspete, drept recunoştinţă, porunci să se ridice în piaţa din faţa palatului un stîlp de piatră cu cinci spiţe de fier: una pentru hatman, iar celelalte pentru căpeteniile sale, dacă vor îndrăzni cumva să sufle măcar o vorbă ţarului despre pomenitul astrolab nemţesc.

1 Instituţie de guvernămînt, înfiinţată în 1722, Ia Gluhov, în Ucraina, printr-un decret al lui Petru I (n. ed.).

— Căpeteniile însă nu se speriară nicidecum şi, aflîn- du-se la Moscova, se plînseră împotriva jefuitorului, care îşi primi pedeapsa cuvenită.

— Unde să fi fost însă piaţa? Unde e vestitul palat? Şi în ce loc anume Colegiul, eu acea sîngeroasă şi cumplită născocire, cancelaria secretă ? Unde erau toate acestea ? Nu mai rămăsese piatră pe piatră! Ciudat! Şi totuşi nu era chiar atît de mult de atunci, totul era încă proaspăt în amintire! Nu trecuse mai mult de un veac, şi din scaun al hatmanului ucrainean, Gluhovul se preschimbase într-un banal orăşel de provincie, capitală de judeţ.

— ■ Skoropadski I. I. (1646—1722) — hatman al Ucrainei între anii 1708-1722 şi feudal cu domenii întinse (n. ed.).

2Danilîci — A. D. Menşikov (1673—1729). om de stat şi comandant de oşti pe vremea lui Petru I (n. ed.).

3Aparat folosit în sec. al XVII-lea pentru stabilirea poziţiei aştrilor ; mai tîrziu, astrolabul a căpătat o largă aplicare în lucrările de hotărnicie (n. ed.).

— Dangătul clopotelor ce chemau lumea la liturghie m-a smuls din aceste melancolice cugetări; m-am în- chinat şi mi-am îndrumat paşii spre biserica Niko- laevski, singura mărturie a vremurilor apuse. Cînd să ies în piaţă, am văzut înaintea mea un chervan de harabagiu, tras de nişte namile de plăvani. în chervan stăteau două femei cu şaluri albe pe umeri: una cu cordeluţe şi flori de merişor în păr, cealaltă cu o basma de mătase pe cap. Un bărbat înalt cu mintean negru şi căciulă tot neagră mergea pe lîngă boi cu o nuia în mînă. în căruţă se mai ¡afla de asemeni o boccea mare, albă. Era pasca, cu tot dichisul, înfăşurată într-o faţă de masă.

— Care nu mi-a fost mirarea cînd, ajungînd în dreptul chervanului şi uitîndu-mă la călători, am descoperit nişte vechi cunoştinţe, pe Tuman, împreună cu ai săi. Boii au făcut un popas şi ne-am îmbrăţişat cu toţii, precum e datina de paşte. Şi tot vorbind cu ei despre seninătatea vremii şi despre ziua însorită pe care dumnezeu ne-o hărăzise cu prilejul marii sărbători, încet, încet, am ajuns la biserică.

— După slujbă, am coborît în ţintirim şi prietenul meu s-a îmbrăţişat duios cu vreo două duzini de oameni, apoi, luîndu-mă de braţ, m-a dus să mă prezinte unui ins scurt şi gros, care tocmai ieşea din biserică, îmbrăcat în uniformă de cinovnic gubernial, cu o faţă blajină şi cu bujori în obraji; ne-am îmbrăţişat cu dînsul după datină, apoi amicul meu mi-a rostit numele:

— N.N. cutare.

— Şi în timp ce eu mă înclinam, a adăugat:

— Karl Samoilovici Stern, vrednicul Esculap al urbei noastre. Dumnealui a îndrăgit atît de mult această datină a noastră cu adevărat creştinească, încît în fiecare an cu acest prilej îmbracă uniforma şi vine la biserică. S-ar zice că îl trage inima să îmbrăţişeze credinţa noastră pravoslavnică numai şi numai în vederea acestei sărbători; eu însă cred că nu-i aşa şi că ne amăgeşte — să ne fie cu iertăciune, Karl Samoilovici !

— Neamţul s-a mulţumit a zîmbi cu blîndeţe şi aşa ne-am despărţit.

— Cînd ne-am înapoiat acasă şi am deschis uşa să intru în odaie, adică în camera pentru oaspeţi, am rămas mirat, nevăzînd nimic, nici o pregătire pentru praznic, în faţa nedumeririi mele, gazda m-a întors îndărăt, în tindă, şi fără să spună un cuvînt mi-a arătat o uşă mare ce părea să răspundă în grădină. Am deschis-o şi am căscat ochii mari în faţa priveliştii ce mi s-a dezvăluit. în locul bănuitei grădini, am descoperit o magazie uriaşă de scînduri cu cîteva ochiuri de geam, lipită de casă. Era sala ospeţelor, după cîte am aflat mai apoi. în mijloc se întindea o masă lungă de nu-i mai dădeai de capăt, proaspăt înfăţată, iar pe masă, doamne, ce belşug ! Găseai acolo toate şi din prisos, în cantităţi homerice. Bunicuţa care se învîrtea în jurul ei părea o gîzulie pe lîngă uriaşa piramidă de aluat, numită pască. De o parte şi de alta a piramidei erau aşezaţi, în chip de sfincşi egipteni, unul după altul, nu nişte purcei, cum ar fi fost de aşteptat, ci porci întregi fripţi, coşcogea rîtanii cu rădăcini de hrean între dinţi. Si toate

cîte se mai aflau acolo erau cu toptanul, chiar şi votca şi rachiul, puse în butoiaşe destul de măricele, ce adăstau acoperite cu ştergare, pe marginea mesei ; într-un cuvînt, era un berechet cu adevărat ciclopic, încît dacă s-ar fi întîmplat cumva să se scoale din morţi măreţul orb din Chios[1], şi-ar fi răsucit, de bună seamă, mustaţa, dacă nu cumva şi-ar fi închipuit că e aşteptat să sosească la hutor Cadmus[2] împreună cu tovarăşii săi.

— Stăpînul casei se plimba prin sală (după cum îi spunea el hardughiei), şi se uita cînd la belşugul de pe masă, cînd la mine, zîmbind încîntat de sine.

— „Ce-o mai fi aşteptînd oare ? Mai lipseşte ceva ? mă gîndeam nedumerit. Am putea foarte bine să începem, sau cine ştie, mai trebuie, poate, să vină cineva? Deşi nu eram flămînd, era totuşi mai presus de firea mea să privesc cu tui ochi nepăsător toate bunătăţile de pe masă, şi mai cu seamă purceii şi pasca — albă la chip şi cu obrajii rumeni, întocmai ca un dur- duman de precupeaţă din Moscova. Eram în stare să înfulec totul dintr-o dată, ca un singur dumicat. Amfitrionul însă se plimba mai departe, zîmbitor, fără să se sinchisească. Mi-am adus atunci aminte de snoava cu ţarul şi cu boierul cel de încredere, care se făcuse vinovat de furtişag faţă de stăpînul

1 Homer. Legenda spune că s-ar fi născut la Chios (n. ed.).
2 Cadmus — erou mitic, întemeietorul oraşului Theba (n. ed.),

tronului. Blajin din fire, țarul nu vroia să se folosească nici de foc şi nici de sabie ca să descopere adevărul, ci după ce-l ținuse pe boierul cu pricina trei zile şi trei nopți în şir în temniță, fără o fărîmă de pîine şi fără strop de apă, a poruncit să i se aducă o strachină de borş de toată bunătatea şi un purcel fript şi să fie chemat făptaşul pentru cercetare. Şi ce credeți? Pentru o lingură de borş şi o codiță de purcel, boierul şi-a mărturisit tot păcatul. E drept că eu nu mă simțeam cu nimic vinovat, dar nu ştiu cum mi-a venit să mă întreb dacă nu cumva prietenul meu voia să facă acelaşi lucru cu mine. Dar cu ce-i greşisem oare? în clipa aceea, însă, s-a deschis uşa şi bătrînica a intrat înăuntru cu o farfurie cu agheasmă şi un sfiştoc de albăstrele uscate.

— — Sînt la stăvilar! ne-a spus într-o suflare bunicuța din prag.

— Amicul meu a ieşit degrabă în tindă. N-a mai trecut şi s-a auzit un duruit de roți în ogradă, iar după vreo două minute a intrat în sală, însoțit de gazdă, preotul cu patrafirul la gît, împreună cu celelalte fețe bisericeşti. în urma lor venea Tuman cu ai săi, iar după Tuman, țăranii care păşeau fără zgomot pragul, cuviincioşi, ştergîndu-şi mustățile, încît într-un minut încăperea s-a umplut de lume. După sfeştanie, preotul, apoi stăpînul casei, şi pe urmă şi eu, ne-am îmbrățişat după datină cu toți cei de față, rînd pe rînd, şi după ce ne-am înfruptat cu cîte o bucățică de pîine neagră, am început a ne ospăta fiecare cu ce-i poftea inima. Abia atunci m-am dumirit de ce se pregătise asemenea puhoi de mîncăruri şi băutură! Prietenul meu ținuse să urmeze întocmai cuvîntul lui Ion gură de aur, precum şi dragostea şi smerenia primilor creştini (de aceea ne-am îmbrățişat de cîte zece ori în ziua aceea). Nu mai exista nici slugă, nici stăpîn acolo, ci gazda cea mai primitoare şi oaspeții cei mai voioşi.

— După ce l-a petrecut pînă la uşă pe preot şi pe musafirii săi iobagi, amicul meu ne-a poftit la masă pe mine, adică şi pe Tuman cu ai săi, şi s-a aşezat şi el între noi, spunînd :

— — Ei, acum să ne înfruptăm!

— în fața mea ședeau Elenocika și maică-sa: abia atunci am avut răgazul s-o privesc mai bine pe copilă. Era într-adevăr o frumusețe, abia, abia îmbobocită. Părul ei des, castaniu, aproape negru, era împletit în două cozi și presărat cu flori verzi și albastre de me- rișor, ce făceau să pară și mai fraged chipul plin de gingășie. Cămașa albă subțire, cu altițe tot albe, aproape străvezii, pe mînecile largi, cădea pe umeri și pe piept în falduri cum nici Skopas și nici chiar Phidias nu cred să fi visat; într-un cuvînt, în fața mea se afla însăși zeița frumuseții și neprihănitei virtuți. Lîngă Elenocika ședea maică-sa, Varocika de odinioară, acum Varvara Ivanovna, precum o numea gazda, iar lîngă dînsa, Tuman, care își răsucea zîmbitor mustățile albe. Mă uitam la el nu ca la un simplu ostaș veteran ce ținea un ratoș, ci ca la un cavaler ce săvîrșise mari și virtuoase fapte vitejești, ca la un om adevărat în cel mai deplin înțeles al cuvîntului, și mărturisesc că rîvneam soarta lui. Mi se părea o ființă cu desăvîrșire fericită. Nici nu putea să fie altfel: un om care își îndeplinise cu o abnegație într-adevăr înălțătoare datoria față de aproapele său trebuia să se simtă fericit chiar dacă ar fi fost rămas și singur pe lume, în timp ce bătrînețea lui era înconjurată de belșug și de dragostea celor mai credincioși prieteni. Nu mi s-a întîmplat încă să văd o operă de artă, fie dăltuită în piatră, fie plăsmuită pe pînză, atît de minunată încît să răspîndească în inima privitorului acel dulce și odihnitor simțămînt pe care îl răs- pîndea chipul blînd și senin al acestui strălucit cavaler al virtuții, încărunțit de vreme. Farmecul acesta, cred, îl va fi simțit și Ozerov atunci cînd a pus aceste cuvinte în gura lui Oedip:

> — *Căci ochiul meu pururea n-o să mai vadă Bărbat ce semnul întregului cer Pe puntea-i de zei făurită să poarte.*[1]

1 Versuri din „Oedip la Atena" de V. A. Ozerov (n. ed.).

— Ne-am ridicat de la ospăţ în linişte şi smerenie, ca după o masă obişnuită, închinîndu-ne fiecare; Tuman a întins mîna după căciula lui de miel, a schimbat o privire cu nevastă-sa şi s-a închinat în faţa gazdei în chip de bun rămas. Nici altminteri Tuman nu era de felul său prea vorbăreţ, dar astă dată tot timpul mesei nu scosese nici un cuvînt. Mi-a venit în gînd la un moment dat să aduc vorba despre Bliicher sau despre Bonaparte, dar uitîndu-mă la el, mi s-a părut a fi un lucru meschin din partea mea. O singură dată i-am auzit glasul în seara aceea: în curte, cînd, după ce le-a ajutat pe femei să se urce în chervan şi boii s-au urnit din loc, stăpînul casei l-a întrebat din prag:

— Vra să zică aşa a rămas, după duminica Tomei, tătucule ?

— Îhî! a făcut Tuman şi a pornit după chervan.

— Seara, la ceai, prietenul meu, ca niciodată, era dus

— pe gînduri. Am încercat de vreo două-trei ori să-l stîrnesc la vorbă, dar pînă la urmă am tăcut şi eu, în timp ce el bătea darabana cu degetele pe masă. Bătrînica ne adusese luminările, strînsese samovarul şi ce mai era pe masă, şi noi tot nu ne clinteam, şedeam mai departe ca pironiţi, bătînd de zor darabana. Şi nu ştiu cît am mai fi ţinut-o aşa, dacă la un moment dat n-aş fi oftat adînc, aşa, din plictiseală. Abia atunci amicul meu a ridicat fruntea, s-a uitat la mine şi a bufnit în rîs.

— Ascultă ! a spus el, după ce s-a săturat de rîs. înţeleg să oftez eu, că am de ce. Dar dumneata, de ce naiba suspini ?

— Nu ştii că, fără să vrea, gazda împărtăşeşte şi oaspeţilor starea sa de spirit ? i-am răspuns eu.

— Aşa e, ai dreptate! Ştii ceva ?... a dat el să mă întrebe şi s-a oprit.

— Ştiu, dacă-mi spui.

— Aş vrea să-ţi fac o rugăminte. Dă-mi cuvîntul c-o să mi-o împlineşti, şi-ţi spun.

— ■— Ţi-l dau, dacă-mi spui.

— Rămîi la mine pînă după duminica Tomei.

— Nu pot.

— Ei, bravo ! Mă face să-i spun secretul, şi acum uite-I că dă înapoi. Asta nu-i treabă de om cumsecade.

— Nu înţeleg, ce secret? l-am iscodit eu.

— Să ţi-l spun, s-a hotărît el, după ce a stat puţin în cumpănă. E vorba să facem nunta după duminica Tomei şi vroiam să-mi fii cavaler de onoare, sau, cum se zice pe la noi, vornicel. Ei, care ţi-e vorba, primeşti ?

— Cum pe vremea aceea — fericită vreme ! — eram de capul meu, i-am răspuns pe loc, fără nici o şovăire :

— Primesc !

— —■ Iată, asta înseamnă să fii prieten adevărat! s-a bucurat el, strîngîndu-mi mîna cu atîta foc, încît era cît pe ce să ţip de durere. Şi acum haidem la masă ! a încheiat el, ridicîndu-se.

— Cina îmbelşugată şi stropită din prisos cu licoarea neprecupeţitei voioşii a dezlegat limba prietenului meu şi i-a descuiat tainiţele inimii. A ¡început prin a-mi îm-

— părtăşi părerile sale cît se poate de sănătoase despre viaţa de familie şi cea de societate a omului, despre rostul lui pe lume ca fiinţă raţională şi desăvîrşit înzestrată, şi cum ar putea să trăiască el liber şi fericit în scurta lui existenţă, fără să turbure cîtuşi de puţin armonia societăţii umane. Ideile pe oare le desfăşura reuşiseră să mă prindă atît de mult în urzeala lor, încît începusem să-l privesc ca pe un adevărat înţelept, cu cea mai firească, mai sănătoasă concepţie, superior chiar lui Socrate. Din păcate, însă, înţeleptul, ca ori-şice om de altminteri, anevoie, dacă nu chiar de loc, poate să găsească singur o margine pe care nu trebuie s-o depăşească; tot aşa şi prietenul meu pe nesimţite a trecut pe tărîmul utopiei, căutînd să-mi dovedească, de pildă, că mu există rău mai mare pentru omenire decît cultura, şi cu osebire cînd e vorba de femei. Am crezut la un moment dat că la obîrşia acestei idei se afla vinul şi nesăcătuitul izvor de rachiu, pînă cînd l-am auzit pe amicul meu încheindu-şi logosul cu aceste cuvinte:

— Sper, şi pe bună dreptate, că am să fiu pe deplin fericit cu soţia mea, tocmai pentru că nu ştie carte!

— Dumneata, poate, dar sînt foarte mulţi oameni, şi în primul rînd eu, despre care nu s-ar putea spune aşa ceva.

— Pentru că, dacă vrei să mă crezi, acei mulţi, şi dumneata printre ei, nu sînteţi decît nişte monştri din punct de vedere moral.

— „Asta-i bună !" mi-am zis în sinea mea, şi ca să pun capăt discuţiei, l-am întrebat :

— Ca vornioel de nuntă, am dreptul să întreb pe măria-ta, mirele, cine este fericita aleasă?

— Secret, pînă în ultima zi, secret! Altminteri, mi-e teamă să nu încerci cumva să-mi schimbi gîndul.

— Am stat apoi aşa, o bună bucată de vreme fără să spunem nimic, uitîndu-se cînd şi cînd imul la altul, pe urmă la clondirul cu rachiu, şi cînd am băgat de

— seamă că nu mai era nimic pe fundul sticlei, ca să merite vreo osteneală din partea noastră, ne-am ridicat de la masă, şi după ce ne-am strîns călduros mîna, ne-am dus la culcare.

— O săptămînă încheiată n-am făcut altceva decît să mănînc şi să dorm, luînd împreună cu amicul meu ceaiul de dimineaţă, prînzul şi cina, başca gustările. Am vorbit despre o mulţime de lucruri ce nu aveau nici în clin, nici în mîneeă cu discuţia noastră de la început: printre altele, şi despre literatura modernă, pe care el, ca orice om onorabil, o urmărea îndeaproape, spre marea mea mirare, deoarece la el în casă n-am văzut nici o carte în afară de o traducere mizerabilă a fabulelor lui Phaedrus. în afară de acest subiect, am mai discutat adeseori şi despre politica abilă a lui Metternich; nici unul din noi însă nu sufla un cuvînt despre ce se pun^a la cale. O singură dată doar mi-am îngăduit să înfrîng regulile politeţii şi am încercat să aduc vorba despre acest lucru atît de gingaş; amicul meu însă a tăcut chitic, apoi a poruncit să înhame caii la trăsură, şi fără să-mi spună măcar „la revedere", a plecat pe aci încolo.

— Aşa a trecut săptămînă luminată, atît de încet, încît mi se părea că n-o să se mai sfîrşească niciodată, a trecut şi duminica Tomei şi am intrat în a doua săptămînă. Miercuri dimineaţa prietenul meu a şters-o de acasă şi nu s-a întors decît seara tîrziu. A intrat în casă şi, fără a rosti un cuvînt, şi-a îmbrăcat fracul, s-a pieptănat, s-a privit în oglindă, şi în cele din urmă, s-a întors către mine să-mi spună:

— — Sînt gata! Hai, îmbracă-te repede, să mergem!

— I-am făcut pe plac şi m-am dichisit şi eu. Ne-am urcat apoi în trăsură şi am pornit spre oraş, oprin- du-ne în

fața bisericii Nikolaevski. Biserica era luminată, în mijloc se afla prestolul, preotul își pusese odăjdiile, iar dascălul, netezindu-și mustața, stătea gata să înceapă a cînta „Isaia dănțuiește" ! Nici n-am

— apucat bine să mă uit împrejur, că uşile s-au deschis larg şi Elenocika a intrat înăuntru, însoţită de Tuman şi maică-sa. Trecînd pragul lăcaşului, fata s-a închinat, apoi s-a îndreptat cu fruntea sus către prestai şi s-a aşezat în faţa lui. Văzînd-o de aproape, scăldată • în lumină, am rămas înmărmurit de mirare, atît era de frumoasă. La sfîrşitul ceremoniei, m-am dus să-l firitisesc pe fericitul mire şi să-i urez o viaţă nouă şi plină de bucurii. A doua zi i-am mulţumit amicului meu pentru găzduire şi am plecat la Kiev.

— *15 martie (1855)*

— **C U P R I N S**

Responsabil de carte : E. Antonescu Tehnoredactor : S. Malcaş

Dat la cules 14.01.61. Bun de tipar 25.02.6*1. Tiraj 20.140 ex. Hitlie semivelină mată de* 65 *gr./np. Ft. 540XS40J16. Coli*

ed. 23,05. *Coli de tipar* 27,25. *Ediţia 1. Comanda* 5303. *A. nr*. 02/65.
Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8. S—31 = fi
Tiparul executat sub com. nr. 10.084 la Combinatul Poligrafic Casa Scinteii „I. V. Stalul", Bucureşti—R.P.R.

